

ECONOMIA BRESLELOR ÎN MOLDOVA

DE

EUGEN PAVLESCU
CONFERENŢIAR UNIVERSITAR

BUCUREŞTI
FUNDAŢIA REGELE CAROL I
1, Strada Wilson, 1
1939

ECONOMIA BRESLELOR ÎN MOLDOVA

ECONOMIA BRESLELOR ÎN MOLDOVA

DE

EUGEN PAVLESCU
CONFERENȚIAR UNIVERSITAR

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA REGELE CAROL I
1, Strada Wilson, 1
1939

CUVÂNT ÎNAINTE

« ... a scrie multă vreme la cumpănă au stătut cugetul nostru... A lăsa iarăşi nescris... este inimei durere ».

(Miron Costin)

Indrăznesc să prezint astăzi lucrarea de faţă, însă nu pot să nu mărturisesc greutăţile ce-am întâmpinat în alcătuirea ei, nu atâta prin diversitatea cunoştinţelor ce necesită o expunere complectă a vieţii breslelor moldoveneşti, cât, mai cu seamă, prin lipsa de izvoare ce ar trebui cercetate. Munca fără preget a cercetătorilor noştri pune la dispoziţia tuturora zeci de volume cu documente, care ne dau putinţa de-a pătrunde în negura trecutului şi a scoate la lumină comorile neamului nostru, din care însă prea puţine privesc vieaţa orăşănească. Şi, dacă este adevărat că Moldova n'a cunoscut o clasă de mijloc decât în timpurile mai apropiate nouă, cu atât mai mult ar fi trebuit să ni se păstreze un mai mare număr de hârtii care să ne vorbească despre dânsa. Totuşi, nu trebue să uităm împrejurările prin care au trecut aşezările noastre orăşeneşti, până nu prea departe de vremurile ce trăim. Asupra târgurilor se abăteau mai întâi toţi duşmanii cari năzuiau la pământul nostru, iar mâniile dumnezeeşti spre târguri se îndreptau întâi. Casele de lemn, stuhuite sau şindreluite, erau un minunat aliment pentru focurile ce nu mai conteneau, înghiţind şi hârtiile de pe grindă sau din pălămida lăzilor de Braşov; iar, la vremuri de molimă, cioclii aveau grijă să ardă şi tot ce era hârtie, odată cu « boarfe şi ciuhee », cum denumeau ei lucrurile din casă. Hârtiile care aveau valoare, în trecut, erau numai acelea ce dovedeau fie un împrumut, fie o transmisiune de proprietate mobiliară sau imobiliară; la vremuri de linişte acestea se păzeau mai cu grijă, iar, la vremuri

de răstrişte, la ele era primul gând al bejănarilor, apucând codrul sau drumul hotarului. Un catastih de breaslă, un zapis de tocmeala unei calfe sau a unui ucenic, o zdelcă de închirierea unei odăi «la faţă» pentru prăvălie şi atâtea altele ce interesau vieaţa de toate zilele, cu alt obiect decât proprietatea, cui îi mai trecea prin minte să întârzie pentru ele, o clipă măcar, când urgia îl călca pe urme? Hârtii fără importanţă, care se puteau reface printr'un nou acord de voinţă al acelora cari, eventual, ar mai fi fost interesaţi!

Un singur izvor ne-ar mai fi dat putinţa cercetării mai în deaproape şi mai complecte a problemei ce urmărim, cel puţin pentru veacul al XVIII-lea: Condicele domneşti. Dar şi aici ne-a urmărit nenorocul, deoarece, dacă pentru Ţara-Românească ele s'au păstrat, în Moldova au fost mistuite, aproape în întregime, de focul care, în 1827, a distrus palatul domnesc din Iaşi. Vor mai fi hârtii bătrâne în vechile hotare ale târgurilor moldoveneşti, însă, până acum, n'au fost date la lumină, în număr îndestulător, pentru a zugrăvi, după dânsele, fără greş, vieaţa economică a Moldovei, de dincolo de veacul al XIX-lea.

Aşa încât, dacă m'am îndemnat a scrie, a fost, în primul rând, dorinţa de-a contribui, oricât de puţin, la Economia noastră Naţională, şi, apoi, nădejdea că nu mi se vor lua prea în nume de rău lipsurile şi greşelile ce se vor dovedi în cele ce pot împărtăşi, astăzi, acelora care se vor osteni să citească.

Şi dacă unii oameni s'au pus de-a-curmezişul cercetărilor mele, când datoria lor era să mi le înlesnească, nu pot să nu amintesc că mi-ar fi fost cu neputinţă să dau şi puţinul ce se vede, dacă alţii, iubitori de muncă şi înţelegători de ştiinţă, nu m'ar fi încurajat şi ajutat. Excelenţei Sale Prof. Dr. Stanislav Wojciechowski, dela Academia de Inalte studii comerciale din Varşovia, d-lui Prof. Dr. Franciszek Bujak dela Universitatea din Lwow şi d-lui Prof. Dr. Karl Kurt Klein, dela Universitatea din Iaşi, le datoresc întreaga bibliografie a ţehurilor polone şi putinţa de-a o fi consultat în mod efectiv; S. S. Prof. Dr. Cicerone Iordăchescu şi d-lui Prof. Dr. Constantin Fedeleş, dela Universitatea din Iaşi, le datoresc traducerile textelor de greacă şi latină medievală; d-lui Prof. Mihai Costăchescu, dela Liceul Naţional din Iaşi, traducerile din limba slavonă; S. S. Preot. Arsen Varjabetian, parohul bisericii armene din Iaşi, traducerile din limba armeană;

C. S. Preot Eduard Doujac, dela catedrala catolică din Iași, textele din limba polonă; d-lui Prof. Dr. Mihail Galan, dela Şcoala normală din Vaslui, traducerile din limba rusă şi ucrainiană. Dragostea cu care d-l Prof. Dr. Ştefan Berechet, dela Universitatea din Iaşi, mi-a pus la dispoziţie bogata d-sale bibliotecă şi interesul ce-a purtat tot timpul lucrării de faţă, sunt greu de uitat, după cum greu se poate uita nemăsurata bunăvoinţă a d-lor Prof. Const. C. Giurescu, dela Universitatea din Bucureşti, şi Prof. Constantin Moisil, directorul general al Arhivelor Statului. Aş fi nedrept dacă aş încheia fără să spun un cuvânt de mulţumire d-lui Dr. Gh. Ungureanu, subdirectorul Arhivelor Statului dela Iași, precum şi d-lui Dr. Vladimir Cărăuş, bibliotecarul Facultăţii de Teologie din Chişinău, pentru indicaţiile şi documentele ce mi-au pus la îndemână.

Iaşi, 12 Octomvrie 1937

EUGEN PAVLESCU

PARTEA I

ORIGINA BRESLELOR

CAPITOLUL I

PĂRERI ŞI REALITĂŢI

Problema originii breslelor româneşti întâmpină şi la noi, ca şi aiurea, pentru instituţiile similare, dificultăţile inerente cercetărilor tuturor instituţiilor vechi, ieşite din sânul poporului, determinate de anumite nevoi locale ale timpului şi care abia ulterior fac obiect de îndrumare pentru autorităţile diriguitoare. Cercetarea, în cazul de faţă, pare şi mai grea, dat fiind, pe de o parte, multiplele funcţii pe care breslele noastre le îndeplineau sau se considera că le pot îndeplini, iar, pe de alta, tendinţa naturală de imitare nu numai dela om la om, dar şi dela un grup constituit la altul. Breslele, în esenţa lor, au un rol strict economic, însă, dela început sau mai pe urmă, li se conferă şi atribuţii administrative, fiscale, politice sau sociale, a căror cercetare poate duce, astăzi, la diferite concluzii, după domeniul de activitate cercetat. O greutate sau o uşurinţă în deslegarea problemei noastre este şi faptul că la unii vecini alcătuiri similare existase sau existau înainte de alcătuirea noastră ca Stat, continuând să existe şi după aceea, dând astfel putinţa să se creadă că breslele noastre sunt copia acestora, introduse aşa cum fusese introdusă moda polonă, orientală sau apuseană, cu atât mai mult cu cât ne găseam în sfera lor de influenţă politică sau economică. Această diversitate de premize dela care se poate porni a făcut să se emită păreri diferite asupra originei breslelor noastre, explicându-le fie prin unele fenomene economice şi sociale specific româneşti, fie atestând introducerea directă a sistemului de alcătuiri similare de peste hotare.

§ 1. — Origina străină a breslelor româneşti

In această ordine de idei, Ion Massim-Lenş reeditează vechea teorie apuseană a colegiilor romane, luând în considerare existenţa

acestor alcătuiri în Dacia romană şi unele asemănări cu breslele noastre [1]). Este neîndoelnic că această provincie a cunoscut colegiile libere de meşteşugari şi negustori, poate odată cu organizarea administrativă, întreprinsă de Adrian în 120 d. H., întru cât patruzeci şi şapte de ani mai târziu găsim aici colegii care se desfiinţau prin desuetudine [2]); caractere comune există de asemenea între colegii şi bresle [3]); totuşi e imposibil de admis o succesiune directă, prin frământările a o mie de ani, trecând şi dincoace de munţi şi încetăţenindu-se printre strămoşii noştri, într'un mediu pastoral-agricol, cărora aşezările orăşeneşti le lipseau. Apoi, cum vom vedea mai târziu, breslele moldoveneşti au un caracter cu totul diferit de acela al breslelor munteneşti, în Moldova predominând un spirit de frăţie, care nu se găseşte în Ţara-Românească, unde totul se bazează pe o politică economică imitată după Constantinopol. Dacă breslele noastre ar fi luat naştere sub directa influenţă a colegiilor romane, nu numai că aceste deosebiri nu ar fi trebuit să existe, ca produs al uneia şi aceleiaşi surse, dar caractere mai apropiate acestora ar fi trebuit să se imprime în Ţara-Românească, în contact direct cu legiunile romane, decât în nordul Moldovei, cum se dovedesc în fapt, şi unde aceste legiuni nu au călcat.

A. D. Xenopol, înlăturând putinţa unei moşteniri directe, admite o «reintroducere» a colegiilor în Dacia, «sub forma slavă a breslelor», pe vremea stăpânirii bulgare a ţărilor de dincoace de Dunăre [4]). Cum această stăpânire are loc după 802, când Krum uneşte Bulgarii din Panonia cu acei din Moesia, pentru a dura până la 1018, dată la care Vasile al II-lea Bulgaroctonul desfiinţează primul Stat bulgar, înseamnă că reînchegarea vechiului sistem de colegii din Dacia, sub noua sa formă şi nume, are loc în această epocă.

---

[1]) *Corporaţiile de arte şi meserii în România*, în Rev. «Dreptul», Anul XXVIII, Nr. 73. Bucureşti, 1899, pp. 594 şi urm.

[2]) G. Boissier, *La religion romaine d'Auguste aux Antonins*. Paris, 1909, Vol. II, p. 277. D-l V. Christescu crede că colegiile au fost introduse în Dacia între 193 şi 211 d. H. sub Septimiu Sever (*Viaţa economică a Daciei romane*. Piteşti, 1929, p. 90).

[3]) *Digesta* (Edit. Hulot. Paris, 1805). Lib. III. Tit. 4. *Quod cujuscumque*. Pr. şi § 1; *idem* Lib. XLVII. Tit. 22. *De collegiis*, 1, § 2 şi 4 pr.; V. Christescu, *loc. cit.*, p. 84.

[4]) *Istoria Românilor din Dacia Traiană*. Bucureşti, Ed. Cartea Românească, f. d. [1925]. Vol. VII, pp. 135 şi urm.

Pentru ca această teză să poată fi acceptată, trebue să admitem că Slavo-Bulgarii utilizau ei înşăşi un sistem propriu de bresle, ceea ce nu se dovedeşte nici prin vechile instituţii de origine slavă, nici prin vieaţa economică şi socială a acestora. «Zadruga» şi «mirul», vechi şi specifice instituţii slave, sunt asociaţii ce privesc vieaţa lor familiară sau organizarea administrativă, într'un mediu agricol-pastoral [1]; «artelul» (Артелъ), atât negustoresc cât şi industrial, este o întreprindere cu caracter mai mult cooperativ decât corporativ [2]; iar, acele «torgovâi dom» (торговвій домъ) şi «scladstvo» (складство) sunt asociaţii comerciale [3], fără nici un raport cu ceea ce se va numi, cu un cuvânt de import, «ţeh» (цехъ), adică breaslă propriu zisă. In orice caz, aceste forme economice, apar mai târziu, către secolul al XV-lea, şi nu în sudul Dunării, ci în Rusia. Aşa încât, dacă Slavo-Bulgarii au cunoscut breslele în secolul al IX-lea şi al X-lea, acestea nu pot fi decât acele bizantine, care, tocmai în această epocă, sunt reorganizate de către Impăratul Leon al VI-lea Filosoful (886—912) prin celebra sa «*Carte a Prefectului*» (*Ἐπαρχικὸν Βίβλιον*) [4]. Insuşirea de către Slavo-Bulgari a acestui sistem de bresle este, de altfel, foarte îndoelnică, dacă reamintim că ele presupun, chiar şi pentru începuturi, o vieaţă orăşenească, linişte, activitate manufacturieră şi economie de schimb. Ori, atât Slavii [5], cât şi Bulgarii, care-i cuceresc, erau războinici prin excelenţă, neînchipuit de cruzi şi prădalnici, terorizând Bizanţul secole întregi [6]; agri-

---

[1]) M. Marcovici, *Die serbische Hauskommunion (Zadruga) und ihre Bedeutung in der Vergangenheit und Gegenwart*. Leipzig, 1903, pp. 18 şi urm.; A. Miller, *Essai sur l'histoire des institutions agraires de la Russie centrale, du XVI-e au XVIII-e siècles*. Paris, 1926, pp. 159 şi urm.

[2]) P. Apostol, *L'Artèle et la coopération en Russie*. Paris, 1899, p. 27; A. Aristow, Промышленность древней Руси (Industria Rusiei vechi). St. Petersburg, 1866, p. 207; N. Kalaciov, Артели въ древней и нынѣшней Россіи (Artelele în Rusia veche şi nouă). S. Petersburg, 1864, pp. 3 şi urm.

[3]) V. Kliucevsky, Курсъ русской исторіи (Curs de Istoria Rusiei). Moscova, 1910, vol. IV, pp. 150 şi urm.

[4]) Jules Nicole, *Le livre du préfet ou l'édit de l'Empereur Léon le Sage sur les corporations de Constantinople*. Genève, 1893; Chr. Macri, *L'organisation de l'Économie urbaine dans Byzance sous la dynastie de Macédoine* (867—1057). Paris, 1925.

[5]) C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*. Buc., 1935, vol. I, p. 235.

[6]) R. P. Guérin-Songeon, *Histoire de la Bulgarie*. Paris 1913, p. 55 şi urm.

cultori harnici, în răstimpurile de linişte, produceau mari cantităţi de grâne, vite şi miere de albine, dar, lipsiţi de oraşe, duceau o vieaţă semirurală în satele lor fortificate (aule)[1].

O greutate în a admite aserţiunea lui Xenopol este şi faptul că Moldova este aceea care cunoaşte mai întâi o economie a breslelor, complect închegată în secolul al XVII-lea, pe când Ţara-Românească va aştepta până în a doua jumătate a secolului următor; ori, dacă faptele s'ar fi petrecut precum spune Xenopol, logic ar fi ca tocmai aici breslele să fie mai vechi decât în Moldova, unde un Stat bulgar n'a fiinţat nicio clipă, fără să mai menţionăm că sistemul breslelor moldoveneşti nu are nici urmă de influenţa legislaţiei lui Leon al VI-lea.

Argumentul filologic că însăşi denumirea de «breaslă» a acestor alcătuiri ar arăta origina instituţiei, întru cât e o romanizare a slavonescului «bratstvo» (frăţie), poate fi, negreşit, o indicaţie, însă nu şi o dovadă că breslele noastre se trag de la Slavo-Bulgari. Cum că argumentul nu este concludent, o dovedeşte faptul că «bratstvele» (братства) nu apar decât în secolul al XV-lea, în Rusia, sub numele de «medovâï bratstvo» (медовыя братство), adică «frăţie de miere» şi numai prin secolul următor sunt denumite cu singurul cuvânt de «bratstva» (frăţii)[2]. Aceste instituţii aveau însă un scop pur spiritual, fără cea mai uşoară nuanţă economică; iar, acele «obştinâ» (общины) şi «sotni» (сотни), frăţii de negustori, cari negoţau fie un singur fel de marfă, fie cu o regiune oarecare, alcătuite sub influenţa ghildelor apusene, care apar tot în veacul al XVI-lea, n'au putut avea nici o influenţă asupra noastră, dat fiind că ele nu se găsesc decât în oraşele Rusiei nord-vestice, la Smolensk, Polsk, Novgorod, iar nu în vestul şi sud-vestul apropiat nouă[3]. Este deci neîndoielnic că noi nu am putut lua instituţia breslelor, ca atare, dela Slavi, cu atât mai puţin dela Slavo-Bulgari, în epoca amintită mai sus.

---

[1]) P. Boissonnade, *Le travail dans l'Europe chrétienne au Moyen Âge*. Paris, 1921, p. 74.

[2]) A. Papkov, **Древне-Русскій приходъ** (Parohia veche rusească). Sergihev Posad (Guv. Moscovei), 1897, p. 44.

[3]) N. Scabalanovici, **Западно-европейскія гилдіи и западно-русскія братства** (Ghildele Europei apusene şi bratstvele Rusiei apusene), în Revista «**Христіанское чтеніе**» (Lectura creştină), Nr. 9—10. St. Petersburg, 1875, p. 326.

Cuvântul «breaslă» este totuşi o indicaţie că a corespuns cândva unei instituţii, introdusă şi la noi, dar, pentru care, împrejurările de atunci, nu permiteau să fie tradus prin românescul «frăţie», fără a da loc la o confuzie.

Intr'adevăr, din timpuri vechi, atât Moldova cât şi Ţara-Românească, au cunoscut «frăţia de cruce», acea adopţiune reciprocă, cu punerea în comun a bunurilor [1]), pentru care era nevoie, totdeauna, de o anumită slujbă bisericească, amănunţit prevăzută în molitfelnice [2]), şi, foarte adesea, şi de un hrisov domnesc de întăritura respectivelor danii. Această instituţie, în cancelariile Logofeţiei, era desemnată, în mod curent, cu simpla denumire de «frăţie» [3]).

Ivindu-se o nouă instituţie, tot sub denumirea de «frăţie», corespunzând însă unei asociaţii, cu un caracter şi scop cu totul diferit, instituţie luată dela Ruşi, care-o denumeau «bratstvo», cu pluralul «bratstva», şi dat fiind că şi această nouă alcătuire trebuia să primească binecuvântarea Bisericii şi să treacă prin cancelaria înaltului păstor în eparhia căruia se sălăşluia, iar, ulterior, şi printr'aceea a marelui logofăt — cancelarii în care limba slavonă era în toată cinstea, fie oficial, fie prin rutina diecilor —, este foarte probabil că, spre a se putea distinge cele două forme de frăţii, s'a introdus slavo-moldovenescul «breaslă» [4]) desemnând pe acestea din urmă [5]). O dovadă evidentă este testamentul, din 1628, al lui Miron-Vodă Barnovski, prin care lasă cinci mii de zloţi Frăţiei Adormirii Maicii Domnului din Lwow, deoarece «multe cheltueli a făcut *brasla* dela acea sfântă biserică cu zisa noastră» [6]). Ori, Barnovski, cunoştea minunat caracterul

[1]) Marcel Emerit, *L'Adoption fraternelle en Valachie et son influence sur la transformation de la propriété collective*. Bucarest, 1928, p. 9.

[2]) Şt. Berechet, *Caterisirea [degradarea] preotului şi frăţia de cruce*. Chişinău, 1924, pp. 23 şi urm.

[3]) I. Brezoianu, *Vechile instituţiuni alle Romaniei (1327—1866)*. Buc., 1882, p. 82.

[4]) „Брѣслъ din братство, prin forma intermediară братсвъ" (B. P. Hajdău, *Limba română vorbită între anii 1560—1600*, în Rev. «Columna lui Traian», anul VIII, Oct. 1877, Buc., p. 551).

[5]) Cf. N. Gramadă, *Cancelaria domnească în Moldova până la domnia lui Const. Mavrocordat*, în Rev. «Codrul Cosminului», vol. IX. Cernăuţi, 1935, pp. 131 şi urm.

[6]) B. P. Hajdău, *Archiva istorică a României*. Bucureşti, 1865—1867, vol. I², p. 188.

pur spiritual al acelei asociaţii, ca unul care trăise în Polonia şi în tinereţe şi în pribegia sa ca domn, ajutând la terminarea bisericii acestei frăţii, a cărei reclădire o începuse Movileştii.

Cu trecerea vremii, dispărând motivul pentru care noile frăţii fuseseră adoptate, marea majoritate a membrilor lor se împrăştie, rămânând doar meşteşugarii sau negustorii, mai apropiaţi între ei prin însăşi cerinţele meşteşugăreşti sau negustoreşti a vieţii lor. Aceştia introduc, rând pe rând, în vechiul catastih al frăţiei, dispoziţii de ordin economic, schimbând astfel şi caracterul instituţiei din spiritual-social în economico-social. Vechea denumire de « braslă » se păstrează însă, spre a da « breslele » moldoveneşti.

O ipoteză şi mai puţin plauzibilă este originea şcheiană, susţinută de I. N Angelescu: « Din Transilvania, spune el, adică din Şchei, de lângă Braşov, vin în România negustori, cari nu găsiră loc în Companiile din partea locului spre a obţine aceleaşi avantaje ca şi companiştii. Dincoace de Carpaţi, ei imită organizarea companiştilor şi fac o convenţiune cu autoritatea sau cu Visteria domnească. Ei *rup* o învoială, adică plătesc o *ruptă*, de unde şi poartă numele de *ruptaşi* »[1]. Compania Grecilor din Braşov, luând fiinţă la 4 Noemvrie 1678, când Principele Mihail Apaffy le acordă un privilegiu « ad normam Companiae Cibinii commorantium » prin care, « ad contentationem Ottomanicae Portae », declară dânsul, scade darea anuală, pe care Compania va trebui să o plătească, numai la trei sute de taleri [2] —, rezultă că primele noastre bresle nu au putut lua naştere decât ulterior acestei date, din prisosul de negustori ce nu mai găseau loc în ea. Chiar dacă am da o mai largă interpretare textului de mai sus, scoborîndu-ne până la data înfiinţării celei dintâi întreprinderi greceşti de această natură în Ardeal şi încă această origine nu se poate susţine. Intr'adevăr, prima « Companie de negoţ grecească » nu ia fiinţă decât la 8 Iulie 1636, la Sibiu, prin privilegiul ce-i este acordat de către Principele George I Rákóczy [3], în timp ce, zapisul prin care « Gheorghe staroste de neguţători din Iaşi » cum-

---

[1]) *Histoire économique des Roumains*. Genève, s. d., p. 273.

[2]) N. Iorga, *Acte româneşti şi câteva greceşti din arhivele Companiei de comerţ oriental din Braşov*. Vălenii de Munte, 1932, p. 2.

[3]) Idem, *Studii şi Documente cu privire la Istoria Românilor*. Buc., 1901—1916, vol. XII, p. IV.

pără o moşie în ţinutul Iaşului, ne dovedeşte, în chip documentar, existenţa breslelor în Moldova, la 15 Octomvrie 1632 [1]).

Sub sugestia unui articol apărut în publicaţia rusă „Херсонскiѧ Епархiѧлныѧ вѣдомости" (Buletinul Eparhiei Hersonului) [2]), fostul Episcop al Dunării de jos, Melhisedek Ştefănescu, evidenţiind unele asemănări dintre breslele noastre şi bratstvele de care se ocupa articolul sus menţionat, conchide că « dela Bratst vele sau asociaţiunile industriale germano-polone s'au format şi la noi *Bréslele* (zicere formată din slavonescul « Brastva ») meseriaşilor » [3]).

Dacă este adevărat că substituirea dreptului german, de Neumarkt şi Magdeburg, celui autohton, începe în Polonia, încă de pe la 1257 [4]); dacă datorită privilegiilor ce acesta acorda, nu numai oraşele, dar chiar cetăţenii se strădănuiau să-l obţină — cum este cazul cizmarilor din Przemysl, cărora, la 15 Septemvrie 1386, li se acordă « toate drepturile şi obiceiurile de care se folosesc şi se bucură însăşi cizmarii catolici, poloni şi germani din oraşul Lemberg » [5]), care dobândise dreptul magdeburghez încă dela 16 Iunie 1356 [6]) —; dacă este de asemenea exact că în secolul al XVI-lea aproape nu exista oraş al Galiţiei polone căruia să nu i se fi acordat dreptul german şi, odată cu el, putinţa meşteşugarilor şi negustorilor de-a se alcătui în « ţehuri » (czecha), Melhisedek greşeşte însă când identifică corporaţiile de stil german cu bratstvele. Independent de faptul dacă bratstvele sunt de origină pur rusească sau sunt împrumutate de aiurea, asupra cărui punct scriitorii sunt împărţiţi [7]), cert este că ele nu aveau caracter economic, ci spiritual. Confuzia nu este posibilă nici între bratstve şi acele « Bruderschaften » alipite corporaţiilor apusene, întru cât dintr'acestea nu puteau face parte decât meşterii şi calfele corporaţiei respective, scopul lor fiind şi legătura

---

[1]) Acad. Rom., Doc. 133. Pachet LXXXIX.

[2]) Nr. 17 din 1864, pp. 135 şi urm. (după trimiterea autorului).

[3]) *Cronica Huşilor şi a Episcopiei cu asemenea numire*. Buc., 1869, p. 268.

[4]) R. F. Kaindl, *Geschichte der Deutschen in den Karpathenländern*. Gotha, 1907—1911, vol. I, p. 13.

[5]) *Akta Grodzkie i Zemskie* (Acte orăşăneşti şi regionale). Lwow, 1876, vol. VI, p. 1.

[6]) R. F. Kaindl, *loc. cit.*, vol. I, p. 135.

[7]) N. Scabalanovici, *loc. cit.*, p. 271.

cu Biserica, dar, mai ales, educarea viitorilor breslaşi [1]), pe când « bratstvele » ruseşti erau instituţii cu un caracter etic mai larg, alipite parohiilor, în ele putând intra orice credincios ortodox, indiferent de profesia, starea socială sau sexul solicitatorului. Bratstvele nu sunt « asociaţiuni industriale germano-polone » ci alcătuiri spirituale din Rusia apuseană.

Intre bratstve, corporaţii de stil apusean şi breslele noastre, în special cele moldoveneşti, sunt multe apropieri, însă înlănţuirea faptelor este cu totul alta decât acea afirmată de Episcopul Melhisedek.

D-l Prof. N. Iorga este cel dintâi a arăta că origina breslelor noastre nu este una şi aceeaşi pentru Moldova şi Ţara-Românească. In aceasta din urmă, ele sunt de tip oriental, organizate după sistemul romano-bizantin, existente la Constantinopol şi păstrate de Turci sub numele de « rufeturi », iar introducerea lor, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, după 1774, se datoreşte lui Alexandru Ipsilante [2]); pe când, în Moldova, ele sunt mult mai vechi, iar oblăduirea n'a avut nici un amestec în introducerea lor.

In ce priveşte origina breslelor moldoveneşti, ea poate fi sau apuseană sau slavă.

Intr'adevăr, dat fiind că, după d-l Prof. Iorga, primii noştri meşteşugari sunt « întâi străini, vorbind o limbă străină, apoi urmaşii lor, vorbind româneşte, ai străinilor dela început » [3] şi că aceşti meşteri sunt « mai ales din lumea săsască, Polonia necontribuind personal cu nimic în această privinţă » [4]), ei se aşezară de îndată « în *bresle* sau *frăţii*, căci breaslă este « brastvo », care vine dela « brat », « frate »; termenul corespunde cu « confraternitate » cu *Bruderschaft* în Apus » [5]). Aşa iau naştere breslele moldoveneşti, de sistem « patriarhal românesc » [6]), primele ce apar pe pământul nostru, « aceste dintâi formaţiuni spontane, libere, binecuvântate numai de Biserică şi ocrotite de Domnie,

---

[1]) Cf. H. Müller, *Zur Geschichte des Repser Stuhles*, în Rev. « Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde », vol. 39. Hermannstadt, 1913, pp. 280 şi urm.

[2]) *Istoria industriilor la Români*. Buc., 1927, p. 121.

[3]) *Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc*. Bucureşti, 1906, p. 164.

[4]) *Scrisori şi zapise de meşteri români*. Buc., 1926, p. VI.

[5]) *Istoria Românilor prin călători*. Bucureşti, 1928—29, vol. I, p. 105.

[6]) *Istoria industriilor la Români*, p. 32.

— bresle de caracter occidental, venite prin Galiţia polonă sau prin Ardeal — »[1]).

In acelaşi timp, d-l Prof. Iorga, afirmă şi o origine pur slavă datorită Rutenilor din Polonia : « Ceea ce caracterizează epoca întâia, spune d-sa, care se întinde asupra secolului al XVI-lea şi asupra celui următor mai ales, *e libertatea individuală a meşterilor*. Ei se pot lega după un obiceiu slav din părţile ruteneşti ale Poloniei, adus odată cu aşezările, în secolul al XIV-lea, dela Suceava şi Siretiu, în « bresle » (bratstvo; slav: frăţie), ai căror membri se vor zice mai târziu numai, şi nu în chip curent: « breslaşi », vechiul şi frumosul termen fiind totdeauna: « fraţi »[2]).

§ 2. — Origina autohtonă a breslelor româneşti

Mihail Kogălniceanu este printre cei dintăi a afirma o origine pur românească a breslelor noastre, formate mai întăi în domeniul industrial, cu o vechime egală burgheziei noastre însăşi, ale cărei începuturi le socoteşte concomitente întemeierii oraşelor dela noi. « Burghezia, spune dânsul, începu a se forma în secolul al XV-lea. Mai mulţi servi, liberaţi din cauza bravurii de războiu şi oamenii liberi, locuind în oraşele domneşti, nu depindeau decât de Guvern, începură a se uni în comunităţi, care făceau o mijlocie între nobili şi ţărani. Aceşti oameni, ocupându-se mai ales cu meseriile, erau împărţiţi în bresle sau corporaţiuni privilegiate »[3]).

In emiterea aceste păreri, Kogălniceanu, este vădit influenţat de Dimitrie Cantemir, care, vorbind despre locuitorii Moldovei, după ce-i împarte în boieri, cetăţeni şi ţărani, spune textual: « Numim *cetăţeni*, pe aceia cari locuesc în cetăţi sau oraşe, *ţarani*, pe aceia cari locuesc la sate. Acei cari locuesc în oraşe nu sunt supuşi nimărui decât doar Domnului şi numai acestuia îi plătesc darea. Ei exercită toate meşteşugurile; negustorii Moldoveni sunt rari »[4]). Făcând această descriere, Cantemir nu se referă la populaţia secolului al XV-lea, ci la aceea de pe timpul său, adică de

---

[1]) *Ibidem*, p. 117.

[2]) *Ibidem*, pp. 31—32.

[3]) *Histoire de la Dacie des Valaques transdanubiens et de la Valachie*. Berlin, 1854, vol. I, p. 28.

[4]) *Descriptio Moldaviae*. Buc., 1872, p. 120.

pe la 1716, când scria această operă, dovadă că, în altă parte [1]), menţionează printre negustori pe Turci şi pe Jâdovi, când cei dintâi nu s'au putut aşeza în târgurile noastre decât în epoca de decadenţă a Moldovei, în secolul al XVI-lea, iar ceilalţi, vor fi fost prea puţini şi pe timpul său, deoarece de-o statornicire mai temeinică nu poate fi vorba decât abia la sfârşitul secolului următor. Ori cum, o burghezie românească, în sens de clasă socială, alcătuită din industriaşi şi negustori, adică dintr'acei ce produc anumite valori de schimb sau le pun la îndemâna consumatorilor, este foarte greu de admis că a putut exista în secolul al XV-lea, adică la o dată când târgurile şi oraşele noastre abia luau fiinţă, deci cu atât mai puţin o organizare de breaslă.

După C. Ed. Wachmann origina breslelor noastre este în familie şi posluşnicie.

« Este mult probabil, scrie dânsul, că primele bresle să fi fost formate din membrii aceleiaşi familii (în sensul latinescului *gens*). Principiul diviziunii muncei şi-a găsit aplicarea în economia noastră naţională, aşa încât o familie să se fi specializat în lucrarea postavului gros, alta în cojocărie, alta în croitorie sau alta în lemnărie » [2]). Ca dovadă aduce un zapis, din 7 Mai 1665, prin care butnarii din Mărăţâi, cu starostele Vasilie în frunte, vând nişte delniţe Mânăstirii Bisericanilor [3]). Cum aceste delniţe erau stăpânite în devălmăşie şi cum documentul atribue calitatea de « brat » sau « sin » unora dintre alcătuitorii acestei bresle, autorul conchide că aceşti butnari formau o « gintu » (gens) [4]).

Cetind însă mai cu atenţie documentul, găsim printre vânzători şi pe un « Gheorghie Rusul » şi pe un « Dumitraşco sină Căzacul », deci oameni străini sau descendenţi ai unui străin, cari nu puteau avea nicio legătură de sânge cu întemeietorul satului. Apoi, admiţând gensul la originea breslelor, ar trebui ca marea majoritate a acestora să se găsească la ţară; ori, acesta e singurul caz ce ni s'a transmis de documente, întru cât alcătuirea dela Cotnari, despre care Arhiepiscopul Marcus Bandinus, aminteşte că exista la 15 Decemvrie 1646, pare să fi fost mai curând o frăţie de Unguri sau Saşi, adunată în jurul uneia din cele trei

---

[1]) *Ibidem*, p. 119.

[2]) *Despre corporaţiuni (Bresle)*. Buc., 1902, p. 84.

[3]) B. P. Hajdău, *Arhiva istorică a României*. vol. I[1], p. 79.

[4]) *Loc. cit.*, p. 84.

biserici catolice din această localitate. Faptul că Bandinus vorbeşte despre «Lanionum Confraternitatis» [1]), este probabil că iniţiativa alcătuirii unei frăţii se datora meserciilor sau că numărul ori importanţa acestor negustori, predominând, alcătuirea însăşi luase numele lor, după obiceiul vremurilor de atunci.

Teza posluşniciei, pusă înainte de Wachmann, este acceptată şi desvoltată de d-l Prof. V. Madgearu, după care, posluşnicii, maiştri străini la început, spre a putea fi asimilaţi, folosind în acelaşi timp şi mânăstirii, erau strânşi laolaltă de către aceasta, pe baza puterii judecătoreşti ce-o exercita asupra lor, organizaţi, cu alte cuvinte, într'un fel de nucleu productiv; cu timpul, liberaţi de puterea Bisericii, aceşti maiştri se strămută la târgurile şi oraşele, care tocmai în acest timp, cam pe la începutul secolului al XVII-lea, încep a se desvolta, păstrându-şi însă organizaţia şi formând breslele [2]).

Documentele sunt însă protivnice acestei aserţiuni.

Intr'adevăr, clauza «oamenilor străini» din hrisoavele de posluşnicie, devenită curentă în secolul al XVIII-lea, este foarte rară la început; ori, această clauză nu se poate presupune. Toate hrisoavele prin care se acordă feredeului M-tirii Treisfetitelor, butucari şi bărbieri teleaci, începând cu acela, din 28 Mai 1703, al lui Constantin-Vodă Duca şi până la acela, din 8 Martie 1782, al lui Constantin Dim. Moruz, nu pune nicio condiţie în recrutarea acestor posluşnici; numai dela acesta din urmă se prevede că ei trebue să fie «oameni străini dintralte ţări di piste hotar care să naibă bir în Visterie» [3]). Cojocarii şi toţi ceilalţi meşteri daţi în posluşnicia M-tirii Pobrata, prin hrisovul din 5 Aprilie 1448, al lui Petru al II-lea Alexandrovici, pe care se sprijină d-l Madgearu, sunt din satele «Ciulineşti şi din Beresteani şi din Roşca, care este aproape de Hărlău» [4]); iar Domnii dădeau uneori în posluşnicie, sate întregi, cum e cazul hrisovului din 17 Aprilie 1475, al lui Ştefan cel Mare, pentru M-tirea Horodnicu [5]).

---

[1]) V. A. Ureche, *Codex Bandinus*. Extras din «Analele Acad. Rom.», vol. XVI, s. ist. Bucureşti, 1895, p. 255.

[2]) *Zur industriellen Entwicklung Rumäniens — Inaugural Dissertation* — Weida i Th., 1911, p. 87; *Bresle vechi şi bresle nouă*. Buc., 1912, p. 6.

[3]) Arh. Stat. Buc. Condica M-tirei Treisfetitelor, Nr. 219, fol. 102—105.

[4]) M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*. Iaşi, 1931—1932, vol. II, p. 310.

[5]) I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*. Buc., 1913, vol. I, p. 199.

Posluşnicii, pe de altă parte, nu trebuiau să fie neapărat « meşteri », adică lucrători industriali calificaţi. Ştefan-Vodă Tomşa, scria călugărilor M-tirii Sf. Ilie de lângă Suceava, la 11 Iulie 1623, că posluşnicii daţi trebuiau « să lucreze mănăstirei la ce va hi lucrul şi posluşeniia » [1]; la 10 Mai 1684, Dumitraşcu Vodă Cantacuzino, acorda M-tirii Socola un număr de doisprezece posluşnici, ca să apere călugăriţele de talhari [2]; la 25 Aprilie 1712, Neculai Mavrocordat acorda Episcopiei Huşului doisprezece vieri, pentru ca la 4 Decemvrie acelaşi an să-i mai scutească încă şase argaţi [3]; Mihai-Vodă Racoviţă, prin cartea sa din 20 Februarie 1716, scutea M-tirii Treisfetitelor, « 6 argaţi care sănt de aducu butuci la feredeu şi trei teleaci care sănt de treaba spalatului » [4]. Exemple se pot da oricâte.

Strângerea laolaltă a posluşnicilor, în mănăstiri, sub directa supraveghere a călugărilor, în vederea aisimilării, şi sub conducerea unui şef, în vederea profitului economic ce se urmărea, nu se poate, nici aceasta, verifica documentar. Din contra, hrisoavele ne afirmă că ei trăiau mai adesea înafara mânăstirilor, iar scutirile ce li se acordau pentru desătină şi goştină, sunt o indicaţie că şi agricultura intra în ocupaţiile lor. O dovadă evidentă este hrisovul lui Constantin Mihai Racoviţă, din 8 Noemvrie 1756, prin care acordă Episcopiei Huşului « o bucată de loc gd. din locul tărgului Sorocăi » pe care « părinţii episcopi să aibă aş face posluşnici din oameni streini » scutindu-i de dăjdii « ca şi ei să fiia de slujbă şi purtarea de grij[ă] a episcopilor când vor merge acolo » [5].

Teoria feudalităţii, susţinută de Otto von Gierke [6], Wilhelm Stieda [7], Karl Bücher [8] şi alţii, o fi admisibilă pentru Occident, dar transpunerea ei în posluşnicia noastră pare mai greu de sus-

---

[1] T. Bălan, *Documente bucovinene*. Cernăuţi, 1933—34, vol. I, p. 188.

[2] V. A. Ureche, *Notiţe despre slobozii*. Extras din « Analele Acad. Rom. » seria II, vol. IX, S. ist. Bucureşti, 1888, p. 9.

[3] Arh. Stat. Buc., Condica Episcopiei Huşului, Nr. 180, *fol.* 32 şi 24.

[4] *Idem*, Cond. M-rii Treisfetitelor, Nr. 219, fol. 102 verso.

[5] *Idem*, Cond. Episcop. Huşului Nr. 181, fol. 97.

[6] *Rechtsgeschichte der deutschen Genossenschafts*. Berlin, 1868, vol. I, pp. 176 şi urm.

[7] *Zur Entstehung des deutschen Zunftwesens*, în « Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik ». Jena, 1876, pp. 15 şi urm.

[8] Citat de Etienne Martin Saint-Léon, *Histoire des corporations des métiers*. Paris, 1922, p. 65.

ţinut. In apusul Europei e posibil ca origina corporaţiilor industriale să fie în mânăstiri, poate tot atât de veche cât şi acestea, cum susţine Blanqui, însă numai pentru Occident, unde mânăstirile sunt şi, mai ales, erau adevărate centre de producţie, dar nu în Orient, unde, după cum remarcă acest autor, ele au drept scop « singurătatea şi contemplaţiunea, nevoia de a se izola, de a scăpa de plăceri şi de relaţii omeneşti » [1]). Idealul vieţii monahale la noi nu era bunul trai, ci schimnicia; iar organizările economice şi, mai ales, problema unei asimilări a străinilor, erau departe de a-i preocupa.

---

[1]) M. Blanqui-Ainé, *Histoire de l'Économie Politique en Europe*. Paris, 1845, vol. I, pp. 101 şi urm.

Notăm şi pe C. C. Numianu, *O pagină din Economia naţională românească. Bresle vechi şi bresle noi.* (Teză pentru doctorat juridic). Piteşti, 1915. Se susţine apariţia breslelor la 1650, sub influenţa tuturor neamurilor de negustori cu care am venit în contact.

CAPITOLUL II

PROBABILITĂŢI ŞI DOCUMENTE

O cercetare mai în deaproape a documentelor noastre, puse în lumina istorică a vremurilor ce au trecut şi peste capul nostru şi peste acela al vecinilor noştri, ne dovedeşte că la baza breslelor moldoveneşti nu se află niciuna din instituţiile pe care Cârmuirea le-a putut imagina, într'un scop sau altul, şi nici vreo alcătuire similară de peste hotare, ci un complex de împrejurări istorice, sociale şi economice, specifice acestui colţ de pământ.

Sistemul breslelor a fost cunoscut Moldovenilor încă din primele timpuri ale existenţei lor ca Stat, dela negustorii şi meşteşugarii-negustori străini, în special Germani, fie în trecere pe drumurile moldoveneşti de comerţ, fie negoţând în ţară, pe baza privilegiilor comerciale dobândite. Totuşi, dacă bresle au existat în Moldova din vremuri foarte vechi, alcătuite după normele şi obiceiul apusean, pentru negustorii străini, independent de orice intervenţie legală a autorităţilor moldoveneşti ale timpului, alcătuiri moldoveneşti, cu autorizarea şi binecuvântarea forurilor diriguitoare ale ţării, pentru locuitorii băştinaşi ai pământului moldovenesc, nu existau. Trebue să aşteptăm sfârşitul secolului al XVI-lea, şi lupta credincioşilor ortodocşi contra catolicismului, ce năzuia să-i înghită, pentru a vedea apărând cele dintăi asociaţii moldoveneşti. Acestea nu sunt însă bresle, ci frăţii. Trecând acest val, noile alcătuiri rămân definitiv dobândite poporului nostru, continuând să apere credinţa şi să ajute Biserica, dar schimbându-şi faţa, din pur spirituală în economico-socială, prin acceptarea de rânduieli destinate a ocroti şi promova o meserie sau un negoţ şi prin îngrădirea dreptului de-a intra în ele la meşteşugarii sau negustorii respectivi. Timpurile turburi, dela începutul secolului al XVII-lea, şi pildele de

peste hotare, contribuiră la răspândirea primelor încercări, pentru ca sfârşitul acestui veac să vadă un întreg sistem de bresle moldoveneşti, îmbrăţişând oraşele şi târgurile Moldovei. Inlănţuirea faptelor este aceasta, şi, pre cât vremurile ne-au păstrat din documente, vom încerca a o dovedi.

§ 1. — Moldova şi comerţul internaţional

Intocmai ca şi la toate popoarele, Economia casnică a fost şi la noi prima fază a vieţii noastre economice, dacă o considerăm din punctul de vedere al raporturilor dintre producător şi consumator. Ţăranul nostru, inventiv şi îndemânatic prin natura lui [1]), a fost totdeauna meşterul cel mai desăvârşit în tot ce o vieaţă agricolă-pastorală putea să ceară, fie lui însuşi, fie traiului, mai pretenţios, dar tot simplu, al stăpânilor de moşii. *Gospodăriile* noastre ţărăneşti sau boiereşti, din punct de vedere economic. erau ceea ce în vechea Grecie se numea *oikos*, la Romani *familia*, la popoarele slave *zadruga*, în Europa medievală *manoir*. Numai în meşteşugul fierăriei, şi fără ca prin aceasta caracterul economiei casnice să se poată schimba [2]), gospodarii noştri s'au înlesnit, din cele mai vechi vremuri, cu neamul Ţiganilor, veniţi în părţile noastre fie sub Alexandru cel Bun, cum susţine M. Kogălniceanu [3]), fie cu mult mai înainte, cum arată d-l Prof. C. C. Giurescu [4]).

Această Economie casnică a durat însă, la noi, mai puţină vreme decât ar fi necesitat o evoluţie normală către Economia de schimb, fără nici o influenţă de peste hotare, dela alte neamuri, cu o vieaţă economică mai înaintată, influenţă, ce nu putea să nu se producă, dat fiind situaţia geografică a Moldovei.

Confederaţia de oraşe din nordul Europei, denumită *Hansa* sau *Liga Hansiatică*, ajunsese la o deplină înflorire în secolul al XIV-lea, pentru ca în curând să fie singurul debuşeu de desfacerea produselor şi singura în stare să satisfacă toate nevoile

---

[1]) Vezi T. Pamfile, *Industria casnică la Români*. Bucureşti, 1910.

[2]) Edwin Seligman, *Principes d'Économique*. Paris, 1927, vol. I, p. 95.

[3]) *Histoire de la Dacie des Valaques transdanubiens et de la Valachie*. vol. I, p. 114.

[4]) *Istoria Românilor*. Bucureşti, 1937, vol. II, p. 479; cf. şi Em. Picot et G. Bengesco, *Alexandre le Bon*. Vienna, 1882, p. 46.

popoarelor, cu cele peste o sută douăzeci de orașe ce îngloba sau controla [1]). In aceste condiții orașele nemțești ale Galiției polone nu puteau să nu fie interesate a intra și ele în confederație, ceea ce nu le fu prea greu să obțină, dată fiind și dorința acesteia de a-și croi drum spre Răsărit. Privilegiul Regelui Vladislav al II-lea, acordat Cracoviei, la 16 August 1390, asigură coloniștilor germani ai Galiției polone o ușoară comunicație cu porturile nord-vestice ale Balticei prin deschiderea « noului drum spre Flandra », în timp ce alte drumuri ce converg spre ea și « dreptul de fondaco » ce dobândește curând, o transformă într'un oraș comercial și industrial de primul rang [2]). In Galiția orientală sau Rusia roșie, cum i se mai zicea pe vremuri, Lwowul, printr'o politică de drumuri comerciale și privilegii de comerț, izbutește să devină antrepozitul cel mai răsăritean pe « drumul tătărăsc », care, prin Vladimir și Luck, îl lega cu Caffa Crimeiei și celelalte colonii italiene dela Marea Neagră. Acesta însă, și lung și nesigur, începe să fie părăsit, încă de pe la 1382, când, în actele orașului Lwow, se găsește o primă mențiune despre « drumul moldovenesc » [3]), care, pornind din Lwow și trecând prin Halicz și Colomea ajungea în Moldova la Siret, de unde, prin Suceava, Hârlău, Iași, Lăpușna, Tighina se îndrepta spre Cetatea-Albă [4]). Din drumul moldovenesc, prin Tighina, se mergea direct la Caffa, după cum tot acolo se putea ajunge și dela Cetatea-Albă, lungind coasta mării, pe vechiul drum al Vicinei [5]).

Pornind din Suceava, și scoborînd în jos, pe râul Siret, mergea « drumul Țării-Românești », care se îndrepta spre porturile dunărene, dar și spre Râmnicul-Sărat, urmând drumul, pe uscat, către Constantinopole. In acest drum dădeau acelea de peste munți,

---

[1]) Léon Say, *Nouveau Dictionnaire d'Économie Politique*. Paris, 1891, vol. I, p. 116; J. Rambaud, *Histoire des doctrines économiques*. Paris, 1909, p. 87.

[2]) R. F. Kaindl, *Geschichte der Deutscher in der Karpathenländern*. Vol. I, p. 322.

[3]) P. P. Panaitescu, *La route commerciale de Pologne à la Mer Noire au Moyen-Âge*, în « Revista istorică română », vol. III, fasc. 1—2. București, 1933, p. 173.

[4]) I. Nistor, *Handel und Wandel in der Moldau bis zum Ende des 16 Jahrhunderts*. Cernowitz, 1912, p. 17.

[5]) Gh. I. Brătianu, *Recherches sur le commerce génois dans la Mer Noire au XIII-e siècle*. Paris, 1929, p. 246.

care, prin Tulgheş, Ghimeş şi Oituz [1]), aduceau mărfurile unei industrii anume organizate pentru vremurile de prietenie dintre Moldova şi Ţara-Ungurească [2]). Alte trei drumuri mai tăiau Moldova: unul, dela Suceava, prin Dorohoi şi Hotin, spre Lwow, e «drumul Hotinului», de care vorbeşte Alexandru cel Bun în privilegiul său de comerţ din 1408; un al doilea, «drumul Orheiului», care, dela Hotin, de-a-lungul Nistrului, prin Soroca, Orhei, Tighina, ajungea la Cetatea-Albă; iar, către 1456, se deschide şi «drumul Galaţilor», legând Suceava de Galaţi, prin Baia, Tg.-Frumos, Iaşi, Vaslui, Bârlad, Tecuci [3]).

Astfel, cu începere dintr'a opta decadă a secolului al XIV-lea, Moldova va fi străbătută, în tot lungul ei, de drumul internaţional al Hansei, cu ramificaţiile cerute de timp, pe care nenumărate cară negustoreşti, însoţite de stăpâni, vechili şi slugi, străini de neamul nostru, vor duce către Răsărit postavurile şi celalalte fabricate ale Apusului, sau mătăsuri, coloniale şi materii prime, dela acesta către Lwow, lăsând pe urma lor nu numai însemnate venituri în Visteria ţării, dar şi un progres economic, care ar fi întârziat cu mult altfel.

Este în deobşte cunoscut că oraşele Moldovei, cu excepţia vechilor aşezări ca Baia, Siretiul şi Suceava, fondate de către Saşii din Bistriţa şi Rodna Ardealului sau de către Nemţii Galiţiei polone, înainte de descălecare — cea dintâi forma o comună încă de pe la 1200 [4]) —, în marea lor majoritate, apar, în decursul secolului al XV-lea, fie pe lângă o cetate domnească, fie la popasurile negustoreşti de-a-lungul drumurilor de comerţ. Romanul, întemeiat pe la 1392, este, la început, o cetate [5]). Neamţul şi Hotinul, sunt cetăţi, pe lângă care «podgradul», adică «târgul de sub cetate» nu întârzie a se forma [6]). Cea mai mare parte dintre oraşele Moldovei, sunt întemeiate însă din necesităţi economice.

---

[1]) N. Iorga, *Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc*, pp. 90 şi urm.

[2]) I. Minea, *Principatele române şi politica orientală a Impăratului Sigismund*. Buc., 1919, p. 41.

[3]) I. Nistor, *loc. cit.*, pp. 19—22.

[4]) I. Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau in XIV, XV- und XVI. Jahrhundert*. Gotha, 1911, p. 19.

[5]) Melchisedek, *Cronica Romanului şi a Episcopiei de Roman*. Buc., 1874—1875, vol. I, p. 5.

[6]) N. Iorga, *Istoria Românilor prin călători*, vol. I, p. 104.

Ele apar succesiv, între 1400 şi 1500, documentele menţionând: Bacăul, Bârladul, Iaşul, Trotuşul, în 1408; Adjudul, în 1433; Tg.-Neamţ, în 1436; Tg.-Frumos, în 1448; Lăpuşna, în 1454; Orheiul, în 1470; Soroca, în 1499 [1]).

Că toate oraşele noastre au fost întemeiate « exclusiv de străinii din Ardeal şi Galiţia », cum afirmă d-l Prof. N. Iorga [2]), sau « din aglomerări săteşti sau colonişti străini în jurul reşedinţelor domneşti sau a popasurilor comerciale », cum susţine d-l I. C. Filitti [3]), cert este că negustorii şi meşteşugarii străini au contribuit, în chip destul de larg, la alcătuirea vieţii noastre orăşeneşti, organizând-o după dreptul magdeburghez, cu *şoltuzul* şi *pârgarii*, cari vor exista până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, menţinând mereu legăturile lor economice cu conaţionalii de peste hotare [4]).

Dacă străinii întreţineau astfel de legături, poporul nostru moldovenesc venea şi el în contact permanent cu aceiaşi străini de peste hotare, nu numai prin mijlocirea drumurilor de comerţ, dar şi prin schimbul de produse ce se făcea la zilele de târg şi iarmaroacele moldoveneşti dela graniţă: « Eu Anton, cămăraşul de ocne, scriu închinăciune şi viaţă prietenilor noştri, tuturor neguţătorilor din Braşov şi din toate părţile ungureşti şi după aceasta dau de ştire domniei voastre că domnul nostru Alexandru voevod a orănduit să fie 4 iarmaroace pe an în Trotuş: cel dintăi la Adormirea lui Ioan Bogoslavul Septembrie în 26, iar al doilea iarmaroc la Soborul Arhanghelului Mihail Noembre 8, iar al treilea iarmaroc la Inchinarea la cinstitele lanţuri ale sfântului Apostol Petru Ghenarie în 16, iar al patrulea iarmaroc în a treia Duminică după Paşti, la Duminica Mironosiţelor. La aceste zile să veniţi Domnia voastră cu marfa la Trotuş şi în aceste zile veţi găsi boi

---

[1]) Cf. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*. Buc., 1937, vol. II, pp. 433 şi urm.

[2]) *Istoria Românilor prin călători*, vol. I, p. 229.

[3]) *Loc. cit.*, p. 24.

[4]) Cuvântul « *şoltuz* » derivă din nemţescul « *Schulze* » (primar), care, în documentele latineşti ale timpului e tradus prin *scultetus*, *schultetus* sau *solthetus*. (R. F. Kaindl, *loc. cit.*, vol. I, p. 183). După B. P. Hajdău, el ar deriva din nemţescul « *schultheiss* » (*Arhiva istorică a României*, vol. I, partea I, p. VII). E mai probabil însă că noi l-am luat dela « *szoltys* », forma polonă a cuvântului « schulze », şi care se pronunţă « *şoltâs* ».

Cuvântul « *pârgar* », vine dela nemţescul « *Bürger* » (orăşan), după cum acela de « *voit* », cu care e desemnat uneori şoltuzul, vine dela « *Vogt* » (administrator).

şi vaci şi porci şi peşte şi de toate câte se află în ţara noastră. Aşa să ştiţi. Iar în alte zile nu e iarmaroc şi domnia voastră să nu vă osteniţi căci nu veţi găsi nimic. Acestea le dăm de ştire domniei voastre. Şi fiţi sănătoşi în Domnul. Amin» [1]). La 1579, Ianuarie în 8, Petru Şchiopul, mută din nou la Sipineţ, târgul obişnuit dela hotarul polon, care sub Alex. Lăpuşneanu şi Ion-Vodă cel Cumplit, fusese strămutat la Hotin [2]).

La aceste zile de târg, mărfurile care se aduceau de către străinii ce veneau acolo, erau anume destinate economiei pastoral-agricole a Moldovei acelor vremuri. Negustorii şi poporul nostru găseau aici ciubote, pantaloni, surtuce, farfurii, căni, seceri, coase, cuţite, etc., a industriei breslelor de peste hotare, care, mai ales în Ardeal, erau anume alcătuite în acest scop. Producţia breslelor săseşti de peste munţi nu era destinată satisfacerii unor nevoi pur locale şi nici nu era o industrie de lux, ci, întemeiată pe bază capitalistă, în vederea unor mărfuri de mare consumaţie, destinate exportului. Breslaşii nu lucrau atât pe comandă, pentru un anumit client, personal cunoscut lor, cât mărfuri în stare să fie vândute, cu ridicata, unor consumatori anonimi, a căror nevoi erau doar indicate printr'o economie specifică; iar, loc permanent de desfacere era Moldova. Vânzarea nu se făcea decât direct de către breslaşii meşteşugari, aşa cum fuseseră asiguraţi prin aşezământul lui Ludovic I de Anjou, din 1376, pentru breslele saxone din Ardeal [3]), ceea ce se va practica multă vreme, nu atât pe bază de legiuri, cât, mai ales, prin aceea că, în puterea obiceiului şi, poate, şi a rarităţii monedelor, trocul nu era cu totul exclus, breslaşii dându-şi manufacturatele în schimbul materiilor prime şi produselor agricole moldoveneşti [4]).

Este drept că marii negustori ai Moldovei secolului al XV-lea şi al XVI-lea erau înşăşi domnii şi boierii ţării, care-şi trimeteau la hotare sau şi peste ele, produsele dobândite din dăjdii, din

---

[1]) I. Bogdan, *Documente moldoveneşti din secolul XV şi XVI-lea în arhivul Braşovului*. Bucureşti, 1905, p. 62. Scrisoarea nu are dată, însă Anton e cămăraşul lui Alexandru Lăpuşneanu (1552—1561 sau 1564—1568).

[2]) B. P. Hajdău, *loc. cit.*, vol. I[1], p. 172.

[3]) Hurmuzachi-Densuşianu, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. I, partea II, p. 232.

[4]) O. Jickeli, *Der Handel der Siebenbürger Sachsen in seiner geschichtlichen Entwicklung*, în «Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde», vol. 39, pp. 57 şi 64.

dijmă sau din propriile lor tamazlăcuri şi herghelii; că încă din 1404, negustorii moldoveni îşi aveau la Lwow o casă şi depozitul lor [1]); că nume de-ale lor se găsesc şi în documentele polone, şi în cele ardeleneşti [2]); însă marea majoritate a negustorilor, sălăşluiţi, fie şi vremelnic, pe pământul nostru, erau tot străini.

In aceste condiţii, este exclus ca Moldovenii să nu fi cunoscut sistemul breslelor apusene, de drept comun în vieaţa economică a negustorilor şi meşteşugarilor cu cari veneau mereu în contact. Mai mult, dacă ne oprim asupra privilegiilor comerciale moldoveneşti, dintre 1408 şi 1527, şi le examinăm sub raportul clauzelor ce conţin şi a evenimentelor istorice dintre timp, punându-le în legătură cu faza pastoral-agricolă în care se găsea economia noastră naţională din acea vreme şi obiceiurile negustoreşti ale acelora ce efectiv se bucurau de aceste privilegii, concluzia care ni se impune este că, în tot acest timp, a funcţionat, între hotarele Moldovei, un sistem de bresle germano-polone, din care autohtonii nu au făcut niciun moment parte, destinate, în special, dobândirii şi păstrării acestui important debuşeu; şi dacă nici o urmă nu a rămas despre vreo breaslă moldovenească, alcătuită din Moldoveni de neam, cu vreo formalitate emanată dela autorităţile laice sau bisericeşti ale ţării lor, motivul este că asemenea alcătuiri n'au existat. De altfel, nici nu era cu putinţă ca bresle moldoveneşti să se alcătuiască, într'un timp când vieaţa noastră orăşenească abia se înfiripa, cu o populaţie autohtonă semi-rurală în mare parte, şi când privilegiile de comerţ, date Ardelenilor şi Polonilor, asigurau o din belşug aprovizionare cu manufacturate.

Epoca de consolidare şi de înflorire a Moldovei, care începe cu domnia lui Alexandru cel Bun, face ca vecinii noştri dela apus şi miazănoapte să stăruiască în a obţine privilegii de comerţ cât mai largi şi cât mai sigure pentru supuşii lor. Privilegiul din 8 Octomvrie 1408, dat Liovenilor de către acest domnitor [3]), este un regulator complect al raporturilor comerciale dintre Moldova şi Polonia, după moda apuseană [4]), după cum, un alt privilegiu,

---

[1]) I. Nistor, *Handel und Wandel*, pp. 44 şi urm.

[2]) P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 175; I. Nistor, *idem*, p. 53.

[3]) M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. II, p. 630.

[4]) L. Cibrario, *Économie Politique du Moyen-Âge*. Paris, 1859, vol. I, pp. 161 şi urm. şi vol. II, pp. 175 şi urm.

care însă nu ni s'a păstrat, e dat, tot de către dânsul, Braşovului. Acesta, prin însăşi situaţia sa geografică, are legături mai vechi cu Ţara-Românească, cu o serie de privilegii, începute sub Vlaicu-Vodă, la 20 Ianuarie 1368 [1]) şi continuate şi sub urmaşii săi [2]); totuşi, raporturile comerciale cu Moldova nu sunt de loc neglijate iar privilegiile de comerţ dela domnitorii moldoveni erau absolut necesare industriei ardelene, ca o măsură de prevedere pentru cazurile când ruperea raporturilor politice cu Ţara-Românească ar aduce şi întreruperea legăturilor comerciale, cum în deobşte se urma.

In dorinţa sa de a-şi transforma capitala într'un centru comercial asemănător Cracoviei şi Lwowului, Alexandru cel Bun acordă Sucevei un drept de fondaco, în special pentru postav, formulat în privilegiul acordat Liovenilor, la 8 Octomvrie 1408, în chipul următor:

« *Bucăţile de postav se vor vinde la descărcare în Suceava iar în alte târguri nu au voie să le vândă* şi cu aceşti groşi liber le este să meargă şi să-şi târguiască prin toate târgurile noastre, ce vor găsi. Iar în Ungaria şi Ţara-Românească, slobod le este să ducă postav... *Şi se va socoti preţul postavului în Suceava ca şi la Liov* » [3]).

Dacă clauza vânzării postavului cu diridicata, convenea Moldovei, prin dreptul de fondaco consfinţit Sucevei şi de către Polonia, nu este mai puţin adevărat că şi acesteia din urmă trebue să-i fi convenit în totul, ceea ce rezultă din faptul că, dintre urmaşii lui Alexandru cel Bun, acei cari se sprijineau, şi, numai atâta timp cât se sprijineau, pe Polonia, confirmau exact privilegiul din 1408, cu clauza sus amintită, sau, în cel mai rău caz, opreau pe aprigii concurenţi ai Liovenilor, pe Braşoveni, să vândă postavul altfel decât cu diridicata. Ori de câte ori erau însă siliţi a se sprijini pe prietenia regelui Ungariei, clauza vânzării cu diridicata a postavului dispărea din privilegiul de comerţ dat Braşovenilor acordându-li-se dreptul de a-şi vinde mărfurile, în ţară, oriunde şi oricum.

---

[1]) Hurmuzachi, *loc. cit.*, vol. I[2], p. 144.

[2]) I. Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării-Româneşti cu Braşovul şi Ungaria în sec. XV şi XVI*. Bucureşti, 1902, pp. 3—16.

[3]) M. Costăchescu, *loc. cit.*, vol. II, p. 630.

Intr'adevăr, se știe că aproape de sfârșitul domniei și a vieții sale, Alexandru cel Bun, schimbându-și orientarea politică, devine dușmanul Poloniei; aliindu-se cu Vitold, apoi, la moartea acestuia, cu Svidrigailo, ducele Lituaniei, declară războiu fostei sale prietene și, intrând pe pământul ei, pradă ținuturile Snyatinului, Haliciului și Cameniței. Prin Ianuarie 1432, Alexandru cel Bun murind, îi urmează fiul său Ilieș, care, cu toate că era cumnat cu regele Poloniei, urmă cu credință politica tatălui său [1]). In consecință, în privilegiul de comerț pe care-l dă Sibiului și celorlalte șase Scaune săsești din Transilvania, la 9 Aprilie 1433, li se dă toată libertatea de a *«intra cu lucrurile lor de vânzare sau mărfuri în Țara noastră»*, negoțând *«în orice cetate sau oraș al nostru»*, cu singura obligație de-a plăti vama [2]). Nici o restricție cu privire la vânzarea postavului. Polonilor însă nu le reînoește privilegiul.

Amenințat de ambiția și de răzbunarea fratelui său, Ștefan al II-lea, Ilieș se vede nevoit a se împăca cu Polonii, cărora le jură credință, la 3 Iunie 1433 [3]), fără mult folos de altfel, deoarece, bătut de Ștefan, în lupta dela Loloi, în toamna aceluiași an, e nevoit să fugă în Polonia, în nădejdea ajutorului cuvenit dela un suzeran căruia îi jurase credință. Ilieș nu numai că nu e susținut, dar, țara fiind, în mare parte, cu Ștefan, acesta e recunoscut și de Poloni, prin actul din 13 Decemvrie 1433 [4]). Cum Ilieș era în Polonia și rudenia lui cu casa domnitoare dubla pericolul, Ștefan al II-lea înclină repede la reînnoirea privilegiului de comerț al Liovenilor, pe care o acordă la 18 Martie 1434 [5]), *într'o redactare identică cu aceea a tatălui său*, «așa cum i se ceruse» [6]).

La 31 Mai 1434, Vladislav III, urcându-se pe tronul Poloniei, Ilieș, care între timp fusese depus în închisoare, încearcă să se elibereze și să redobândească domnia. Nereușind, izbutește doar să fugă, reîncepând luptele cu Ștefan. Acesta, în fața primejdiei, bănuind probabil că Consiliul de coroană dela Sieradz, din 7 Mai 1435, și fuga din închisoare a lui Ilieș nu fuseseră decât abilități

---

[1]) I. Minea, *loc. cit.*, p. 232.
[2]) M. Costăchescu, *loc. cit.*, vol. II, p. 646.
[3]) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății-Albe*. Buc., 1899, p. 92.
[4]) I. Minea, *loc. cit.*, p. 236.
[5]) M. Costăchescu, *loc. cit.*, vol. II, p. 667.
[6]) N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*. București, 1925, vol. I, p. 95.

adhoc, caută să-şi apropie prietenia Ungariei, acordând următorul privilegiu de comerţ Braşovenilor, în cursul aceleiaşi luni:

« Ştefan Voevod cu mila lui Dumnezău domn al ţării Moldovei, dăm această carte a noastră tuturor Braşovenilor că *precum au avut dela răposatul nostru părinte hrisov, tot aşa le-am dat şi noi, ca să umble în voie bună cu negoţul lor prin ţara noastră*, dar vama lor dreaptă să şi-o plătească: de o povară câte 4 groşi, iar de grivnă, orice marfă ar cumpăra în ţara noastră, câte 2 groşi. De asemenea nimeni să nu puie zălog pe marfa târgoveţilor şi oamenilor lor, pentru marfă străină, afară dacă cineva îşi va afla datornicul său şi atunci să-l pârască după lege înaintea noastră, iar a face silă Braşovenilor să nu cuteze niciunul din oamenii noştri: tot aşa se vor purta şi ei cu ai noştri. Scris-am la Gura Başăului în anul 6943 (= 1435) Mai 26 »[1]).

Acest privilegiu nu era de natură să placă Polonilor, stabilind o liberă şi serioasă concurenţă mărfurilor liovene pe piaţa moldovenească şi, în special, lovind greu vânzarea postavului; întru cât, în timp ce negustorii din Lwow, pe baza privilegiului dobândit tot dela Ştefan al II-lea, nu-şi puteau vinde postavul decât numai cu ridicata şi nicăieri aiurea decât la Suceava, Braşovenii, neavând nici o restricţie în privilegiul lor, puteau umbla prin toate târgurile şi cetăţile Moldovei, vânzându-şi postavul, fie cu diridicata, fie cu de-a-măruntul. Era deci o lovitură dată Poloniei.

La 4 August 1435, bătut la Pipereşti, Ştefan se împacă cu Ilieş prin intervenţia şi a boierilor din ţară şi a străinilor de peste hotare. Ilieş îşi relua de fapt domnia acordând fratelui său o parte din Moldova şi anume ţinuturile dela Vaslui în jos până la Chilia, ţinuturi care vor forma Ţara de jos. Ele nu alcătuiau un principat deosebit, Moldova nu fusese ruptă în două, ci, rămânea tot întreagă, sub Ilieş, iar ceea ce i se ceda lui Ştefan erau doar veniturile acestor târguri şi locuri. Ştefan însă nu putea să fie mulţumit cu noua sa situaţie, mai ales că regele Poloniei îi refuzase omagiul, acceptând numai pe acela al lui Ilieş, care jură « pentru ambii » la Suceava, la 1 Septemvrie 1435, pentru ca omagiul său personal să nu-l depună decât peste un an, la 29 Septemvrie 1436, în catedrala dela Lwow [2]).

---

[1]) I. Bogdan, *Documente moldoveneşti*, p. 12.

[2]) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii-Albe*, pp. 95—96.

In primăvara anului 1437, doi împuterniciți ai Brașovului, după ce fuseseră în Țara-Românească, unde obținuseră dela Vlad Dracul privilegiul de comerț din 8 Aprilie [1]), vin și în Moldova, în același scop, solicitând și primind privilegii de comerț atât dela Ștefan al II-lea, cât și dela Ilieș.

In privilegiul dobândit dela Ștefan, datat din Vaslui, 23 Aprilie 1437, se inserează clauza următoare: *«să fie slobozi a-și vinde marfa lor în toată țara noastră, numai cu cotul să nu vânză»* [2]), pe când în acela pe care îl semnează Ilieș, la Dorohoi, șase zile mai târziu, nu numai că o astfel de clauză nu există dar, hotărînd ca *«toate drepturile să le fie cum au fost pe vremea părintelui nostru»* [3]), permițând, cu alte cuvinte, ca Brașovenii *«să umble în voie bună cu negoțul lor prin țara noastră»*, înseamnă că se întrebuința vechea formulă din 1433, când Ilieș era în dușmănie cu Polonii. Ori, astăzi, situația era tocmai contrară și atunci pare neconcludent ca Ilieș, cu jurământ de credință Polonilor, să insereze o clauză defavorabilă acestora, pe când Ștefan, supărat pe dânșii, să introducă, în privilegiul pe care-l da Brașovenilor, o clauză favorabilă celor dintăi.

Ilieș, era într'adevăr vasalul Poloniei, totuși, ce încredere mai putea avea el într'inșii, când își aducea aminte, că cu tot jurământul său de credință, din 3 Iunie 1433, Polonii, în loc să-l sprijine în lupta cu frate-său, ceea ce se impunea ca o datorie de onoare unui suzeran, nu numai că-l părăsesc, dar recunosc de stăpânitor al Moldovei pe răzvrătit și, aceasta, la 13 Decemvrie 1433, adică abia după șase luni dela depunerea jurământului? Ilieș nu putea uita, de sigur, nici închisoarea sa din Polonia și nici faptul că frate-său, Ștefan, cu care se împăcase chipurile, numai prieten nu-i putea fi și că de abia aștepta prilejul să rămâie iarăși singur în scaunul Moldovei. Ii trebuia deci un sprijin, pe care nu-l putea găsi decât la Hunyadi, atotputernicul rege al Ungariei. Oferte și tratative directe fiind primejdioase, va fi recurs la bunele servicii ale negustorilor brașoveni, acordându-le în schimb avantajele de altă dată și, căutând, prin aceasta, să îmblânzească pe rege și

---

[1]) I. Bogdan, *Documente și regeste*, p. 49.

[2]) Idem, *Documente moldovenești*, p. 15.

[3]) *Ibidem*, p. 20.

pentru fiul său, Roman, care, dat fiind că era cumnat cu Vlad Dracul, nu prea era văzut cu ochi buni de Hunyadi [1]).

De altfel, Polonii, nu puteau fi într'o stare de inferioritate faţă de Braşoveni, întru cât, ei nu ceruseră niciun nou privilegiu dela noii domni ai Moldovei, exercitând comerţul pe pământul nostru, după bunul lor plac.

De ce autorizare mai aveau nevoie, în faţa dureroasei umiliri la care fusese supus Ilieş, închinat cu înfăţişarea steagului moldovenesc înaintea regelui, cu ruperea suliţei, cu tribut anual, în natură, de una sută cai, patru sute boi şi două sute cară de morun de Dunăre? [2]). Dovadă că, în tot timpul acestei domnii comune, care durează până la 1443, nu există niciun privilegiu de comerţ care să fi fost dat Polonilor.

In ce priveşte clauza din privilegiul lui Ştefan al II-lea, nu putem admite că el o pusese cu intenţia de-a ridica economiceşte un anumit oraş, Vasluiul, spre exemplu, ce pare a-i fi servit de reşedinţă, cum o făcuse Alexandru cel Bun pentru Suceava, deoarece el le permite « a-şi vinde marfa lor în toată ţara noastră », prin urmare nu se acorda un drept de fondaco unui alt oraş din Ţara de jos. A se admite că « negoţul cu cotul al postavului era singur rezervat oamenilor de ţară », cum susţine d-l Prof. N. Iorga [3]), ne lovim de privilegii, ca acelea din 9 Aprilie 1433 sau 7 Mai 1435, din care se vede că negustorii braşoveni erau liberi să umble prin toată ţara Moldovei, vânzând orice marfă în condiţiile în care găseau mai nimerit.

Clauza prohibitorie pusă de Ştefan în privilegiul său către Braşoveni, are însă o altă explicaţie. Impăcarea sa cu Iliaş la 4 August 1435 se datora şi regelui Vladislav al III-lea, dar se făcuse şi « prin mijlocirea comercianţilor podolieni » [4]). Este foarte probabil că parte din aceşti negustori vor fi venit în Moldova de jos unde vor fi primit, dela Ştefan, ca mulţumită pentru intervenţia lor, monopolul vânzării cu cotul al postavului, în târgurile şi oraşele ale căror venituri i se cedase. Aceşti negustori nu puteau fi decât Nemţi sau Armeni, deoarece, după cum mărturiseşte, mai târziu,

---

[1]) I. Ursu, *Relaţiile Moldovei cu Polonia până la moartea lui Ştefan cel Mare*. P. Neamţ, 1900, p. 63.

[2]) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii-Albe*, p. 96.

[3]) *Istoria comerţului românesc*, vol. I, p. 91.

[4]) I. Minea, *loc. cit.*, p. 238.

Botero, comerțul cu Polonia nu era făcut nici de Poloni, nici de Jâdovii polonezi, aceștia nepășind pe pământul Moldovei dincolo de iarmaroacele dela hotar [1]).

O negustorie de asemenea natură, cerând capital, pricepere, siguranță, este greu a se crede că era făcută de oameni cu totul răzleți și fără nici o legătură între ei, mai ales când în Polonia și Ardeal erau alcătuiți în bresle. In cazul unei nedreptăți sau spre a dobândi un sprijin, cu totul altă greutate avea o intervenție colectivă decât una individuală. O asemenea concesiune era, de sigur, producătoare de venituri și, atât Ilieș, cât și Ștefan, în lupta pentru domnie, nu erau conduși atât de ideile abstracte de Stat, cum spune d-l Iorga, cât mai ales de profitul ce rezulta dintr'însa [2]). Prin urmare, este foarte probabil că negustorii de postav cu de-a-măruntul erau constituiți în una sau mai multe bresle, alcătuite din Nemți sau Armeni polonezi și protejați prin această clauză specială, care, de altfel, se obișnuia, în același scop, și aiurea. Astfel, când relațiile dintre Vlaicu-Vodă al Țării-Românești și Regele Ludovic I al Ungariei se stricară, acesta din urmă, ca o compensare pentru oprirea negoțului brașovenesc cu Țara-Românească, hotărește, la 20 Iunie 1378, că negustorii din orașele Ungariei nordice nu au voie să desfacă postav în orașele Cluj, Bistrița, Aiud, Turda și Sibiu decât numai cu diridicata, rămânând Sașilor vânzarea cu de-a-măruntul și aici și în toate celelalte târguri și orașe ale întreg Ardealului, ca o compensare și ca o încurajare și consolidare a negoțului săsesc, organizat în bresle [3]).

Se pare că Ștefan al II-lea prin această clauză prohibitorie, vizase la început, nu numai postavul ci și toate mărfurile brașovenești, acordând astfel un câmp mult mai larg de activitate protejaților săi. Aceasta rezultă atât din însuși privilegiul său, unde e vorba de «*marfa lor*», cât și din următorul ordin circular pe care-l dă mai apoi:

«Ștefan Voevod cu mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, scriem tuturor șoltuzilor și pârgarilor din toate târgurile câte sânt în țara noastră. Venit-au aici la noi Brașovenii și se jeluesc că nu-i lăsați să-și vândă mărfurile lor mărunte cum au vândut pe vremea părintelui nostru. De aceea *de acum înainte*

[1]) N. Iorga, *Istoria Românilor prin călători*, vol. I, p. 246.

[2]) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății-Albe*, p. 95.

[3]) Șt. Meteș, *Relațiile comerciale ale Țării-Românești cu Ardealul, până în veacul al XVIII-lea*. Sighișoara, 1921, p. 47.

să nu-i mai opriţi ci să fie slobozi să-şi vândă şi mărunţişurile lor, precum le-a fost obiceiul pe vremea părintelui nostru Alexandru Voevod. Să-l aibă şi acum tot aşa şi nimenea nicăeri să nu se încumete a-i opri; altfel îşi va lua pedeapsa. Scris-au în Suceava, Dechemvrie 19 »[1]).

Acest document nu poartă indicaţia anului, însă, dat fiind că este scris în Suceava, e de presupus că a fost dat în epoca dintre Mai 1443 şi Iulie 1447, adică în timpul în care Ştefan al II-lea domneşte din nou singur, după înlăturarea, prin crimă, a fratelui său. Ordinul pare a fi mai curând din anul 1444, deoarece, la 2 Martie acest an, Ştefan scria Braşovenilor: « Înţelepţilor şi cinstiţilor bărbaţi plăcuţi nouă », invitându-i să vie cu mărfurile lor să negoţeze după vechiul obiceiu[2]). Ajuns a fi din nou singur la domnia întregii Moldove şi în duşmănie cu Polonii, cu cari nu se va împăca decât un an mai târziu, deşi nu găsim o reînnoire în alte condiţii a privilegiului dat Braşovenilor la 23 Aprilie 1437, touşi pare evident că în fapt a revenit asupra oricărei prohibiri a vânzării cu de-a-măruntul, chiar şi în ce priveşte postavul, întru cât el ordonă ca ei « să fie slobozi să-şi vândă *şi mărunţişurile lor, precum le-a fost obiceiul pe vremea părintelui nostru Alexandru Voevod* », adică să fie liberi să umble cu orice marfă pretutindeni în ţara Moldovei, fără împiedecare de-a vinde cu diridicata sau cu de-a-măruntul, ci cum vor vrea ei, cu îndatorirea să plătească vama dreaptă în târgurile unde desfăceau marfa.

Jocul clauzei postavului se precizează şi mai bine în privilegiile de comerţ ce urmează. Prohibirea vânzării cu cotul al postavului, de către Braşoveni, se găseşte în toate privilegiile care li se vor da de către domnii prieteni ai Poloniei şi lipseşte dintr'acelea dobândite dela acei ce aveau sau căutau sprijin unguresc. Astfel Petru al II-lea Alexandrovici, venit şi menţinut la domnie prin Unguri, deşi nu domneşte decât un an, i se ceruse de sigur şi dă Braşovenilor privilegiul din 11 Septemvrie 1448 « ca să fie ei toţi slobozi *şi să aibă a veni în ţara noastră cu marfa lor şi a umbla prin ţara noastră vânzând şi cumpărând marfa peste tot în ţara noastră*, prin târguri, câtă le va trebui . . »[3]).

---

1) I. Bogdan, *Documente moldoveneşti*, p. 19.

2) M. Costăchescu, *loc. cit.*, vol. II, p. 723.

3) I. Bogdan, *Documente moldoveneşti*, p. 24; M. Costăchescu, *loc. cit.*, vol. II, p. 740.

In privilegiile date de Alexăndrel-Vodă, atât în prima sa domnie, la 3 August 1449, cât și în domnia sa de a doua, la 12 August 1452, Brașovenii sunt obligați ca *« pânza și boboul să le vândă cu cotul, iar postavul să-l vândă cu bucata celor ce vor voi să cumpere »* [1]). Ori, Alexăndrel era omul Polonilor, în toată puterea cuvântului, cari nici n'au nevoie de vreun privilegiu pentru a-și urma comerțul după voie în Moldova, întocmai ca pe timpul lui Ilieș.

O dovadă hotărîtoare că Polonilor le convenea clauza vânzării postavului cu diridicata, la Suceava, și că erau interesați și la organizarea vânzării din lăuntrul țării, este faptul că Petru al III-lea Aron, semnând umilitorul act de vasalitate din 29 Iunie 1456, în aceeași zi, dă Liovenilor și « Privilegiul cel Mare », în care clauza vânzării postavului rămâne aceeași ca și la Alexandru cel Bun [2]). Este drept că, cu un an mai înainte, la 2 Iunie 1455, Petru Aron dăduse Brașovenilor același larg privilegiu ca și Petru al II-lea Alexandrovici [3]), însă la acea dată, deși domnea poate împreună cu Alexăndrel, printr'o înțelegere ce va fi intervenit între Polonia și Ungaria, era însă în luptă cu copretendentul său la domnie, susținut de Poloni, până ce va scăpa de această grijă, în toamna aceluiași an, când Alexăndrel este otrăvit de boieri [4]).

Ștefan cel Mare dă ultimele două privilegii de acest gen: unul Brașovenilor, la 13 Martie 1458 și un altul Liovenilor, la 3 Iulie 1460. Acesta din urmă menține clauza vânzării cu diridicata a postavului la Suceava, în aceleași condiții ca și sub Alexandru cel Bun [5]). Este de observat însă că privilegiul de comerț dat Brașovenilor, cuprinde clauza prohibitorie a vânzării postavului, ca și la Alexăndrel: « și să fie volnici și slobozi să umble prin toată țara domniei mele și prin cetăți și prin târguri ca să-și vânză marfa

---

[1]) I. Bogdan, *loc. cit.*, pp. 27 și 32; M. Costăchescu, *loc. cit.*, vol. II, p. 742 și 749.

[2]) In Hurmuzachi, (*Documente*, II[2], p. 677); I. Ursu, (*loc. cit.*, p. 82); Gr. Conduratu, (*Relațiile Țării-Românești și Moldovei cu Ungaria până la anul 1526*. Buc., 1898, p. 378), data acestui privilegiu este 9 Iunie; în M. Costăchescu, (*loc. cit.*, vol. II, p. 778) și N. Iorga, (*Istoria comerțului românesc*, vol. I, p. 98) este 29 Iunie.

[3]) I. Bogdan, *Documente moldovenești*, p. 35.

[4]) I. Ursu, *loc. cit.*, p. 79; a se vedea și V. Pârvan, *Alexăndrel Vodă și Bogdan Vodă*. Buc., 1904.

[5]) Hurmuzachi, II[2], p. 686; I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 271.

lor şi postavuri şi pânză şi boboul şi orice vor avea: *dar pânza şi boboul să le vânză cu cotul iar postavurile să le vânză cu bucata celor cu care se vor tocmi* » [1]).

Dacă privilegiul către Lioveni se datoreşte bunelor raporturi ce se stabilise între Moldova şi Polonia prin semnarea păcii din 4 Aprilie 1459, cum se explică însă clauza prohibitorie din privilegiul dat Braşovenilor, care favoriza pe Poloni, într'o epocă în care oştile moldoveneşti prădau Pocuţia?

In primul rând Ştefan cel Mare nu putea uita cetatea Chiliei, stăpânită de Unguri, prin cedarea ei de către Petru al II-lea, fiul lui Alexandru cel Bun. Apoi, la urcarea sa pe tron, Ungaria era în plină luptă civilă pentru succesiunea la tron, prin moartea lui Ioan Corvin, care nu se va termina decât la începutul anului 1458, când fu ales Matei Corvin, în vârstă, atunci, de abia 15 ani şi al cărui tron nu era de loc sigur în împrejurările în care se găsea Ungaria în acea vreme. Pe de altă parte, Polonia adăpostea atât pe omorîtorul tatălui său, Petru al III-lea Aron, cât şi pe un oarecare Berendei, ambii pretendenţi la domnia Moldovei, în timp ce regele Casimir al IV-lea uneltea spre a dobândi tronul Ungariei. Turcii, în sfârşit, cărora un Petru al II-lea se obligase a le plăti tribut, deveneau ameninţători. Cum Ştefan cel Mare venise la domnie fără protecţiile obişnuite din partea Ungurilor sau Polonilor şi nu se putea lipsi de una din ele, pentru consolidarea domniei, fu silit să prefere tânărului Mateiaş Corvin, pe regele Poloniei [2]). Şi atunci, pe de o parte silea pe Poloni să-l recunoască de domn, ales de ţară, prin incursiile de peste Nistru, la care Casimir, ocupat cu Cavalerii Teutoni, greu se putea opune, iar, pe de alta, le arăta bunăvoinţa sa ocrotind interesele negustorilor poloni în Moldova, introducând în privilegiul Braşovenilor clauza prietenilor Poloniei.

Este de reţinut faptul că în tot decursul veacului al XVI-lea, cu toate că Moldova va fi sub suzeranitatea Turcilor, cu plată de tribut încă din 1489 [3]), Polonia, mai ales, va face tot ce-i va sta în putinţă pentru ca legăturile sale comerciale să fie păstrate la

---

[1]) I. Bogdan, *ibidem*, p. 271 şi *Documente moldoveneşti*, p. 36.

[2]) I. Ursu, *Ştefan cel Mare*. Buc., 1925, pp. 15 şi urm.; N. Iorga, *Istoria lui Ştefan cel Mare*. Buc., 1904, pp. 69 şi urm.

[3]) C. Giurescu, *Capitulaţiunile Moldovei cu Poarta Otomană*. Buc., 1908, p. 63.

Miazăzi, cu toate dificultăţile care i se vor pune în cale atât din partea Turcilor, stăpâni ai Mării Negre, cu cari va trebui să trateze direct, cât şi din consecinţele ce se vor ivi odată cu noua orientare a comerţului apusean. Ea va persista încă în a şi menţine depozitul dela Suceava şi, indirect, pe negustorii săi cu de-a-măruntul din Moldova. Breasla acestora trebue să fi adus şi un serios venit Visteriei moldoveneşti, deoarece, altfel, dacă în tratatul din 1518, cu Ştefăniţă-Vodă, clauza respectării drepturilor vechilor depozite, se explică prin prietenia lui Luca Arbore faţă de Poloni; dacă în tratatul, din 1527, al lui Petru Rareş, aceeaşi clauză se explică prin obligaţiile acestuia faţă de acei care-l ajutase a lua domnia, cum s'ar explica însă existenţa unei astfel de clauze în tratatul dela Hârlău, din 12 Iulie 1499, dictat de Ştefan cel Mare Polonilor, după grozava lor înfrângere dela Codrul Cosminului? [1])

Cum că în Moldova trebue să fi existat bresle negustoreşti străine, formate din Nemţi sau Armeni polonezi, pentru cari sau contra cărora alterna clauza vânzării cu diridicata a postavului, pare neîndoielnic dacă ne reamintim obiceiurile negustorilor apuseni ai timpurilor. W. I. Ashley, notează că ghildele de negustori găseau de absolută trebuinţă să obţină dela rege monopolul vânzării cu de-a-măruntul a postavului colorat, de care se folosea pătura avută a societăţii, sau, chiar vânzarea, în aceleaşi condiţii a oricărui postav. O chartă a lui Henric al II-lea (rege al Angliei între 1154—1189), dată Ghildei oraşului Chichester, hotăra că «nimeni nu va putea vinde postav cu de-a-măruntul în oraşul Cicestr' dacă n'ar fi din ghilda negustorească» [2]). Otto von Gierke mărturiseşte că negustorii nemţi aveau obiceiul constant de-a forma asociaţii, în forma breslelor din ţara lor, pe orice pământ străin în care marfa le putea pătrunde, păstrând legătura cu ţara lor de origine. Aceste asociaţii aveau, spune dânsul, un caracter vremelnic, alte ori mai durabil, după cum şi negustoria lor era mai puţin sau mai temeinic legată de ţara respectivă. «Ele deveneau însă totdeauna statornice când puteau obţine, dela stăpânul ţării unde se aşezau, siguranţa negustoriei lor, şi, mai ales,

---

[1]) I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. II, p. 417; *Buletinul şedinţelor adunărilor ad-hoc a Moldovei*, Nr. 11 din 11 Noemvrie 1857.

[2]) *Histoire et doctrines économiques de l'Angleterre*. Paris, 1900, vol. I, p. 99.

când dobândeau un privilegiu de comerţ »[1]). Este evident că nu se va fi făcut excepţie pentru Moldova, mai ales când, vreme de peste un veac, asemenea privilegii au fost, de voie sau de nevoie, acordate de către voevozii noştri. Căci, altfel, cine putea cumpăra, cu ridicata, întreaga cantitate de postav, care se aducea la Suceava, spre a o revinde apoi în ţară? Moldovenii noştri? In acest caz trebue să admitem că clasa noastră negustorească fiinţează cel puţin dela 1408, data privilegiului lui Alexandru cel Bun, prin care se înfiinţează depozitul dela Suceava; la o dată adică, la care, oraşele Moldovei, în mare parte, nici nu existau. Marii capitalişti cari ne străbăteau ţara în secolul al XV-lea, erau Italienii; însă, aceştia, se ocupau numai cu negoţul cu diridicata, fiind în transit pe drumurile noastre de comerţ. Grecii nu vor avea negoţul Moldovei decât din a doua jumătate a veacului al XVI-lea. Aşa încât, singurii cari se puteau ocupa cu vânzarea cu de-a-măruntul a diferitelor mărfuri şi, în special, a postavului, nu puteau fi decât Nemţii şi Armenii, fie că se statornicise, fie că erau numai vremelnic aşezaţi prin plaiurile noastre. Negustorii din Lwow îşi aveau la Suceava o casă a lor proprie, cu depozit de mărfuri, şi centru al legăturii cu Lwowul. Ei aveau tot interesul ca mărfurile lor să se răspândească cât mai mult în Moldova şi, pentru aceasta, aveau nevoie de o cât mai bună organizare, în stare să lupte cu concurenţa Saşilor din Ardeal. Cum sistemul breslelor era în plină înflorire în Apus şi în Polonia, negustorii lioveni nu puteau încredinţa mărfurile lor, spre desfacere, în Moldova, decât unei alcătuiri similare, în stare să lucreze, să reziste şi să răspundă pentru orice daune eventuale, după însuşi obiceiul nemţesc, aplicat pretutindeni, cum spune Gierke. Dacă aceşti negustori cu de-a-măruntul, Nemţi şi Armeni, cetăţeni poloni, erau atât de necesari comerţului polon în Moldova, izvor de mari venituri pentru Polonia, este evident că regii poloni aveau tot interesul să-i protejeze şi să le asigure o existenţă şi o continuitate, prin reînnoirea privilegiului de comerţ, în condiţiile cerute de dânşii, şi cari, de fapt, nu erau decât comanditarii şi ai depozitului din Suceava, unde aduceau, ca aport, postavul în primul rând şi, de sigur, şi alte manufacturate. Cum că situaţia nu putea fi decât aceasta este şi faptul că însăşi Liovenii cereau lui

---

[1]) *Rechtsgeschichte der deutschen Genossenschaft*, vol. I, p. 349.

Ştefan al II-lea, ca privilegiul pe care li-l dădea, la 18 Martie 1434 [1]), să fie copia aceluia al lui Alexandru cel Bun [2]); pe când, dacă această clauză nu le-ar fi fost pe plac, puteau foarte bine să ceară ca negustorii lioveni, cari veneau în Moldova, să vândă şi postavul cu de-a-măruntul, în toate târgurile şi cetăţile ţării.

· Această stare de lucruri s'a păstrat în Moldova până în prima jumătate a secolului al XVI-lea, când noile orientări ale vieţii economice din Europa apuseană, datorite descoperirilor lui Christofor Columb şi Vasco de Gama şi, în mare parte, şi a desvoltării industriei engleze, cât şi a politicei economice şi coloniale a Angliei, pricinuind decăderea Ligei Hanseatice [3]), aduce o simţitoare scădere a negoţului internaţional cu Răsăritul, pe calea drumului moldovenesc. La aceasta nu puţin contribue şi căderea, în stăpânirea Turcilor, a porturilor italiene de pe ţărmul nordic al Mării Negre, cât şi a porturilor dunărene. Cetatea-Albă şi Chilia cad în 1484, iar Caffa fusese cucerită încă dela 6 Iunie 1475 [4]), aşa încât Marea Neagră nu va mai fi liberă creştinilor, comerţul cu Polonia urmându-se intermitent, în vremuri de linişte, atât de puţine de acum înainte, mai mult cu carăle, prin Ţara-Românească, spre Constantinopole.

Decăderea drumului moldovenesc de comerţ va aduce mari transformări şi în vieaţa economică şi socială a Moldovei din secolul al XVI-lea. Nemţii şi Armenii, negustori polonezi, ocupaţi cu vânzarea cu de-a-măruntul a postavului şi a celorlalte manufacturate, pierzând din ce în ce mai mult legătura cu centrele comerciale şi industriale pe care le serveau, rămân izolaţi, începând a se asimila cu marea masă moldovenească ce-i înconjura [5]), contribuind la alcătuirea burgheziei noastre. Nu de mai puţină importanţă este procesul de concentrare al proprietăţii rurale, care duce la formarea marilor latifundii dela sfârşitul secolului al XVI-lea şi la popularea aşezărilor orăşeneşti cu noile elemente

---

[1]) M. Costăchescu, *loc. cit.*, vol. II, p. 667.

[2]) N. Iorga, *Istoria comerţului românesc*, vol. I, p. 95.

[3]) H. Pirenne, *Histoire de la Belgique*. Bruxelles, 1921—1928, vol. III, pp. 218 şi urm.

[4]) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii-Albe*, pp. 138 şi urm.

[5]) P. P. Panaitescu, *La route commerciale de Pologne à la Mer Noire*, loc. cit., p. 192.

săteşti, deposedate de pământurile lor, îngroşând astfel pătura negustorească şi meşteşugărească în aşteptarea evenimentelor precursoare breslelor.

§ 2. — **Ortodoxism şi catolicism**

In lupta pe care catolicismul o începe, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, pentru convertirea la « dreapta credinţă » a maselor ortodoxe răsăritene, bratstvele Rusiei occidentale vor forma un zid de care se vor sfărâma şi mijloacele blânde şi cumplitele persecuţii folosite de catolici.

Dacă introducerea noului calendar al Papei Grigorie al XIII-lea, la 5 Octomvrie 1582, şi respingerea acestuia de către Sinodul Bisericii răsăritene, ţinut la Constantinopole, la 20 Noemvrie anul următor [1]), constitue pentru oficialitatea polonă, un motiv legitim pentru a deschide lupta contra ortodoxismului, marea prigonire nu va începe decât după insuccesul Sinodului dela Brest-Litowsk, din Octomvrie 1596, când Biserica ortodoxă a Rusiei apusene se va rupe definitiv în două. Intre timp, neînchipuitelor presiuni morale şi materiale, pe care Iezuiţii, anume chemaţi, le întrebuinţau ca mijloace de convertire [2]), căpiteniile mirene ale Rusiei apusene, cu sprijinul moral al Patriarhiei de Constantinopole, organizau rezistenţa. Printre aceştia, cnezii Andrei Curbsky şi, mai ales, Constantin Ostrojski, desfăşoară o întinsă şi rodnică activitate [3]).

Rezistenţa la care îndemnau conducătorii mireni ajutaţi de către arhiereii rămaşi credincioşi vechii Biserici, găsi un neîntârziat răsunet în marile mase, organizate din îndepărtate vremuri în alcătuiri temeinice, răspândite peste tot, în jurul bisericilor parohiale, mai ales în Rusia apuseană, sub numele de *frăţii* (братсва). Dacă frăţiile ruseşti sunt sau nu instituţii originale, problema s'a discutat mult de către istoricii şi sociologii ruşi: unii, văd în

---

[1]) Cf. Melchisedec, *Biserica ortodoxă şi Calendarul*, în Rev. « Biserica ortodoxă română », Anul V, Nr. 9, Bucureşti, 1881, p. 571.

[2]) S. Platonov, *Histoire de la Russie, des origines à 1918*. Paris, 1929, pp. 497 şi urm.

[3]) A. A. Papkov, Братства (Frăţiile). Sviato-Troiţcaia Serghieva Lavra, 1900, pp. 3 şi urm.

bratstve o instituţie pur naţională şi ca fond şi ca formă; alţii, le socotesc originale numai ca fond, în timp ce forma au împrumutat-o dela ţehurile Europei apusene; iar alţii, susţin că ele nu sunt originale decât prin cauzele imediate care au dictat înfiinţarea lor şi anume, împrejurările istorice ale Rusiei apusene, în luptă cu catolicismul, fondul fiind însă luat dela exemplele vieţii creştine din primele timpuri şi învăţăturile Mântuitorului şi a Apostolilor, cu privire la dragostea dintre creştini, iar forma o datoresc ţehurilor Europei occidentale [1]). Fapt este că ultimele decade ale secolului al XVI-lea, le vor putea opune tendinţei de catolicizare nu ca alcătuiri formate în pripă, ci intrate în obiceiul poporului şi neavând doar decât a le întări şi reorganiza.

Intr'adevăr, încă de prin secolul al XII-lea, la Crăciun, la Paşti şi la hramuri, în toate satele şi oraşele Rusiei, se organizau ospeţe prin cotizaţii, de către enoriaşii parohiilor respective, constituiţi în asociaţii numite *bratcine* (братчинъ). La aceste praznice, care durau trei zile, participanţii aduceau, în natură, alimente: orz, malţ, miere, bere; iar, cu timpul, cotizau numai băneşte, după mijloacele şi dărnicia fiecăruia. Se pofteau de asemenea şi musafiri, indiferent de clasa socială, aşa că, la hramuri, demnitarii şi chiar principii se găseau amestecaţi cu negustori şi ţărănime. Praznicele, în vechime, erau însoţite de cântece, jocuri, scamatorii, îmblânzitori de urşi, cari dădeau reprezentaţii; tineretul se întrecea la călărie, alergări, aruncarea suliţei prin inel, tragerea cu arcul; iar, uneori, «într'un ceas rău, totul se termina cu o învălmăşală şi o bătălie generală» [2]). Bratcinele, elaborându-şi însă, cu timpul, anumite regule, ce urmau să se respecte la praznice, de toată lumea, obţinură şi dreptul de-a judeca orice încălcări, tulburări şi furturi săvârşite cu această ocazie.

Prin evoluţia bratcinelor, sau şi alături de ele, în secolul XV şi XVI, apar *frăţiile de miere* (медовыя братства) [3]), denumite apoi *frăţii* (братства . Pe lângă ospeţele anuale, acestea aveau în sarcina lor o serie de îndatoriri de ordin spiritual şi social. Fiecare din ele îşi aveau biserica sau altarul, cu un sfânt ca patron

[1]) N. Scabalanovici, *loc. cit.*, p. 271.
[2]) A. Papkov, Древне-Русскій приходъ (Parohia veche rusească), p. 44.
[3]) *Ibidem*, p. 60.

şi hramul respectiv, la care se făceau slujbe de pomenirea viilor şi morţilor, aprinzându-se făclia, după care se prăznuia trei zile, bând miedul făcut din fagurii aduşi de fraţi ca contribuţie, iar ceara se da bisericii pentru lumânări. La această sărbătorire luau parte nu numai fraţii, adică membrii frăţiei, ci şi străinii, cu condiţie ca şi ei să respecte rânduielile, adică: să se poarte cuviincios, să nu se îmbete, să nu se culce pe masă, să nu verse miedul frăţesc, să nu facă stricăciuni, să nu aducă unul altuia vreo ofensă, nici prin vorbă nici prin faptă, şi să nu poarte arme asupra lor. Orice încălcare a prevederilor regulamentare, săvârşită la praznice, se judeca şi se pedepsea numai de către adunarea frăţească cu staroştii (старшины) în frunte, vinovaţii neputând recurge la nici o altă judecată laică sau bisericească şi nici acestea neavând dreptul să intervină. Pedepsele constau în amenzi, date în ceară, miere sau bani, închisoarea în clopotniţă şi eliminarea vremelnică sau definitivă a fraţilor din comunitate.

Conducerea frăţiei o aveau unul sau doi staroşti, cari, la praznice erau ajutaţi de mai mulţi cluceri (ключники). Staroştii aveau în păstrarea lor şi lada frăţiei (казна) în care se puneau banii rezultaţi din vânzarea prisosului de mied, fiert cu ocazia hramului, precum şi sumele ieşite din dărnicia credincioşilor. Erau aleşi de adunarea frăţească, după cum tot aleşi erau şi clucerii.

Fraţii erau obligaţi a se ajuta unul pe altul şi, dacă din mânia lui Dumnezeu, vreunul dintre ei sărăcea, se ruina sau cădea într'o nenorocire sau vreo năpaste venea asupra capului său, atunci cu toţii trebuiau să-i sară în ajutor, cu cuvântul, cu stăruinţa sau cu bani; dacă un frate se îmbolnăvea, toţi erau obligaţi să-i poarte de grijă, dându-i mijloace pentru îndreptarea sănătăţii şi pentru traiu; la întâmplarea că un frate murea, toţi ceilalţi trebuiau să se ducă să asculte liturghia, apoi, cu lumânările aprinse în mână, să-i conducă trupul la mormânt; iar, în caz că cel plecat dintre vii era sărac, toate cheltuelile cu înmormântarea, liturghia şi milostenia se făceau din lada frăţiei [1].

Cuvântul « frate » este întrebuinţat aici în sensul Evangheliei, nume pe care Isus Hristos îl dă ucenicilor săi « toţi fraţi sunteţi » (Matei, XXIII, 8); după învierea sa, el spune Magdalenei să caute

---

[1]) N. Scabalanovici, *loc. cit.*, pp. 299 şi urm. El denumeşte aceste asociaţii *frăţii duhovniceşti* (церковное братства).

pe «fraţi», adică pe Apostoli (Ioan, XX, 17); mai târziu, cu acest cuvânt nu se desemnau numai Apostolii lui Hristos, ci se dă tuturor creştinilor (Cor. V, 2; Clemente în epistola către Corinteni; Ignatie în epistola către Efeseni), ca având acelaşi părinte, Dumnezeu, aceeaşi mamă, Biserica, pentrucă erau refăcuţi prin acelaş botez şi toate erau comune între ei, ca între fraţi [1]).

Aceste frăţii, constituite pe lângă o biserică, luau, în deobşte, denumirea patronului acelei biserici, membri putând fi nu numai enoriaşii parohiei respective, ci oricine ar fi dorit să intre în ea, indiferent de rang social, ocupaţie sau sex. Mai mult, până la 1569, dată când, în urma hotărîrii Dietei din Lublin, Lithuania se uneşte cu Polonia, în frăţiile ortodoxe puteau intra şi catolicii, fie chiar clerici. Dacă iniţiativa alcătuirii sau majoritatea primilor alcătuitori erau meşteşugari, frăţia lua numele meşteşugului respectiv, fără ca, prin aceasta, persoanele de altă profesie să fie înlăturate. O astfel de frăţie este aceea din Vilna, fondată pe la 1458, cunoscută sub numele de «*Frăţia blănarilor din Vilna*», care va deveni celebră prin rezistenţa şi lupta de mai apoi contra catolicismului, şi care, încă dela 31 Decemvrie 1538, îşi vede regulamentul întărit de către regele Sigismund I [2]).

Pe bază de rânduieli asemănătoare acestui regulament, în care se legifera obiceiurile populare ale bratstvelor, se înfiinţară frăţii şi în alte oraşe ale Rusiei apusene, precum şi în Galiţia polonă, unde, *frăţia din Lwow*, cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*, deşi date sigure nu există decât dela 1463 [3]), pare totuşi a se fi alcătuit către 1439 [4]). Aşa încât, de îndată ce catolicii încep lupta de convertire, marile mase ortodoxe, strânse în jurul bisericilor, în bratcine sau bratstve, într'o solidaritate ce intrase de secole în obiceiul poporului, nu aşteptau decât o reorganizare pentru ca toate sforţările duşmane să rămâe neputicioase.

Unul din marile acte, cu care reorganizarea începe să se afirme, este, fără îndoială, acela din 1 Ianuarie 1586, când Patriarhul Ioachim al Antiohiei, fiind la Lwow, modifică şi întăreşte vechiul

---

[1]) Pr. Şt. Călinescu, *Numele ce se da primilor creştini*, în Rev. «Biserica Ortodoxă Română», anul VI, Nr. 9, Bucureşti, 1882, p. 541.

[2]) A. Papkov, Древне-Русскій приходъ, pp. 66 şi urm.

[3]) *Ibidem*, p. 74.

[4]) A. A. Papkov, Братства, p. LXI.

regulament al Frăţiei Adormirii Maicii Domnului, din acest oraş, ce-i fusese prezentat de către fraţii veniţi în corpore [1]).

Vizitei Patriarhului Ioachim îi urmează aceea a lui Ieremia, Patriarhul de Constantinopole, care, la 3 Ianuarie 1588, aflându-se la Vilna, reorganizează şi frăţia din acest oraş ridicând-o la rangul de «stavropigială», făcând-o să depindă adică direct de Patriarhie, şi scoţând-o astfel de sub autoritatea capilor Bisericii ortodoxe locale, în timp ce guvernul polon, şi toate autorităţile laice şi bisericeşti catolice, trebuiau să se adreseze Patriarhiei de Constantinopole în chestiile privitoare la această frăţie. Important este că Patriarhul Ieremia nu se mulţumeşte să acorde frăţiei numai autonomia cea mai desăvârşită în administrarea propriilor ei bunuri, în judecata fraţilor şi în numirea preoţilor bisericilor ei, dar îi acordă şi dreptul de-a excomunica, prin mijlocirea clerului local, pe orice frate nesupus sau care ar duce o vieaţă nepotrivită unui bun creştin. Acest regulament fu întărit, în anul următor şi de Regele Sigismund al III-lea, care, la 26 Aprilie 1589, dăduse o diplomă de întărire şi *Frăţiei blănarilor din Moghilev*, a cărui regulament este o variantă, cu prea puţine schimbări, a vechiului statut al blănarilor din Vilna [2]).

In Noemvrie 1589, Patriarhul Ieremia, revenind din Rusia şi găsindu-se la Tarnopol — în Lwow nu putuse intra din cauza unei epidemii ce bântuia oraşul — acordă rangul de «stavropigială» şi Frăţiei Adormirii Maicii Domnului din Lwow.

Dacă Ioachim reorganizează Frăţia Adormirii din Lwow şi înfiinţează, la 15 Ianuarie 1586, Frăţia Schimbării la faţă din Lublin, Patriarhul Ieremia, pe lângă frăţiile din Zamostie, Crasnostav, Rogatin şi Moghilev, pe care le înfiinţează, sau a căror regulamente le întăreşte, ia măsuri pentru aducerea la îndeplinire a unui întreg sistem de frăţii. Potrivit sfaturilor sale, sinodul

---

[1]) Dr. I. Szaraniewicz, *Diplomata statutaria a Patriarchis Orientalibus confraternitati stauropigianae Leopoliensi a 1586—1592 data.* Leopoli, 1895, pp. 3 şi urm. Vezi Anexa 1.

[2]) **Акты относящіеся къ исторіи южной и западной Россіи** (Actele privitoare la istoria Rusiei sudice şi apusăne). St. Petersburg, 1863, vol. I, p. 221, Nr. 188. Moghilevul nu este acel de pe Nistru, ci capitala guvernământului cu acelaşi nume dintre Vilna şi Smolensk; dovadă că, în Iulie 1589, pe când Patriarhul Ieremia se găsea la Vilna, fraţii se duc la el cu rugămintea să le întărească regulamentul. (A. A. Papkov, Братства, p. 26).

adunat la Brest-Litowsk, în vara anului 1590, hotărăşte înfiinţarea de frăţii pretutindeni, după modelul aceleia din Lwow; aşa încât, între 1590 şi 1596, numărul frăţiilor creşte mereu, răspândindu-se prin târguri şi oraşe, ridicând nivelul cultural şi moral al populaţiei ortodoxe, pe care o pregăteşte astfel pentru o mai bună rezistenţă în vederea evenimentelor ce aveau să urmeze [1]). Mişcarea este cu atât mai largă şi mai rodnică, cu cât la această operă iau parte şi capii Bisericii ortodoxe lithuane, care, peste puţin, se vor uni cu Biserica catolică. La 19 Ianuarie 1591, însuşi Mitropolitul Mihail Ragoza, cu propria sa mână, se înscrie în frăţia dela Lwow [2]).

Influenţa frăţiilor din Lwow şi Vilna devine însă desăvârşită când calitatea lor de instituţii stavropigiale, acordată de către Patriarhul Ieremia, le va fi recunoscută şi de către Sinodul dela Brest-Litowsk din Octomvrie 1591. Dela această dată întreaga ortodoxie a Rusiei apusene şi a Moldovei va avea un sprijin nu numai spiritual, dar şi politic.

Nu putem intra în detaliile cumplitelor persecuţii pe care Biserica ortodoxă le va îndura în epoca de după 1596, când nu fără cale, Patriarhul Meletie al Alexandriei, adresându-se frăţiilor din Rusia apuseană, printr'o scrisoare din 24 August 1597, lăudând scopul existenţei acestor frăţii, aseamănă activitatea fraţilor cu faptele sfinţilor [3]). Primul Mitropolit unit, Mihail Ragoza, fu ceva mai moderat; Ipatie Potei, însă, care-i urmă în scaun, la 1599, fu cel mai grozav prigonitor al ortodoxismului, întrebuinţând cele mai ilegale şi mai neaşteptate mijloace spre a-şi ajunge scopul. Cum asupra frăţiei din Lwow, nu putea să ia măsuri efective, deoarece Ghedeon Balaban, episcopul de Lwow, rămăsese la vechea credinţă ortodoxă, frăţia fiind sub directa protecţie a cneazului Constantin Ostrojski, voevodul Kievului, încă din 1585, iar voivozii Moldovei ocupându-se în deaproape de dânsa, Potei îşi concentrează întreaga-i activitate asupra frăţiei din Vilna. Frăţia din Lwow are mai puţin a suferi de persecuţii şi după 10 Februarie 1607, când moare Ghedeon, acestuia urmându-i la episcopat nobilul Eustafie Tissarovski, sub numele călugăresc de Ieremia; el va fi unul dintre cei mai convinşi apărători ai frăţiilor, iar, la

---

1) A. A. Papkov, *loc. cit.*, p. 27.

2) *Ibidem*, p. 32.

3) *Ibidem*, p. 57.

moartea prinţului Ostrojski, întâmplată un an mai târziu, la 13 Februarie 1608, Cazacii vor continua să apere ortodoxismul.

Kievul, socotit, pe drept, ca centrul cultural şi religios al Rusiei sudvestice, nu are o frăţie decât dela 9 Decemvrie 1615 [1]). Aceasta ar părea, într'adevăr, foarte curios dacă nu am şti că cneazul Constantin Ostrojski era şi voevod al Kievului, de care catolicii nu se puteau apropia, şi, dacă istorici, de mare autoritate, nu ar dovedi că Kievul, aproape pustiu până la începutul secolului al XVII-lea, devine un centru cultural numai dela această dată, prin stăruinţa arhimandriţilor Elisei Pleteneţchi şi a lui Zaharia Copâstenschi, din Lavra Kievului, şi, mai ales, a Mitropolitului Petru Movilă [2]).

La 1620, Theofan, Patriarhul Ierusalimului, dimpreună cu Arsenie, Exarhul Patriarhiei, acordă şi frăţiei din Kiev titlul de « stavropigială », cu aceleaşi drepturi ca şi celor din Vilna şi Lwow [3]). Sigismund al III-lea nu vrea însă să recunoască frăţiei această calitate, fapt pentru care, în mod ostentativ, toată oastea Cazacilor zaporogeni, cu hatmanul Petre Sagaidacinâi în frunte, se înscrie în frăţia din Kiev [4]), adăugându-se la celelalte nemulţumiri, care vor duce la războaiele Cazacilor în contra Poloniei. Frăţia din Kiev, va deveni, peste puţin, unul din cele mai mari centre de apărare şi de răspândire a credinţei ortodoxe, cu o indiscutabilă influenţă în tot sudvestul rusesc, dar, care e prea târzie pentru a fi putut avea vreo influenţă şi asupra primelor începuturi ale breslelor moldoveneşti.

In timp ce la hotarele noastre se petreceau aceste evenimente, Moldova nu era nici ea scutită de atacul general al catolicismului contra ortodoxiei din Răsărit.

O oareşicare bunăvoinţă faţă de catolicism se vede încă de sub domnia lui Iacob Eraclide Despotul (1561—1563), iar Bogdan-Vodă (1568—1572), fiul lui Alexandru Lăpuşneanu, înconjurându-se

---

[1]) *Ibidem*, p. 110.

[2]) Sm. Golubev, О первыхъ временахъ Кіево-Богоявленскаго братства и школы при немъ (Despre primele vremuri ale frăţiei Arătării Domnului din Kiev şi a şcoalei de pe lângă dânsa), în Revista „Труды кіевской духовной академіи" (Lucrările Academiei teologice din Kiev), Nr. 3. Kiew, 1882, p. 252. (Traducerea o datoresc bunăvoinţei d-rei Lidia Frunză).

[3]) A. A. Papkov, Братства, p. 115.

[4]) *Ibidem*, p. 127.

numai de nobili poloni «de-i eraŭ şi de sfatŭ şi de alergatŭ la halcă», cum spune cronicarul Neculai Costin [1]), boierii o luaseră de grijă că tânărul lor domn ar putea îmbrăţişa catolicismul [2]), în curent fiind boierii cu ofensiva Iezuiţilor, începută în Polonia încă dela 1564. Este foarte probabil că Albanezul italianizat şi catolic, Bartolomeu Bruti, care se stabileşte în Moldova odată cu domnia lui Iancu-Vodă Sasul (1579—1582), nu va fi rămas cu totul inactiv, dacă se ia în considerare ajutorul ce-l dă catolicismului sub cea de-a doua domnie a lui Petru-Vodă Şchiopul (1582—1591). Dacă vestea pe care Bruti, ajuns mare clucer al Moldovei şi căpitan de Lăpuşna, o trimetea, la 5 Septemvrie 1587, nunciului papal din Polonia, cum că ilustrul său prinţ şi stăpân «este foarte devotat sfântului Scaun Apostolic», cerând să se trimită misionari Iezuiţi cari să predice adevărata credinţă creştină [3]), ar putea fi pusă la îndoială, trei luni mai târziu, la 1 Ianuarie 1588, însuşi Petru-Vodă Şchiopul asigură pe Papa Sixt al V-lea şi pe Legatul apostolic din Polonia, că doreşte să slujească în toată sinceritatea catolicismul [4]).

In toamna anului 1588, propaganda catolică devine efectivă, prin sosirea în Moldova a misionarilor Iezuiţi, din cari făcea parte însuşi Stanislav Warzewiecki, rectorul colegiului iezuit din Lublin. Tot ce este sas sau ungur sau de orice altă naţie, dar catolică, aşezată la noi, dobândesc de astă dată slujitori şi propăvăduitori iscusiţi, pe cari însuşi Vodă le ordonă să-i asculte; propăvăduitori care, se înţelege, aveau ca ţintă promovarea catolicismului şi în populaţia moldovenească. Treburile mergeau foarte bine şi rapoartele misionarilor, cum şi scrisorile lui Petru Şchiopul atestă progresele făcute [5]). La începutul lui 1590 însă Patriarhul Ieremia al Constantinopolului, venind din Rusia, trece şi pe la Curtea lui Petru Şchiopul, care-l primeşte ca pe un părinte sufletesc, dăruindu-i şi două mii de galbeni. Sub influenţa Patriarhului, Mitropolitul Gheorghe Movilă, care era aproape gata să semneze

---

[1]) M. Kogălniceanu, *Cronicele Romaniei seŭ Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei*, Bucureşti, 1872, vol. I, pp. 440 şi 450.

[2]) A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. V, p. 86.

[3]) Hurmuzachi, *Documente*, vol. III[1], p. 95.

[4]) *Ibidem*, pp. 98—99.

[5]) N. Iorga, *Domnia şi viaţa lui Petru-Vodă Şchiopul*, în Hurmuzachi, *Documente*, vol. XI. Prefaţă, p. LXII.

actul de uniune cu catolicii, revine din rătăcirea sa, iar Vodă e şi el convins, ceea ce face ca între anii 1590—1591, să se slăbească relaţiile lui Petru Şchiopul cu Roma, influenţa lui Bruti fiind înlocuită cu aceea a lui Zota Ţigara. Nemulţumirea Papei este atât de mare, încât pune la cale şi izbuteşte foarte curând să-l scoată din domnie pe Petru-Vodă [1]).

Sub domniile următoare ale Moldovei până la Movileşti, catolicismul îşi continuă activitatea sub Aron-Vodă, care trimitea Papei daruri şi scrisori, mărturisind că « Sanctitatea Sa e vicar al lui Hristos, succesor al Sf. Petru şi cap al bisericii creştine », cum afirmă Monseniorul Visconti, Episcop de Cervia şi nunţiu papal în Ardeal [2]). In ce priveşte pe Ştefan Răzvan, el era omul lui Sigismund al III-lea.

Dacă rostul catolicismului la noi se încheie, de fapt, cum observă d-l Iorga, odată cu domnia lui Petru-Vodă Şchiopul [3]), Movileştii sunt totuşi extrem de binevoitori la tot ce este polon sau plăcut Poloniei, după cum binevoitori sunt şi toţi boierii, înrudiţi cu dânşii, ca Stroiceştii, Balica, Barnovski, Urecheştii, Costineştii şi alţii cari, încă de pe vremea lui Petru Şchiopul, constituiau partidul polon [4]). Politica polonă de expansiune către Răsărit, părea minunat şi la timp servită de către aceşti boieri, din cari unii vor ajunge domnii Moldovei, pentru care fapt indigenatul polon, greu de obţinut în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, nu le era refuzat niciodată, însuşi Ieremia Movilă şi Luca Stroici, primindu-l încă dela 1593 [5]). La spatele acestei politici, se găseau însă Iezuiţii, cu opera lor de civilizaţie, dar şi cu tendinţa de catolicizare a locurilor pe unde pătrundeau. Polonia, în aceste timpuri de restrişte pentru ortodoxism, era Roma, iar acel care era îmbrăţişat sau îmbrăţişa pe Poloni, nu putea fi considerat, de către marea masă a credincioşilor, decât ca unul ce

---

[1]) Melchisedec, *Relaţiuni istorice despre ţările române din epoca de la finele veacului al XVI-lea şi începutul celui al XVII-lea.* Bucureşti, 1882, pp. 16 şi urm.

[2]) B. P. Hajdău, *Arhiva Istorică a României,* vol. I², p. 151.

[3]) *Istoria Bisericei româneşti şi a vieţei religioase a Românilor.* Vălenii de Munte, 1908, vol. I, p. 196.

[4]) P. P. Panaitescu, *Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Gr. Ureche şi Miron Costin.* Bucureşti, 1925, p. 10.

[5]) Hurmuzachi-Bogdan, *loc. cit.* Supl. II, vol. I, p. 325.

este gata să se lepede de vechea credinţă spre a trece la catolicism. Şi atunci, dacă venirea la domnie a lui Ieremia Movilă, prin Poloni, cu jurământul de credinţă din 27 August 1595 [1]), nu putea inspira, dela început, vre-o încredere, întreaga sa purtare de mai târziu, va da şi mai mult de gândit. Cu toate acestea nici Ieremia Movilă, nici boierii săi nu erau pentru catolicism. Ieremia zideşte Mânăstirea Suceviţa; Isaia Balica, pe cea din coasta Iaşului; Nestor Ureche, ridică, numai în câteva luni, Mânăstirea Secului, iar Miron Barnovschi, Mânăstirea Bârnova şi pe acea din Iaşi, ce-i poartă numele, începând şi construirea lui Sf. Ioan din Măji. Ei fac însă operă mai de seamă pentru ortodoxie, reclădind şi sprijinind biserica moldovenească din Lwow, cu hramul Adormirii Maicii Domnului, în jurul căreia se adună şi luptă pentru credinţa noastră frăţia cu acelaşi nume.

Ridicată pentru întâia dată de către Alexandru-Vodă Lăpuşneanu, în 1565—1566, înzestrată de dânsul, care-i purta până şi grija sărbătoririi hramului [2]), biserica Adormirii din Lwow, este în întregime distrusă de foc, în 1571, după trei ani adică, dela moartea, prin otravă, a ctitorului ei [3]). La data când biserica tatălui său arde, Bogdan-Vodă, deşi pe tronul Moldovei, nu avea decât optsprezece ani, iar mamă-sa, Ruxanda, «femeie creştină, înţeleaptă, destoinică şi dumnezeească şi la toate bunătăţile plecată şi milostivă», cum o arată cronicarul, murise de doi ani; Bogdan, era şi el «blăndŭ şi cucernicŭ», însă «la călărie sprintenŭ, cu suliţa la halca nu prea lesne avea potrivnicŭ, a săgetare den arcŭ tare, nu putea fi mai bine. Numaĭ ce era maĭ de treabă domnieĭ iĭ lipsea...» [4]). De altfel, nici nu ar fi avut vreme să refacă biserica arsă, căci în anul următor e înlocuit cu Ion-Vodă cel Cumplit, în a cărui scurtă şi sbuciumată domnie, cu atât mai puţin, aceasta s'ar fi putut reface. Petru Şchiopul? Dar cum putea el împăca gândul de rege al Poloniei, care atât de mult îl muncia, cu acela de stegar al ortodoxiei, pe care Frăţia Adormirii îl reprezenta? A trebuit să intervină rugămintea Patriarhului Ieremia,

---

[1]) Hurmuzachi-Bogdan, *loc. cit.* Supl. II, vol. I, p. 345.

[2]) *Ibidem*, p. 257.

[3]) A. Papkov, Древне-Русскія приходъ p. 75.

[4]) Gr. Ureche, *Domnii ţării Moldovei*, în M. Kogălniceanu, *Letopiseţe*, vol. I, p. 222.

din Noemvrie 1589 [1]), şi puterea de convingere a lui Luca Stroici [2]), marele şi modestul sfetnic, care-şi lasă toată averea, în scopul ridicării, după moartea sa, a unei mânăstiri, fără a se spune dintr'a cui bani [3]), pentru ca numai către sfârşitul celei de-a doua domnii, la 14 Decemvrie 1590, Petru Şchiopul să intervină la Sigismund al III-lea cu rugămintea să permită rezidirea bisericii din Lwow [4]).

Abia în 1598, la 17 Aprilie, Ieremia Movilă dobândind cuvenita învoire, biserica Adormirii începe a se rezidi, aproape de iznoavă. Totuşi, lucrările merg tare încet; şi, cu toţi cei peste nouă mii de galbeni trimişi frăţiei [5]), vara anului 1606 şi, odată cu ea, şi moartea lui Ieremia soseşte, fără ca ele să se fi sfârşit. Familia Movileştilor îşi făcuse însă un scop în vieaţă din ctitoria acestui sfânt locaş. Alte sume sunt trimise de Simion şi Constantin Movilă [6]), Elisabeta, văduva lui Ieremia, face sforţări desnădăjduite să o termine [7]), dar va cădea în captivitate şi va fi trimisă la Constantinopole, de unde nu se va mai reîntoarce, fără să-şi vadă dorinţa realizată. Miron Barnovski, îşi va sfârşi şi el zilele pe malurile Bosforului, dar în pribegia lui din Polonia, avu mângâierea să vadă că, din banii lui, s'a putut pune capăt lucrărilor [8]), sfinţindu-se în 1631, de Ieremia Tissarovski, episcopul Liovului, în prezenţa lui Petru Movilă, arhimandrit al Lavrei Kievului şi a

---

[1]) A. A. Papkov, Братства p. 25.

[2]) Hurmuzachi-Bogdan, *loc. cit.*, Supl. II, vol. I, p. 318.

[3]) Este vorba de Mânăstirea Dragomirna, zidită de Mitropolitul Anastasie Crimca, cu banii lui Luca Stroici primiţi « cu jurământ » şi « nespunând nimărui că cu averea lui zideşte », după cum scrie Mitropolitul Petru Movilă, (Arh. Ghenadie Enăceanu, *Petru Movilă*, în Rev. « Biserica ortodoxă română ». anul VII. Bucureşti, 1883, p. 692).

[4]) Hurmuzachi-Bogdan, *loc. cit.*, Supl. II, vol. I, p. 315.

[5]) *Ibidem*, pp. 451 şi urm.

[6]) *Idem*, *id.*, Supl. II, vol. II, pp. 351, 358.

[7]) *Ibidem*, pp. 366 şi urm.

[8]) In testamentul din 1628, scris la Constantinopole, în închisoare, « în mâna păgânilorŭ de bună voia mea venitŭ în mâna lorŭ », el rânduia ca Vornicul Gavrilaş şi Postelnicul Costin, pe care-i lăsa executorii săi testamentari, « să aibă a da 5000 de zloţĭ la sânta biserică din Liovŭ care amŭ sferşit'o noi cu cheltuiala noastră şi multe cheltuelĭ a făcutŭ brasla [adică frăţia, bratstva] dela ace sântă biserică cu zisa noastră şi n'amŭ apucatŭ să plătimŭ acelle cheltuelĭ, ci să aibă a da acé 5000 de zloţĭ să plătească toate cheltuelile ca să fie pomeana noastră deplin » (B. P. Hajdău, *Archiva istorică a României*, vol. I², p. 188).

oamenilor curţii aceluia al căruia cap trebuia să cadă, din ordinul Sultanului, doi ani mai târziu [1]). Cei şaizeci de ani ce au trebuit pentru ridicarea acestei biserici, cu toată bunăvoinţa atâtor domni şi mari dregători ai Moldovei, dovedesc lupta, nemărturisită, cu catolicismul ce li se punea în cale.

Lui Ieremia Movilă, în special, i-a trebuit o deosebită abilitate, pentru a rămâne prieten al Polonilor, fără ca opera Iezuiţilor să poată pătrunde, cum voiau ei, între hotarele Moldovei. Şi, atunci, în timp ce Episcopul Bernardo Quirini era fericit că voevodul reface altarul catedralei catolice din Suceava, zugrăveşte icoana Maicii Domnului, « in beliss-ma forma », cu cheltueli de peste trei sute de galbeni, în afară de darurile mărunte în argint şi stofe ce primise [2]), acelaşi voevod, reclădea biserica Adormirii din Lwow şi intervenea alături de Cneazul Constantin Ostrojski, pentru împăcarea Episcopului Ghedeon Balaban, cu stavropigia din acelaş oraş [3]), trimeţând rugăminte fraţilor « să trăiască în pace cu Episcopul Ghedeon şi să-l cinstească după cum se cuvine » [4]). Impăcarea dintre Ghedeon, cel mai de seamă episcop ortodox, rămas la vechea credinţă, dar supărat că i se luase orice drept în conducerea bisericii Adormirii din Lwow, prin ridicarea la rangul de « stavropigială » a frăţiei cu acelaşi nume, se va face definitiv, la 21 Ianuarie 1602, tot prin mijlocirea unui sfetnic al lui Ieremia Movilă, anume Luca Stroici [5]). Această împăcare rezolvă cea mai

---

[1]) A. A. Papkov, Братства, p. 136.

[2]) Hurmuzachi, *loc. cit.*, vol. III[1], p. 549.

[3] A. A. Papkov, *loc. cit.*, p. 75.

[4]) Hurmuzachi-Bogdan, *loc. cit.*, Supl. II, vol. I, p. 457. Toată corespondenţa dintre Movileşti şi frăţia din Lwow se găseşte în **Акты относящіеся къ исторіи южной и западной Россіи** vol. I, Nr. 222, pp. 268 şi urm. Scrisoarea aceasta poartă însă data de 15 Martie 1598 şi nu 15 Mai cum este la I. Bogdan. Scrisoarea lui Luca Stroici, adresată aceleiaşi frăţii, care în Hurmuzachi (Supl. II, vol. I, p. 459) are data de 17 Mai, se găseşte în traducere rusă, dar cu data de 17 Martie, în Sm. Golubev, **Матеріалы для исторіи западно-русской православной церкви** (Materiale pentru istoria bisericei ortodoxe din Rusia apuseană), în Revista « **Труды кіевской духовной академіи** » (Lucrările Academiei Teologice din Kiev), Nr. 6, Kiev, 1878, p. 154. E însă neîndoelnic că dreptatea este de partea lui Ioan Bogdan, deoarece nu era nici o raţiune ca Ieremia Movilă să trimită bani pentru zidire, înainte de-a fi primit autorizarea Regelui, care nu i se dă decât la 17 Aprilie acelaş an.

[5]) A. A. Papkov, *loc. cit.*, p. 75.

grea criză din sânul ortodoxismului răsăritean, în clipa în care atacurile episcopului unit Ipatie Potei erau mai puternice.

Dovada credinţei nestrămutate a Movileştilor în Biserica strămoşească, o găsim nu numai în prietenia lui Ieremia Movilă cu Cneazul Constantin Ostrojski, sufletul apărării ortodoxismului răsăritean [1]), nici în faptul că mai târziu, în 1630, Ana Movilă se va înscrie în Frăţia Adormirea Maicii Domnului din Lwow [2]), în care, peste un an, la 1 Martie 1631, însuşi Petru Movilă va intra, desemnându-se, cu propria lui mână, ca «frate superior, epitrop şi fondator al sfintei frăţii» [3]), dovada o găsim în renumele lor de apărători ai ortodoxiei, care trecuse hotarele ţării. Pentrucă, oare cum s'ar putea explica altfel solia pe care Frăţia Adormirii Maicii Domnului din Lwow o trimetea, în 1609, la Regele Sigismund al III-lea, cu rugămintea «să li se acorde şi ortodocşilor, măcar drepturile pe care le aveau Armenii şi Jâdovii, iar, dacă nu, să dea voie Rutenilor să-şi părăsească ţara şi să se aşeze în Moldova»? [4]) Membrii Frăţiei Adormirea, cunoşteau de sigur legăturile de prietenie dintre Constantin Movilă, în ţara căruia cereau ortodocşii să se mute acum, cu Ianuş Ostrojski, castelan al Cracoviei, fiul lui Constantin Ostrojski [5]), şi nu puteau uita că Nestor Ureche şi postelnicul Drăgan, solii lui Ieremia Movilă, la deschiderea Dietei din 1597, interveneau pentru păstrarea credinţei ortodoxe în Moldova, precum şi a tuturor obiceiurilor moldoveneşti [6]); şi că la 1600, aceiaşi soli supusese Dietei plecata rugăminte pe care Domnul lor o făcea «pentru clerul poporului rusesc şi dela orăşenii din Liov, de asemenea dela poporul rusesc... ca să rămâie suba scultarea părintelui patriarh al Constantinopolului, cu străvechile lor privilegii duhovniceşti, cât şi lumeşti străvechi» [7]).

Toate aceste creştineşti purtări ale conducătorilor Ţării Moldovei erau mai puţin cunoscute de poporul moldovenesc, iar

---

[1]) Hurmuzachi-Bogdan, *loc. cit.*, Supl. II, vol. II, p. 352.

[2]) A. A. Papkov, *loc. cit.*, p. 137.

[3]) *Ibidem*, p. 112. Această înscriere s'a făcut, probabil, cu ocazia inaugurării bisericei Adormirei Maicii Domnului.

[4]) A. A. Papkov, *loc. cit.*, p. 98.

[5]) Hurmuzachi-Bogdan, *loc. cit.*, Supl. II, vol. II, p. 352.

[6]) P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*. Buc., 1936, p. 143.

[7]) P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*. Bucureşti, 1936, p. 104.

zidirea de biserici şi mânăstiri era admirată, de sigur, însă, ca un obiceiu bătrân ce era, nu surprindea pe nimeni. Propaganda catolică din timpul lui Petru Şchiopul, continuată şi sub domniile ce vin în urmă, era însă, în noua ei formă, ne mai văzută încă în Moldova. Sinodul dela Iaşi, din August 1594, la care iau parte mitropoliţii Moldovei şi Ţării-Româneşti, cu toţi episcopii lor, prezidat de Exarhul patriarhal Nechifor Dascălul, discută tocmai situaţia Bisericii ortodoxe faţă de atacurile celei catolice şi mijloacele prin care propaganda catolică ar putea fi înfrântă [1]); ori, când catolicismul îşi întinsese ofensiva şi asupra Moldovei, bunii credincioşi nu puteau să nu fie alarmaţi. Evenimentele din 1595, când armata polonă, a cancelarului Ion Zamoyski, scoate din domnie pe Ştefan Răzvan, pe care poporul de jos şi negustorii îl proclamaseră domn [2]) şi înlocuirea lui cu Ieremia Movilă, adus de Poloni, deci de catolici, măriră şi mai mult îngrijorarea. Ruperea în două a Bisericii ortodoxe din Rusia apuseană, întâmplată la 1596, şi uciderea de către Poloni a lui Nechifor, exarhul Patriarhiei de Constantinopole, sufletul rezistenţei ortodoxe în faţa pericolului catolic, erau noui avertismente [3]). Insă, se va fi dus desnădăjduită veste în ţară, când se va fi aflat că Ieremia-Vodă Movilă, cu fratele său Gheorghe, Mitropolitul Moldovei, şi ceilalţi episcopi, iau parte la slujbele din catedrala catolică din Suceava, redevenită capitala Moldovei [4]), mai ales când nu vor fi fost cu totul neştiute înclinările acestor capi bisericeşti către credinţa cea nouă [5]). Poporul nu putea să nu fie îngrijorat,

---

[1]) In genere, acest sinod este socotit de toţi istoricii noştri, că ar fi avut loc la 17 August 1595 (N. Iorga, *Istoria bisericei româneşti*, vol. I, p. 200). D-l P. P. Panaitescu, stabileşte însă, cu argumente istorice neîndoelnice, că nu s'a putut ţine decât în August 1594 (*Mihai Viteazul*, p. 99, nota 3).

[2]) P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 135.

[3]) M. Koialovici, Никифоръ, великій протосинкеллъ ратріаршаго константинопольскаго престола и экзархъ константинопольскаго патріарха въ западно-Русской церкви (Nechifor marele protosinghel al scaunului Patriarhiei de Constantinopole şi Exarh Patriarhiei de Constantinopole în Biserica apusană rusă) în Rev. « странникъ » (Pelerinul). St. Petersburg, Noemvrie 1860, pp. 197 şi urm.

[4]) Raportul către Papă, din 1599, al Episcopului catolic Quirini (Hurmuzachi, *loc. cit.*, vol. III[1], p. 549).

[5]) Gh. Şincai, *Chronica Românilor*. Buc., 1886, vol. II, pp. 380—382; Hurmuzachi, *loc. cit.*, vol. III[1], p. 546.

văzând că episcopul catolic participă cu tot ceremonialul său la sărbătoarea Bobotezei, iar, pe Vodă, între episcopii celor două Biserici, sărutând, cu aceeaşi smerenie, amândouă crucile. Atitudinea lui Ieremia Movilă şi a capilor Bisericii noastre era atât de binevoitoare, în aparenţă, catolicismului, încât nu numai marile mase, dar însă i episcopilor catolici le dădea siguranţa că Unirea este aproape [1]).

Cu toate că situaţia ortodoxismului era incomparabil mai bună în Moldova, unde Vodă şi dregătorii erau departe de-ai fi protivnici, în ochii poporului furtuna părea că se apropie şi la noi, cu paşii solemni ai procesiunii clerului şi credincioşilor catolici din vechea capitală a Moldovei, la care Vodă, mitropolit, episcopi, boieri, armată şi norod luau parte [2]).

Contra aceleiaşi furtuni, fraţii de aceeaşi credinţă, ca şi Armenii din Galiţia şi Lithuania, războau prin frăţii, despre care adusese ştiinţă nu numai patriarhii care le organizase, şi al căror drum era prin Moldova, sau prieteniile pe care Cneazul Constantin Ostrojski le legase cu voievozii şi boierii noştri, nu numai curtenii şi slujitorii în pribegie prin Polonia sau solii frăţiei din Lwow ce veneau după ajutoare, cât mai ales negustorii şi meşteşugarii-negustori, fie din sus de Nistru, venind la noi, fie dintr'ai noştri trecând dincolo. Grecii, destul de numeroşi către sfârşitul veacului al XVI-lea, treceau mereu hotarul, ducând marfă la Lwow, unde conaţionali de-ai lor erau în deajuns — mulţi în frăţia Adormirii [3]) —, aducând odată cu alte mărfuri, ultimele noutăţi asupra mijloacelor de catolicizare şi acelea ale rezistenţei de toată nădejdea a frăţiilor ortodoxe. Armenii, în sfârşit, aduceau nu numai aceleaşi veşti dela fraţii lor de dincolo, cari opuneau aceleaşi alcătuiri ca şi ortodocşii, dar încă, din timp se organizaseră şi pe pământul nostru, după moda economică a Galiţiei de unde veneau. In faţa aceluiaş pericol, norodul nostru nu putea lupta decât cu aceleaşi mijloace, îndemnat şi ajutat, de sigur, şi de boierimea ţării, care, cu toate aparenţele protivnice, rămânea definitiv şi credincios

---

[1]) Raportul din 5 Martie 1604 al lui Quirini către Cardinalul Cintio (B. P. Hajdău, *Documente inedite din biblioteca Doria-Panfiliană din Roma relative la Istoria catolicismului în România (1601—1606)*, în Rev. «Columna lui Traian», anul IV. Buc., Iulie 1876, p. 315).

[2]) Hurmuzachi, *loc. cit.*, vol. III[1], p. 549.

[3]) A. A. Papkov, *loc. cit.*, p. 37.

legată de ortodoxism. Cum Moldova nu cunoscuse şi nu cunoştea organizările parohiale de forma bratcinilor sau bratstvelor, îşi însuşeşte pe acestea din urmă, adaptându-le, bine înţeles, spiritului şi situaţiei ei specifice din acele vremuri.

Aceste prime alcătuiri n'au fost bresle ci frăţii, fapt de mare importanţă, pentrucă *frăţiile* sau *« bratstvele »* erau alcătuiri pur spirituale, în care putea intra oricine credea în Biserica ortodoxă, indiferent de profesie, pe când *breslele* sunt organizări economice, cărora nici caracterul religios nu le lipsea, dar din ele nu puteau face parte decât meşteşugari sau negustori. Cele dintâi sunt alcătuiri cu scop exclusiv etic, acestea din urmă sunt organizaţii economico-sociale.

Este neîndoielnic cum că primele noastre alcătuiri negustoreşti — înţelegând şi pe meşteşugarii-negustori —, au fost constituite în vederea apărării credinţei noastre ortodoxe, sub forma şi în spiritul frăţiilor, către sfârşitul secolului al XVI-lea, prelungind astfel şi în Moldova lanţul acelora dintre Vilna şi Lwow, fapt, care, de altfel, se poate documentar dovedi.

Cea mai veche rânduială de breaslă care ni s'a păstrat în Moldova, este aceea a Blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman, reînnoită la 28 Decemvrie 1724, după foasta rânduială, a cărei vechime se stabileşte cel puţin pentru anul 1641, prin mărturia episcopului Atanasie al Romanului.

Iată cuprinsul acestei rânduieli sau catastih [1]), cum se numea în limba bătrână:

« Cu vrearia părintelui şi cu sporiria fiiului, şi cu pliniria Duhului Sf[â]ntŭ.

Precum D[o]mnul D[u]mn[e]zău şi mântuitoriul nostru Is. Hs. au trimis D[u]hul sf[ă]ntu sfinţilor ucenicilor săi: de au luminatu. Toată lumia: cu mărturiia lor: Aşia cu darul D[u]hului Sf[â]ntă: sau înndemnatu şi sau înnvoitu, toţi fraţii: Blănarii, Croitorii, Bărbiiarii, Abăgearii, şi Cojocarii: Breasla de tărgu de Romanca să facă praznic la zioa sfinţilor voevozilor c·reşti: Mihail şi Gavriil: ce iaste hramul înn târgu în Roman, să ospăteaze săracii, şi mişeii, şi streinii, şi săi adape — să zică B[o]gă da prosti, să fie priimit pentru sufletili Morţilor, Părinţilor, A Moşilor şi a Stră-

[1]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 3 verso şi urm. Textul este şi în Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol. II, pp. 11 şi urm.

moşilor, şi a răposaţilor fraţi, şi fii, şi fiice şi nepoţi: şi a strănepoţi, şi acelora ce întărescu şi miluiescu, şi ajutorescu la Praznic — Cine cu cât să îndură. Miluiţi să fie de m[i]l[o]stivul Dumnezău: cu mare milă: şi să le fie, sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil = de dvorbă şi de agiutoriu la înfricatul giudeţul al Domnului Dumnezău, şi, mântuitoriul nostru = Is. Hs. = şi aşea sau învoitu, să facă starostele cu toţi fraţii Praznic la zua. sfinţilor. îngeri fără de trupu, la hramu, luna lui Noemvrie — 8 — zile: şi să dea la praznic toţi fraţii căte un ortu bătut, şi căte o litră, ceară, şi căte patru colaci.

La praznic, să petriacă sufleteaşte, precum iubeaşte D[u]mnezău cu voroave înţelepţeşti, şi cu căntări Dumnezăeşti, nu cu giocuri şi cu haburi, nici cun fialiu de căntece lumeşti: ci Dumnezăeşti nici cu cuvinte deşearte, sau cu minciuni, sau sfadă să să facă.

Că carele din fraţi va grăi cuvinte deşearte la masă, sau va face nebunii, sau sfadâ, Acela frate să fie certat cu mare certare şi foarte globit: a doa zi după praznic, să-l globăscă starostele cu toţi fraţii: Certarea lui săi fie = 100 = toiage, iară gloaba bani, — 4 = lei.

Aşijdirea şi pre cine va aleage Dumnezău şi Pr[e]cesta şi sfiţii slăviţi Mihail şi Gavriil, şi fraţii să fie staroste. Un frate din fraţi, să aibă cinste starostele de la toţi fraţii: dela bătrâni şi dela tineri, ca un mai mare a lor şi cap breaslii, nime să nu aibă voe a întoarce cuvântul starostelui, sau al sudui, sau ai zice cuvânt de scandală.

Iară care frate nu va veghea voe starostelui, cei va întoarce cuvintele sau îl va suduı, pre acela frate foarte săl cearte, starostele cu toţi fraţii. şi săl globască cu mare gloabă, certarea aceluia săi fie = 100 = toiage: şi gloaba = 5 = lei bit. Aşijdirea de va greşi întru ceva starostele fraţilor, să nu aibă voe fraţii al certa ei singuri, sau al globi, nici să aibă voe aş întreba la giudeţul mirenescu. ce numai la sfinţiia sa părintele Episcopul, şi sfinţiia sa părintele îl va certa şil va globi după cum îi va fi vina. Iară del vor trage fraţii pre staroste la giudeţ, mirenescŭ, fără de ştirea sfinţii sale părintelui, Părinteli să cearte pe fraţi pentru vina aceasta. Aşijdirea şi fraţii cându să vor sfădi cu vreun om ce nu iaste de briaslă, sau măcar fraţii ei înde ei să nu [a]ibă a mearge la giudeţ. fără de ştirea starostelui, iară de vor mearge

făr de știria starostelui, pre aceia frați săi cearte starostele, și săi globască pre obiciaiu. Așijdirea femeaia a fiecărui meșter, cându va vrea starosteli cu frații să cearte pe vreun frate pentru vina lui. femeaia acelui frate ce iaste datoriu să ia certare, să nu vie ia săi părtuiască, și să gălcevască, sau să suduiască pre starostele, iară de va veni să gălcevască, să ia parte și ia depreună cu Bărbatul ei. pentru gălceava ei.

Așijdirea fiecare din frați iaste datoriu a asculta pre starostele și a sluji ori unde îl va trimite îndată să purcează.

Căndu va trimite starostele pre frați, la fratele cel greșit să-l aducă, datori sintu frații cei trimiși, să margă săl aducă: și de nu va vrea să vie, Binișor, săl aducă și fără de voia lui, cum nu va pofti, și femeaia lui sau ficiorii lui sau rudele lui, să nu aibă voe, a sări pe porunca starostelui, să scoață pre acel vinovat. Iară cine va sări, să ia certare și gloabă.

Așijdirea și zăloage a lua are voe starostile: a trimite pre fiecare frate: și acela a cui ia zălogul, să nu aibă a nu da a popri zălogul.

Așijdirea a priimi oucinic fără voia starostelui, să nu fie volnic, nici = ounul din frați, iară de va priimi oucenic făr voia starostelui săl globască starostili pre acela meșteru = și gloaba săi fie: căte zile a fi slujit acel oucinic atâțea orți să dia.

Așijdirea a se însoți meșter cu meșteru la niscareva negoț făru de voia starostelui, volnic să nu fie nici unul din frați: Iară de să vor însoți fără de știrea starostelui: săi globască pre amândoi pre acei doi frați însoțiți.

Așijdirea la praznic să dea agiutoriu toți frații precum scriem mai sus.

Așijdirea și care meșteru: ar veni și sar așăza: să aibă ași da poclonul la măna starostelui căte: = 2 — lei pol precum au fostu obiceaiul de vac.

Iară ficiorul meșterului care a fi dintru părinții lui de loc, acela săș dea = 1 — leu Bărbânța.

Așijdirea și carii ari cuteza a lucra fără știrea starostelui, nedânduși Bărbânța după obiceaiu, acela să nu fie volnic a lucra.

Iar carii nari înțeleage să fie suptu Blăstămul ce scrie în catastiv.

Așijdirea să aibă a lua starostele căte = 2 — orți pre an de dugian. de Blănari, de Băibărăcari și de Cojocari, și de Abăgeari.

Iară care staroste sau carii din fraţi vor vrea să strice obiceaiurili Breaslii. Acela staroste şi acie fraţi să fie blăstămaţi de Domnul Dumnezău carele au făcut Ceriul şi pământul, şi de prea curata maica Sfinţii sale Pr[e]cesta, şi de = 12 = Apostoli, şi de = 318 = oteţi dela Nichea şi de toate sfintele săboară şi de toţi sfinţii. Herul, Piiatra, lemnul să putreziască şi săs răspască. Iar trupurile lor să stea întregi şi întru viiaţa lor lovascăi Bubele lui Ghiezi, şi cutremurul lui Cain şi procopsală să nu aibă întru toată viiaţa lor, şi săi înghiţă pământul de vii ca pe Datan şi Aviron, şi să aibă parte cu Iuda şi cu trecletul Arie, lăcaşul lor să fie întru focul cel nestânsu şi întunearecul cel fără lumină, şi întru viermii cei neadormiţi. Şi la înfricşatul giudeţ al Domnului Dumnezău şi mântuitoriul nostru Is. Hs. pârâşi să le fie sfinţii voevozi cereşti Arhistratigii = Mihail şi Gavriil = şi toate puterile oştilor cereşti fără de trup.

Aşijdirea părcalabii sau alţii întru giudeaţele mireneşti, car sar amesteca întru giudecăţili starostelui ca să strice obiceaiurile breaslii şi aceia încă să fie legaţi suptu tot blăstămul care scrie mai sus.

Iară cine va plini şi va întregi la praznicul îngerilor, Dumnezău să le agiute.

Iar cari sar mai trage dintru obiceaiu Breaslii sau să le facă alte obiceaiuri cari nau fost păn amu, iarăşi să fie suptu blăstămu.

Iară carii vor întări la Briaslă, şi acei ce nu ori sta pentru această briaslă cu răutate toţi aceiia să aibă mare milă de la Dumnezău, atot ţiitoriul — Prin rugili A sfinţilor îngeri — şi a tuturor sfinţilor. Amin.

(ss) Atanasie Episcop romanskii [1])».

Textul de mai sus, în forma în care a ajuns la noi, este el la prima sa redactare? E mai mult ca probabil că suntem la cea de a treia. Prima sa formă, pe care o ia către sfârşitul secolului al XVI-lea, este aceea a unei curate frăţii, alcătuită din iniţiativa meşteşugarilor şi negustorilor al căror nume şi l-a însuşit, şi, ca atare, catastihul nu va fi cuprins decât dispoziţii pur spirituale

[1]) Intăritura nu poartă vre-o dată. La folio 3 verso, jos, este trecut însă, de o altă mână: «leat 7233 (= 1724) Decemvrie 28». Aceeaşi dată este trecută şi în fruntea pomelnicului de meşteri.

şi de administrarea frăţiei. Către o dată, ce nu va fi fost prea mult anterioară lui 1641 — dovada materială a vechiului catastih reînnoit de către Episcopul Atanasie —, se va fi adăugat vechiului catastih noui dispoziţii, începând cu dreptul starostelui de-a lua zăloage dela acei a căror conducere o avea, şi toate rânduielile privitoare la ucenici, însoţirea meşterilor şi bărbânţă, păstrându-se şi vechea formă a blăstămului cu « prea curata Maiĉa Sfinţii sali Precesta, şi de = 12 =Apostoli, şi de — 318 = oteţi dela Nicheia cu toate sfintele soboară şi de toţi sfinţii ». La 1724 catastihul precedent fiind « răsipit » iar vremurile aducând oameni noui, cu mai puţină frică de Dumnezeu, se adaugă vechiului text cumplitul blestem, pe care-l vom găsi şi în alte catastihuri din acelaşi veac, cu amintirea ca sub el să cadă şi acei ce s'ar « amesteca întru giudecăţile starostelui ca să strice obiceaiurile breaslei », precum şi acei « cari sar mai trage dintru obiceaiu Breaslii ». In ajutorul afirmaţiei că această breaslă din Roman a fost alcătuită mai întâi ca frăţie, ne vine şi faptul că prima parte a catastihului a avut drept model regulamentul Frăţiei Adormirii Maicii Domnului din Lwow; ori, nici o raţiune nu aveau meşteşugarii din Roman să apeleze la el sub domnia lui Vasile Lupu, cu începutul căreia orice nădejde pentru catolicizare dispare, cu atât mai mult, după şapte ani de domnie, dacă luăm întăritura Episcopului Venedict ca cea dintâi a catastihului « răsipit ». Dimpotrivă, tocmai pentru acest motiv, şi pentru acela că, spre 1632, avem şi alte bresle în Moldova, vechea frăţie nu-şi mai avea rostul să mai rămână în forma care se alcătuise pe vremuri, după modelul regulamentelor frăţeşti din sus de Nistru.

Faptul că prima rânduială, adoptată de către blănarii, croitorii, bărbierii, abăgerii şi cojocarii din Roman, a fost alcătuită după aceea a frăţiilor, nu este greu de dovedit.

Intr'adevăr, lăsând la o parte cuvântul de « frate » şi acela de « frăţie », cu înlăturarea complectă a aceluia de « meşter », care nu se găseşte decât în a doua parte a catastihului, — adăugită, credem, mai târziu, — găsim următoarele împrumuturi:

a) Cotizarea la ospeţe din regulamentul bratstvelor, se găseşte şi la Roman: « şi să dea la praznic toţi fraţii căte un ortu bătut şi căte o litră, ceară şi căte patru colaci »;

b) Dacă cineva ar fi suferit vre-o ofensă în timpul adunărilor făcute de bratstve, el avea dreptul să se jăluiască starostelui,

care, a doua zi, trebuia să aducă faptul în discuţia şi la judecata tuturor fraţilor. La Roman, este aceeaşi dispoziţie, asupra timpului de judecată: « a doua zi după praznic, săl globască starostele cu toţi fraţii ».

c) « La praznic să petreacă sufleteaşte, precum iubeaşte Dumnezău cu voroave înţelepţeşti şi cu cântări Dumnezeeşti, nu cu giocuri şi cu haburi, nici cun fialiu de cântece lumeşti = ci Dumnezăeşti. . . », hotăreşte catastihul din Roman; o dispoziţie identică o găsim şi în regulamentul frăţiei din Lwow din 1586: «. . .adunându-vă la agapă, nu în beţie, ca în crâşmă, ci ca într'o adunare frăţască, nu în beţie ci în slava lui Dumnezău, vorbind în psalmi şi imnuri şi în cântări duhovniceşti şi cântând psalmi şi imnuri în inimile voastre Domnului. »[1])

Frăţia blănarilor, croitorilor, bărbierilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman fost-a oare singura frăţie din Moldova acestor timpuri? Cu siguranţă că nu. Dovezi materiale ne-au rămas puţine şi necomplecte, dar suficiente totuşi spre a dovedi şi aiurea existenţa lor.

Intr'o însemnare din 1570 găsim amintire despre « Frăţia zugravilor din Suceava », frăţie alcătuită deci anterior luptei contra tendinţei de acaparare a catolicismului[2]), sub influenţa bratcinelor sau bratstvelor, din Rusia apuseană, pe unde meşteşugul lor îi ducea. Este drept că această frăţie nu pare să fi fost alcătuită numai din Moldoveni, ci şi din Sârbi, Greci şi Munteni, cari, în secolul al XVI-lea, se găseau în deajuns printre zugravii de biserici şi de icoane din Moldova[3]), totuşi nici Moldovenii n'au lipsit să se strângă în jurul Bisericii, cu acelaşi gând de-aşi apăra credinţa ca şi toţi ortodocşii acelor vremuri.

Dovada peremptorie cum că breslele moldoveneşti au îmbrăcat mai întâi haina adevăratelor frăţii, în forma şi condiţiile de mai sus, o găsim în documentul cunoscut, în deobşte, sub

---

[1]) Catastihul Frăţiei Adormirea Maicii Domnului Lwow. Vezi Anexa Nr. 1.

[2]) A. I. Iaţimirski, Славянскія и русскія рукописи румынскихъ библиотекъ (Manuscripte ruseşti şi slavoneşti din bibliotecile române). St. Petersburg, 1905, p. 291.

[3]) W. Podlacha, *Malowidla ścienne w cerkwiach Bukowiny* (Ştiinţa zugrăvitului în bisericile Bucovinei). Lwow, 1912, p. 198.

numele de «Catastihul breslei blănarilor şi cojocarilor din Suceava». [1]).

Intr'adevăr, din fragmentele ce ni s'au păstrat din statutul acestei tovărăşii, redactat în limba slavonă, rezultă că suntem în faţa unei forme de transiţie între frăţie şi breaslă.

Iată aceste fragmente:

«...petre de ceară sfintei biserici unde este hra[mul], acest ucenicul care va învăţa cojocăria 12 aspri şi mistrul 6 aspri, iar ceea ce va lua ucenicul mistriei dela mistru, iar acel mistru să fie globit cu 12 zloţi şi ucenicul să fie oprit de-a mai învaţa. Iar feciorii de mistri care vor învăţa mistria tatălui lor, aceia jumătate de berbeniţa. Iar care frate va greşi staroştii şi vatavii (вотагови) sau frăţia (братство) fie ori unde, el să fie vinovat cu 12 zloţi gloaba. Iar cine va veni singur de bună voe la alţi miştri ca să se înscrie la noi el este dator şi din venit să dea, iar care ucenic va şti bine a lucra el mistru să-i dea câte 12 aspri într'o săptămână şi de asemeni dacă vor veni oarecare... [2]).

«sau alt ţârcovnic sau fie oricine dintre fraţii (братїа) care nu va voi după dreptate să slujască sfintei biserici şi prea cuvioasei Maicii noastre Paraschiva, ci va voi cu viclenie a sluji şi a lua şi a cheltui din banii creştineşti şi fără trebuinţi bisericeşti şi a sfântului praznic şi după ale sale obiceiuri a mânca şi a bea fără binecuvântarea preotului dela acea biserică, Dumnezău să-l osândiască şi să-l scoată afară din frăţie. Acest izvod este izvodit de noi şi cine se va afla fie orice om sau din ţară sau din ţări străine ca să scoată piei din această meserie, iar acelui om să fie tari şi puternici cu această carte a noastră pe cine va alege Dumnezău dintre noi a fi Mitropolit a ţării noastre să ia lui şi piele şi gloabă să ia dela el 24 zloţi care este obicei din vechime, şi a făcut...» [3]).

«[Cine va strica acest] privilegiu sau din boierii mari şi mici sau din dregătorii târgului, aceştia să fie blăstămaţi de Domnul

---

[1]) Acest document se găseşte la Academia Română, sub două cote: sub cota *Ms. 670*, este o notă, din 1673 Ianuar 17, două fragmente din statut şi pomelnicul fraţilor; iar, sub cota *Ms. 673*, blăstămul de la sfîrşitul statutului, blagosloveniile Mitropoliţilor Misail şi Ghedeon şi pomelnicele domnilor, boerilor, mitropoliţilor şi episcopilor. Foile sunt amestecate.

[2]) Ms. 670, fol. 3. Textul începe cu partea de sus a foaei. O treime din partea de jos, circa opt rânduri, e ruptă.

[3]) Ms. 670, fol. 3 verso. Aceeaşi treime în ruptura de jos a foaei.

Dumnezău Mântuitorul nostru Isus Hristos, care a făcut cerul şi pământul şi de preacurata lui Maică şi de patru evanghelişti şi de cei 318 părinţi dela Nicheia şi să fie părtaşi cu ereticii în tartarul cel fără fund. Ci să aibă pe dânşii a-i judeca, acela căruia ei nu vor fi cu dreptate după lege, pe cine Dumnezău va alege să fie Mitropolit să-i globească sau dichiul din sfânta Mitropolie. Asemenea şi târgoveţii armeni nimenia să nu aibă a-i judeca sau a-i globi în afară de Mitropolit sau dichii, ci, ca din vremile de demult, Iab Rapco (!?) şi fratele lui Zerik şi întreaga frăţie armenească (братїа арменскыѧ) cu maistorii noştri. In fiecare an să dee câţiva ughi ungureşti maistorilor noştri să fie parte. Şi pentru mare tărie şi întăritură am adăugat pecetea noastră către această adevărată carte a noastră: 7181 (= 1673) Iereu Sava a scris luna Ghenarie 1.

L.P. (Pecetea în fum a Mitropoliei, reprezentând pe Sf. Gheorghe, călare, ucigând balaurul) [1]).

(ss) Dosoteiŭ Mitropolit Sucevsschiĭ [2]).

Urmează apoi, nepurtătoare de vre-o dată, întăriturile Mitropoliţilor Misail şi Ghedeon al III-lea, scrise în întregime şi subscrise cu mâna lor, în următoarea cuprindere:

«Carii ar strica aceste obiceaiuri a breslii carile mai sus scrie acela să fie şi doi (*sic*) blăstămat iar care ar întări să fie ertat şi blagoslovit.

(ss) Misail Mitropolit Suceavskii.

«Carii ar strica aceste obiceaiuri a breslei carele mai sus scrie acela să fie şi de noi blăstămat iar carele ar întări să fie ertat şi blagoslovit.

(ss) Ghedeon Mitropolit Suceavschii [3]).

---

[1]) Ms. 673, fol. 6.

[2]) Marginea de jos a foaei fiind ruptă la colţuri, nu se poate vedea decât partea din mijloc şi de sus a semnăturii, care, comparată cu facsimilul dat de C. Erbiceanu, (*Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei şi a catedralei mitropolitane din Iaşi*. Bucureşti, 1888, p. 4) e neîndoelnic a lui Dosoftei.

[3]) Ms. 673, fol. 6 verso. Misail păstoreşte între 1702—1708, iar Ghedeon al III-lea, între 1708—1723. (C. Erbiceanu, *loc. cit.*, p. LVIII).

Fragmentele de mai sus, nu sunt din catastihul unei frăţii deoarece cuprind o sumă de dispoziţii de ordin economic, introduse, probabil, sub influenţa polonă, din statutele ţehurilor cărora se ia până şi denumirea de « mistru » înlocuind pe obişnuitul « meşter ». Dispoziţia necompletă: « acest ucenicul care va învăţa cojocăria 12 aspri şi mistrul 6 aspri » se referă la taxa pe care aceştia trebuiau s'o plătească odată cu încheierea contractului de ucenicie şi când după moda polonă şi ucenicul şi maistrul trebuiau să dea o sumă în vederea mesei comune ce se organiza cu această ocazie. In dispoziţia: « iar ceia ce va lua ucenicul mistriei dela mistru, iar acel mistru să fie globit cu 12 zloţi şi ucenicul să fie oprit de-a mai învăţa » este vorba de penalitatea prevăzută pentru smomirea ucenicilor. Intocmai ca şi în statutele polone feciorii de meşteri plătesc jumătate din taxa de intrare, denumită în statutul nostru « berbeniţa », iar vânzarea de mărfuri de către cei străini de breaslă, era pedepsită cu amendă şi confiscare.

Printre aceste dispoziţii de ordin economic, care fixează caracterul breslelor, găsim însă şi altele de ordin spiritual, care aduc tare mult cu acelea ale frăţiilor. Lăsând la o parte hramul Sf. Paraschiva, indicat ca fiind acela al breslei, avem însă judecata mitropolitului sau a dichiului Mitropoliei pentru orice abatere, ceea ce este în obiceiul mai curând al frăţiilor decât al breslelor. O dispoziţie de asemenea caracteristică mai curând frăţiilor este slujirea bisericii, pedeapsa pentru risipa fondurilor acesteia, cum şi binecuvântarea mâncării şi a băuturii meselor comune: « fie oricine dintre fraţi care nu va voi după dreptate să slujească sfintei biserici şi prea cuvioasei Maicii noastre Paraschiva ci va voi cu viclenie a sluji şi a lua şi a cheltui din banii creştineşti şi fără trebuinţi bisericeşti şi a sfântului praznic şi după ale sale obiceiuri a mânca şi a bea fără binecuvântarea preotului dela acea biserică, Dumnezău să-l osândească şi să-l scoată din frăţie ».

O particularitate a acestui catastih este aceea că se vorbeşte de staroşti şi de « vătavi », iar, pe de altă parte, despre judecata târgoveţilor armeni de către conducătorii lor — administrativi probabil — dimpreună cu « frăţia armenească » şi maiştrii moldoveni ai breslei blănarilor şi cojocarilor. Explicaţia apariţiei vătavului alături de staroste, în acest caz, pare a fi o rămăşiţă dela frăţiile ruso-lithuaniene, unde, alături de staroste, găsim pe

« cluceri », cari aveau rol de observatori în timpul adunărilor şi a praznicelor, observatori, cari se găsesc şi în frăţiile armeneşti. Judecata « târgoveţilor armeni » — deci a oricăruia, indiferent dacă era sau nu meşter — în chipul de mai sus, s'ar putea explica poate prin aceia, Moldovenii şi Armenii din Suceava, în faţa aceluiaş pericol de catolicizare, îşi alcătuiseră fiecare frăţii aparte având însă oareşicare legături între ele, printre care şi pe aceea ca judecarea fraţilor armeni să se facă de către amândouă frăţiile « ca în vremile de demult », când ambele frăţii lupteau în de comun acord contra aceluiaşi pericol: catolicismul. Formula « maistorii noştri » şi plata ostenelei lor, e o inovaţie a catastihului din 1673.

D-l Prof. N. Iorga, cercetând acest document, unde se vorbeşte şi despre această « братіа арменскыѧ », afirmă că acest catastih este al unei bresle armeneşti [1]). Este însă, de sigur, o scăpare din vedere, căci cum s'ar explica, în acest caz, întăriturile Mitropoliţilor Dosoftei, Misail şi Ghedeon al III-lea? Apoi, pomelnicele moldoveneşti ale domnilor, boierilor, mitropoliţilor şi episcopilor?

Oricum, pomelnicele din catastih fac dovada, de neînlăturat, că nu numai în prima ei formă alcătuirea a fost o frăţie, dar că şi la 1673, cauza care a determinat reînnoirea catastihului şi gândul noilor alcătuitori este tot apărarea credinţei ortodoxe, în luptă cu catolicismul.

La toate breslele economice, catastihurile nu conţin decât pomelnicele domnilor, mitropoliţilor, a episcopilor şi a meşterilor breslaşi; prin excepţie, breslele sociale ale mişăilor, au şi pomelnice de boieri. In catastihul breslei blănarilor şi cojocarilor din Suceava, găsim şi un pomelnic de boieri veliţi, dar şi de toţi popii şi diaconii din târg. Popii sunt în număr de patruzeci şi cinci sub titlul: « Aici se scriu popii din trăg » (зде написание попы wт

---

[1]) « La 1669, în fruntea organizaţiei bisericeşti a Armenilor din Moldova stătea episcopul din Suceava, Isaac, hirotonisit de patriarhul din Ecimiazin, Iacob. Il judecau pe acest prelat, în vrâstă de cincizeci de ani, ca « mare prieten al vinului ». De el atârnau bisericile din Suceava (două şi mănăstirea), unde era şi o breaslă a Armenilor, ale cărei statute, din luna Ianuarie 1673, le dă Ms. 673 al Academiei... » (*Armenii şi Românii, o paralelă istorică*. Bucureşti, 1913, pp. 29—30).

трѣг) şi de sigur că lista era mai lungă [1]). Pomelnicul diaconilor cuprinde şa'sprezece nume, însă partea de sus a foii, cu titlul, lipseşte, aşa că lista este cu totul necompletă [2]). Aceste două pomelnice, prin însăşi prezenţa lor, denotă caracterul spiritual al alcătuirii.

De cea mai mare importanţă este însă pomelnicul celorlalţi membri ai alcătuirii, cari însă sunt departe de a fi numai meşteri sau negustori blănari şi cojocari, deşi în capul acestui pomelnic figurează, aparte, numele acestora:

«. . . . .
Gheorghiţă Iulăş blănar
Nacoul blănar tij
Lupul tij blănar sn Stan
Dumitraşco Hagi blănar
Eremie cojocar
Vlasie blănar
Dănilă blănar
Toderaşco blănar biv şoltuz
Marco blănar
Ilie sn Pop blănar
Vasilie sn Magher blănar
Vasilie sn Toder puşcar
Ilie sn Lazor blănar
Ursul ot Podgorii cojocar
Ştefan ot Put[na] cojocar
Iane sn Dima blănar
Nicolae cojocar ot Podgorie
Pascal sin Ştefan blănar» [3]).

Cu toate că printre ei găsim şi un «puşcar», vedem totuşi că blănarii şi cojocarii moldoveni sau ortodocşi din Suceava îşi aveau

---

[1]) Ac. Rom., Ms. 670, fol. 5 şi 5 verso. Vezi Anexa Nr. 2.

[2]) *Ibidem*, fol. 6

[3]) O treime din partea de sus a acestei foi (Ms. 670, fol. 16) lipseşte, dimpreună poate şi cu titlul. Ingrijirea şi mai multa răbdare cu care e scrisă arată că era prima foae din pomelnicul fraţilor.

pomelnicul lor *pe meşteşug*. Restul membrilor acestei alcătuiri, în număr de 261, sunt trecuţi *pe uliţi*, cuprinzând toate ocupaţiile timpului:

3 abăgeri	1 hoştinar
2 aprozi	2 măjiari
1 bacal	2 olari
5 bărbieri	1 pisăr
1 brahar	2 pietrari
1 butnar	3 potcovari
3 căldărari	8 puşcari
5 ciubotari	1 sărar
9 cizmari	1 scăuiar
2 chichiceari (?)	1 slugă logofăt
1 comis	6 şoltuzi
10 crâşmari	4 soronari
12 craveţi	1 talpalar
10 cupeţi	1 teslar
2 curalari	1 uşiar
2 dvornici	3 vameşi
2 frâiari	3 vătafi de puşcari
5 greci	1 vataman
1 hagiu	8 zlătari
1 herar	3 zugravi

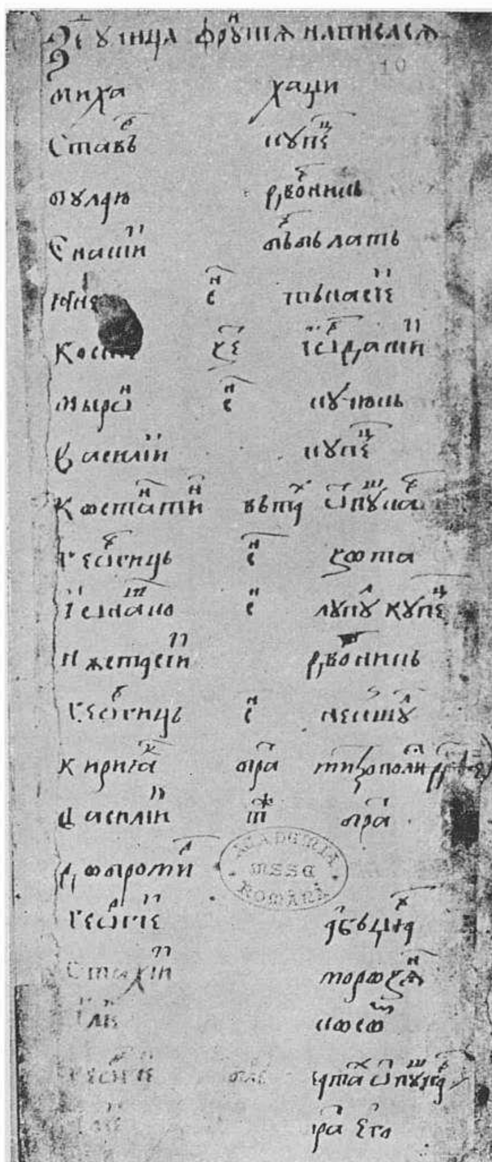
Restul de 132, în care se găsesc şi trei femei, este trecut fără indicaţia profesiei [1]), de sigur gospodari agricultori.

Toţi aceşti 261 de membri nu sunt trecuţi în vreo ordine oarecare de rang social sau după alt criteriu de asemenea natură, ci pe străzi: uliţa Crimca, Podgoria, uliţa lui Manea, uliţa Fruntea, uliţa Sf. Vineri, uliţa Mitropoliei, uliţa Sf. Neculai, uliţa lui Pone, uliţa Sf. Theodor, etc. [2]).

---

[1]) Ms. 670, fol. 7—17 bis.

[2]) Foile catastihului având uneori rupturi în afară de cele lipsă, uliţile nu sunt toate.

Pomelnicul fraților din catastihul breslei blănarilor și cojocarilor din Suceava. (Acad. Rom. Ms. 670, fol. 10).

Continuarea pomelnicului fraţilor. (Acad. Rom. Ms. 670, fol. 10 verso).

De pe ulița Fruntea vedem că participă:

Miha hagi
Stavăr cupeț
Bulaiu dvornică
Enachii Barbă lată
Iane sin Tănasie
Coste zet Iordachii
Miron sin Cuciucă
Vasilie cupeț
Costantin vătah ot pușcar
Gheorghiță sin Zota
Ionașco sin Lupul cupeț
Nâstasii dvornică
Gheorghiță sin Necșul
Chiriac brat Mitropolit Dosoftei
Vasilie tij brat
Dobromir
Gheorghie abăgiar
Stahii Morozian
Ilie Cosom
Gheorghie Bler vatah ot pușcari
Ilie brat ego [1])

Costantin Turnul
Costantin craveț
Mihai zet Untul
Dumitrașco sin Betezat
Toader zet Botezat
Iorga sin Sima cupeț
Crăciun cizmar
Vasilie frăiar
Dumitru Domșescul
Fote bărbiiar
Ioniță tij
Petria aprod
Stan sărariul
Gligorii abăgiar
Ghirghie pușcar
Istratie craveț
Sofronie pușcar
Ionașco căldărar
Bursuc pietrariul
Enachie Șmaga
Toder băcal
Ioan zet vătah
Lupul sn Măican [2])

Este deci clar că aici nu e vorba de o breaslă ci de o frăție.

Se pune însă întrebarea: Când a luat naștere frăția blănarilor și cojocarilor din Suceava?

E mai mult ca probabil că aceasta a avut loc în 1591, când, sub presiunea ofensivei catolice, începută pe față și în Moldova de misionarii lui Stanislau Warszewiecki, încă din toamna lui 1588, târgoveții din Suceava, în frunte cu preoții și diaconii, se alcătuesc, în jurul bisericii cu hramul Sf. Paraschiva, într'o frăție asemănătoare acelora din Galiția-orientală. Dat fiind că în această frăție blănarii și cojocarii erau cei mai numeroși din acelaș meșteșug și negoț și, de sigur, și dintre cei mai cu stare, ea luă

---

[1]) Ms. 670, fol. 10.
[2]) *Idem*, fol. 10 verso.

numele de « Frăţia Sf. Paraschiva a blănarilor şi cojocarilor » sau sub acela de « Frăţia blănarilor şi cojocarilor din Suceava ». Realizatorul şi sufletul acestei frăţii nu au fost blănarii, ci târgo-văţul Enachie Barbă-lată, trecut al patrulea pe lista uliţii Fruntea şi care nu era nici meşteşugar, nici negustor, nici staroste, cum presupune A. D. Xenopol [1]).

In sprijinul afirmaţiei noastre credem că ne vin mai multe dovezi, printre care, în primul rând, este pomelnicul boierilor.

Iată acest pomelnic:

Arboure [*Luca*] *hatman.*	Este portar de Suceava dela 1499 până la 7 Septemvrie 1523, când e tăiat din ordinul lui Ştefăniţă-Vodă [2]).
Avraam tij.	Nu se găseşte nicăiri. După Luca Arbure, portar de Suceava este Petrică (1523—1524), apoi Barnovski (1524—1530).
Mihail tij.	Este Mihul, portar de Suceava dela 1530 la 1541, când e tăiat de Petru Rareş în urma complotului boierilor, care, omorînd pe Ştefan-Vodă Lăcustă, ridică în scaun pe Alexandru Cornea.
Dan tij.	E portar de Suceava între 1553 şi 1557.
Sturzia [*Ion*] *tij.*	Portar de Suceava sub Ilieş Rareş (1549—1550) şi Ştefan Rareş (1551—1552).
Vasilie Bălţatul	Un Vasilie este portar de Suceava în a doua domnie a lui Al. Lăpuşneanu (1564), apoi sub Bogdan Lăpuşneanu (1569—1572).
Eremie [*Golăe?*] *tij.*	Portarul de Suceava sub Ion-Vodă cel Cumplit (1573—1574).
Vartic [*Petre*] *tij.*	Portar de Suceava în 1545 [3])—1546 [4]).

[1]) *Istoria Românilor*, vol. VII, p. 125.

[2]) Identificarea, afară de indicaţii contrare, am făcut-o după lucrările lui Gh. Ghibănescu: *Boerii Moldovei* (1400—1634) în «Uricarul», vol. XVIII şi *Divanurile domneşti din Moldova şi Muntenia în sec. al XVI-lea*, în Rev. « Ion Neculce », vol. VII (1928).

[3] Gh. Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, Iaşi, 1906—1930, vol. I, p. 382.

[4]) T. Balan, *Documente Bucovinene*, vol. I, p. 41.

Iuraşcu sin ego.	Este pârcălab de Hotin (1578—1580) dinpreună cu frate-său Ionaşcu Vartic, în prima domnie a lui Petru Şchiopul. In a doua domnie a acestui voevod, Juraşcu Vartic este, mai întâi, vornic al Ţării de sus (1583—1587) şi apoi vornic al Ţării de jos (1587—1588). La 1593, sub Aron-Vodă, e din nou vel vornic al Ţării de jos.
Ionaşco brat ego.	Este pârcălab de Hotin cu Iuraşcu (1578—1580).
Lupul tij brat ego.	Nu e pomenit cu nici-o boierie nicăiri.
Nicula hatman.	Portar de Suceava sub Iancu-Vodă la 1582, iar la 1583 e pârcălab de Hotin.
Gheorghii tij.	Portar de Suceava în 1591, până la ieşirea din domnie a lui Petru Şchiopul.
Radul sn ego	?.
Simeon sn ego	?.
Balica [Isac] hatman.	E portar de Suceava către sfârşitul primei domnii a lui Petru Şchiopul (1578—1579) şi primii doi ani de domnie ai lui Iancu-Vodă Sasul (1580—1581). Cu jumătate de an înainte de ieşirea acestuia din Scaun, e înlocuit cu Necula, pentru ca, revenind Petru Şchiopul în August 1582, Balica să-şi reia postul de portar de Suceava până la 1586.
Isacŭ sin ego.	E probabil hatmanul din 1611, ucis de Ştefan-Vodă Tomşa în anul următor.
Andreiu tij.	Hatman şi pârcălab de Suceava dela 1588—1590. Din Ianuarie până în Septemvrie 1591, sub Petru Şchiopul e vel vornicul Ţării de sus, reluându-şi slujba de portar de Suceava odată cu venirea lui Aron-Vodă, pe care o păstrează până în Ianuarie 1594 când e înlocuit de Ştefan Răzvan.
Orăş [Vascan] tij.	Pârcălab de Suceava între 1601—1607.

Beldiman [Nechifor] tij.	Logofătul Beldiman este ucis de Ştefan Tomşa la 1615 [1]).
Nicoriță tij.	E hatman şi pârcălab de Suceava între 1627—1629.
Costin tij.	Un Costin e hatman şi pârcălab de Suceava în 1634.
Gavril	?.
Ursu vel dvornic.	E vornicul Ţării de jos în 1615.
Mârzea tij.	E vornicul Ţării de sus în 1615.
Gheorghe vel log.	Funcţionează în 1578—1579.
Tăutul [Ion] tij.	Este marele logofăt al lui Ştefan cel Mare (1476—1501).
Stroici [Lupul] vel log.	E marele logofăt care conduce treburile ţării 26 de ani, dela 1580 odată cu venirea lui Iancu-Vodă Sasul, şi până la 1609, sub Constantin Movilă, cu o întrerupere dela 1592—1595, sub Aron-Vodă şi Ştefan Răzvan.
Bârlădeanul tij.	Vel logofăt în 1591—1592 sub Aron-Vodă şi tăiat în acest din urmă an din ordinul domnului.
Vasilie hatman brat Ştefan Voevod.	Nu se poate identifica. Va fi fost poate vreun frate al lui Ştefan Răzvan şi hatman sub scurta lui domnie (1594—1595).
Golăi tij.	Alt hatman decât Eremia (?) nu întâlnim cu acest nume. Găsim însă pe Ion Golăi, care e vel logofătul lui Bogdan Lăpuşneanul (1572—1574) şi al primei domnii al lui Petru Şchiopul (1574—1579), iar un alt Golăe, paharnic în 1582, e pârcălab de Neamţ în primii doi ani de domnie a lui Ieremia Movilă (1595—1597).
Dumitraşco.	Un portar de Suceava cu acest nume e sub prima domnie a lui Petru Şchiopul (1574—1578). Un Dumitraşco Veveriţă e pârcălab de Neamţ în acelaşi timp cu Golăe (1595—1597).

[1]) Miron Costin, *Letopiseţul ţării Moldovei*, în M. Kogălniceanu, *Letopiseţe*, vol. I, p. 265.

Toader Moghilă vel post. Pe boierul Toader Moghilă îl găsim într'un document din 1583 [1]), însă la această dată vel postelnic era Bartolomeu Bruti, care va figura în divan, cu această demnitate până la căderea lui Petru Şchiopul (1591). Sub Aron-Vodă şi Ieremia Movilă nu-l întâlnim. Să fi fost în divanul lui Ştefan Răzvan? Un « Toader Cârnul postelnic » îl găsim în schiţa neamului Movileştilor, ca moş al lui Ieremia, Gheorghe şi Simion Moghilă [2]).

Drăgan. Este postelnic în divanul lui Ieremia Movilă 1595—1599.

Toader ?.

Pătraşco ?.

Gavril războianul tij ?.

Toader ?.

Boul vistiarnic. E în slujbă sub Constantin Movilă (1610—1611) şi sub primii doi ani de domnie a lui Ştefan Tomşa (1611—1612). Răsculându-se şi el cu ceilalţi boieri, e ucis de acesta la 1615, odată cu Beldiman logofătul.

Măteiaş logof. Un logofăt cu acest nume este între 1548—1550.

Ureache [Nistor] vel dvornic. Este vel logofăt sub Aron-Vodă (1592) şi vel vornic al Ţării de jos odată cu venirea lui Ieremia Movilă (1595), funcţie ce o păstrează în tot timpul domniei acestuia.

Crstea [Ghenovici] tij. Este vel vornicul Ţării de sus dela 1598 la 1607.

Grigorcea [Crăciunovici] tij. Este vel vornicul Ţării de sus de la venirea lui Ieremia Movilă şi până la 1598 când e înlocuit cu Crâstea Ghenovici.

---

[1]) Gh. Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, vol. XIX, p. 180.

[2]) Gh. Ghibănescu, *Divanurile domneşti din Moldova şi Muntenia în sec. al XVI-lea.* Loc. cit., p. 37.

Bilăi tij.	Este vel vornicul Ţării de sus sub prima domnie a lui Petru Şchiopul (1574—1579).
Drăgan Tăutul logofet.	Despre acest boier se pomeneşte la 6 Aprilie 1596 când scrie un ispisoc al lui Ieremia Movilă cu privire la satul Vorona [1]). Cu titlu de logofăt nu-l găsim. Un Tăutul treti-logofăt funcţionează la 1631, pe timpul marei logofeţii a lui Ionaşco Ghenghea.
[Moţoc] vel logof.	Un Ion Moţoc este vornicul lui Alex. Lăpuşneanu (1552—1564) decapitat în Lwow, împreună cu Veveriţă postelnicul şi Spancioc spătarul, la 1564. Un alt Moţoc este vel vornicul Ţării de jos la 1594.
[Barno]vschi [Dumitru]	*vel postelnic.* E în divan la 1598.
[Chiri]ţa[Dumitraşco] tij.	Este postelnic în 1601 sub Ieremia Movilă, şi între 1609—1612, sub Constantin Movilă şi Ştefan Tomşa; ucis din ordinul acestuia din urmă la 1612.
Nicoar Prăjăscul vel	[vistier]. E în funcţie la 1610 [2]).

In pomelnicul de mai sus, se observă că marea majoritate a boierilor sunt de dincolo de 1600. Faptul că găsim pe un Ion Tăutul, marele logofăt al lui Ştefan cel Mare sau pe alţi boieri până la 1590, nu înseamnă că Frăţia blănarilor şi cojocarilor din Suceava exista pe vremea lor. Un obiceiu al timpului făcea să se pomenească marii boieri anteriori, cari rămăsese în amintirea poporului;

---

[1]) M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti dela Ştefan cel Mare*. Iaşi, 1933, p. 50.

[2]) Boierii nu sunt trecuţi, în pomelnic, nici în ordine erarhică şi nici în ordinea cronologică a ocupării aceleiaşi demnităţi. Aceasta se explică prin faptul că, la alcătuirea frăţiei, boierii vor fi fost trecuţi în mod erarhic, cu fiecare rang pe foaie aparte, pe care, ulterior, din când în când, se treceau şi alţi boieri care cereau să fie înscrişi în frăţie sau sprijineau alcătuirea. Catastihul vechi se va fi râsâpit şi, la 1673, când se reînoeşte, diacul respectiv alcătueşte pomelnicul scriind unul după altul numele boierilor pe care-i mai găseşte în foile care se mai păstrase. De altfel nici acest din urmă pomelnic nu ni s'a transmis complet, ci numai o singură foaie, scrisă pe ambele părţi, dovadă că nu găsim nici un nume de boier dela 1673 şi nici din anii următori.

hatmanii, în special, cari aveau şi funcţia de portari de Suceava, sunt cu o deosebită îngrijire pomeniţi, ca unii cari deţineau cea mai înaltă demnitate a oraşului, după dânşii urmând vornicul.

Se observă în al doilea rând că din numărul boierilor trecuţi în pomelnic — care probabil nu e complet — o treime cuprinde numele acelora cari au făcut parte din Divanul Moldovei între 1590 şi 1597. Ori, aceasta nu este o simplă întâmplare, ci, dacă ne amintim de unele evenimente petrecute în această epocă, ne permite să tragem concluzia că între aceste două date frăţia s'a întemeiat şi a activat mai cu râvnă. Intr'adevăr, între 1590 şi 1596 este un mare curent pentru întemeierea de frăţii în lumea ortodoxă, ca urmare a hotărîrilor luate de către Sinodul din Brest-Litovsk, ţinut în vara anului 1590, din îndemnul Patriarhului Ieremia [1]; curent, de care nici Moldova, n'a putut rămânea străină, când ştim că, la 1594, în Sinodul dela Iaşi, prezidat de către Nechifor Dascălul, Exarh patriarhal, se caută a se găsi mijloace pentru înfrânarea propagandei catolice şi că, la 1597, aflăm pe boierii Nistor Ureche şi postelnicul Dragan, în solie la Poloni, rugându-se pentru păstrarea credinţei ortodoxe. Nistor Ureche încă dela 1592 era marele şi Puternicul logofăt al lui Aron-Vodă, lăsat de acesta să-i ţie locul între cele două domnii ale lui, iar Drăgan, stolnic în 1594, va fi apoi postelnic până la sfârşitul domniei lui Iremia Movilă.

Ceea ce ne face să credem că frăţia a luat naştere în 1591, adică în ultimul an al domniei lui Petru Şchiopul, este faptul că boierul Gheorghii este trecut în pomelnic cu titlul de portar de Suceava, deşi n'a deţinut această demnitate decât opt luni, din Ianuarie 1591 şi până în Septemvrie acelaş an, când vine Aron-Vodă. Mai înainte fusese paharnicul lui Petru Şchiopul, în tot decursul celei de-a doua lui domnii, pentru ca, mai târziu, în 1593, să fie vornicul Ţării de sus, iar în 1594, sub Ştefan Răzvan, vornic al Ţării de jos. Mai mult, este singurul boier de Divan care e trecut în pomelnic cu fiii săi Radul şi Simion, deşi aceştia nu fuseseră, nu erau şi nici nu-i vom găsi nici mai târziu cu vreun rang de boieri veliţi. In pomelnic mai găsim un caz când un boier este trecut cu fiii săi. Este Petre Vartic cu fiii săi Iuraşcu, Ionaşcu şi Lupul. Insă aceasta nu se datoreşte bătrânului Vartic, care e

---

[1]) A. A. Papkov, Братства, p. 27.

portar de Suceava sub Petru Rareş (1545—1546) şi Ilieş Rareş (1547—1548), ci marei treceri a fiului său mai mare, Iuraşcu, care, deşi la 1591 nu era în Divan, fusese ani de-a-rândul, sub Petru Şchiopul, şi pârcălab de Hotin, dinpreună cu frate-său Ionaşcu (1578—1579) şi vel vornicul Ţării de sus, sub a doua domnie a aceluiaşi domn (1582—1586), iar în două rânduri vel vornicul Ţării de jos (1587—1593). El va fi dat ajutor la alcătuire. Dacă frăţia ar fi fost întemeiată înainte de 1591, boierul Gheorghii ar fi trebuit să fie trecut cu rangul de paharnic sau ceaşnic, iar Iuraşcu cu acel de vel dvornic, după cum tot alte titluri ar fi avut dacă frăţia lua fiinţă mai târziu.

Trebue să ne reamintim apoi că numai către sfârşitul celei de-a doua domnii, la rugămintea Patriarhului Ieremia, din Noemvrie 1589 [1]), şi a insistenţelor vel logofătului Luca Stroici, Petru Şchiopul, se hotărăşte a fi favorabil Frăţiei Adormirii Maicii Domnului din Lwow, intervenind, la 14 Decemvrie 1590, la regele Poloniei Sigismund al III-lea, cu rugămintea de-a i se admite să rezidească biserica lui Alexandru Lăpuşneanu [2]).

In fruntea pomelnicului de mitropoliţi este trecut Gheorghe Movilă, care păstoreşte până în Septemvrie 1591, însoţind apoi pe Petru Şchiopul în pribegia lui din Apus. Dacă frăţia s'ar fi întemeiat în anii următori, în fruntea pomelnicului acestora trebuia să fie alt nume [3]). Este drept că acest mitropolit revine în scaun sub domnia fratelui său Ieremia Movilă, însă e puţin probabil ca frăţia să se fi întemeiat după 1595, deoarece, cu venirea lui Ieremia, portar de Suceava e Simion Movilă şi nu-l găsim trecut în pomelnic.

In sfârşit în fruntea pomelnicului membrilor frăţiei de pe uliţa Crimca, găsim trecut pe bătrânul Ion Crimca cu fiul său Grigore Crimca şi cu nepotul său Ionaşcu sin Grigore Crimca, adică pe tatăl [4]), pe fratele şi pe nepotul viitorului mitropolit Anastasie Crimca, care la această epocă era egumen al ctitoriei

[1]) A. A. Papkov, *loc. cit.*, p. 25.

[2]) Hurmuzachi-Bogdan, *loc. cit.*, Supl. II, vol. I, p. 315.

[3]) Mitropolit al Moldovei din toamna lui 1591, sub Aron Vodă este Agafton (N. Iorga, *Istoria Bisericei româneşti*, vol I, p. 201). Pomelnicul mitropoliţilor din catastih nu pomeneşte acest nume.

[4]) A. I. Iaţimirski, *Описаніе южно-славянскихъ и русскихъ рукописей заграничныхъ библиотекъ* (Descrierea manuscriselor sud-slave şi ruseşti din bibliotecile străine). Petrograd, 1921, vol. I, pp. 40—41.

lui Petru Şchiopul din dealul Gălăţii, din coasta Iaşului, şi prieten devotat al acestuia, însoţindu-l şi în curânda lui pribegie, când îi serveşte ca martor, în prima sa diată, făcută la Tullen, în Austria, la 12 Ianuarie 1592 [1]). Participarea familiei boierului Ion Crimca se va fi datorit şi credinţei dar şi îndemnului primit dela Anastasie.

Cu timpul, slăbind frăţia, blănarii şi cojocarii, care o considerau ca fiind a lor, vor fi introdus unele dispoziţii de ordin economic, înscrierile de alţi membri vor fi încetat, frăţia luând astfel caracterul unei bresle de blănari şi cojocari.

Către 1670, Biserica răsăriteană grecească, în plină luptă cu catolicismul, lua măsuri ca şi ţările române să reziste noului pericol. Mitropolitul Moldovei, Dosoftei, care păstorea în 1671, este discipolul Patriarhului de Ierusalim, Dosotheiu, care, la această dată, se găsea în Iaşi, la Gheorghe-Vodă Duca [2]). Dela început, Dosoftei al Moldovei « este subt înrâurirea omonimului său grec, care-l sfătuia în chestii de dogmă şi de canoane » [3]). Ori, Patriarhul, se ocupase din primele timpuri ale păstoriei sale cu orânduirea « Frăţiei Sfântului Mormânt » [4]), aşa încât va fi iniţiat şi în această direcţie pe Mitropolitul nostru, din a cărui iniţiativă, vechea Frăţie Sf. Paraschiva a blănarilor şi cojocarilor din Suceava reînvie, înscriind noui membri, ca pe vremuri, în frunte cu cei doi fraţi ai săi Chiriac şi Vasilie.

Statutul vechei frăţii se reînnoeşte, introducându-se toate dispoziţiile de breaslă, care, de fapt, erau de mult în obiceiu; autoritatea laică, prin vornicul Ioan îl aprobă, iar Mitropolitul Dosoftei îl întăreşte cu blestemul, pecetea Mitropoliei, şi semnătura sa. Se aminteşte cu această ocazie, de primul înfăptuitor al frăţiei, Enache Barbă-Lată, tocmai pentru a se accentua că acelaşi gând de apărarea credinţei ortodoxe dictase noua reînnoire, ceea ce face pe scriitorul pomelnicelor, ca, într'un chenar de chinovar roş, zugrăvit în fruntea catastihului, să scrie cu aceeaşi coloare următoarea înştiinţare:

« Acest hrisov l-a făcut şi l-a înnoit robul lui Dumnezeu Iane vornic de Suceava, frăţiei (братство) blănarilor şi cojocarilor,

[1]) D. Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuţi.* Viena, 1912, p. 68.
[2] N. Iorga, *Istoria Bisericei româneşti*, vol. I, p. 378.
[3]) *Ibidem*, p. 389.
[4]) *Ibidem*, p. 378.

Inştiinţarea de pe catastihul breslei blănarilor şi cojocarilor din Suceava. (Acad. Rom. Ms. 670, fol. 1).

pentru sufletul răposatului rob al lui Dumnezeu Enache Barbălată şi pentru sufletele urmaşilor săi, în zilele cuviosului şi de Hristos iubitoriului Io Ştefan Petrea Voevoda şi ale arhiepiscopului nostru Dosoftei Mitropolit Sucevei. La anul 7181 (1673) luna Ghenarie 17 »[1]).

Această operă a lui Dosoftei pare că n'a fost de lungă durată deoarece, în afară de numele noilor membri adăugaţi în pomelnic la 1 Ianuarie 1673, niciun alt nume de credincios nu se mai adaugă nici sub păstoria lui, nici sub aceia a urmaşilor săi. Alcătuirea luându-şi definitiv caracterul de breaslă cu scop economic-social.

Reînnoirea catastihului breslei blănarilor şi cojocarilor din Suceava, s'a mai făcut şi ulterior, cum probează două foi stinghere din acelaşi catastih, însă, de această dată se pare că breasla nu mai era numai a blănarilor şi cojocarilor ci şi a croitorilor şi şlicarilor.

Intr'adevăr la folio 19 găsim următoarea însemnare:

Staroşti de blănari

Manole blănar
Neculai crav
Ioniţă cojocar
Ionică crav
Ionaşco cojocar
Cozma crav
Toader blănar
Toader cojocar arman
Andrei Truncheş crav
Ilie cojocarul ot...(?) cu doi feciori ai dumisale
au dat bărbinza [2]).

La folio 20, sub titlul « stărostia blănarilor », este o listă de şaptesprezece blănari şi patru cojocari, în frunte cu « Ion blănar staroste » şi printre cari e trecut şi « Ion blănar i slicar ».

Epoca de alcătuirea frăţiilor a trebuit să fie, de altfel, destul de scurtă, dat fiind că nici o persecuţie efectivă contra Bisericii mol-

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 670, fol. 1.

[2]) Hârtia este mai lungă şi mai subţire decât aceea a catastihului din 1673. Este probabil provenită dintr'un alt catastih răsâpit şi pierdut. (Ms. 670).

doveneşti nu a existat. Apoi, dacă în Polonia, ofensiva catolică va înceta abia către 1632, odată cu moartea lui Sigismund al III-lea, în Moldova, speranţele catolicilor sunt stavilite cu mult mai curând; căci, dacă politica filopolonă a Movileştilor putea da de gândit credincioşilor ortodocşi, cumplitele frământări ce urmară după moartea lui Ieremia Movilă, numai unei noui propagande religioase nu erau favorabile [1]), iar Turcii, oricât de lacomi de banii unui Constantin sau Alexandru Movilă ar fi fost, îşi dădură seamă că politica polonă le putea fi periculoasă pentru Moldova şi, dela Radu Mihnea (1616—1619), cu excepţia lui Miron Barnovski (1626—1629), nu mai vedem domni moldoveni favorabili politicei polone; din contra, ei vor fi aducătorii unui mare număr de Greci, cari şi în vieaţa economică şi în conducerea treburilor ţării, dobândesc un loc de frunte. Cu cest nou val de ortodoxism, pericolul catolic este cu desăvârşire înlăturat şi, odată cu el, şi cauza alcătuirii de frăţii după modelul bratstvelor de peste Nistru.

Frăţiile ce începuseră a se alcătui între meşteşugarii şi negustorii moldoveni, frăţiile şi breslele armeneşti de pe pământul Moldovei, influenţa ţehurilor polone şi ardeleneşti, nesiguranţa în care şi negoţ şi meşteşug şi oameni se găseau în vremea acestor frământări, au alcătuit definitiv breslele moldoveneşti, ce rămân totuşi strâns legate de vieaţa creştină, ca unele « ce săntŭ făcute spre folosulŭ şi podoaba bisericii », cum va spune Mitropolitul Veniamin.

§ 3. — Primele bresle moldoveneşti

S'a afirmat că existenţa breslelor moldoveneşti poate fi urmărită, pe bază de documente, până pe vremea lui Ştefan cel Mare [2]), sau, cel puţin, până la Petru Rareş [3]), aducându-se în sprijinul acestei susţineri primele două documente din catastihul breslei mişăilor din Iaşi. Prin urmare, dacă operele de asistenţă socială puteau îmbrăca forma breslelor, cu atât mai mult este de presupus că vieaţa economică trebuia să o cunoască, cel puţin la aceeaşi

[1]) A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. VI, p. 69.

[2]) C. Ed. Wachmann, *loc. cit.*, p. 69.

[3]) A. D. Xenopol, *loc. cit.*, vol. VII, p. 135; D. R. Ioaniţescu, *Renaşterea Meseriilor. Carta Muncei.* Buc., 1931, vol. II, p. 49.

epocă. Cum documentul dela Ştefan cel Mare [1]), este dovedit falş [2]), ar rămâne eventual, în discuţie, cel de-al doilea document al mişăilor, luat în considerare de autorităţile secolului al XVIII-lea, în dovedirea dreptului de proprietate al breslei asupra unui loc al ei, şi al cărui cuprins este următorul:

« Io Petru Voevod i gpdja ego Ileana cum neam milostivti şi am miluit, prea mişăi de tărgu de Iaşi, cu loc săş facă casă cine undei va fi voe în viaţa noastră. iară după moarte noastră prea cine va aleage milostivul Dumnezău. să fie domnu. acela încă să întărească prea aceşti mişăi ce mai sus scriem. iară cine lea lua locul sau îl va împresura, să fie neertat de 318 oteţ ot Nikea. ca să să ştie şi 12 = oamini să aibă scutiţ pentru î...parea loru. vlto... » [3])

Se pare însă, după cum afirmă specialiştii, că şi acest hrisov ar fi iarăşi o plăzmuire, indiciul fiind acordarea de scutelnici acestor mişăi, ceea ce, vădit, este cel puţin o curiozitate [4]). Dar, chiar dacă hrisovul lui Petru Rareş ar fi fost autentic, nimic nu ne îndreptăţeşte a deduce că prin el se alcătuia o breaslă de mişăi sau, cel puţin, că este măcar vorba despre vre-o astfel de organizare. Ispisocul dela Petru Rareş nu este decât un simplu act de danie, prin care el şi soţia sa, se milostivesc şi miluesc « prea mişăi de tărgu de Iaşi, cu loc săş facă casă cine undei va fi voe ». Prin urmare, nici sub Petru Rareş, fie şi într'acea de-a doua lui domnie, (1541—1546), nu putem vorbi de bresle moldoveneşti.

Pe baza unei mărturisiri, cu care se încheie o tetraevanghelie, manuscrisă, din 1570, a Mitropoliei din Suceava, A. I. Iaţimirski afirmă existenţa, la această dată, a unei bresle de zugravi din acest oraş. In această tetraevanghelie, scrisă în limba slavonă, şi înfrumuseţată cu chipul sfinţilor evanghelişti, zugrăviţi în colori, şi cu diferite chenare şi litere împodobite, încheierea este următoarea:

« S'a scris şi s'a legat această tetraevanghelie, cu gândul bun şi cu osărdie faţă de Dumnezău, frăţia zugravilor (**братство зѹграфское**); şi când s'a terminat ei au început să se certe: unii

[1]) Acad. Rom., Ms. 128, fol. 4 şi 4 verso.
[2]) Gh. Ghibănescu, *Breasla mişăilor şi locul calicilor din Iaşi*, în Rev. « Ion Neculce », Iaşi, vol. IV, p. 101.
[3]) Acad. Rom., Ms. 128, fol. 5.
[4]) Gh. Ghibănescu, *loc. cit.*, p. 102.

din ei voiau s'o dee la o oarecare biserică, iar alţii voiau s'o dee la altă biserică. Şi întru cât era această ceartă între dânşii că unii din zugravi n'au dat nici un fel de ajutor la această tetraevanghelie şi acei cari au făcut-o, ei aşa s'au sfătuit, ca s'o dea Mitropoliei noui din Suceava, după cum este şi dată, unde este hramul sfântului şi slăvitului mare mucenic şi aducător de biruinţă pentru Hristos, Gheorghie şi Ioan cel nou... Şi cine va vroi să strice sau să schimbe acest al nostru dar al zugravilor acela să fie...». Urmează obişnuitele blesteme [1]).

Este aceasta o dovadă că la 1570 exista o breaslă moldovenească la Suceava?

Cu toată precisa afirmare a lui Iaţimirski, aici nu poate fi vorba de o breaslă ci de o frăţie, iar faptul că se numea «Frăţia zugravilor» nu este neapărat o dovadă că din ea nu făceau parte decât numai zugravii, după cum din frăţia blănarilor şi cojocarilor din Suceava, nu făceau parte numai aceştia. Zugravii vor fi fost iniţiatorii acestei alcătuiri, sau cei mai numeroşi, din aceeaşi profesie, aflători în frăţie, ceea ce făcea, după obiceiul timpului, ca însăşi frăţia să ia numele lor. Acelaşi obiceiu era şi dincolo de Nistru, de unde venise frăţiile, acelaşi obiceiu se păstrează şi la noi.

Singuri, zugravii, nici nu ar fi putut alcătui o frăţie în sensul adevărat al cuvântului, deoarece, prin însuşi meşteşugul pe care-l exercitau, nu puteau fi oameni stabili, ci împrăştiaţi prin târguri şi mânăstiri, adesea şi peste hotare, unde aflau de lucru; iconarii de asemenea nu erau stabili, umblând şi ei prin ţară, fie cu icoane gata zugrăvite, fie spre a repara pe acele vechi pe care boieri,

---

1) «Исписася и оковася сии тетроеvангеліе, добрим помысломь и оусърдіемь къ Богу, братство зографское; и тако пригодишася они начашу прѣрѣковатися: нѣціи от нихь хотѣху дати его до нѣкои църкве, а дрѹгіи хотѣахѹ его въздати до инѣхь църкваxь. Занеже бѣху таковое прѣрѣкованіе между нихь, яко нѣціи от зѹграви не дадоша въ помощь ниродѹ сеи тетроеvангеліи; а кии его сътворишa, они тако съвѣтовашася, тако да его дадѣть въ новѣи митрополіи Сочавѣ, такоже іесть и данна, идеже есть и храмь святого и славнаго великомѹченика и побѣдоносца Хсва Георгіа и Іоа Новаго... А кто въсхощеть от насъ от зѹграве инако прѣвратити и раздрѹшити сіе наше даніе и токмеж...», urmează blăstămul. (A. I. Iaţimirski, Славянскія и русскія рукописи румынскихъ библиотекъ. (Manuscrisele slavoneşti şi ruseşti din bibliotecele române), p. 291. Textul şi traducerea le datoresc bunăvoinţei d-lui prof. univ. Ştefan Ciobanu dela Facultatea de Teologie din Chişinău).

târgoveţi, călugări sau săteni le aveau, sistem care s'a practicat în Rusia până către zilele noastre [1]), fără ca aceasta să însemne că nu aveau o reşedinţă cu un atelier de lucru. Parte din zugravi, par a fi fost specializaţi în arta împodobirii manuscriptelor cu miniaturi şi ornamentaţii de tot soiul a chenarelor şi literelor. Atraşi de Suceava, scaun al domniei până către 1565, unde mai uşor puteau găsi de lucru, în curent cu arta bisericească, nu puteau să le scape din vedere întovărăşirile cu caracter bisericesc ce se alcătuiau peste hotare, însă prea puţini pentru a alcătui o breaslă, când ştim că cu aceeaşi artă se îndeletniceau mai ales călugării din mânăstiri.

Comentând această însemnare, Wladislaw Podlacha, admite că la Suceava exista o frăţie de zugravi: « Este o notiţă, spune dânsul, într'un evangheliar al Mânăstirii Suceava, din 1570, care citează anume o frăţie de zugravi « братство зографское », ai cărei membri se ocupau cu înfrumuseţarea manuscriptelor voluminoase *(kodeksow)* şi cu zugrăvirea icoanelor ». Această frăţie pentru Podlacha însă, este o frăţie în sensul celor apusene, adică alipite pe lângă o breaslă, deoarece, după ce observă că acest evangheliar nu este singura lucrare de acest gen, conchide că « n'ar fi exclus ca atunci când Suceava a fost capitala Moldovei să se fi născut acolo bresle de zugravi profesionişti. Alcătuirea breslelor nu ne va părea în Moldova ceva surprinzător dacă luăm în considerare că organizarea oraşelor şi anume Siret, Suceava, Cernăuţi au avut ca prototip pe aceea a oraşelor germane. O astfel de organizaţie pe pământul Sucevei ar fi deci ceva cu totul natural şi notiţa despre frăţia zugravilor din 1570, este o întărire a acestui fapt » [2]).

Frăţia zugravilor din Suceava nu putea fi alăturată unei bresle de zugravi, dat fiind că aproape unanimitatea zugravilor acestei epoci, erau Greci, Sârbi, Bulgari şi Munteni [3]), străini de dreptul magdeburghez şi nici nu s'ar fi acordat monopolul unei asemenea meserii, când ea era în deosebi încurajată şi practicată în mânăstiri, ca Putna, Voroneţ şi altele. Această frăţie a zugravilor din 1570, nu putea fi decât o alcătuire după modelul celor ruso-lithuaniene, aşa cum se va alcătui mai târziu Frăţia blănarilor şi cojocarilor, din 1591, în acelaş oraş.

---

[1]) W. Roscher, *Économie industrielle*. Paris, 1920, vol. I, p. 178, nota 2.

[2]) *Malowidła ścienne w cerkwiach Bukowiny* (Ştiinţa zugrăvitului în bisericile Bucovinei), p. 200.

[3]) *Ibidem*, p. 196.

D-l I. C. Filitti pare a susţine că breslele noastre datează din secolul al XVI-lea: « Când s'au înfiinţat breslele fiscale, spune d-sa, am avut şi bresle de negustori, de ţară sau străini, care se bucurau deoarecare avantajii în materie de impozite »[1]. Aceste bresle fiscale, d-sa le arată, în altă parte, ca fiind: marii dregători, clerul, slujitorii-ostaşi, slujitorii civili, negustorii şi meseriaşii, şi sloboziile, cărora li se acordase oarecare avantaje fiscale « pentru a asigura funcţionarea serviciilor Statului într'o vreme când funcţionarii nu erau retribuiţi »[2]. Ori, asemenea categorii sau bresle fiscale, cum le numeşte d-sa, existau în secolul al XVI-lea, întru cât cei 46.860 birnici din « Catastihul de cislă », alcătuit la 20 Februarie 1591 din ordinul lui Petru Şchiopul, erau împărţiţi în cinci categorii fiscale şi anume: 36.543 oameni (ţărani), 1417 popi, 4948 curteni, 626 vătăşi şi 3020 nemeşi [3]. Admiţând părerea d-lui Filitti, înseamnă că meşteşugarii sau negustorii moldoveni erau alcătuiţi în bresle încă din secolul al XV-lea; şi atunci, cum e posibil ca aceste importante şi aducătoare de venituri alcătuiri să nu fie pomenite în catastihul de cislă sus menţionat, nici măcar ca o categorie fiscală distinctă? In pomelnicul fraţilor din Frăţia blănarilor şi cojocarilor din Suceava, găsim mulţi negustori şi meşteşugari moldoveni, şi totuşi în lunga lor listă nu se află nicăeri un staroste; ori, ar fi fost cu neputinţă să nu fie trecut niciunul, dacă cu adevărat breslele ar fi existat, la 1591, când această frăţie se înfiinţează.

Adevărul este că negustorii, ca o categorie fiscală, vor fiinţa numai mai târziu, iar între timp, dăjdiile, în afară de dreapta lor vamă, şi le plăteau în cislă cu « oamenii », fie că erau trecuţi printre boieri sau curteni.

S. S. Prof. Simeon Reli afirmă de asemenea că « meseriaşii români din Siret erau organizaţi în bresle încă de prin secolul al XVI-lea, având în frunte un staroste, steagul lor propriu, legile lor şi sărbătorile lor deosebite »[4], fără a indica însă niciun document pe care a putut să-şi sprijine această afirmaţie.

---

[1]) *Clasele sociale în trecutul românesc.* Bucureşti, 1925, p. 16.

[2]) *Consideraţiuni generale despre vechea organizare fiscală a Principatelor române până la Regulamentul Organic.* Bucureşti, 1935, pp. 24 şi urm.

[3]) Hurmuzachi-Iorga, *Documente*, vol. XI, p. 219.

[4]) *Oraşul Siret în vremurile de demult.* Cernăuţi, 1927, p. 144.

D-l Prof. A. C. Cuza afirmă că documente istorice dovedesc existenţa unei bresle de negustori la Bârlad «pe la 1600», al cărei staroste era un oarecare «Toader», iar la 1610, alte documente vorbesc despre «Albaş, fost staroste, la Suceava»[1]. D-l Prof. V. Madgearu afirmă, de asemenea, că la 1610 exista la Botoşani o breaslă, dovadă că într'un zapis de vânzare figurează un «Maxim şoltuzul cu toată breasla»[2]. Este foarte probabil, că la începutul secolului al XVII-lea, breslele să fi început a se alcătui în Moldova, fie prin transformarea vechilor frăţii, fie, de iznoavă, cu adoptarea, în parte, a statutelor acestora; noi însă, un document care să dovedească, cu dată certă, existenţa breslelor moldoveneşti, dincolo de 1632, nu am putut controla.

1. Bresle negustoreşti

Intr'adevăr, la începutul secolului al XVII-lea, împrejurările economice şi sociale sunt deosebit de favorabile pentru alcătuirea de bresle în Moldova.

Impuţinarea comerţului internaţional pe drumul moldovenesc, încă din primele decenii ale veacului al XVI-lea; schimbarea mereu a domnilor, cu grelele lor îndatoriri către stăpânii ce-i trimesese; aducerea la cârma ţării a mereu reînnoite serii de dregători dornici de avuţie; valurile de noui dăjdii, percepute aşa cum se ştia să se perceapă pe acea vreme; războaiele ce nu se mai mântuiau, fie cu duşmanii ţării, fie cu acei personali domnitorilor, în care ţărănimea, trebuia să meargă pe propria-i cheltuială, duc către procesul de concentrare al proprietăţii rurale, cu înghiţirea pământurilor răzăşeşti de către clasa stăpânitoare, care nu-şi va prea alege mijloacele în sporirea numărului de moşii. Aşa încât,

---

[1]) *Clasa de mijloc la Români (Importanţa istorică şi statistica ei, cauzele nimicirii ei, mai ales în Moldova, mijloace pentru a o reînvia).* Patru lecţii ţinute la cursurile din Văleni, publicate de Filin în ziarul «Patria» din Cernăuţi, anul V, Nr. 69, Duminică, 4 Septemvrie 1910.

[2]) «Die älteste Nachricht, die wir von den Zünften haben, stammt aus dem Jahre 1610. Es wird erwähnt, dass beim Abschluss eines Kaufes in der Stadt Botoschani der «Maxim Soltuz mit der ganzen Zunft» zugegen gewesen ist». *Urikar.* Bd. XXI, S. 10. (*Zur industriellen Entwickelung Rumäniens*, p. 86). Se va fi strecurat însă vre-o eroare de tipar deoarece la această trimitere nu găsim un astfel de zapis.

a doua jumătate a secolului al XVI-lea, vede un mare număr de ţărani fără pământ, sărăciţi şi adesea hoinărind peste hotare [1]). Acei care-şi părăsesc pământurile, vin la târguri, deoarece nici instituirea iobăgiei nu-i putea totdeauna opri să-şi lase vetrele, şi, domnii, spre a-şi repopula ţara, îi iertau, aprobând, celor ce reveneau în ţară, să se aşeze unde le-o fi voia. In acest chip deci, către sfârşitul secolului al XVI-lea, târgurile şi oraşele Moldovei dispun de un mai mare număr de braţe de muncă autohtone, libere pentru meşteşug şi negoţ cu nevoi şi interese comune.

Un al doilea eveniment, este reînvierea, într'o oarecare măsură, a drumului de comerţ moldovenesc, prin politica economică a lui Ioan Zamoyski, cancelarul Poloniei, ce urmărea cu orice preţ ieşirea la Marea Neagră, ceea ce se vede din toate actele sale, începând cu tratatul cu Turcii, din 1592, şi în toată durata domniei lui Sigismund al III-lea [2]). La această prefacere contribue mult şi privilegiul de comerţ, pe care Petru Şchiopul, îl acordă Englejilor, la 27 August 1588, cu deosebite înlesniri de tot felul şi mai ales vamale [3]). Acest privilegiu nu porneşte însă din iniţiativa lui Petru Şchiopul, după cum nu este o simplă întâmplare în vieaţa comercială a Angliei; el făcea parte din planul, bine chibzuit, al reginei Elisabeta, care deschisese lupta făţişă pentru desfiinţarea Ligei Hansiatice, încă dela 1558, când îşi începu domnia, contribuind astfel foarte mult la desăvârşirea decăderii şi lichidării ei oficiale, care va urma la 1630, « după ce cerşise privilegii pentru comerţul de import, dela toate curţile europene, şi încercase peste tot un umilitor refuz » [4]).

Inviorarea vechiului drum moldovenesc de comerţ, face pe Sigismund al III-lea să dea, la 1602, un mare privilegiu tuturor acelora care ar face negoţ cu Moldova, pentru ca, mai târziu, Ştefan Tomşa, domn al Moldovei, să dea şi el un privilegiu îndemnând pe negustorii poloni să vie şi să negoţieze cu ţara lui [5]).

---

[1]) A. Philippide, *Incercări asupra stării sociale a poporului român în trecut*. Iaşi, 1881, pp. 64 şi urm.; R. Rosetti, *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova*. Bucureşti, 1907, pp. 232 şi urm.; I. C. Filitti, *Consideraţiuni generale despre vechea organizare fiscală a principatelor române*, pp. 22 şi urm.

[2]) P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, pp. 128 şi urm.

[3]) Hurmuzachi, *Documente*, vol. III[1], p. 108.

[4]) Fr. List, *Système national d'Économie Politique*. Paris, 1857, pp. 128-129.

[5]) P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 130.

Aceste îndemnuri nu rămân fără rezultat, deoarece, în prima decadă a secolului al XVII-lea, serioase tovărăşii negustoreşti se alcătuesc în vederea comerţului cu Polonia. O astfel de asociaţie de « Valachi mercatores », ne-o indică d-l Prof. P. P. Panaitescu, ca fiind în proces, la Lwow, în anul 1610, cu polonul Paul Laski. Ea cuprindea şaptezeci şi cinci de asociaţi « Greci, Armeni, Moldoveni, Ruteni din Moldova, din Polonia şi chiar din Sofia, în Bulgaria »[1]. D-l Prof. Panaitescu, nu ne spune dacă sediul acestei asociaţii era în Moldova sau la Lwow, totuşi, ori cum, nu putea fi o breaslă moldovenească, întrucât în ea intrau negustori şi din Polonia şi din Bulgaria.

O a treia împrejurare favorabilă alcătuirii de bresle este că, începând din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, negustoria ţării intrase, în bună parte, pe mâna Grecilor, chiar şi pentru marfa domnească sau boierească[2]. După căderea Movileştilor şi, în special sub Radu Mihnea (1616—1619), Gaspar Graţiani (1619—1620) şi Alexandru Ilieş (1620—1622), ei deveniră atât de numeroşi şi acaparatori încât ridicară în contra lor, într'o sângeroasă revoltă, şi boieri şi târgoveţi şi ţărani[3]. Această revoltă fu îndreptăţită nu atât pentru faptul că începură a lua locurile boierilor noştri chiar şi în Sfatul ţării, sau că negoţul era în mâna lor, cât pentru chipul cum îşi exercitau funcţiunile sau meseria, ceea ce face chiar pe Mitropolitul grec Matei, să le dea sfaturi să-şi modereze râvna de speculă neomenoasă şi dispreţul ce-l aveau pentru Români[4]. Mitropolitul Matei se adresa Grecilor din Ţara-Românească, în vremea domniei lui Radu Mihnea (1611—1616) şi Alexandru Ilieş (1616—1618), însă, în Moldova, situaţia nu era întru nimic schimbată, mai ales că domnii treceau când într'o ţară, când în alta, după bunul plac şi nevoile băneşti ale Constantinopolului.

Luptele pentru domnie abătuse cumplite vremi asupra ţării Moldovei în cei dintâi treizeci de ani ai veacului al XVII-lea.

---

[1]) *La route commerciale de Pologne à la Mer Noire au Moyen-Âge*, loc. cit., p. 192.

[2]) N. Iorga, *Istoria comerţului românesc*, vol. I, p. 184.

[3]) Miron Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, în M. Kogălniceanu, *Letopiseţe*, vol. I, p. 293.

[4]) A. Papiu-Ilarian, *Tesauru de monumente istorice*. Bucureşti, 1862—1864, vol. I, p. 335.

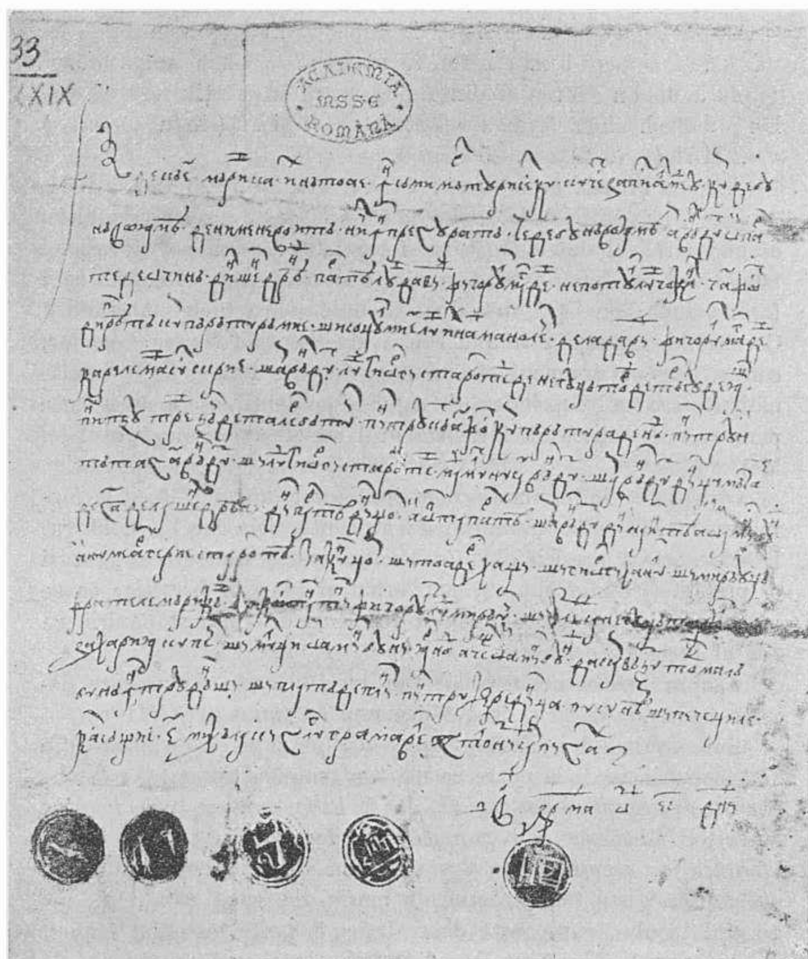
Dela 1606, când moare Ieremia Movilă, la 1634, când ia domnia Vasile Lupu, se perindară nu mai puţin de paisprezece voievozi la scaunul domniei, ceea ce vine câte doi ani de fiecare. Toate aceste domnii se căpătau cu ne mai pomenite cheltueli, care trebuiau să se ridice prin felurimi de dăjdii aruncate asupra ţării şi, mai cu seamă, încasate în aşa chip încât şi Vodă şi oamenii cu care venea, să aibă şi rezerve pentru alte domnii sau pentru o măreaţă vieaţă pe malurile Bosforului. Ori, în vreme ce un Alexandru Coconul, depunerea sute de mii de galbeni la Banca Veneţiei, iar Moisă Movilă, într'a doua domnie, putuse agonisi, într'un an, şaizeci de povere de bani, cu care trecea în Polonia, din Iaşul, ars în două rânduri, nu mai rămăsese decât vreo câteva sute de case, iar lumea se împrăştiase îngrozită peste hotare şi prin codri [1]). Negustorii, în special, părăsise mai toţi ţara, ne mai putând suporta abuzul dăjdiilor. Aşa încât, puţinii ce mai rămân, pe cale să fugă şi ei, jăluind lui Moisă-Vodă Movilă, acesta-i scuti de dări « nevoind Domnia noastră să rămânem fără de neguţitori » în oraşul Iaşi, şi dat fiind că toţi sunt « oameni străini de prin alte ţări şi de prin alte pământuri ». Prin acest hrisov, din 23 Martie 1631, el obligă « rândul neguţitorilor din târgul Eşii » numai « să aibă a schimba banii ce li se vor da de la Visteria domnească, să facă bani buni de argint, iară altă să nu dee nimică » [2]).

Că o breaslă de negustori a luat fiinţă în aceste vremuri, la Iaşi, pare neîndoielnic, deoarece, la 15 Octomvrie 1632, avem un document în care, pentru prima dată avem dovada documentară a existenţei unei bresle moldoveneşti. Este zapisul prin care Măriica Ihnătoaea vinde părţile sale din moşia Şăndrenii, din ţinutul Iaşului, lui *Gheorghe staroste de negustori din Iaşi*, la vânzare figurând ca martur şi *Argherie starostele* coleg la conducerea breslei: « Adică eu Măriica Ihnătoare însumi mărturisescu cu cest zapis al mieu cum de bună voia mea de nime nevoită nici înpresurată, ce de bună voia mea am văndut o parte de ocină din Şendreani partea lui David ficiorul Magdei, nepotul lui Ceakan ceau fost direaptă cumpărătură mie, şi soţul mieu lui Ihnat Mandei de la David ficiorul Magdei carele mai sus scrie. şam văndut

[1]) A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. VI, pp. 83 şi 86.

[2]) Acad. Rom., Doc. 86, Pachet XXX, şi Th. Codrescu, *Uricariul*. Iaşi, 1852—1895, vol. II, p. 49.

lui Ghiorghi staroste de neguţători de tărgu de Iaş. pintru trei zăci de taler bătuţ pintru căt au fost cumpărătura de noi. pentru

Zapisul de vânzare al Maricăi Ihnătoae, din 15 Octomvrie 1632. (Acad. Rom. Doc. 133, Pachet LXXXIX).

atăta sau văndut şi lui Ghiorghi staroste mai mult nu sau văndut. şam văndut din giumătate de sat de la Şendreani din partea

din gios a opta partea şam văndut dinaintea a oameni buni şanume Argherie starostea za cupţom şi Toader Hagi şi Ghiorghi Hanul şi Mirăuţă fratele Măricăi şi Costantin ficiorul lui Mirăuţ şi Alecsa neguţătoriul şi Zahariia cupeţ şi mulţ oameni buni. iar noi acesti oameni buni dacam văzut tocmala bună întru dănşii şi plată deplin pintru credinţă pusuneam şi peceţile cas să ştie. Eu Mihalachi sluga Grama vel stolnic sam pisah (singur am scris). vel. 7141 (=1632) oct. 15 deni[1]).

Această breaslă nu pare să fi existat înainte de 23 Martie 1631, deoarece, hrisovul lui Moise Movilă nu aminteşte despre vreo altfel de alcătuire, ci întrebuinţează formula « rândul neguţitorilor » adică « cu privire la neguţitori »; este iarăşi puţin probabil să se fi format după Mai 1631, în a doua domnie adică a lui Alexandru Coconul, deoarece, în timpul său avem răscoala contra Grecilor, contra acestor « oameni străini de prin alte ţări şi de prin alte pămînturi », ce-i cuprindea, de sigur, şi pe dânşii, aşa încât breasla pare să se fi constituit între sfârşitul lui Martie şi începutul lui Mai.

O deosebit de însemnată contribuţie vor da însă Grecii la formarea breslelor, în vremurile de atotputernicia lor în Moldova. Deşi cunoşteau breslele dela Constantinopole şi din ţara lor, totuşi ei preferă sistemul simplu, patriarhal şi liber al breslelor ce se alcătuiau aici, acelui complex şi veşnic la discreţia stăpânirii, ce era al breslelor orientale.

Asupra breslei negustorilor din Iaşi, diverse documente dovedesc continuitatea ei în tot decursul secolului al XVII-lea.

Sub domnia lui Vasile Lupu, într'un zapis de vânzare din 10 Noemvrie 1641, ia parte, ca martur, semnând greceşte, « *Toader staroste de neguţitori din Iaşi* »[2]), iar la 12 Octomvrie 1643, reapare starostele Gheorghe, sub numele complect de « *Gheorghe Dimuţ starostele de neguţitori din Iaşi* », căruia Vasile Lupu îi întăreşte stăpânirea peste toate părţile de moşie din satul Şăndrenii, din ţinutul Iaşului, cumpărate dela Marica femeiea lui Ignat Manole şi dela alţii[3]). Un suret de pe ispisocul aceluiaşi domn, din 24

[1]) Acad. Rom., Doc. 133, Pachet LXXXIX.

[2]) Arhiva Ep. Sf. Spiridon din Iaşi. Dos. Moşia Cozmeşti, plic. II, act. 2. A se vedea şi Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise*. Iaşi, 1906—1933, vol. II, partea I, p. 225.

[3]) Acad. Rom., Doc. 50, Pachet CXXXIX.

Noemvrie 1649, arată că se întărise stăpânirea lui *Toader starostele de neguțători din Iași*, pe a treia parte din satul Cândești, pe Prut, dobândită dela *Pană Caciaun fost staroste* [1]).

In vremea lui Eustațiu Dabija, într'un zapis din 15 Septemvrie 1662, al lui « Iorga ficiorul lui Karaiane ceau fostu vornic de tărgu de Iaş », dat lui « Moisii doftorul » pentru vânzarea unor case din Ulița Strâmbă, din Iași, printre marturi, alături de « *Caciauni ceau fostu staroste* », semnează « *David starostea de neguțitori* » [2]).

Sub Gheorghe-Vodă Duca, *Cărste staroste de neguțători*, apare ca martur în diata ce-și fac reciproc, la 15 Februarie 1670, soții Chiriac Paharnicul și Alexandra, fata vornicului Grigore Ureche [3]).

Breasla negustorilor din Iaşi se continuă şi sub Constantin Cantemir, în timpul domniei căruia Iane neguțătorul cumpără, cu 35 de lei, o parte din moșia Româneşti; la zapisul de cumpărare, făcut la Iaşi, la 28 Noemvrie 1686, sunt față, printre alții, și « *Iane staroste de negustori și Costanda ceau fost staroste* », ambii semnând greceşte [4]). Tot Constantin Cantemir, cu şase luni mai înainte, la 4 Mai 1686, aşezase negustorilor din Iași tocmeala lor cu Visteria. Ca şi sub Moisă Movilă, nu se vorbeşte de o breaslă de negustori; însă, de data aceasta, hrisovul pomeneşte de un reprezentant al acestora, starostele, deci breasla exista [5]).

2. Breslele meşteşugăreşti

Dacă în domeniul negustoriei, adică în acela al desfacerii postavului, pânzeturilor, mărunţişurilor şi băcăniei, staroștii sunt mai toți Greci, cu nume şi semnături greceşti, ceea ce denotă că majoritatea sau cei mai cu stare şi mai influenţi dintre ei erau Greci, în domeniul meşteşugurilor situația este alta.

Se poate prea bine ca primii noștri meșteri să fi fost străini, Saşi, Nemți, Armeni, veniți înainte sau după descălecare, odată cu întemeierea târgurilor moldovenești, după cum e foarte pro-

---

[1]) Idem, Doc. 46, pachet XXXIII.

[2]) Rev. « Ion Neculce », *Buletinul Muzeului municipal din Iași*. Iași, 1922—1933, vol. IV, p. 120.

[3]) Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. VI², p. 162.

[4]) Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. V, p. 48.

[5]) *Uricariul*, vol. II, p. 35.

babil că ei vor fi continuat obiceiul ţării lor de baştină şi se vor fi alcătuit în bresle; totuşi, documentar, breslele industriale nu apar decât aproape în acelaşi timp cu breasla negustorilor, aşa încât, dela Moisă Movilă şi până la Constantin Cantemir mai toate meşteşugurile, reprezentând producţia de mare consumaţie. sunt alcătuite în bresle.

Către 1641, Frăţia blănarilor, croitorilor, bărbierilor, abăgerilor şi cojocarilor din Roman, se transformă în breaslă prin adăugarea, la vechiul catastih, a dispoziţiilor după chipul în care am arătat că s'a procedat [1]. O dată precisă asupra acestei transformări nu este însemnată nicăeri, însă, cel puţin, anul de mai sus, se poate constata din mărturia Episcopului Atanasie al Romanului, care, întărind reînnoirea catastihului, la 1724, declară următoarele:

« Atanasie Milostiiu Bojieiu Episcopă romanskii.

Venitau înaintea noastră Tofan starostele și cu toată Briasla de tărgu de Roman, Blănarii, Croitorii, Bărbiiarii, Abăgearii şi Cojocarii, fiind ei învoiţi între dănşii precum arată legătura lor mai sus. Deci noi din mila lui Dumnezeu fiind oblăduitorul sfintei Episcopii şi a toată Eparhia noastră, liam înoit și liam întărit catastivul acesta, ca să aibă a asculta toată briasla de starostele lor, şi precum scriem mai sus, săi certe ciniş după vina sa iar carile ar vrea să strice breasla precum sau aşăzat, aceia să rămăie suptu blăstăm. Iară noi poftim pre cine Domnul Dumnezeu ar alege a fi oblăduitoriu la această sfântă Episcopie și alți frați Arhierei, în urma noastră ca să aibă a întări întru veacinica pomenire, ca să nu se strice briasla aceasta căci *că și noi am aflat catastivul Breaslii acestiia fiind învechit sau înnoit*; aflând acel răsipit întru careli acâți-va Arhiereilor iscăliturі sau găsit.

Venedect Episcopul roman.

Ioan Episcopă roman.

Anastasie şi Dositei Episcopi.

Acestora urmănd și noi am iscălit.

(ss) Atanasie Episcop romanskii » [2]

Cea mai veche întăritură a precedentului catastih, este dela episcopul Venedect. Ori, din lista episcopilor de Roman, aşa cum

---

[1]) Vezi *supra*. Cap. II, § 2.

[2]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 9.

o redă Melhisedek [1]), *Venedect urmează în scaunul episcopal lui Mitrophan al II-lea, la 1641 şi păstoreşte până la 1642.* După dânsul se succed: Evloghie, 1642—1651; *Anastasie al III-lea*, 1651—1658; Sawa I, 1658—1659; *Dositheiu*, 1659—1671; Theodosie, 1671—74; *Ioan*, 1674—1685. Cum Venedict nu păstoreşte decât un an, între 1641 şi 1642, înseamnă că aceasta e cea mai veche dată păstrată, afirmând existenţa acestei organizaţii ca breaslă. Până la 1724 când vine Athanasie al II-lea şi reînnoeşte catastihul vechiu, se scurg aproape patru decenii, fără a afla vreo altă reîntărire. Aceasta nu ne îndreptăţeşte să credem că breasla se desfiinţase, spre a fi reînfiinţată de Athanasie, ci, ea a continuat să existe, însă, vechiul catastih fiind «risipit», foile cu întăriturile celor şase episcopi, cari se perindase între timp la Episcopia Romanului, fie că se pierduse, fie că unii dintre ei nici nu fuseseră solicitaţi a-şi da întăritura.

Lista meşterilor din 1641 nu o avem, însă acea din 1724 cuprinde numai Moldoveni; toate noile intrări sunt cu nume româneşti, iar în tot catastihul nu se găseşte altă slovă decât cea moldovenească [2]).

Tot în această vreme, existau, la Iaşi, o breaslă de mesărcii şi o breaslă de blănari, deoarece, la 15 Iunie 1641, găsim următorul zapis de vânzare:

«Adecă eu Hariton, ficiorul lui Vasilie Mărdan din Băloşeani însumi pre mine mărturisescu cu cestu zapis al mieu cei dat de mine nenivoitu nici împresuratu şi cu întrebarea şi cu voia fraţilor miei şi cu a verilor miei şi a nepoţilor şi a toată ruda mea a mea direaptă ocină şi moşie din sat din Băloşeani de pre Jijiia ce iaste la ţinutul Iaşilor, din a şeas parte din sat giumătate din cutul din giuos ce să va alege partea Barcei aceaia o am vândut fratelui nostru Ionaşco Dronei din Blăndeşti pre un cal direaptu doozeci de galbeni ban buni şi doă vaci bune cu viţăi şi în tocmala nostră fostau Vasilie Drăguş ce au fostu părcălab şi Ionaşco Ţampa din Ionăşean şi *Petrea Hurjiu starostea de mesercii de trăg de Iaş* şi Larion din Drăgoeşti de la Cărligătur şi Mihalcea din Blăndeşti şi Toader din Dumeşti şi Măteiu din Blăndeşti şi altu Măteiu deacolo şi Ionaşco Buzea din Băloşeani şi mulţi oameni buni şi bătrâni

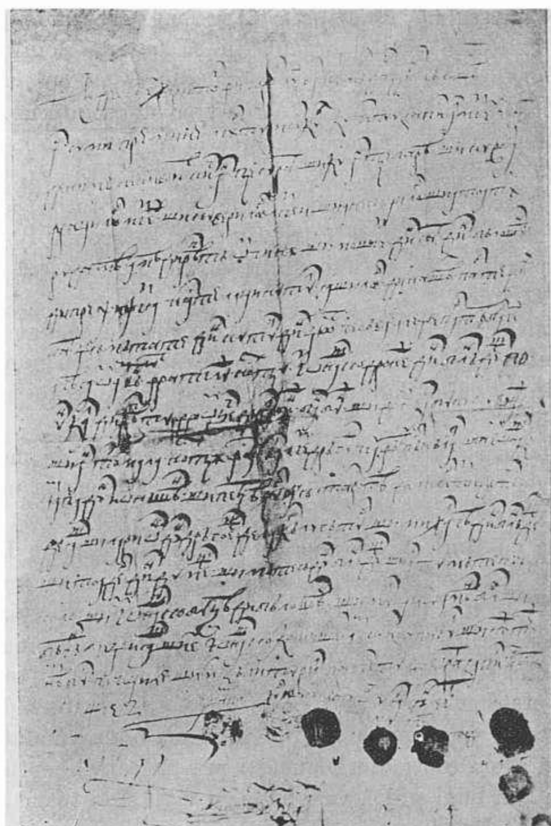
---

[1]) *Cronica Romanului*, vol. I. Prefaţă.

[2]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 20 şi urm.

megiiaş şi eu Ionaşco Comişes[cul] am scris zapisul şi noi toţi neam pus peceţile şi iscăliturile pre acestu adevărat zapis al nostru să să ştie.

U Ias Iuni 15.

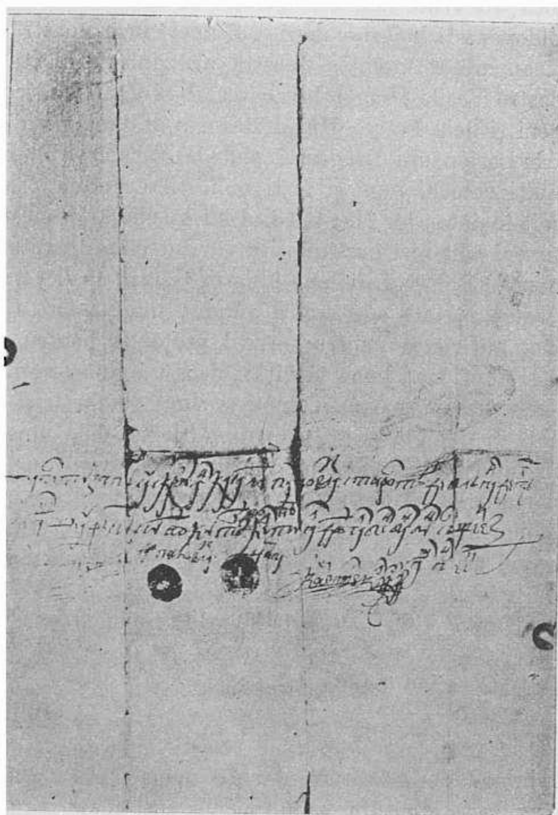

Zapisul de vânzare al lui Hariton din 15 Iunie 1641. (Arh. Epitr. Sf. Spiridon Iaşi, Moşia Borşa, plic. II, doc. 23).

(ss) Ţampa (L. P.), Hurjuiu (L. P.), Larion (deget), Mihalcea (deget), Toader (deget), Măteiu (deget), i Măteiu (deget), Draguş (iscălitură), Comişescul iscălit, Ionaşco Buze (iscălitură).

Pe fața a treia a acestui zapis este următoarea însemnare:
« Acestu zapis sau scris în casa lui *Panovlac starostea de blănari de trăg de Iaş* şi au făcut cu noi toți Dronea cheltuial doi galben ban bun săs ştie.

U Iaş Iun 15.

Nota adalmaşului din zapisul lui Hariton.
(Fața III din document citat).

(ss) Vasile Draguş, Panăvlac (deget), Țampa (L. P.). Comişescul iscaalit [1]).

[1]) Arhiva Epitropiei Sf. Spiridon din Iaşi, pachet Moşia Borşa, plic. II, doc. 23. Reprodus şi de Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise*, vol. III, p. 37.

Acest zapis nu are altă datare decât « Iaşi Iunie 15 zi'e », fără a se menţiona şi anul. Cum că este însă din 1641, aceasta rezultă din următoarea întăritură a acestei cumpărături, pe care Dronea o obţine dela Vasile Lupu, la 16 Iunie 1641:

« Io Vasilie Voevod cu mila lui Dumnăzeu Domn ţării Moldaviei adică au venit înaintea noastră şi înaintea tuturor a lor noştri moldoveneşti boiari a mari şi a mici sluga noastră Ionaşco Dronea şi au arătat înaintea noastră un zapis de mărturie de la slugile noastre Vasile Drăguş biv părcălab şi dela Ionaşco Ţampa din Ionăşeni şi dela Petrea Hurju staroste de mesărcii din târgul Iaşi şi de la Larion din Drăgoeşti, şi de la Mihalcea din Blăndeşti şi dela mulţi oameni buni şi foşti militari scriind într'acel zapis cum a venit înaintea lor Hariton fiul lui Vasilie Mardan din Băloşeni de nimeni silit nici învăluit şi a vândut o sa dreaptă ocină şi moşie din satul Băloşeni, cei pe Jijia în ţinutul Iaşilor din a şasa parte de sat jumătate aceea el a vândut slugii noastre mai sus scrise Ionaşco Dronea pentru un cal preţăluit pentru 25 ughi, bani gata şi două vaci bune cu viţăi; deci noi cum am văzut acel zapis de mărturie de la oameni buni şi slugi domneşti şi de bună voe tocmală şi deplină plată crezutam noi şi dela noi încă am dat şi am întărit slugii noastre lui Ionaşco Dronea pe acea de mai sus parte de ocină din a şasa parte de sat jumătate ca săi fie lui şi dela noi dreaptă ocină şi cumpărătură şi uric şi întăritură cu toate veniturile neruşeit niciodată în veci. Şi altul să nu se amestece.

[In Iaşi] anul 7149 (= 1641) luna Iuni 16. Insuşi Domnul a poroncit.

Gavril Māteiaş vel logofăt o învăţat.

[Va]silie » [1]).

Acest hrisov de întăritură din 16 Iunie 7149 (— 1641), se sloboade pe baza zapisului amintit mai sus, făcut cu o zi mai înainte. Deci, la 15 Iunie 1641 s'a făcut tocmeala cumpărării la Iaşi, în casa lui Panavlac, starostele de blănari, unde s'a băut şi adalmaşul, şi a doua zi, la 16 Iunie, s'au dus Dronea la Vodă de au cerut şi obţinut întăritura pentru noua sa proprietate.

---

[1]) Arhiva Epitropiei Sf. Spiridon din Iaşi, pachet Moşia Borşa, plic. II, doc. 24; reprodus şi de Gh. Ghibănescu, *loc. cit.*, vol. II², p. 2.

Aceste documente ne permit deci să afirmăm, cu siguranţă, că la 15 Iunie 1641 existau la Iaşi breasla mesărciilor şi breasla blănarilor. Dacă aceste bresle erau industriale sau negustoreşti este o chestiune de clasare a acestor profesii. Mai probabil este că breslaşii aceştia erau şi meseriaşi şi negustori. Mesărciii tăiau vite de tot soiul şi vindeau carnea; ori este un meşteşug de a tăia vitele şi a împărţi carnea şi este un negoţ de-a o vinde. Blănarii vor fi croit şi cusut blăni din ţară şi de peste hotare, fără ca cineva să-i fi împiedecat însă a ţine şi a vinde în dughenele lor şi blănuri întregi, vânzând şi haine de blană şi blăni necroite.

Se pun însă două întrebări: De când datau aceste bresle şi din cine erau formate?

Este mai mult decât probabil, că, dacă nu vor fi fost frăţii, alcătuite în felul celor amintite mai sus şi transformate în bresle sub aceleaşi împrejurări, ele se alcătuiră tot după modelul acestora sau al altor frăţii transformate în breaslă, din Iaşi sau de aiurea, în epoca şi în aceleaşi condiţii ca şi celelalte bresle de atunci. Alcătuitorii nu puteau fi decât ortodocşi, Moldoveni şi mai ales Greci, aceştia din urmă cunoscători şi în stare a împlini gusturile alesei clientele greceşti dela curtea lui Vasile Lupu, a bogatei negustorimi de acelaşi neam, şi a boierimii noastre care se ţinea de moda timpului. In această breaslă vor fi intrat şi cojocarii moldoveni, meşteri şi negustori de blănuri groase, indispensabili poporului pentru îndestularea lui cu cojoace şi căciuli, întru cât la 1755 îi găsim formând o singură breaslă cu blănarii subţiri [1]). Starostele acestei bresle, la 1641, era însă un Grec, Panavlac. Peste douăzeci şi opt de ani, la 10 Mai 1669, găsim un zapis, prin care Marta «fămeaia Cocii» vinde un loc de casă pe uliţa Rusească din Iaşi «Măriei Sale Doamnei Caterinii ce au fost a răposatului Dabijei vodă» şi unde, printre martorii ce au fost faţă la tocmeală, figurează şi «*Drosea ce au fost staroste de blănari*», care semnează greceşte [2]).

Breasla mesărciilor, adică a casapilor, pare să fi fost formată, în marea ei majoritate din Moldoveni, însăşi numele lui Petrea Hurjui, starostele din 1641, fiind moldovenesc.

---

[1]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755.* Iaşi, 1921, Ms. fol. 6.
[2]) B. P. Hajdău, *Arhiva istorică a României*, vol. I[1], p. 136.

Alcătuirea în breaslă, odată intrată printre meşteşugarii şi negustorii noştri, cu credinţa că este singura în stare să apere şi Biserica şi interesele lor personale, devine, în curând, sistem.

Sub Eustaţie-Vodă Dabija, găsim zapisul de vânzare al unor delniţă de pământ ale butnarilor din Mărăţâi (Piatra-Neamţ), din 7 Mai 1665, toţi Moldoveni, în frunte cu *Vasilie starostea de butnari* [1]). O asemenea breaslă exista şi la Iaşi. In zapisul de vânzare, din 20 Mai 1677, al Vărvarei « femeia lui Ion Anegrului Butarul », pentru locul de casă din Iaşi ce era « alalorea co locul lui Gligorii Ceprăgarul, ce iaste lăgă mesearica Ghenghii (Sf. Ilie de astăzi) » figurau ca marturi « dumnealui Gavril vătav de buttari *(sic)* şi Ion biv vătav tij de bntari *(sic)* » [2]).

In timpul domniei lui Ilieş-Vodă, fiul lui Alexandru Ilieş, « *Tanasă feciorul starostelui de cizmari din Iaşi* », vinde, prin zapisul său din 20 Iulie 1667, dania ce o avea în satul Lungaşi [3]); iar, doi ani după aceea, la 20 Aprilie 1669, sub domnia lui Gheorghe-Vodă Duca « Boghiţa Mitoşelului staroste de cizmari », vinde o casă, cu loc cu tot, egumenilor mănăstirilor Golia şi Bărboi din Iaşi, drept treizeci lei bătuţi, bani gata [4]). Tot în acest an, la 22 Februarie, avem un zapis dela Crâstina Clucereasa, prin care vinde un loc de casă din Iaşi lui Alexandru Vulpe săoariu, pe preţ de « doâ poloboace de miiare, poloboace mare ce să chiamă de ciale mari de său, preţuite direptu şiase dzeci de lei bătuţi » şi în care semnează, ca martur, şi « *Ursul croitorul staroste* » [5]).

In vremea lui Ştefan-Vodă Petriceicu găsim *o breaslă de blănari şi cojocari*, la Suceava. Actul de constituire poartă data de 1 Ianuarie 1673 [6]).

Doi ani mai târziu, sub Dumitraşcu-Vodă Cantacuzino apar două bresle noui: de curălari şi de ciocli. « *Toader staroste de curălari* » este martur şi adevereşte prin punere de deget un zapis din 1 August 1675, prin care Costachi croitorul cumpără o casă în

---

[1]) B. P. Hajdău, *loc. cit.*, vol I[1],. p. 79.
[2]) Rev. « Ion Neculce », vol. II (1922), p. 79.
[3]) *Opisul documentelor Episcopiei Huşului.* Huşi, f. d., p. 9.
[4]) Rev. « Ion Neculce », vol. V (1925), p. 173.
[5]) *Idem,* vol. VII. (1929). p. 135.
[6]) Acad. Rom., Ms. 670 şi Ms. 673.

Iași, pe ulița Hagioaei, fiind față și alți «oameni buni uliceani din sus și din gios»[1]).

Catastihul *Breslei cioclilor din Iași* poartă data de 20 August, același an, deși breslele de ciocli par a fi mult mai vechi. Intr'adevăr, Patriarhul Dosoftei al Ierusalimului «viind dela Sfănta cetate a Erusalimului pentru cercetare pravoslaviiĭ în zilele creştinului pravoslavnic Ion Ştefan Petru Voevod, Domn țărăi Moldovii, fiind atunci la cursul anilor de 'nceputul Lumiĭ 7182 (— 1674)» se afla găzduit la Mănăstirea Sf. Sava din Iași, în luna lui Iulie, de unde, în ziua de 9, întărește privilegiul cioclilor din acest oraş. Nu ar fi fost imposibil ca acest privilegiu domnesc să fi anticipat formarea catastihului și chiar a breslei însăși, însă dovadă că breslele de ciocli existau la această dată este faptul că la Patriarhul Dosoftei se jăluesc şi Vasile staroste de ciocli din Focșani «pre slujitoriĭ care sănt cu slujbe domneşti și pre dumnealor staroştiĭ den tărgul Focşaniĭ, cum eĭ nu le țin în seamă privileghiia lor cea de veacu, care privileghiia au eĭ breasleĭ sale de întăritură, de milă şi de scuteală de la fericițiĭ, pravoslavniciĭ, de demult răposațiĭ Domni»[2]). Ori, dacă la Focşani breasla cioclilor este înainte de 1674, cu atât mai mult trebuia să fie la Iași, oraş mai mare, capitală domnească, unde meseria cicolilor era şi mai necesară.

Din câteva zapise privitoare la vânzări de case și locuri de case din «mahalaua potcovarilor de lângă biserica Bărboi» se poate afirma că o *breaslă de fierari-potcovari*, exista la Iaşi înainte de 1680.

Intr'adevăr, la 3 Martie 7188 (= 1680), găsim un zapis de vânzarea unor case care «iaste pe podul vechiu în mahalaoa potcovarilor și lângă biserica Bărboi». Cumpărător este «Alâ potcovariul», zapisul fiind făcut «înaintea egumenului de Bărboiu și a lui Neculai șoltuzul cu 12 pârgari și a mulți oameni buni» și semnat ca martur și de către «*Pavăl staroste*». La 24 Aprilie

---

[1]) Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. V, p. 90. Prin *ulicean* se înțelege *fruntaş, om de vază*. «In vechea Rusie *șefii* mahalalelor se numeau *Ulici, uliceane* (adică căpităniile ulițelor) sau *luceane, liudi*» (Th. Porucic, *Origina Luzilor*, în Rev. «Viața Basarabiei», Anul IV, Nr. 11 12 din Nov.-Dec. 1935, p. 779, nota 1).

[2]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 399 și urm. și 415 și urm. Extrase și în N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. VI, pp. 420 și 428.

7194 (= 1686), un alt zapis privind vânzarea unui loc care se găsea « între casa lui Mustafa potcovariul domnesc şi între dughenile călugăreşti de la Bărboi şi marginea Podului vechi în potcovărie », între marturi semnând acelaş « *Pavăl staroste* »[1]. La 20 Iunie acelaşi an, « Mustafa turcul potcovariul » îşi vinde casa « care iaste dinaintea casei starestelui Pavăl », egumenului mânăstirei Bărboiu, drept 40 de lei, zapisul fiind mărturisit de: Alâ potcovar, Cârte arman, *Pavăl staroste*, Vasile căldărar, Istrate potcovar şi Dumitru potcovar [2].

Cum zapisele timpului arată că ori de câte ori figura în act, ca vânzător sau cumpărător, un breslaş, starostele breslei respective era în deobşte faţă; cum, pe de altă parte, acest Pavăl, avea casă în « potcovărie » şi semna ca martur în zapisele privitoare pe potcovari, stărostia acestui Pavăl, nu putea privi decât breasla potcovarilor, adică a fierarilor.

In sprijinul celor de mai sus s'ar putea poate aduce şi o carte de hotărnicie din 6 Iunie 1786, când Stavăr vornic de poartă, făcând o cercetare cu privire la « o hudiţă ce au fost veche alăture cu zaplajii mănăstirei Bărboiului », adică în aceeaşi mahala care cu o sută de ani în urmă se chema « potcovăria », adună la faţa locului mahalagiii din prejur printre care « *Neculai ţiganul staroste de ţigani* i Ioniţă Ogar fierar ţigan, i pe Vasile ferar ţigan » [3]. Expresia « staroste de ţigani » nu poate însemna decât *staroste de fierari*, deoarece nu numai că semnează în fruntea fierarilor ţigani, dar, în organizarea lor, ţiganii nu erau ascultători de staroşti, ci de juzi şi vătavi.

Sub domnia lui Constantin Cantemir, în zapisul prin care Palade făclierul din Iaşi, cumpără, la 17 Iunie 7199 (= 1691), « a treia parte din jumătatea satului Nedeeni din ţânutul Cârligăturei » printre marturi figurează şi « *Gligoraşcu staroste de făclieri* » [4].

Despre breasla ciubotarilor nu avem dovadă documentară decât din 25 Martie 1710, din zapisul de vânzare al lui « Ionaşco Anghel fratelui Ursului Pletosul » pentru un loc de casă ce se megieşea cu « Pascal crăşmarul ce iaste înpotriva Cibotăriei » ce

---

[1]) Rev. « Ion Neculce », vol. V (1925), p. 175.
[2]) *Ibidem*, p. 177.
[3]) *Ibidem*, p. 181.
[4]) Gh. Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, vol. V, p. 80.

se face şi « dinainte lui *Vasile Spin staroste de ciobotari* »[1]). Breasla trebue să fi fost însă mult mai veche, deoarece într'un zapis din 15 Aprilie 1634, se vede că biv vel comisul Mihail Furtună vinde lui Vasile-Vodă Lupul a sa « dreaptă casă din târgul Iaşilui *pe uliţa ciubotărească* »[2]); aici se vor ridica, în urmă, şcoala şi feredeul zidite de acest domn.

După cum spuneam mai sus, datele acestor zapise, în care figurează staroştii diferitelor bresle, nu sunt decât posterioare înfiinţării breslelor; ceea ce se poate constata, cu toată siguranţa, este că între 1641 şi 1700 existau în Moldova douăsprezece bresle de meseriaşi îmbrăţişând mai toate meşteşugurile cerute de nevoile timpului de atunci.

Nu se găsesc urmele breslelor de meseriaşi constructori, prea rari probabil şi prea împrăştiaţi spre a se putea asocia. Apoi aceştia erau aproape toţi străini, aduşi mai întâi din Polonia şi, mai târziu, cu începere din secolul al XVI-lea, din Ardeal[3]). In decursul acestor vremuri cererile de zidari, olari, cărămidari, vărniceri, dulgheri, se repetă mereu. La 10 Martie 1560, Alexandru-Vodă Lăpuşneanu ruga pe Bistriţeni să-i trimită meşteri pietrari deoarece în Moldova sunt rari: « sed lapicide in regno nostro quam pauci et rarissimi comperiuntur »[4]). Printr'o scrisoare din 12 Iulie 1614, Ştefan Tomşa, având să acopere cu ţigle biserica pe care o ridicase la Curte, se ruga de Bistriţeni să-i trimită « un maistru-învăţător, care i-ar învăţa mai mult pe ceilalţi » şi, în acelaşi timp şi pe « unul de aceia care se pricep la aşăzarea fântânilor »[5]). Aceeaşi rugăminte le-o făcea, în 1629, şi Miron-Vodă Barnovski: « Mânăstirea, le scria dânsul, nii aproape gata, ţiglele sunt arse. Nu aflăm om care să înceapă aşăzarea ţiglelor înainte: deci în urma prieteniei noastre să lăsaţi d-stră pe omul acela [Ion din Urmeniş] să vie cu al nostru, ca să nu ni fugă dinainte vremea asta frumoasă de primăvară în zădar »[6]).

---

[1]) Rev. « Ion Neculce », vol. VI (1927), p. 124.

[2]) Arh. Stat. Bucureşti, Condica Mtirei Treisfetitelor, No. 219, fol. 104.

[3]) Al. Lapedatu, *Cercetări istorice cu privire la meşterii bisericilor moldovene din sec. XVI*, în « Buletinul Comisiunii monumentelor istorice ». Bucureşti, 1908, vol. V, p. 24.

[4]) Hurmuzachi-Iorga, *Documente*, vol. XV^1, p. 556.

[5]) Idem, *idem*, vol. XV^2, p. 860.

[6]) *Ibidem*, p. 968.

Pe timpul lui Vasile Lupu, adică în vremea în care breslele industriale începeau să se alcătuiască, fratele domnului și domnul însuşi, în lipsă de meşteşugari pentru cele trebuitoare la clădirea de case și biserici, se adresau Bistrițenilor spre a le trimite oameni pricepuţi. In 1638, Gavril Hatmanul Moldovei, fratele lui Vasile Lupu, poftea pe dumnealui jupan Andreiaş «birăul și judeţul a cinstitei cetâţi a Bistriţei» să-i trimită «neşte vărniceari, doară s'ari afla acolo, că facem o besearecă de piiatrâ de va vrea Dumnâdzeu să fie cu agiutoriul Svenţiei Sale; ce nu putem afla aicea în ţarâ la noi meşteri să poatâ lucra var de piiatrâ» [1]). La 18 Aprilie 1642, Vasile Lupu, după ce mulţumea pentru cărămidarii trimiși, roagă să i se trimită din nou «un meșter de ţigle numai să fie aici și să dea îndrumări la ai noștri, și, chiar dacă n'ar lucra nimic, o să-l răsplătim omenește pentru că ar petrece vara aceasta la noi» [2]). In anul următor, voind să ridice niște case de piatră în Suceava, tot Vasile-Vodă scria lui Andreiaş, judele Bistriţei că «neaflându-se meșteri buni la noi în ţară, ca să poată lucra bine la uşi şi la fereştri şi la bolte» se roagă să-i trimită meșteri «cu doi meșteri pietrari, nu pentru alt lucru ce numai să arate cestora meşteri ce sănt aicea şi doi meşteri iarăşi olari, să fie de învățătura cestora olari de aicea să facă cărămidă» [3]).

2. Influenţa apuseană

Cu tot numărul redus al catastihurilor ce ni s'au putut păstra, o caracteristică a evoluţiei breslelor apare în chip vizibil: Economicul predomină și înlocuește religiosul și moralul inițial, pe măsura vremii ce trece.

Intr'adevăr, în catastihul Breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor și cojocarilor din Roman, reînnoit în 1724, cu păstrarea şi a vechilor sale ponturi din 1641, sau şi mai de demult, numărul dispoziţiilor de ordin spiritual este de cincisprezece, faţă de trei de ordin economic, puse şi acestea la urmă, ca ceva secundar; în catastihul Blănarilor din Botoșani, întărit de Mitropolitul Gavriil la 13 Mai 1768, în preambul şi cele opt ponturi,

[1]) N. Iorga, *Documente româneşti din arhivele Bistriţei.* Bucureşti, 1899—1900, vol. I, p. 62.

[2]) Hurmuzachi, *loc. cit.*, vol. XV[1], p. 1072.

[3]) N. Iorga, *Documente româneşti din Arhivele Bistriţei*, vol. I, p. 74.

patru cuprind preocupări de ordin spiritual şi cinci de ordin economic, pentru ca, la reînnoirea sa, din 10 Februarie 1818, de către Mitropolitul Veniamin, dispoziţiile economice să se ridice la unsprezece. La ciubotarii din Iaşi, evoluţia este şi mai grăbită. Nu ştim ce cuprindea catastihul lor, înainte de 9 Noemvrie 1766, data refacerii sale prin separarea de talpalari, însă, dela această dată şi până la reînnoirea sa din 30 Mai 1814, nu va cuprinde decât o singură dispoziţie de ordin spiritual, faţă de şaisprezece economice. A trebuit să intervie Mitropolitul Veniamin cu toată autoritatea sa, pentru ca breslaşii să admită cinci ponturi noui, prin care să se asigure un modest fond pentru ajutorarea bisericii pe al cărei hram îl sărbătoreau.

Siguranţa credinţei în Stat şi progresul economic, cu lupta din ce în ce mai grea pentru existenţa meseriilor şi negoţului autohton, explică, în parte, fenomenul, de mai sus, care, nu mai puţin, se datoreşte şi influenţei şi ţehurilor polone şi ardeleneşti. Pretutindeni împrumuturile se evidenţiază. Aşa, spre exemplu, în catastihul Breslei ciubotarilor din Iaşi, din cele şasesprezece ponturi ce cuprinde, numai trei nu intră în această categorie.

Intr'adevăr, la pontul întăi al catastihului moldovenesc se spune: « Pe starostele ce va fi toţi să-l cinstească şi să-l asculte iar cine va necinsti pe starostele şi nu va asculta de dânsul, să aibă al globi starostele cu ceilalţi meşteri ». La ciubotarii saşi din Cohalm (Reps) găsim aceeaşi dispoziţie: « De asemenea orice maistru care nu va asculta de ţechmaistru în toate chestiile mai de seamă privitoare la ţech, după obiceiul ţechului o va ispăşi ca întotdeauna cu o litră de ceară » [1]).

Cu privire la ucenici catastihul ciubotarilor noştri prevede ca tocmeala să se facă în faţa starostelui şi a meşterilor; ucenicul « să dea mearul un ort starostelui şi tuturor meşterilor » (pont. 2), ucenicia să dureze trei ani (pont. 4), iar, pe de altă parte, o gloabă de trei lei era hărăzită oricărui meşter care ar fi smomit un ucenic dela un altul, urmând ca şi « ucenicul să se certe » (pont. 3). Aceleaşi dispoziţii le găsim şi în statutele săseşti: « iar ucenicul va trebui să fie tocmit după obiceiul ţechului, depunând în ţeh 6 flo-

---

[1]) Cf. Statutul în H. Müller, *Zur Geschichte der Repser Stuhles*, în Rev. « Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde ». Hermanstadt, 1913, vol. 39, p. 346.

rini şi 4 litre de ceară, şi nu va sluji mai puţin ca 4 ani întregi, şi dă ospăţul complet dinpreună cu maistrul »[1]). Aceste hotărîri ale statutului ciubotarilor din Cohalm sunt identice cu acelea ale ponturilor 3 şi 4 din catastihul moldovenesc, deşi la noi taxa de intrare se reducea la un « ort ». Statutul din Cohalm este din 1580, iar al nostru refăcut în 1766. In prima sa formă, catastihul ciubotarilor din Iaşi a prevăzut şi el taxa în bani, ceară şi ospăţ, ca şi alte catastihuri vechi moldoveneşti; cu timpul, taxa aceasta a evoluat, spre a dispărea efectiv — după cum vom dovedi mai târziu — rămânând în catastih doar simbolul vechiului obiceiu. Indatorirea ca tocmeala să se facă şi în faţa meşterilor, nu este lămurit prevăzută în statutul ciubotarilor din Cohalm, care se mulţumeşte a prevedea că ea se va face « după obiceiul ţehului », adică după norme intrate în uzul tuturora şi de care la acea dată nu mai era nevoie să se facă vorbire în statut, însă despre care vechile statute glăsuesc lămurit, aşa cum o face acela, de dinainte de 1512, al blănarilor din acelaş oraş, care, prin art. 12, hătărăşte ca: « Doi maiştri să asiste la tocmeală »[2]). Curălarii din Cracovia, încă din 28 August 1465, puneau o astfel de clauză în statutul lor [3]). Mai târziu, într'al XVIII-lea veac, când bunele obiceiuri prind a se uita, breslele din Ardeal şi din Galiţia polonă, le amintesc mai des şi cu mai mare lux de amănunte, aşa cum o face, spre exemplu, Breasla împletitorilor de colţuni din Sibiu, în al cărui statut, reînnoit la 22 Septemvrie 1724, prevede la art. 3: « Ucenicul, înainte de-a fi fost tocmit, după obiceiul meşteşugului, trebue să-şi depună actul de naştere, apoi, la această tocmeală, în faţa a trei maiştri, ucenicul trebue să plătească trei gulden în ladă, iar pentru ospăţ cu maistru cu tot zece gulden; după aceea trebue să slujească trei ani »[4]).

---

[1]) *Ibidem*, p. 345.

[2]) *Ibidem*, p. 311.

[3]) « Welch meister einen Knecht dinget, der zelbige zal eynen andern meister bey der dyngunge haben, thut her das nicht, zo bust her der czechen eyn grosschen » (Bruno Bucher, *Die alten Zunfte und Verkehrs-Ordnungen der Stadt Krakau, noch Balthasar Behem's Codex Picturatus*. Wien, 1889, p. 41.

[4]) Cf. Statutul în H. Herbert, *Das Zunftwesen in Hermannstadt zur Zeit Karls VI.*, în Rev. « Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde ». Hermanstadt, 1897, vol. 27, p. 546.

In catastihul ciubotarilor din Iaşi, se mai prevede că după ce se vor fi împlinit anii de ucenicie, ucenicul respectiv «să mai slujească o jumătate de an, şi să-i dea ucenicului trei lei simbria lui» (art. 4). Ori, această clauză se întâlneşte destul de des în statutele breslelor polone, alcătuind o categorie specială de lucrători — *poltowarzysza*, sau *putativi socii*, cum îi numesc statutele polone —. Berarii din Cracovia prevedeau ucenicului o practică de un an pe lângă maistrul care l-a învăţat arta fabricării berei «chiar fără plată» dacă acesta avea trebuinţă, în scop de perfecţionare. Fostul său maistru putea însă să-l promoveze calfă şi fără acest stagiu, dacă consimţimântul său era dat în faţa staroştilor [1]).

In ce priveşte oprelişte a smomelei ucenicilor şi calfelor, ea se găseşte stipulată mai peste tot, cu o formulă aproape tipică, pasibilă de cele mai grele pedepse: «Smomeşte un maistru calfele şi ucenicii altui maistru, o ispăşeşte cu un centner de ceară», spune art. 10 al statutului, din 1512, al blănarilor din Cohalm [2]), fapt, pe care rotarii din acelaş oraş îl pedepsesc cu un gulden [3]). Statutele polone, o prevăd în mod curent [4]).

Bărbănţa cerută de pontul al cincilea al catastihului ciubotarilor din Iaşi, este pretutindeni prevăzută şi de statutele de stil

---

[1]) «Item discipulus posteaquani annis eruditionis suae satisfecerit, vno tandem anno apud eundem magistrum, si eo opus habuerit, laborare debebit, salua ipsius merrede; recusaturus vero paena vnius marcae mulctetur. Nihilominus soluta paena eidem satisfacere tenebitur, vt ita in artae sua perfectior fieret. At si magister eo non necessitauerit, eum coram senioribus dimittere et in socium promouere debebit». Cf. Statutul în F. Piekosinski, *Prawa, przywileje i statuta miasta Krakowa* (Legile, privilegiile şi statutele oraşului Cracovia). Krakow, 1885—1892, vol. I², p. 660, Nr. 543, § 14. A se vedea şi Zbigniev Pazdro, *Uczniowie i towarzysze cechow Krakowiskich* (Ucenicia şi calfele breslelor cracoviene). Lwow, 1900, pp. 34 şi urm., precum şi Dr. Klemens Bakowski, *Dawne cechy Krakowskie* (Vechile bresle ale Cracoviei). Krakow, 1903, pp. 54 şi urm.

[2]) H. Müller, *loc. cit.*, p. 311.

[3]) «So einer dem andren das Gesind abhendig macht, sol er vmb einen Gulden gestraft werden» (*Ibidem*, p. 349).

[4]) Armurierii din Cracovia hotărau în statutul lor din 1463: «Item welch meyster eyner dem andern seyn gesinde entphrendet vnd en obirkommit, so ist der selbe meyster vorfallen eyn halben steyn wachs yn dy Czeche czugebin» (F. Piekosinski, *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa*, (Codul diplomatic al oraşului Cracovia). Krakow, 1882, vol. II, p. 449, Nr. 331, § 8.

german, cu aceeaşi distincţie, ca şi la noi, între străini şi feciorii meşterilor aflători sau cari fuseseră în breaslă. Mai mult, unele statute arată şi motivul acestei distincţii, şi anume, ca feciori de breslaşi, erau consideraţi ca având, ipso facto, jumătate din drepturile părinţilor lor în breaslă: « Un fiu de maistru însă, de oarece are dela tatăl său jumătate din drepturile breslei, să plătească 6 fl. ung. », hotăreşte statutul împletitorilor de colţuni din Sibiu, la art. 9, faţă de cei 12 fl. ung. pe care orice calfă ce voia să devină maistru, trebuia să-i depună în lada breslei [1]).

La pontul al cincilea al catastihului breslei ciubotarilor din Iaşi se prevede dreptul meşterilor « streini », adică din alte oraşe, de-a fi primiţi în breaslă cu plata bărbânţei respective: « Care meşter străin, va veni de aiurea, şi va avea să se aşeză aice în Iaşi cu breasla ciubotarilor... să meargă la starostele şi la breslaşi, ca să-şi ia voe dându-şi bărbânţa cinci lei cu poclon cu tot ».

Pe de altă parte, deşi niciun statut nu prevede plata în rate a bărbânţei, totuşi, la 1766, încă se mai găseşte această îngăduinţă, chiar şi la ciubotarii din Iaşi, după cum o dovedesc diferitele însemnări stăroşteşti. Ori, şi una şi alta din aceste dispoziţii se găsesc în statutele de stil german. Iată, spre exemplu, ce hotăreşte art. IV al breslei tăbăcarilor români din Făgăraş: « Orice maiştri tăbăcari, cari au învăţat meseria în locuri unde există corporaţiuni, să fie admişi în corporaţiune, având mai întâi să plătească corporaţiunii 12 florini, iar dacă la început nu pot să dea suma întreagă, pentru jumătate să fie acceptaţi o jumătate de an şi dacă nu ar plăti-o nici atunci, să i se interzică lucrarea până nu va depune suma întreagă » [2]).

Angajarea Moldovenilor la ciubotari armeni era oprită, şi, dacă statutele mai vechi o vor fi pedepsind-o mai aspru, art. 6 al statutului ciubotarilor din Iaşi, din 9 Noemvrie 1766, o reamintea doar prin « herăia » de un ort, ce urma să fie plătită de cel vinovat. De sigur că acest pont fusese dictat ca o măsură şi contra concurenţei armeneşti dar şi ca o măsură de ordin moral. In statutele săseşti, atât timp cât în Moldova nu erau bresle, nu se prevede nicăieri o oprire a calfelor lor de-a lucra dincoace de munţi. Siste-

[1]) « Ein Meister Sohn aber, weil er vom Vater halbe Zunft hat, soll fl. u. 6 zahlen » (H. Herbert, *loc. cit.*, p. 548).

[2]) N. Densuşianu, *Monumente pentru istoria Tierei Fagarasiului*. Bucureşti, 1885, p. 122.

mul breslelor răspândindu-se și la noi, Sașii văd un pericol pentru propria lor industrie, ceea ce-i face să introducă în statute dispoziții speciale. Astfel, la 1640, blănarii din Cohalm — după o dispoziție, dictată probabil de către Uniunea blănarilor Sași din Ardeal, pentru toate breslele lor blănărești — adaugă vechiului statut o serie de noui dispoziții printre care și aceea a art. 23, după care: «calfele de blanar care depind de o frăție și călătoresc în Moldova, Valachia sau alte locuri în afară de țechuri, spre a lucra aici, să fie foarte aspru pedepsiți, după bunul plac al țechului»[1]. Ori, la Iași, Breasla blănarilor o avem, documentar dovedită, la 1641; și, pentru ca Sașii să ajungă a introduce în statutele lor astfel de dispoziții, această procedare a calfelor din Ardeal trebue să fi fost destul de veche și de serioasă. Cum Armenii constituiau pentru breslele noastre moldovenești pericolul pe care acestea, la rândul lor, îl constituiau pentru unele industrii de peste munți, ciubotarii noștri dela Iași au luat exemplu, introducând în statutul lor, aceeași măsură.

Cumpărarea de aiurea a mărfii și vânzarea ei pe piață pe sub ascuns, art. 7 al catastihului ciubotarilor din Iași prevede că un astfel de meșter «să fie de mare certare și gloabă, precum au fost obiceiul din vechi»; de asemenea, întovărășirea, pe sub ascuns, cu alt neguțător, era pedepsită cu o amendă de cinci ocă ceară (art. 12). Dispoziții analoage se găsesc și peste munți, după cum, spre exemplu, se prevede în statutul blănarilor din Cohalm: «Un maistru care se duce la un iarmaroc, cumpără marfă de blănărie și o ține de vânzare în magazinul său, o ispășește cu un gulden»[2]; sau, în art. 9 al statutului blănarilor din Sibiu: «Oricare maistru va lucra cu calfele sale sau cu oricine altul în afara țehului sau se va asocia cu cineva spre câștig comun, acesta să fie pedepsit cu un centner de ceară»[3].

Neamestecul în domeniul altei meserii, prevăzut în pontul al 14-lea al catastihului ciubotarilor moldoveni, prin formula «Cismarii să-și păzească cismăria cum și ciubotarii ciubotăria» este

[1]) H. Müller, *loc. cit.*, p. 314.

[2]) *Ibidem*, p. 310.

[3]) «Welcher gute Meister mit Gesellen oder sonst Jemanden ausserhalb der Zechs wird arbeiten oder sich mit Einem wird versellen auf gemeinen Gewinn, der soll umb ein Zentner Wachs gestrafet werden» (H. Herbert, *loc. cit.*, p. 537).

de foarte veche tocmire în breslele ardeleneşti, fiind stipulat încă din anul 1468 în statutul lăcătuşilor şi potcovarilor din Cluj: « Tot aşa că nici un lăcătuş să nu facă din lucrul lui săcuri sau altele ca acestea, respectând totdeauna libertăţile şi drepturile străine » [1]). Mai tipică, în această privinţă, este dispoziţia unui senatus-consultus, din 22 Martie 1536, dat într'un conflict de atribuţiuni iscat între cuţitarii şi săbierii din Cracovia, prin care se hotăreşte ca: « Fiecare dintre meşteşugarii amintiţi trebue să se mulţumească cu meseria sa şi să nu se amestece în munca altuia, aşa că săbierul să fie săbier şi cuţitarul cuţitar » [2]).

Statutul ciubotarilor moldoveni conţine două dispoziţii care ne-ar părea, la prima vedere, inexplicabile; dar care, în lumina statutelor ciubotarilor saşi din Ardeal, se lămuresc complect.

Intr'adevăr, pontul al 9-lea al catastihului breslei ciubotarilor din Iaşi prevede că « Ciubotarii să fie volnici a lucra şi tălpălăria, după cartea gospod precum leau fost obiceiul din vechiu », iar alineatul ultim al pontului al 16-lea complectează această dispoziţie, hotărînd că « ciubotarii să fie volnici a cumpăra piei păzind a sa rânduială ». Prin urmare, deşi ciubotarii se despărţeau de talpalari, catastihul le păstrează acest drept de-a dubi piei. Ori dubirea pieilor de către ciubotarii însăşi era un obiceiu al Saşilor din Ardeal, nu spre vânzarea lor pe piaţă, ca piei lucrate, ci pentru propria trebuinţă în meşteşugul ciubotăriei lor. Ei îşi aveau chiar mori speciale pentru sfărâmatul cojii de stejar, pentru folosirea cărora o taxă specială era prevăzută în statute: « Cine vrea să devie maistru şi să intre în ţech, acesta dă pentru ţech 4 fl. şi pentru moara de coajă de stejar 2 fl. şi pentru ospăţ 4 fl. şi de asemenea pentru instalatul în boltă 1 fl. » [3]). Astfel de mori existau atât la Cohalm cât şi la Sibiu [4]).

Este de observat că se prevede o taxă specială pentru « instalatul în boltă » (für die stell in der Loowen). Bolta era locul unde,

[1]) Hurmuzachi-Densuşianu, *Documente*, vol. II[2], p. 181.

[2]) « Vnumquemque artificum memoratorum esse debere sua arte contentum et in alienum laborem se non immitere, hoc est, ut gladiator sit gladiator et cutellifaber cutellifaber ». (F. Piekosinski, *Prawa*, vol. I[1], p. 476, Nr. 379, § 1).

[3]) « Item Welcher Meister will werdenn und sich in die Czech Richtenn, der gibt in die Czech fl. 4 undt zur der lows Müllen fl. 2 undt für das Mall fl. 4 undt auch für die stell in der Loowen, fl. 1 ». (H. Müller, *loc. cit.*, p. 345).

[4]) *Ibidem*, p. 289, nota 2.

la Cohalm, erau aşezate toate prăvăliile ciubotarilor. La noi, deşi în catastih nu se prevede nimic, totuşi, de pe la 1827, în însemnările stăroseşti, găsim alături de bărbânță şi o taxă pentru « deschisul dughenei » [1]).

In celelalte catastihuri care ni s'au păstrat, apropierea nu este mai mică. Astfel, la pontul 4 al catastihului moldovenesc al blănarilor din Botoşani, se prevede obligația breslaşilor de-a conduce la mormânt pe tovarăşii decedați; îndatoriri identice se găsesc şi în Ardeal, dar, mai ales în Polonia. La blănarii din Sibiu, art. 14 al statutului din 1721, amenda cu o jumătate litră de ceară, care valora cincisprezece dinari, pe oricine nu ar fi însoțit o înmormântare până la cimitir [2]). In statutul din 4 August 1580, al Breslei blănarilor din Cracovia, obligațiile breslaşilor, în cazul încetării din vieață a unuia dintre ei, sunt mai lămurite şi mai în detaliu stipulate [3]).

Dispoziția celui de al 10-lea pont al catastihului blănarilor noştri după care: « Oricare dinŭ breslaşĭ va merge la vreunŭ felĭ de marfă, şi la tocmeala ce va face de va nemeri asupra luĭ şi altŭ meşterŭ, şi va ave şi el trebuință de acelŭ felŭ de marfă, şi-ĭ va cere parte, datoriŭ să fiia a-ĭ da, sau, şi după tocmeală de va nemeri, încă fiind marfa la vânzătoriulŭ, cerândŭ, să-i dea parte », formează o clauză destul de curentă în statutele Galiției polone [4]); iar, în Ardeal, art. 4 al statutului din 1512, al blănarilor din Cohalm, spune la fel: « Atunci când un maistru cumpără de pe piață pentru mai mult de un gulden şi soseşte un maistru, înainte ca el s'o fi plătit, trebue să-i facă parte. Cine nu o va face, o ispăşeşte cu valoarea unui gulden » [5]).

O calfă din Breasla blănarilor din Botoşani, nu putea solicita şi deveni meşter, decât după o anumită scurgere de vreme: « Orĭcarele ucenicŭ, înplinindu-şi uceniciia la stăpînulŭ săŭ, după cumŭ va fi fostŭ aşăzatŭ, să nu fiia volnicŭ a deşchide dughiană deosăbitŭ, ci să aibă a sluji cu hacŭ la stăpînŭ, unde se va putea

---

[1]) Catastih, *Uricariul*, vol. XIV, pp. 23 şi urm.

[2]) « Ein jeder ehrliger Meister soll schuldig sein, ein ehrlich Geleit den Leichen bis auf den Friedhof zu geben bei Straf eines halben Pfund Wachs, welches D. 15 macht ». (H. Herbert, *loc. cit.*, p. 539).

[3]) F. Piekosinski, *Prawa*, vol. I², p. 823, Nr. 673, §§ 15 şi 16.

[4]) *Akta Grodzkie i Ziemskie*, vol. VI, p. 144., Nr. 99.

[5]) H. Müller, *loc. cit.*, p. 310.

tocmi, în curgirea de şasă ani...». O măsură identică, se găseşte şi în art. 8 al statutului, din 22 Septemvrie 1724, al breslei împletitorilor de colţuni din Sibiu: «După terminarea anilor de învăţătură fiecare este dator să slujască cel puţin un an în calitate de calfă pe lângă maistrul său sau, după a sa socotinţă, şi la un altul»[1].

La breasla pescarilor din Chişinău se prevede că: «Toţ lăturaşiĭ ce vor aduce peşte di vănzarĭ au voi să vănză cu oca la norod numai păr la optă ceasur din zi iar după optă ceasur slobod este să văndă numai breasla care ţin dughene»[2]. Asemenea măsuri, deşi poate nu tocmai în acelaşi spirit, le găsim intrate în obiceiul economiei breslelor polone. Astfel, Breasla fierarilor, a lăcătuşilor, vărarilor, căldărarilor, armurierilor, etc., din Cracovia, hotăra că fierul, de orice provenienţă, adus în piaţă, de oricine ar fi fost, nu putea fi cumpărat de nimeni altul, înainte de amiază, decât de popor, pentru trebuinţele sale, de la această vreme numai, putea fi cumpărat şi de negustori sau revânzători[3].

Bresle mixte şi asociaţii de meserii, departe de-a avea vre-o legătură între ele, se găsesc şi în Ardeal şi în Polonia, cu aceleaşi procese de despărţire ca şi la noi. La 1638, cismarii din Sibiu, spre exemplu, cer «Universalităţii naţiunei saxone» (an die Universität der sächsischen Nation), să li se admită despărţirea lor de ciubotari, cu cari alcătuiau o singură breaslă; după multă chibzuială şi după oareşicare trecere de timp, cam lungă poate, această despărţire a breslelor de mai sus este admisă, prin hotărîrea aceluiaş Senat al oraşelor săseşti din Ardeal, din 29 Aprilie 1719[4]. Dacă în Moldova găsim pe bărbieri în aceeaşi breaslă cu croitorii şi cojocarii, la Sibiu, în unul şi acelaş ţeh, figurează postăvarii (Wollweber) cu căldărarii (Kupferschmiede)[5].

---

[1]) «Nach solchen ausgestandenen Lehrjahren soll ein Jeder wenigstens ein Jahr als Geselle eben dem Meister oder nach Gutbefinden einem andern zu dienen schuldig sein» (H. Herbert, *loc. cit.*, p. 547).

[2]) Arhiva Statului Chişinău, Dos. Primăriei Nr. 153, fila 15.

[3]) «Item ferrum per mercatores, vectores aut advenas in commune forum adductum, sive ferrum illud sit Polonicum, Vngaricum, Moravicum et aliud quodcunque, nullus advena mercator sev revenditor emere animo illud e contra venundandi audeat vsque ad horam prandij vel quousque communis populus pro sua quisque emat necessitate». (F. Piekosinski, *Prawa*, vol. I[1], p. 462, Nr. 370, § 21).

[4]) H. Herbert, *loc. cit.*, p. 453.

[5]) *Ibidem*, p. 552.

Ceea ce nu ne-am însuşit dela apuseni, este organizarea interioară administrativă a breslelor; totuşi, în mod excepţional şi vremelnic, găsim, şi în această direcţie, obiceiul celor doi staroşti, ca şi la ţehurile polone şi mai ales ardeleneşti.

Intăritura pe care catastihurile moldoveneşti trebuiau să o primească dela mitropoliţi şi episcopi, spre a putea fiinţa, este, cu siguranţă rămasă dela vechile frăţii, dovadă că şi în Polonia, numai frăţiilor li se cerea această formalitate. Aşa spre exemplu, Frăţia cismarilor din Przemysl, după întăritura, din 1480, a Episcopului Ioan, obţin pe aceea, din 1483 a Arhiepiscopului Ioan a-Lwowului, iar, la 1505, o alta a Episcopului Matei al Przemyslului [1]).

Cu toată această vădită influenţă, de mai târziu, a breslelor apusene asupra celor moldoveneşti, cu toată adaptarea la noile vremuri a catastihurilor, cu toată răceala chiar a unora dintre breslaşi faţă de cele bisericeşti, totuşi vechea legătură cu Biserica, dela care au pornit, se păstrează neatinsă. Biserica îşi dă binecuvântarea la întemeierea lor şi chiar la alegerea de staroste, Biserica susţine moralul breslaşilor închegându-i într'un mănunchiu prin slujbele dumnezeeşti şi praznicele hramurilor, Biserica îi judecă, îi pedepseşte şi îi iartă, Biserica intervine în favoarea lor, în vremuri de răstrişte, la autoritatea neînţelegătoare! Şi, dacă semnătura preoţilor, alături de aceea a breslaşilor, în jalbele către Domnie, dovedeşte unitatea de vederi a acestor două instituţii, intervenţiile mitropolitului însuşi, către autorităţile inferioare, ne arată până unde mergea legătura sufletească dintre Biserică şi bresle. Caracteristica breslelor moldoveneşti este tocmai acest amestec de vieaţă spirituală şi economică ce le da tăria de-a lupta cu noile vremuri, care nu s'ar fi schimbat până într'atât, dacă cuvintele profetice ale Mitropolitului Veniamin ar fi fost ascultate: « Nici unulŭ dinŭ breslaşĭ să nu fiia volnicŭ a priimi ucenicŭ la învăţătura meşteşuguluĭ dinŭ limbĭ streine, adecă dinŭ Armenĭ saŭ dinŭ Jidovĭ, pentru ca nu după vremĭ să să întăriască această briaslă prinŭ mâinele lor, şi ca să nu rămăia aceste bune aşăzări, ce săntŭ făcute spre folosulŭ şi podoaba bisericiĭ, spre răsăpire ».

---

[1]) *Akta Grodzkie i Ziemski*, vol. VI, pp. 27 şi urm.

PARTEA II

VIEAŢA BRESLELOR

CAPITOLUL I

ALCĂTUITORI ŞI FORMALITĂŢI

Prin *breaslă*, în sensul strict al cuvântului, se înţelegea o asociaţie de patroni, producători sau distribuitori ai aceloraş bunuri economice, urmărind progresul economiei naţionale, îndestularea consumatorilor şi apărarea intereselor comune ale celor întovărăşiţi.

Cu vremea, acelaşi cuvânt serveşte a desemna şi alte asociaţii, străine domeniului economic, formate din indivizi îndeplinind sau primind o asistenţă socială, cum erau cioclii şi mişăii, sau asociaţii de indivizi străini de neamul nostru, cu o credinţă alta decât a noastră, locuind însă în chip statornic pe pământul Moldovei, cum erau Armenii şi Jâdovii.

In sens larg, cuvântul « breaslă » desemnează, uneori, o *categorie fiscală*: « Făcusă Barnovski-Vodă — spune Miron Costin în 1677 — mare volnicie, întăiŭ curţiĭ, să deie la birŭ numaĭ odată în anŭ; şi oare cine den curtenĭ, de nevoie, are hi răsăritŭ den ocinele sale la satŭ boierescŭ, la satŭ domnescŭ pre toţĭ i-au adusŭ la breslele sale şi la locurile sale » [1]). Acelaş sens îl dă Gheorghe-Vodă Duca, în 1683, vorbind despre *breasla stolniceilor*: «...dăm ştire tuturor pentru sluga noastră Mihalachi stolnicelu din Băloşeşti dacă veţi vede cartea domn eĭ mele iar voi toţi să aveţi ai da pace de ţaraniia, nece bucatele loi, pentru ţărani să nu i trageţi, pentru că el iaste cu breaslă şişi plăteaşte dare lui ce a fi, pe breaslă, ce avea cu stolnicei...» [2]). La 15 Ianuarie 1741, Grigore Matei Ghica, hotărînd dajdia pârgarilor din Iaşi, dă cuvântului breaslă acelaş sens: «...*breasla pârgarilor* de aici

---

[1]) *Letopiseţul Ţării Moldovei*, în M. Kogălniceanu, *Letopiseţe*, vol. I, p. 290.

[2]) Revista « Ion Neculce », vol. II (1922), p. 305.

den Iaş... pe 29 liud[e] ce sănt cas aibă a da ei de om numai doi galbeni de om pe an, 1 ug la S[fe]ti Dimitrie şi 1 ug la S[fe]ti Gheorghie »[1]).

Alteori cuvântului « breaslă » i se dă înţelesul de *profesie, slujbă.* Acesta este sensul pe care-l dă cuvântului Constantin Neculai Mavrocordat, scutind, prin cartea sa din 23 Iulie 1735, « *breasla uşăreilor* » de toate dările şi angăriile, afară doar de câte un galben la vremea hârtiilor « ei însă avănd datorie a păzi slujba lor cum să cade la poarta domnească şi la toţi oaspeţii să slujască nelipsiţi...»[2]); « Care în vechile vremi, erau duoi Vătavi de Aprozi, unul se numia Vătavŭ de Aprozi de târgŭ şi altul Vătavŭ de Aprozi de curte — scrie vtori logofătul Gheorgaki în 1762 —. Şi *această breaslă a Aproziei*, la Domnii cei vechi, până la Radul-Vodă, s'au păzitŭ rânduiala cinstei lorŭ... Eră de la o vreme încoace, această breaslă s'au fost micşuratŭ, i încăpândŭ acmu la această breaslă din oameni proşti »[3]); iar, mai departe, tot Gheorgaki scrie: « că mai nainte vreme, între diecii Divanului erau câte cinci-şease Uricari oameni bătrâni, tălmăcitori şi făcători uricilorŭ celor Sloveneşci, carii de vel Logofătŭ erau aleşi, şi 'i duceau la Domnŭ *de le da toiagŭ şi nume de Uricariŭ*; *care breaslă* s'aŭ păzitŭ pănă la domniea a treea a lui Mihai-Vodă Racoviţă »[4]). La 1803, Visteria Moldovei avea « *bresle ce nu plătesc bir* » şi anume: slujitori isprăvniceşti, simeni hătmăneşti, lefecii hătmăneşti, darabani, roşii, armăşei, aprozi, copii de casă, fustaşi de divan, lemnari ai curţii gospod, căpitani de Băltag, postelnicei, preoţi, diaconi [5]).

In ce priveşte cuvântul care se întrebuinţa spre a desemna asociaţiile profesionale din Moldova, acesta a fost, din toate timpurile şi în chip statornic, numai acela de « *breaslă* ». Oficialitatea, către sfârşitul secolului al XVIII-lea, întrebuinţa şi cuvântul

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 440.

[2]) Acad. Rom. Ms. 237, fol. 429 verso.

[3]) *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi şi noi a preînălţaţilor Domni*, în M. Kogălniceanu. « Letopiseţe », vol. III, p. 302. In acelaşi sens cartea lui Grigore Vodă Ghica, din 27 April 1740 (Acad. Rom. Ms. 237, fol. 412 verso).

[4]) Gheorgaki, *loc. cit.*, p. 313.

[5]) Th. Codrescu, *Condica liuzilor pe 1803*, în « Uricariul », vol. III, pp. 241 şi urm.

turcesc *isnaf* [1]), mai rar, pe acela de aceeaşi origine, *rufet* [2]), pentru ca prin Regulamentul Organic să fie numite şi *corporaţii*. Poporul însă n'a cunoscut alt cuvânt decât «breaslă», iar acela de «isnaf» îi era atâta de străin încât adesea nu-i înţelegea sensul: «Adică noi *isnaful breslei* a precupeţilor, dinpreună cu starostele nostru, dăm această scrisoare de miluire...», scriau aceşti negustori, din Iaşi, la 10 Iunie 1833 [3]).

Când vorbim însă despre breslele Moldovei, nu trebue să se creadă că negoţul şi meşteşugurile, în întregimea lor şi peste tot pământul ţării, erau organizate în astfel de alcătuiri, excluzând cu totul putinţa exercitării, înafara lor, a acestei profesii. La sate, negustorii se puteau aşeza oricând, negoţând în voie şi plătindu-şi dăjdiile în cislă cu satul [4]), iar meşteşugar putea fi oricine şi la orice se pricepea, lucrând fie pentru el, fie pentru alţii. Gospodăriile boiereşti se slujeau şi de meşteri săteni [5]), dar, mai cu seamă, de ţigani robi [6]), al căror meşteşug constituia o valoare în plus şi, cu atât mai ridicată cu cât robul era mai dibaciu în meşteşugul lui:

---

[1]) Pluralul cuvântului *ssinf*. Este întrebuinţat la noi cu senzul singularului *breaslă*, iar, cu un plural romanizat, «*isnafuri*» = bresle. I. Hammer crede că şi cuvântul nemţesc *Zunft* vine tot dela *ssinf* — Corporaţie. (*Histoire de l'Empire ottoman*. Paris, 1835, vol. IX, p. 224, nota 2).

[2]) După Lazăr Şăineanu, deosebirea dintre *isnaf* şi *rufet* consta în importanţa economică a profesiei alcătuitorilor: «Cele mai însemnate din aceste isnafuri, erau: ceaprazarii sau găitănarii, işlicarii, cojocarii subţiri şi tabacii... Apoi isnaful bogasierilor, cherestegiilor, dulgherilor, etc.» (*Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*. Bucureşti, 1900, vol. I, p. CCXXIV). «Mai puţin însemnate erau rufeturile sau corporaţiunile mai mici, cum era rufetul astaragiilor, mumgiilor, nacaşilor sau zugravilor de binale, apoi rufetul ocnei, al podurilor, al precupeţilor, al zăbunarilor, etc.». (*Ibidem*, p. CCXXV).

[3]) Arhiva bisericii Sf. Andrei din Iaşi, Document XVII. Vezi Anexa Nr. 7.

[4]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 58 şi 317.

[5]) Gospodăria familiei Conachi, de pe moşia Lărgăşănii (Tecuci) obţinuse în anul 1798, un număr de 50 de buţi şi 14 poloboace noi dela nouă butnari săteni, iar satul Rugetu, îi dăduse alte 24 poloboace. (Acad. Rom., Ms. 4506, fol. 218).

[6]) Iordache Ghica dela Deleni (ţinutul Botoşanilor), în 1820, stăpânia 110 sălaşe de ţigani căsaşi, cu 437 suflete, între care 84 meşteşugari şi anume: 1 bucătar, 1 butnar, 1 căldărar, 3 cărămidari, 1 carataş, 11 chetrari, 2 chitari, 10 ciubotari, 2 cobzari, 2 croitori, 3 curălari, 2 făclieri, 15 herari, 1 mahal, 1 mindirigiu, 1 olar, 1 păslar, 1 rachier, 20 scripcari, 3 teslari şi 2 zlătari, în afară de acei specializaţi în agricultură şi serviciile casnice. (Acad. Rom. Ms. 4843, ff. 1 şi urm.).

« De se va întâmpla ori ţiganul ori ţiganca cu vreun meşteşug — hotăreşte pontul al 2-lea al anaforalei Divanului din 22 Ianuarie 1766 — [în căsătoriile dintre ei, dar din sălaşe aparţinând la stăpâni diferiţi] şi stăpânii lor nu se vor putea învoi pentru pricina meşteşugului, atunci, la ce parte va rămânea sălaşul să meargă înaintea giudecăţii şi giudecata după cum va socoti va hotărâ preţul meşteşugului (afar din preţul ce sau socotit pentru suflet) şi la plăti acela la care va rămâne sălaşul meşteşugul ceilalte părţi »[1]).

La târguri aceeaşi libertate şi pentru negustorie şi pentru meşteşugari: « Tărgurile să fie volnice — spune aşezământul lui Const. Nec. Mavrocordat din 1741 — şi slobode la ori ci fel de or şi cine cu ce va vre să să hrănească neoprit să fie »[2]).

Alcătuirea în bresle era cu totul benevolă. La Iaşi, spre exemplu, din cele cincizeci şi trei de profesii ale domeniului său economic, numai zece se constituise în şapte bresle, restul exercitându-se liber, deşi unele din ele, cum erau plăcintarii, aveau numeroşi meşteşugari[3]).

Este de observat apoi că dacă prin constituirea unei bresle, într'o localitate oarecare, i se acorda implicit şi un monopol al produselor respective, cu toate acestea, comerţul străinilor de breaslă nu era cu desăvârşire exclus, după cum şi unele meşteşuguri se puteau exercita înafară de breaslă; însă, în ambele cazuri, cu ştirea breslei şi sub anumite îndatoriri:

« Cine va aduce ciubote de aiure de peste hotar ca să vândă la tărgul Botoşenii, să aibă a merge la starostele şi săş de poclonul doi ban de părechea de ciubote şi aşe să fie volnicu a vinde...»[4]).

« Pentru oricareĭ sântŭ de lucriaze meşteşugulŭ acesta la mahalale, pe la casele lorŭ, şi numaĭ la zioa tărguluĭ obicinuescŭ

[1]) A. Papiu Ilarian, *Tesauru de Monumente istorice pentru România*, vol. III, p. 193. Aceeaşi dispoziţie se găseşte şi la § 8, punctul 2 din hrisovul lui Alex. Ion Mavrocordat, dela 28 Dec. 1785, privitor la « danii, schimburĭ i vănzărĭ şi pentru Ţigani ». *Uricariul*, vol. II, p. 72.

[2]) T. Codrescu, *Uricariul*, vol. IV, p. 397. D-l Prof. Ilie Minea interpretează acest text ca privind numai pe meseriaşi: « Nimeni să nu fie oprit a exercita o meserie în târguri ». (*Reforma lui Constantin Vodă Mavrocordat*). Iaşi, 1927, p. 74.

[3]) Cf. Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755*.

[4]) *Catastihul ciubotarilor din Botoşani*, pontul 7, fol. 1 verso. Vezi Anexa Nr. 3.

de scotŭ căte puţină marfă cu rogojina la uliţĭ, datorĭ să fiia a-şĭ da havaetŭ la cutiia, după puteare lor, iarŭ într'altŭ chipŭ să nu fiia volnicĭ » [1]).

Libertatea comerţului şi a meşteşugurilor a format deci dreptul comun pentru Moldoveni, iar privilegiile negustoreşti şi meşteşugăreşti, constituite prin alcătuirile în breaslă ale acestora, erau excepţii privind anume profesii, din anumite localităţi.

Aceasta este situaţia din toată vremea până la Regulamentul Organic, când se introduce un nou sistem, în care, deşi, principial, libertatea comerţului şi ocrotirea negustorilor şi meşteşugarilor sunt declarate în mod solemn [2]); deşi prin art. VI şi XX, Anexa P, cap. III, se proclamă dreptul neguţitorilor « cătră sporirea şi întemeierea lor » ca unii ce « în soţietea omenească deşteaptă tot felul de industrie cu înflorirea negoţului »; deşi se arată că meşterii să cuvin să fie ocrotiţi, întru cât ei « cooperarisăsc la sporirea industriei şi la înlesnirea vieţuirei », în locul deplinei libertăţi economice, la care ne-am aştepta, ca consecinţa argumentelor de mai sus, găsim un sistem de bresle şi mai întins ca înainte. Această lărgire a activităţii breslelor nu priveşte numai alimentarea oraşelor cu carne şi cu pâine, profesii, pe care, cu sau fără voia lor, Eforiile orăşeneşti erau obligate să le constitue din oficiu în corporaţii, conform art. XVIII, lit. J, punctul 1, din cap. III, Anexa H, dar şi în orice altă ramură din domeniul

---

[1]) *Catastihul blănarilor din Botoşani*, (reînnoit de Mitropolitul Veniamin), Pont 14, în N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoşani*. Bucureşti, 1911, p. 14.

Intăritura Mitropolitului Veniamin nepurtând vre-o dată, d-l Prof. N. Iorga o pune « pe la 1820 ». (*Loc. cit.*, p. 12). Ea datează, de fapt, din 10 Februarie 1818, după cum afirmă raportul Nr. 6191 din 22 Iulie 1853 al Administraţiei districtului Botoşani către Departamentul Trebilor din Läuntru, cu privire la o jalbă a Epitropiei bisericii Sf. Prooroc Ilie din Botoşani: « Nu mai puţăn şi catastiful breslei cu data din 1818 februar 10, dat de răposat Mitropolit Veniamin, prin care se hotărăşte care poate fi în scutire di breslaşi, îndatoririle dintre ei, jereafirile ci fiecare din breasla blanarilor şi a cojocarilor să cuvine a da la biserica pomenită ». (Arhivele Statului Iaşi, Tr. 1772, opis 2020, dos. 2948, fol. 26).

Intăritura Mitropolitului Veniamin nu se găseşte în catastihul breslei, aflător la Academia Română sub cota Ms. 4166.

[2]) « Slobodul negoţ — spune art. 148, Cap. V — care singur numai poate însufleţi industria în toate ramurile ei, a îmbunătăţi feliurimea producturilor, şi a răvărsa piste toate stările avuţiĭ cu îndestulare, este adevărat înbelşugatul izvor a fericiriĭ unii ţărĭ ».

economic: «Neguţitorii fiind împărţiţi pe trii stări după clasificaţia patentei lor — spune art. XVII, cap. III, Anexa P — fieştecare clasis în fieşte care oraş îş va alege starostele eĭ; pentru care ei vor fi răspunzători».

Meşterii sunt consideraţi de Regulament ca formând o singură corporaţie împărţită într'atâtea bresle câte meşteşuguri sunt (art. XXI, loc. cit.), la Iaşi alegându-şi fiecare meserie starostele ei, iar la celelalte târguri «pentru puţânul număr a feţilor din care să alcătuesc breslele», toţi meşteşugarii din târg aleg un singur staroste, afară de cazul când aceştia voesc să procedeze după normele hotărîte Capitalei. (Art. XXII). «Osăbit să să cunoască de legiuire statornică — continuă acest articol în al. 2 —, că acei ce nu vor fi părtaşi tuturor dărilor şi îndatoririlor a vreunii bresle, nu pot unelti alejverişul seau meseria nici a unia bresle, pentrucă nu este cu dreptul aş însuşi cineva folosurile unii bresle seau starea neguţitorească, fără a fi şi părtaşi şi îndatoririlor ei».

Vom vedea însă mai târziu cum această legiuire, care-şi face un scop din proteguirea şi răspândirea breslelor, printr'o neatenţie, deschide poarta distrugerii lor.

§ 1. — Alcătuitorii breslelor

Pentru ca o breaslă să poată lua fiinţă, nu s'a cerut niciodată nici număr hotărît de indivizi şi nici măcar ca aceştia să fie de aceeaşi profesie, deşi, prin definiţie, această din urmă condiţie ar fi fost logic să existe. Totul era ca acei ce voiau să constitue breasla să găsească că atât interesele obşteşti cât şi cele personale pot fi satisfăcute prin buna lor înţelegere şi asociere.

Breasla blănarilor din Botoşani se alcătueşte la 13 Mai 1768, cu treizeci şi unu meşteri, din trei meşteşuguri diferite — blănărie, cojocărie şi şlicărie —, cu toate că breslaşii însăşi o numesc «briaslă blănăriască»[1]) iar Mitropolitul Gavriil declară că: «aŭ venitŭ înnaintea noastră blănariĭ dinŭ tărgulŭ Botoşanilorŭ şi aŭ cerşutŭ ca să osăbiască şi eĭ breasla lorŭ cu catastihŭ, după obiceaiulŭ altorŭ breasle de printr'alte tărguri şi oraşe»[2]).

---

[1]) *Acad. Rom.*, Ms. 4166, fol. 4 verso.

[2]) *Catastih.* Preambul. *Loc. cit.*, fol. 2 verso.

La 16 Martie 1794, Breasla făclierilor se înfiinţează la Botoşani cu cinci « breslaşi făcliari » [1]).

Nu ştim numărul meşterilor cu care, pe la 1641, sau poate cu mult mai înainte, s'a alcătuit Breasla blănarilor, croitorilor, bărbiarilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman, şi nici pe acela al Ciubotarilor din Botoşani, la înfiinţarea breslei acestora între 1764 şi 1767. Totuşi la 28 Decemvrie 1724, când Atanasie, Episcopul Romanului, reînnoeşte şi reîntăreşte catastihul celor dintâi, aceştia erau în număr de 23, dintre cari: cinci blănari, cinci croitori, şase bărbiiari, un cojocar şi alţi şase meşteri al căror meşteşug nu este arătat [2]). Printre croitori se socoteau însă şi băibărăcarii [3]). Mitropolitul Ambrosie reîntăreşte, la 22 Octomvrie 1789, catastihul breslei ciubotarilor din Botoşani « fiindcă şi breasla aceasta din mila lui Dumnezeu sau înmulţit şi sau întimiiat, căt au venit la numărul de şesăzeci şi mai binĭ » [4]). Această breaslă cuprinde de asemenea mai multe meserii întru cât, printre meşterii primiţi în ea, găsim condurari şi solonari. Pricop Condurariu era în breaslă deoarece trei băieţi ai acestuia, Vasăli, Nedelcu şi Ionică sunt primiţi cu plata pe jumătate a bărbânţei « fiind ficior de meşter » [5]); Vasile Solonaru este primit de asemenea, însă cu plata bărbânţei întreagă [6]). Dacă primirea solonarilor nu contravenea cu nimic catastihului, când conducerea breslei se convingea că ştiu meseria — solonarii fiind doar negustori de pielărie —, condurarii erau din meşteşugul cizmăriei [7]) iar primirea lor în breaslă contrazicea dispoziţiile catastihului însuşi. Intr'adevăr, la pontul 16, acesta spunea lămurit: « Cizmarii săş păzască cizmăriia, cum şi ciubotarii ciubotăriia, să nu aibă voe a lucra teletinĭ sau iminiĭ sau opinci nici să văndă după [cum au] fost din vacu,...» [8]). Inconsecvenţa

---

[1]) *Catastihul făclierilor din Botoşani*. Acad. Rom., Ms. 215, fol. 3 verso. In N. Iorga. *Istoria industriilor la Români*, p. 207 sunt trecuţi opt breslaşi, însă cei trei din urmă sunt înscrişi ulterior în catastih.

[2]) *Catastihul breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor şi cojocarilor*, Acad. Rom., Ms. 944. fol. 20 şi 20 verso.

[3]) *Idem*, fol. 7 verso.

[4]) *Loc. cit.*, fol. 3 verso.

[5]) *Idem*, fol. 11 şi 14 verso.

[6]) *Idem*, fol. 23.

[7]) *Nartul lui Alex. C. Moruz din 24 Decembre 1792*, în « Uricariul », vol. IV, p. 129.

[8]) *Loc. cit.*, fol. 2.

rezultă din faptul că catastihul acestei bresle fiind copia fidelă a aceluia al breslei ciubotarilor din Iaşi, a trecut şi această dispoziţie, care, dacă la Iaşi îşi avea rostul ei, întru cât erau bresle distincte de ciubotari şi de cizmari, aici constitue o simplă inadvertenţă, deoarece breasla ce se constituia, era, în fapt, o breaslă de ciubotari, cizmari şi solonari.

Breslele moldoveneşti, erau prin urmare, sau *simple*, atunci când componenţii lor, se îndeletniceau cu una şi aceeaşi profesie, cum este Breasla făclierilor din Botoşani, sau *mixte*, când erau formate din indivizi ce unelteau meserii diferite, indiferent dacă titulatura lor o arăta sau nu şi fără a se ţine seamă de vre-o înrudire care ar fi putut exista între ocupaţiile celor care se alcătuiau în breaslă [1]).

In genere breslele erau *deschise*, adică oricine şi oricând putea intra în ele, cu condiţia, bine înţeles, să îndeplinească cerinţele rânduielilor prevăzute în catastih. Cu toate acestea găsim şi bresle *închise*, alcătuite dintr'un număr limitat de asociaţi, în care nu se putea intra decât dacă se făcea loc prin ieşirea, într'un chip sau într'altul, a unuia dintre cei vechi.

Bresle închise erau toate breslele de ciocli, cărora, prin privilegiu domnesc li se fixa un anumit număr de breslaşi, care varia după nevoile localităţii unde respectiva breaslă activa. Astfel Mihai-Vodă Racoviţă, prin cartea sa din 20 Aprilie 1718, fixează târgului Roman, în afară de staroste, « treizăci de oameni holtii ce vor fi ciocli acolo » [2]).

Exemple de bresle închise avem însă şi în domeniul economic, după cum era Breasla făclierilor din Botoşani, al cărei catastih, la pontul al 5-lea, hotărăşte: « osăbit de cei ce se află păn acum la aciastă briaslă lucrănd făclierie, nimene altul să nu fie volnic a să amesteca la aciastă briaslă ». Optsprezece ani, dela 1794 până la 1812, membrii ei sunt aceeaşi; la această dată, murind unul din ei, este cooptat un altul în locul lui, când starostele Gheorghe Fote scrie în catastih: « După moartea răposatului Nicolae Moruzi

---

[1]) La 1860, la Botoşani, găsim, printre altele, *Breasla boiangiilor, mindirigiilor şi bărbierilor*, cu Ion Irimia ca staroste; *Breasla de posesori, şufări, bogasieri, braşoveni, bacali, crăciumari i cafegii armeni*, cu Luca Marcovici staroste. (*Monitorulu Oficialu a Moldovei*, No. 20, din 21 Noembre 1860).

[2]) Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol II, p. 1.

a trecut la catastih şi la breaslă chir Ioan Triandafil». Această breaslă pare a fi mai mult o asociaţie de întreprinderi în nume colectiv, îmbrăcând doar haina breslelor spre uşurinţa dobândirii unui monopol, care nu se putea căpăta prin hrisov domnesc ca în Ţara-Românească, de unde pare totuşi că s'a inspirat. Intr'adevăr, la 27 Aprilie 1794, Alex. Const. Moruz, acordă unui număr restrâns de negustori din Bucureşti exclusivitatea fabricării şi vânzării lumânărilor de său şi a soponului; hrisovul stipula clauze de aşa natură, încât numai rufet nu era, ci pur şi simplu o asociaţie de capitalişti speculanţi [1]).

a) *Femei în breaslă*

Dacă, în regulă generală, breslele erau alcătuite din bărbaţi, femeile puteau figura şi ele în bresle?

Documentele ne confirmă adesea că negustoria şi meşteşugurile erau accesibile femeilor. Aşa, într'un uric din 12 Mai 1642, prin care Vasile Lupu întăreşte cumpărătura unei dugheni cu pivniţă, din Iaşi, pe care Mănăstirea lui Aron-Vodă o cumpărase dela Mănăstirea Hlincea, se arată că aceasta se dobândise, la rândul ei, tot prin cumpărătură, dela «Măriuţa bărbiiariţa» [2]). Intr'un zapis de vânzarea unui loc de casă din Iaşi, mahalaua Tălpălarilor, la 25 Mai 1693, printre marturi figurează şi «Gligoraşceoe tălpălăriţa» [3]), iar, într'un alt zapis, din 25 Martie 1731, se arată că dugheana ce se vindea era alături de casa «Măriuţei Săvoaia făclieriţa» [4]). O carte de judecată din 1754, a vel logofătului Radul Racoviţă, dată în pricina revendicării unei case din Iaşi, arată că aceasta se găsea pe uliţa Hagioaei «alăturea de locul dughenilor ce au fost a Tomulesi neguţitoriţa» [5]). Dacă aceste titulaturi s'ar putea, eventual, referi la profesia soţului, alte documente, mai clare, dovedesc că într'adevăr femeile unelteau şi negoţul şi meşteşugurile. Astfel, un zapis de cumpărătură din

---

[1]) V. A. Ureche, *Istoria Românilor*. Bucureşti, 1891—1900, vol. X A., p. 278.

[2]) Arhiva Stat. Bucureşti, cond. 261, fol. 47.

[3]) Rev. «Ion Neculce», vol. II (1922), p. 260.

[4]) *Idem*, vol. IV, (1924), p. 121.

[5]) *Idem*, vol. VI, (1927), p. 167.

15 Mai 1691, arată că «Aniţa fămeia lui Ştefan zugravul», din Iaşi, vinde, Mânăstirii lui Aron-Vodă, o casă cu loc cu tot «ce este la poporul Curălarilor lângă şcoala jădovască», având-o danie dela soţul ei, precizând că «lui Ştefan iau fost cumpărătură dela Alexandra zugrăviţa»[1]). In seama veniturilor «dughenilor i odăilor» a bisericei Sf. Neculai gospod din Iaşi, la 23 Aprilie 1788, găsim printre chiriaşii dughenilor şi pe Zmaranda Adămoae, plătind cea mai mare chirie, 50 lei, pentru o dugheană, înafară de bezmănul a «doă odăi cu magazie»[2]) — acestea din urmă putând fi moştenite —. La 29 Octomvrie 1796, Spătarul Gavril Conachi dădea cu chirie «Irinei boiangiţa» o dugheană din Podul-Vechiu (Iaşi), pentru ca în Aprilie următor să-i reînnoiască contractul[3]); iar, printre dughenile bisericii Sf. Neculai din Bacău, la 1833, una din ele este ocupată de «Safta Vădana»[4]). Dacă documentele nu indică totdeauna profesia, o femeie care ţinea cu chirie o dugheană nu putea fi decât negustoriţă sau meşteşugăriţă ea însăşi.

Documentele care afirmă neîndoielnic participarea femeilor în bresle nu ne lipsesc. Se pune însă întrebarea: Erau ele primite, oricând, în mod direct, sau în calitate de succesoare ab intestat sau testamentare ale unui breslaş? Era o normă general admisă sau excepţii binevoitoare la unele din bresle?

Deşi catastihurile nu vorbesc nicăieri de femei, întrebuinţând numai titlul generic de «breslaşi» sau acela de «fraţi», totuşi aceasta nu se poate interpreta în sensul că pătrunderea lor în bresle era oprită. Dovada contrară o găsim în catastihul breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman, care, deşi pretutindeni întrebuinţează cuvântul «frate», pentru a desemna pe alcătuitorii breslei, cu toate acestea însemnările staroşteşti afirmă că între dânşii fură primite şi «Catrina fata Ionnichii abăgeriţii nepot Aftănăsei» şi «Iroddiacon Ioniţi Aniţa», adică Aniţa Ierodiaconului Ioniţă[5]). Dacă prima însemnare poate fi interpretată şi în sensul intrării directe în breaslă, pe baza calităţii de meşteşugăriţă, probabil în abagerie, — în cazul în care am admite că Ioana abageriţa şi soră-sa Aftanasia

[1]) Arh. Stat. Bucureşti, Cond. 261, fol. 47.
[2]) Acad. Rom., Ms. 2963, fol. 3 şi 3 verso.
[3]) *Idem*, Ms. 4507, fol. 97.
[4]) *Idem*, Ms. 3064, fol. 52.
[5]) *Idem.*, Ms. 944, fol. 21.

trăiau în momentul în care fata și nepoata lor, Catrina, fu primită în breaslă —, precum și în sensul că aceasta fusese primită întru cât era moștenitoarea mamei sale, văduva Ioana, cea de-a doua însemnare ne pune mai sigur în fața unui caz de primire directă, calitatea de ierodiacon al tatălui noii breslașe neavând nicio legătură cu meșteșugul, pentru ca Anița să-i poată moșteni fondul de comerț. Același catastih ne dă însă și cazuri precise, când primirea în breaslă a femeilor este determinată și de calitatea lor de succesoare a unui breslaș. « Statii Mariia Ștefan sin Statie » și « Hreja Ilinca să s ego » notează catastihul, ca fiind trecute între breslași [1]). Două mame cu copiii lor, venind, de sigur, pe calea moștenirii fondului de comerț rămas dela defuncții lor soți, fie ca tutrice a minorilor lor fii, fie, ca comoștenitoare testamentare.

Cazurile menționate mai sus și acela că o femeie ajunge a fi staroste a breslei neguțătorilor din Iași [2]), față cu lipsa de indicații și dela alte bresle, unde ni s'au păstrat însemnările starostești, nu ne poate îndreptăți să conchidem că femeile erau *jure et facto* admise pretutindeni ca membri în bresle. In drept, nici catastihurile nici legile țării nu se opun la intrarea femeilor în bresle; în fapt, însă, acceptarea de noui membri în breaslă era un drept exclusiv al sfatului obștesc al acesteia, care aprecia dela caz la caz și dela breaslă la breaslă, putând să primească sau nu femeile, oricâte calități sau drepturi ar fi avut. Faptul că în catastihurile ciubotarilor atât din Iași cât și din Botoșani, unde avem lista tuturor breslașilor ce au făcut, în timp, parte din ele, nu găsim figurând niciun nume de femeie; faptul că chiar în catastihul breslei meseriilor unite din Roman nu găsim trecute decât șapte nume de femei, înșirate unul după altul și nu împrăștiate printre însemnările făcute, în timp, în catastih, fără a mai găsi trecut aiurea un astfel de nume, ne face să credem că acest caz, deși legal, este totuși o excepție, datorită hotărîrii luată, la un moment dat, de adunarea obștească a unei bresle. Și atunci, în cazul în care de pe urma unui breslaș rămâneau minori, este probabil că epitropia legiuită administra fondul de comerț, sub supravegherea starostelui și a breslei până în momentul când majoratul dădea putința cooptării în breaslă a moștenitorului, dacă era

---

[1]) *Ibidem*, fol. 21 verso.
[2]) Acad. Rom., Doc. 31, pachet CI.

băiat, sau măritișul cu un breslaş, dacă acest moştenitor era femeie. In cazul când, de pe urma defunctului nu rămânea decât văduva lui, aceasta avea de ales între lichidarea fondului de comerţ, încheierea unui zapis de tovărăşie cu un breslaş sau remăritarea cu un coleg al fostului ei soţ sau şi o calfă, care putea, mai curând sau mai târziu, obţine rangul cuvenit spre a exercita singur profesiunea indicată de moştenirea soţiei sale.

b) *Ţiganii robi*

Un fapt de o deosebită importanţă este admiterea Ţiganilor robi în breslele de lăutari, fie alături de oamenii liberi, fie formându-le numai ei.

Meseria robilor fiind un izvor de câştig pentru stăpânii lor, lăutarii sau, cum li se spunea pe vremuri, scripcarii, nu făceau excepţie, deşi, după 1785, acest meşteşug nu avea preţ osebit peste acela al sufletului [1]). Se bucurau de oareşicare libertate, trăind în casele lor şi din fructul ostenelilor lor, exercitându-şi meseria în faţa cui drag le era s'o asculte. In schimbul acestei libertăţi plăteau stăpânului lor o sumă anuală şi, evident, cântându-i, fără plată, şi la bucurie şi la amărăciune.

Primirea lor în bresle ne este confirmată de documente.

Pontul al 13-lea al catastihului breslei lăutarilor din Huşi, reînnoit la 17 Februarie 1795 de către Mitropolitul Veniamin, pe atunci episcop al Eparhiei Huşului, recomandă ca « de cătră toţi meşterii aceştii bresle atât cei mănăstireşti, cum şi cei boiereşti şi cei streini », să se păzească nestrămutat aşezarea ce li se făcea şi obiceiurile breslei [2]). Ea era deci alcătuită din robi mânăstireşti, boiereşti şi oameni liberi.

Dovadă că aceşti meşteri mânăstireşti şi boiereşti erau robii acestora o avem în Breasla lăutarilor din Chişinău, alcătuită exclusiv din astfel de robi.

Intr'adevăr, ivindu-se neînţelegri cu privire la alegerea de staroste între « ţiganii scripcari boereşti » şi « ţiganii scripcari ai Sfintei Mitropolii » — cum se denumesc ei singuri — aceştia din

---

[1]) Hrisovul lui Alex. Mavrocordat din 22 Dec. 1785, § 8, punct. 2, în *Uricariul*, vol. II, p. 72.

[2]) *Catastihul breslei lăutarilor din Huşi*, în Pr. C. Bobulescu, *Lăutarii noştri*. Bucureşti, 1922, pp. 143 şi urm.

urmă dau la mâna favoritului lor, Gheorghe Budală, o mărturie, ca din partea tuturor țiganilor « scripcari lăcuĭtori di aĭcea din Chișinău », că el este dorit să le fie staroste. In această mărturie semnează, prin punere de deget, două grupe distincte de scripcari. Sub titlul « Scripcarii boirești » urmează numele a cinci scripcari și doi cobzari, iar sub acela de « Scripcarii mitropoliști », unsprezece scripcari și cinci cobzari. Această mărturie, din 9 Martie 1819 [1]), este însă contestată de « țiganii scripcari boerești » cari, printr'o jalbă către Orășănească Dumă, arată că țiganii scripcari ai Sfintei Mitropolii « fără știrea noastră ne-au iscălit pi toț » și cer să nu fie recunoscut Budală de staroste căci altfel « săliț vom fi ai luoa fiĭșticari di la stăpănii noștriĭ rospisci spre a nu fi supăraț di cătră alți țigani strĭni » [2]).

Doi ani în urmă, la 8 Martie 1821, căzând toată lumea de acord, se înaintează Primăriei orașului Chișinău următoarea jalbă:

« Cătră orășănesca Dumă a orașului Chișănuu.

Di la trăĭtoriĭ din Chișănău Lupul săn Ioan starosti, di scripcari, i Gheorghe Bădală robi boerești

Jalobă

După cum noĭ din proniia Dumnezăescă, avem știĭți de toată căntărili muzăceĭ moldovinești, rusăști, cum și altĭ, și săntem robi boerești, cărora stăpăni li plătim avaeturili nostri pi fiĭștecari anu, cu casă și așăzerĭ, întracestu oraș și unul dintre noĭ Lupul său Ioanu au fost starosti pi toți muzicanțiĭ, adecă pi țiganeĭ boerești, mănăstirești, ruș: și ovreĭ, care urmezi meșteșugul căntărei întracest oraș, și fiindcă noĭ am fostu, de purure ascultători a cănta la feliurĭ di baluri unde eram chemați și nĭputănd, eu Lupul, dovidi săngur, mau ajutat Gaeorghie Bădală, și eu sănt starostĭ cu docomentul dat nieĭ, dela acestă Dumă, și acum pi amândoĭ ne cere opștiia: (:boeriĭ, neguțitoriĭ:) cum și totă bresla nostră ca să fim staroștĭ, pentru aceasta cu plecăciunĭ ni rugăm aceștiĭ Dumĭ ca să binĭ voiască a ni slobozi cartĭ de stărostiĭ asupra tu *(sic)* tuturor muzicanzilor dintracest oraș, la cari așteptăm milostivă puniri la calĭ.

(ss) Gheorghiĭ Bădală, Lupul Ioan: starosti [3]).

---

[1]) Arhiv. Stat. Chișinău. Dosar Nr. 159 al Primăriei Chișinău, fol. 2.

[2]) *Ibidem*, fol. 3.

[3]) *Ibidem*, fol. 12.

Jalba Ţiganilor lăutari din Chişinău către Orăşăneasca Dumă. 8 Mart 1821.
(Arh. Stat. Chişinău, dos. 159, Primărie, fol. 2).

Se vede deci că Ţiganii robi, atât acei cari aparţineau boierilor, cât şi acei ai mânăstirilor, puteau intra în bresle, oficial recunoscuţi de autorităţile în drept. Că acesta nu este un obiceiu al noilor stăpânitori ai Basarabiei, o dovedeşte nu numai declaraţia Episcopului Veniamin Costachi, din preambulul catastihului lăutarilor din Huşi: « De vreme ce, breasla meşterilor scripcari, iaste breaslă veche dintru început cu staroste şi cu catastev, ca şi alte bresle », dar însăşi mărturia autorităţilor ruseşti. Orăşeneasca Dumă a Chişinăului cerând deslegare dela Katakazi, guvernatorul civil al Basarabiei, cu privire la neînţelegerile dintre cei doi pretendenţi la starostie, arăta că « Din vechime, după obiceiul acestui ţinut, se puneau peste muzicanţi staroşti cari supravegheau în această meserie cuvenita rânduială »[1]). Este deci neîndoielnic că, cel puţin în acest domeniu de activitate, libertatea persoanei nu era o condiţie spre a putea face parte din breaslă.

Ţiganii apar şi în alte bresle. In afară de Breasla de fierari-potcovari din Iaşi, într'un zapis din 3 August 1704, vânzătoarea unor dugheni de pe podul Hagioaei, din acest oraş, este « Măricuţa, femeea lui Iane Ţiganul ce au fost staroste de blănari »[2]), iar, la 26 Iunie 1744, un « Sandul sin Lupaşcu Ţiganu staroste ot Bărlad », vinde « un loc de casă şi pivniţă dela părintele meu » în Bârlad, cu 16 lei « bani noi » lui Ioniţă Mâţiblândă[3]). A afirma însă, că aceştia erau robi este riscat, când însuşi cuvântul « Ţiganu » putea f o simplă poreclă, după cum puteau fi şi ţigani liberi.

c) *Ciocli holtei*

Dacă sexul şi chiar lipsa libertăţii personale nu constituiau o piedecă pentru intrarea în breaslă, din breslele de ciocli nu puteau face parte decât bărbaţi neînsuraţi, « feciori holteai », cum ii numesc documentele, 'ar, dacă se însurau, trebuiau să părăsească breasla, într'un an dela data însurătoarei:

« Aşijderea, cioclul care se va însura — spune catastihul cioclilor din Focşani, în întăritura din 1730 a Mitropolitului An-

---

1) *Ibidem*, Raport Nr. 250 din 11 Martie 1819, fol. 1.
2) *Creşterea colecţiilor*. Acad. Rom., 1909, p. 191.
3) Pr. I. Antonovici, *Documente Bârlădene*. Bârlad, 1911—1913, vol. II, p. 25.

tonie — să n'aibă voe a lipsi den breaslă păn la anul, păn la praznic şi să fie în pace de dări şi de alte mănunte, de toate, ca şi cum au fost neînsurat păn la praznic. Iar dela praznic să nu lipsească acela, însuratul, şi să scrie în locul lui altul, neînsurat » [1]). Motivul acestei dispoziţii nu pare să fie atât riscurile acestei meserii, pe timpuri de molimă mai ales, care ar fi pus în pericol şi vieaţa familiei lor, cât faptul că ei erau scutiţi de dările şi angaralele norodului, de care mai totdeauna şi holteii erau scutiţi. Formarea acestor bresle din oameni căsaşi, aducea implicit şi scăderea lor de dăjdii, deci un sacrificiu pentru Visterie, cu atât mai mare cu cât ciocli erau în toate târgurile şi oraşele. Se recomanda deci să se aducă în breaslă dintre cei nefamiliari adică holtei, « cu capetele » cum se exprimă Const. Mavrocordat, în cartea pe care-o dă starostelui de ciocli din Roman, la 25 Ianuarie 1735 [2]).

d) *Izvor de breslaşi*

Breslele fiind prin excelenţă o instituţie orăşenească, asociaţii, în marea lor majoritate, erau orăşeni, din toate clasele sociale, alimentate însă şi cu trăitori dela sate.

In negustorime găsim boieri dintre cei mai de seamă ai ţării. Astfel e Cărste, fratele lui Gheorghe-Vodă Duca, care în 1669 este vameş mare şi al cărui socru, Arsenie, fusese tot negustor [3]); Vasile Adam neguţitoriul, ajunge vtori vistier, iar la 1 Septemvrie 1727, când vinde nişte case, declară că tocmeala şi plata « sau făcut denainte dumisali fratelui nostru Sandului Adam neguţitoriu » [4]); la 1755, când se face catagrafia caselor din Iaşi, găsim pe uliţa Rusească pe « Matei cupeţul mazâl » trecut cu darea nu la negustori, ci la boieri [5]); iar, într'o mărturie hotarnică a vornicilor de poartă, din 30 Aprilie 1792, printre marturii megieşi este şi « Costandin Pascal cupeţ răzăş » [6]).

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 400.

[2]) Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol. II, p. 22.

[3]) B. P. Hajdău, *Arhiva Istorică a României*, vol. I[1], p. 182.

[4]) Rev. « Ion Neculce », vol. II (1922), pp. 286 şi 288.

[5]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755*, p. 30.

[6]) Rev. « Ion Neculce », vol. VI (1927), p. 134; a se vedea în special N. Iorga, *Istoria comerţului românesc*.

Tagma breslașilor meșteșugari, dacă nu-i onorată cu numele boierilor, este însă în mare cinste: Gheorghe a Șoltuzoai, Ion sin Popa Neculai, Ion ficior lui preutu Vasile di la Sfântu' Arhanghel, Ion a preutesei Lupoai ot Murărești, Vasile săn Dascălul Mihalache ot Popăuț, se găsesc în Breasla ciubotarilor din Botoșani [1]). Un loc de casă pe care-l cumpără Chiriac starostele de teslari din Iași, la 10 Iunie 1798, se găsește între «Costandin stoleriul mazil și Dochița Țințăroai», dar, ca martur în zapis, Constandin semnează «mazil răzăș» [2]).

Târgurile vecine sau mai îndepărtate precum și satele, dădeau un însemnat număr de breslași. Astfel, în Breasla blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor și cojocarilor din Roman, găsim pe Ștefan, Nica și Nistor, cojocari «ot Trifești» și pe Ion Cojocar ot Răchiceĭ [3]). In Breasla blănarilor din Botoșani, printre alții, sunt și Manoli sănŭ popeĭ Dumitrașŭ otŭ Bărațĭ, Alixandru dela Antohi și Vasile sin popa din Stăncești, Ioniță ot Cernăuți [4]). Din breasla ciubotarilor din acelaș oraș, făceau parte Costachi ficiorul lui Ion a Strătoai ot Suceava, Petrică Romașcanu, Ioniță Eșanu, Manole Bârlădeanu, Ion Chișinoian, Toader ot Ștefănești, Costache și Maftei ot Popăuț, iar meșterul Roman, în loc să-și zică «ot Cișme» își zice «Roman Cișmelian» [5]).

Feciorii vădanelor și a meșteri de tot felul de alte meserii: morari, zodieri, curălari, casapi, brahari, precupeți, etc., intră în bresle ce nu au nicio legătură cu meșteșugul tatălui lor.

Ceea ce este însă vrednic de urmărit în pomelnicele și însemnările staroștilor breslelor respective, e transmiterea meșteșugului din tată în fiu și marele număr de meșteri din unele familii.

Din cei nouăzeci și șase de alcătuitori cari sunt trecuți în pomelnicul breslei ciubotarilor din Iași, la 9 Noemvrie 1766 [6]), când

---

[1]) *Catastihul Ciubotarilor din Botoșani*. Insemnările staroștilor.

[2]) Rev. «Ion Neculce», vol. VI (1927), p. 157.

[3]) *Catastih*. Acad. Rom., Ms. 944, fol. 24.

[4]) *Catastih*. Insemnări starostești, Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 5 și 8; Bărați e sat în jud. Bacău iar Stăncești în jud. Botoșani. (D. Frunzescu, *Dicționar topografic și statistic a României*. București, 1872).

[5]) *Catastih*. Insemnări stărostești. *Loc. cit.*, fol. 6 și urm. *Cișme* este cătun din comuna Popăuț, jud. Botoșani (D. Frunzescu, *loc. cit.*).

[6]) *Catastihul breslei ciubotarilor din Iași*, Acad. Rom., Ms. 606, și Th. Codrescu, «Uricariul», vol. XIV, pp. 1—28. Citatele le dau după Codrescu cu toate că adesea n'a păstrat exacta ortografie a documentului.

această breaslă îşi face catastih nou, în urma despărţirii de Breasla talpalarilor, patruzeci de meşteri, adică circa 42%, erau membrii a şase familii: Bâgul, Brânzarul, Coţoşman, Chetre, Negură şi Spin.

Familia Bâgul era reprezentată prin cinci fraţi: Ioniţă Bâgul sin Dumitru Bâgul, Andrei Bâgul sin Dumitru Bâgul, Vasile Bâgul brat lui, Postolachi Bâgul brat lor şi Proca Bâgul brat lui Postolachi.

Familia Brânzarul este reprezentată prin patru generaţii: Simion Brânzarul cu feciorii săi Toader şi Constantin, un nepot, Grigoraş sin Constantin Brânzarul, şi un strănepot, Ene sin Grigoraş Brânzarul.

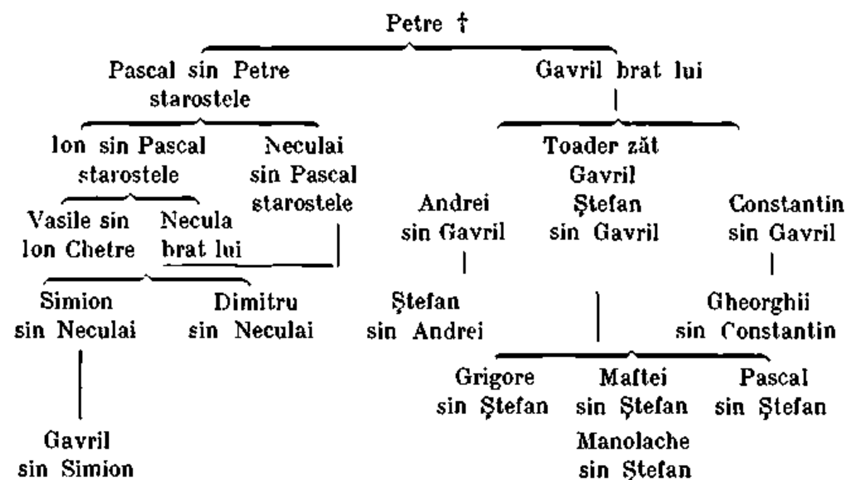
Coţoşmani, sunt trei fraţi: Chirica, Ioniţă şi Vasile.

Negureştii sunt cinci la număr: Vasile Negură cu cei patru feciori ai săi, Ioniţă, Pascal, Dumitru şi Tudorachi.

Familia Spin, care încă dela 1710 dăduse un staroste breslei [1], era astăzi reprezentată numai prin Vasile Spin, cu un fecior şi un ginere: Florea sin Vasile Spin şi Vasile zet Spin.

Dintre toate, cea mai numeroasă şi mai interesantă este familia starostelui Pascal sin Petre, sau Chetre, cum sunt trecuţi uneori în catastih, care are, în acest an, 1766, nu mai puţin de nouăsprezece meşteri în breaslă. Pascal sin Petre este starostele breslei şi probabil, şi cel mai bătrân din familie, deoarece, ca şi Simion Brânzarul, are strănepot meşter.

Iată cum se înfăţişa această familie la 9 Noemvrie 1766:

[1]) Rev. « Ion Neculce », vol. VI (1927), p. 124.

In breasla ciubotarilor din Botoşani trei familii sunt atot puternice prin numărul membrilor, dar mai cu seamă prin persistenţa şi dragostea aceluiaş meşteşug: Colăcel, Muste şi Ojog. Timp de jumătate de veac, dela 1789 când se face catastihul şi până la 9 Ghenari 1839, data celei din urmă intrări în breaslă şi a terminării însemnărilor starosteşti, aceste familii îşi trec meşteşugul din neam în neam.

La 1789, pomelnicul meşterilor arată doi Colăcel: Gheorghe şi Niţă, cu un cumnat sau ginere, Ion zăt Colăcel. La 1802 este făcut meşter şi intră în breaslă Sava Colăcel; la 1807 intră Gavril săn Moisă Colăcel; la 1809, Ion săn Sava Colăcel; la 1814, Costantin Bălan ginerele lui Gheorghe Colăcel; la 1816, Vasile Colăcel; la 1829, Gheorghe săn Gavril Colăcel şi la 1832, Ionică săn Colăcel.

Familia Muste, avea şapte meşteri la alcătuirea catastihului: Andronic Muste, Gheorghii Muste, Tudurachi Muste, Niţă Muste, Neculai Muste, Grigore Muste şi Toader Muste ot Cişme. La 1806, intră în breaslă Neculai a Mustii; trei ani mai târziu, doi feciori ai lui Andronic Muste, Ion şi Gheorghe, dobândesc titlul de meşter, şi intră şi ei în breaslă; la 1821, vine şi Gheorghe, feciorul lui Tudurache Muste.

Ojogeştii însă, sunt mai îndrăgiţi de meşteşugul lor şi oameni mai cu vază, deoarece Toader Ojog, Ion Ojog, Tănasii Ojog, Gheorghii Ojog şi Niţă Ojog, sunt trecuţi, printre cei din fruntea pomelnicului de meşteri, iar Toader, este printre primii staroşti ai acestei bresle: «Toader Ojog i sau dat stărostie despre starostele Tanasii: La Ghenarie 1 = 1790 în zioa de sfentu Vasilii», scrie o notă din pomelnic, Tanasii Curcan, fiind în fruntea acestuia cu titlul de «staroste».

Lui Ion Ojog îi urmează feciorii săi Ion săn Ion Ojog şi Ştefan săn Ion Ojog, primul intrând meşter la 15 August 1805, iar cel de al doilea la 29 Iulie 1806; Ştefan îşi trece meşteşugul fiilor săi Neculai săn Ştefan Ojog, la 10 Noemvrie 1829 şi Pavel săn Ştefan Ojog, la 24 Noemvrie 1830. La 1803 intră în breaslă Vasile Ojog, pe care-l urmează, în 1828, feciorul său Gheorghe săn Vasile Ojog. La 1809, intră Neculai Ojog, trecându-şi meşteşugul, douăzeci de ani mai târziu, lui Vasile săn Neculai Ojog şi măritându-şi fata tot după un ciubotar, Gheorghe zăt Neculai Ojog, care şi acesta e primit meşter la 29 Mai 1832. Un Gheorghe Ojog

mai găsim şi la 14 Mai 1816 plătindu-şi bărbânţa la starostele Neculai Muste, jumătate însă, ceea ce înseamnă că era feciorul unuia dintre meşterii Ojogeşti şi, în aceleaşi condiţii, intră în breaslă şi Ion săn Panaite Ojogu la 5 Noemvrie 1833.

Slăbind meşteşugul ciubotăriei la Botoşani, parte dintre dânşii prind a se strămuta la Iaşi, unde, încă din 1831 intrase în breasla ciubotarilor de aici, un Gheorghe Ojog [1]). Anania Ojog se strămutase şi el de mai de mult, deoarece la 10 Noemvrie 1835, când Tudurache îşi plăteşte «dischisul dughenei» la starostele Pintilie Theodor, e trecut în catastih «Tudurachi brat Ananiĭ Ojog» [2]); un Vasile Ojog se va fi strămutat şi el poate pe aceeaşi vreme, poate şi mai de demult, întrucât la 28 Iunie 1842 un Costachi sin Botezatu e primit în breaslă cu menţiunea că este «ciracul lui Vasile Ojog» [3]).

Aceste strămutări de meşteri moldoveni dintr'o breaslă în alta, a acestor «străini», cum îi numeau catastihurile, erau totdeauna permise, cu plata bărbânţei:

«De va veni vre unŭ blănariŭ streinŭ şi va vrea să să aşăze la briasla aciasta — spune pontul al 7-lea din catastihul blănarilor din Botoşani — ca să să hrăniască cu acestŭ meşteşugŭ, iarăşĭ să aibă întăĭ a plăti testirulŭ deplinŭ, iarŭ, neplătindŭ să nu fie volnicŭ».

«Care meşter strein va veni de aiure şi va vre să s aşeză în Botoşenii cu briasla ciubotarilor... să aibă a mergi la starostile şi la breslaş ca săş ia voe dându-şi bărbănţa» [4]).

O dispoziţie identică se găsea şi la lăutarii din Huşi, cari cereau însă ca noul venit să «aibă a da o părechе de papuci starostelui şi 6 potr[onici] la breaslă bani vedrii» [5]).

Nu se făcea nici o distincţie dacă solicitatorul venea dintr'o localitate mai importantă sau mai puţin importantă, dacă trecea dela târg la oraş, sau dintr'un oraş mai mic într'unul mai mare: «Lei 10 au dat bărbănţa Chirilă ot Cucoreni în vremea starostilui Dimitrie Moscu fiindcă au dat bărbănţa şi la Tărgul Frumos»,

---

[1]) *Catastihul breslei*, Insemnările staroştilor. «Uricar», p. 24.

[2]) *Ibidem*, p. 25.

[3]) *Ibidem*, p. 27.

[4]) *Catastihul breslei*. Pontul 5. In catastihul ciubotarilor din Iaşi este aceeaşi dispoziţie, în acelaşi pont.

[5]) *Catastihul breslei*. Pont. 4.

spune o notă din catastihul ciubotarilor din Botoşani, din 24 Septemvrie 1833 [1]).

Dacă, după 1832, dovada participării în breaslă se făcea prin cartea de meşter prevăzută de art. XXV, cap. III, Anexa P, a Regulamentului Organic, mai din vechi, starostele va fi dat hârtii la mâna meşterilor, ce voiau să se strămute aiurea, însă, despre vreo *teşcherea* [2]), în sensul unui certificat de aptitudine, n'am găsit nici o urmă în documentele moldoveneşti.

e) *Străinii de neam*

Străini de neamul nostru al Moldovenilor, se găseau în bresle şi nu rar întâlnim un Rusul, Munteanul, Ungureanul, prin a căror poreclă se indica şi origina de peste hotare a meşterilor respectivi. Străini de neam da, însă nu străini de credinţă.

Se ducea o luptă dârză, contra pătrunderii în breaslă a altor « limbi » şi, dacă Armenii, în epoca de decadenţă a acestor instituţii, reuşesc cu greu să pătrundă în unele din ele, primirea Jâdovilor este de rară excepţie [3]).

« De va veni vre unŭ meşterŭ blănariŭ armanŭ streinŭ — spun blănarii din Botoşani —, dintr'altŭ oraşŭ, aicea, şi va vrea ca să-lŭ aşăze şi să lucreze meşteşugulŭ acesta, să nu fiia volnicŭ » [4]); iar, în catastihurile ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani nu numai că nu-şi puneau înainte eventualitatea primirii vreunui Armean sau Jâdov, dar chiar angajarea la un asemenea meşter sau luarea spre vânzare a produselor acestora, erau pedepsite cu o gloabă foarte grea [5]).

Câtă opunere şi ce luptă se va fi dat între breslaşii moldoveni când era vorba ca unul de altă credinţă să le intre în breaslă, ne-o mărturiseşte catastihul ciubotarilor din Botoşani.

Sub stărostia lui Neculai Muste, spirit inventiv şi liberal, un Armean din Suceava, Vartires, strămutându-se la Botoşani, caută

---

[1]) Insemnările staroştilor, fol. 24 verso. *Cucorăni* e sat în jud. Botoşani. (D. Frunzescu, *loc. cit.*).

[2]) Cf. I. N. Angelescu, *Histoire économique des Roumains*, p. 279.

[3]) Doi Jâdovi în breasla blănarilor din Botoşani. Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 5 şi 6.

[4]) *Catastihul breslei*, pont 13, întărit de Mitropolitul Veniamin.

[5]) *Catastihurile* respective, ponturile 6 şi 15.

să intre în breaslă. El cade la învoială cu starostele Neculai să plătească la intrare o bărbânţă de două ori şi jumătate mai mare decât cea obişnuită Moldovenilor, mai obligându-se să ia parte şi la toate dăjdiile şi angaralele breslei, în cazul când va tocmi « calfe sau meşteri » sau se va întovărăşi cu cineva; în caz contrar, nu va avea de plătit nimic alt decât bărbânţa dată la intrare.

Starostele, pe baza acestei învoieli, renunţând şi la « poclonul » ce i se datora de fiecare, îl înscrie în catastihul breslei, la 27 Mai 1823, cu următoarea însemnare:

Lei	
12 :	au dat bărbânţa Vartires Armanul Sucevanul la starostele Neculai Muste însă avănd calfe sau meşterĭ sau tovarăşĭ să trag toate cheltuielile ce ajungi pe meşteriĭ asămine să trag şi eu iară neavănd calfe sau meşteri să nu dau nici un ban decât aceşti banĭ maĭ mult iară avănd să trag.

(ss) armenească

Breslaşii prind însă de veste şi-l scot din breaslă pe noul lor tovarăş, silind pe starostele Neculai să şteargă cu aceeaşi cerneală, înscrierea de mai sus a lui Vartires Armanul Sucevanul [1]).

Cum solicitatorul, şi, mai cu seamă, starostele, nu se dau bătuţi, vor fi urmat cumplite frământări în sânul breslei, până ce se găseşte puntea care să-i aducă la împăcare: Vartires este primit în breaslă, fără condiţiile ce le dorea el, şi nu ca meşter ciubotar, ci cavaf, să deschidă adică dugheană cu încălţăminte. Este încadrat în pontul al 12-lea din catastih, care-l obliga să dea câte-o ocă ceară la praznic, călcându-se însă aşezarea, deoarece, pontul al 13-lea hotăra: « Armeniĭ şi jădoviĭ cariĭ vor vre să cumpere ciubote să fie volnici a cumpăra cât de multe însă voe să nu aibă a le vinde aici alăturea cu ciubotariĭ ».

Astfel stând lucrurile, după mai bine de o lună de discuţii, găsim în catastih următoarea însemnare:

« 1823: Iuliĭ 1 =

« Să să ştiă de când au intrat cavaf Vartires Arman în brasla cibotarilor moldoveni şi ari a urma pe tot anul cu o ocă ciară la Maica Donului *(sic)*, iară neurmănd pe tot anul să nu abă *(sic)*

---

[1]) *Catastihul breslei.* Insemnările staroştilor. fol. 91.

voia a vinde iară urmănd să vănză și au dat o ocă ceară în velet do sus în vreme starostelui Neculai Muste »[1]).

Se face astfel prima excepție după cincizeci și șase de ani dela întemeerea breslei!

Odată intrați pe calea concesiilor, Neculai Muste socotește că nu mai calcă rânduiala dacă ar mai înscrie în breaslă, tot cavaf, și pe Dinea lui Bogos, cu atât mai mult că acesta era localnic. Și, în aceeași zi, în care era primit Vartires, scrie în catastih însemnarea următoare:

«1823 — Iulii. 1

«Asămineĭ să să știĭ iarăș di cănd au întrat cavaf Dinea lui Bogos Arăman din Botoșani și au și dat ona ocă ceară în velet di sus arătat la starostele Neculai Musste iară carele din meșteri vor pricinuiĭ săĭ întoarcă cheltuiala negustoruluĭ înapoi.

(ss) armenească »[2]).

Că această intrare în breaslă s'a făcut fără știrea și fără asentimentul breslei, rezultă din aceea că și această însemnare e ștearsă din catastih și tocmai după zece zile, în care răstimp e ușor de ghicit ce s'a petrecut, Bogos e admis în breaslă, nu cavaf, ci meşter, ca și ceilalți tovarăși, însă cu peste întreitul bărbânței, dând și o «mulțămită» breslașilor. Pentru ca să se știe că de astă dată primirea în breaslă s'a făcut cu voia tuturor, e singura dată când o astfel de însemnare o găsim încredințată în chip solemn de staroste, de epitropi și de doi breslași:

Lei.	păr.	
«16:	—	adică șeisprezăci leĭ au dat bărbănța dumnealui Bogos Arăman din Botoșăinii bărbănța cu poclon cu tot a starostelnĭ și mulțămita breslașilor ce au fost — 1823: 11: Iulie.
		Neculai Musste starosste *(sic)* în vreme dumisalii au dat brănbănța *(sic)*.
		Ștefan Ojog ipitrop faț.
		Sava Bronzălă ipitrop faț.
		Ion Curcan faț.
		Ion a Stănoĭ faț »[3]).

[1]) *Ibidem*, fol. 19 verso.

[2]) *Ibidem*.

[3]) *Ibidem*.

După ce în Ianuarie următor, mai e primit în breaslă Ioniţă săn Vasili Soponariu Arman, cu o bărbânţă foarte mare, de 18 lei, când obişnuit nu se plătea decât 5 lei, trec şase ani, până mai găsim un Armean primit în breaslă:

«830 — anul: Mai: 29: Sau priimit în braslă pe Vartires Sănbiteĭ Armanu plătinduş la cutie praznicului nostru doi galbini olandeĭ *(sic)* bărbănţa sa care de astăzĭ şi înainte are săş facă aleşverişul său în această braslă a cibotăriĭ întocmai ca oricare breslaşi fiind priimit în vreme stărostii D-sale Ştefan [Ojog] împreună cu toată brasla»[1]).

Mai trec cinci ani şi catastihul amuţeşte. E 31 Octomvrie 1835.

In această epocă de grea luptă cu un element mai primejdios ce năpădea în ţară, primirea Armenilor în breslele moldoveneşti era un sprijin şi o alianţă contra unui duşman comun, care nu peste mult timp va izbuti totuşi să învingă[2]).

§ 2. — Acte de procedură

Dacă liberul consimţimânt al meşteşugarilor sau negustorilor, era prima condiţie pentru ca o breaslă să ia naştere, o fiinţare legală nu putea să aibă loc decât cu ştirea şi învoirea autorităţilor respective. In epoca Regulamentului Organic problema se rezolva mai uşor, deoarece, cu sau fără voia lor, toţi acei ce exercitau o profesie în domeniul economic, trebuiau să facă parte dintr'o breaslă. Inainte însă de această epocă, înfiinţarea lor cerea multă strădanie şi multă cheltuială, până ce iniţiatorii îşi vedeau visul cu ochii.

In primele timpuri, credinţa în aceeaşi Biserică, organizaţiile similare străine, cumpenele prin care trecea ţara, raritatea meşteşugarilor şi a negustorilor, nevoi şi la domnie şi la popor, vor fi fost cauze care să îndemne la unire, într'o armătură administrativă mai simplă şi mai la îndămână. Schimbându-se vremurile, se vor fi schimbat şi uşurinţele. Impestriţarea din ce în ce mai accentuată a târgurilor cu elemente opuse intereselor noastre ca neam; scurtele domnii, în care mulţi din cei ce vin în scaun nu ştim dacă mai

---

[1]) *Ibidem*, fol. 24.

[2]) La 1860 breasla se întitula «de ciubotari, cizmari moldoveni şi armeni i nemţi sudiţi» (*Monitorulu Oficialu a Moldovei*, No. 20 din 25 Noembre 1860).

aveau vreme să se gândească la altceva decât la creditori şi la sfârşitul zilelor lor; dregătoria unor boieri ce-şi împărţeau vieaţa între pribegie şi bunătăţile favorurilor domneşti, nu erau de loc menite să stabilească o normă hotărîtă şi definitivă în materie de bresle. Era totuşi cineva, care diriguia, sfătuia şi ajuta la formarea breslelor: era Biserica!

Dacă printr'o fericită întâmplare, primele noastre bresle văd lunga şi îmbelşugata domnie a lui Vasile Lupul, mergând paralel cu blagoslovita de Dumnezeu păstorie a Mitropolitului Varlaam al II-lea (1632—1655), vremurile ce vin, făcând din voevozii moldoveni jucăria Turcilor, acei care ţin vii interesele acestui neam sunt mitropoliţii ţării.

După Vasile Lupul, rămăşiţa celui de-al XVII-lea veac, vede cincisprezece domnii în Moldova, pe când, dacă scoatem pe Theodosie al III-lea, Ioan şi Theofan al IV-lea, care, la un loc, nu păstoresc decât şase ani, cârja Mitropoliei Moldovei, timp de treizeci şi nouă de ani e ţinută numai de patru Mitropoliţi. Printre aceştia, Sava I şi, mai ales, înţeleptul şi cărturarul Dosoftei, dau o deosebită atenţie breslelor.

In secolul al XVIII-lea, breslele găsesc un mare sprijinitor în Mitropolitul Gavriil I Calimah (1758—1786). Neam de domn, venit din Tesalonicul ce cunoştea aceste organizaţii, le sprijină sub toate cele zece domnii ce se perindă în timpul păstoriei lui, după cum, în veacul următor, «smeritul» dar marele Veniamin, nu se sfieşte să se plece rugător şi în faţa agăi, pentru dragostea de creştinătate şi de neam, lui fiindu-i dat să apere ultimele zile ale bietelor bresle moldoveneşti, ce îngenuncheau, din ce în ce mai tare, sub îndoita apăsare a duşmanilor şi a dregătorilor.

1. Epoca anterioară Regulamentului Organic

Sprijinul pe care breslele îl au dela Biserică, în tot timpul, dela înfiinţare şi până la Regulamentul Organic, este atestat de toate documentele. Insă, care era autoritatea în a cărei competinţă cădea dreptul de-a permite înfiinţarea lor? Care erau actele procedurale în vederea unei existenţe legale? Care era actul doveditor al contractului dintre asociaţi?

In aparenţă, problema este foarte complicată, datorită amestecului, aproape permanent, a două autorităţi: laică şi biseri-

cească. Ceea ce pare a mări confuzia, este şi faptul că breslele au adesea două aşezări: o aşezare pe baza contractului consimţit de breslaşi şi, o altă aşezare, pe bază de hrisoave domneşti.

O cercetare mai amănunţită a documentelor, ne dovedeşte însă un sistem unic, acelaş în toate timpurile, în care nici încălcări de competinţă, nici confuzii nu erau posibile.

a) *Autorizarea de înfiinţare*

Faptul că atât autoritatea bisericească cât şi cea civilă interveneau concomitent în vieaţa breslelor, a făcut ca părerile să fie împărţite asupra autorităţii competinte de a da autorizarea de funcţionare.

A. D. Xenopol, pare a susţine că această formalitate era de resortul bisericesc:

« Acest caracter religios al breslei, spune dânsul, făcea de ele erau puse sub privegherea nu a puterii lumeşti ci a celei bisericeşti. Toate catastihurile lor sunt întărite de mitropoliţi şi episcopi, mai arare ori de domn. Starostele bunăoară pentru abaterile lui nu putea fi pârît la judeţul lumesc « ci numai la sfinţia sa părintele episcopul, care-l va certa şi-l va globi după cum îi va fi vina; iar de-l vor trage fraţii pe staroste la judeţul mirenesc fără de ştirea sfinţiei sale părintele să certe pe fraţi pentru vina aceasta » [1]).

Toate aceste observaţii sunt exacte şi în concordanţă cu documentele, însă trebue să remarcăm că autorizarea de funcţionare şi întăritura catastihului erau două operaţii cu totul distincte; iar, acel că dădea întăritura nu semna şi « actul de naştere al breslei » şi nu era neapărat « autoritatea tutelară » cum susţine d-l Prof. D. R. Ioaniţescu [2]). Argumentul de jurisidicţie, pe care se mai sprijină A. D. Xenopol, nu este în directă legătură că înfiinţarea breslelor, ci numai o excepţie dela dreptul comun în timpul vieţii acestora.

D-l Prof. N. Iorga arată că între Biserică şi Domnie era o anumită conlucrare, întru cât şi una şi alta contribuiau la înfiinţarea breslelor: « aceste dintâi formaţiuni, spontane, libere, binecuvân-

---

[1]) *Istoria Românilor*, vol. VII, p. 133.

[2]) *Renaşterea meseriilor*, p. 58.

tate numai de biserică şi ocrotite de Domnie », cum spune d-sa [1]). Şi, aceasta este realitatea. Rolul Bisericii era numai să le binecuvânteze, iar ocrotirea de către Domnul era « asigurarea monopolului » [2]). Ceea ce făcea ca Biserica să intervie, era caracterul de frăţie, specific moldovenesc, şi pentru aceasta se recurgea şi la « învoirea Mitropolitului » [3]). Chiar breslelor sociale care depindeau direct de Biserică, tot Domnia era aceea care dădea autorizarea de funcţionare şi ordinul ca Biserica să-i binecuvânteze. Domnia intervenea pentru partea administrativă, hotărînd şi în chestia dăjdiilor, iar Biserica în cele creştineşti. La 1676, Breasla cioclilor din Iaşi dobândeşte înnoirea catastihului său, cu voia lui Antonie-Vodă Roset şi binecuvântarea lui Dosothei Patriarhul Ierusalimului — la această dată aflător în Moldova — şi a Mitropolitului nostru Dosoftei: «...arătatuseau măriei sale preveliia breslei cioclilor a sfinţiei sale precistii [4]) înoit de sfinţiia sa părintele de mai sus pomenit de multe ori chir Dosothei patriarhul sfintei cetăţi a Ierusalimului şi a toată Palestina, deci şi măriei sale plăcutuiau preveliia aceasta bineînoită şi cu bună învoire dela inimă curată în gând bun osărdie de mult având măriia sa cum ca să rămăe pomană bună şi nume bun pe urmă precum au rămas la mulţi fericiţi de demult pravoslavnici răposaţi [domni] a ţărăi Moldovei aşa şi măriia sa asemenea vrănd ca un domn bun şi milostiv de poruncile lui Dumnezeu sfinţii sale plinitor şi tuturor obiceailor ţărăi Moldovei înnoitoriu şi întăritor, înnoitau şi măriia sa şi au întărit toate preveliile breaslii cioclilor a tuspatru ceatile, Deci cum în prevelie cioclilor a sfinţii sale precistei aşa şi întreaga prevelie a cioclilor a tresfetitele osebită a măriei sale carte leau dat cu peceate mică şi cu cinstită iscălitura măriei sale de milă si de scuteală care cinstită carte iaste scris în preveliia aceasta înainte şi sau milostivit măriia sa de iau ertat de toate dările şi angăriile de căte sănt pre acest oraş şi pre alte breasle, de zloţi, de lei şi de talere şi de galbeni şi de dajde şi de lucru domnescu şi de alte mănute de toate deci şi noi după porunca măriei sale blagoslovituiam şi le-am întărit preveliia precum au fost de veac

[1]) *Istoria Industriilor la Români*, p. 117.

[2]) *Idem*, p. 32.

[3]) *Istoria Românilor prin călători*, vol. I, p. 105.

[4]) La această dată existau la Iaşi patru cete de ciocli cu câte un staroste fiecare, denumite după biserica unde-şi aveau sediul.

cu mare blestem şi afurisanie ce să le fie lor la toate trebile sfintei bisearici de tărie şi a sfăntului praznic şi la alte obiceae a lor nimic din obiceaiul cel bătrăn şi din obicina lor nime să nui scoaţă »[1]).

In Moldova autorizarea de înfiinţare a breslelor este un atribut al Domniei, care-şi păstrează totdeauna dreptul de-a interveni în vieaţa lor şi a le desfiinţa, dacă credea de cuviinţă; însă dedublarea breslelor în asociaţii economice şi frăţii în acelaşi timp, face ca o parte a dreptului regalian să treacă asupra Bisericii. Acordarea autorizaţiei pentru înfiinţarea unei bresle însemna acordarea dreptului de monopol în favoarea asociaţilor, din producţia sau distribuţia de bunuri respectivă. Ori, aceasta interesa nu numai grupul de producători sau distribuitori cari doreau să-l obţină, cât şi pe ceilalţi de aceeaşi profesie sau din profesii înrudite, precum interesa, mai ales, şi marea masă consumatoare. Indestularea cantitativă şi calitativă a pieţei consumatoare nu putea să fie indiferentă Domniei, în mâna căreia se concentra întreaga administraţie, după cum nu putea să rămâie indiferentă la fixarea în mod nenormal a preţurilor, ceea ce acordarea unui monopol putea să aducă. Şi atunci Domnia, trebuia să-şi păstreze, şi îşi şi păstrează, dreptul exclusiv de-a autoriza sau nu şi de-a desfiinţa chiar o breaslă când o socotea dăunătoare intereselor obşteşti.

O dovadă evidentă a celor de mai sus o avem în Breasla precupeţilor din Iaşi.

La 1754, matrapagiii sau precupeţii nu se constituise încă în breaslă, întru cât, în catagrafia imobilelor care se încheie la 1 Ianuarie 1755, îi găsim figurând la categoria fiscală a străinilor ruptaşi la Visterie şi nu la aceea a breslaşilor[2]). Alcătuirea lor se face însă mai înainte de 1761, deoarece, în Decemvrie acest an, « Sofia monahia soţul răpousatului Costantin Tudori », negustor din Iaşi, făcând o danie bisericii Sf. Teodor din acest oraş, vornicul de poartă Vasile Bucur, face următoarea notă în josul unei copii pe care o scoate de pe acest act: « Această copie o am scriso după ce adevărată, ce am găsito la soacra Jălii starostele de precupeţi »[3]).

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 416 verso.

[2]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755*. Uliţa Rusască.

[3]) Rev. « Ion Neculce », vol. I (1921), p. 115.

Existența acestei bresle, deși legal autorizată, cu staroste în frunte, dovedindu-se în curând a fi numai spre folosul celor ce o compuneau, dar pricinuind mari neajunsuri consumatorilor, hotărăște pe Grigore Alex. Ghica să o desființeze la 1776: «Staroștii de matrapaji și matrapajii, adică precupeții, se lipsască — hotărește acest domn — ; deoarece din început n'au fost, ci dela o vreme încoace s'au obișnuit și din pricina precupeților se pricinuește mare scumpete la cele ce sânt de mâncare norodului; fiindcă acești precupeți se duc afară din târg, întru întâmpinarea sătenilor și a femeilor ce aduc lucruri de mâncare la târg; și acolo, la câmp târguesc lucrurile cele de mâncare și, cumpărându-le cu un preț, le vând cu preț întreit »[1]).

Ioan Sandu Sturza, prin hrisovul din 9 Martie 1826, autoriza pe Costache Lascu să-și redeschidă băcălie în Iași, fără a se pomeni de breasla bacalilor, ci numai pe baza jalbei înaintate pe arătarea că numitul «s-au purtat cu râvnă și cu nepregetată osârdie întru a mulțumi obștea» și obligația acestuia «ca și prețul lucrurilor de bacanii să fie mai jos ca la alți bacali, iar marfa va fi apururea proaspătă și curată». Mai mult, i se hărăzește și rangul de sărdar[2]).

Este adevărat că în puținele catastihuri ce ni s'au păstrat, în fruntea lor figurează statutul breslei, încadrat în întăritura șefului Bisericii, ceea ce a făcut să se creadă că tot acesta le dădea și autorizarea de înființare. Nu trebue însă să se confunde înființarea unei bresle cu reînnoirea materială a condicei ce-și făceau breslașii și în care se scria statutul și alte însemnări, condică ce purta același nume de «catastih».

Cele mai cunoscute și mai citate catastihuri, acelea al Breslei meseriilor unite din Roman[3]) și al ciubotarilor din Iași, nu sunt acele dintr'un început, ci catastihuri noui, reînnoite. Acela al lăutarilor din Huși este de asemenea înnoit de către episcopul de atunci, Veniamin Costachi.

---

[1]) P. Râșcanu, *Lefile și veniturile Boierilor Moldovei în 1776*. Iași, 1887, p. 15.

[2]) D. Z. Furnică, *Din istoria comerțului la Români. Mai ales băcănia.* Bucureşti, 1908, p. 357.

[3]) Voiu întrebuința uneori această denumire, spre a înlocui titlul, prea lung, al Breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor și cojocarilor din Roman.

Printre catastihurile păstrate dela întemeierea breslei, acela al Blănarilor din Botoşani reproducând formula stereotipă a cancelariilor, nu aminteşte nimic despre vre-o formalitate împlinită anterior sau despre vre-un amestec al Domniei:

« In zilele prea-înălţatului și de Hs. iubitoriuluĭ nostru Io Grigorie Ioanŭ Calimahŭ Voevodŭ, aŭ venitŭ înaintea noastră blănariĭ dinŭ tărgulŭ Botoşanilorŭ şi aŭ cerşutŭ ca să osăbească şi eĭ breasla lorŭ cu catastihŭ, după obiceaĭulŭ altorŭ breasle de pintr'alte tărgurĭ şi oraşe. Dreptŭ aceaia și noĭ, văzăndŭ d[u]mnezeiască râvna lor și cum că cearerea lor iaste cu cale și spre paza uniriĭ obștiĭ cu bună rănduială, le-amŭ aşăzatŭ osăbită breaslă, întărindŭ atîta săvărşirea praznicului ce-au alesŭ înșișŭ a-lŭ prăznui, a Sf[ă]ntuluĭ slăvituluĭ și răvnitoriuluĭ Prorocŭ Ilie Thezviteanulŭ, la luna lui Iulie în 20 de zile, câtŭ și alte așăzărĭ și obiceaiurĭ care cu toţiĭ le-aŭ priimitŭ...» [1]).

Dacă tipicul cancelariei nu spune nimic, dobândirea învoirii dela Domnie ne este mărturisită de către însăși breslașii, cari, în procesul-verbal de alegerea primului staroste, arată că « dinŭ luminată porunca pre-înălţatuluĭ şi luminatuluĭ Domnuluĭ nostru Ioanŭ Grigori Ionŭ Calimahŭ Voevodŭ și denŭ a Preasfinţii Sale părinteluĭ Mitropolitŭ Gavriilŭ, fiindu că am cerșutŭ noĭ cu voe noastră ca să facemŭ briasla blănăriască la Botoşanĭ, nia-mŭ adunatŭ toată briasla la unŭ locŭ şi amŭ ridicatŭ starositi...» [2]).

In catastihul breslei făcliiarilor din Botoşani, a cărui primă şi unică întărire bisericească a Mitropolitului Iacov ni s'a păstrat de asemenea, preambulul acestei întăriri este aceeaşi obişnuită formulă ca şi la blănari [3]). Un act complimentar nu ni s'a păstrat însă, așa încât s'ar părea că această breaslă a fost înfiinţată exclusiv de puterea bisericească. In acest caz trebue să admitem ipoteza că aceasta putea acorda monopolul întregului sistem de iluminare a târgului, oricui voia, deoarece breasla făclierilor avea monopolul atât al lumânărilor de ceară cât şi al celor de său [4]); și, breaslă, era numai cu numele, pentrucă, în fond, era o întreprindere particulară şi exclusivă a cinci indivizi. Nu rămâneau înafară de monopolul acestor decât doar opaiţul nevoiaşului! O asemenea

[1]) *Catastih.* Preambul. Acad. Rom. Ms. 4166, fol. 2 verso.
[2]) *Idem.* Insemnări stăroseşti, *loc. cit.*, f. 4 verso.
[3]) Acad. Rom., Ms. 215, fol. 2.
[4]) *Catastihul breslei.* Pontul 5. Ms. fol. 2 verso.

ipoteză este însă imposibil de admis. Aşa încât, ca şi în cazul Breslei blănarilor aceluiaşi târg, deşi în catastih nu se menţionează, totuşi, autorizarea domnească trebue cu atât mai mult să fi existat, cu cât era vorba de o marfă de primă necesitate şi mare consumaţie.

Din documentele epocei anterioare Regulamentului Organic, rezultă în mod precis că autorizarea pentru înfiinţarea, în Moldova, a unei bresle, se dădea întotdeauna şi numai de către Domnie, pe baza unui raport, a unei anaforale cum se chema atunci, a autorităţii delegate de dânsa cu cercetarea temeiniciei jalbei celor interesaţi.

Intr'adevăr, din moment ce acei cari doreau să se constitue în breaslă cădeau de acord, prima lor grije era să discute şi să fixeze condiţiile contractului pe baza căruia înţelegeau să se asocieze. Ei îşi redactau, în deplină libertate, un proiect de *catastih*, adică de statut, în care se orânduia pe *ponturi* — pe articole, cum am spune noi astăzi —, diferitele drepturi şi îndatoriri ale asociaţilor, atât prezenţi cât şi viitori:

« Precum Domnul Dumnezeu şi mântuitorul nostru Is. Hs. au trimis Duhul Sfit, sfinţilor ucenicilor săi: de au luminat toată lumia: cu mărturiia lor : aşia cu darul Duhului Sfită : sau înndemnat şi sau înnvoitu toţi fraţiĭ: Blănarii, Croitorii, Bărbiiari: Abăgearii, şi Cojocarii : Breasla de tărgu de Roman — ca să facă praznic... » [1]).

Atanasie, Episcopul Romanului, întărind acest statut, o spune şi mai lămurit:

« Venitau înaintea noastră Tofan starostele şi cu toată briasla de tărgu de roman: Blănarii, Croitorii, Bărbiiarii, Abăgerii şi Cojocarii, fiind ei învoiţi între dânşii precum arată legătura lor mai sus. Deci noi din mila lui Dumnezău fiind oblăduitoriul sfintei Episcopii şi a toată Eparhia noastră leam înoit şi leam întărit catastihul acesta » [2]).

Cele mai adeseori însă, iniţiatorii se mulţumeau să ia de model statutul unei alte bresle locale, sau, să-l copeieze aidoma pe acela al breslei similare din alt târg, după cum mărturiseşte Mitropolitul Ambrosie că au procedat ciubotarii din Botoşani:

---

[1]) *Catastihul breslei*. Preambul. Acad. Rom., Ms. 944.

[2]) *Idem*. Intăritura complimentară a Episcopului Afanasie, *loc. cit.*, fol. 9.

« Fiindcă au venit la noi toată breasla ciubotarilor din tărgul botoşaniĭ cerănd ca să li să întărească acest catastih cel au tras copie aseamenea de pe catastihul cel veachiu a ciubotarilor din tărgul iaşii...» [1]).

De sigur că procedeul din urmă era mai des întrebuinţat şi pentru faptul că astfel acordul în discuţie se stabilea mai uşor, şi pentru acela că, pe bază de precedent, în situaţii similare, înlăturau de mai înainte eventualele obiecţiuni ale autorităţilor cărora trebuia să le fie prezentat. Numai astfel se explică marea asemănare dintre diferitele statute ale aceleiaşi epoci.

De îndată ce proiectul de statut era redactat, acelaşi diac aşternea o jalbă către Domnie cerând să li se îngădue şi lor să se aşeze în breaslă:

« In zălile prea înălţatului şi de Hs. Iubitoriuluĭ Domnului nostru Grigorie Alexandru Ghica Vvoda : cu mila lui Dumnezău Domn ţăriĭ Moldavieĭ, viind toţ ciubotariĭ din tărgul Botăşeniĭ au jeluit Măriiĭ sale lui Vodă cerănd ca şi lor să li să întăriască obiceiul bresliĭ ciubotarilor din oraşul Eşluĭ » [2]).

Vodă, trimetea jalba şi proiectul de statut spre cercetare şi referire. In cazul înfiinţării directe a unei bresle, cel care făcea cercetarea era, pentru Capitală, totdeauna vel aga, sub a cărui autoritate laică se găseau breslele de aici; când era vorba de provincie, delegaţia era dată, fie vornicului sau vreunui boier din târgurile respective, fie tot vel agăi, cum procedează Grigore Alex. Ghica-Vodă, cu ciubotarii din Botoşani, cari sunt « orănduiţi la dumnealuĭ Costandin Caragea vel agă » [3]). In cazul în care, înfiinţarea unei noui bresle trebuia să rezulte prin desprinderea ei dintr'o breaslă mixtă, mai veche, cercetarea era dată fie unor boieri de Divan, dacă era vorba de-o separare benevolă, fie Divanului însuşi, când aceasta se cerea pe cale de judecată.

In 1754 blănarii şi cojocarii din Iaşi alcătuiau o singură breaslă [4]). In timpul domniei lui Grigore Ghica-Vodă intervenind între ei neînţelegeri, cojocarii « s'au deosăbit de breasla blănarilor prin giudecata ce au avut » şi pe bază de « anafora a Divanului

---

[1]) *Catastihul breslei.* Preambul, fol. 3 verso.

[2]) *Ibidem*, fol. 1.

[3]) *Ibidem.*

[4]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755.* Uliţa Hagioaei.

întărită şi de fericitul întru pomenire Domn Ioan Grigore Ghica Vvd. din let 1761 (?!) Aug. 26». La 16 August 1801, se reface din nou Breasla blănarilor şi a cojocarilor, printr'un zapis «prin care se leagă să fie tot o breaslă». Intervenind între dânşii neînţelegeri, cojocarii se ridică cu jalbă la Domnie, pentru ca breasla lor să fie despărţită de aceea a blănarilor. Alexandru-Vodă Moruz trimite jalba spre cercetare Vel logofătului Constantin Balş şi Vel vistiernicului Grigore Sturza. Aceştia, prin anaforaua lor din 28 Martie 1805, raportează Domnului exacta stare a lucrurilor-care însuşindu-şi anaforaua, o întăreşte la 5 Mai acelaşi an, despărţind aceste bresle prin rezoluţia următoare:

«Inaintea noastră anaforaua aceasta cetindusă, după cercetarea ce au făcut, după poronca Domniei mele, Dlor. boierii orânduiţi, hrisoavele şi alte cărţi ce sau văzut la amândouă breslele, s'au găsit cu cuviinţă punerea la cale în dos cuprinsă prin anafora şi hotărîm ca aceste două bresle să fie deosăbite una de alta, neîndrăsnind nici blănarii a lucra meşteşugul cojocarilor, după cum nici cojocarii meşteşugul blănarilor» [1]).

Atunci când însărcinarea de-a cerceta era dată vel agăi, rezultatul anchetei sale era adus la cunoştinţa domnitorului tot pe cale de anafora, în care trecea în amănunt împrejurările în care se produsese jalba, dorinţa jeluitorilor, catastihul ce-şi alcătuise şi concluziile la care se oprea.

Anaforaua astfel întocmită şi semnată de vel agă era prezentată domnului. Acesta putea să-şi însuşească concluziile referentului, autorizând înfiinţarea breslei în condiţiunile anaforalei sau cu oare-şi care modificări, ce indica prin încheierea ce punea pe anafora, după cum putea să respingă autorizarea de înfiinţare refuzând să întărească anaforaua ce i se prezenta.

Invoirea Domnului odată dobândită, Visteria era şi ea încunoştiinţată spre a trece în condicele ei aşezarea fiscală ce se rânduise alcătuitorilor şi, prin aceasta, breasla economică era legal constituită.

Breslele moldoveneşti, având însă şi un caracter de frăţie, cum şi pentru o mai mare legătură, pe acele vremuri când credinţa era în toată cinstea ce i se cuvine, breslaşii se prezentau, cu anaforaua întărită de vodă, mitropolitului sau episcopului în a cărui

---

[1]) *Anaforaua pentru despărţirea breslelor cojocarilor şi blănarilor din Iaşi.* Th. Codrescu, «Uricariul», vol. IV, pp. 140—141.

eparhie se stabilea sediul breslei şi-i rugau să întărească şi ei statutul breslei ce-şi alcătuise.

Statutul era cercetat din punct de vedere moral şi în legătură cu Biserica, după care se dădea întăritura cerută: « Căruia catastih făcăndusă cercetări — spune Gherasim Episcopul Huşului — şi aflândusă că este în bună rănduială făcut... s'au întărit şi de către noi cu a noastră iscălitură şi cu pecete episcopii pecetluit » [1]).

Unele bresle, pe lângă aşezarea pe care şi-o alcătuiau breslaşii însăşi, prin catastihul autorizat de Domnie şi întărit de Biserică, aveau şi altă aşezare alcătuită prin hrisoave domneşti de privilegii. Aceste aşezări nu erau însă întemeietoare de breaslă ci date mai târziu, independent de formalităţile pentru autorizarea de funcţionare a breslei însăşi.

Astfel, cojocarii din Iaşi după ce prin anaforaua Divanului, întărită de Grigore Alexandru Ghica-Vodă, obţin separarea breslei lor de aceea a blănarilor, cer şi dobândesc un hrisov domnesc prin care li se asigură prelucrarea exclusivă a unor anumite materii prime [2]).

Incepând dela hrisovul lui Constantin Cantemir din 4 Mai 1686, în dosul căruia este zugrăvită frumoasa icoană a Sf. Neculai, patronul breslei [3]), şi până la acela al lui Alexandru Vodă-Moruz din 30 Februarie 1803 în tot decursul sec. al XVIII-lea, negustorii ieşeni obţin o serie de aşezări de ordin fiscal mai ales, care nu au nici o legătură cu alcătuirea breslei în sine [4]). Şi, dacă, în hrisovul lui Alex. Ioan Mavrocordat, din Noemvrie 1786, ceauşul breslei devine o personalitate, în timp ce despre staroste, nici nu se aminteşte, aceasta nu înseamnă că el nu rămâne cu toate atribuţiile lui statutare, ci, că se mai creează un agent fiscal special [5]).

In negustoria băcăliei, este foarte probabil că, sub Fanarioţi, se introdusese şi în Moldova sistemul breslelor din Ţara-Românească, cu caracter pur administrativ. Un hrisov al lui Const. Dim. Moruz, din 12 Ianuarie 1778, întărind şi acordând patru scutelnici breslei bacalilor din Iaşi, ca să fie de ajutor « Bacalbaşii », spune că i se arătase de către aceasta hrisovul « răposa-

---

[1]) Intăritura dată la înnoirea catastihului breslei lăutarilor din Huşi, din 24 Iunie 1796. Pr. C. Bobulescu, *Lăutarii noştri*, p. 148.

[2]) T. Codrescu, *Uricariul*, vol. IV, p. 141.

[3]) N. Iorga, *Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc*, p. 122.

[4]) Acad. Rom., Doc. 62, 61, 60, 54, 57, 56, 55 şi 53, Pachet XXX.

[5]) Idem, Doc. 61, Pachet XXX.

tului Grigorie Alexandru Ghica Voevod, care s'au dat înscris prin rugăciunea celor cu cădere, pentru întemeierea așezământului întocmit de neguțitorii bacali din acest oraș al Domnii mele Eși »[1]. La 21 Februarie același an, un hrisov mai specific este dat Breslei bacalilor din Botoșani [2], iar aceeași breaslă din târgul Suceava dobândește altul la 11 Ianuarie 1796 dela Alexandru Calimah [3].

b) *Catastihul Breslei*

Cuvântul « catastih » avea două înțelesuri: unul juridic, acela de statut, și, un altul, material, acela de condică.

Astfel, din întăritura Mitropolitului Gavriil, dată Breslei ciubotarilor din Iași, la 9 Noemvrie 1766, aflăm « cum că mai înainte, din început, fiind unită breasla lor cu a talpalarilor au avut tot un catastih aceste două bresle » și că la această dată « talpalarii și-au despărțit breasla lor cu deosăbit catastih ». După ce se reproduce cele șasesprezece articole ale statutului, Mitropolitul Gavriil întărește « aceste bune obiceaiuri ce s'au așezat mai sus în catastihul acesta »; Mitropolitul Ambrosie arată că ciubotarii din Botoșani s'au înfățișat lui « cerănd ca să li să întărească acest catastih cel au tras copie asemenea de pe catastihul cel veachiu a ciubotarilor din tărgu iașii »; Mitropolitul Veniamin așează și întărește « ponturile » catastihului Breslei blănarilor din Botoșani [4].

Aceste întărituri iau deci cuvântul « catastih » în sensul său juridic, acela de rânduială pe ponturi, pe articole, ce se alcătuia de către breslași și pe care se obligau să o respecte; are înțelesul de contract între asociați, statut al breslei.

Episcopul Atanasie, în întăritura pe care o dă Breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor și cojocarilor din Roman, declară că o face pentrucă « și noi am aflat catastivul Breaslei aceștiia fiind învechit, sau înoit, aflând acel răsipit întru careli acâțiva Arhierei iscălituri sau găsit » [5].

---

1) D. Z. Furnică, *Din istoria comerțului la Români*, p. 57.

2) *Ibidem*, p. 62.

3) *Ibidem*, p. 175.

4) *Catastihul breslei*. Preambul, în N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoșani*, p. 13.

5) *Catastih*. Intărituri. Acad. Rom., Ms. 944, fol. 9 și Melhisedec, *Cronica Romanului*, vol. II, p. 14.

Cuvântul «catastih» are aici cel de al doilea sens, de condică, de registru al breslei, în care se găsesc trecute acte şi însemnări cu privire la vieaţa ei.

In condicile-catastih, se găsesc în deobşte, trei soiuri de însemnări: întăriturile breslei, pomelnicele şi însemnările staroştilor.

1° *Intăriturile*

Primele foi ale catastihului sunt rezervate întăriturilor arhiereşti, care cuprind, în afară de titlu şi semnătură, trei părţi distincte şi anume: preambulul, statutul breslei şi blestemul arhieresc.

Preambulul, rezumă, într'o formulă mai mult sau mai puţin tipică, împrejurările în care breasla a cerut intervenţia Bisericii.

Preambulul este totdeauna interesant pentru istoricul breslei, deoarece într'însul se arată dacă breasla se constitue din nou şi anume, dacă aceasta se face în chip direct sau prin despărţirea unei bresle mixte. De asemenea se vede dacă este întăritura de înfiinţarea breslei sau o reînnoire a vechiului statut, în aceeaşi condică sau într'o condică reînnoită şi ea.

Statutul breslei, care urmează preambulului, este reproducerea exactă a condiţiilor în care breslaşii au înţeles să se asocieze, este rânduiala ce se obligă să păstreze spre bunul mers al profesiei şi apărarea intereselor comune, într'un cadru moral şi de ajutor reciproc.

Dacă acest statut este reprodus într'o primă întăritură, şi, breslaşii sau autoritatea bisericească nu au nimic de schimbat în el, atunci, în întăritura arhiereului următor, vechiul statut nu se mai reproduce din nou. Astfel procedează Mitropoliţii Ambrosie şi Veniamin în întăriturile ce dau statutelor Breslei ciubotarilor din Botoşani la 22 Octomvrie 1789 şi 23 Noemvrie 1832; astfel procedează Episcopul Ioanichie al Romanului cu Breasla meseriilor unite din acest oraş; la fel procedează episcopii Huşului, Gherasim, Meletie şi Sofronie cu Breasla lăutarilor din acest oraş [1]).

Când era însă vorba de o reînnoire materială de catastih, făcându-se o condică nouă, fie pentrucă în cea veche nu mai era loc unde să se scrie întăriturile sau însemnările stăroseşti, fie

---

[1]) Pr. C. Bobulescu, *Lăutarii noştri*, p. 148.

pentrucă timpul sau împrejurări fortuite contribuise a o strica, prima întăritură cuprindea totdeauna statutul breslei. La 2 Iunie 1792, Veniamin Costachi, pe atunci episcop la eparhia Huşului, innoia catastihul Breslei lăutarilor din oraşul cu acelaşi nume pentrucă «breasla meşterilor scripcari, iaste breaslă veche dintru început cu staroste şi catastev»[1]). Statutul era de asemenea în întregime reprodus, ori de câte ori breslaşii sau Biserica găseau trebuitor a introduce în el unele modificări, cum este, spre exemplu, cazul la Breasla blănarilor d:n Botoşani, cu întăritura din 10 Februarie 1818, dată tot de Veniamin Costachi, ca Mitropolit al Moldovei[2]).

Blăstămul arhieresc, este întăritura propriu zisă, cu înfricoşat legământ, ca nici breslaşii, nici staroştii, nici autorităţile să nu desfiinţeze aşezământul, blagoslovind, din contra, pe toţi ce vor păzi rânduiala breslei şi nu vor strica aşezarea ei.

«Aşijderea cine să va amesteca să strice această tocmeală care mai sus scriem — spune Mitropolitul Dosoftei în întăritura dată Breslei cioclilor din Iaşi, la 1676 — şi săi scoaţă din obicina lor sau să le facă alte obiceae carele nau fost păn acmu, sau carele boiar sau slujitor îi vor trage ori la ce dare sau la lucru domnescu sau la alte mai mărunte şi nu le vor da pace ce l϶ vor face val şi asupreală şi trăsuri acelora tuturor oricine ar fi zicem denpreună cu sfinţiia sa părintele Dosothei întru tot cum sfinţitul patriarhul sfintei cetăţi a Erusalimului şi a toată Palestina aşa şi blagoslovenia noastră blestemăm şi afurisim pe acei prestăpnici stricători de acest obiceai bun ce scrie în previlia aceasta şi zicem să fie ei trecleaţi şi procliaţi şi anathema şi maranatha şi blestemaţi de domnul dumnezeu cela ceau făcut cerul şi pământul şi toate văzutele şi nevăzutele de Is. Hs. şi de maica sfinţii sale S[fân]ta Precista şi de sfântul Ioan Botezătoriul şi 12 sfinţi apostoli din care sunt 4 evanghelişti, Mathei, Marco, Luca, Ioan şi de toţi apostolii şi de 318 sfinţi părinţi carele au fost la soborul dintâiu în cetate în Nicheia şi de toţi sfinţii şi la înfricoşatul giudeţ a domnului dumnezeu a lui Is. Hs. să le fie părăş sfinţii stăpânii cioclilor acestora treisfetitele Vasilie Velichii, Grigorie bogoslov, Ioan Zlatoust şi trupurile lor aproape de ocalnic, moartea lor duhul

---

[1]) *Ibidem*, p. 143.

[2]) *Catastih*, în N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoşani*, p. 12 şi urm.

necurat să între săi răzbească și săi zrobiască *(sic)* să alearge pre ulițele Iașilor dăzbrăcați soli cu totul răcnind și țipând săi prinză ciocani săi leage și la cumplita și strașnica moartea lor să naibă parte de sfânta preceștanie și de provod ce să moară negrijiți păgânește iar dup ocalnic moarte lor să fie legaț cu trupul și osăndăț cu sufletul, trupurile să fie legate și nici odinioară dezlegate șin veacul acesta șin veacul cel viitor hierul ruginește mucezește lemnul putrezește iar trupurile acealor dușmani să nu putrezească nici strice ci să stea întregi neclătit neagre și uscate și înpuțite să fie ei afurisiți și după înfricoșatul giudeț a lui dumnezeu sfinții să le amărască suflete lor denpreună cu a lor pedepsite trupuri în muncele iadului săi sălășluiască în salașul satanei întru întuneric osăbit în focul nestinsu în viermii neadormiț dinpreună cu ocalnicul Iuda și cu trecleatul Ariia și cu toți ereticii acolo în veci nesfârșiț să să muncească. Amin. »[1]).

Uneori blestemul arhieresc este mai puțin înfricoșat, dar cu o variantă nu mult îndepărtată.

Intăritura se scria în catastihul breslei terminând preambulul și statutul. Ea putea fi însă dată și cu o carte aparte, în cazul în care condica, pe care breslașii și-o propuneau să le servească de catastih, nu era încă în posesia lor. Ulterior, diacul însărcinat cu alcătuirea și scrierea cu litere înflorite cu chinovar roșu a pomelnicelor, transcria, în fruntea catastihului, și întăritura obținută, lăsând, între ea și pomelnice, un număr de foi libere pentru întăriturile ce urmau a se obține ulterior. Aceasta trebue să fi fost situația ciubotarilor din Botoșani, a căror primă întăritură de constituirea breslei, o găsim pe prima foaie a catastihului, neiscălită de Mitropilitul Gavriil Calimah [2]), deși e completă, cuprinzătoare, adică și al statutului breslei, în timp ce în întăritura următoare, semnată de Mitropolitul Ambrosie, statutul nu se mai găsește, referindu-se la cel anterior [3]).

Din contra când breslașii făceau o condică nouă, pentru reînnoirea uneia mai vechi, uneori se transcria în fruntea ei și conținutul ultimei întărituri, fără titlu, cu intenția, poate, de-a ușura cancelaria eparhiei și a urgenta obținerea reîntăririi vechiului

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 418—418 verso.

[2]) *Catastihul breslei*, fol. 1—2 verso.

[3]) *Idem*, fol. 3 verso — 4.

statut, prin simpla semnătură arhierească pusă în josul aceluiaş statut recopiat. Numai astfel ne putem explica pentru ce în catastihul Breslei meseriilor unite din Roman, găsim două întărituri, una după alta, a Episcopului Atanasie. Este adevărat însă că Atanasie păstoreşte eparhia Romanului în două rânduri: odată, între 1724—1730, când e schimbat de Daniil, pentru ca, după trei ani, să revie a doua oară în scaun, însă numai pentru un singur an, 1733—1734 [1]). S'ar, putea deci presupune că a dat câte o întăritură în fiecare păstorie, mai ales că prima, cu statutul, poartă data de 28 Decemvrie 1724, iar a doua nu este datată. O astfel de interpretare nu este posibilă pentrucă sub cea de-a doua semnătură este numai o adnotare, personală, cu observaţii relative la trecutul breslei şi starea condicei ce se reînnoia, al căror loc nu era decât în preambulul primei întărituri şi care nu ar fi lipsit dacă aceasta ar fi fost dictată de dânsul.

Ceea ce trebue remarcat, este şi faptul că nu toţi arhiereii erau solicitaţi să dea astfel de întărituri, întru cât catastihurile cunoscute până azi prezintă goluri, adesea destul de mari, între o întăritură şi alta.

In catastihul Breslei ciubotarilor din Iaşi, dela întăritura Mitropolitului Gavriil din 1766, nu mai găsim nici o alta până la 1814, sub Veniamin. Ori, între timp, scaunul Mitropoliei Moldovei, fusese ocupat de şase ori: Mitropolitul Leon, urmează lui Gavriil I Calimah la 1786; la 1789 este înlocuit de Ambrosie, care rămâne în scaun trei ani, până în 1792, când, pentru patru luni, e urmat de Gavriil al II-lea, pentru ca dela 1808 să revină cu armatele ruseşti şi să înlocuiască până la 1812, pe Mitropolitul Veniamin Costache; acesta păstorise înaintea lui timp de cinci ani, cu începere dela 1803. Intre timp, Iacob al II-lea Stamati păstorise neîntrerupt unsprezece ani (1792—1803) [2]). Pentru ce, timp de patruzeci şi opt de ani, ciubotarii ieşeni nu mai apelase la întăriturile arhiereşti, când Ambrosie fusese solicitat şi întărise catastihul breslei ciubotarilor din Botoşani şi când Iacob al II-lea întărise pe acela al făclierilor din acelaşi oraş?

Se pare că, odată înfiinţată, breasla nu mai reînnoia catastihul decât, mai ales, în trei cazuri: când era nevoie de formarea unei

---

[1]) Melhisedec, *Cronica Romanului*, vol. II. Introducere.

[2]) C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei*, p. LIX.

noui condici, când breslașii cădeau de acord să introducă dispoziții noui în statut și când neînțelegeri sau tulburări din lăuntru sau dinafară făceau să se simtă nevoia reîmprospătării vechiului legământ sau privilegiu printr'o nouă blagoslovenie sau blestem arhieresc.

Dacă primul caz era regulă generală, întăritura din 30 Mai 1814, acordată ciubotarilor din Iași de către Mitropolitul Veniamin, se datorește faptului că breslașii acceptă să li se treacă în catastih cinci ponturi noui, în care se prevăd o serie de contribuții prin care breasla urma să ajute biserica Curălari, al căreia hram, Pogorîrea Duhului Sfânt, îl ținea și breasla [1]). Tot adăugirea de ponturi la vechiul catastih, face pe breslașii blănari din Botoșani să ceară întăritura din 1818 a aceluiași Mitropolit [2]), unde, între timp, starostele breslei fusese silit să demisioneze din această demnitate « pentru neascultare și nesupunere » [3]).

Intăritura Episcopului Ioanichie se datorește exclusiv acestei din urmă cauze, după cum el însuși o mărturisește:

« Dară acmu de doi trei ani, necăutânduse aceste bresle sau ridicat câțiva meșteri tineri, alții de aiurea veniți și nu bagă samă pe starostele de briaslă și sau stricat și obicinuitul praznic ce făcea la ziua sfinților și marilor voevozi cerești Mihail și Gavriil, din pricina nesupunerei meșterilor, pentru care au venit înaintea noastră Ion sin Istinii starostele și cu toate breaslile din târgu din roman, blănarii, abăgearii, croitorii, bărbierii și cojocarii, poftind ca să lisă înoiască catastihul » [4]).

Această întăritură nu poartă dată, așa că nu se poate fixa exact cei « doi trei ani » de când tulburări mai grele se ivise în sânul breslei. Reînnoirea catastihului se făcuse de Atanasie la 1724, iar Ioanichie este episcop de Roman între 1747—1769. Se vor fi stricat obiceiurile breslei către sfârșitul păstoriei acestuia?

Tot din cauza stricării bunelor obiceiuri, se va fi cerut și reînnoirea din 23 Noemvrie 1832 a catastihului Breslei ciubotarilor din Botoșani, în care, Mitropolitul Veniamin, fără să arate vreun motiv, și fără cumplitele blesteme de mai înainte, ci mai mult ca un sfat părintesc, întărește « aceste bune obiceiuri ce sau așăzat

---

[1]) *Catastihul breslei.* În, « Uricar », vol. XIV, p. 8.
[2]) *Catastih.* N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoșani,* pp. 12 și urm.
[3]) N. Iorga, *loc. cit.*, p. 9.
[4]) *Catastih.* Intărituri, Acad. Rom., Ms. 944, fol. 14 verso.

prin acest catastih» pentru ca «nimene din staroşti sau şi alţi breslaşi să nu păşască piste aşăzarea aceasta şi obiceiurile lor, ci mai vârtos să întărească fieştecarele pentru a sa pomenire»[1]). Apelul la marea autoritate morală a Inaltului Chiriarh trebue să fi fost ultima nădejde a bieţilor breslaşi, iubitori ai aşezământului lor, care nu pare să le fi folosit prea mult, deoarece, în 1835, însemnările catastihului se opresc, ceea ce înseamnă că breasla se sdruncinase.

Intervenţia Bisericii era cerută nu numai în cazurile în care nevoi lăuntrice o indicau, dar şi atunci când cauze externe punea în cumpănă drepturile şi existenţa breslei. Astfel întăriturile date Breslei cioclilor din Iaşi de către Dosothei, Patriarhul de Ierusalim, la 9 Iulie 1674, aceea a Mitropolitului Dosoftei al Sucevei, din 24 August 1676 şi a lui Samoil, Patriarhul Alexandriei, din August 1715, precum şi întăritura dobândită de Breasla cioclilor din Focşani în Septemvrie 1730, se datoreşte mai ales neţinerii în seamă de către slujbaşii domneşti a privilegiilor lor: «...iat că au arătat înaintea noastră catastiful breaslii lor — zice Patriarhul Samoil — întărit de mulţi domni pravoslavnici ai ţării Moldovei şi sfinţi părinţi arhierei, mitropoliţi şi episcopi, aşijderea şi de fericiţii patriarhi ai Ierusalimului şi cu mare blestem lăsat ca să nu strice nime obiceaiul lor de cum iau lăsăt la catastiful lor, arătănd şi cărţi domneşti de milă şi de scuteală ca să fie în pace de toate nevoile de câte ar eşi pre alţii în tărg. Deci ei jăluind cu mare jalbă zicănd că ei boiari şi slujitori cu slujbă nu le ţin în seamă nici cărţile domneşti nici obiceaiul ce au legat la testament... şi le fac trăsură şi asupreală şii amestecă şi la alte socoteli şi mănunţuşuri ca să dea şi la lucru domnesc; aşijderele fiind ei holteai neînsuraţ au obiceai ca săşi facă din toate rufeturile căte 4 ciocli şi care de ce meşteşug ar fi şi nar lucra să naibă aceia breaslă a trage la nevoile lor şi ei tot nui lasă în pace şi trag ca să le dea ajutor la banii lor, aşijderea cioclul care să va însura să naibă voe a lipsi din breaslă păn la anul la praznic şi tot în scuteală să nu fie ca şi cum au fost neînsurat păn la praznic, iar la praznic să lipsască şi să scrie altul neînsurat în locul lui; aşijdere şi de giudeţile mireneşti den boiari să naibă voe nici treabă a globi sau a certa pre starostele nici pre ciocli altul nime făr de căt numai singur preosfinţitul mitropolit ori pentru ce vină ar fi şi

---

[1]) *Catastihul breslei*, fol. 5.

tot nui lasă în pace giudeaţele mireneşti şi le calcă şi aceaste obiceaiuri întărite lor, rugatusau dar cioclii şi patriarşiei noastre ca să le întărim catastiful şi obiceaiul lor ca să nui răsăpească...» [1]).

Dacă nici o schimbare de nici o natură nu urma a se face în catastih, şi nici împrejurări excepţionale nu cereau intervenţia autorităţii bisericeşti, întăriturile arhiereşti constau adesea numai într'o scurtă blagoslovenie, referindu-se la legăturile de mai înainte: «Carii ar strica aceste obiceaiuri a breslii carile mai sus scrie, acela să fie şi doi *(sic)* blăstămat iar care ar întări să fie ertat şi blagoslovit» este toată întăritura pe care Mitropolitul Misail (1702—1708) o scrie în catastihul Breslei blănarilor şi cojocarilor din Suceava, pentru ca, după el, Ghedeon al III-lea (1708—1723) să o repete cuvânt cu cuvânt [2]). La 20 Mai 1770, Leon, episcopul Romanului, dă o tot atât de scurtă întăritură catastihului Breslei meseriilor unite din Roman: «Precum au întărit alţi fraţi Arhierei carii au fost mai înainte de noi şi au legat în testamentul acesta a blănarilor, abăgearilor, a croitorilor, a bărbiiarilor şi a cojocarilor de aicea den tărgul romanului întărim şi noi şi legăm şi blagoslovim pre cei ce vor ţinea breasla aceasta» [3]). Exact aceeaşi formulă o întrebuinţează, după dânsul, şi Episcopul Antonie, la 18 Iulie 1793 [4]).

Pe lângă întăriturile mitropoliţilor şi episcopilor, în catastihurile breslelor de ciocli şi de mişăi, se găsesc, în mod excepţional, şi *întărituri de ale Patriarhilor străini*, cari ne vizitau ţara. Aceste bresle fiind în mod special alipite Bisericii, în calitatea lor de şefi supremi ai acesteia, patriarhii, nu refuzau întăritura lor, atunci când staroştii acestor bresle le-o cereau.

Cea mai veche întăritură de acest gen este dată, la 9 Iulie 1674, breslelor de ciocli din Focşani şi Iaşi, de către Dosothei Patriarhul Ierusalimului [5]). La 18 Februarie 1714, Hrisant, Patriarh «al sfintei cetăţi a Ierusalimului şi al toatei Palestina» întăreşte catastihul Breslei de ciocli din Iaşi [6]), iar la 15 Ianuarie 1715, tot el,

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 414.

[2]) *Idem*, 673, fol. 6 verso.

[3]) *Idem*, Ms. 944, fol. 16.

[4]) *Ibidem*, fol. 17.

[5]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 399 şi urm. şi 415 şi urm. Extrase, în N. Iorga, *Studii şi Documente*, vol. VI, pp. 420 şi 428.

[6]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 419.

găsindu-se la Roman, întărește și catastihul mișăilor din acest târg [1]). In August, același an, Breasla cioclilor din Iași primește și întăritura Patriarhului de Alexandria, Samuel [2]), care, șase ani mai târziu, la 8 Iunie 1721, intitulându-se « din mila lui Dumnezeu Papă și Patriarh al Alexandriei, al tot Egiptului, al Pentapoliei, Libiei și Ethiopiei » să întărească și el catastihul Breslei mișăilor din Roman [3]).

Dacă întăriturile arhierești erau cerute, pentru motivele sus-menționate, atât la înființarea cât și în decursul vieții breslelor, există cazuri când, după ce catastihul fusese întărit de arhiereu, breslașii se rugau și de Vodă să li-l întărească. Acesta primea, fără să schimbe însă ceva din condițiile în care fusese întărit de Biserică, dacă nu acorda un mic privilegiu de ordin pur economic.

La 25 Februarie 7241 (— 1733) Breasla cizmarilor și solonarilor din Iași, dobândește următoarea întărire:

« Ion Grigorie Ghica Voevod, Bojiiu Milostiiu g[o]sp[odară] zemli Moldavscoi.

« Facem știre cu această carte a domniei meale celor ce ar vrea a ști pentru breasla cizmarilor și a solonarilor *(sic)* de aici din Iași, că iar viind înaintea domniei meale starostele acestei breasle împreună cu toată breasla lui, ne-au arătat acest testament cu iscălitura a cinstit părintelui și rugătoriului nostru sfinția sa Chir Antonie Mitropolitul, care testament scrie cum au înoit șau întărit privileghia aceștii breasle după cum iaste obiceaiul din veaci, de toate obiceaiurile breaslii lor precum au fost din început să urmeaze breasla aceasta și starostele și toată breasla. Pentru aceasta și domnia mea dacă am văzut testamentul acesta înoit și întărit și iscălit de părintele mitropolitul tocmit pe așăzare pe toate obiceaiurile breaslei cizmarilor și a soronarilor *(sic)* precum au fost tocmit și obicinuit au rămas și de acum înainte să fie nesmintită am dat și am înoit și am întărit și domnia mea ca să fie următoare breasla aceasta după cum iaste tocmit și legat pe toate obiceaile breaslii lor să fie stătătoare și neclătite și nime alt la obiceaile breaslii lor cum scrie testamentul acesta » [4]).

---

[1]) *Idem*, Ms. 965, fol. 33 verso, și în Melhisedec, *Cronica Romanului*, vol. II, p. 2.

[2]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 414.

[3] Melhisedek, *loc. cit.*, vol. II, p. 5.

[4]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 445 verso.

La 17 Noemvrie 1821, Ioniţă Sandu Sturza, întăreşte cuvânt cu cuvânt ponturile catastihului ciubotarilor din Iaşi, aşa cum fusese stabilite de Mitropolitul Gavriil, şi adăugate de Veniamin la 30 Mai 1814, cu singura deosebire că la pontul al 7-lea al întăriturii lui Gavriil, devenit 21 în întăritura domnească, urcă dajdia negustorilor din afară, cari aduceau ciubote de aiurea spre a le vinde la Iaşi, dela doi bani de perechea de ciubote, datoraţi starostelui ca poclon, la şase bani de pereche; aceasta deoarece suma de mai înainte o priveşte «josită cu totul» iar breasla se tânguise că are «cheltueli mari la hramul ce prăznuesc»[1].

Aceste cărţi domneşti nu sunt aşezări date breslei ca acelea ce am văzut mai înainte, ci pur şi simplu întărituri, recunoaşterea şi de către Domnie a fiinţării legale a breslei, dată pe baza dreptului regalian, la care domnii nu renunţase niciodată şi pe care, în parte numai, îl cedase Bisericii. Dovada evidentă este faptul că Grigore Matei Ghica întăreşte catastihul Breslei cizmarilor şi solonarilor pentrucă fusese întărit şi de Mitropolit, iar Ioniţă Sandu Sturza nu face nimic alt decât să reproducă, acordând doar încă un mic avantaj bănesc, ponturile catastihurilor întărite mai întâi de mitropoliţi. Aceste întăriri domneşti nu erau însă trebuitoare pentru existenţa şi recunoaşterea breslelor, ceea ce face să le găsim numai în chip cu totul excepţional, ca un exces de formalism din partea breslaşilor.

2° *Pomelnicele*

Catastihurile cuprindeau totdeauna un număr de pomelnice amintind numele acelora cari oblăduise ţara şi sfânta Biserică sau care se ostenise la alcătuirea breslei. Aceste pomelnice nu sunt însă exact aceleaşi în toate catastihurile. Pomelnicele domnilor, a mitropoliţilor, episcopilor şi breslaşilor se găsesc atât la breslele economice cât şi la cele sociale; catastihurile acestora din urmă cuprind însă, în plus, şi pe acelea ale boierilor. Este drept că un pomelnic de boieri se găseşte şi în catastihul Breslei blănarilor şi cojocarilor din Suceava, care, mai mult, cuprinde şi câte un pomelnic de egumeni şi diaconi, însă acestea nu sunt decât rămăşiţa pomelnicelor vechei frăţii, păstrate şi continuate şi după transformarea acesteia în breaslă.

[1]) *Catastihul breslei*, în «Uricar», vol. XIV, p. 14.

Pomelnicul domnilor începe în deobşte, cu cel mai vechiu voevod al Ţării Moldovei şi se termină cu numele aceluia sub a cărui domnie se alcătueşte catastihul.

Cel mai complet pomelnic domnesc este acela din catastihul Breslei ciubotarilor din Iaşi, întru cât se datoreşte cancelariei domneşti, alcătuit fiind din porunca vel logofătului Iordachi şi întărit cu pecetea domnească [1]), pomelnic, care s'a copiat şi de către breslaşii ciubotari din Botoşani [2]).

Pomelnicele domneşti sunt departe de-a fi complecte sau exacte, datorită omisiunilor şi intervertirilor numelor foştilor domni.

Iată două din aceste pomelnice, în comparaţie cu şirul domnilor moldoveni:

Şirul Domnilor Moldovei [3])	*Pomelnicul Breslei blănarilor din Suceava* [4])	*Pomelnicul Breslei ciubotarilor din Iaşi* [5])
Dragoş		Dragoş
Sas		Sasu
Bogdan I		Bogdan
Laţcu		Laţco
Petru I Muşat		Petru
Roman I		Roman
Ştefan I		
Iuga-Vodă		
Alex. cel Bun		Alexandru
Ilie		Iliaş sin ego
Ştefan II		Ştefan brat ego
Roman II		
Petru II		
Alexandru II		
Bogdan II	Bogdan	Bogdan
Petru III Aron		

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, pp. 5 şi urm.

[2]) Vezi Anexa No. 3, fol. 6—7.

[3]) D-na Virginia Sacerdoţianu, în *Bulletin of the International Committee of Historical Sciences*. Paris, vol. VII, partea I, Nr. 26, Martie 1935, pp. 56 şi urm.

[4]) Acad. Rom., Ms. 673, fol. 7; Vezi Anexa No. 2.

[5]) T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, p. 5 şi urm.

Ştefan III cel Mare	Ştefan starag	Ştefan sin ego
Bogdan III Chiorul	Bogdan sleapag	Bogdan
Ştefan IV cel Tânăr		
Petru IV Rareş	Petră Vd.	Petru Rareş [1]
Ştefan V Lăcustă		Ştefan Lăcustă [1]
Alex. III Cornea		
Ilie II Rareş		Iliaş
Ştefan VI Rareş		Ştefan-Vodă cel Tânăr [2]
Ion I Joldea		
Alex. IV Lăpuşneanu	Alexandru	Alex. Lăpuşneanu
Ion II Despot Eracl.		
Ştefan VII Tomşa	Tomşa [3]	
Bogdan IV	Bogdan [3]	
Ion III Vodă cel Cumplit		
Petru V Schiopul	Petru	Petru-Vodă
		Ştefan sin Petrii Vv. [4]
Ion IV Potcoavă		
Iancu Sasul	Iancul	
Aron Tiranul	Aron	Aron
Petru VI Cazacul		
Ştefan VIII Răzvan	Răzvan	
Ieremia Movilă	Eremia	Ieremia
Mihai Viteazul		
Simion Movilă	Simeon	Simion
Mihai Movilă		
Const. Movilă	Constantin	
Ştefan IX Tomşa		Tomşa Ştefan
Alex. V Movilă	Alex. brat ego	
	Bogdan tij brat	
	Mihai sin ego	
	Petru brat ego	
	Gavril brat ego	
	Ştefan Tomşa [5]	

[1] In text Petru Rareş urmează lui Ştefan Lăcustă.
[2] E. Ştefăniţă Vodă (1517—1527), care precede pe Petru Rareş.
[3] In text ordinea e inversată: Bogdan este înaintea lui Tomşa.
[4] Acesta e Ştefan Rareş (1551—1552).
[5] E trecut după Alex. Movilă, ţinând deci seamă de cea de-a doua domnie (1621—1623).

Radu Mihnea	Radul	Radul
Gaspar Gratiani	Gaspar	
Alex. VI Iliaş	Alexandru	Alexandru
·	Moisei [1]	
Miron Barnovski	M. Barnovski	M. Barnovski
Alex. VII Coconul		
Moisă Movilă		
Vasile Lupu	Vasilie	Vasilie
Gheorghe I Ştefan	Gh. Ştefan	Gh. Ştefan
Gheorghe II Ghica	Ghica	
		Ştefan Ghica (?)
Const. Basarab		
	Gligoraşco sin Ghica (?)	
Ştefan X Lupul	Ştefan sn Vasilie	Ştefan sn Vasile
Istrate Dabija	Dabijia	Eustrate Dabija
Gheorghe III Duca	Duca	Duca
Iliaş Alexandru	Iliaş	Iliaş Alex.
Ştefan XI Petriceico	Ştefan Petru [2]	
Dum. Cantacuzino		Dumitraşco
Antonie Ruset		Anton Ruset
Const. Cantimir	Cantimir	Constantin
Dimitrie Cantemir		
Const. Duca	Const. sin Duca	Const. sin Duca
		Const. Basarab [3]
Antioh Cantemir	Antioh Cantemir	Antioh
Mihai Racoviţă	Mihai Racoviţă	Mihai Racoviţă
Necul. Mavrocordat	Neculai Alex.	Neculai Alex.
	Dum.sn.Cantemir[4]	Cantemir
		Şerban Voevod [5]
Grig. Matei Ghica		Grigore Ghica

[1]) El vine înaintea celei de-a doua domnii a lui Miron Barnovski (1633) dar nu l-a precedat pe Alex. Coconul (1629—1630).

[2]) Aici se închee pomelnicul din 1673. Domnii ce urmează sunt adăugaţi ulterior.

[3]) E trecut după 1695, când se termină a doua domnie a lui Const. Duca; de fapt domneşte între 1659—1661.

[4]) E trecut la rândul celei de-a doua domnii (1710—1711). Cu el se termină şi adăugirile din pomelnic.

[5]) Acesta este tot Constantin Basarab (1659—1661) pe care D. Onciul îl numeşte Const. (I) Şerban (*Din istoria Românici*, Bucureşti, 1913, p. 187).

Const. Mavrocordat	Const. Mavrocordat
Ioan Mavrocordat	Ioan brat ego
Const. Racoviță	
Matei Ghica	Mătei
	Ghica sn. Grigore (?)
Scarlat Ghica	Scarlat Ghica
Ioan Th. Calimah	Ioan Teodor
Grigore Calimah	
Grigore Al. Ghica	Grig. Al. Ghica [1])
Const. Moruzi	
Alex. C. Mavrocordat I	
Alex. I. Mavrocordat II	
Alex. Ipsilante [2])	
etc. etc	

Se vede, prin urmare, cu ce greșeli și lipsuri se alcătuiau pomelnicele domnilor, greşeli și lipsuri care se găsesc la toate catastihurile care ne-au parvenit, însă nu aceleași constatate mai sus, ci altele. Astfel în pomelnicul domnilor din catastihul Breslei blănarilor, croitorilor, bărbierilor, abăgerilor și cojocarilor din Roman, nu găsim amintite decât treizeci și șapte nume în loc de șasezeci și cinci cât ar fi trebuit să cuprindă, dela Dragoș-Vodă la Neculai Mavrocordat, când se reînnoește catastihul [3]). In pomelnicul din catastihul Breslei făclierilor din Botoșani, domnii sunt trecuți nu numai o singură dată, cum se obişnueşte, ci şi celelalte domnii ale lor, adăugându-se chiar domni noui. Așa, după Ştefan I, este trecut un « Petru Vv » și, după dânsul, « Iorga Vv. [Iuga-Vodă], fiul lui Petru-Vodă » [4]); după Constantin Movilă, e trecută « Doamna lui Irimie Vv. cu fiul său Bogdan Vv. » iar, mai apoi și pe « Gavrilă Movilă Vv. », cei dintâi, doar pretendenți nenorocoși, iar cel de pe urmă, domn în Țara-Românească [5]).

Cum se explică aceste greșeli?

Gh. Ghibănescu, comentând pomelnicul din catastihul Breslei mişăilor din Iași, socoate că « biserica n'a avut în deosebită stimă

[1]) Cu el se termină pomelnicul.

[2]) Domnii i-am trecut numai la rândul primei domnii.

[3]) *Catastih*, Acad. Rom., Ms. 944, fol. 10—11 verso.

[4]) Acad. Rom., Ms. 215, fol. 5.

[5]) *Ibidem*, fol. 5 verso.

faptele unora din acești domni uitători de lege, vrăjmași bisericii și deci starostele de calici care la orice domnie nouă se ducea la Mitropolie să înscrie numele Voevodului i se refuza înscrierea, Domnul nefiind pe placul Mitropoliei și nici al calicilor »[1]).

Această explicație nu poate fi cea exactă din nici un punct de vedere. Dacă în adevăr, un « Ștefan Tomșa, un Ilieș Rareș-turcitul, un Ștefan Petriceicu-răzvrătitul, un Dumitrașcu Cantacuzino-mueraticul » lipsesc din pomelnicul domnilor scris în catastihul mișeilor din Iași, atunci, cum se face că Alexandru cel Bun nu este trecut în pomelnic? Doar despre acesta pomelnicul oficial spune că « au adus pé Sfti Ioan Novi în Suceavă în sfânta Mitropolie și au făcut multe sfinte mănăstiri și biserici în țară »!? Se poate, evident, răspunde că întru cât breasla aceasta pretindea a fi fost întemeiată de către Ștefan cel Mare, pomelnicul începea cu acest domn. In acest caz însă, cum se face că domnii excluși de Biserică din acest pomelnic sunt admiși tot de dânsa în toate celelalte pomelnice, fie și de mișăi? Apoi, nimic nu ne îndreptățește a crede că numele domnilor se trecea în pomelnic, după cererea starostelui respectiv, la fiecare nouă domnie, deoarece, mai întâi, era greu de știut de mai înainte dacă un domn va fi bun sau rău și apoi în toate catastihurile, până azi cunoscute, în pomelnicele domnești avem două feluri de scrisuri: Dela început și până la numele domnului sub a căruia domnie se alcătuia catastihul, era una și aceeași scrisoare, a diacului care scria toate pomelnicele, unde literele inițiale, ca și titlul, erau în chinovar roș și cu cât mai multă bunăvoință de a fi redate mai chipeșă; restul pomelnicului era scris de alte condeie, trecând câte mai multe nume dintr'odată, cu scriere curentă, fără chinovar și fără pretenție caligrafică, domnii fiind trecuți întotdeauna numai o singură dată, indiferent de numărul domniilor lor.

In catastihul breslei blănarilor și cojocarilor din Suceava, pomelnicul din 1673 se oprește la « Ștefan Petrea Voevod sn Petriceaico ». La 1715, când catastihul este dus spre întărire Mitropolitului Ghedeon, dichiul Mitropoliei adaugă:

Cantimir Voevod,
Costandin sn Duca voevod,

---

[1]) *Breasla mișăilor și locul calicilor din Iași*, în Rev. « Ion Neculce » vol. IV, p. 103.

Antioh sin Cantimir voevod
Mihail Racoviță voevod
Neculai Alexandru voevod
Dumitru sin Cantimir voevod [1]).

Se trec deci, în ordine cronologică, toţi domnii dintre 1673 și 1715, cu excepţia lui Dumitrașcu Cantacuzino și Antonie Ruset, care urmaserră îndată după Petriceico. La fel se procedează și cu pomelnicul domnilor din catastihul Breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman [2]). In acelea ale ciubotarilor din Iași și Botoşani, din momentul alcătuirii catastihurilor, niciun nume de domnitor n'a mai fost trecut în pomelnic [3]), deşi ultimele întărituri arhierești sunt acelea ale lui Veniamin Costachi din 1814 și 1818, iar ciubotarii din Iași au și domneasca întăritură a lui Ion Sandu Sturza din 1821.

Prin urmare, susţinerea lui Gh. Ghibănescu cum că starostele se ducea, la fiecare nouă domnie, să ceară Mitropoliei trecerea în pomelnic a noului domn, este cu totul neîntemeiată.

Cine ar fi îndrăznit de altfel, fie el și mitropolit, să refuze înscrierea în pomelnic a unui domn, admițând că această înscriere nu se făcea decât la ieşirea lui din domnie, când nu se știa dacă în curând nu se va reîntoarce în scaun?

Explicaţia pare a fi mult mai simplă. Aceste pomelnice se alcătuiau de către un diac, care, în acest scop, utiliza izvoare diferite și omisiunile personale ale acestui scriitor erau cu atât mai posibile, cu cât redactorul era mai puțin cărturar. Intr'adevăr, dacă din pomelnicul catastihului blănarilor din Suceava lipsește Ilieș Rareş-turcitul și Dumitrașcu Cantacuzino-muieraticul, cum le spune Ghibănescu, în schimb figurează și Petriceicu și Ştefan Tomşa, ba, mai mult, îl găsim trecut şi pe « Gaspar Voevod », cel de altă lege decât a noastră, şi nu trebue să se uite că acest pomelnic fusese al breslei încă de pe vremea când ființa ca « Frăţia Sf. Paraschiva a blănarilor şi cojocarilor din Suceava ». La ciubotarii din Iași şi Botoşani, îl găsim şi pe « turcitul » şi pe « mueraticul », iar în pomelnicul catastihului breslei făclierilor din Boto-

[1]) Acad. Rom., Ms. 673, fol. 7 verso.
[2]) *Catastih*, Acad. Rom., Ms. 944, fol. 10.
[3]) *Idem, id.*, Ms. 606, fol. 4—4 verso şi catastih inedit Anexa Nr. 3, fol. 7.

şani, nu numai că aceştia există, dar Iancu Sasul e trecut cu specificaţia «lutrean», adică lutheran [1]).

Mai aparte și vrednic de amintit este pomelnicul domnilor din catastihul Breslei cioclilor din Roman, şi în acela al mişăilor din același târg, unde sunt trecute și nume de domniţe:

Petru Voevodŭ Rareş dobrago i g[ospo]dja Ileana (Petru-Vodă Rareş cel Bun și soţia Ileana).
Alexandru Voevodu, g[ospo]dja Roxanda.
Ştefan Voevod Tomşa i g[os]p[o]dja Ginevra.
Duca Voevod i gospodja Nastasia.
Stephan Petru Voevodu i gospoja Maria.
Constantin Duca Voevodu i gospoja Maria.
Antioh Constantin Voevodu i gospoja Ecaterina.
Dimitrie Constantin Voevodu i gosp. Casandra.
Mihai Racoviţă Voevodu i gospoja ego Ana (și soția lui Ana).
Ioan Necula Alexandru Voevodu i gospoja ego Polcherie i cead ihă (și fiii lor).
Ion Grigori Ghica Voevoda gospoja Zoi [2]).

Trecerea în pomelnic a soţiilor domnitorilor şi pomenirea chiar și a fiilor lor, pare că se datorește renumelui ce-și făcuse, în timp, de milostivi şi săritori la nevoile celor nevolnici. Nu poate fi vorba despre o *breaslă de mişăi* ajutată de sus arătaţii domni, deoarece alcătuirea în breaslă a mișeilor din Roman nu trece dincolo de domnia lui Mihai-Vodă Racoviţă, după cum arată întăritura din 21 Ianuarie 1704 a Episcopului Lavrentie şi faptul că Mihai Racoviţă e ultimul din pomelnicul iniţial al breslei [3]). Apoi este un document, pe care mișeii îl pretindeau a fi dela Petru Rareș, după care acesta, dimpreună cu soția sa, dăruise mișeilor din Iaşi un loc [4]), și totuși în pomelnicul domnitorilor, aceştia nu trec şi pe domniţa Ileana.

Rezultă deci că la alcătuirea pomelnicelor nu era o normă bine și în general stabilită, totul depinzând de ştiinţa diacului respectiv. Astfel, în pomelnicul catastihului breslei făclierilor din

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 215, fol. 5 verso.
[2]) *Idem.*, Ms. 965, fol. 4 şi 34.
[3]) *Ibidem*, fol. 31.
[4]) Gh. Ghibănescu, *Breasla mişeilor*, p. 102.

Botoşani, pe Ioan Despot Eraclide, îl denumeşte « Despotă Iacovă şi basilie întăi »; pe Gaspar Graţiani, « italiianul »; pe Vasile Lupu, « arvanitul »; pe Gheorghe Ghica, « capichihaie »; pe Gheorghe Duca, « albanitul »; notând la numele lui Scarlat Ghica « şi au prădat Tătarii ţara de jos », la acela al lui Const. Mavrocordat « şi îndată stăpânire oştilor moschiceşti », la Grig. Ghica « care sau luat rob de oştile rusăşti », iar la Alex. Ipsilante « care lau luat nemţii » [1]).

Pomelnicele mitropoliţilor, deşi cu lipsuri şi anacronisme şi mai pronunţate ca în acelea ale domnilor, nu se găsesc neapărat în toate catastihurile, uzul părând a fi fost ca la reşedinţele episcopale să nu figureze în catastihuri decât pomelnicul episcopilor, după cum se vede din catastihul Breslei meseriilor reunite din Roman [2]). Pomelnicele mitropoliţilor nu încep nici ele cu acelaşi păstor. Aşa, acela din catastihul ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani, precum şi al mişeilor din Roman, în capul pomelnicelor figurează Mitropolitul Theoctist, pe când în catastihul Breslei blănarilor şi cojocarilor din Suceava este Gheorghe Moghilă. Ultimul din pomelnic era însă totdeauna acela sub a cărui păstorie se făcea catastihul, toate numele scrise fiind cu aceeaşi artistică îngrijire ca şi pentru domni. Ulterior se adăugau, de către dieci, numele mitropoliţilor aduşi de vremuri, în acelaşi chip ca şi pentru domni.

Un caz excepţional, de sigur, îl găsim la Breasla blănarilor şi cojocarilor din Suceava, în al cărei catastih pomelnicul mitropoliţilor este următorul:

Gheorghe Mitropolit Moghila
Theodosie Mitropolit
Anastasie Mitropolit
Gheorghie Mitropolit
Theofan Mitropolit
Nicanor Mitropolit *ot Agapie*
Mâcarie Mitropolit
Theofan Mitropolit *ot Slatina*

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 215, fol. 5—6.

[2]) *Catastih,* Acad. Rom., Ms. 944, fol. 14 verso — 15. Vezi şi Melhisedek, *Cronica Romanului,* vol. II, p. 18.

Varlaam Mitropolit *ot Săcul*
Ghedeon Mitropolit *ot Săcul*
Sava Mitropolit *ot Săcul*
Dosoftei Mitropolit *ot Pobrata*
Ghedeon Mitropolit ot Agapie

Ultimul nume din lista diacului, este acela al lui Dosoftei. Mitropolitul Ghedeon al III-lea, îşi scrie singur numele, titlul şi metania, adăugând tot cu mâna lui şi toate metăniile înaintaşilor săi. Cum însă între Mitropoliţii Dosoftei şi Ghedeon mai păstoriseră şi alţii, dichiul Mitropoliei adaugă:

Sava Mitropolit ot Putna
Misail Mitropolit ot Săcul

iar, după ce mai adaugă şi patru nume la pomelnicul episcopilor, face următoarea notă:

« Ioan Dichii ot Suceava de postrig ot Moldoviţa vleat 7224 (1715) Dechemvrie 5 în zilele Măriei sale lui Neculai Vodă fiind preosfinţitul Kir Ghedeon Mitropolit ţării Moldovii »[1].

Pomelnicele episcopilor au particularitatea că atunci când figurează într'un catastih în care nu există pomelnic de mitropoliţi, adică în catastihurile breslelor din reşedinţele episcopale, episcopii pomeniţi sunt numai aceia ai Episcopiei respective, evident, cu aceleaşi lipsuri ca şi în pomelnicele de mai sus; atunci când în catastih este şi un pomelnic de mitropoliţi, episcopii pomeniţi sunt şi dela alte Episcopii.

Pomelnicele de boieri, cuprind uneori pe toţi marii dregători ai Moldovei de mai înainte şi din vremea când catastihul se redacta dintâi sau se reînnoia, aşa cum îi găsim trecuţi în catastihul Breslei mişeilor din Iaşi[2]; alte ori pomelnicele nu cuprindeau decât lista boierilor de divan ai domnului cari întăreau catastihul[3].

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 673, fol. 9 verso, 10 verso şi 11 verso.

[2]) Gh. Ghibănescu, *Breasla mişăilor,* în Rev. « Ion Neculce », vol. IV, p. 104.

[3]) In catastihul Breslei cioclilor din Roman, în dosul foei ce cuprinde întăritura dată şi semnată de Dimitrie Cantemir la 13 Ianuarie 1711, se găseşte pomelnicul boerilor Divanului său în următoarea formaţie: Neculai

Se pare însă că aceste pomelnice nu erau în uz decât numai la breslele sociale, iar, dacă un asemenea pomelnic îl găsim şi în catastihul Breslei blănarilor şi cojocarilor din Suceava, el nu este decât o rămăşiţă dela frăţii.

Pomelnicele de meşteri cuprind pe toţi breslaşii cari participau la înfiinţarea unei bresle sau la reînnoirea condicii.

In catastihul Breslei meseriilor reunite din Roman, în fruntea listei de meşteri se scrie: «Bresla tărgă Romanului săs ştie», pomelnicul începând cu staroştii şi foştii staroşti, în vieaţă însă [1]). In catastihul Breslei ciubotarilor din Iaşi, se spune: «Aice se pomenescu toţi meşterii. Breslaşi, ciubotariĭ ce au silit şi au înoit catastihul acesta» [2]), titlu la care colegii lor din Botoşani adăugau: «...au înoit făcând de iznoavă...».

Acest pomelnic de meşteri, deşi are în continuare însemnările privitoare la intrările ulterioare în breaslă, se distinge însă uşor, prin faptul că lista e scrisă de aceeaşi mână care a scris şi celelalte pomelnice, iar, pe de altă parte numele meşterilor nu poartă în dreptul lor nici o menţiune din acelea obişnuite viitorilor breslaşi.

3º *Insemnările staroştilor*

In marea lor majoritate, însemnările acestea atestau primirea de noui meşteri în breaslă prin formula aproape tipică:

«Ioan sin Dimitrie au plătit bărbănţa la dumnealui starostele Eni Vişan»; sau,

«Gheorghe sin Marieĭ au dat bărbănţa tij la starostele».

Costantin, vel logofăt; Lupul Costache, vel vornic dolnei zemli; Ion Sturza, vel vornic gornei zemli; Antohie Joara, hatman; Iordache vel postealnic; Ion Neculcea, vel spătar; Dabij Scărlat, vel ban; Gheorghie, vel paharnic; Ilie Catargiul, vel vistearnic; Sandul Sturzea, vel stolnic; Costantin Costache vel comis; Vasilie Hănşescul, vel med[elnicer]; Ştefan Catargiul, vel clucer; Vicol, sărdar; Gavril Costache, vel sulgear; Ştefan Carage, vel cămănar; Sandul Crupenschi, vel jitnicear; (fără indicaţie), vel pitar; Costantin Pilat, vel şetrar; Neculai, vel armaş; Iorga Aristarho, vel uşiiar; Dumitru Saraci, agă. (Acad. Rom., Ms. 965, fol. 13 v.). Pomelnicul boerilor de divan ai lui Mihai Racoviţă, din a doua sa domnie se găseşte trecut în dosul întăriturii acestuia din 27 April 1716 (*Ibidem*, fol. 17 verso).

[1]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 20.

[2]) T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, p. 15.

Staroştii semnează uneori data intrării lor în funcţie:

« Să să ştie când au întrat staroste Ioan Işanu 1818 Inuar 3 şi câţi bani au luat a bărbănţei ».

Sau, cu o formulă mai simplă:

« In vreme starostelui Tudurachi Muste. 1814: Iuli: 27 ».

Insemnări de altă natură, ca ajutoare date breslaşilor, iertare de dările către breaslă, danii către biserică şi hram, primiri de Armeni, deschideri de dugheană, colecte de bani spre diferite scopuri, tocmeli de ucenici, sunt foarte rare.

Insemnările în catastih se fac de obiceiu de staroste, cu mâna lui, fără a-şi pune şi semnătura, sau şi de un diac oarecare; uneori însă, dacă meşterul ştia carte, se trecea el însuşi în catastih. Astfel, foile sunt umplute cu tot felul de scrieri, adesea foarte greu de descifrat, iar colorile a tot soiul de cerneluri, le dau o înfăţişare şi mai variată.

Insemnările sunt cele mai adesea datate, dar trecute fără vre-o rânduială, nici măcar în ordinea anilor; dinpotrivă, ele sunt trecute unde se găsea loc liber: la un sfârşit de foaie sau şi la mijlocul unei alteia, sărind-se câte o pagină întreagă sau începând o alta dela capăt, ceea ce contribue să îngreuie mult urmărirea înscrierilor în breaslă sau a succesiunii staroştilor, mai ales când însemnările nu sunt datate.

Această parte a catastihului are însă, o deosebită importanţă în cercetarea evoluţiei breslei din punctul de vedere al numărului şi provenienţei meşterilor, al organelor de conducere a breslei, al luptei pentru stărostie, al taxelor de plată şi al evoluţiei acestora.

2. Codul Calimah

Codul Calimah, aplicat în Moldova dela 1817 la 1832, este prima legiuire care cuprinde dispoziţii cu privire la bresle.

După vechiul obiceiu, breslaşii erau liberi să-şi alcătuiască singuri catastihul, adică contractul dintre ei, statutul, cum se zice astăzi, sub condiţia ca autoritatea competinte, Domnia, să găsească obiectul asocierii « ertat », adică legal, şi, ca atare, să-i dea cuvenita întărire: « Aşezările ce se fac între bresle sau între alte obştimi, spre a lor bună orânduială şi folos, spune § 15, vor avea între ele putere legiuită dacă cercându-se şi găsindu-se cu cale se vor întări de către stăpânire ». Cum însă legiuitorul atribue

breslelor, ca şi altor obştimi, un caracter de drept public, socoteşte că ocârmuirea trebue să le aibă în deosebita sa grijă şi, ca mijloc de control, cerea întărirea catastihurilor lor prin hrisov domnesc: « Intru cât obştimile pentru însuşi ale lor drituri se cuvine a fi sub osebita purtare de grijă a ocârmuirii, se hătărăşte prin deosebite legi făcute pentru dânsele, adecă prin hrisoave » hotăreşte § 43.

Acest hrisov era el necesar pentru însăşi crearea breslei sau intervenea independent de acest fapt, ca o necesitate ulterioară de control?

De această din urmă părere este Alexandru Degré: « Nici vorbă prin urmare — spune el, interpretând textul citat mai sus —, de necesitatea unui asemenea hrisov pentru *crearea* obştimelor. Obştimele, zice § 43 (conform § 27 austriac), adică corporaţiunile *publice* (comunele politice, breslele, etc.) stau sub deosebita *priveghere* a ocârmuirii regulată prin anume legi sau hrisoave, în deosebire de corporaţiunile *private* (soc. anonime, etc.), care au o administraţie neatârnată » [1]). Această interpretare nu pare a fi însă exactă, deoarece, după obiceiul pământului, domnia intervenea din primul moment, cercetând şi autorizând sau nu, prin anafora, înfiinţarea unei bresle, ceea ce de altfel o spune şi § 15 din Codul Calimah. Şi atunci, hrisovul cerut de § 43 nu poate fi decât pentru înfiinţare; este întăritura catastihului, cu şlefuirile cerute de stăpânire; cu alte cuvinte încercarea de-a introduce şi în Moldova sistemul Ţării-Româneşti.

Legiuitorul, făcând distincţie între drepturile şi datoriile ce se năşteau între breslaşi prin efectul catastihului şi răspunderea întregii alcătuiri faţă de terţi, hotăreşte că sunt două feluri de legiuite legături la « o ertată tovărăşie ». Prima, « legătura cea dinăuntru » pe care § 39 al. *a* o defineşte ca fiind legătura « tovărăşiei în deosebi către fiecare mădular a ei, sau a unui singur mădular către întreaga tovărăşie şi a fiecăruia dintre ele unul către altul »; a doua, e « legătura cea din afară » legătura adică « a tovărăşiei către alţii ce nu sunt din mădulăriile ei ».

Pentru a face însă cu putinţă raporturile dintre breaslă, ca un întreg, şi cei din afară de ea, printre care se număra şi Ocâr-

---

1) D. Alexander [Al. Degré], *Corporaţiunile şi aşăzămintele. Codul Calimah (§ 38)*, în Rev. « Dreptul », anul XXV, Nr. 24. Bucureşti 1896, p. 21.

muirea însăşi, § 40, acordă breslelor personalitatea morală: « O asemenea tovărăşie, spune acest paragraf, se socoteşte către Stat ca o singură persoană şi se numeşte persoană moralicească spre deosebirea de cea firească, pentrucă toate mădularile ei au tot aceleaşi drituri şi tot aceeaşi stare politicească ».

In afară de § 717, care vorbeşte despre « obştimele de săraci dintr'o politie » pe care le consideră ca o singură persoană, totalitatea deci a mişeilor dintr'un târg, prin urmare şi breslele constituite ale acestora, Codul Calimah nu mai conţine nici o altă dispoziţie referitoare la bresle. Aceasta înseamnă că instituţia breslelor rămâne intactă şi sub regimul Codului Calimah, conducându-se după obiceiul vechiu, după obiceiul pământului, care de altfel, conform § 15 din acest cod, urma să se aplice ori de câte ori « nu s'ar afla o lege potrivită la pricina înfăţişată », ori de câte ori noua legiuire tăcea sau nu dispunea altfel.

3. Epoca Regulamentului Organic

Această epocă este caracterizată printr'o imixtiune din ce în ce mai pronunţată a autorităţilor civile în vieaţa breslelor, cu tendinţa de a le transforma în organe administrative, obiceiurile şi vechile aşezări căzând din ce în ce în desuetudine.

Punerea în aplicare, la 1 Ianuarie 1832, a Regulamentului Organic [1]), respectă vechiul obiceiu al breslelor moldoveneşti, de a-şi avea catastih şi hram, fără a le impune însă ca o formalitate sine qua non, cum erau considerate în epoca anterioară. De altfel Regulamentul Organic nu prevede nicăiri ce formalităţi urmau a se împlini în vederea înfiinţării de noui bresle, deşi aceste formalităţi nu mai sunt acele de mai înainte, întru cât întreaga economie urbană este încredinţată noului organ administrativ numit « Eforie orăşenească »; aceasta se prevede lămurit în art. XXXIX din Cap. *III*, Anexa *H:* « După legiuirile acestui Reglement, toate pricinile ale bunele orânduele publiceşti, sânt drituite Poliţiĭ, şi toate acele care privesc la iconomia oraşului sânt drituite Eforieĭ ». Hotărîrile Eforiei, nu sunt însă operante decât în urma aprobării Departamentului Trebilor din Lăuntru, pentrucă aşa hotărăşte art. XLI al aceluiaşi capitol şi Anexă: « Punerile la cale

---

[1]) *Reglementul Organic a Prinţipatuluĭ Moldoveĭ.* Eşiĭ, Tip. Albinei, 1837.

a Eforiilor de oriunde, trebue a fi încuviințate și îmbunătățite de către Ministruldin Lăuntru, pentru ca să poată a să aduce întru înplinire; iară aducere întru înplinire să va urma: pe la târgurile de afară prin Polițîmeisteri, iară în orașul Eșii prin Aga ». In sfârșit, un alt organ administrativ ce avea oricând dreptul să controleze și să dea directive vieții publice orășenești mai era și prefectul județului: « Ispravnicul pe la ținuturi pururea drituind de a cerceta tot ceia ce să face de către Eforie, și a întâmpina tot ceia ce lui să pare protivnic interesului orașului, și dacă găsăște trebuință, face raportul său pentru aceasta către Ministrul din lăuntru, și acesta din partea sa cercetează pricina după ecsplicațiile ce ar trimite Eforia » (art. XLII, Cap. III, Anexa H). Dacă mai amintim că art. XL din capitolul și anexa sus menționată, prevedea că « Poliția și Eforia sânt datoare a să ajiuta împreună întru tot ceia ce privește la ținerea bunei orânduele și la publiceasca liniștire », avem întregul angrenaj administrativ ce trebuia pus în mișcare pentru ca o breaslă să ia acum ființă.

In consecință doritorii de a se constitui în breaslă, se adrseau cu jalbă Eforiei orașului respectiv, care, cercetând temeinicia ei, o înaintau cu referat, Departamentului Trebilor din Lăuntru spre învoirea funcționării legale. Acesta dacă găsea că este cu cale a o aproba, trimetea deslegarea cuvenită, înștiințând și Isprăvnicia. In cazul în care cei interesați erau nemulțumiți de hotărîrea acestui Departament, aveau dreptul să se adreseze Sfatului Ocârmuitor, care decidea în ultimă instanță.

La 15 Septemvrie 1836, lăutarii din Botoșani dorind să-și reînființeze breasla ce o avusese pe vremuri, înaintează Eforiei următoarea jalbă:

Cătră cinstita eforie a tărgului Botoșanii
di la brasla lăutarilor din tărg Botoșani
Jalobă

« Cu supuneri facem ceriri cinstitei eforii noi briaslașăi lăutari di aici din oraș botoșanilor că cum di cănd au lepsăt stărostiea dintre noi ce purta ocărmuirea noastră a tăturora au lepsăt șă uniria noastră șă alișvereșul dintre noi căt șă a cutii bisăricii unde săntem închinaț, șă pentru aceasta neam sfătuit cu toțăi di opștii ca să facem plecată cerire cinstitei eforii ca să binevoiască a faci

alegeri dintre noi pe care să va găsă di cuviinţă. Şă să ne pue staroste după cum şă în iaş şă în alte tărguri sau pus ca să nu umblăm bezmetici ca albinele fără de matcă ci să să urmezi precum sau urmat din învechime să fim folosăţ şă noi şă sfănta biserică unde săntem închinaţ şă pentru această puneri la cali va rămănia o veşnică pominiri Dumnevoastră, şă care va rămănia starosti să aibă a da în folosul casăi în bani căt să va putea.

1836 Săptembri 15.

× Eu Petrachi săn Niţă (rupt)
× Eu Vasale Buiuc (rupt)
\ Eu Ioan săn Niţă Sucevan
× Eu Iordachi Strihostin
× Eu Anastasă săn Toader
× Eu Ghiorghii Sărăcuţu (rupt)
× Eu Ghiorghi Bortă (rupt)
× Eu Ghiorghi Buiuc (rupt)
× Eu Lupul Bu... (rupt)
× Eu Fan... (rupt) [1]).

In conformitate cu dispoziţiile regulamentare susmenţionate, Eforia oraşului Botoşani trimite Departamentului Trebilor din Lăuntru un raport, însoţit de copia jalbei primite, cerând deslegare:

Către cinstitul Departament al trebilor din lăuntru
Eforia oraşului Botoşani
Raport

«Lăutarii muzicanţi din acest tărg au arătat cu jalobă spre a li să pune şi lor precum de pildă sănt regularisăţ la Eş, de eforia de acolo, de a să păzi orănduială şi unire între ei precum au fost şi mai înainte, cu aceasta însă că starostile [ce] va fi să aibă a da în folosul casăi eforii în bani căt să va pute bez cei de au a străngi la cutiea care au a da sf. bisărici Adormirea Maicii Domnului undi să găsăsc închinaţ avăndu-şi şi făclia lor, cari jalobă în copie cu supunere să pristavlisăşti cinstitului departament pre pliroforii însă totodată un muzăcant slovesnoi au făgăduit că va da pănă... (rupt) lei la cutia... (rupte patru rânduri) poroncă în ce chĭp să urmăm şi di să poati a să luoa un asămine venit în folosul casăĭ

[1]) Arh. St. Iaşi. Tr. 1772, op. 2020. Dos. 115, folio 2.

eforii, ca un lucru ci di a lor bună voi pi tot anul voesc a hărăzi spre înlesnirea cheltuelilor eforii.

(ss) Hriste Ioan
(ss) Indescifr. (ss) Indescifr. [1]

Cu adresele nr. 19.192 şi 19.193 din 28 Septemvrie 1836, Departamentul face cunoscut atât Eforiei cât şi Isprăvniciei că « li se încuviinţază şi li să statorniceşte breaslă precum şi mai nainte au fost şi tot odată spre a li să numi şi starosti mai mare între ei căruia toţ lăutariĭ sănt datori ai da cinstea şi ascultarea cuvenită ca unui mai mare între ei, Eforiea după alegerea ce însuş breasla îşi va face pentru staroste va raporta pentru numele aceluia ce va fi ales spre a să avea dezlegare ştiut fiindcă aceşti 400 lei au a să da în folosul Eforiei » [2]).

Breasla lăutarilor din Botoşani era astfel reînfiinţată.

Breslele continuă să depindă de Ministerul Treburilor din Lăuntru, până la Unirea Principatelor, când trec sub administrarea Ministerului de Finanţe, pe motivul că staroştii aveau, prin Regulament funcţia de distribuitori de patente şi încasatori ai dărilor breslaşilor. Prin Legea veniturilor indirecte ale Statului, din 6 Iulie 1860, şi circulara Ministerului de Finanţe din 1 August acelaşi an, înfiinţându-se Casieriile Districtuale, autonome, ca organe speciale ale acestuia, cu agenţii săi fiscali proprii, se ia din mâna staroştilor îndatoririle lor fiscale, breslele continuând să rămână totuşi sub administraţia acestui Minister, până la 4 Iunie 1863 când, print'un jurnal al Consiliului de Miniştri, sunt trecute la Ministerul de Agricultură, Comerţ şi Lucrări Publice [3]), unde rămân până la desfiinţarea lor de drept. Aşa încât autorizările de funcţionare, care se dădeau, prin Regulament, de către Ministerul de Interne, se dau ulterior de ministerele respective, după recomandarea simultană a Eforiei şi Isprăvniciilor.

---

[1]) *Ibidem*, fol. 1.
[2]) *Ibidem*, fol. 3.
[3]) Arhiv. Stat. Buc., Preşedinţia Consiliului, dos. 3/1863. Partea III.

CAPITOLUL II

ORGANIZAREA BRESLELOR

Breslele moldoveneşti, întocmai ca şi în sistemul breslelor de pretutindeni, aveau la baza organizării lor o dublă ierahie: una profesională, prin care se tindea la educarea meşteşugărească şi negustorească a viitorilor breslaşi şi, o alta, administrativă, menită să menţină şi să perpetueze un corp de ordine şi de distinctă individualitate.

Spiritul acestei organizări era vădit aristocratic, breslele fiind, stricto sensu, alcătuite numai din meşteri sau negustori, însă patroni. Cu toate acestea oareşicare democratism nu lipsea din administrarea lor, întru cât starostele era ales cu majoritatea voturilor egale ale tuturor breslaşilor, cari interveneau, ca organ de conducere, strânşi în sfat obştesc, în anumite chestiuni de interes general.

§ 1. — Ierarhia profesională

Din acest punct de vedere, breslele se alcătuiau din trei stări distincte: ucenici, calfe şi meşteri sau negustori; iar, la unele bresle, între ucenici şi calfe, exista şi o stare specială de sâmbriaşi.

1. Ucenicii

Era considerat ucenic oricine se îndatora să înveţe un meşteşug sau un negoţ, indiferent de vrâsta solicitatorului, pentru care de altfel, catastihurile nu pun niciun fel de limită.

In marea majoritate a cazurilor, ucenicii erau însă copii proveniţi fie din familiile de meşteşugari sau negustori, al căror fond

de comerț trecea din tată în fiu, fie din copiii de meșteșugari sau negustori din altă branșă, cari doreau să îmbrățișeze cariera înclinării lor firești sau una mai bănoasă decât a părinților lor, fie copiii ale căror familii erau străine de clasa meșteșugărească și negustorească, dar care, dintr'un motiv sau altul, se îndemnau către profesiile alcătuite în bresle.

In timpurile mai vechi când numărul solicitatorilor va fi fost mai mic, se pare că angajamentul se făcea de către fiecare meșter în parte, însă cu știrea starostelui: « Așijderea, a primi ucenic fără voia starostelui, hotărește catastihul breslei meseriilor unite din Roman, să nu fie volnic niciunul din frați, iară de va priimi ucenic fără voia starostelui să-l globască starostele pe acela meșter și gloaba să-i fie: căte zile a fi slujit acel ucenic, atâția orți să dia ». La breasla lăutarilor din Huși, după pontul al șaselea din catastih, tocmeala se făcea de asemenea cu știrea și cu plata de « doi potronici obiceiul starostelui ».

Mai târziu, când numărul celor ce doreau să intre la învățătură și, prin aceasta, în bresle, se va fi mărit, pentru a se menține un oareșicare echilibru între producție și consumație, primirea ucenicilor se face nu numai cu știrea starostelui și plata unei taxe — *merul* sau *mearul* —, dar și cu chibzuiala tuturor breslașilor: « Care ucenic va avea a să băga la meșterĭ să aibă a veni la starostele cu stăpânul său și să să tocmască naintea starostelui și a meșterilor și după ce va tocmi ucenicul să de merul un ort starostel[ui] și tuturor meșterilor »[1]).

Este evident că breslele moldovenești fiind formate din creștini ortodocși, ucenicii nu puteau fi de altă religie, și, în primele timpuri, nici nu era nevoie de vreo clauză specială în catastihuri. Cu vremea, limbile străine năzuind a pătrunde în bresle, stipularea unei astfel de clauze fu găsită trebuitoare, așa cum o găsește Breasla blănarilor din Botoșani. In primul catastih, întărit la 1768 de către Mitropolitul Gavril Calimah, nu se face nicio vorbire despre străini, ba nici chiar despre primirea ucenicilor, lăsând să se urmeze după obiceiu. La 1818, când catastihul e reîntărit de către Mitropolitul Veniamin, Armenii, și mai ales Jâdovii, devenind amenințători, găsim următoarea plină de grijă dispoziție la pontul al 12-lea al noului catastih:

---

[1]) *Catastihul breslei ciubotarilor din Botoșani*, pont. 2. *Ibidem*, Iași.

« Nici unulŭ dinŭ breslașĭ să nu fiia volnicŭ a priimi ucenicŭ la învățătura meșteșuguluĭ dinŭ limbĭ streine, adecă dinŭ Armenĭ sau dinŭ Jidovĭ, pentru ca nu după vremi să să întăriască această briaslă prinŭ mîinile lor, și ca să nu rămîia aceste bune așăzerĭ, ce săntŭ făcute spre folosulŭ şi podoaba bisericiĭ, spre răsăpire ».

Dacă în unele bresle catastihurile hotărau timpul uceniciei, cum era acelea ale ciubotarilor din Iași și Botoșani, care socoteau că în trei ani e suficient să se învețe meșteșugul [1]), în altele, se pare că părțile contractante aveau latitudinea să-l hotărească ele: « Oricarele ucenicŭ, înplininduşĭ uceniciia la stăpînulŭ săŭ, după cumŭ va fi fostŭ așăzatŭ...», spune pontul al 6-lea al catastihului Blănarilor din Botoşani. Celelalte catastihuri, care s'au putut păstra până astăzi, nu fixează niciun termen, lăsându-se ca părțile interesate să-l hotărească ele în de ele, după putința împăcării și după obiceiul ce se urma de către breaslă. Așa, spre exemplu, în timp ce pentru croitorie, obiceiul pusese o învățătură de patru ani [2]), pentru scripcărie, catastihul lăutarilor din Huși întrebuințează o formulă nehotărîtă: « Feciorul de meșter de va învăța meșteșugul...» și « Feciorul de herar sau de bucătar sau de vezăteu de va învăța scripcăria...» [3]).

Rarele zapise de tocmeală ce ne-au rămas nu ne permit să stabilim în amănunt condițiile angajării de ucenici, obiceiul pământului și învoiala dintre părți fiind hotărîtoare. Nu putem afirma cu siguranță nici măcar dacă aceste învoieli trebuiau să fie neapărat scrise sau era suficient cuvântul. D-l Prof. D. R. Ioanițescu afirmă că « Primirea se făcea în fața breslei cu *solemnitate* » și că « Cu toată greutatea lipsei tiparului, contractele de angajament erau scrise și sigilate cu pecetea starostelui » [4]); însă, cum d-sa, nu ne indică vreun document, nu ne-o putem însuși, pentru Moldova, cu atât mai mult cu cât nici în hrisoavele privitoare la Țara-Românească nu găsim asemenea urme. Mai probabil este că zapisele se întrebuințau atunci când ucenicii erau străini de familia aceluia unde erau dați la învățătură, sau proveneau

[1]) Pontul al 4-lea al fiecărui catastih.

[2]) *Catastihul breslei blanarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor și cojocarilor din Roman.* Insemnări stărostești. Acad. Rom., Ms. 944, fol. 49 verso.

[3]) Ponturile 8 și 9.

[4]) *Renașterea meseriilor*, p. 72.

din burghezi a căror stare materială şi pretenţii de cultură îngăduiau mai multă greutate la încheierea unui atare angajament. Nevoiaşii şi ţăranii, neştiutori de carte şi de rânduieli, mai încrezători şi mai grăbiţi a-şi asigura odraslele printr'o meserie, erau, de sigur, prea mulţumiţi, dacă copilul le era primit, necum să mai pună condiţii, în scris, când catastihul însuşi nu o prevedea nicăierea.

Uneori, învoiala dintre părţi era trecută în catastihul breslei, printre însemnările stăroseşti, sub semnătura marturilor ce au fost faţă la ea: «Am tocmit pe Savel feciorul lui Ştefan Brănză în patru ani săl învăţ meşteşugul croitorii cămeş săi facă de acas măssa iar pentru înbrăcăminte ce iar trebui întraceşti 4 ani săi fac eu că aşa neau fost tocmala. Lt. 7266 [— 1758] Mai 5 zile.

(ss) Eu Toma blănar mam tămplat
(ss) Eu Dumitrachi croitor
(ss) Eu Onofrei »[1])

Dacă din această tocmeală nu rezultă nicio obligaţie bănească din partea purtătorilor de grije a celui dat la învăţătură, totuşi o răsplătire a ostenelii meşterului pare să fi fost în obiceiul vremurilor: «Săs ştii că sau tocmit Ghirasim la jupănu Neculai în jumătate de an drept şes lei săi de: 7271 [1763] Mai 15 zile, înnainte breslii înpreună cu măsa înpreun cu ucusău *(sic)* [unchiusău?][2]). E drept că însemnarea este foarte confuză, putându-se interpreta şi că jupânul Neculai se îndatora să dea lui Gherasim şase lei pe jumătate de an; totuşi e mai probabil că este vorba despre o mulţumită dată meşterului, sau «jupănului» cum spune însemnarea, de către mama şi unchiul ucenicului, ceea ce, de altfel, era în obiceiul timpului, cum o dovedesc zapisele de ucenicie încheiate înafara breslelor, în gospodăriile boiereşti.

«Adecă eu Tofan Vreme ţigan caldarar, spune un astfel de zapis, datam adevărată şi încredinţată scrisoarea acea la cinstita mâna Dumisale boierului Ioan Cantacuzino biv vel ban, precum să să ştie că mam tocmit cu Dumnealui înaintea vătavului Gligori de aice din satu Şerbeştii de am luat un copil de ţigan anume Costachi Sârbu Chiriiac săl învăţ deplin meşteşugul căldărăriei

[1]) *Catastihul breslei blanarilor, croitorilor, etc. din Roman*, Acad. Rom., Ms. 944, fol. 49 verso.

[2]) *Ibidem*, fol. 48.

cum şi meşteşugul spoitoriei şi Dumnealui să aibă a mă mulţămi dăndumi: pentru meşteşugul ţiganului: 20 lei adică douăzeci lei, însă, 5: lei acmu la începutul anului, iar cinci lei la sfârşitului anului, iar ceialalţi zăce să aibă a mii da dumnealui după înplinirea al doilea an însă văzănd şi alţi meşteri precum că ţiganul Dumisale poate lucra când ţiganu Dumisale nu va putea deprinde, meşteşugul atunci şi banii ce iam luat şii voi lua să aibă ai da înapoi, însă să am a învăţa pe băet tot meşteşugul ce ştiu eu care pentru mai adevărată credinţă meam pus numele şi degetul mai gios.

× Eu Tofan Vreme ţigan căldărar adeverez şi sănt platnic la cele mai sus scrisă = 1792 Febr. 11.

× Şi eu Dinu Giudele mam întămplat faţă »[1]).

Aceeaşi obligaţie de plată pentru învăţarea meşteşugului, o găsim şi în alte zapise de asemenea natură:

« Adecă eu Lupan Carabule bucătariu al D-sale cuconului Neculaiu Balşi biv vel logof. adeverez cu acestu zapis al meu la măna D-sale cuconului Costandin Ciogole precum săs ştie că am luat dela d-lui un copil de ţigan anume Gheorghe Ghiţău ca săl învăţ meşterşugul bucătăriei precum ştiu şi eu a lucra atăt bucate de carne căt şi de postu cum şi prăjituri şi zaharicale şi giamboni buturi în scurt după meşteşugul care îl ţin eu cu vade păr întrun anu şi giumătate să il dau învăţat cu toate deplin şi D-lui pentru osteniala me să aibă ami plăti — 30 = lei adecă treizăci de lei altă nemică care bani întăiu acmu miau dat d.lui — 10 lei adecă zăci lei iar cielanţi bani să mii de cănd îi voiu da băietul învăţat şi fiindcă d-lui miau dat pe băet săntos la toate şi eu mă îndatoresc a il da du[mi]sale iarăş săn[ă]tos făr al vătăma la ceva cum şi pentru ca să nu fugă dela măna me iarăş să fiu cu toată privighere iar de să va întămpla ca să fugă dela mine eu să fiu dator al căuta şi al aduce du[mi]sale: care spre încredinţare miam pus numele şi degetul în loc de iscălitură. Lt. 1807: Ghen: 30 = zile.

Eu Lupan Carabule bucătar am pus degetul
în loc de iscălitură »[2])

[1]) Acad. Rom., Doc. 8, Pachet CXXXV.

[2]) *Idem*, Doc. 181, Pachet XI. A se vedea şi alte două zapise de ucenicie, din 15 Decembrie 1820, prin care bucătarul şi chitarul Vel Vister-

Şi zapisele de tocmeală ale ucenicilor în bresle, nu se vor fi deosebit prea mult de cele particulare, decât doar, că în loc de giude, figura starostele sau breslaşii.

Nicăieri din catastihuri nu rezultă drepturile şi datoriile reciproce dintre ucenici şi jupâni. Ele trebue să fi fost foarte aproape acelora dintre părinţi şi copii, cu necazurile şi mulţumirile curente vieţii. Ucenicul era «pe lângă stăpân — cum spune d-l Prof. Iorga — mai mult un copil al lui, menit să iasă pe deplin căpătuit şi mai adesea şi însurat dela învăţătorul lui»[1]). Erau de sigur şi stăpâni foarte vitregi ucenicilor. Aşa, după cum o mărturiseşte Teodor Vârnav, pentru începutul secolului al XIX-lea, intrând ucenic la Grecul Constantin Ladà, mare negustor din Bucureşti, acesta îl primeşte netezindu-l pe cap, îl îmbracă, îl îngrijeşte, şi-l dă la învăţătură, asigurându-l că «din cea dintâi vedere m-au iubit şi vroeşte să facă din mine om, ca să-l pomenesc toată viaţa»[2]). Situaţia fu cu totul alta la cel de-al doilea stăpân al său, Costandin Nazlâm, care «nici mă îmbrăca, nici mă încălţa — spune Vârnav — şi, de câte ori îi pomeneam că s'au rupt straele sau ciubotele el totdeauna tăcea şi începea altă vorbă»[3]). Cum pontul al 17-lea al glavei a 13-a din Pravila lui Vasile Lupu, hotăra că «Dascalul ce'şi va bate ucenicul nu să va certa ca un suduitor căndu'l va bate cu măsură şi spre învăţătură şi stă acest lucru după voia giudeţului să giudece bătaia ucenicului de va fi fost cu măsură şi spre învăţătură sau de nu va fi fost...», de sigur că nici corecţiile, meritate sau nemeritate, nu erau prea rare, depinzând mai mult de firea şi dispoziţia stăpânului decât de greşelile ucenicului. Când Vârnav e trimis acasă de către dascălul grec, pentrucă nu voia de loc să se dea la învăţătură, bunul Ladà «ocărându-mă, mi-au dat câteva palme peste obraz, încât mi se părea că toată casa s'a umplut de scântei»[4]); totul cu dreptate.

---

nicului Iordache Rosăt se îndatorau faţă de de cucoana Catinca Canta să-i înveţe meseria pe câte un băiat de ţigan rob. Amândoi meşterii pun termen de trei ani pentru învăţătură, cu plată de 100 de lei pentru cel dintâi şi 80 lei pentru cel de-al doilea pentru osteneala lor. (Acad. Rom., Doc. 78, şi 127, Pachet XV).

[1]) *Scrisori şi zapise de meşteri români*, p. VII.

[2]) *Istoria vieţei mele*. R. Sărat, 1893, p. 31.

[3]) *Ibidem*, p. 47.

[4]) *Ibidem*, p. 43.

Insă, când judecătorii lui Nazlâm îl « opăriau groaznic cu vergile la tălpile picioarelor » spre a declara că a furat marfă și bani dela dânsul, deși nu luase nimic; iar, după ce îl bătură până ce « au văzut că eu nu mai pot grăi », îl pun să scrie cele ce unul din ei îi « dictui », aceasta era un abuz, după cum abuz a fost şi deposedarea de legatul lui Ladă [1]). Răul tratament făcea adesea pe ucenici să plece repede urechea la promisiunile altor jupâni, cauzând nesiguranţa contractelor. Catastihurile curmă răul, pedepsind şi pe ucenicul care fugea şi pe jupânul care-l smomia:

« Pre ucenicu cel va smomi alt meşter şi va fugi dela stăpânul său — spune pontul al 3-lea al catastihului breslei ciubotarilor din Iaşi —, să aibă starostele a globi pe meşterul acela ce va smomi pe ucenic şi ucenicul să se certe, iar acel meşter ce l'ar fi smomit să dea gloabă trei lei ».

Catastihul breslei făclierilor din Botoşani, la pontul al 4-lea, prevede o pedeapsă şi mai grea: Gloabă de zece lei pentru meşter şi o bătae de cincizeci de toiege pentru ucenic. La blănarii din acelaşi oraş, meşterul se globia cu şase ocă ceară, iar ucenicul cu aceleaşi cincizeci de toiege [2]).

2. Sâmbriaşii

La împlinirea termenului, ucenicul intra în rândul calfelor, fără vreo formalitate sau vreo prealabilă examinare, catastihurile şi hrisoavele nepomenind nicăieri despre vreo atare încercare.

La unele bresle însă, cum sunt acelea ale ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani, se prevede că după împlinirea anilor de ucenicie, ucenicul era obligat « să mai slujască o jumătate de an » la meşterul care-i dăduse învăţătura meşteşugului, acesta trebuind « să-i dea ucenicului treĭ leĭ simbria lui » [3]). Exista deci o categorie specială, care nu era nici ucenic, căci alcătuitorii ei terminaseră învăţătura, şi, de astă dată, munca le era plătită; dar nici calfe, deoarece nu aveau libertatea încheierii contractului individual de muncă, în condiţiile obişnuite meseriei, locului şi timpului, fiind legaţi a lucra la vechiul lor patron:

---

[1]) *Ibidem*, p. 55.

[2]) *Catastih*. Pontul 4.

[3]) *Catastihurile respective*. Pont. 4.

« Ucenicul ce să va tocmi treĭ anĭ la stăpănul său [după] ce va înplini aceĭ treĭ anĭ — hotărește catastihul ciubotarilor din Botoșani —, să mai slujască o giumătate de an și săĭ dea uceniculuĭ treĭ — leĭ [simbria lui] ».

Această categorie de lucrători nu se găsește la alte bresle și nici nu am putea-o generaliza ca un obiceiu al timpului, deoarece măsura era prea importantă pentru a nu fi trecută în statute, iar, pe de altă parte, nici în Polonia, de unde, cu siguranță, a fost luată, această dispoziție nu forma o regulă generală. Statutele țehurilor polone, prevedeau, cu mare lux de amănunte, situația exactă a raporturilor dintre diferitele persoane care, în orice calitate, aveau o legătură cu ele și, totuși, sunt rare țehurile care au și o clasă de *robiency*, *poltowarzysze* sau *putativi socii*, cum se denumeau acolo sâmbriașii [1]).

Explicația existenței sâmbriașilor pare a se găsi în dorința breslei de-a scoate calfe cât mai desăvârșite, dacă nu, poate, și în aceea a unei mai efective răsplătiri a muncii depuse de meșteri în învățătura foștilor lor ucenici sau aceea de a da meșterilor putința găsirii și angajării altei calfe, după dorința lor.

3. Calfele

Calfele erau lucrători calificați, salariați ai patronilor breslași și fără vreun drept în conducerea efectivă a breslei.

Situația calfelor, în decursul vremurilor, este și mai nelămurită ca aceea a ucenicilor, deoarece, cu excepția Breslei blănarilor din Botoșani, ponturile catastihurilor nici nu amintesc de existența lor. Dacă la breslele de lăutari pare a fi fost o situație aparte, prin « ucenicie » înțelegându-se tot timpul ce se scurgea dela primirea la învățătură și până la intrarea în breaslă ca meșter [2]), în celelalte bresle calfe existau, cu toate că ponturile și însemnările din catastihuri nu amintesc de ele. Acesta este cazul Breslei meseriilor unite din Roman unde mențiune despre calfe nu găsim decât în pomelnicul meșterilor, în care sunt trecuți « Kiriac bărbier calfă » și « Vasilie bărbier calfă », printre meșterii cu care se reînvia breasla la 1724 [3]). Catastihurile breslelor de ciocli nu vorbesc de asemenea

[1]) Vezi *supra*, p. 109.

[2]) Ponturile 8 și 9 din *Catastihul breslei lăutarilor din Huși*.

[3]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 20 verso.

nimic despre calfe, şi totuşi, chiar şi la aceste bresle, calfele existau, dovadă că în catagrafia din 1755 a caselor din Iaşi, găsim pe « Ilie calfă cioclu » proprietar pe Uliţa Hagioaei [1]).

Faptul că în catastihul Breslei meseriilor unite din Roman găsim două calfe de bărbieri trecute în pomelnicul meşterilor, sau acela că în catagrafia amintită mai sus, alte două calfe de bărbier, Vasilie și Crăciun, cum şi « Costandin Calai, calfă cismar » [2]) sunt considerate breslaşi, nu ne poate îndreptăţi să-l interpretăm în sensul că și calfele intrau în rândul breslaşilor propriu zis. Notările de mai sus se pot doar explica prin aceea că, la Roman, numele lor fusese trecut ca o aducere aminte că şi cele două calfe luaseră parte, mai activă poate, la reînnoirea catastihului breslei, iar, la Iaşi, că îşi plăteau darea prin breaslă.

In deobşte, calfele lucrau pentru breslaşi, care-i tocmeau cu « hac », însă nimeni nu putea să încheie o tocmeală fără ştirea şi încuviinţarea starostelui şi a epitropilor breslei: « Oricarele dinŭ breslaşĭ va tocmi calfă, să fiia prinŭ ştire povăţuitorilor breslei, şi calfa să îndatoreşte ca să dea dinŭ haculŭ săŭ căte o păra de leŭ la cutiia; iarŭ care va tocmi calfă fără ştirea bresleĭ să-lŭ globască cu treĭ ocă ceară » [3]). In chipul acesta se luau măsuri ca surprizele concurenţei să fie înlăturate, ca şi putinţa de-a smomi lucrătorii, fapt care era pedepsit cu o gloabă de şase ocă ceară pentru cel care smomia și cincizeci de toiege pentru acela care se lăsa smomit [4]). Numărul calfelor era limitat și la negustori, după cum rezultă din hrisovul lui Alexandru Ioan Mavrocordat, dat breslei « neguţitorilor pământeni » din Iași în Noemvrie 1786: « Murind sau lipsind vre-unul dintrănşii — calfe și argați — să aibă a se pune altul în loc, pe carele prin știrea D-sale Vel Vistiernicului și prin alegerea breslei se va socoti [5]) ». Hrisovul vorbește numai despre holteii cari nu erau supăraţi cu bir, deci măsura era aici dictată din interese fiscale; însă, ea se întindea, de sigur, la toate calfele, întru cât însuși hrisovul vorbește de « alegerea şi socotinţa breslei ».

---

[1]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755*, fila 7.

[2]) *Ibidem*, Uliţa Rusască, fila 27 şi Uliţa Hagioaei, fila 6.

[3]) *Catastihul breslei blănarilor din Botoşani*. Intăritura Mitrop. Veniamin, pont. 9.

[4]) *Ibidem*, pont. 5.

[5]) Acad. Rom., Dcc. 61, Pachet XXX.

Actul material al dovedirii calităţii de calfă nu se poate afirma că a existat din toate timpurile. Se pare însă că, cu vremea numărul calfelor înmulţindu-se, breasla respectivă le elibera o adeverinţă folositoare mai cu seamă acelora cari vroiau să se strămute în alt târg, şi care, ca conţinut, nu putea să difere prea mult de următoarea:

« Noi juraţi ţehmaisteri şi alţi meşteri a meşteşugului croitoriei în oraşul Sucevei încredinţăm prin aceasta cum că această calfă cu numele Ioniţă Tălpălar născut din târgul Siretului ani 20 la stat de mijloc păru negru au lucrat aice la noi 6 ani 3 săptămâni şi sau purtat în vremea aceasta cu credinţă, cu sălinţă, cu linişte, în pace şi cu cinste, care noi cu aceasta adăvărim, şi poftim pe toţi împreună meşteri acestei calfă după obiceiul Meşterilor pretutindenea a fi mână de ajutoriu.

la 8 Iulie călindariu nou 1823.

(ss) Radu Mătei staroste
(ss) Niculai asesor
O semnătură cu caractere jâdoveşti.
(ss) Merloi asesor
(ss) Niculaĭ Neculce asesor
(ss) Măndache Huzum asesor
(ss) Gavril Croitoriu
(ss) Dumitru Botezatu

Meşter la care au lucrat acest calfă,
(ss) Dumitru Mărghitan
(urmează două semnături cu caractere germane)

25 Iulie 1823.

(ss) Gutter »[1]).

Faptul că se aminteşte de « obiceiul meşterilor » ne face să credem că nu este o inovaţie introdusă de noua stăpânire austriacă, ci de mai veche dată.

Regulamentul Organic nu hotăreşte nimic în această privinţă. Abia la 28 Mai 1850, statornicindu-se un nou aşezământ de poliţie la Iaşi, prin anaforaua Divanului Obştesc, întărită la 9 Iunie, de Grigore Ghica-Vodă, art. 29 al acestei noui regulamentări ia şi

[1]) Arhiva Muzeului din Rădăuţi.

măsura ca toţi lucrătorii breslelor «precum teslari, dulgheri, pietrari, croitori, cibotari, etc.,» să-şi scoată manuale dela Eforie, sub pedeapsa de-a fi consideraţi şi arestaţi ca vagabonzi [1]).

Condiţiile în care se încheiau contractele de muncă, din lipsă de documente, nu se prea pot preciza, după cum nu se pot preciza nici acelea în care se exercita munca însăşi. E foarte probabil însă că, în marea majoritate a cazurilor, calfele lucrau în atelierul şi sub directa supraveghere şi povăţuire a meşterului, care va fi lucrat adesea cot la cot cu ele, în condiţii ce nu puteau diferi prea mult.

Angajamentul pare că se făcea mai ales cu salar pe timp: «să aibă a sluji calfă cu hacŭ la stăpânŭ, unde să va putea tocmi, în curgirea de şasă anĭ, luându-se de pe totŭ anulŭ adeverinţă dela stăpânulŭ săŭ de unde aŭ slujitŭ», condiţionează pontul al 6-lea al catastihului Breslei blănarilor din Botoşani, cererea unei calfe pentru deschiderea de dugheană. Cum în acest text se vorbeşte de o adeverinţă anuală «dela stăpănulŭ săŭ de unde aŭ slujitŭ», înseamnă că angajamentul cu anul era mai frecvent în această breaslă.

Salariu cu luna era de asemenea în obiceiul altor bresle. Intr'adevăr, după pontul al 9-lea al catastihului menţionat mai sus, orice calfă care se tocmea la un meşter, era obligată să dea la cutia breslei «o para de leu» din hacul său. Deşi catastihul ciubotarilor din acelaşi oraş nu cuprinde această dispoziţie, totuşi obiceiul impune şi aici o identică obligaţie, întru cât, în însemnările stăroseşti ale acestora găsim următoarea notă din 15 Iulie 1823:

Lei	păr[ale]	
—	24	au dat Costandin Guloi pentru o calfă.
	15	au dat Ion săn Iacov calfa ce sau tocmit la Vasile Băzgan.
—	34	au dat calfa lui Manolachi nepotul lui...(?).
—	20	au dat calfa dela Dumitrachi Muste.

Acest izvod este trecut sub titlul: «De când sau pus părale în cutie pentru calfăĭ pentru ucenicĭ şi pentru tovarăşi şi osă[bit] pentru ci va fi» [2]), reprezentând tocmai paraua pentru fiecare leu al hacului lunar cu care calfele de mai sus se tocmise să lucreze meşterilor respectivi. Costandin Guloi îşi angajase o calfă cu 24 lei,

---

[1]) *Analele Parlamentare*, vol. XVI^2. Condica Poliţiei, din 9 Iunie 1850.
[2]) Ms., fol. 31.

Vasile Băzgan cu 15 lei, Manolachi cu 34 lei şi Dumitrache Muste cu 20 lei, salarii care, de altfel, erau curente în această vreme [1]).

La breasla blănarilor și cojocarilor din Suceava, catastihul prevede salariul cu săptămâna: « iar care ucenic va şti bine a lucra el mistru să-i dea câte 12 aspri pe săptămână » [2]).

Salariul cu ziua pare că era în obiceiul vremii către 1847, calfele blănarilor jeluind Sfatului Ocârmuitor, din acest an, că cei 2 și 3 lei pe zi, cu care-i plăteau meşterii, nu le era în deajuns să facă faţă hranei zilnice și birului [3]).

De sigur că hacurile difereau dela o breaslă la alta şi ca quantum şi ca sistem de plată, însă nu trebue să fi fost prea mult distanţate între ele. Oricum, dacă, în epoca de înflorire a breslelor, salariile vor fi fost suficiente pentru un traiu cuviincios, în aceea de decadenţă, din prima jumătate a secolului al XIX-lea, lucrătorii o duceau greu din cauza concureneți străinilor, a obligativităţii de-a nu munci decât la breslași și, mai ales, din cauza insuficienței salariilor. Dacă către 1847 o calfă de blănar primea în medie 2 lei şi 20 parale pe zi, iar în acelaş timp, o pâine costa 7 par., o ocă fasole un leu, una de peşte sărat 52 par., una de peşte proaspăt 64 par., o ocă de carne de vacă 30 par., una de miel 24 par., o ocă de brânză de oi proastă, 5 par., o ocă de rachiu bun 3 lei, etc. [4]), înseamnă că, dacă cumpăra, pe fieştecare zi, câte o pâine, o jumătate ocă fasole și câte o jumătate de ocă de carne de vacă și peşte, din cele trei mii parale ce i se cuveneau pe lună, două mii două două sute douăzeci erau cheltuite cu aceste subsistențe, urmând ca din rest să facă faţă la tot ce mai era nevoie vieţii: chirie, îmbrăcăminte, dăjdii, etc. Cu dreptate deci lucrătorii blănari creștini din Iași, se adresau Sfatului Ocârmuitor la 18 August 1847, jăluindu-se de greutăţile ce întâmpinau în a se putea tocmi la lucru, în breaslă, cu un salariu care să le permită a-și « închipui măncare trebuitoare şi plata birului », ei nefiind « cu capu » cum erau străinii ce-i concurau:

---

[1]) La 1827, Hatmanul Costachi Balş, plătia la trei feciori în casă, câte 30 lei pe lună; unui al patrulea « 10 lei pe lună și altă nemică »; vezăteului « 5 lei pe săptămână bez straile » şi bucătăriței 30 lei pe lună (Acad. Rom., Ms, 3297, fol. 1—11).

[2]) Acad. Rom., Ms. 670, fol. 3.

[3]) Arh. Stat. Iași. Tr. 1772, op. 2020, dos. 12.253, fol. 36.

[4]) Acad. Rom., Ms. 4613, fol. 6, 8 v., 12 și 53.

«Cunoscut este Cinst[it] Ocărmuitor[ului] Sfat — se jăluesc dânşii — pentru privileghiu ce au căştigat isnaful blănarilor în cuprindere ca spre îndemănare lucrătorilor să să depărteze pe toţi lucrătorii străini şi să să întrebuinţeză numai pi localnicii a nu fi peritori de foami fiind că sănt înpovăraţi cu greli familii după tănguirile a toată brasla ci au făcut în asămine, însă zădarnic pentru că isnaful priivind că nou localnicilor nu sar cuveni plată zălnică mulţămitoari ca din cari să ne putem închipui măncare trebuitoari şi plata birului, au răstălmăcit glăsuiri privileghiului în aşa cuprindere, că feţele străine nu sunt volnici aşi spicularisă asămine mesării, dar lucrănei *(sic)* străini volnici sănt a lucra cari urmari o şi păzăsc priimind lucrători străini cii pot înşgheba în lucru cu căt brasla vroeşti ca unii ci sănt numai cu capu, iar pe noi localnicii nu ne priimesc fiindcă cu plata ce o dau străinilor nu săntem mulţămiţi, la care priivind noi am început a lucra pi undi găsim preţ mulţămitori, spre închipuire zălnicii hranii şi plata biriului însă de prisos pentrucă brasla priivind spre a ne aduci în cea dintăi sărăcii prin a ei mijloaci ni opreşte a lucra pi unde găsăm şi că să lucrăm la ei lucru cu totul înpotrivă, cănd ei sănguri nu păzăsc glăsuire privileghiului şi nici plătesc preţ mulţămitor, aşa precum alte feţe străine, pe lângă care apoi nici au lucru diobşti, pentru care a noastri sbuciumări am făcut cunoscut D[umisale] mai marelui staroste spre ani puni la cale, cari în fiinţa noastră neau făgăduit că ni va face îndestulari, dar în urmă au păzăt tăceri undi nici păr astăzi îndestulari nam aflat, despre care sbuciumări şi a noastră liniştire am făcut cunoscut şi visteriei, însă iarăşi di prisos pentrucă nici di la ea punire la cale nam aflat. Apoi fiindcă noi la braslă căti cu 2 şi 3 lei precum plătesc la străini nou nu ni esti di mulţămiri, plecaţi ne rugăm Cinst[itului] Ocărmuitor Sfat a lua în priiviri tănguire noastră şă potrivit deslegării adivărului să fim puş la cali a fi slobozi să lucrăm undi vom găsă cu mulţămire noastră ca din cari să ni putem închipui zălnica hrană, înbrăcămintea noastră şi a copiilor precum şi plata birului cătră hazne.

Semnaţi: Costantin Feodor, Stoica Dumitru, Apostol Petru, Anton Feodor, Dumitru Hristi, Costantin Carari, Ion Sarinescu, Toader Butici şi Neculai Grecu»[1].

---

[1]) Arhiv. Stat. Iaşi. Transport 1772, Opis 2020, Dosar 12253, fol. 36.

Slobozănie cereau acești lucrători să se poată tocmi la «o samă din jădovii lipscani i cușmari aducând blănării din Lipsca i alte locuri de peste graniță și ca să nu le vândă lor [adică breslașilor] mărind prețurile, apoi trag din lucrătorii i calfile lor la săne și le lucrează în blănuri vănzăndule nesfiit, fără iarăși a plăti dare cuvenită la cutie isnafului și când — termină raportul Poliției din Iași către Departamentul din Lăuntru din Iulie 1847 — la asămine nui pozvolită lor o așa mesării și a să slugări cu creștinii»[1]).

Lucrul calfelor creștine înafară de breaslă și, mai cu seamă, la străinii de neamul nostru, era cu desăvârșire oprit, deoarece «. . . până la agiungerea lui [a lucrătorului] în poziție de a ține însuși dugheană, trebue a fi povățuit de breaslă în cugetări moralicești și în urmarea datoriilor legii, apoi asămine calfe creștine vor fi oprite a lucra la jidovi», hotăra Sfatul Ocârmuitor, încă din 20 Octomvrie 1843, față cu jalba blănarilor din Botoșani, înaintată domnitorului și trimisă de acesta, spre rezolvare, acestui Sfat[2]); se considera oarecum ca «o jăgnire la relighia domnitoari — cum spune raportul Poliției de Iași, din 29 August 1847, — a slugări creștinii pe evrei»[3]).

Pe lângă *calfele cu hac*, adică acelea care lucrau pentru un meșter sau negustor, în schimbul unui salariu, la breslele blănarilor din Botoșani și a negustorilor din Iași, existau și *calfe cu dugheană*, care aveau deci dreptul să lucreze și să vândă direct consumatorilor: «Care ucenicŭ va vrea să iasă osebitŭ calfă cu dugheana luĭ, prinŭ știrea starosteluĭ și breslii, acela să aibă a da bărbânța luĭ 5 zloțĭ, iar feciorul de meșterŭ ce va învăța meșteșugŭ dela tată-său, acela să dea jumătate de bărbânță, după obiceaiŭ»[4]).

Existența calfelor cu dugheană este în contrazicere cu principiul general al economiei breslelor, după care numai breslașii aveau dreptul de a lua contact cu consumatorii, și constitue deci o excepție dela regula generală, care nu poate fi admisă decât acolo unde catastihurile sau alte documente o prevăd în chip neîndoielnic, cum este în hrisovul lui Alexandru Constantin Mavrocordat din Septemvrie 1783, dat negustorilor din Iași și în care,

---

[1] *Ibidem*, fol. 4.

[2]) *Idem*. Tr. 1772, Op. 2020, Dos. 2948, fol. 1.

[3]) *Ibidem*, dos. 12253, fol. 15.

[4]) *Catastihul breslei blănarilor din Botoșani*. Intăritura Mitropolitului Gavriil. Pont. 6. Acad. Rom., Ms. 4166, f. 2 verso.

stabilind cine se supune la bir, hotărește: «Calfele ce slujesc pe la dughenele neguțitorilor cari vor fi holtei să nu să supere cu birul de către nimeni, iar însurăndusă sau eșindŭ osăbiți cu dughenele lor, atunce să se pue la bir la rănduiala ce li să va căde» [1]).

Dacă această categorie de calfe avea dreptul de-a lucra și vinde pe cont propriu, cu toate riscurile meseriei sau negoțului, calitatea lor nu le permitea însă niciun amestec în administrarea breslei, neputând fi nici electori, nici eligibili, ceea ce trebue să fi determinat însăși înființarea ei. Din punct de vedere economic însă, nu putea fi nicio diferență între calfele cu dugheană și breslași, totul depinzând de abilitatea în executarea produselor și de chipul în care știau să-și câștige o clientelă. Fapt este că ele devin curând o serioasă amenințare pentru breslași. La 1768, blănarii din Botoșani, în catastihul întărit de Mitropolitul Gavril Calimah, nu pun nicio condiție pentru ca o calfă să fie admisă a deschide dugheană, totul depinzând de chibzuiala și bunăvoința starostelui și a sfatului breslei; la 10 Februarie 1818, când catastihul se reînnoește de către Mitropolitul Veniamin, situația se schimbă. Intre timp, numărul calfelor cu dugheană ridicându-se la șase, după cum arată un «Izvodŭ de calfe care este cu dugan[ă]» [2]), iar cererile și presiunile devenind probabil supărătoare, breasla pune condiții mai grele: «Oricarele ucenicŭ, înplinindu-șĭ ucenicia la stăpânulŭ săŭ, după cumŭ va fi fost așăzatŭ, să nu fiia volnic a deșchide dughiană deosăbitŭ, ci să aibă a sluji calfă cu hacŭ la stăpânŭ, unde să va putea tocmi, în curgirea de șasă anĭ, luându-șĭ de pe totŭ anulŭ adeverință dela stăpânulŭ său di unde aŭ slujitŭ apoi, voindŭ să fiia bașcaliŭ cu dughiană, întăi să aibă a plăti 40 leĭ testirŭ la cutiia, iarŭ, fiindŭ feciorŭ de meșterŭ, să dei pe giumătate, adică 20 leĭ, după obiceĭ» [3]).

Orice calfă, cu hac sau cu dugheană, putea fi oricând asociată cu un breslaș, exploatând în comun fondul de comerț al acestuia. Deși hotărîrea e luată de Breasla blănarilor din Botoșani, ca o completare a catastihului din 1768, ea trebue totuși să fi reprezentat un obiceiu al vremurilor, cuminte și necesar mai ales în cazurile în care, dintr'un motiv sau altul — boală, văduvie, minoritate, etc., — proprietarul legal al fondului de comerț era în

[1]) Acad. Rom. Doc. 62, Pachet XXX.
[2]) *Catastih.* Acad. Rom., Ms. 4166, f. 1 verso.
[3]) *Catastih.* Intăritura Mitropolitului Veniamin. Pont. 6.

neputinţă de al exploata: « Din rândulŭ calfilorŭ când s'orŭ tocmi, să aibă a lua starostele 10 părali şi tovarăşi cându s'orŭ pun[e] un leu »[1]). La reînnoirea din 1818 a catastihului, această dispoziţie formează obiectul pontului al 11-lea: « Care să vor pune tovarăşi fără ştirea povăţuitorilor breslei, să să globască cu patru ocă ceară ». De astă dată însă formula este mai generală, îmbrăţişând orice tovărăşie, fie între breslaşi, fie între aceştia şi calfe. O tovărăşie între două calfe nu ar fi fost eficace decât atunci când una din ele ar fi fost cu dugheană.

Calfele erau foarte adesea oameni cuprinşi, întru cât găsim calfe proprietari de case în cartierele cele mai comerciale ale Iaşului din 1755. Un Vasile, calfă la Toma cupeţul şi un alt Vasile, calfă la Toader Pascal cupeţul, erau proprietari de imobile pe Uliţa Hagioaei, trecuţi în catagrafie fără vreo calificare fiscală, ceea ce înseamnă că erau boltei, scutiţi de bir[2]); Gligoraş şi Vasile, calfe de ciocli, erau proprietari în aceeaşi stradă ca şi Costandin Calai, calfă cizmar[3]). Mai multe calfe de bărbieri erau proprietari pe Uliţa Rusască, trecuţi cu darea la breaslă, deci familiari[4]). O mărturie hotarnică a Vornicului de poartă Ion Rale, din 27 Iunie 1791, citează ca vecin al lui « Enciul abăgierul cupeţ din Iaş » pentru casa acestuia din târgul Făinei, şi pe « Catrina fimeia lui Chiriac calfa de petrar »[5]).

O dovadă de greutatea cuvântului calfelor, o avem, adeverită de cartea Agiei, din 21 Decemvrie 1805, prin care Marcu starostele de teslari şi calfa Ilie sunt însărcinaţi, ca împreună cu Gh. Talpeş, vornicul de poartă, să preţăluiască o casă a Paraschivei, femeia lui Tanasă Abăgeriu[6]).

In ce priveşte dăjdiile, ele erau de două feluri: către breaslă şi către Visterie.

Către breaslă, pe baza dispoziţiilor catastihului sau în puterea, obiceiului, calfele plăteau la cutia breslei, o cotă din hacul lor, potrivită de altfel, căci, după cum am văzut mai sus ea era de

---

[1]) *Catastih.* Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 5.
[2]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755*, fol. 7.
[3]) *Ibidem*, fol. 6.
[4]) *Ibidem*, fol. 27.
[5]) Rev. « Ion Neculce », vol. I (1921), p. 110.
[6]) *Idem*, vol. V (1925), p. 324.

« o para de leu »[1]), adică de $2\frac{1}{2}\%$, dat fiind că leul avea 40 de parale. La Breasla ciubotarilor din Iași, la reînnoirea din 1814 a Catastihului, de către Mitropolitul Veniamin Costachi, se prevede un ajutor bisericii Curălari, unde breasla era închinată, pe lângă cele datorite breslei: « Sau mai așezat vinitul cutiei bisericei, ca dela toate calfele ce vor eși pe hac să deie la cutia bisericei doue zeci şi patru parale, deosebit de un leu tocma, la cutia breslei »[2]). Când erau admise a deschide dugheană, ele plăteau o bărbânță ca şi meşterii [3]). După pontul al 6-lea al catastihului blănarilor din Botoşani din 13 Mai 1768, aceasta era de 5 zloți; după acelaş pont al catastihului din 10 Februarie 1818, era de 40 de lei şi denumită, turceşte, « testir ». Feciorii de meşter plăteau totdeauna jumătate din bărbânță. Starostele avea şi el un mic venit dela calfe şi anume, câte 10 parale la tocmeală ca atare, şi un leu la orice tovărăşie [4]).

Către Visterie, nu plăteau dare decât calfele care-și alcătuise o familie, holteii fiind scutiți de bir, cum decide atât hrisovul lui Alexandru Constantin Mavrocordat din Septemvrie 1783, cât și acela al lui Alexandru Ioan Mavrocordat, din Noemvrie 1786, ambele date Breslei negustorilor din Iași [5]). Această scutire a calfelor holtei, fără dugheană, era de altfel generală; bir, adică darea pe cap a tuturor birnicilor, plătindu-se numai de căsaşi, însă nu direct Visteriei, prin aparatul de percepere al dărilor obşteşti, ci prin mijlocirea breslei. Scutirea holteilor durează până la Regulamentul Organic; dela această reformă distincția fiscală între holtei şi căsaşi este oborîtă, neținându-se în seamă decât « legiuita vârstă », fixată, din punct de vedere fiscal, la douăzeci și cinci de ani [6]). Deşi calfele erau trecute printre patentari, ca unii « ce urmează vreun meşteşug fără a ține dugheană » [7]), totuşi birul lor era acel obştesc de « şapte pol leĭ la cifert » adică de treizeci

---

[1]) *Catastihul breslei blănarilor din Botoşani.* Intăritura Mitropolitului Veniamin. Pont. 9.

[2]) Pontul 2. Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, p. 8.

[3]) *Catastihul ciubotarilor din Botoşani.* Insemnările staroştilor. Ms. fol. 31: « 5 lei au dat calfa... ».

[4]) *Catastih.* Acad.. Rom., Ms. 4166, fol. 5.

[5]) Acad. Rom., Doc. 62 şi 61, Pachet XXX.

[6]) Cap. III, secția III, art. 79, al. B.

[7]) *Ibidem.*

lei pe an: «Calfele de prin dughene seau fabricele acestora câţĭ vor fi de legiuită vârstă, vor plăti capitaţia câte triĭzăci lei pe an»[1]).

4. Jupânii

Adevăraţii breslaşi, în drept să ţie calfe şi ucenici şi să vie în contact direct cu consumatorii, cărora să le vândă produsele atelierelor sau dughenelor lor, erau meşterii şi negustorii «fraţii», — cum îi numeşte catastihul Breslei meseriilor unite din Roman—, sau «jupânii» — cum erau denumiţi în deobşte—.

Promovarea cuiva la rangul de breslaş nu depindea decât de trei condiţii, mărturisite de catastihuri: cunoaşterea profesiei respective, respectarea rânduielilor breslei şi plata unei taxe de intrare.

Cunoaşterea meseriei sau negustoriei nu se cerceta prin vreo examinare specială de orice soiu ar fi fost ea, catastihurile şi documentele moldoveneşti nepomenind nicăieri despre aşa ceva, fiind suficiente stagiile de ucenic şi calfă. Fireşte, calităţile morale şi profesionale ale cuiva îşi aveau greutatea lor în chibzuiala breslei, calităţi cunoscute însă, în mod curent, tuturora, datorită pieţei reduse de desfacere şi a cercului social restrâns de pe vremuri, chiar în centrele mai populate.

Respectarea rânduelilor breslei, adică a ponturilor catastihului şi hotărîrilor povăţuitorilor ei, era la baza organizării însăşi: «Drept aceaia binĭ iaste pentru cinste şi interesul iar maĭ ales folosul sufletului vostru — recomandă Mitropolitul Ambrosie ciubotarilor din Botoşani — să urmaţi întocma catastihurilor breslilor voastre»[2]); iar, aiurea, neascultarea povăţuitorilor era pedepsită cu amendă: «Povăţuitoriĭ bresleĭ ce vorŭ fi, toţĭ să-ĭ cinstească, dându-le căzuta ascultarea, iarŭ carele dinŭ breslaşĭ arŭ cuteza cu înpotrivire a nu să supune ascultăriĭ povăţuitorilorŭ, să fie globitŭ cu cincĭ ocă de ceară»[3]). In toate celelalte catastihuri se pune, în fruntea tuturor celorlalte dispoziţii, pe aceea de supunere şi de ascultare faţă de staroste, adu-

---

[1]) Cap. III, Anexa P, art. XXVII.

[2]) Intăritura din 1789. Ms. fol. 4.

[3]) *Catastihul breslei blănarilor din Botoşani.* Intăritura Mitropolitului Veniamin. Pont. 3.

cătorul la îndeplinire al tuturor măsurilor de orice fel, în interesul general.

Taxa pe care orice breslaş era obligat să o plătească la intrarea în breaslă, purta numele de *bărbânță* sau *bărbănță*, numită şi *bărbință*, *bărbuncă* [1]), *berbență* [2]), *brebență* [3]), blănarii din Botoşani întrebuințând şi cuvântul turcesc *testir* [4]).

Este de observat însă că cuvântul « bărbânță », în timpurile mai vechi, nu desemna o taxă sau o dare măcar, ci o măsură de capacitate.

Pentru prima oară întâlnim cuvântul într'un hrisov din 25 Noemvrie 1440, prin care Ştefan al II-lea, milueşte Mânăstirea Neamțului cu « *două bărbănțe de icre* » [5]). In toamna lui 1455 şi în primăvara anului următor, în porturile Chilia şi Cetatea-Albă, Italienii plăteau câte 50—55 aspri « *bărbânța de grâu* » moldovenesc; măsura era moldovenească deoarece măsura italiană se numea « capiso » (capitium) [6]). In documentele de pe vremea lui Ştefan cel Mare găsim pomenite *bărbânțele de miere*: La 10 Aprilie 1458, în confirmarea unei miluiri către călugării dela Bistrița, opreşte pe boieri şi pe diseatnici să ia dela călugări dijma din albine sau « berbența de miere » [7]), iar la 9 Iulie 1466 milueşte mănăstirea Pobrata « cu toate berbențele de miere ce se vor aduna din dijma satelor mănăstireşti şi dela oamenii ei dela Botna » [8]).

Intr'un zapis, încheiat la Iaşi la 11 Iulie 1587, pentru transportul unor vase cu vin în Polonia, avem şi *bărbânța de vin*, egală cu capacitatea unui butoiu mare de câte două « Kuph » — cofe — [9]);

---

[1]) I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. I, pp. 105—107.

[2]) *Catastihul ciubotarilor din Botoşani*, Insemnările staroştilor, fol. 24 verso.

[3]) *Ibidem*, fol. 19.

[4]) *Catastih*, idem, pont. 6.

[5]) M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. II, p. 77.

[6]) N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetății-Albe*, p. 118; id., *Negoțul şi meşteşugurile în trecutul românesc*, p. 229; I. Nistor, *Handel und Wandel in der Moldau*, p. 145 şi 146, nota 1: « Valent in ipsis locis aspri L in LV la berbenitia et per plus valerunt (Vigna, Cod. Dipl. I. S. 368. Nr. 140). Als Getreidemass diente in Kaffa das « capitium » (ital. capiso) ».

[7]) I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. I, p. 8.

[8]) *Ibidem*, p. 105.

[9]) « Facto cum illis contractu de adducendis quator vasibus et tribus doliis, berbenice dictis cum vino malmatico » (N. Iorga, *Acte privitoare la negoțul românesc cu Lembergul*, în « Studii şi Documente », vol. XXIII, p. 394).

ori, o cofă trebue să fi avut circa o sută de vedre, deoarece, la 1765, o găsim cu o capacitate între 90 și 120 vedre a zece ocă vadra [1]). In catastihul de averea mănăstirii Galata, încheiat la 4 Noemvrie 1588 găsim, printre altele, și *bărbânța de rânză*: « Cice bucatele și vinul și alte vaase: † 1 maje de morun; † 1 berbențe de rănze; † 1 maje de crap; † 1 bute de miere; † 1 jumătate de miere strede; † 11 jumatețe de miere den Vlăcești; † 2 putene de poame murate; ...† 28 de buți de vin dela Cotnar; † 4 buți dela Vorovești; † 8 putine de brânză; † 2 foi brănză de oi; † 1 putine de unt » [2]).

Pe la 1650 avem « bărbănța de urdă » [3]), iar, la 1744, un Ion Dodul vinde partea sa de moșie « în munte », în Câmpulungul Moldovei, în prețul vânzării intrând și « 5 oi cu miei și patru vătui... 20 coți sucman... *6 berbință bră[n]ză și 2 berbință lapte* și am tocmit oile d[r]eptu 6 lei 90 potronici și vătuii d[r]iptu 5 lei și sucmanii d[r]iptu 3 lei și brănza d[r]eptu 12 lei și laptele un leu... » [4]). Bărbânța este de altfel și astăzi cunoscută de poporul din munții Moldovei care înțelege prin această denumire o putinică în forma unui polobocel lungăreț, mai totdeauna de-o capacitate de trei vedre, în care se ține brânza sau laptele acru [5]).

Care poate fi legătura între bărbânța măsură de capacitate și bărbânța taxă de intrare în bresle?

D-l I. C. Filitti, pare a da acestui cuvânt un sens fiscal, întru cât, după ce arată că cele mai vechi impozite au fost taxele vamale și camenele de ceară, care datează încă de pe la 1408, de pe vremea lui Alexandru cel Bun, d-sa continuă: « Urmează *deseatina* (zeciuiala, dijma) *din vin*, 1429, *din albine*, 1439, *posada*, tot de atunci, *măjile* (adică tot zăciuială) *de peşte și bărbânțele* (putina de brad) *de icre*, la 1440, ...*coloadele de orz și grâu*, 1453, *bărbânța de miere*, 1458, *cositul fânului*, 1466, *deseatina din varză*,

---

[1]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul vămilor Moldovei* (1765), în Rev. « Ion Neculce ». Iași, 1922, vol. II, p. 229.

[2]) B. P. Hajdău, *Limba românească vorbită între anii 1560—1600*, în Rev. « Columna lui Traian », anul VIII, Octomvrie 1877, pp. 358—359.

[3]) N. Iorga, *Documente românești din Arhivele Bistriței*, vol. I, p. 98.

[4]) T. V. Stefanelli, *Documente din vechiul Ocol al Câmpulungului moldovenesc*. București, 1915, p. 38.

[5]) Al. Vasiliu și G. T. Kirileanu. *Tălmăcirea cuvintelor* din Ion Creangă « Opere complecte ». Ed. Cartea Românească, București, f. d.

1488 [1]). Bărbânţa nu era totuşi o dajdie ci numai instrumentul de măsură al dijmei: « şi toate bărbânţele de miere din deseatina ce va fi din satele ei — spune hrisovul lui Ştefan cel Mare din 9 Iulie 1466 — » [2]).

Episcopul Melhisedek, observând că locuitorii moldoveni din partea muntelui denumesc « bărbânţe » putinele de brânză, trage concluzia că « din vechime feciorii, când se înscrieau în breasla părinţilor, aduceau starostelui ca prezent o bărbânţă de brânză. In urmă prezentul acesta s'a prefăcut în bani, cari serveau la cheltuiala stărostiei, păstrând însă vechea numire de bărbânţă » [3]). Această observaţie nu este lipsită de adevăr întru cât şi alte documente dovedesc daruri de asemenea natură, independent de drepturile acelora cărora li se dădeau. Aşa, un zapis, din 1631, cuprinde următoarea însemnare: « Socotitu-s'au şi cheltuiala ce s'au făcut, până a scoate acea bucată de loc: 4 ug. logofătului celui mari, 13 zloţi, 2 bărbânţi date hotarnici, când au hotărît Fote Uricariul » [4]). Documentul nu spune cu ce erau bărbânţele, dovadă că unele produse erau atât de obişnuite a se da în vase cu această denumire, încât nici nu mai era nevoie a fi numite. Acest produs nu era decât brânza.

In cel mai vechiu catastih ce ni s'a păstrat, acela al Breslei meseriilor unite din Roman, găsim cuvântul « bărbânţă » alături de acela de « poclon » pe care noii membri trebuiau să le dea la intrarea lor în breaslă după o anumită distincţie: « Aşijderea, spune el, şi care meşter ar veni şi sar aşăza să aibă aşi da poclonul la măna starostelui, căte: = 2 = lei pol precum au fost obiceaiu din vacu; iară ficiorul meşterului care a fi ditru părinţii de loc, acela săş dea = 1 = leu bărbănţă ». Această dispoziţie era, s'ar putea spune, o modernizare introdusă la reînnoirea catastihului breslei, din 28 Decemvrie 1724, catastihul vechiu prevăzând, de sigur, un dar în natură al breslaşilor, după cum dovedesc primele însemnări ale staroştilor ce pomenesc despre o « tocmeală pe bărbănţă », sau numai în natură — rămăşiţa vechiului obiceiu —,

---

1) *Consideraţii generale despre vechea organizaţie fiscală a Principatelor române până la Regulamentul Organic*, p. 6.

2) « и ꙋсы бербеницы медꙋ ѡт десетинꙋ що бꙋдет ѡт селах их ». (I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. I, p. 105).

3) *Cronica Romanului*, vol. II, p. 14.

4) N. Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p. 705.

sau în natură şi bani — epocă de transiţie —, sau, abia mai târziu, bărbânţa numai în bani:

« Dumitru ot Lănari sau tocmit la staroste Nedelcu pe 2 ocă de ceară o vatră *(sic)* de vin şi au dat vadra *(sic)* de vin şi aŭ rămas ciara să mai de o ocă ciară au dat »[1]).

« Eu Costandin bărbierŭ să să ştie că amŭ datu doaŭ vedrea de vin şi a rămăsŭ să dau 2 leaĭ şi am fostŭ tocmitŭ 2 lei şi jumăt. înaintea braslii şi înaintea starostelui »[2]).

« Irimia blănar sau tocmit cu starostelia Nedialcu cu bărbănţa pe 2 lei şi ia luat 7 orţi... au mai dat un ort bărbănţa deplin »[3]).

Cu toate că în catastih se prevede precis taxa pe care noii breslaşi aveau de plată şi anume doi lei şi jumătate pentru acei ce nu aveau părinţii în breaslă şi numai un leu pentru feciorii meşterilor, totuşi staroştii continuă a se tocmi, luând, după obiceiul vechiu, ceară şi vin, iar, prin curgerea vremii, contravaloarea în bani. In primele însemnări stăroseşti nu se vorbeşte decât de o bărbânţă în natură; este deci foarte probabil că, la început, « bărbânţa » era un dar benevol în brânză, miere, vin, grâu, nu atât ca o taxă de intrare cât ca o contribuţie în frăţie la prăznuirea hramului. Ulterior devine obligatoriu, desemnând vinul şi ceara care se dădea la intrare. Cu timpul, sub influenţa ţehurilor din Apus, s'a făcut distincţie între feciorii de meşteri, obligaţi numai la plata bărbânţei şi străini, adică aceia ai căror părinţi nu erau breslaşi, şi cari trebuiau să dea şi o mulţumită starostelui, cu titlu de « poclon ».

Această bărbânţă în ceară şi vin era necesară la prăznuirea hramului şi la purtarea de grijă a bisericii unde se închina breasla, însă este foarte probabil că din ea se înfrupta şi starostele, iar, pe de altă parte, vinul servea şi la o agapă cu care se sărbătorea primirea noului intrat.

Cum că lucrurile erau astfel, se poate vedea din catastihul Breslei lăutarilor din Huşi, unde deşi nu se pomeneşte cuvântul « bărbânţă » însă vechiul obiceiu se ţine:

« Feciorul de herar sau de bucătar sau de vezăteu — hotăreşte pontul al 9-lea din catastih — de va învăţa scripcăria să aibă

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 21 verso.
[2]) *Ibidem*, fol. 51.
[3]) *Ibidem*, fol. 21 verso.

a da un leu la breaslă bani cutiei și un leu starostelui și 3 potr[onici] a vedrii; iar când va intra la tocmelele de tovărășie, să aibă a da de iznoavă 6 lei la cutie, un leu a vedrilor și o părechi papuci starostelui ».

Prin urmare, darul pe care-l făcea un nou breslaș se împărțea în trei: o parte se cuvenea breslei, și care se punea la cutia acesteia, din care, la ziua praznicului, « să cumperi făclii, untdelemn, tămăe, să să ducă la biserica hramului lor; iar ce va mai rămâne să înpartă la săraci și la alte faceri de bini și lucruri creștinești »[1]; o altă parte, « banii vedrilor », serveau la agapa primirii noului tovarăș și, a treia, era poclonul starostelui, fie în bani, fie papuci.

In catastihurile breslelor de ciubotari din Iași și Botoșani, noii breslași plăteau o singură sumă în care se cuprindea și bărbânța și poclonul, cu alte cuvinte, taxa către breaslă cu cota cuvenită starostelui:

« Care meșter strein va vini de aiurea, și va vrea să se așeză aice în Iașĭ, cu breasla ciubotarilor, sau și din ucenici, care va vrea să iasă meșter deosebi, să aibă a merge la starostele și la breslașĭ ca să-șĭ iea voe dândușĭ bărbânța cincĭ leĭ cu poclon cu tot; ĭar carele va fi ficior de meșter, sciut de ceĭlalțĭ, acela să dea bărbânța doĭ leĭ și jumătate cu poclon cu tot »[2].

In însemnările staroștilor, ciubotarii din Botoșani, întrebuințează exact formula catastihului, pe când cei din Iași vorbesc numai de plata bărbânței, fără a aminti de poclon, care se subînțelegea ca plătit, prin plata însăși a bărbânței.

Evoluția aceasta a taxei de intrare, pornind dela bunuri în natură pentru a ajunge la o sumă de bani, are loc de altfel și în Ardeal. Astfel, în așezarea dată breslelor, în 1367, de către Regele Ludovic I, oricine voia să fie primit într'o breaslă, oricare ar fi fost ea, trebuia să dea bani, ceară, vin și o masă pentru breslași: « De asemenea breasla cuțitarilor — hotărăște acest așezământ — se va da pentru patru florini, două libre ceară, două măsuri de vin și un prânz »[3]; « Tot așa breasla fierarilor, se va căpăta pentru șasă florini, două libre ceară, două măsuri de vin și un prânz »[4]. Exact după un veac, la 1467, fierarii și lăcătușii din

---

[1]) *Catastih*, pont. 12.

[2]) *Catastihul ciubotarilor din Iași*, pont. 5.

[3]) Hurmuzachi-Densușianu, *Documente*, vol. I[2], p. 234.

[4]) *Ibidem*.

Cluj, constituindu-se în breaslă, nu mai cereau — în afară, bine înţeles, de cunoaşterea meseriei — decât doi florini de aur, de care nimeni nu putea fi scutit, nici sub pretextul sărăciei, « o măsură de vin şi patru libre de ceară ». In ce priveşte masa, aceasta nu era obligatorie, statutul prevăzând că « restul rămâne la cinstea lui »[1]. In statutul ciubotarilor din Reps (Cohalm), din 1580, dacă se menţine ospăţul, dispare însă şi ceara şi vinul: « De asemenea cine vrea să devie maistru, şi să dobândească drepturi în breaslă, să dea breslei 4 florini, şi pentru moara de coajă de stejar 2 florini şi pentru ospăţ 4 florini iar pentru locul de sub boltă 1 florin »[2]. Şaizeci de ani mai târziu, în 1640, Breasla blănarilor din Sibiu nu mai prevede decât o taxă în bani: « Orice calfă de blănar se va căsători şi va deveni maistru sau vrea să se aranjeze în breaslă trebue să dea acesteia 7 florini şi 64 dinari »[3].

In secolul al XVIII-lea, mai pretutindeni, statutele şi privilegiile ardeleneşti, prevăd şi taxe şi gloabe, aproape exclusiv în bani, iar ceea ce mai rămâne de pe vremuri e doar masa datorită atât la intrarea în breaslă a noilor maiştri cât şi la angajarea ucenicilor, aşa cum se prevede în statutul, din 22 Septemvrie 1724, al împletitorilor de colţuni din Sibiu, sau în acela, din 30 Iulie 1729, al breslei postăvarilor şi căldărarilor din acelaş oraş, etc.[4].

Părerea Episcopului Melhisedek în ce priveşte transformarea cu timpul, a taxei de intrare, din natură în bani, deci se confirmă.

Din ponturile catastihurilor şi însemnările staroştilor rezultă:

a) Fiii breslaşilor plăteau bărbânţa pe jumătate, ceea ce însemna o reală înlesnire pentru intrarea acestora în breaslă, când valoarea celor cinci lei, prevăzuţi în catastihul ciubotarilor, spre exemplu, se poate aprecia prin cei între 15 şi 30 lei, cu care se putea cumpăra o casă, cu loc cu tot, în centrul oraşului, în mahalaua Măjilor din Iaşi — unde este astăzi Institutul Nôtre Dame de Sion —[5]. Cu toate acestea numărul feciorilor de meşteri primiţi în bresle, nu întrece pe acel al străinilor. La breasla ciubotarilor din Botoşani, dacă ţinem seamă că între cei 144 noui intraţi,

---

[1]) *Ibidem*, vol. II², p. 181.
[2]) H. Müller, *Zur Geschichte der Repser Stuhles*, p. 345.
[3]) H. Herbert, *Das Zunftwesen in Hermannstadt zur Zeit Karls VI*, p. 534.
[4]) *Ibidem*, pp. 544 şi urm.
[5]) Rev. « Ion Neculce », vol. I (1921), pp. 86—99, diverse zapise.

dela 1796 la 1839, numai 46 sunt feciori de meşteri, proporţia acestora este de 41,21% pentru o epocă de 50 de ani.

In ce priveşte intrarea în breaslă, a acelora cari se căsătoreau cu văduvele sau fiicele de breslaşi, în aceleaşi condiţii ca şi fiii acestora, nu poate fi afirmată pe bază de documente, după cum o susţine d-l Prof. D. R. Ioaniţescu [1]). Catastihurile nu spun nimic, iar din însemnările staroştilor nu se poate deduce această favoare, deşi din punctul de vedere al unei continuităţi economice ar fi fost logică. Avem însă dovada intrării în breaslă a văduvelor în calitatea lor de moştenitoare ab intestat sau testamentare a defunctului lor soţ, alăturea de un fiu, moştenitor şi el, probabil minor [2]).

b) Bărbânţa se plătea în întregime la intrarea în breaslă, însă, în primele timpuri, se putea plăti şi în rânduri: « Trifan crav sau tocmit la starostele Nedelcu pe 2 oc ciară şi una vadră vin şi vadra au dat şi ciara au rămas », spune o însemnare din catastihul Breslei meseriilor unite din Roman [3]). Sau, tot în acest catastih: « Ilii croitor snă lui Toader cepregar sau tocmit pe bărbănţă la starostele Nedelco 2 oc cear şi o vadră vin », adăugându-se ulterior, de către un alt condeiu: « Şi au datu ş cear ş vin » [4]). Din însemnările staroşteşti, ce găsim în catastihul breslei ciubotarilor din Iaşi, rezultă aceeaşi îngăduinţă: « Toader sin Simion Brănzariu au istovit bărbănţa la Eni staroste »; « Ştefan sin Constantin Botezatul, şiau mântuit bărbănţa la starostele Ene Vişan deplin » [5]). Aceeaşi plată în rate se admitea şi la ciubotarii din Botoşani: « 1804 Noemvri 6, aŭ plătitŭ Haralambŭ la bărbănţă cu cinci lei, rămăindŭ ca să mai plătească cinci lei după rănduiala catastihului nou » [6]).

Această practică pare că ulterior a fost înlăturată, însemnările ne mai vorbind decât despre plata bărbânţei « deplin » sau fără nicio altă specificare.

c) Bărbânţa real plătită era uneori mai mare decât aceea ce se hotărîse prin catastih. Astfel, în Breasla ciubotarilor din Boto-

---

[1]) *Renaşterea meseriilor*, p. 69.

[2]) *Catastihul breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman.* Insemnări stărosteşti. Acad. Rom., Ms. 944, fol. 21.

[3]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 21 verso.

[4]) *Ibidem*, fol. 51.

[5]) Insemnări stărosteşti, cf. *Uricariul*, vol. XIV, pp. 16—17.

[6]) *Catastih.* Insemnări stărosteşti. Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 8 verso.

şani, bărbânţa, fixată prin pontul al cincilea, este de cinci lei, redus la jumătate, adică la doi lei şi douăzeci de parale, pentru feciorii de meşter. Această normă este ţinută până la sfârşitul stărostiei lui Ion Groza — Mai 1809 — când se urcă până la dublu şi pentru străini şi pentru feciorii de meşter:

10 : adică zăci leĭ au dat Ioan cumnat lui Ioan Bichir bărbănţa în măna starostelui Ioan Groza. 1809 Mai 20.
8 : au dat bărbănţa Vasili sin Iordachi Băzgan la starostele Ion Groza. 1809 : Mai 21.
5 : Gheorghe sin Andronic Muste au dat bărbănţa tij la Ion starostele. 1809 : Maĭ 21 [1]).

Starostele următor, Ion Ojog, restabileşte bărbânţa legală, însă, din timp în timp, alţi staroşti imită pe Ion Groza, pentru ca, după 1823, să devie regulă.

d) Bărbânţa se plătea de obiceiu în mâna starostelui; totuşi, uneori o găsim plătită fie în faţa epitropilor, fie în faţa întregii bresle:

«La velet : 1812 = Fevruariĭ 29.
Au plătit bărbănţa obicinuită după ponturile catastihuluĭ bresliĭ Sava feciorul lui Ion Mititelul la Dumnealuĭ starostele Ioniţă sin Gligori Muste cu : 2 : leĭ : 20 păr. fiind ficior de meşteru însă cu poclon cu tot fiindu şi epitropii bresliĭ faţă » [2]).
« 4 : lei Eu Gheorghi a Creţului din Cişme au dat Bărbănţa patru leĭ la tarostele *(sic)* Ioan Ojog şi cu toată Brasla. 1810 Noev. 10 » [3]).

Primirea unui meşter sau negustor în breaslă, era un drept exclusiv al acesteia, autorităţile, oricare ar fi fost ele, neputând-o impune. Astfel, un « Tuduri Grecul sin Constantin ot ţinutul Tecuciului » dăduse jalbă lui Constantin Moruzi, în Decemvrie 1777, cu rugăminte « să se aşeze la dajdie cu neguţitoriĭ pământeni

---

[1]) *Catastih.* Insemnările staroştilor, fol. 12 verso. Andronic Muste era breslaş vechi, trecut al treilea în pomelnicul meşterilor (fol. 10).

[2]) *Catastihul breslei ciubotarilor din Botoşani.* Insemnările staroştilor. Ms. fol. 14.

[3]) *Ibidem,* Ms. fol. 13 verso. A se vedea şi *Catastihul breslei blănarilor din Botoşani.* Insemnările staroştilor. Ms. 4166, fol. 8 verso.

din Iaşi ». Vodă Moruzi nu aprobă cererea decât după ce Dobre starostele de neguţători, arată că « este om de cinste şi se cade a fi la orânduiala neguţitorilor, fiind şi cu primirea tuturor celorlalţi neguţitori ca să fie la dajde cu dânşii »[1]). Dacă în hrisovul lui Alexandru Constantin Mavrocordat, dat negustorilor din Iaşi, în Septemvrie 1783, se hotărăşte ca « Dlui vel Vist. să facă cercetare isvodului de numele tuturor neguţitorilor şi căte nume vor fi să se adaogă sau să se scoată prin ştirea domniei mele se vor pune sau se vor scoate »[2]), aceasta nu privea primirea în breaslă, care rămânea un atribut al breslaşilor, ci numai ca o măsură de ordin financiar al domnului. In epoca de decadenţă însă domnul ordonă intrarea în breaslă şi peste capul acesteia.

Numărul celor primiţi anual în bresle nu era prea mare. Se drămăluia fiecare cerere de către întreaga breaslă, avându-se în vedere, în primele vremuri, numai chibzuiala unei armonizări între cererea pieţei şi satisfacerea ei, iar, mai apoi, şi interese de alt ordin. La Botoşani, în Breasla ciubotarilor, între 1789, data când se face catastihul, întărit de Mitropolitul Ambrosie, şi 1839, data ultimei însemnări stăroşteşti, adică în cincizeci de ani, numărul noilor meşteri este de 143; deci, o medie anuală de 2,86. La Iaşi, în aceeaşi breaslă, între 1766, data despărţirii de tălpălari şi formării unui catastih propriu, şi 1849, data ultimei însemnări, deci în optzeci şi cinci de ani, se primesc în breaslă 193 meşteri noui, adică o medie de 2,27 pe an. Efectiv, numărul noilor intraţi variază între unu şi nouă anual, iar uneori niciunul. Astfel timp de şase ani, dela 1789 până la 1796, în Breasla ciubotarilor din Botoşani nu mai este primit niciun nou meşter şi, abia la 1 Iunie 1796, odată cu începutul stăroştiei lui Grigore Hărtopan, sunt primiţi, dintr'odată şi în aceeaşi zi, şasăsprezece breslaşi noui[3]). Care va fi fost cauza acestei stagnări? Lipsa de calfe pregătite meseriei? E imposibil a se admite această ipoteză când breasla exista de peste douăzeci de ani, de pe timpul adică a lui Grigore Alexandru Ghica-Vodă (1764—1767). Tendinţa de acaparare? Nici aceasta nu poate fi, pentrucă nici feciorii de meşter nu intră în breasla în această epocă. E mai probabil că o grea criză se abătuse asupra

---

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. X, p. 78.

[2]) Acad. Rom. Doc. 62, Pachet. XXX.

[3]) *Catastih.* Insemnările staroştilor. Ms. fol. 12.

pieţei Botoşanilor, cauzată de ocupaţia rusească şi depopularea ţării prin abuzurile şi cumplitele jafuri ale armatei de ocupaţie.

Meşterii se împărţeau în două categorii: *meşteri cu dugheană* şi *meşteri fără dugheană*, şi unii şi alţii în drept a lucra şi vinde direct publicului consumator.

In Breasla blănarilor, această deosebire este făcută prin însuşi catastihul lor: «Pentru oricarei sântŭ de lucriaze meşteşugulŭ acesta la mahalale, pe la casele lor, şi numai la zioa tărguluĭ obicinuescŭ de scotŭ căte puţină marfă cu rogojina la uliţĭ, datorĭ să fiia a-şĭ da havaetŭ la cutiia, după puteare lor, iarŭ într'altŭ chipŭ să nu fiia volnicĭ» [1]).

După ponturile catastihurilor de ciubotari, aceştia nu ar fi de cât sau meşteri cu dugheană, sau cavafi, adică negustori de încălţăminte, fără atelier propriu; însă, şi la aceste bresle, existau meşteri fără dugheană, după cum rezultă din însemnările staroştilor. Intr'adevăr, cu începere din 1827, de sub stărostia lui Ion Rale, la Breasla ciubotarilor din Iaşi, începe a se percepe o taxă specială pentru «*diskisul dugheneĭ*», pe lângă bărbânţa obişnuită. Plata bărbânţei îndreptăţea pe cel intrat în breaslă numai la exercitarea meseriei acasă; prin cealaltă taxă, i se acorda şi dreptul de aşi avea magazinul său cu atelier. Intre intrarea în breaslă şi deschiderea dughenei putea trece oricât timp. Astfel, la 30 Mai 1832, se înseamnă în catastih: «Ion sin Agaki au dat bărbânţa la starostele Th. Thoma»; şi, aproape după doi ani, la 11 Februarie 1834, găsim o nouă însemnare: «Ion sin Agaki au plătit diskisul dugheneĭ la starostele Mihai Grigoriu». Prin urmare, în tot acest timp numitul fusese meşter fără dugheană, altfel însemnarea ar fi purtat ca şi pentru alţii: «au plătit bărbânţa... bez diskiderea» [2]).

Regulamentul Organic împarte atât negustorii cât şi meşterii în câte trei clase deosebite: Cei dintâi în neguţitori cari negustoresc cu diridicata şi amărunta în ţară şi afară de ţară, neguţitori cu diridicata şi amărunta numai înlăuntrul ţării şi neguţitori cari negustoresc numai cu amărunta prin târgurile ţării de obşte. Meşterii erau: cu fabrici mari, cu fabrici mici şi cu dughene lucrând meşteşugul (art. XI şi XXIV din Cap. III, Anexa P).

---

[1]) *Catastihul breslei blănarilor din Botoşani*. Intăritura Mitropolitului Veniamin, pont. 14.

[2]) *Catastih*. Insemnările staroştilor, pp. 22 şi 24. Ms., în Th. Codrescu, «Uricariul», vol. XIV, pp. 24 şi 25.

Tovărăşiile dintre meşteri sunt admise de toate catastihurile cu condiţia însă ca aceasta să nu se facă în ascuns, ci cu ştirea starostelui: « Aşijderea a se însoţi meşter cu meşter la niscareva Negoţ făr de voia starostelui, volnic să nu fie niciunul din fraţi: iară de se vor însoţi fără de ştirea starostelui: săi globască pe amândoi, pre acei doi fraţi însoţiţi »[1]. Aceasta spre a împiedeca concurenţa şi a se menţine pe cât cu putinţă vadurile comerciale ale tuturora.

Din punctul de vedere al felului de producţie şi desfacere al mărfurilor, catastihurile nu indică nicio normă. Meşterii şi negustorii breslaşi aveau monopolul producţiei şi vânzării mărfurilor respective, în cadrul însă al unui câştig cuviincios şi al păzirii dispoziţiilor şi narturilor hotărîte de cei în drept.

In genere, breslaşii moldoveni erau oameni cu stare şi rar de tot se auzea de un faliment[2]. Ei nu duceau propriu zis o vieaţă pur industrială sau comercială, ci, după cum observă d-l Prof. N. Iorga, cea mai mare parte dintre dânşii « păstrează caracterul gospodarului rural ori de mahala tinzând, dacă se poate, către scutirile şi onorurile boieriei de ultima clasă. Nu există o psihologie de meseriaş distinctă de a altor locuitori, acea psihologie care interesează aşa de mult la alte neamuri, unde această clasă a determinat de atâtea ori şi esenţial istoria naţională. Iubitori de pământ, îndrăgiţi de căsuţa lor, mulţumiţi de o strânsă vieaţă familiară, ei cumpără şi vând, clădesc şi repară locuinţe care nu au nimic din caracterul atelierului »[3].

Negustorimea, mai avută şi mai aproape de scaunul Domniei, se ocupa şi cu exploatarea de moşii, după cum atâtea zapise ne-o dovedesc; meşterii, mai modeşti, se mulţumeau şi cu câte o viişoară în dealul Coroiului, de lângă Iaşi[4]. Mai toţi îşi aveau casa lor şi zapisele de vânzare şi cumpărare a acestora sunt pretutindeni.

---

[1] *Catastihul breslei meseriilor unite din Roman*, Acad. Rom., Ms. 944.

[2] Cazul lui Costandin Papazoglu, blănar din Vaslui şi al tovarăşului său Petru, care « rămâind mofluzi au fugit » relatat de Gh. Ghibănescu, în Rev. « Ion Neculce » (vol. VIII, 1930, p. 124) nu putem şti dacă era al unor breslaşi sau negustori liberi, necunoscând dacă la Vaslui blănarii aveau sau nu breaslă.

[3] *Scrisori şi zapise de meşteri români*, p. VII.

[4] A se vedea Rev. « Ion Neculce », 8 vol.; Acad. Rom., *Creşterea colecţiilor* pe 1908 şi 1909.

§ 2. — Ierarhia administrativă

Intru cât, în angrenajul mecanismului de Stat, breslele fiinţau ca un corp distinct şi îndeplineau o anumită şi importantă funcţie socială, prin însuşi acest fapt, ele trebuiau să cunoască două soiuri de raporturi: unele lăuntrice, care se stabileau dela breslaş la breslaş, sau dela breslaş la colectivitate, şi altele, în afară, unde breasla, ca corp constituit, cu o voinţă colectivă şi-o afirma oricând şi oriunde. Sunt cele două «legături», cum spune § 39 din Codul Calimah: «Legătura cea dinăuntru, adecă a tovărăşiei în deosebi către fiecare mădular a ei, sau a unui singur mădular către întreaga tovărăşie şi a fiecăruia dintre ele unul cătră altul; şi legătura cea din afară, adecă a tovărăşiei cătră alţii ce nu sunt din mădulăriile ei». In mod inerent şi într'un caz şi într'altul trebuia să existe cineva care să ia de ştire sau să se poată să i se aducă la cunoştinţă de tot ce vieaţa individuală a breslaşilor sau acea colectivă a breslei putea interesa; trebuia să existe cineva care să aplice şi să facă să se respecte pactul fundamental al breslei, catastihul, cineva care să afirme şi să apere interesele comune. Era deci nevoie de anumite organe a căror autoritate să nu fie discutată de nimeni, presupusă ca fiind rezultanta voinţei tuturora şi reprezentantul interesului colectiv.

In acelaşi timp, Statul, prin organele sale constitutive, nu se putea desinteresa de o întreagă clasă socială menită producţiei şi circulaţiei bunurilor, o întreagă clasă socială a cărei prosperitate însemna un serios venit pentru Visterie — ceea ce interesa în deosebi — dar şi abuzurile căreia ar fi putut tulbura echilibrul economic, dacă nu şi pe cel social.

In consecinţă, trebuiau să existe anumite organe de conducere, mandatare şi răspunzătoare. Şi, într'adevăr, existau, unele alese, cu atribuţii pe o rază de activitate mai restrânsă — staroste şi epitropi — sau pe una mai întinsă — mai marele staroste —, iar, altele, numite, exercitând determinate funcţii, cum erau vătavul şi ceauşul. Cu coordonarea, supravegherea şi controlul activităţii acestora, deplinele puteri erau în mâna Sfatului obştesc al breslei.

1. Administraţia aleasă

Conducerea pe care şi-o dădeau breslele, pe cale electivă, e reprezentată prin staroste, epitropi şi mai marele staroste.

a) *Starostele*

Conducătorul efectiv al breslei și acel care o reprezenta de drept, în toate manifestările vieții ei, era starostele. El era, cum spune Mitropolitul Veniamin, «purtătoriu de grijă și povățuitor a tuturor rănduelilor lor și a obiceiurilor ci au avut dintru început» [1].

În Moldova, denumirea de «staroste» este singura întrebuințată până către mijlocul veacului al XVIII-lea, după care oficialitatea mai întrebuințează și nomenclatura turcească, familiarizată în Țara-Românească sub domniile fanariote, însă cu mult mai rar ca peste Milcov: Bacalbașa (staroste de bacali) [2], calpaccibașa (staroste de calpaccii,) [3]) cavafbașa (staroste de negustori de încălțăminte) [4], Chiurciubașa (staroste de cojocari) [5], Cuiungibașa (staroste de argintari) [6], Telalbașa (staroste de telali) [7], Terzibașa (staroste de croitori) [8], Memgebașa (staroste de lumânărari), Netarbașa (staroste de băeși) [9], Chitarbașa (staroste de brutari) [10].

---

[1]) *Catastihul breslei lăutarilor din Huși.* Preambul.

[2]) Acad. Rom., Ms. 2963, fol. 16 verso și 27 verso.

[3]) *Idem.* Doc. 143, Pachet. XV.

[4]) *Idem.*, *Creșterea colecțiilor*, 1911, p. 156.

[5]) *Idem.*, Doc. 45, Pachet CLXIII.

[6]) Un act din condica M-rei Treisfetitelor din Iași, arată cu «Dlui jiupânul Ioan cuiungi bașa» cumpărase o dughiană pe Podul-vechi, în Iași, de la Vasile Blanariul ficiorul lui Apostof. Cum dughiana era bezmănară mănăstirei, ca una ce era făcută pe locul ei, se ridică egumenul Treisfetitelor, Arhimandritul Ignatie Lavriotie, de răscumpără dugheana, la 15 Iulie 1781, pe baza dreptului de protimisis. (Arhivele Statului București, cond. 219, ff. 80 verso 81).

[7]) Acad. Rom. Doc. 120, Pachet XIV.

[8]) Acad. Rom., *Creșterea colecțiilor.* 1908, p. 82.

Se pare că staroștii unora dintre bresle aveau ca semn distinctiv căciula sau ișlicul de o anumită formă. Cel puțin după cât o afirmă N. Filimon, pentru începutul secolului al XIX-lea la București: «Ișlicul cu patru colțuri al marelui *terzibașa* părea că reclamă prioritatea nobleței asupra *căciulei* de *kazacliu* a cojocarului subțire, care la rândul ei părea că disprețuește *căciula* cu *roată* a bogasierului și *calpacul* de blană al armeanului ibrișimgiu» (*Ciocoii vechi și noui*, București, 1910, p. 134).

[9]) D. Z. Furnică, *Industria și desvoltarea ei în Țările românești.* București, 1926, p. 232.

[10]) Idem, *Documente privitoare la comerțul romînesc, 1473—1868.* București, 1931, p. 398.

După d-l N. A. Bogdan, prin denumirea de «bașa» s'ar fi desemnat un șef, numit prin intervenția Domniei, asupra categoriilor de lucrători sau negușitori, care nu se puteau uni spre a forma o breaslă [1]). Dacă această explicație s'ar putea admite pentru cafengii, pe care d-sa îi dă ca exemplu, cum și pentru telali, cari, în Moldova, îndeplineau și rolul de-a face cunoscut în oraș, prin strigări pe uliță, imobilele ce se vindeau la mezat, ea nu poate fi nicicum admisă pentru toate celelalte cazuri. Breala bacalilor exista încă de pe timpul lui Grigore Alexandru Ghica-Vodă (1764—1767), după cum afirmă hrisovul din 12 Ianuarie 1778 al lui Const. Dim. Moruz și în care pentru desemnarea starostelui se întrebuințează cuvântul de bacalbașă: «Breasla aceasta a bacalilor, pe lângă cele hărăzite ei de alți Domni, va avea și dela Domnia mea a ținea 4 scutelnici oameni streini, care să ajute pe Bacalbașa la îndeplinirea tuturor datoriilor ce are, fie către stăpânire sau către breaslă...» [2]). In ce privește pentru celelalte titulaturi, chiar d-sa afirmă existența breslelor respective [3]); așa încât este neîndoielnic că prin «bașa» se înțelegea «staroste», după terminologia oficialității fanariote, așa cum o spune însuși Constantin-Vodă Moruz: «Așijderea au avut și un Bacalbașă mai mare peste dânșii, adică staroste» [4]).

O breaslă moldovenească de negustori de încălțăminte — cavafi — nu pare să fi existat vreodată separat de breslele de ciubotari [5]) sau cismari. Către 1850 găsim amintirea unei jalobe a «obștiei cizmarilor dughengii negușitori creștini din orașul Iași» însă, din chiar acest document se vede că breasla era de meșteșugari și nu de cavafi.

Intr'adevăr, iată cuprinsul acestei plângeri, adresată, probabil, Sfatului Ocârmuitor, și pe care Secretariatul de Stat o trimetea Departamentului Treburilor din Lăuntru, cu adresa nr. 2456, din 5 August 1850, «spre a se proceda conform legii și așezământului»:

---

[1]) *Din trecutul comerțului moldovenesc și mai ales al celui ieșan.* Iași, 1925, p. 175.

[2]) D. Z. Furnică, *Din istoria comerțului la Români*, p. 57.

[3]) *Loc. cit.*, p. 177.

[4]) D. Z. Furnică, *loc. cit.*, p. 62.

[5]) *Catastihurile respective*, Pont. 12 și 13.

«Copie de pe jaloba obştiei cizmarilor dughengiĭ neguţitorĭ creştinĭ din oraşul Iaşĭ.

«Fiindcă cu prifacerea întămplătoarelor vremi urmată întru această capitalie şi din zi în zi sporire Evreilor, ceş deschid dughene aice de să îndeletnicesc cu această mesărie în alijverişurile cizmarĭ, au tras la dănşiĭ şi pe toţi flăcăiĭ creştini ce noi sărmaniĭ ăi avem în lucrul îndatorindui cu somi de bani care în vieaţa lor nu să pot plăti de jădovi macar căt de mult să le lucreză, din acărora pricină noi creştinii dughengii ce săntem puţini la no: am rămas acum de istov săraci de abie plătim birul Vistieriei cu încărcările morţilor i altele pentrucă ei jădoveĭ făţăş ăş deschid dugheni fără nicio sfieală de legi şi de Guvern, pentru care cu lăcrămi ne rugăm că milostiv privindusă asupra noastră săracilor ce săntemu înpovorăţi cu grea casnică familie de copii pe temeiul art. XXII litera P din reglement Cap. al III-le [1]), pentru deosăbitele clasuri şi pentru a lor dreptăţi şi datorie respective să să poroncească cui să cuvine de a să desfiinţa de istov pe aceşti din nou jădovi careş spicularisăscu alijverişul nostru cu această mesării cizmari sau cel puţin plătind în folosul breslei pentru vremea trecută şi însărcinăndu-să cu plata greutăţilor breslei pe viitorime potrivit cu aşăzămăntul ce avemŭ, atunci numai săş aibă dreptate a unelti acest meşteşug iar fără aceasta apoi noi rămănem peritori de foame în pămăntul nostru unde părinţii noştriĭ sau săvărşit fără a ave asămine supărări.

Urmează iscăliturile breslaşilor *(sic)*» [2]).

Dacă despre o breaslă de cavafi moldoveni nu am putut găsi urme, Armenii însă aveau asemenea alcătuiri în Moldova. Una din ele exista în capitala ţării, la Iaşi, după cum rezultă din cartea de cercetare a vornicului de poartă Constantin Timircan, din 3 Decemvrie 1825, care vorbeşte despre «Căpitanul Sava cavafbaşa armeanul» [3]).

[1]) Osăbit să să cunoască de legiuire statornică că acei ce nu vor fi părtaşi tuturor dărilor şi îndatoririlor a vre unii bresle nu pot unelti alejverişul seaŭ meseria nicĭ a uneia bresle, pentru că nu este cu dreptul aş însuşi cineva folosurile unii bresle seaŭ starea neguţitorească; fără a fi şi părtaşĭ şi îndatoririlor ei» (aliniatul 2).

[2]) Jalba nu poartă dată. Ea este scrisă însă la începutul lui August 1850. (Arhivele Statului Iaşi, Transp. 1772, opis. 2020, dosar 19277, fol. 2).

[3]) Acad. Rom., Doc. 227, Pachet. CXXXV.

1° *Alegerea starostelui*

Starostele era ales de către breslași cu majoritate de glasuri: « Așijderea și pre cine va alege Dumnezău și Prea[ci]sta și sfiții slăviții Mihail și Gavriil, și frații să fie staroste », spune catastihul breslelor reunite din Roman. In însemnările lor din catastih, staroștii notau adesea data intrării lor în funcție printr'o formulă mai mult sau mai puțin tipică: « Ion Ketre s'au pus staroste cu voia breslei și cu a tuturora ciubotarilor, cu voia lor, 1775 August 10 »[1]. Blănarii din Botoșani, îndată după alcătuirea în breaslă iscălesc o încheiere prin care declară că « am rădicatŭ starosti cu voe tuturora pe dumnealui Andrii Şlicarŭ »[2].

Odată alegerea efectuată, ea trebuia totdeauna confirmată. Confirmarea era un atribut al Domniei, mai întâi concedat Bisericii, acolo unde era un scaun arhieresc, și, mai apoi, dată pretutindeni în competența autorităților laice.

Intr'adevăr, iată ce spune Constantin Vodă-Racoviță în hrisovul pe care-l dă Episcopului Ierotheiŭ al Hușului la 11 Ianuarie 1752:

« Noi Constantin Michail Cehan Racoviță Voevoda. Boj. Milost. gospodar zemli Moldavscoĭ.

« De vreme ce aĭ noștrĭ cinstiți părinți și rugătorĭ numițiĭ Archiereĭ, după testamenturile vechĭ aŭ avutŭ acĭa volnicĭă a pune Staroste de bresle la tîrgurile pe unde sintŭ Episcopiĭ cumŭ și aicĭ în Iași pune Sfinția Sa Părintele Mitropolitŭ. Care rânduială se păzește și până astăzĭ atâta în Iașĭ, câtŭ și la Târgulŭ Romanuluĭ și la Hușĭ. Iată dară după alegire Sfinții Sale PărinteluĭEpiscopuluĭ de Hușĭ pe cine va socoti a fi omŭ ca acela de ispravă, vrednicŭ de stărostĭă îlŭ volnicimŭ și Domnia mea cu carte aceasta săși păzască rândueala sa după testamentulŭ breslelorŭ — și toate să urmeze după obiceiulŭ vechiŭ — și altulŭ nime să nu se amestece. Vlet 7260 (= 1752) Ghenar 11 »[3].

Numai așa se explică dispozițiile catastihurilor și notele din însemnările staroștilor privind confirmările de către capii Bisericii.

La pontul 1 din catastihul breslei făclierilor din Botoșani se prevede că: « Pe starostele să-l aleagă dintre dânșii care să va

---

[1] *Catastihul breslei ciubotarilor din Iași*, cf. « Uricariul », la Ms. f. 9.

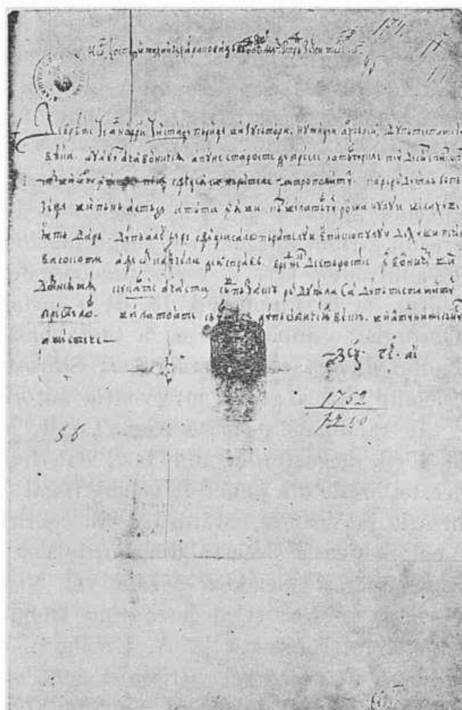
[2] Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 4 verso.

[3] Arhivele Statului București, cond. Nr. 180, fol. 91.

socoti a fi om vrednic şi, arătându-l la sfânta Mitropolie, de aceea să să orănduiască ». Pontul al 13-lea al catastihului breslei lăutarilor din Huşi, hotărăşte că starostele « iaste pus de către noi [de episcop] cu alegirea a tuturor celor ai săi ». La breslele ciubotarilor nu se găsesc asemenea dispoziţii însă Mitropolitul Gavril, solicitat, în puterea obiceiului, dă două asemenea confirmări, una lui Andrei Băgul, la 29 Decemvrie 1771 şi o alta lui Constantin sin lui Ene Vişan şi una şi alta trecute în catastih la însemnările staroştilor.

« La anul 1784 August 29 spune Mitropolitul Gavriil viind înaintea noastră meşterii breslaşi, de breasla ciubotarilor, au arătat că cu voia şi primirea tuturor au ales pe Constantin sin luĭ Ene Vişan ca sa le fie staroste. Deci după alegerea breslei prin blagoslovenia noastră aşezânduse staroste pe numitul Constantin, să fie dator a păzi toate rânduelile şi obiceiurile bresleĭ, cu toată dreptatea în frica lui D-zeŭ. Aşijderea şi meşteriĭ breslaşĭ să aibă a da starosteluĭ cinstea ce se cade şi ascultare la împlinirea orânduelelor bresleĭ, nefăcând într'alt kip, aceasta.

(ss) Gavril Mitropolit Moldoveĭ » [1]).

Cartea lui Const. Vodă Racoviţă, din 11 Ianuarie 1752, de întărirea staroştilor, (Arhivele Statului Bucureşti. Condica Nr. 180, fol. 91).

[1]) Th. Codrescu, *Uricariu*, vol. XIV, p. 19.

O asemenea blagoslovenie încercase să obţină şi alţi staroşti, şi, unii dintre ei, scrisese chiar în catastih, însemnarea cu formula cuvenită: «...sau pus staroste prin a noastră blagoslovenie, cu alegerea breslei», fără a o putea totuşi dobândi, dintr'un motiv sau altul. Astfel au încercat starostele Vasile Skin, la 1 Decemvrie 1769, şi Constantin Vişan la 4 Aprilie 1792, cari totuşi funcţionară şi fără această blagoslovenie.

O excepţie făceau breslele de ciocli, la constituirea lor, unde starostele era desemnat şi numit direct de mitropolit sau episcopul respectiv, putând fi, spre deosebire de cetaşii săi, şi căsătorit [1]).

Confirmarea domnească, aşa cum se uzita în mod obişnuit în sistemul fanariot din Ţara-Românească, cu toate că în Moldova era un atribut al Domniei, găsim mai rar, şi numai ca o încercare de-a introduce acest sistem şi dincoace de Milcov. Astfel Constantin Moruz, la 16 Ianuarie 1778, dă o carte de bacalbaşă lui Gavril Gheorghe: «după alegerea a toată breasla bacalilor din ţânutul Eşuluĭ, l'am făcut Domnia mea Staroste de băcali» [2]). In toate celelalte cazuri găsim intervenţia autorităţilor subalterne.

In rânduiala pe care Alex. Const. Mavrocordat o introduce, la 1783, negustorilor din Iaşi, dat fiind, probabil, importanţa acestei bresle din punct de vedere fiscal şi a ruptei ce avea această breaslă la Visterie, starostele era confirmat de către vel Vistiernicul: «breasla aceasta a neguţitorilor să aibă şi staroste prin cercetarea şi alegerea D-sale vel Vist[ernicului]» [3]). Expresia «prin cercetarea şi alegerea» nu trebue luată însă ad literam, cum le interpretează V. A. Ureche [4]), ci numai că confirmarea se făcea de către vel vistiernic.

După aşezământul lui Grigore Vodă-Ghica din Septemvrie 1776, privitor la lefile boierilor, confirmarea staroştilor — cu excepţia a cinci dintre ei — este dată în competenţa vel agăi: «Afară de chircibaşa şi Tărzibaşa şi afară de cuiugibaşa, de staroştii de Jidovi, de Armeni, pe ceilalţi staroşti ce se arată în con-

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 3694, fol. 4 verso.

[2]) D. Z. Furnică, *loc. cit.*, p. 61.

[3]) Acad. Rom., Doc. 62, Pachet XXX.

[4]) *Din istoria breslelor*, în «Convorbiri Literare», Iaşi, 1888—1889, vol. XXII, p. 795.

dica aceasta să-i facă şi să-i rănduiască Vel Aga »[1]). Faptul că între cei exceptaţi găsim pe Jidovi şi Armeni, aceasta se explică prin închinarea lor Cămării domneşti şi atunci confirmarea staroştilor breslelor acestora depindea de vel cămăraşul [2]). Exceptarea cojocarilor, cari la această dată formau o singură breaslă cu blănarii [3]), a croitorilor şi zlătarilor se datoreşte faptului că aceste bresle vor fi fost închinate vreunei instituţii, sau, poate, îşi aveau vreo ruptă specială cu Vistieria şi, în acest caz, vel vistiernicul dădea confirmarea.

In provincie, confirmarea staroştilor se făcea de către vornicii respectivi: « Şi voaî ciubotarilor vi să dă a înţelegi pe numitul starostile vostru cari cu a voastră de obşte priimire laţ ales, şi de noi, cum şi de d-lor vornicii boiarî sau făcut staroste breslii voastre prin cărţile ce i sau dat la mănă » [4]).

In baza dreptului său de-a confirma alegerile de staroste, găsim cazuri când Vodă concede acest drept unui boier al său.

Intr'adevăr, prin hrisovul din 16 Ianuarie 1828, Ion Sandu Sturza, încuviinţează biv-vel spătarului Alexandru Ralet să întemeieze târg pe moşia sa Bucecea, din ţinutul Botoşani, « cu a D-sale cheltuială şi din oameni străini, care să nu fie lăcuitorii altor târguri sau sate, fără niciun amestec cu vreo dare în pământul acesta ». Acestora le acordă o sumă de privilegii, printre care şi acela ca staroştii breslelor viitorilor târgoveţi, să fie aleşi de dânşii şi confirmaţi de numitul boier: « Staroştii de tot felul de bresle alegându-să de cătră târgoveţi, să să rânduiască de cătră stăpânul moşiei, fără a se amesteca la aceasta nimeni altul » [5]).

---

[1]) Condica prevede 33 de bresle: Jidovi, Armeni, străini, băcali, pitari, plăcintari, mesărcii, chiragii, cărcimari, apari, zidari, pietrari ce taiă piatra în deal (dealul Păun dela Sud de Iaşi), vărnicari, cărămidari, olari, teslari, cibotari ce lucrează sehtieni (adică cizmari), cibotari ce lucrează teletinuri (cibotari propriu zişi), măhali, butnari, tămplari, curălari, ceprăgari, blănari, cojocari, croitori, şlicari, zlătari, bărbieri, sucmănari, abăgeni, făclieri şi vutcari. (P. Râşcanu, *Lefile şi veniturile boerilor Moldovei*. Iaşi, 1887, p. 15).

[2]) *Ibidem*, p. 14.

[3]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755*.

[4]) *Catastihul breslei ciubotarilor din Botoşani*. Intăritura Mitropolitului Ambrosie, Ms. fol. 4. Vezi Anexa Nr. 3.

[5]) Pontul al 4-lea al hrisovului de întemeerea târguşorului Bucecea (Dr. E. Schwarzfeld, *Din Istoria Evreilor — Impopularea, reîmpopularea şi întemeerea târgurilor şi a târguşoarelor din Moldova*. Bucureşti, 1914, p. 112).

In epoca Regulamentului Organic confirmarea se face de către Ministerul Trebilor din Lăuntru, până la Unirea Principatelor, când trece la Ministerul de Finanţe. Prin jurnalul Consiliului de miniştri din 4 Iunie 1863, acest drept trece asupra Ministerului de Agricultură, Comerţ şi Lucrări Publice [1]).

In ce priveşte cărţile de stărostie, dacă acestea nu vor fi fost la început, sub influenţa sistemului administrativ fanariot, asemenea cărţi încep a se elibera, odată cu confirmarea alegerii, după cum procedează şi vornicii târgului Botoşani la alegerea, din 6 August 1795, a starostelui de blănari de acolo: « Noi, toată briasla blănarilor de aice dinŭ Botoşanĭ, cariĭ mai josŭ ni-amŭ iscălitŭ, dat-amŭ adevărată scrisoare noastră, la măna dumisali giupănuluĭ Manole sinŭ Ioniţă, precum să să ştie că cu bună voia şi priimire noastră l-amŭ priimitŭ ca să ni fie staroste, mergăndŭ cu toţiĭ şi înnainte dumilorŭ sali cinstiţilor boerĭ dregători şi arătăndu-lŭ, căruia şi carte dumilorŭ sali i s'aŭ datŭ; pentru cari ne îndatorimŭ ca să urmămŭ cu toţiĭ la toati ponturili ce s'au datŭ înŭ scrisŭ la măna starosti de către dum[nealor]ŭ dregătoriĭ; iar care dintre noĭ nu va urma întocma, arătăndu-lŭ starosti la dregătorĭ, îşĭ va lua căzuta certare. Şi ni-am iscălitŭ » [2]).

2° *Numărul staroştilor în breaslă*

Staroştii sunt în unanimitate bărbaţi. Cu toate acestea cum şi femeile puteau face parte din bresle, în decursul vremurilor, în mod excepţional, găsim şi o « stărăstoae », ba încă la breasla cea mai de seamă din Moldova, breasla neguţătorilor. Este Agahiţa Păscăloae care, la 20 Ianuarie 1677, dărueşte negustorului Pătraşcu o dugheană « în tărgul cel mare în uliţa rusască » din Iaşi, actul fiind făcut înaintea Mitropolitului Dosoftei şi a lui Arsenie, egumenul M-tirei Bârnova [3]). In acest document nu poate fi vorba despre soţia sau văduva unui staroste, denumite tot « stărostoae » pentrucă în acest caz formula era alta. Aşa spre exemplu, la 17 Ianuarie 1786, făcându-se hotărnicia locului « Nastasiei Covrigeasă ceau fost soţie lui Lupaşcu Covrig staroste de ciocli », vornicii

---

[1]) Arh. Stat. Bucureşti, Consiliul de Miniştri, Dos. 3/1863. Partea III.
[2]) Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 7 verso.
[3]) *Idem*, Doc. 31. Pachet. CI.

de poartă menţionează că mărturia hotarnică se dă «la măna Nastasiii Covrigeasă stărăstoae»[1]). In cazul Agahiţei Păscăloaei, formula este cu totul de altă nuanţă: «ceam fost stărăstoae de negustori de tărg de Iaşi», spune dânsa. Dacă ar fi fost văduva unui staroste, titlul de stărostoae şi l-ar fi păstrat până la sfârşitul vieţii. Dat fiind însă că acest titlu fusese al ei propriu, ea se intitula «ceam fost stărăstoae», după cum foştii staroşti, bărbaţi, îşi ziceau «biv staroste».

Sunt cazuri când, în acelaşi moment şi la aceeaşi breaslă, găsim în funcţie doi staroşti.

In zapisul de vânzare al Măricăi Ihnătoaei din 15 Octomvrie 1632, privind vânzarea unei părţi din moşia Şendrenii din ţinutul Iaşului, cumpărătorul este Ghiorghi starostele de neguţitori din Iaşi, fiind faţă la tocmeală şi «Argherie storostea za cupţon» adică încă un staroste de neguţitori[2]).

Intr'un zapis din 26 Iunie 1669, Iane, fratele lui Prohir vameşul cel mare, vânzând lui Păun vameşul cel mare, satul Uşereştii şi parte din Bărlădeni, pe Prut, în ţinutul Lăpuşna, printre marturi figurează şi «Crstea şi Alexandru staroştii de neguţitori» din Iaşi[3]). La 15 Iulie, acelaşi an, Cărste, vameş mare şi frate cu Duca-Vodă, răscumpărând nişte dugheni din Iaşi, în baza dreptului de protimisis, zapisul se face fiind de faţă, «Cărste şi Alexandru staroştii de neguţitori şi Iane Copan ciau fost staroste de neguţători... şi Drosea ceau fost staroste de blănari... şi Mihăilache blănariul ficiorul măscăriciului...»[4]). Intr'un alt zapis, de vânzarea unei pivniţi de piatră de pe uliţa Hagioaei, tot din Iaşi, din 6 August 1708, se spune că «acest zapis lam făcut denainte dumisali staroştilor de negustori»[5]).

La breslele de lăutari se văd adesea doi staroşti în acelaşi timp. La Chişinău, spre exemplu, Gheorghe Bădală şi Lupu săn Ioan, prin jalba lor, din 8 Martie 1821, către Orăşeneasca Dumă, convin să fie amândoi şi în acelaşi timp, staroşti ai lăutarilor

---

[1]) Rev. «Ion Neculce», vol. III (1923), p. 96.

[2]) Acad. Rom. Doc. 133, LXXXIV.

[3]) Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul şi ţinutul Lăpuşnei*. Bucureşti, 1937, p. 113.

[4]) B. P. Hajdău, *Arh. Ist. a Rom.*, vol. I[1], p. 182.

[5]) Rev. «Ion Neculce», vol. VII, (1929), p. 136.

din târg [1]). La Huşi, Episcopul Sofronie, reîntărind, în ziua de 30 Octomvrie 1826, catastihul breslei lăutarilor de acolo, întăreşte totodată şi alegerea de staroşti a lui « Dimitri-bărbierul și Ion-bărbierul » [2]). La Iași, într'o mărturie hotarnică, din 2 Iulie 1815, a unui loc de casă din mahalaua Frecău, printre megieşi figurează şi cei doi staroşti de lăutari, cari semnează actul: « Barbu staroste de scripcari, mahalagiu, Toader staroste de scripcari » [3]). Tot doi staroşti găsim şi la Breasla blănarilor din Botoşani la începutul secolului al XIX-lea, unde, într'un zapis de danie a unui loc, dat lui Grigoraş sin Simion Goza, semnează ca dăruitori: « Chiriia[cŭ] Andriĭ, starosti, ctitorŭ şi epitropŭ sfintiĭ bisericĭ. Eu Ionică staroste, ctitorŭ şi epitropŭ cu voe noastră, a tuturorŭ » [4]). La 19 Noemvrie 1751, existau doi staroşti la breasla cioclilor din Iaşi diriguindu-şi împreună oamenii la înmormântarea Stolnicului Anastasă Lupul [5]). La Breasla bărbierilor din Iaşi, la 1 Ianuarie 1755, găsim iar doi staroşti: pe « Gavril staroste de bărbieri », proprietar pe uliţa Hagioaei, şi pe Ioniţă starostele, care nu era proprietar, dar a cărui calfă, « Costantin din Saca calfă la Ioniță staroste », avea casă pe uliţa Rusască [6]). La Breasla ciubotarilor din Iaşi, la 14 Aprilie 1801, de asemeni erau doi staroşti, după cum se vede dintr'un zapis de bezmăn în care semnează « Costantin Vişan staroste de ciubotari » şi « staroste Ion săn Pascal Chetre », cel dintâiu fiind şi epitrop al bisericii Curelarilor [7]). Cum în deobşte breslele moldoveneşti nu aveau în fruntea lor, în deobşte, decât un singur staroste, apariţia din când în când a doi staroşti, nu poate avea decât trei explicaţii: sau mulţimea treburilor de rezolvat cerea, la un moment dat, munca a doi oameni; sau, în lupta pentru stărostie, taberele adverse cădeau la înţelegere să fie staroști ambii preferaţi; sau, un caz de forță majoră împiedecând pe staroste să-şi exercite funcţiunea, din respectul faţă de autoritatea sa, nu era înlăturat din stărostie, ci numai dublat cu un altul, care să-l ajute.

---

[1]) Arhiva Stat. Chişinău, dos. 153, Primărie.
[2]) Pr. C. Bobulescu, *Lăutarii noştri*, p. 148.
[3]) Rev. « Ion Neculce », vol. VII (1929), p. 123.
[4]) N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoşani*, p. 23.
[5]) Ac. Rom., Ms. 3258, fol. 120 verso.
[6]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Ieşilor din 1755*, uliţele respective.
[7]) Rev. « Ion Neculce », vol. VI, (1927), p. 143.

3⁰ *Durata stărostiei*

Timpul pentru care cineva era ales staroste, nu se prevede nicăieri în catastihuri însă obiceiul îl fixa la un an, cu drept nelimitat de realegere. Astfel Ion Groza ia stărostia breslei ciubotarilor din Botoșani la 12 Mai 1803 și este reales, fără întrerupere, de șase ori, până la 20 Mai 1809.

Iată rândul staroștilor breslei ciubotarilor din Iași, reconstituit, pe cât însemnările catastihului și alte documente ne-au permis, cu începere dela 9 Noemvrie 1766, data separării ciubotarilor de tălpălari și a realcătuirii lor în breaslă proprie:

Pascal sin Pietri, ales la 9.XI.1766
Eni Vișan, în funcțiune la 11.XI.1768
Vasile Skin, ales la 1.XII.1769 [1])
Eni Vișan, în funcțiune la 19.X.1770
Andrei Băgul, ales la 20.XII.1771
Ion Pascal [Ketre], ?
Ion Ketre, ales la 10.VIII.1775 (pare că funcționează până în 1784) [2])
Constantin Vișan, ales la 29.VIII.1784
Ion Chetre, în funcțiune la 23.VI.1785 [3])
(lipsesc date)
Constantin Sârcul, în funcțiune la 27.VI.1791 [4])
Constantin Vișan, ales la 4.IV.1792
(lipsesc date)
Ion Chetre, în funcțiune la 1.IV.1796 [5])
(lipsesc date)
Ion sin Pascal Chetre, funcționa la 14.IV.1801 [6])
Constantin Vișan, idem [6])
(lipsesc date)

---

[1]) Un Vasile Spin era staroste la 25 Martie 1710 (Rev. «*Ion Neculce*» vol. VI, p. 124).

[2]) *Creșterea colecțiilor*, 1910, p. 110; «*Ion Neculce*», vol. I, p. 91; *Idem*, vol. VI, p. 157.

[3]) «*Ion Neculce*», vol. VI, p. 4.

[4]) *Idem*, vol. I, p. 110.

[5]) *Creșterea colecțiilor*, 1908, p. 96.

[6]) Rev. «*Ion Neculce*», vol. VI, p. 143.

Nastasă Casianu, ales în August 1808 (funcţiona la 17.V.1809)
(lipsesc date)
Gheorghie Mahalu, funcţiona în 1816 (este în funcţiune la 19.XII.1817)
Neculai Mortasâpul, funcţionează la 3.VI.1818
Ştefan Ilie, funcţionează la 26.V.1819
(lipsesc date)
Neculai Meftasepu [Mortsâpul), funcţionează la 8.XI.1822 [1])
Ştefan Ilei, ales la 10.VI.1823
Pintilie Sinfeor, ales în 1824
Grigore Mahalu, ales la 17.III.1825
Ştefan (?), ales la 27.XII.1826
Ion Rale, ales la 1.V.1827
Vasile Popa, ales la 1.VIII.1828
Mihai sin Grigoraş, ales la 1.I.1830
Theodor sin Thoma, ales la 9.I.1832
Mihai sin Grigoriu, ales la 1.I.1834
Pintilie Theodor, ales la 11.XI.1835
Theodor Thoma, ales la 21.V.1836
Vasile Gheorghiu Mahalu, ales în Februarie 1840
Gheorghie Vasiliu, ales la 10.IV.1844
Enache sin Constantin Scorţescu, ales în Ianuarie 1846
Neculai Manu, ales la 1.I.1847 (funcţiona la 8.IV.1849)
Constantin Manu, funcţiona la 28.IX.1849.

Cu toate lipsurile listei de mai sus, se poate totuşi observa că dacă, principial, alegerea de staroste se făcea pentru un an, cu toate acestea nici acest termen, nici data alegerilor nu se păstrează prea mult. Pascal sin Petre — numit şi Ketre sau Chetre — primul staroste, este ales în ziua alcătuirii breslei, — 9 Noemvrie 1766 —, şi reales în toamna anului 1767, deoarece tocmai în Noemvrie 1768 găsim un alt staroste, pe Eni Vişan. Ceilalţi staroşti respectă termenul de un an, cu alegeri în fiecare toamnă, între 19 Octomvrie şi 20 Decemvrie. Ulterior, prin luptele pentru stărostie, termenul de funcţionare se prelungeşte sau se scurtează, după greutatea electorală a candidatului. Ion Chetre, spre exemplu, din puternica

---

[1]) C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei*, p. 54.

şi numeroasa familie de ciubotari, a Chetreştilor [1]), stărosteşte nouă ani, dela 10 August 1775 până la 29 August 1784, când se alege Constantin Vişan. Acesta însă nu rămâne în capul breslei nici măcar un an, deoarece la 23 Iunie 1785, îl găsim din nou staroste pe Ion Chetre.

In cazuri cu totul excepţionale starostele putea fi ales și întărit de Biserică ca atare, cel puţin în breslele sociale: « Așijderea — spune Samuel, patriarhul Alexandriei, în întăritura pe care-o dă în August 1715, breslei cioclilor din Roman — şi Mihalache starostele să fie neschimbat din stărostiiia cioclilor până la moartea lui precum scrie la cartea Sfinţiei Sale chir Ghedeon mitropolitul » [2]).

4º Drepturi și datorii

Starostele, ca conducător al breslei, trebuia, în primul rând, să fie ascultat de breslași; de aceea nu este catastih în care să nu figureze o asemenea dispoziţie. « Un frate din fraţi — spune catastihul blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor și cojocarilor din Roman — să aibă cinste starostele dela toţi fraţii: dela bătrâni și dela tineri, ca un mai mare al lor și cap breaslii nimeni să nu aibă voe a întoarce cuvântul starostelui sau al sudui sau ai zice cuvânt de scandală: Iară care frate nu va veghea voe starostelui, cei va întoarce cuvintele, sau îl va sudui, pre acela frate foarte cearte, starostele cu toţi fraţii, și săl globască cu mare gloabă, certarea aceluïa să fie = 100 — toiage : și gloaba — 5 lei bit[uţi] ».

De altfel autoritatea starostelui era atât de mare, la început, încât trecea înaintea unor mari boieri, după cum se vede dintr'un zapis de vânzare al unei case din Iași, din 15 Septemvrie 1662, unde figurează ca martur întâi « David starostea de neguţitori » iar după dânsul « dumnealui Toader Păladi aga » [3]). Intr'o carte, din 1 Martie 1743, pe care « bătrânii orășăni de târgu de Bârlad dinpreună cu alţii cari mai gios nom iscăli » o dau la mâna lui Ion Abagiu, Cârşte șoltuzul iscăleşte mult în urma lui Toma starosti de soronari şi Dumitraşcu staroste de ciubotari [4]). Cu timpul însă,

[1]) Vezi *supra* § Alcătuitorii breslelor.
[2]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 415.
[3]) Rev. « Ion Neculce », vol. IV, (1924), p. 120.
[4]) Pr. I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, vol. II, p. 23.

această autoritate se macină din ce în ce, pentrucă, pe de o parte, tineretul şi străinii de târg « nu bagă samă pe starostele de braslă » după cum constată, pe la 1747, Episcopul Ioanichie al Romanului [1]), pentru neascultare şi nesupunere « supărându-se cu breasla », adică demisionând, către 1772, şi Andrii Şlicaru, starostele blănarilor din Botoşani [2]), iar, pe de altă parte, rânduielile ţării punând staroştii în dependenţa unor autorităţi, adesea neînţelegătoare de rostul breslelor: Agia şi Isprăvnicia.

Dacă în primele timpuri, aducătorul la îndeplinire al tuturor poruncilor domneşti, era starostele, neascultarea breslaşilor fiind pasibilă de certare şi globire [3]); dacă însăşi hrisoavele domneşti — cum e acela al lui Alex. Const. Mavrocordat, din 1783 — hotărăsc că « orice poronci Gospod ar fi asupra breslei [de negustori din Iaşi] prin staroste să să înplinească, iar zapciii să nu umble printre dânşii » [4]); ce autoritate mai putea păstra un staroste când aga avea putere să-l scoată din stărostie şi să-l pună la închisoare — cum i se întâmplă, în 1815, lui Nistor, starostea de crâşmari din Iaşi [5]) — sau când sunt declaraţi simple ajutoare ale acestuia? [6])

Cu toate acestea, multă vreme staroştii sunt oameni dârzi, în stare să se măsoare în judecăţi cu cei mai mari boieri ai ţării, cum face Gligoraşcu, starostele de ciocli din Iaşi, care nu se lasă intimidat de Dumitraşco Călmaş vel ban, judecându-se cu dânsul, pentru o vie dela Copou, înaintea boierilor de Divan, în Iunie 1754 [7]). Aproape nu exista eveniment mai de seamă în vieaţa breslaşilor în care starostele să nu ia parte. Cumpărări, danii, diate erau mărturisite aproape în mod constant de către starostele breslei respective. Cu autoritatea şi starea lor, îi găsim punându-se chezaşi şi pentru breslaşi, spre a-i scăpa dela grele nevoi. Astfel, pe la 1665, David, starostele de neguţători din Iaşi, dinpreună cu alţi negustori, se pune chezaş pentru Enachi zlătariu, feciorul

---

[1]) Melhisedec, *Cronica Romanului*, vol. II, p. 15.

[2]) Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 5 verso.

[3]) *Catastihul breslei ciubotarilor din Iaşi*, Pont. 10.

[4]) Acad. Rom. Doc. 62, Pachet XXX.

[5]) Arhiva bisericei Sf. Andrei din Iaşi, doc. III.

[6]) Art. 94 al Anaforalei Divanului Obştesc din 28 Mai 1850, statornicind un nou aşezământ poliţiei. (*Analele Parlamentare*, Vol. XVI[2]).

[7]) N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*. Bucureşti, 1915, vol. II, p. 18.

lui Gheorghiţă zlătariu, pentrucă «au fostu Enachi zlătariu sănariu au căzut la mare vină domnească la măriea sa evstratie Dabija Vvd»; cum Enachi fugise la Cazaci, chezaşii îi scoteau o vie în vânzare [1]). Tot chezaş se pune şi Gheorghiţă Costachi, starostele de mesărcii din Iaşi, care la 15 Noemvrie 1705, dă vornicului de poartă Bejan un zapis prin care garantează cu un altul, pentru Neculai cantaragiul de sulgerie, — deși acesta era slujbaş —, în pâra pe care o avea cu Gavrilaş Miclescu paharnicul [2]).

Starostele lua parte alături de autorități ori de câte ori se discuta proprietatea unui imobil negustoresc. Așa, la 20 Ianuarie 1721, vornicul de poartă Grigore Cucoranul, ia «sama împreună cu negustori pentru nişte dughene ceau fost a Irimiei făclieru în Trg. de jos şi au avut gâlceavă Nastasie sin Irimii cu Irina cumnata lui. deci socotindu împreună cu Măzărache staroste de neguţitori, fiind acele dughene pe locul lui Barnovski...» le împarte între cei doi cumnați [3]).

Autorităţile mai recurgeau la eĭ şi în alte cazuri: Costantin, starostele de negustori din Bârlad e însărcinat de ispravnic să preţuiască nişte dugheni, şi a aduce la îndeplinire «nefăcându-se hatâr nici la o parte nici la alta» la 1 August 1777 [4]). Starostele de făclieri, din Iaşi, Ioniţă, este orânduit, în Mai 1782, într'o cercetare de tovărășie de vin [5]). Dragu, starostele de dulgheri din Botoşani, la 1 Iulie 1815, este însărcinat de vornicie cu cercetarea şi preţuirea unei case făcute de Vasile Leca pe locul D-sale Vasile Balăş [6]). Mai mult, din poruncă domnească, la 27 Iulie 1777, ispravnicii ţinutului Tutova, deleagă pe acelaşi Constantin, staroste de negustori de Bârlad, să aleagă un loc pe care Nastasâia Guroae îl dăduse cu zapis de danie mănăstirii Răchitoasa. Starostele Constantin arată, că «după poroncă, am mersu la numitul loc cu toţi bătrânii târgului şi, după cum am ştiutu starea locului şi arătarea zapisului de danie, făcând stânjân Domnescu, am măsurat faţa locului spri soare-răsari, 7 pol stânjâni, iară înapoi, spri soari-apune, iarăşi 7 pol stânjâni. Iar faţa locului să hotărăşti

[1]) Arh. Stat. Bucureşti, Ms. Cond. 261, fol. 52 verso.
[2]) Acad. Rom., Doc. 109, Pachet. CXXXVIII.
[3]) Arhiv. Stat. Bucureşti, Ms. Cond. 228, fol. 11 verso.
[4]) I. Antonovici, *Documente Bârlădene*, vol. I, p. 77.
[5]) *Creșterea Colecțiilor*, 1911, p. 142.
[6]) Acad. Rom., Doc. 224. Pachet CLXXV.

cu d-lui spat[arul] Manolachi Bogdan, iar din gios să hotărăşti cu d-lui pah[arnicul] Alixandru Răşcan »[1]). Cu alte cuvinte starostele îndeplineşte aici funcţia vornicului de poartă.

Prin hrisovul dat negustorilor din Iaşi, în Septemvrie 1783, starostele avea voe « a cerca toate dughenile ca să vânză cu cotul şi cu cumpăna dreaptă », precum şi obligaţia de a strânge darea breslei şi a o vărsa Visteriei »[2]). Această din urmă atribuţie îi este dată şi prin Regulamentul Organic, odată cu sarcina distribuirii patentelor de meşter sau negustor, fără de care nimeni nu-şi putea exercita profesia [3]). Până la alcătuirea Eforiilor Orăşeneşti prevăzute de anexa H, cap. III, a aceleiaşi legiuiri, se formează « Sfaturi Muniţipale » provizorii, care, la Iaşi, durează dela 1 Ianuarie 1832, data punerii în aplicare a Regulamentului, şi până la 11 Aprilie 1833, adică mai bine de un an. La 24 Martie 1833, Sfatul Administrativ alcătuind o « Pravilă » conţinând normele regulamentare a organizării Eforiilor, printre restrânşii alegători, figurează şi « staroştii deosebitelor corporaţii » (art. 4), având şi dreptul de-a fi eligibili (art. 44). Neguţătorii membri ai Sfatului se foloseau « şi cu scutirea de plata patentei în toată curgerea vremei cât sar afla în această slujbă », şi dacă era ales de-a-şirul în curgere de trei ani, iar slujba şi-o săvârşea cu o râvnă plăcută ocârmurii, « avea dreptate în toată curgerea vieţei sale a fi cruţat de o aşa slujbă şi înscriindu-să la rangul neguţitorilor de întăi clasis va fi protimisit la predstavlisire de candidat pentru mădulariu la tribunalele de comerţii » (art. 44) [4]).

In firmanul împărătesc pentru convocarea Adunării ad-hoc, articolul al 4-lea prevede printre alegători şi « staroştiĭ osăbitelor corporaţiĭ de meserieşĭ cătră care să vor adăogi încă căte 3 delegaţi de fiecare corporaţie, aleşi după formele obişnuite pentru numirea staroştilor », iar articolul al 3-lea prevedea şi « neguţitorii petentari a tustrelelor clase înscrişi în cele de pe urmă liste pregătite pentru alegerea municipalităţilor »; în acest chip la alegerile de deputaţi, din 29 şi 30 August, 2, 4 şi 5 Septemvrie 1857,

---

[1]) Pr. I. Antonovici, *loc. cit.*, vol. II, p. 51.

[2]) Acad. Rom. Doc. 62, Pachet. XXX.

[3]) Art. XVIII şi XXIII, Anexa P, cap. III.

[4]) N. A. Bogdan, *Pravila pentru închegarea sfaturilor muniţipale care de acum înainte se vor numi Eforii orăşăneşti*, în Rev. « Ion Neculce », vol. II, (1922), pp. 240 şi urm.

votează 1388 negustori şi breslaşi [1]), în Divan intrând şi un negustor din Focşani [2]).

Inlăuntrul breslei starostele era conducătorul ei de fapt, imprimându-i întreaga sa personalitate şi cumpănind lucrurile pentru ca armonia şi cuminţenia să sălăşluiască în mijlocul breslaşilor, dobândind sau menţinând în acelaşi timp respectul celor dinafară. Oricine şi sub orice formă ar fi avut un raport cu breasla sau ar fi atins cadrul ei de activitate, cu starostele trebuia să ia mai întâi contact, urmând ca acesta să rezolve singur sau dinpreună cu alte foruri, problema care se punea în discuţie.

Starostele era păstrătorul documentelor şi cutiei breslei, iar uneori şi a făcliei ei [3]); el prezida comisia de judecată a breslaşilor, precum şi adunările breslei.

5° *Veniturile stărostiei*

Pentru osteneala sa, starostele avea diferite venituri, care nu sunt însă aceleaşi la toate breslele, diferind după timp şi breaslă:

a) Cota, cu titlul de *poclon*, ce se cuvenea din bărbânţa dată de noii intraţi în breaslă. Poclonul e uneori numit «havaet» [4]), alteori «obiceiul starostelui» [5]) sau era desemnat prin formula: «au plătit bărbânţa cu a starostelui cu tot» [6]).

Poclonul era dat uneori în natură şi anume «o păreche de papuci», cum se obşnuia la breasla lăutarilor din Huşi să se ceară dela orice străin care dorea să intre în breaslă [7]).

La unele bresle, cum era aceea a făclierilor din Botoşani, despre un poclon nu se aminteşte nicăieri şi nici nu-şi avea rostul să existe, dat fiind că era o breaslă închisă.

---

[1]) *Buletinul şedinţelor adunării divanului ad-hoc a Moldovei.* Iaşi, 1857, Nr. 1, supl. I.

[2]) *Idem*, Nr. 12, supl. III.

[3] Arhiva Bis. Sf. Andrei din Iaşi. Doc. III. Ioan Brezoianu, afirmă că «Stărostia îşi avea cancelaria sa, registrele şi arhiva sa, cu personalul necesariu de împiegaţi» (*Vechile instituţiuni alle României*, p. 103). Aceasta însă pare exagerat, negăsind nicio urmă documentară.

[4]) *Catastihul breslei ciubotarilor din Botoşani*, Insemnări, Ms. fol. 22.

[5]) *Catastihul lăutarilor din Huşi*, Punctul 8.

[6]) *Catastihul breslei ciubotarilor din Botoşani*, Insemnări, Ms. fol. 18.

[7]) *Loc. cit.*, pontul 4.

b) Ori de câte ori o calfă se tocmea la un meşter din breasla blănarilor din Botoşani, trebuia să dea starostelui zece parale, iar dacă se punea tovarăş cu un breslaş, un leu [1]).

c) O taxă anuală de doi orţi, de fiecare dugheană, « de blănari, de băibărăcari şi de cojocari, şi de Abăgiari » — cu excepţia deci a bărbierilor — e prevăzută a se da starostelui prin catastihul breslei meseriilor unite din Roman.

d) Starostele negustorilor din Iaşi, conform hrisovului lui Alexandru Const. Mavrocordat, din 1783, percepea o taxă « ad-valorem » asupra mărfurilor aduse de străini şi vândute cu râdicata « or pe bani gata or pe datorie »: dela una sută lei « jumătate leu, din care treizăci bani să fie a starostelui » [2]).

e) Din amenzile date pentru măsuri falşe, jumătate, adică 2½ lei, erau ai starostelui de negustori, şi tot jumătate lua din amenzile date « cum vor găsi cu cale şi vor hotărî fruntaşii » ori de câte ori « un neguţitoriu va zice cuvânt de necinste asupra altui neguţitoriu », hotăreşte acelaş hrisov de mai sus.

f) In caz că starostele judeca o pricină a doi negustori se percepea o taxă de 5% asupra quantumului la care era condamnat să plătească acela care perdea cauza; din această taxă « doi pol lei să fie vinit starostelui ». In cazul în care suma se împlinea « prin marafetul vătavului de Aprozi », taxa se dubla, din care nouă părţi erau a vătavului şi o parte a starostelui [3]).

g) Prin acelaş hrisov al lui Alex. Const. Mavrocordat, starostele negustorilor din Iaşi, mai avea şi o serie de avantaje fiscale: « să fie scutit de toate dările — hotăreşte hrisovul — şi să aibă şi patru oameni străini care iarăşi să fie scutiţi de toate dările ca săi fie de trimis a chema pe neguţitori care vor avea pricini ei în de ei şi deosăbit să aibă starostele a scuti la vremea desătinei una sută stupi şi la vădrărit una sută vedri vin şi la goştină una sută oi şi doi liuzi scutelnici, ca să fie în izvodu scutelnicilor cu pecetea gospod. »

Această scutire este însă de scurtă durată, deoarece, trei ani mai târziu, Alexandru Ioan Mavrocordat, prin hrisovul său din Noemvrie 1786, le ia dela staroste şi le atribuie ceauşului. [4])

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 5.

[2]) Leul avea 120 bani.

[3]) Acad. Rom. Doc. 62, Pachet. XXX.

[4]) *Idem.* Doc. 61, Pachet. XXX.

Sub Regulamentul Organic, staroştii continuă să fie aleşi de către breslaşi, atât la negustori (Cap. III, Anexa P, art. VIII), cât şi la meşteşugari (art. XXII, al. 1): «Aceşti staroşti vor fi aleşĭ dintre însuşĭ neguţitoriĭ ce alcătuesc breslele din aceĭ maĭ de frunte şi maĭ de ispravă, pentru care eĭ ca nişte alegătorĭ vor fi şi răspunzători » se hotăreşte, ca o regulă generală, prin acest din urmă articol.

S'a pus la un moment dat problema dacă un staroste poate pretinde sau nu leafă dela breaslă, ca răsplata ostenelii sale; la aceasta Visteria decide că «staroştii breslilor după aşăzămănt nu iasti legiuit a priimi vreo leafă fiind datoari breslile a li plăti numai dare patentei la care ar fi înscrişi acei staroşti în cătă vreme sar afla în slujbă »[1]. Cu toate acestea nimic nu putea împiedeca pe breslaşi ca de buna lor voie să remunereze munca starostelui, aşa cum făceau, spre exemplu, brişcarii şi droşcarii scapeţi din Iaşi, care prin înscrisul lor din 20 Noemvrie 1841, hotărau următoarele:

« Jos iscăliţii breasla droşcarilor şi bricicari numai scapeţi din oraşul Eşii avănd trebuinţă de a ni răndui la această breaslă un staroste, carele acela să fii purtători di grijâ pentru toată breasla la oricari trebuinţi ce să atinge din partea ocărmuirei după poruncile ci sănt slobozite precum şi pentru orici va ceri trebuinţa spre a ave breasla pacinica liniştire şi apărari despre cari ori cari întămplari toţi întrun cuvănt cu bunăvoia noastră niam ales un asăminea de staroste pe D. Lazar Caşalov carile dinpreună cu fruntaşii noştri ci au a să sfătui pentru orice va sluji pi breaslă cu toată osărdiia şi credinţa datori fiind şi noi pără la unul ai da cuviincioasa ascultare la orice va poronci pentru trebuinţa şi interesul breslii, iar pentru ostenelile şi cheltuelile Dsale pi vremi di un an di zile îi vom plăti liafă hotărătă căti doisprezece lei de fiiştecare nume şi pentru di a fi cunoscut deplin starosti aceştii bresle după ci urmiază a li noastre iscălituri a fruntaşilor apoi am rugat şi pi cinstita eforii deau întărit această după formă.

1841 Noemv. 20

(ss) Archiulai Cavaliev, Grigori Antonov, Afanasie Iliev, Piman Siucabov, Climai Barisov, Iacob Vasiliev, Iacob Saşonoi, Finacei Cişalov, Carp Caraviv, Grigori Bocicov, Dimitri Pavlov, S. Scicaturov, E. Camaşnicov »[2].

[1]) Adresa Visteriei către Departamentul Treburilor din Lăuntru Nr. 8363 din 17 Dec. 1842. (Arh. Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 1923, fol. 7).

[2]) *Ibidem*, fol. 12.

Cum droşcarii şi brişcarii moldoveni nu semnaseră această convenţie şi totuşi se considerau ca făcând parte din breaslă, pe baza art. XXI şi XXII, Anexa P şi art. XIX, lit. D, Anexa H, Cap. III din Regulament, iar cum pe de altă parte nu voiau să plătească cei doisprezece lei de fiecare nume pentru osteneala starostelui, aceasta se jălueşte Departamentului din Lăuntru. După deslegarea ce i se dă dela Sfatul Cărmuitor, i se răspunde că numai acei cari semnase angajamentul sunt obligaţi a plăti leafă starostelui şi numai pentru timpul cât s'au obligat, «iar di la contenire acelui alt nu are a plăti nimine fiind slobozi aşi alegi alt starosti şi fără plată precum să vor pute închipui»[1]). Cum însă Agia îl considera pe Lazăr Caşălevici — cum semna el — de staroste al întregii bresle a droşcarilor din Iaşi, acesta îi depune o nouă jalbă, la 10 Septemvrie 1843:

«Cinstita adgie, arată dânsul, pliroforisindusă din cuprinderea înscrisului ci au dat la mâna me din partea breslii droşcarilor (numai scapeţi) şi asămine din cuprinsul di pe instrucţiile ce miau dat cinstita adgie pentru îndatoririle ei am a li păzi la această stărostie şi a fi răspunzătoru pentru toată briasla droşcarilor prin care şi cărucerii din acest oraş apoi aşă precum din aciastă briaslă (parte moldovenilor) nici miau iscălit în hărtie de stărostie nici să supun am plăti ostinelile şi cheltuelile mele potrivit cu glăsuire aceiaşi precum este ştiut cinst[itei] adgii după dizlegarea înaltului ocărmuitoriu sfat apoi dar nici eu nu pot fi în răspundere pentru el dacă nu mă cunosc datoriu sau vinovat cu nimică precum cinstita adgii îmi poronceşte prin a sa instrucţie. Di aceia cu supuneri fac cunoscut cinstitei adgii şi mă rog ca ia să poroncească droşcarilor i cărucerilor (partea moldoveni), de aşi pune staroste dintre ei pe cine îl vor socoti ei rămânând eu întru toată răspunderea numai pentru briasla droşcarilor scapeţi aceia care mau iscălit în hârtii di starosti şi sânt următori ami da ascultare la cele poroncite după sfatul ci urmează în trecut»[2]).

Agia raportând Departamentului Treburilor din Lăuntru că «nui poate îndatori [pe Moldoveni] nici a iscăli în alegerea de starostie nici a să supune la dare înpreună cu ceilalţi câte 12 lei pe an, dar apoi nici pomenitul staroste nu vroeşte ai priimi în

---

[1]) Adresa Nr. 7268 din 18 Aprilie 1843. (*Ibidem*, fol. 23).
[2]) *Ibidem*, fol. 28.

a sa despozăţii », la 18 Septemvrie primeşte răspuns « să facă cunoscut numitului staroste că el este datoriu a avea privighere şi a răspunde numai pentru acei cei plătescu leafă după a lor bună învoire, iar pe acei ce să înprotivesc adgiia îi va îndatori a ave a lor deosebăit staroste după chipul ce vor şti şi a fi supuş prin acela la a lor îndatoriri după legiuirile statornicite » [1]).

Se pune deci principiul că slujba starostelui este drept să fie remunerată, cu venituri anume create, în cazul în care prin catastihul şi obiceiul breslei o astfel de hotărîre nu ar fi existat.

Prin art. XXXI, Anexa P, sunt lăsate staroştilor amenzile de care erau pasibili orice negustori sau meşteri cari nu ar fi împlinit formalităţile de strămutare dintr'un târg în altul şi ar fi profesat fără plata patentei; amenda era egală cu darea pe un an a celui vinovat.

6° *Stăroştii la mezat.*

Eforiile orăşeneşti, pe lângă veniturile anume hotărite prin Regulament (art. XIX şi urm., Anexa H), având voie să-şi creeze şi alte venituri « la care toată obştea târgoveţilor sar uni cu toată priimirea lor » (art. XXIII), găsim cazuri când stărostia era dată în otcup, adică în arendă, cu înplinirea formelor de mezat, prevăzute de art. XXII, aceeaşi anexă, hareciuirea (adjudecarea) rămânând asupra aceluia dintre concurenţii la demnitatea de staroste, care dădea mai mult pentru dobândirea ei, şi, în acelaşi timp, şi a veniturilor breslei.

O luptă pentru stărostie, în aceste condiţii, o găsim la breasla lăutarilor din Botoşani.

In urma unei jalbe din 15 Septemvrie 1836 şi a formalităţilor ce urmară, breasla era reconstituită în primele zile ale lui Octomvrie acest an. Prin aceeaşi jalbă, adresată Eforiei Orăşeneşti, iniţiatorii se obligau ca acel « cari va rămănia starosti să aibă a da în folosul casăi în bani căt să va putea », sumă pe care unul dintre ei « slóvesnoi au [mai] făgăduit că va da pănă [la 400] lei la cutia [Eforiei] », după cum raporta Eforia către Departamentul Treburilor din Lăuntru. [2]).

---

[1]) *Ibidem*, fila 27.

[2]) Arh. Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, Dos. 115, fol. 1—2.

Primindu-se încuviinţarea de funcţionare a breslei şi ordinul de a se pune staroste « după alegerea ce însuş breasla îş va face », patruzeci dintre breslaşi îl aleg pe Petrachi Paraschiv cei zic şi Ciocoiŭ; în consecinţă, Isprăvnicia de Botoşani îl « statorniceşte » şi raportează Departamentului Treburilor din Lăuntru la 6 Octomvrie 1836. A doua zi însă Eforia este sesizată printr'o jalbă semnată de alţi treisprezece lăutari că ei au ales staroste pe Vasile Buiuc, care se obliga să verse şi cei 400 lei, aşa că aceasta raportează Departamentului că « unii din lăutarii din cei fără stare unindusă unul Petrachi Paraschiv lau pus staroste spre a aduce păgubire casăi şi numai el a folosă, deci lăutarii acei mai cu stare acum au ales de staroste pe unul din ei Vasăli Buiuc şi cu îndatorirea dea folosă şă pi casa eforiei cu 400 lei în cursul haznalei » şi roagă a se recunoaşte de staroste pe acesta din urmă [1]). Departamentul văzând că Eforia « tot ca din partea lăutarilor priistavilisăşti pi un Vasile Buiuc » dă ordin Isprăvniciei « să adune din iznoavă pe breasla lăutarilor şi să le ceară înscris răspuns pe care din doi îl voesc ei a le fi staroste, care să dei şi acei 400 lei pe an în folosul casăi eforii » [2]).

La aceasta, Isprăvnicia răspunde:

Către cinstitul departament al trebilor din lăuntru
Isprăvnicia Botoşani
raport.

« Priimindusă poronca cinstitului depart. cu No. 20552, prin care răspunde asupra raportului isprăvniciei No. 12196 în predmetul alegerei unui staroste de lăutari aicea în oraş, cu supunere să aduce la ştiinţă că alegerea lui Petrachi Paraschiv de staroste au fost formalnică după jaloba lăutarilor care orănduisă cu poroncă cătră orăşăneasca poliţie ca săş aleagă după mulţămea glasurilor precum urmează înştiinţarea poliţăei sau şi însămnat pe numitul Petrache de staroste, dar pentrucă Vasăle Buiuc sau arătat că dă folos la eforie căte 400 lei pe an, apoi şi cel întăi nu sau depărtat de asămine erat, ci încă au mai adaos una sută lei mai mult, pentru care au şi dat înscris la eforie, încredinţat şi

[1]) *Ibidem*, fol. 8.
[2]) *Ibidem*, fol. 10.

de isprăvnicie că va răspunde eratul stărostiei 500 lei pe an osăbit avaetul hărăzit din învechime bisăricii sfăntului Gheorghie din acest oraş. După care au şi rămas breasla lăutarilor liniştită.

(ss) Indescifrabil.

No. 13087

1836 Noembrie 3 zile [1]).

In anul următor, de la 26 Octomvrie 1837 la 26 Octomvrie 1838, staroste rămâne tot Petrachi Paraschiv, care oferise « la ace mai di pi urmă hareciluire » suma de 610 lei « în cursul haznelii » [2]).

In toamna anului 1838 împlinindu-se « adetiul stărostiei », Isprăvnicia procedează la « Strigarea la mezat a acestui adetiu », care rămâne, la început, asupra lui Nastasie Lăutar Paraschiv, cu « 605 lei în cursul haznelei » [3]), adică cursul oficial. Departamentul Treburilor din Lăuntru cere atât Isprăvniciei cât şi Eforiei « să se încerce a obţine cel puţin 610 lei, ca şi în trecut ». La 31 Octomvrie 1838, Eforia raporta Departamentului că făcânduse peritocica, Vasile Buiuc a dat 640 lei, dar că « în urmă după 5 ceasuri Petrachi Paraschiv fost staroste sau arătat cu protest la eforie că aşa precum 24 ceasuri nau trecut dela săvărşirea peritoşcei el dă în folosul eforiei 800 lei, deci eforia văzăndu că să folosăşte casa iau primit acel protest ». Departamentul, luând cunoştinţă de rapoartele Isprăvniciei şi Eforiei, le răspunde că « dacă dela peritocică pănă la protestăluirea numitului Paraschiv nau trecut 24 ceasuri să încuviinţază adausul făcut de către el iar de au trecut apoi peritocica dintăi rămâne bună » [4]). Adjudecarea rămâne asupra lui Petrachi Paraschiv, cu 800 lei anual, dela 26 Octomvrie 1838 până la 26 Octomvrie 1839 [5]).

La licitaţia pentru anul următor, stărostia revine lui Ion Paraschiv, cu 1260 lei anual.

In Octomvrie 1841 Ion Negrei oferă 1515 lei, însă Departamentul din Lăuntru restitue lucrările spre a se vedea « dacă prin cercare şi stăruinţă nu să va mai putea spori preţul acestui irat

---

[1]) *Ibidem*, fol. 9.
[2]) *Ibidem*, fol. 44.
[3]) *Ibidem*, fol. 16.
[4]) Interpretarea art. XXII, Anexa H, din Regulament.
[5]) Arh. Stat. Iaşi, *loc. cit.*, fol. 16—31.

piste acel care au dat Ioan Negrei »[1]). Adjudecarea definitivă se face asupra lui Iordachi sin Toader, cu 1650 lei, încheindu-se următorul act:

Contract

« Anul 1841 Dechemvrie 10 zile. Potrivit formalităţilor mezatului urmate pentru darea în otcup a stărostiei lăutarilor din oraşul Botoşanii şi a poroncii cinstitului departament cu No. 22044, la peritocica făcută în presudstvia isprăvniciei ţănutale unde în fiinţa Dumisale dregătoriului de ţănut a mădulărilor eforii orăşăneşti şi a altor muşterei au rămas asupra me jos iscălitului această stărostii cu preţ de una mie şasă suti cincizăci lei. No.: 1650 : lei în cursul haznelii pi vremi de un an de zile începători dela 26 Octombre anul curgători 841, după condiţiile următoari:

1-iu. Eu mă îndatoresc a ocărmui toată breasla lăutarilor prin o bună chibzuire în toată vremea anului, întocmai după cuprinderea catastivului ci avem din vechime şi a li luoa avaetul legiuit numai di pi la nunţile şi cumătriile ci să vor faci atât în oraşul Botoşani precum şi în ţănut [2]).

2-le. Fiind obiceiul ca fieştecare din lăutari să dei la cutie ci să păstrează di cătră stărostie banii hotărăţi după catastiv, apoi eu voi fi dator a aduna asăminea bani şi ai da sf. bisărici Ospenia, la care ne găsim închinaţi spre pomenirea breslii precum sau urmat pănă acum.

3-le. Toţi lăutarii localĭ şi streini ce vor veni în cuprinsul acestui oraş şi ţănut vor fi datori ami da ascultarea cuviincioasă nefiind ei volnici nici a tocmi fără ştire me vre o nuntă sau cumătrii osăbit că acei streini nici cum vor fi volnici a cănta păr cănd mai întăi nu să vor învoi cu mine starostele după vechiul obiceiu, căci dovedindusă că au cutezat cariva di a tocmi nuntă sau cumătrii fără ştire me, pe unul ca acela să să supuĭ globiriĭ la cutia breslii.

---

[1]) *Ibidem*, fila 69.

[2]) In contractul starostelui Petrachi Paraschiv, din 28 Oct. 1837, redactarea acestui articol nu cuprindea ţânutul: « Datoriu să fiu jos iscălitul a ocărmui cu bună chibzuială pi toată briasla lăutarilor întocmai după catastihul ce avem, avănd am luoa numai havaet hotărăt în acel catastiv ». (*Ibidem*, fol. 44).

4-le. Aşa precum în vremea ernei urmează a să face în oraş clupuri *(sic)* şi mulţi din boeri la prilejuri de nunţi să adună acolo spre pitrecire, lăutarii vor fi datori ami da avaet căti doisprezăci lei di la asăminea căntări de bal.

5-le. Mi să dă dreptati ca la toată căntarea de nuntă fiind şi eu în numărul celoralanţi lăutari să primăsc doă părţi iar nefiind să primăsc numai o parti precum va luoa fiiştecari analoghimos.

6-le. Suma de 1650 lei vor fi dator a o răspunde eforii în doă vadeli după cursul haznelii, adică giumătati acum la începutul anului şi giumătati după înplinirea de şasă luni fără sminteală. Iară cănd din potrivă eu nu voi fi următori a răspundi la vremi căştiurile cuvinite, cinstita eforie va ave dreptati nu numai a mă scoati din stărostie şi a orăndui pe cine va socoti, dar şi a înplini neagiunsul lor din ori ci averi a me sau a chezăşului cel dau fără ami luoa în băgari de samă ori ci punire înainte.

7-le. Datori voi fi ca un starosti la toati prilejurile de gălcevire ci ar urma între lăutari a sta spre înpăcarea lor, după cuviinţă şi la din înpotrivă urmănd vre o nemulţămire din partea cuiva atuncia săi îndreptez cătră poliţie spre punire la cale.

Intru acest chip priimind eu asuprămi această stărostie spre siguranţiia eforii că voi fi următori în totul cuprindirii ponturilor de mai sus am dat şi chezăş pe D. Adamachi Pisoţchi, care să îndatoreşte şi a răspunde la orice întâmplare di neîndeplinirea acestui contract din partimi.

(ss) Iordachi săn Toader

Urmează încredinţarea Isprăvniciei sub nr. 9795 din 11 Decemvrie 1841 şi aceea a Departamentului Treburilor din Lăuntru sub nr. 27969 din 18 Decemvrie 1841 [1]).

Chezăşia dată de A. Pisoschi, nu se găseşte la acte, însă găsim una dată de către Costachi Vizanti, în anul următor, lui Ioan săn Niţă Sucevanul, care obţine stărostia ridicând preţul la 1780 lei.

Iată această scrisoare de garanţie:

Kezăşie

« Jos iscălitul închizăşiluescu prin aciasta ce dau în canţilarie cinstitii orăşăneştii eforii de Botoşani, că pentru orici din potrivă

[1]) *Ibidem*, fol. 87.

urmare a condiţiilor contractului a Dsale Ionică Sucevanul ce au încheiat luănd în otcup stărostia lăutarilor voi răspundi eu. Drept aceia urmează a me iscălitură rugănd totodată şi pe cinstita isprăvnicie ţinutală di a u încredinţa formalnică.

1842 Noembre.
(ss) Costachi Vizanti

Urmează încredinţarea Isprăvniciei din 19 Noemvrie, atestând că iscălitura este a « Dumnealui dvoreniiul Costachi Vizanti » [1]).

Scoaterea la mezat a stărostiei lăutarilor nu era însă o excepţie pentru Botoşani, deoarece se găseşte şi la alte oraşe, cu alte norme însă, în ce priveşte venitul starostelui.

Intr'adevăr, în urma unei circulări a Departamentului din Lăuntru, întrebând de rânduiala cu care se adună havaetul stărostie lăutarilor, Eforia oraşului Bârlad răspunde că ea « nu are hotărăt căt anume să ei, fără decăt că otcupcicul asupra căruia rămăne acest irat analoghisăşti suma încontrăctăluită pe numărul lăutarilor din tărg şi el urmează cu plata banilor după analoghie pe fiiştecare lună, iar drept folosul lui... rămăne aceia ce ar pute căştiga di la lăutarii străini ci vin şi să învoesc de căntă prin tărg » [2]). Eforia oraşului Iaşi răspunde că « făcăndusă sprafcă în della acestui obiect sau aflat că la 3 Septembre anul 1836 după poronca depart. supt No. 17179 sau rănduit staroste pe Barbu Cobzariu cu condiţia ca briasla înpreună cu starostile să dei fieştecare an căte 500 lei în cursul haznelii în folosul eforiei, fără însă să lămuriască precum să să adune dela breasla arătata sumă. După aceasta la 2 Dechemvrie 1836 cu poronca departamentului supt No. 23440 sau priimit în copie cartea di... înpliinirilor din 14 Mai 1830 supt No. 11057 prin care să legiueşte a lua starostile din 10 lei unul, din tocmelile săvârşite pentru nunţi iar nu mai mult precum să şi urmează astăz, care havaet să adună de cătră însuşi starostele în socoteala lui plătind eforiei numai preţul cu care rămâne asupra sa stărostia » [3]). Tot din zăci lei unul se lua şi de către staroştii din Focşani şi Tecuci, cel dintâiu având acest

---

[1]) *Ibidem*, fol. 101.
[2]) *Ibidem*, fol. 138.
[3]) *Ibidem*, fol. 139.

drept « după o carte gospod din 1823 cătră starostele de atunci », obligați a plăti fiind atât lăutarii de pe loc cât și cei străini [1]).

Sistemul scoaterii la mezat a stărostiilor de lăutari, pentru a se constitui venituri Eforiilor orășenești, ia sfârșit către 1849, după cum se vede dintr'o adresă a Departamentului Treburilor din Lăuntru, din 23 Martie acest an, prin care răspunde Eforiei de Bacău că nu-i poate încuviința stărostia de lăutari ce i se propusese de către Gheorghe Lăutarul, întru cât « deși în adevăr a fost înființat iratul ce propune a stărostiei de lăutari pe la câteva orașe unde să găsesc eforii însă luândusă în privire abuzurile ce să făceau din care rode *(sic)* îndestule și de necontenite tânguiri sau desființat de cătră însuși obșteasca obicinuita adunare » [2]).

Obiceiul ca stărostia de lăutari să verse o sumă oarecare la casa comunală, cu dreptul de-a percepe în schimb o cotă din veniturile breslașilor, pare a fi mult mai veche în Moldova, după cum afirmă un raport al orășeneștei Dume din Chișinău din 11 Martie 1819, adresat guvernatorului Katakazi: « Din vechime, după obiceiul acestui ținut... starostele [primea] dela fiecare muzicant înscris în breaslă câte 4 parale de fiecare leu câștigat de ei la nunți și alte petreceri, și, pentru aceasta plăteau o sumă oarecare în folosulor așului ». Dat fiind că aici erau doi concurenți la demnitatea de staroste, prin același raport se arată că: « Duma socotește a se face târg și acela dintre ei care va vărsa mai mulți bani la haznaua orașului pe acela să-l lase ca staroste » [3]). Guvernatorul civil al Basarabiei, Katakazi, nu admite însă punerea stărostiei la licitație ci decide că ea va reveni aceluia « pe care-l va desemna sorțul », plătind vechea sumă de 140 lei la haznaua orașului [4]). La 18 Aprilie 1821, în urma unui ordin al lui Katakazi, această taxă de 140 lei, rămasă între timp neschimbată, este desființată cu desăvârșire, « întrucât această încasare, în felul ei, spunea ordinul, este de necrezut și periculoasă față de abuzurile staroștilor, cum și prea neînsemnată pentru creșterea veniturilor comunei, reprezentând anual numai 140 lei, eu poroncesc Dumei orășănești ca de îndată ce va primi acest ordin să înceteze de-a mai lua ceva [dela staroști] și de-a nu se mai pre-

[1]) *Ibidem*, fol. 141.
[2]) *Ibidem*, fol. 191.
[3]) Arhivele Stat. Chișinău, dos. Primăriei Nr. 159, fol. 1.
[4]) *Ibidem*, fol. 4.

tinde de acum înainte dela muzicanți nici cea mai mică plată, supraveghindu-să în acelaşi timp şi pe staroşti, dela care se va lua dare de samă pentru timpul trecut şi se vor ridica şi banii câţi sânt adunaţi, la ei »[1]).

Cât de multă dreptate avea Katakazi, de-a proceda astfel, se vede din cele ce se petreceau la Botoşani. El anticipează cu douăzeci şi şapte de ani asupra aceleiaşi măsuri pe care va trebui s'o ia şi Ocârmuirea Moldovei.

b) *Epitropii*

In cuprinsul ponturilor catastihurilor nu se găseşte nicăieri amintire despre epitropii breslelor, după cum nici în pomelnicele meşterilor nu apare nimeni cu această titulatură. Existenţa şi rolul lor se poate însă urmări, deşi foarte incomplet, în diferitele acte intervenite între breslaşi sau între ei şi terţi, precum şi din însemnările stărosteşti.

Numărul epitropilor nu era acelaş pretutindeni, ci varia dela o breaslă la alta, avându-se în vedere, probabil, mărimea şi importanța breslei respective. Astfel, la ciubotarii din Botoşani nu găsim decât doi [2]), în timp ce, la blănarii din acelaşi oraş, la înfiinţarea breslei, sunt cinci [3]), pentru ca mai târziu, în vremea de îngenunchere a breslei, să nu mai fie decât unul singur [4]). La breslele de bacali găsim câte şase epitropi [5]).

Dacă alegerea de staroste se făcea în fiecare an, epitropii, odată aleşi, par a fi rămas în funcţie timp nelimitat. Astfel, blănarii din Botoşani, odată cu alegerea primului staroste, procedează şi la alegerea a patru epitropi « anumi Iordachi Blănaru i Gligoraşŭ Zgărce i Toma sinŭ Savinŭ i Vasile Mălăescu ». Ulterior, numărul lor descompletându-se prin moarte, se înlocuesc cu alţii noui: « Iară după răposare celorŭ maĭ susŭ numiţĭ s'aŭ aşăzatŭ aceştĭ înnainte bresleĭ, care să vorŭ iscăli »; semnează Ioniţă blănar, Ştefan Blănariulŭ ept. Andreĭ Blănariulŭ epitropŭ (acesta e şters). Această nouă alegere nu era însă prima, după a ceea a constiturii,

[1]) *Ibidem*, fol. 15.
[2]) *Catastih*, Insemnările staroştilor, Ms. fol. 55.
[3]) Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 4 verso.
[4]) Arh. Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 2948, fol. 21.
[5]) D. Z. Furnică, *Din istoria comerţului*, pp. 62 şi 175.

deoarece printre breslașii, care se prezentase în adunarea ce desemna pe acești noui epitropi, găsim și pe «Todosi sinŭ Gligore blănarŭ, epitropŭ», care nu figura ca atare mai înainte [1]).

Ca unii ce erau în conducerea breslei, se pare că, uneori, cereau și binecuvântarea autorităților bisericești, întru cât, la «așăzarea» epitropilor de mai sus, îl găsim luând parte și pe protopopul de Botoșani, care semnează și încheierea adunării.

Rolul epitropilor era acela de-a sfătui și ajuta pe staroste în conducerea treburilor breslei, asistându-l la actele de excepțională importanță ce se iveau în vieața ei: «Să fii luotorĭ de samă și purtătorĭ de grijă la toate trebile și orănduelile breslĭĭ, și noĭ, breslașiĭ, încă să fimŭ supușĭ la toate poruncile ce să va porunci de aceștiĭ maĭ susŭ arătațĭ [staroste și epitropi]», cum spun blănarii din Botoșani [2]). Tot ei erau aceia cari înlocuiau pe staroste în cazul în care acesta, dintr'un motiv sau altul nu-și putea îndeplini cândva obligațiile. Astfel dela 6 Noemvrie 1804 până în Martie 1805, plata bărbânței, în breasla blănarilor din Botoșani, nu se mai face în mâna starostelui ci în aceea a epitropilor [3]). Uneori aceeași bărbânță se plătea în mâna starostelui «fiindu și epitropii breslii față» [4]). In cazul unei neînțelegeri dintre staroste și breaslă, tot epitropii erau aceea cari căutau să liniștească lucruril , așa cum rezultă din însemnările stărostești ale catastihului breslei ciubotarilor din Botoșani, unde găsim pe epitropi iscălind alături de staroste și de reprezentanții adunării, când se soluționează conflictul cu privire la primirea Armenilor în breaslă [5]).

Breslele de negustori aveau, de sigur, și ele epitropii lor, cari, totuși nu par a fi acei «fruntași» despre care vorbește așezământul pe care Alexandru Const. Mavrocordat, îl dă negustorilor din Iași, în luna lui Septemvrie 1783 [6]). Hrisovul întrebuințează mai întâi termeni foarte vagi: «să de izvod la Visterie iscălit de starostele și de câțiva fruntași ai negustorilor...» arătând, mai departe, că cutia breslei «să fie în sama starostelui și a doi trei din fruntașii

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 5.

[2]) *Ibidem*, fol. 4 verso.

[3]) *Catastih*, Insemnările staroștilor, p. 18.

[4]) *Catastihul breslei ciubotarilor din Botoșani*, Insemnările Staroștilor, Ms. fol. 14.

[5]) *Ibidem*, fol. 55.

[6]) Acad. Rom. Doc. 62, Pachet. XXX.

breslei...». Cum că aceştia nu erau eiptropii breslei rezultă şi din aceea că judecăţile se hotăra a fi căutate de către «starostele dinpreună cu fruntaşii din neguţitori» care constituiau comisiunea ad-hoc denumită «longe», termen întrebuinţate, în acest sens şi în actele breslei pescarilor din Chişinău: «si le facă longe după obiceĭ cu căţva fruntaş»[1]). Că noţiunile de epitropi şi de fruntaşi erau deosebite, rezultă şi din hrisovul de aşezarea rufetului băcalilor din Botoşani, dat de Const. Dim. Moruz, la 21 Februarie 1778, şi în care, după ce vorbeşte de cei «6 bacali Epitropi ai bresli aceştia, mai bătrâni şi mai de cinste ai lor ce vor fi», la pontul al 4-lea hotăreşte: «Până nu-şi vor deschide dughenele cei mai de frunte bacali, să nu aibă voe a deschide ceilalţi din bacali»[2]).

c) *Mai marele staroste*

Instituţia mai marei stărostii, proprie numai Iaşului, capitala ţării, pare a fi o creaţie a autorităţilor şi nu datează decât dela începutul secolului al XIX-lea, definitiv reglementată însă prin art. 167 şi 168, secţia VI, cap. V din Regulamentul Organic.

Mai marele staroste era «ales de cătră staroştiĭ tuturor corporaţiilor a neguţitorilor şi a meşterilor capitalieĭ, cariĭ staroştĭ sânt şi eĭ aleş de către fieştecare corporaţiĭ a lor în deosăbĭ» (art. 167, al. 1). Pentru ca cineva să poată la candida la această demnitate, Regulamentul nu-i pune condiţia de a fi neapărat negustor sau meşteşugar, ci numai «să cunoască regulele neguţitoreşti», să aibă bune purtări, să fi împlinit cel puţin treizeci de ani şi să stăpânească o avere de minimum cincizeci de mii de lei. Prin urmare, o serie de condiţii menite ai da autoritate şi libertate de acţiune, la care, adăugându-se puterile ce i se dădeau de Regulament, sub formă fie de drepturi, fie de îndatoriri, făceau din mai marele staroste unul dintre cei mai de seamă colaboratori ai Ocârmuirii, atât din punct de vedere administrativ, cât şi dintr'acei judecătoresc şi mai ales economic.

Pe baza art. 167 şi 168 din Regulament, Departamentul Trebilor din Lăuntru comunica, la 10 Martie 1833, Sfatului orăşe-

---

[1]) Arhiva Stat. Chişinău, Primărie, dos. 153, fol. 15. Vezi Anexa Nr. 7.
[2]) D. Z. Furnică, *Din istoria comerţului*, p. 62.

nesc al Capitalei, următoarele instrucții privitoare pe mai marele staroste:

« 1. Toate poroncile şi orănduelile cărmuirei atingătoare de comerțŭ ce se vor adresa să se aducă în înplinire în măsura şi vremea în care se vor cere.

2. Asăminea poroncĭ şi orănduele este îndatorit a le face cunoscut celor întăi staroştĭ aĭ corporaţiilor, ca să se publicarisască, spre obşteasca ştiinţă, a neguțitorilor.

3. Ca să privegheză de apururea întru ceia ce se atinge de măsurile comerţuluĭ, şi a îndestulărilor, despre care înţălegire şi sfătuire cu staroştiĭ şi neguţitoriĭ tuturor corporaţiilor, se vor înfăţoşa la vreme cuvenitele raporturĭ şi proecturĭ a cărmuireĭ.

4. Ca să presusfiească ca un mădulariŭ şi la giudecătoriea ţinutuluĭ în pricinile atingătoare de comerţŭ.

5. Ca să lucreze înpreună cu Isprăvniciea ţinutului Iaşiĭ, întru tot ceea ce priiveşte înplinirea dărilor dela stările neguţitoreştĭ, şi meşteriĭ din oraşul Iaşiĭ » [1]).

Intr'adevăr, *din punct de vedere administrativ*, toate poruncile şi orânduielile Ocârmuirii, atingătoare la comerţ, nu se comunicau negustorilor şi meşteşugarilor decât prin mijlocirea mai marelui staroste şi a staroştilor respectivi. Mai mult, noile aşezăminte de breaslă, ce trebuiau să se alcătuiască conform Regulamentului Organic, trebuiau adeverite de către mai marele staroste, ceea ce însemna conlucrare la redactarea ponturilor, dacă nu chiar o exclusivitate, cu însuşirea lor ulterioară de către meşteşugarii sau negustorii interesaţi. Un asemenea aşezământ este alcătuit de breasla mindirigiilor din Iaşi, în primăvara anului 1845, spre a se putea deosebi mai bine şi apăra de băibărăcari [2]). In vara lui 1850, iscându-se un conflict de atribuţii între aceste două bresle, mai marele staroste de atunci, sărdariul Grigori Chirnischi, e însărcinat cu cercetarea şi rezolvarea lui. La 12 August, acelaşi an, acesta îşi depune raportul, arătând că socotinţa sa este:

« 1-a. De vremi ce oghialurile sunt obiect a meşteşugului mindirigiilor şi să facŭ prin ascuns de chiar unii din mindirigiii din Iaşi, afară de acelea ce să aduc de pe la alte târguri, apoi fără vre o prii-

---

[1]) *Manualul Administrativ al Principatului Moldovei*. Iaşi, 1855—1856, vol. II, p. 7.

[2]) Arhivele Stat. Iaşi, Tr. 1772, opis 2020, dos. 7860, fila 1.

vire la aceia dacă ar fi avut băibărăcarii speculaţiea vănzării oghialurilor şi mai înainte de tănguirea mindirigiilor din [1]845, nu să cuvine a specularisă ei băibărăcarii cu oghialuri fiindcă li să strică prin aceasta alijverişurile mindirigiilor şi această socotinţă o întemeem:

a) Pe puterea legiuirei Reglementului, cap. III, articul XXII, litera P, unde anume hotărăşti că niminea să nu întrebuinţăză mesăria breslii la care nu plăteşte însărcinările ei, şi,

b) că aşa chiar anume rosteşte şi aşăzământul breslii făcut de mai marile staroste pe care departamentul [trebilor din lăuntru] şi sfatul [ocărmuitor] întemeindusă porunceşti a să faci îndestulare breslii mindirigiilor, apoi de vreme ce băibărăcarii nu sănt supuşi la greutăţile breslei, nici că pot a specularisă meşteşug strein cu care în adivăr să faci mare înstrămbăţire mindirigiilor.

2-le. Stărpirea acestui rău şi aplicaţiea legii să poate face prin adunare la poliţie a tuturor băibărăcarilor în fiinţă şi a iscălitului ca să li să poronciască de a nu mai specularisă în viitorimi cu vânzare de oghialuri prin pecetluire acestor oghialuri găsite la ei, ca să nu mai poată aduci şi altile pe viitorimi cu ponturile cătră consulati pentru acei ce ar fi supuşi străini ca săi stavilarisască pe viitorimi dela o asăminea urmare ci este înprotiva reglementului prin publicarisări cu batere de dărăbană i prin foile ofiţiale şi prin lipire de bileturi la uşile băibărăcarilor cu cuprindire că nu li este slobod a vinde oghialuri în dugheni care bileturi să să tipăriască cu cheltuiala isnafului mindirigiilor şi în sfârşit cu luarea de straf în folosul spitalului [Sf. Spiridon] a oghialurilor ce ar mai îndrăzni ca să li aducă din nou peste acelea ce să vor pecetlui după răvizia ci iscălitul va face, căci lăsăndusă slobozi pe băibărăcari a vinde oghialuri este călcare de reglement şi sărăcii mindirigiilor prin care să aduci desăvârşită neînchipuire chiar şi în dările cătră Hazna»[1]).

La acest raport, Departamentul Trebilor din Lăuntru, răspunde la 7 Septemvrie 1850 că «măsurile propuse prin copie înscrisului mai marelui staroste pentru oprirea băibărăcarilor de a să amesteca în mesăria mindirigiilor să încuviinţază de departament şi dar poliţia va şi pune în lucrare celi di cuviinţă spre a nu să obijdui mai mult pe mind rigii»[2]).

[1]) *Ibidem*, fol. 33.
[2]) *Ibidem*, fol. 34.

Tot mai marele staroste era însărcinat să conlucreze cu Isprăvnicia ţinutului Iaşi, în tot ce priveşte împlinirea dărilor dela stările negustoreşti (art. 168, lit. B).

Staroştii şi breslaşii se puteau adresa direct, către orice autoritate, în reclamarea unui drept sau în protestul contra unei apăsări sau jigniri personale. Cele mai adesea însă, jalbele erau trimise tot marelui staroste spre cercetare şi acesta se sesiza de orice act care ar fi fost menit să aducă un prejudiciu material sau moral unui breslaş, făcându-se apărătorul acestuia.

In Iulie 1852 nişte Jâdovi, jăluindu-se Departamentului din Lăuntru că «starostele breslei cibotarilor moldoveni iar fi oprit a vinde ciboti vechi pi uliţă, i alte» şi jalba lor fiind trimisă, prin Poliţie, în cercetarea mai marelui staroste, acesta constată nu numai că starostele de ciubotari avea dreptate, dar că Jâdovii îl şi bătuse, pentru care faptă cere pedepsirea culpabililor: «La adresul cinstitei poliţii cu No. 10085 urmat din povodul tănguirei unui număr de jădovi telali asupra breslei cibotarilor iscălitul cu cinste răspunde că numiţii telali fără cuvănt sau jăluit căci închisoarea lor la comisăe au fost în priivirea că au sărit şi au bătut în uliţa tărgu cucului pe starostele de cibotari, iar apoi oprirea ce li să face este tocmai pentru ca să să împlinească aşăzămăntul şi buna cuviinţă pentrucă de a vinde strae sau ciubote vechi, dela aceasta, nu pot ca să fii opriţi, iar oprirea li sau făcut numai pentru ca să nu văndă cibote noă făcute tot de cibotari ca pentru acei telali şi în urmă ei le poartă pe umere de vănzare, aşa dar oari aceasta nu este o jăgnire dreptului breslii cibotarilor, şi de aceia eu mai ales cu respect poftesc pe cinstita poliţie ca precum totdeauna au înlesnit lucrările cele rezonalnice care i leam propozarisăt, asămine şi acum să binevoiască a opri pe jăluitori dela asămine urmare şi a să înfrăna pe cutezătorii ce au bătut pe starostele după regule publicarisătă» [1]). Cercetările poliţiei stabilesc vinovăţia a trei telali: Iancu, Leiba şi David Moisă, pentru care Departamentul Trebilor din Lăuntru cere «să să facă cuvenita înfrănare cutezătoriului, bine înţăles că dacă ei vor fi supuşi străini să aplice pedeapsa prin consulaturile respective» [2]).

Prin încheierea Sfatului Cârmuitor din 7 Mai 1838, se recunoştea mai marelui staroste dreptul de-a face parte, la Iaşi, din

[1]) Arhiva Stat. Iaşi, Tr. 1772, opis. 2020, dos. 21.711, fol. 1.

[2]) *Ibidem*, fol. 2.

comisia catagrafiei ce lucra din şapte în şapte ani conform Regulamentului Organic »[1]).

Din punct de vedere judecătoresc, mai marele staroste avea un rol important, întru cât el lua parte la judecarea acţiunilor comerciale. Art. 168, al. A, îi dădea dreptul de a « presudstvui ca un Cilen la giudecătoriia ţânutului Eşiĭ, în pricinile atingătoare de Comerţ ».

Din punct de vedere economic, mai marele staroste tindea să coordoneze întreaga activitate a producţiei naţionale, a circulaţiei ei prin mâni autohtone, apărându-le de cotropirea străină ce devenea din ce în ce mai ameninţătoare, având chiar datoria să se sfătuiască cu staroştii breslelor asupra măsurilor ce vor socoti spre bunul mers al comerţului şi industriei « despre care eĭ vor supune a lor proecturĭ la Ocărmuire » (art. 167, al. 2, in fine). Tot el lua parte şi la fixarea cursului monedelor, după cum se vede din publicaţia pe care Visteria o face, la 5 Septemvrie 1836: « iar cât pentru moneda turcească, după aiarul făcut de către negustorii din capitalia Eşului şi a zarafilor în fiinţă şi a mai marelui staroste, după valora galbănului de 31 lei 60 bani »[2]).

Tot în acest domeniu, îl mai găsim pe M. Hristodor, mai marele staroste, făcând parte din « Inalta Comisiune Consultativă » înfiinţată de către Alexandru-Vodă Cuza, la 22 Octomvrie 1863, în urma propunerii lui Mihail Kogălniceanu, a cărei menire era « proectarea măsurilor de îmbunătăţire ce se cuvin a se adopta, cu scop de a se desvolta buna stare morală şi materială a Iaşului şi de ai reda, măcar în parte, vechea sa splendoare »[3]).

De sigur, deosebita autoritate a mai marelui staroste nu va scăpa nici luptelor politice. De ea vor căuta a se folosi antiunioniştii dela 1857. O declaraţie a staroştilor breslelor din Iaşi, caută a dovedi că mai marele staroste i-a silit nu numai să semneze ei « o adresă destinată comisarului Turc prin care să se arăte că liniştirea ţării ar fi compromisă în urma manifestării în favoarea unirei principatelor », dar să semneze în această petiţie şi diferite nume de-a breslaşilor lor[4]).

---

[1]) *Manualul Administrativ*, vol. II, p. 8.

[2]) Rev. « Ion Neculce », vol. VII, (1929), p. 162.

[3]) Arh. Stat. Bucureşti, Minister de Interne, Administrativ. dos. 772/1863, Pachet 52, fol. 11.

[4]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIII, p. 190.

Mai marele staroste, conform art. 168, al. V, din Regulament, era retribuit cu o leafă fixă de patru sute lei pe lună.

2. Administraţia numită

Deşi în fruntea breslelor moldoveneşti găsim, aproape fără excepţie, un staroste, totuşi, în documentele vremurilor, se mai aminteşte şi de *vatavi*, ca de nişte conducători ai unor asemenea alcătuiri, şi, uneori, se vorbeşte şi despre *ceauş*.

a) *Vatavul.*

Instituţia vătăjiei, al cărei cap se numea *vataf*, *vatag*, *vătah*, *vătăş* sau *vătav*, este foarte veche în Moldova, însă nu cu caracterul de conducător al unei alcătuiri de breaslă, în sensul strict al cuvântului, ci cu acela de şef al unor funcţionari domneşti.

Pentru prima oară, apare în documentele noastre sub numele de *vătaman*, într'un uric din 25 Decemvrie 1422, prin care Alexandru cel Bun milueşte pe boierul Boguş şi pe tatăl său pan Nesteac cu « un sat, în Ţara noastră, în Moldova, Cuciurul, unde a fost vataman Gherman »[1]). Vatamanul, pare să fi fost numit de către cnejii care aveau mai multe sate, în capul celor unde nu le era aşezarea, ca să judece oamenii şi să strângă venitul[2]).

Sub numele de « *vătăşi* », îi găsim trecuţi, destul de numeroşi de altfel, în catastihul de cislă din 20 Noemvrie 1591[3]), afirmaţi şi de diferite documente: Astfel, la 13 Martie 1556, Alexandru Lăpuşneanu, întăreşte lui « *Simeon vătavul* » stăpânirea satului Şkeae[4]); la 6 Mai 1591, Petru-Vodă Schiopul făcea cunoscut că « *Stan vătahul* » îşi plătise deşugubina şi poruncea să nu mai fie urmărit[5]); la 17 Martie 1598, Ieremia-Vodă Movilă confirmă lui

---

[1]) M. Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. I, p. 151.

[2]) R. Rosetti, *Pământul, sătenii şi stăpânii*, p. 119. După I. Bogdan, între vătăman, jude şi cneaz nu este nicio deosebire, fiind una şi aceeaşi noţiune (*Despre Cnejii Români*, în « Analele Acad. Române », S. II, Tom. XXVI., Buc. 1903, pp. 21 şi urm.).

[3]) Hurmuzachi-Iorga, *Documente*, vol. XI, p. 219.

[4]) Acad. Rom., Doc. 110, Pachet. X.

[5]) *Idem*, Doc. 193, Pachet. III.

« *Ihnat vatah* » vânzarea satului Calna, către doi călugări sihaştri dela Râcica [1]). Vătavii aceştia par a fi fost sub ascultarea câte unui « *mare vătav* », a cărui autoritate se întindea asupra unui ocol, dregătorie care apare în documente, atât în secolul al XVI-lea, cât și în cel următor. Tot Ieremia Movilă, la 5 Aprilie, acelaşi an, întărea un alt zapis de vânzare, arătând cum de-au venit înaintea sa Lupul, feciorul Iurescului și cum a mărturisit că a vândut, dinpreună cu fraţii săi, o jumătate din satul Iureşti, lui « *Macri marele vătav a Iaşului* și soţiei sale Nastea drept optzăci și opt de taleri de argint » [2]); într'un alt hrisov, din 13 Aprilie 1620, Gaspar-Vodă, arată că i s'a înfăţişat Onciul Iuraşcovici, « *vel vatah* », cu zapisul de cumpărătură al Şăndricenilor, din ţinutul Hârlăului, care ţinea de ocolul Dorohoi, și că i-a întărit lui « Onciul Iuraşcovici *mare vatag* » cumpăratura lui [3]); iar, la 26 Martie 1635, Vasile Lupu întărea lui « Eremia Murguleţ şi soţiei sale Candachia, fata lui Toader Dragotă *biv vel vatah* », stăpânirea satului Păuşăştii, din ţinutul Cârligăturii, precum şi alte părţi de moşie şi două fălci de vie la Cotnari [4]).

Dimitrie Cantemir ne spune că pe lângă boierii, cari serveau la Curte pentru dregătoriile Statului, domnul mai avea, pentru slujba casei sale, și o sumă de « boerenași », printre cari: *vatavul de aprozi*, purtător de grije al executării cărţilor de judecată date de Divan; *vatavul de stolnicei*, mai mare peste acei cari serveau mâncările la masa domnului; *vătavul de păharnicei*, care rânduia acestora turnarea vinului la aceeaşi masă; *vatavul de copii*, mai mare peste camerierii de Divan și dela cămara cu arme; *vatavul de paici*, șeful servitorilor domneşti cu acelaşi nume [5]). Diferiţi vătavi mai sunt amintiţi şi de alte izvoare. Astfel, într'un hrisov din 11 Iunie 1610, Constantin-Vodă Movilă vorbeşte de « Buciumaş *vatav de pitari* », de sigur tot în slujba Curţii [6]); la 1727, Grigore Matei Ghica ordona *vatavului de curălari* și « *vătăşă*[*i*] *de vezetii* », să nu apuce cu nimic pe Ioniță curălar gospod [7]); la 1738, acelaşi

[1]) *Idem*, Peceţi, Nr. 165.
[2]) *Idem*, Doc. 72, Pachet. XIV.
[3]) *Idem*, Peceţi, Nr. 167.
[4]) *Idem*, Peceţi, Nr. 168.
[5]) *Descriptio Moldaviae*, vol. II, pp. 89 și urm.
[6]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XVIII, p. 267.
[7]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 410.

domn, dă carte de scutire de dăjdii unui *vătaf de săidăcari*, care urma în vătăjâie tatălui său « ca să fie de lucru gospod la Camară »[1]).

Acelaşi titlu îl găsim şi în armată: *vătaf de hănsari* [2]), *vătav de puşcari* [3]); *vătav de sânețari* [4]), *vătav de vânători* [5]).

Ca conducători ai unui grup de producători sau distribuitori de bunuri economice, denumirea de « vatav » se întâlneşte mai rar. Intr'un zapis de vânzarea unui loc de casă din Iaşi, din 20 Mai 1679, figurează ca marturi « *Gavril vatav de buttari şi Ion biv vatav tij de bntari* (sic) » [6]). Intr'un alt zapis de vânzare, tot din Iaşi, din 27 Iunie 1775, semnează, ca tâmplându-se față, şi « *Gheorghe vatav de apari* » [7]).

Se pune întrebarea: între vatav şi staroste era vreo deosebire?

După Gh. Ghibănescu, starostele era conducătorul firesc al unei bresle de sine stătătoare, ales de breslaşi după rânduiala catastihului şi după obiceiu, pe când vatavul era conducătorul, numit de autorități, în fruntea unei bresle ce depindea direct de acestea. Această explicație o dă în urma observației că, de unde, până la 1755, exista stărostia cioclilor din Iaşi, la această dată, făcându-se catagrafia imobilelor din Iaşi, printre proprietari sunt trecuți şi « Gligoraş biv staroste de ciocli », la categoria fiscală a ruptaşilor noui, şi « Lupul cioclu vătăj », cu alți ciocli şi calfe de ciocli, la categoria fiscală a ruptelor cu peceți roşii. Concluzia: Stărostia de ciocli se desființase înainte de 1755, breslaşii trecând direct sub autoritatea Ocârmuirii, care numise vatav pe Lupul [8]). Dacă distincția făcută de Ghibănescu este, întru câtva, exactă, concluzia pe care-o trage din analiza documentului de mai sus nu pare a fi justă. Faptul înglobării cioclilor în categoria fiscală a ruptelor cu peceți roşii, şi nu în aceea a breslelor, era firească, dat fiind că erau scutiți de dăjdii, ca împlinind o funcție obştească; însă, notarea în catastih a unui fost staroste şi a unui actual vatav, nu înseamnă că stărostia se desființase, întru cât breslele de

---

[1]) *Ibidem*, fol. 408 verso.
[2]) Acad. Rom., Doc. 191, Pachet. CXXXVII.
[3]) *Idem*, Ms. 670, fol. 8 verso şi 10.
[4]) *Idem*, Doc. 25, Pachet. II.
[5]) N. Iorga, *Studii şi Documente*, vol. V, p. 546.
[6]) Revista « Ion Neculce », vol. III, (1923), p. 79.
[7]) *Ibidem*, p. 47.
[8]) *Catagrafia Iaşilor din 1775*, p. 10.

ciocli aveau, uneori, şi staroste şi vatav, în acelaşi timp, iar netrecerea, la 1755, a celui dintâi în catastih se poate datora faptului că acesta nu era proprietar. Dovezi despre existenţa concomitentă a starostelui și a vatavului avem suficiente: In întăritura din 9 Iulie 1674, pe care Patriarhul Dosothei al Ierusalimului o dă Breslei cioclilor din Iaşi, se prevede că « și acest obiceaiu să ţie starostile cu fraţii să aleagă să pue vătaf cu toţii »[1]; iar în privilegiul Breslei cioclilor din Focşani, reînnoit de Grigore Matei Ghica, la 10 Septemvrie 1730, găsim exact aceeaşi dispoziţie: « Să fie starostele cu fraţii să aleag să puie vătaf cu toţii » şi, mai departe: « Cine va sări spre starostile gloabă 2 taleri şi o sută de toiage la pământ. Cine va sări spre vătaf, gloabă un ug şi 50 de toiage »[2]. Pe de altă parte, cu trei ani înaintea catagrafiei, la 19 Noemvrie 1751, la înmormântarea stolnicului Lupul Anastasie, aflăm doi staroşti de ciocli, izvodul de cheltuieli menţionând « un leu la doi staroşti de ciocli »[3]; în anul următor, 6 Iulie 1752, « Toter Ălpu, staroste de ciocli » semna, ca martur, într'un zapis de cumpărătura unor case din Iaşi[4], iar şaptesprezece ani după facerea catagrafiei, starostele de ciocli, Lupaşco Covrig, își făcea diata în favoarea soţiei sale Anastasia[5]. Aşa, încât e puţin probabil că stărostia cioclilor din Iaşi să se fi desfiinţat în preajma catagrafiei, spre a se reînfiinţa apoi din nou, când utilitatea breslei era permanentă.

Funcţia de vatav, concomitentă cu aceea de staroste se găseşte, de altmintrelea, şi la breslele economice. Astfel, breasla ciubotarilor din Iaşi a avut totdeauna un staroste în fruntea ei; totuşi, o însemnare stărostească arată că « Apostu care au învăţat la vătavu Ursaki, au plătit bărbânţa la staroste Costin Sărcu »[6]. Vătav găsim şi la breasla blănarilor din Botoșani: « Să să ştii de cândŭ sau aşezatŭ Ionŭ Nedelcu vătavŭ la briaslă: let 7282 (= 1774) Mai 21 »[7], atunci când starostele breslei va fi fost tot Andrei Şlicariul, revenit la stărostie la 25 Iulie 1772.

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 415 verso.
[2]) *Ibidem*, fol. 400.
[3]) Acad. Rom. Ms. 3258, fol. 120 verso.
[4]) Rev. « Ion Neculce », vol. IV, (1924), p. 141.
[5]) *Ibidem*, p. 127.
[6]) *Uricariul*, vol. XIV, p. 19.
[7]) Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 12 verso.

I. N. Angelescu observă că vatavii «puteau fi numiţi de domn» — deci şi aleşi de breaslă —, iar titlul lor era inferior aceluia de staroste [1]), ceea ce e mult mai aproape de adevăr, deoarece vatavul nu era, după noi, decât conducătorul unui grup de indivizi, destinaţi uneia şi aceleiaşi funcţii administrative, militare, economice sau sociale, numit de autorităţile respective, în primele două domenii de activitate, sau şi ales de membrii grupului însăşi, în cazurile din urmă. In domeniul economic şi social titlul de vatav este identic cu acela de al doilea staroste din breslele ce aveau, în acelaşi timp, doi asemenea conducători, el este vicestarostele, după moda ţehurilor apusene, şi, prin aceasta, inferior aceluia de staroste. Pe de altă parte, ori de câte ori titlul de vătav apare singur, fie în domeniul economic, fie în cel social, denotă o mai redusă activitate a grupului respectiv.

La Breasla cioclilor din Roman, în privilegiile pe care Antioh Cantemir, Mihai Racoviţă şi Dimitrie Cantemir le acordă, prin cărţile lor din 22 August 1700, 23 Aprilie 1704 şi 13 Ianuarie 1711, se porunceşte slujitorilor domneşti «a lăsa în pace pre vătavul şi cu toţi cioclii» [2]); în 1729, sub domnia lui Grigore Matei Ghica, breasla avea un staroste [3]), pentru ca la 1735, sub Constantin-Vodă Mavrocordat, starostele să fie autorizat a-şi numi şi un vătav [4]). Cum în tot acest timp alcătuirea breslei nu suferise nicio schimbare, menţinându-se la numărul de treizeci de ciocli, hotărîţi de Antioh Cantemir, evoluţia, din punctul de vedere al conducerii, nu se poate datori decât îngreuierii slujbei pe care breasla era chemată a o îndeplini, poate şi «întâmplarea cumplită, precum boala ciumei», despre care Constantin Mavrocordat, la 13 Februarie 1741, aminteşte că a fost «în anii ce au trecut» [5]).

Cu butnarii din Iaşi situaţia nu putea fi alta. Un amestec direct al Domniei, în administrarea acestei bresle, este greu de admis, la o epocă la care breslele abia se formau, pretutindeni în chip liber, chiar dacă am presupune că butnarii cumulau şi slujba de mahali care, până la un punct, putea fi considerată de interes public, aşa cum va fi socotită, la 1782, în Ţara-Romå-

---

[1]) *Histoire économique des Roumains*, p. 277.
[2]) Acad. Rom., Ms. 965, fol. 5 verso, 11 şi 13.
[3]) Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol. II, p. 20.
[4]) *Ibidem*, p. 22.
[5]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 428.

nească [1]) și, mai apoi, la 1827, și în Moldova [2]). Dacă am admite părerea lui Gh. Ghibănescu, pentru « vătăjâia » din Iași a butnarilor, cum ne-am putea explica « stărostia », pentru același meșteșug, al Mărățâi, un sat de lângă Piatra-Neamț, la aceeași epocă? [3]) Era cu putință ca în capitala Moldovei, autoritatea să fi concedat un grad mai inferior unei întreprinderi similare dintr'un sat de provincie? Mai probabil este că conducătorii butnarilor din Iași își luase titlul prin analogie cu acela dela Curtea domnească.

Un amestec al Domniei nu este însă exclus la vătăjâia aparilor din Iași, de mai recentă alcătuire, într'o epocă în care spiritul administrativ fanariot încerca să pătrundă cât mai mult și în Moldova, mai ales că ei îndeplineau și slujba de pompieri. La 1741 Constantin Mavrocordat trimetea vel agăi un pitac, prin care-i făcea cunoscut « să dea poroncă cu tărie tuturor aparilor domnești, boerești și mânăstirești, ca, de sar întâmpla a să aprinde foc în oraș, ori undeva care, să ferească D-zeu, fieștecare apar, cum a vedea focu, îndată să alerge cu apă, ca să știe că acolo la foc să va face căutare și care apariu nu să va afla, să va trimite la ocnă » [4]). Din pitacul de mai sus rezultă că la această dată nu exista o breaslă de apari, care va apărea, pentru prima oară, cu un staroste, în așăzământul lui Grigore Alex. Ghica din Septemvrie 1766 [5]). Aflarea titlului de « vatav », nouă ani mai târziu, nu înseamnă că stărostia se transformase în vătăjâie, vatavii diferitelor grupe de apari, indicate de Constantin-Vodă Mavrocordat, putând subsista, după cum subsistă la ținuturi « vătăjâia de cărăuși cu cară și de chiragii cu căruțe », deși Breasla chiragiilor din Iași avea un staroste [6]), cu vătav ce exista înainte de 1715 [7]).

b) *Ceaușul.*

Intocmai ca și pentru epitropi, catastihurile nu amintesc nimic despre ceauș. Această instituție pare a nu data decât de

---

[1]) V. A. Ureche, *Istoria Românilor*, vol. I, p. 280.
[2]) Arhiva bisericii Sf. Andrei din Iași, doc. XI.
[3]) B. P. Hajdău, *Arhiva Istorică a României*, vol. I[1], p. 79.
[4]) N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. VI, p. 284.
[5]) P. Rășcanu, *Lefile și veniturile boerilor Moldovei*, p. 15.
[6]) *Ibidem*, p. 38.
[7]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 414 verso.

pe la începutul secolului al XVIII-lea. Prima ştiinţă despre ea ne apare într'un zapis din 20 Iunie 1730, prin care «Catrina lui Vasile ceauşul de neguţitori» din mahalaua Muntenimei, dela Iaşi, vinde un loc de casă lui Paraschiv sin Nicolae [1]), iar la 19 Noemvrie 1751, doi ceauşi sunt în dregătorie la înmormântarea stolnicului Lupu Anastasă şi pe care izvodul de cheltueli îi arată că li se dăduse cuvenita mulţămită: «9 par[ale] la 2 ceauş de neguţtori» [2]).

Ceauşul era un slujbaş al breslei, ales şi numit, fie dintre breslaşi, fie din afară, cu salar sau numai cu unele avantaje, fără timp determinat. Astfel, la breasla blănarilor din Botoşani, dela 1793 la 1806, adică timp de treisprezece ani neîntrerupţi, această slujbă o îndeplineşte Grigoraş sin Simion Goza, care, în acelaş timp, e şi dascăl la biserica Sf. Ilie; slujba de ceauş o face «fără a pretinderisi ceva dela breaslă» şi, atât breasla cât şi biserica sunt atât de mulţumite încât, în al treisprezecelea an de serviciu, la 2 Ianuarie 1806, epitropia bisericii, alcătuită din breslaşii blănari, în frunte cu cei doi staroşti ai breslei, îi dăruesc «cu sfatul de obşte o bucăţică de locŭ dinŭ dreptŭ ţintirimulŭ şi loculŭ beserícii, fiindŭ locŭ largu şi netrebuitorŭ besericii, ca să-şi facă o căsuţă, să să odihnească elŭ cu soţulŭ său Marie pără la sfărşitulŭ vieţii lorŭ, fără bezmănŭ» [3]). In Martie 1813, după cererea Breslei pescarilor din Chişinău, li se rândueşte ceauş pe Iani Sudet ca să fie la slujba trebuinţelor ce va avea breasla şi ascultător de staroste: «Cerănd bresla ca să li să facă ş un ceuş care să feĭ di slujbă trebuinţilĭ ce vor ave a breslеĭ după alor cererĭ sau rănduit ceuş pe Iani Sudet. Dici ţă ceuş căt ş voaâ tuturor păscarilor vi să poronceşte ca să aveţ cunoscut ş maĭ marĭ între voĭ pe numitul staroste dinduĭ toată ascultare ş supunere la orce va arăta...» [4]).

Slujba pe care o îndeplinea ceauşul se limita, principial, la alergătura pe la casele breslaşilor sau pe la dughenele lor pentru a strânge diferitele dăjdii pe care aceştia le datorau fie direct breslei, fie că dânsa făcea numai oficiul de încasator. Este foarte probabil că tot ceauşul comunica breslaşilor poruncile stăroşteşti.

---

[1]) *Idem*, doc. 111, Pachet. XCVI.

[2]) *Idem*, Ms. 3258, fol. 120 verso.

[3]) N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoşani*, p. 23.

[4]) Arhivele Statului Chişinău, Dos. 153. Primărie, fol. 15 verso. Vezi Anexa Nr. 6.

Ziceam că ceauşul nu pare să fi existat înainte de începutul secolului al XVIII-lea, deoarece oficiul de încasator, mărturisit de documente, şi acela, probabil, de purtător al ordinelor stărosteşti, se făcea, mai înainte, fie de către însuşi starostele, fie de către breslaşii anume însărcinaţi de către acesta. In privilegiul pe care Constantin Cantemir îl dă negustorilor din Iaşi, la 4 Mai 1686, se prevede că « va strânge starostea de neguţitori banii acia [darea] cine precum este aşăzatŭ »[1]), iar în catastihul breslei blănarilor, croitorilor, bărbiarilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman, poruncile stărosteşti se trimeteau prin breslaşi: « Când va trimite starostele pe fraţi la fratele cel greşit săl aducă datori sintu fraţii cei trimişi să margă săl aducă »[2]).

Numai cu începere dela Alexandru Const. Mavrocordat slujba ceauşului se fixează lămurit, întru cât, prin privilegiul pe care acesta îl dă negustorilor din Iaşi, în Septemvrie 1783, se hotărăşte că « la strânsura banilor nimene să nu se amestece fără numai ceauşul lor »[3]), pentru ca urmaşul său imediat, Alexandru Ion Mavrocordat, să-l transforme într'un agent fiscal al Vistieriei, care trece înaintea starostelui. Intr'adevăr, prin noua aşezare pe care-o dă negustorilor din Iaşi, în Noemvrie 1786, acest domnitor, nu numai că păstrează atribuţiile ceauşului aşa precum le hotărîse predecesorul său, dar mai adaugă că « Orice porunci Gospod se va socoti ca să de această breaslă a neguţitorilor, să fie prin Dlui vel Visternicul cătră ceauşul lor ca săs săvârşască, fără a nu fi supăraţi de cătră alţii zapcii ».

Ceauşul, cel puţin la breasla negustorilor, se bucura şi de oareşicare avantaje fiscale, fiind scutit « de tot birul său pe cap », cum prevede şi Alexandru Ion Mavrocordat, « după hotărîrea hrisoavelor vechi »[4]).

Dependenţa ceauşului de Visterie se păstrează în toate hrisoavele pe care domnitorii le dau ulterior negustorilor, începând cu acela din prima domnie a lui Alexandru Const. Moruz, din 25 Noemvrie 1792, şi sfârşind cu hrisovul din 20 Februarie 1803, din a doua domnie a aceluiaşi domn[5]).

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. II, p. 35.
[2]) *Catastih*, Acad. Rom., Ms. 944.
[3]) Acad, Rom. Doc. 62, Pachet. XXX.
[4] *Idem*, Doc. 61, Pachet. XXX.
[5]) *Idem*, Doc. 60, 54, 57, 56, 55 şi 53, Pachet XXX.

3. Sfatul obştesc al breslei

Sfatul obştesc al breslei, era, cum am spune noi astăzi, adunarea generală a breslaşilor. El era forul suprem care hotăra în toate chestiile socotite de interes general şi, mai cu seamă, în cazurile în care ponturile catastihului nu hotărau nimic.

Adunarea avea loc la sediul breslei, la «loiţă», cum ziceau pietrarii din Iaşi [1]), în următoarele cazuri:

a) *La alcătuirea breslei*, spre a desbate ponturile catastihului şi a cere autorizarea autorităţilor competente înaintea cărora sfatul se prezenta uneori în completul său:

«...aŭ venitŭ înnaintea noastră blănariĭ dinŭ tărgulŭ Botoşanilorŭ şi aŭ cerşutŭ ca să osăbească şi eĭ breasla lorŭ cu catastihŭ... Drept aceaia şi noi... le-amŭ aşăzatŭ osebită breaslă, întărindŭ atâta săvărşirea prazniculuĭ... câtŭ şi alte aşăzărĭ şi obiceaiurĭ, care cu toţiĭ le-aŭ priimitŭ...», spune Mitropolitul Gavril Calimah în preambulul întăriturii de constituire a numitei bresle [2]).

b) *La solicitările ulterioare de întărituri arhiereşti:* «Fiindcă au venit la noi toată breasla ciubotarilor din tărgul botoşaniĭ, cerând să li să întărească acest catastih... De nu vor păzi întocma catastihul după cum scrie carĭ iaste din vechiu hotărât şi carĭ acum singurĭ cu marĭ mulţemire cu toţiĭ au priimit. Iată împreună cu cealelalte blăstămuri ce pomenesc mai sus, spune Mitropolitul Ambrozie, a altor răposaţi arhiereĭ, zicem şi noĭ... » [3]).

Prezentarea în corpore a breslaşilor, nu era numai o dovadă de respect faţă de Biserică şi consimţimânt general la cuprinderea catastihului, cât dorinţa de-a lua cunoştinţă, prin ei însăşi, de eventualele modificări propuse de arhiereu în acest cuprins. Acesta e cazul breslei ciubotarilor din Iaşi când a cerut Mitropolitului Veniamin reîntărirea catastihului lor, la 30 Mai 1814. Ei se prezintă, ca de obiceiu, cu vechiul catastih: «Viind înaintea noastră, spune mitropolitul, meşteriĭ breslaşi de breasla ciubotarilor, de aicea din Iaşĭ, au cerşut ca să le întărim obiceiurile lor, atât cele veki, cât şi adăugirea ce au făcut bisericeĭ cu hramul Pogorârea

---

[1]) «Noi breasla am avut loiţa noastră în dughiana unui Hrăsti Dimitriu». Arhiva Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 11.218, fol. 1.

[2]) Ac. Rom., Ms. 4166, fol. 2 v.

[3]) *Catastihul breslei*, Preambul. Ms. fol. 3 verso.

Duhului Sfânt ot Curălari...» şi urmează cuprinsul a cinci ponturi noui. Dovadă însă că acestea au fost cerute de Mitropolitul Veniamin, este că se ia «dela mâna breslei ciubotarilor înscris, aceste din nou aşezate ponturi, iscălite de însuşi eĭ şi încredinţate de cinstite ipokimene, ca să stea sub păstrare la biserică...» [1]).

c) *La alegerile de staroşti şi epitropi:* «...neam adunatŭ toată briasla la unŭ locŭ şi amŭ ridicatŭ staroşti cu voe tuturora pe dumnealui Andriĭ Şlicarŭ şi împreună cu patru iptriopĭ» spun blănarii din Botoşani, în încheierea ce o fac cu această ocazie, semnată de toţi breslaşii: «la cari saŭ primitŭ toată briasla şi saŭ şi iscălitŭ mai giosŭ» [2]). După alegerea de staroste a lui Constantin sin lui Ene Vişan, ciubotarii din Iaşi se duc de cer şi binecuvântarea Mitropolitului Gavril Calimah, care şi-o dă, după ce constată alegerea: «La anul 1784 August 29 viind înaintea noastră meşterii breslaşĭ, de breasla ciubotarilor, au arătat că cu voia şi primirea tuturor au ales pe Constantin sin lui Ene Vişan ca se le fie staroste...» [3]).

d) *La primirea de noi breslaşi* lua parte, uneori, şi sfatul obştesc al breslei. Aşa, o însemnare stărostească din catastihul breslei meseriilor unite din Roman, spune că «Mironă ficiorul lui Vasilii Toder ficiorul lui Năstasii so tocmită înainte breslii la starostile Simion sau tocmitŭ pe bărbănţia şau datŭ bărăbăţa : 2 : ocă di ciară şi : 2 : vedre de vinŭ» [4]). O altă însemnare, din catastihul ciubotarilor din Botoşani, arată că, la 21 Februarie 1817, «Toader săn Ion Şer[bău] (?) ot Şerbăuţ au dat bărbănţa la starostile Sava cu poclon cu tot fiind dă faţ şi toat[ă] brasla» [5]).

e) *La diverse evenimente excepţionale care priveau interesul general.*

Ridicarea unei biserici, nu putea fi de sigur pusă la cale decât în sfatul obştesc al breslei, cum se întâmplă cu biserica Sf. Ilie din Botoşani [6]).

Sarcina de-a purta de grije celor de trebuinţă bisericii, se ia în acelaşi chip: «Adică noĭ maĭ gioşiĭ iscăliţĭ dinpreună şi cu sta-

---

[1]) *Catastihul breslei*, *Uricar*, vol. XIV, p. 8.
[2]) Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 4 v.
[3]) Insemnările staroştilor, *Uricar*, vol. XIV, p. 19.
[4]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 50.
[5]) *Catastih*, Insemnări, Ms. fol. 17.
[6]) N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoşani*, p. 27 şi urm.

rostele breslei a mahalilor i a crăcimarilor, cum şi starostile dí păscari cu breasla noastră... dintru a noastră bună voĭ am priimit ca să s ajuturez sfănta bisărică, di acum înainte şi în veci...» spun breslaşii amintiţi, la 1809, în hârtia pe care, semnând-o cu toţii, o încredinţează bisericii Sf. Andrei din Iaşi [1]).

Pentru primirea celui dintâiu Armean în Breasla ciubotarilor din Botoşani a fost nevoie nu numai de convocarea sfatului obştesc, dar, pentru trecerea acestuia în catastih, sfatul deleagă pe doi breslaşi din sânul său, spre a semna aprobarea dobândită [2]).

Atunci când Andrei Şlicariul, starostele Breslei blănarilor din Botoşani, demisiona din această demnitate, pentru neascultarea şi nesupunerea breslaşilor, sfatul obştesc e convocat şi hotărîndu-se rechemarea lui, pun pe dascălul Ştefan să scrie următoarea învoială:

«Noi, toată breasla blănarilor dinŭ B[ot]ăşănĭ, cariĭ mai susŭ sintemŭ iscăliţi fieştecare cu numele său, dat-amŭ scrisoare noastră la măna dumisale giupănului Andreĭ Şlicariulŭ precumŭ să să ştie că, fiindu-ne dum. noo staroste cătăva vreme şi supărăndu-să cu breasla noastră pentru neascultare noastră şi nesupunere, acmu iarăşi amŭ căzutŭ toată breasla cu rugăminte la dumnealuĭ ca să ne fie dumnealuĭ iarăşŭ staroste, fiindcă rămăsese breasla nostră ca o turmă fără de păstorŭ; ş'aŭ priimitŭ iarăşŭ dum. să ne fie staroste, după cererea noastră. Ne-amŭ apucatŭ cumŭ că de acmu înnainte omŭ fi supuşĭ starostelui, la toate poroncile ce ne-a poronci pentru trebuinţele breasliĭ; iarŭ care dintre noĭ nu s'a supune poroncilorŭ starostelui şi a bresliĭ, să aibă a da 5 ocă de ciară bresliĭ, şi 10 lei globă judecătoruluĭ de Botăşani, şi 50 de beţe în tălpi. Aşe ne-amŭ apucatŭ că omŭ urma, şi pentru credinţă i-amŭ dat dum. staros. Andreĭ aciastă scrisoare la mănă, şi sântemŭ supuşŭ. 1772 Iul. 25.

Am scrisŭ aciastă scrisore cu învăţătura a toată breasla blănarilor, Ştefăn Dascălŭ» [3]).

Cum dările breslaşilor se plăteau în cislă, scutirea unuia dintre ei nu se putea face decât cu consimţământul întregului sfat obştesc: «Constantin Guliĭ fiind om bătrăn sa socotit di cătră

[1]) Arhiva bisericei, Ms. doc. Nr. I. Vezi Anexa Nr. 6.
[2]) *Catastih*, Insemnări, Ms. fol. 20.
[3]) Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 5 verso.

briasla ciobotarilor noştri moldoveni ca de astăz estĭ ertat di toate dările şi havalelile cil calcă în breaslă. 828. Săptv. 30 »[1]).

Ajutorarea breslaşilor nevoiaşi cari urmau să fie ajutoraţi din cutia breslei, în privilegiul negustorilor din Iaşi, dat de Alexandru Const. Mavrocordat, se prevede că nu se putea face de către staroste şi fruntaşi decât « prin ştirea breslei »[2]).

Asupra procedurii de convocarea sfatului obştesc nu avem informaţii. Este foarte probabil însă că se făcea verbal, prin mijlocirea fie a ceauşului, fie a starostelui însuşi.

4. Longeaua

Longeaua era o adunarea specială, compusă din câţiva membri sau din totalitatea breslaşilor, convocată ad-hoc şi prezidată de staroste.

Afirmaţia lui Lazăr Şăineanu că « locul de întrunire al corporaţiunilor purta numele de *longe* », nu are nicio bază [3]).

C. Ed. Wachmann, susţine că prin « longea » trebue să se înţeleagă « un fel de tribunal special al breslei », format din staroste împreună cu epitropii « care judeca neînţelegerile ivite între membrii breslaşi cu privire la meseria lor, precum şi pricinile dintre membri şi consumatori cu privire la meserii, precum şi pricinile de încălcarea statutelor breslei de către meseriaşi » şi citează ca dovadă un pasaj din hrisovul Breslei croitorilor din Bucureşti care spune că « fără de longea şi fără scirea epitropilor starostea să nu fie volnic a isbrăni au a certa pre cineva cu bătae »[4]).

Dacă longeaua era, în adevăr, tribunalul special al breslei, compus din epitropi şi prezidat, de sigur, de staroste, redactarea textului citat mai sus, trebuia să fie mai simplă: « fără de longea starostele să nu fie volnic... etc. », deoarece epitropii constituiau erau şi în longea. In hrisovul astaragiilor se prevede că « niciun meşter să nu deschidă prăvălie fără ştirea şi longea rufetului lor »[5]); ori, aici nu putea fi vorba de judecată, ci pur şi simplu

[1]) *Catastihul breslei ciubotarilor din Botoşani*, Ms. fol. 21.

[2]) Acad. Rom. Doc. 62. Pachet XXX.

[3]) *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*, vol. I, p. CCXXVII şi vol. II (vorbe istorice), p. 73.

[4]) *Despre corporaţiuni*, p. 101.

[5]) V. A. Ureche, *Istoria Românilor*, vol. I, p. 454.

de o autorizare, un act administrativ, care, dat fiind importanţa evenimentului — un nou concurent pe piaţă — starostele era obligat să convoace adunarea întregei bresle care urma să hotărască. Că longeaua era, în genere, adunarea breslei, rezultă şi din hrisovul abagerilor, care, vorbind de ucenicii fugiţi şi tăinuiţi, hotărăşte a se «cerceta pricina de staroste cu adunarea isnafului»[1]). Fiind vorba despre o infracţiune la statutul breslei, ar fi fost de competinţa longelei, în sensul lui Wachmann, pe când hrisovul vorbeşte de adunarea isnafului, constituită însă tot în longea.

O dovadă că longeaua era o adunare ad-hoc, o găsim în actul de întemeiere al breslei pescarilor din Chişinău, din Martie 1813, — unul din puţinele în care se vede influenţa în Moldova a sistemului de dincolo de Milcov —: «Ş sau făcut staroste, spune documentul, pe Agapiĭ Tetial căruia îndistuli povăţuiri i sau dat în ce kip să urmez ş cum să să poarti pentru toată bresla pãscarilor şi toate pricinile ce vor fi între dânşeĭ si le facă longe după obiceĭ cu câţva fruntaş»[2]). Deci, longeaua nu era neapărat compusă din staroste şi epitropi şi nici nu era o instituţie stabilă, ci o adunare ocazională fără persoane de mai înainte şi anume desemnate.

Adunarea generală a breslei era convocată în longea, ori de câte ori o chestiune de ordin judecătoresc sau administrativ prezenta o excepţională importanţă sau interesa întreaga breaslă. Astfel, pedeapsa unui breslaş cu bătaia, fiind de o deosebită gravitate, cu repercursiuni morale asupra întregii bresle, nu se putea pronunţa, în breasla croitorilor, decât cu ştirea epitropilor şi cu aceia a breslei. Examinarea candidaţilor ce se credeau «vrednici a avea prăvălie», autorizările de primirea în breaslă şi de deschidere de dugheană tot longeaua întregii bresle le dădea. De altfel, cuvântul «longe» este rar întrebuinţat în documente, chiar în Ţara-Românească, iar în Moldova, cu totul excepţional.

---

[1]) *Ibidem*, vol. II, p. 195.

[2]) Arhivele Statului Chişinău, Dosar Primărie Nr. 153, fila 15. Vezi Anexa Nr. 7.

CAPITOLUL III

FORMELE BRESLELOR

In decursul vremurilor Moldova a cunoscut mai multe feluri de alcătuiri care purtau numele de breaslă. Primele ce apar sunt acelea ale foştilor fraţi meşteşugari şi negustori, cari, odată strânşi împrejurul bisericii, continuară să rămâie uniţi mai departe spre păstrarea credinţei dar şi în vederea apărării altor nevoi, acelora de ordin meşteşugăresc şi negustoresc. Sunt *breslele economice.* Cu timpul anumiţi indivizi, în contact permanent cu locaşurile de închinăciune, însă cu alt scop decât al celor dintâi, legaţi între dânşii prin faptul că îşi câştigau existenţa prin aceleaşi mijloace, se alcătuesc şi ei în bresle. Sunt *breslele sociale.* Concomitent sau ulterior, străinii de neamul şi de credinţa noastră, trăitori pe pământul ţării, cu interese şi aspiraţiuni comune, strânşi şi ei în jurul altarului căruia se închinau, formară bresle proprii, *bresle naţionale.* Aşa încât, în Moldova, au existat trei forme de bresle: economice, sociale şi naţionale.

§ 1. — Breslele economice

Sunt acelea care-şi asumau sarcina de-a pune la dispoziţia consumatorilor o muncă sau un bun economic, produs al alcătuitorilor lor — bresle industriale — sau al altora, dinafara alcătuirii — breslele negustoreşti.

1. Bresle industriale

Acestea sunt, din primul moment, cele mai numeroase, cu o tendinţă constantă de-a urmări satisfacerea nevoilor de consu-

mație locală și apărând, de sigur, pe măsura ivirii și a intensității acestor nevoi. Documentele, puține și necomplete, nu ne permit a stabili șirul exact al apariției breslelor moldovenești, de mare importanță și economică și socială; totuși, sub rezerva descoperirilor de noui izvoare documentare, se poate afirma că, la început, în decursul secolului al XVII-lea, breslele nu îmbrățișară, ca activitate industrială, decât ramura confecțiilor și a articolelor de gospodărie. In toată decurgerea acestui veac, înafară de bărbieri, nu mai găsim alt meșteșug organizat în breaslă.

a) *Confecțiile.*

In această ramură **blănăria** pare a fi fost cea dintâi alcătuită în breaslă, ca una ce trebuia să îndestuleze trebuințele dictate de aspra climă a țării, dar și de luxoasa modă polonă sau orientală, în care blănurile erau în îmbrăcămintea zilnică atât a boierimii cât și a clasei mijlocii. Bogați și purtați prin lume, blănarii sunt vajnici apărători de credință strămoșască, intrând printre cei dintâi în frății și fiind cei din urmă a îngenunchia în fața vitregiei vremurilor.

Breslele de cojocari apar aproape în același timp cu acelea ale blănarilor, al căror meșteșug era tot atât de trebuitor marilor mase, ca și blănăria pentru stările mai de sus. Insăși țărănimea avea nevoie de cojocari, întru cât industria lor casnică era de natură să satisfacă toate nevoile de îmbrăcăminte ale gospodarilor noștri, cu excepția cojocăriei, meșteșug, care nu numai că cere ani de ucenicie, dar se complică și cu acela al dubălăriei. Se vor fi ocupat, unii ciobani și cu dubitul pieilor de miel și de oaie, și cu croitul și cusutul de căciuli, pieptare și cojoace, însă, deprinzând un meșteșug, căutat și bănos, nu va fi trecut prea mult, pentru a-și părăsi vechea ocupație îmbrățișând pe cea nouă, ieșind astfel din limitele economiei casnice, spre a intra în acea de schimb [1]).

Croitorii, cari din vechi se numeau și «craveți» (singular: crav, cravăț), apar, alcătuiți în bresle, aproape în același timp cu acelea de blănari, meșteșug trebuitor și curților boierești și orășe-

---

[1]) Vezi T. Pamfile, *Industria casnică la Români*, p. 46.

nilor. In aceste bresle, erau cuprinşi şi băibărăcarii, al căror meşteşug era confecţionarea de haine umplute cu lână sau cu bumbac, cum erau băibăracele şi mintenele. Băibărăcăria era un meşteşug şi căutat şi apreciat în trecutul Moldovei dat fiind că haina de războiu a oştenilor era tocmai aceste băibărace. Antoniu Veranciu, Arhiepiscop de Strigonia, care călătoreşte prin Moldova pe timpul lui Petru Rareş, descriind luptele acestuia cu Turcii, din 1538, spune: « Armele principale ale Moldovenilor sunt: scutul, lancea, săgeata, ca la Tătari; armătură solidă nu are nimeni; puţini, din cei mai avuţi, au za şi coif de oţel; dar în loc de armătură îmbracă fiecare o haină de in umplută cu bumbac în grosimea a trei patru degete, mai ales în partea umerilor şi până la coate şi cu cusături în iţe dese, tot la distanţă de un deget şi jumătate; sabia nu pătrunde prin această haină »[1]. Breasla meşteşugurilor unite dela Roman, deşi se intitulează ca fiind « a blănarilor, abăgearilor, a croitorilor, a bărbiiarilor şi a cojocarilor » cuprinde şi pe băibărăcari: « Aşijderea să aibă a lua starostele câte — 2 = orţi pre anu de dugian de blănari, de băibărăcari şi de cojocari şi de Abăgiari »[2]. Se pare însă că meşteşugul băibăcăriei era una cu acela al croitoriei, deoarece în citatul de mai sus nu-i găsim şi pe croitori, în timp ce printre meşterii cari reînnoesc catastihul, la 16 Aprilie 1725, găsim numai titlul de « croitor » sau acela de « crav », fără a se aminti nicăieri de băibărăcar[3]. Meşteşugul abageriei, adică al croitorilor speciali în confecţii de postav ce se numea « aba », cari vor fi fost, poate, şi sumănari, nu-l găsim alcătuit în breaslă decât la Roman, alăturat celorlalte, deşi nici în pomelnicul meşterilor, nici în însemnările stăroseşti de mai apoi nu găsim amintire despre vreun abagier.

In materie de încălţăminte, cizmarii par a fi fost primii a se alcătui în breaslă, mai numeroşi şi mai căutaţi, meşteşugul lor fiind un meşteşug de lux, menit a satisface nevoile celor avuţi. Li se mai spunea şi « ciubotari subţiri ». Ei erau aceia cari prelucrau pieile fine, venite de peste hotare, în ciubote roşii şi negre de săftiean, purtate de bărbaţi, în ciubote galbene femeieşti, în

---

[1] A. Papiu-Ilarian, *Tesauru de monumente istorice pentru România*, vol. III, p. 181.

[2] *Catastih*, Acad. Rom., Ms. 944, fol. 7 verso.

[3] *Idem*, Insemnări, fol. 20 şi urm.

conduri și terlici, cu sau fără cordele, după cum tot ei făceau papucii cu mestii pentru bărbați [1]. **Ciubotarii**, numiți și «ciubotari groși» lucrau piei de țară, dubite și de dânșii. Meșteșugul lor, producând ciubotele de teletin, interesa marea masă, în majoritate orășenească, mahalalele târgurilor mai cu seamă, țărănimea purtând opinci.

In ramura articolelor de gospodărie, în decursul secolului al XVII-lea, nu găsim în Moldova, decât amintirea a patru bresle industriale: butnari, curălari, potcovari și făclieri.

b) *Articole de gospodărie.*

Butnarii, foarte trebuitori gospodăriilor mari și mici pentru facerea vaselor de stejar, de diferite mărimi, în care se țineau și transportau vinurile, mierea, rachiul, etc., vor fi făcut tot ei și diferite articole de lemn de brad, ca bărbânțe, putini, cofe, doniți, ș. a. Breslele acestora se poate să fi fost mai puține, dat fiind că sătenii dela munte și din părțile păduroase, produceau nu numai săpături în lemn — coveți, chiuă, cupe, ploști, etc. —, dar și vas a căror doage le legau cu cercuri de alun sau de carpăn, iar, mai târziu, și de fier. Sate întregi unelteau uneori meșteșugul acesta, cum erau Fărăoanii din ținutul Bacăului [2], Lărgășanii sau Rugetu din ținutul Tecuciului [3].

---

[1] Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. IV, p. 129.

[2] Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XVIII, p. 363.

[3] Marile gospodării boerești obișnuiau să se asigure de vasele trebuitoare recoltelor de poamă, încheind, din timp, zapisele cuvenite cu sătenii butnari, după cum face Spătarul Gavril Conachi, în condica de socoteli a căruia se găsește trecută la 21 Mai 1808, următoarea așăzare:

Lărgășănii

poloboace	*buți*	
16	»	Ion Măstăcanu
12	»	Gheorghi Bunghiu
14	»	Vasăle Tubluc
9	»	Apostol Pușcașu
12	»	Costandin brat lui
15	»	Apostol Pușcaș

Curălarii sunt făuritorii produselor de curea, servind mai puţin omului, ca accesorii la îmbrăcăminte — chimire, cingători — cât pentru trebuinţa folosirii cailor — hamuri, şăi, etc. — Ei se mai numeau uneori şi *frâiari* [1]), adică meşteri de frâie; cuvântul de «săidăcar», ca desemnând pe meşterul specializat în hamuri, înţeles în care se ia în deobşte astăzi, avea cu totul alt sens mai din vechi. In secolul al XVII-lea săhăidăcarii erau făuritori de arce (cuvântul tătar «sahaidac», înseamnă «arc») [2]). In secolul al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea, săhăidăcarul are şi sensul de azi, dar şi acela de tapiţer: In izvodul de cheltueli a înmormântării stolnicului Lupul Anastasie, la 19 Noemvrie 1751 sunt trecute «6 parale [date] la săhăidăcari de au îmbrăcat racla» [3]), iar în Condica Vistieriei Moldovei pe 1809, sunt trecute: pâsle, postav, şârăt, ţânte galbene, cu care se acopăr duşamelele camerelor reţinute pentru generalii armatei ruseşti de ocupaţie,

---

poloboace	*buţi*	
5	»	Sandul săn lui
4	»	Gheorghe Morariu

Rugetenii

poloboace	*buţi*	
13	2	Panaite Calapod
13	2	Ion Teletin
4	1	Pascal a Cristoai
6	1	Costin Calapod
11	2	Tănasă Calapod
11	2	Dumitru Teletin
5	—	Ion Panaite
150	10	fac bez 30 grinzi ce au să facă butnarii aceştia la Zorileni.

(Acad. Rom. Ms. 4513, fol. 64).

Aceste vase se executau până în ajunul recoltei, vânzându-se cele ce prisoseau, cum procedează, în Septemvrie 1798, Spătarul Gavril Conachi cu 3 din cele 50 buţi, şi 20 din cele 38 poloboace, făcute de săteni în cursul acestui an. (*Idem*, Ms. 4506, f. 218).

Este de observat că butnarii nu erau neapărat din satele boerului respectiv, ci, şi din alte sate, deoarece dacă Lărgăşanii aparţineau familiei Conachi, Rugetu era străin. (*Ibidem*, fol. 151).

[1]) Acad. Rom., Ms. 670, fol. 8 verso.

[2]) N. Iorga, *Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc*, p. 173.

[3]) Acad. Rom., Ms. 3258, fol. 120 v.

prevăzându-se la fiecare cont și câte o sumă pentru «plata săhăidăcariului»[1]).

Potcovăria, ca breaslă, pare a fi fost mai rară, dat fiind că și Domnia și mânăstirile și boierii își aveau Țiganii robi. O breaslă de potcovari apare totuși la Iași, la 1680, în mahalaua cu același nume. In această breaslă vor fi intrat, la Iași, și *fierarii*, fie Țigani, liberi sau robi, fie Moldoveni, căci, între potcovar și fierar era, de sigur, o deosebire: cei dintâi legau în fier copitele cailor, dar se îndeletniceau și cu vindecarea lor de boale, împlinind astfel, pe vremuri, rolul nălbarilor de mai apoi, uneltind adică meșteșugul veterinar, așa cum practicau și potcovarii de peste munți[2]), în timp ce fierarii legau carele și căruțele, făcând și alte produse din fier. La Suceava, în 1673, în acest sens trebuesc interpretate, credem, titlul de «potcovar» pe care și-l dau meșterii Bilașco sau Gheorghie din ulița lui Ponea, față de acela de «herar» a lui Sima din aceeași uliță, toți trei membri ai Frăției blănarilor din acel oraș[3]).

Breasla făclierilor, care apare către sfârșitul sec. al XVII-lea, la Iași, făcea lumânările de său și de ceară galbănă, întrebuințate de târgoveții mai cu stare, căci sărăcimea își făcea singură opaițul. Lumânările de seu, mai ieftine, nu totdeauna puteau îndestula nevoile consumatorilor târgoveți, deoarece, uneori, Domnia își mai însușea, cu plată, dar toată materia primă. Așa, în prima jumătate a secolului ce urmează, vom găsi o carte, din 20 Octomvrie 1741, a lui Constantin Mavrocordat către «Pascale vel Ispravnic de curte ca să aibă a opri săul dela toate meserniţile din Iaș, să nu să vănză la alții făr căt numai la Domnie; săs dea tot săul cu prețul lui pe bani gata pentru treaba lumănărilor de curte gospod»[4]). Lumânările de ceară galbănă era o industrie casnică la gospodăriile boerești[5]), care mai obișnuiau să dea ceara, iar făclierul sau mumgiul, cum i se mai spunea, să o prelucreze, în făclii sau lumânări, încasându-și numai costul muncii lui, socotită pe oca de

---

[1]) *Idem*, Ms. 5376, fol. 21, și 54.

[2]) Hurmuzaki, *Documente*, vol. II², p. 180.

[3]) Acad. Rom., Ms. 670, fol. 14 și 15.

[4]) Ac. Rom., Ms. 237, fol. 72 verso.

[5]) Condica de cheltueli a casei Conachi, înregistra în Octomvrie 1792 «2 lei 30 par. pe una ocă bumbac pentru făcutul feștilelor la lumânări» (Acad. Rom., Mas. 4506, fol. 81 verso).

ceară lucrată [1]). Pentru lumânările de său, trebuitoare şi curţilor boiereşti, dar mai ales a personalului de serviciu, acestea erau confecţionate adesea de săteni cari se tocmeau pe o anumită cantitate anuală [2]). Lumânările de ceară albă erau un lux desăvârşit, fiind adusă de peste hotare şi mai cu seamă din Veneţia, căci ai noştri, multă vreme nu au cunoscut secretul înnălbirii cerei.

c) *Bărbierii.*

Pe lângă breslele privind confecţia şi gospodăria aşa cum le-am amintit mai sus, o breaslă pe care o întâlnim şi care pare că se alcătuise mai peste tot, unde un centru de populaţie mai mare se înfiripase, este aceea a *bărbierilor.* Acest meşteşug pare a fi în deosebită cinste şi de mare căutare în secolul al XVII-lea, dat fiind că meşteşugul lor nu se limita numai la tunderea şi aşezarea cât mai chipeşă a părului, dar ei aveau şi rolul de medici, sau, mai exact, acela de subchirurgi, rol, pe care, de altfel, îl aveau şi în Apusul Europei. In Franţa acest meşteşug era cunoscut tot sub numele de «bărbierie» *(barberie)*, încă din secolul al XIII-lea, cu drept de-a îngriji răniţii, fără vreo delimitare precisă între meşteşugul de chirurg şi acela de bărbier, pentru care li se şi dădea numele de *barbiers-chirurgiens* [3]). La noi, până aproape de zilele noastre, bărbierii s'au ocupat cu scoaterea dinţilor, aplicarea de ventuze, lipitori şi hărăpsirea. La Iaşi, mai există şi astăzi, pe strada Tătăraşi, un vechi, bărbier-subchirurg, în a cărui vitrină un borcan cu câteva sute de dinţi şi măsele îndeamnă noii clienţi să aibă curajul unei operaţii fără anestezie dar « fără durere », şi nu o singură dată mi-a explicat metoda sa, ce nu dă greş, în a vindeca bolile nervoase printr'o « uşoară tăetură

[1]) Condicile de cheltueli a Spăt. Gavril Conachi, are multe condee în acest scop: « 1 leu 5 par. la făclieriu iam dat=2 ocă: şi 50 dramuri ceară şi am luat făclia întocmai pentru masle şi pentru Paşti, câte = 20 parale oca de lucru » se nota în Mart. 1798. (Acad. Rom., Ms. 4507, f. 81).

[2]) Condica pe 1790 a aceleiaşi gospodării arată izvodul « liudelor lumânărari » cu tocmala lor: 20 ocă, Ion Ungureanu ot Ghionoaia, 20 ocă Stan Mocan ot Răspoc, 20 ocă Costandin Brânză ot Rădăcineşti, 25 ocă Ion Ghibuş ot Milăşcani, 25 ocă Dumitraşcu Ghirău ot Lărgăşani, etc. (Acad. Rom., Ms. 4512, fol. 30).

[3]) Et. Martin St.-Léon, *Histoire des corporations de métiers*, pp. 218 şi 493.

la vâna de sub limbă » (!?). Dintr'un dulăpaş cu borcane, sticluţe şi tot soiul de foarfeci, cleşte şi instrumente, « o adevărată policlinică », cum mă asigura dânsul, îmi arată un cartonaş, de o coloare confuză, purtând urmele ţintelor ce-l aninase la vederea tuturor:

CONSTANTIN I. DIMITRIU
Frizer, Sub-chirurg
Strada Cr[ă]ngaşi No. 5.

SALON DE FRIZERIE
Extragerea dinţilor, măselelor şi rădăcinelor cu cea mai mare uşurinţă fără durere prin metode practice de amorţire
BOLI DE GURĂ, ABCESE, precum şi aplicarea VENTUZELOR SCARIFICATE, LĂSARE DE SÂNGE, PANSAREA RĂNILOR şi tot ce atinge de mica chirurgie
Tratează boli de gălbinare, Epilepsii, dureri de cap, de dinţi şi alte boli
INCERCAŢI ŞI VĂ VEŢI CONVINGE !

Pe lângă atributele de mai sus, unii bărbieri practicau şi meseria de « maseuri », sub numele de « *teleaci* », meserie ce va fi existat şi mai înainte, dar, documentar dovedită, pentru începutul secolului al XVIII-lea.

Intr'adevăr, construind feredeul din capitala Moldovei, Vasile-Vodă Lupu îl închină Mânăstirii Treisfetitelor, dinpreună cu şcoala ce clădise alăturea, pentru ca « să fie feredeul cu tot venitul M-tirii Treisfetitelor şi şcoala şi din venitul acela să poarte egumenul de grijă feredeului să tocmască şi grija ceasornicului celui mare din clopotniţa mănăstirei », cum zice Iliaş Alexandru-Vodă, într'o carte de judecată a Divanului domnesc, din 13 Octomvrie 1668 [1]). Scăzând însă veniturile şi administraţia având dificultăţi în a-şi găsi personalul trebuitor, egumenul mânăstirii se roagă, iar Constantin-Vodă Duca acordă cartea de scutire din 28 Martie 1703, « pentru şasă argaţi care sănt de aducu butuci la feredeul Sf. M-tiri Treisfetitele ca să fie în pace de dajde şi de zloţi, de lei, de taleri, de galbeni, de sulgiu, de ilişi, de cai de menzil, de cai împărăteşti, de cai de branişte, de bou de sălişte, de ialoviţă şi de toate dările şi angheriile căte sănt pe alţi în ţara domniei mele

[1]) Arh. Stat. Bucureşti, Condica M-tirei Treisfetitele Nr. 219, fol. 101 verso. Acest ceasornic pare a fi mai vechiu ca acel din poarta Palatului domnesc.

şi nimeni întru nimic să nui învăluiască nici bucatele lor pentru alţii să nu tragă numai ei să fie pentru treaba feredeului, să aducă butuci să nu lipsască »[1]). Acordă, cu alte cuvinte, mânăstirii şase posluşnici obligaţi să transporte lemnele trebuitoare focului dela feredeu. Mihai-Vodă Racoviţă, la 20 Februarie 1716, acordă aceste scutiri « şi pentru trei *teleaci* care sănt de treaba spalatului » la acelaşi feredeu[2]), pentru ca în anul următor, tot acest domn să pună o rânduială mai temeinică pomeniţilor posluşnici. Intr'adevăr, prin cartea sa din 1 Aprilie 1717, Mihai-Vodă Racoviţă, făcând ştire « pentru răndul feredeului », arată că au venit la el călugării sfintei M-tiri Treisfetitele şi că s'au jăluit « că nau niciun venit dela acest feredeu şi mai mult şade pustiu neavănd butăcari şi *teleaci bărbieri*... ; că dacă es boerii la ţănuturi pun şi pe argaţii aceia de adus butucii la feredeu la dajde şi la bani, aşijderea şi pre bărbieri şi dintru asupreala dăjdiei părăsesc tot venitul feredeului de să pusteeşte »; ori, continuă Vodă, « am socotit domnia mea că cu acei bani acelor butucari şi a bărbiarilor niciun greu ţării nu ridică, şi mai multă scădere se face sf. M-tiri rămăindu feredeu fără agonisală...»; în consecinţă, cu blagoslovenia a 4 arhierei şi a sfatului ţărei dă « acest testament dela noi cu blăstăm legat » pentru ca butucarii *şi teleacii bărbieri* să nu se mai puie la dăjdii « numai să asculte de feredeuşul cine lear hi capu întru toate lucrurile ce lear porunci »[3]). Această alcătuire, va fi întru câtva schimbată, şasesprezece ani mai târziu, de către Constantin-Vodă Mavrocordat, care condiţionează aceste posluşnicii de plata anuală a « căte 5 ciferturi şi la cifertu căte cinci potronici afară din desetină şi din goştină aceia precum va fi şi pre altă ţară va fi şi pre dănşii »[4]).

Aceşti bărbieri-teleaci, făceau ei parte din breasla bărbierilor? Dacă recrutarea lor se va fi făcut, la început, din sânul acestei bresle, continuând, poate, a figura printre membrii ei, e sigur însă că sub domnia lui Constantin Dim. Moruz situaţia se schimbă, întru cât hrisovul său de miluire, din 10 Martie 1782, vorbeşte

---

[1]) *Loc. cit.*, fol., 102.

[2]) *Ibidem*, fol. 102 verso. « Teleac » pare a fi o derivaţie din slavonescul тѣло (corp).

[3]) *Ibidem*, fol. 103.

[4]) *Ibidem*, fol. 102 verso.

de «zece lude oameni streini»[1]), Alexandru Const. Mavrocordat precizând, în anul următor, că aceştia trebue să fie «dintralte ţări di piste hotar, care să naibă bir în Visterie sau vreun amestic cu vreunii din lăcuitori aceştii ţări ceşi va găsi [Mănăstirea Treisfetitele] ca să fie pentru slujba feredeului *teleaci bărbieri* şi lemnari de adus butuci pentru focu»[2]). Este aplicarea regulei devenită comună pusluşniciei: «Oameni străini», deci dinafara breslei, şi cari, după obiceiu, nu puteau intra în ele.

d) *Industrii noui.*

In prima jumătate a secolului al XVIII-lea, dubirea pieilor mari devine un meşteşug aparte, sub numele de **tălpălărie**, meşterii fiind într'aceeaşi breaslă cu ciubotarii, iar la 1743 găsim, la Bârlad, **breasla soponarilor**[3]).

In a doua jumătate a acestui secol, trei noui bresle apar în industria confecţiilor: **sumănarii**, cari croiau şi coseau haine din ţesătura cu acelaşi nume[4]); **ceprăzarii sau ceprăgarii**, cari făceau broderii, ciucuri şi găetane de tot felul; **şlicarii**, cari lucrau acele căciuli de samur sau pielcele de miel hârşie, numite işlice, a căror înălţime şi formă indicau rangul boeriei, iar, uneori, şi felul negoţului celor ce le purtau[5]). Prima breaslă nu trăeşte mult, deoarece, la 1792, nartul lui Alexandru Const. Moruz, din 24 Decemvrie, dă abagerilor, cu cari se contopiseră, probabil, sumănarii, dreptul de-a lucra şalvari şi sumane de postav sau suman, mantale de aba, precum şi izmene şi cămăşi de pânză[6]). In această epocă,

[1]) *Ibidem*, fol. 104 verso.

[2]) *Ibidem*, fol. 105.

[3]) I. Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. II, p. 23.

Fabricarea soponului a constituit multă vreme o industrie casnică sătească, îndestulând şi gospodăriile boereşti cu cantităţile trebuitoare: «Ion a lui Nedelcu Croitoriul din satul Ţăgăneştii de pe Berheciu sau apucat întrun an soponariu să de 20 ocă sopon şi anul sau început de la velet 1789 Noembrie 25», scrie condica Conăcheştilor (Acad. Rom., Ms. 4512, fol. 41 verso).

[4]) Sumanul trebuitor gospodăriilor boereşti, se dădea de obiceiu de ţăsut în sat, plătindu-se cu cotul sau cu stănjănul: «12 lei 38 par. pe 259 coţi suman ţăsuţi, căte 2 parale cotu de ţăsut»; notează izvodul de cheltueli pe 1796 al casei Conachi. (Acad. Rom., Ms. 4506, fol. 122 şi 130).

[5]) P. Răşcanu, *Lefile şi veniturile boerilor Moldovei*, p. 15.

[6]) *Uricariul*, vol. IV, p. 129.

băibărăcarii vor fi continuat a face vechile lor baibarace și mintene, dar, moda aducând altă îmbrăcăminte şi alişverişul breslei slăbind, ea îşi asumă obligaţia de-a lucra antiree de alăge, cu sau fără mătase şi cu sau fără « cheltueli », de aţă sau de mătase și acestea [1]).

Intre blănari, se pare că se cuprindeau și **calpacciii**, pe care-i găsim la Iași, la 1793, îndemnaţi către acest meşteşug de marele număr al Armenilor din oraş: « Adam Kalpacciu » își are dugheana în Târgul de Jos, iar « Ioniţ blănariul și Ştefan Kalpakciu », sunt trecuţi într'un izvod de miluire, din acest an, către biserica Sf. Neculai Gospod. » [2]).

In ramura articolelor de gospodărie găsim de asemenea bresle noui şi anume: **zlătarii**, cari lucrau diferite obiecte în aur și argint, trebuitoare, fie la îmbrăcăminte — cum erau paftalele, nasturii, inelele, etc. — fie pentru gospodărie — tacâmuri, ciubuce legate, etc. —, fie pentru biserică — cruci, potire, icoane îmbrăcate [3]).

Două ramuri noui de industrie apar în această de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea: *industria alimentară* și aceea *a construirii de imobile*.

In industria alimentară avem două bresle: de **pitari** şi de **plăcintari**, iar în industria construcţiilor, şase bresle noui: **cărămidari, pietrari, tâmplari, teslari, vărniceari, zidari** [4]).

Se mai găsesc apoi **breasla scriitorilor, breasla telalilor** şi **breasla lăutarilor**, primele două la Iași, după mărturia unui zapis în care « Lupul biv staroste de scriitori » semna ca martur la 8 Octomvrie 1756 [5]), și a unei ţidule pe care Constantin nepotul lui Andrei o dădea la mîna lui « Chiriac starostele de telali » la 2 Decemvrie 1778, să-i strige la mezat o casă [6]), și a treia la Huși, unde, la 1 Februarie 1795, breasla își înnoia catastihul [7]).

Sub influența administraţiei fanariote și a Regulamentului Organic de mai apoi, breslele devin și mai numeroase în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Numai la Iași, după o mărturie oficială, la 1848, plăteau dări treizeci și cinci de bresle. Douăzeci

---

1) *Uricariul*, loc. cit.
2) Acad. Rom., Ms. 2963, fol. 15 şi 22.
3) P. Râşcanu, *loc. cit.*
4) Nartul lui Alex. C. Moruz în « Uricarul », vol. IV, p. 129.
5) Rev. « Ion Neculce », vol. II, (1922), p. 290.
6) *Creşterea Colecţiilor*, 1911, p. 226.
7) Pr. C. Bobulescu, *Lăutarii noştri*, p. 143.

şi şase erau industriale, dintre care douăzeci şi una exercitând meşteşugurile amintite mai sus şi cinci altele, meşteşuguri noui: **boiangii, mindirigii, brahari, droşcari** şi **mahali.**

Breslele industriale se repartizau astfel:

a) *Ramura confecţiilor*: blănari, cojocari, şlicari, croitori, abăgeri, cismari, ciubotari moldoveni, ciubotari ruşi şi tălpălari;

b) *Articole de gospodărie*: argintari, făclieri, soponari, olari, mindirigii, boiangii, fierari şi săidăcari;

c) *Industria alimentară*: plăcintari, chitari şi brahari;

d) *Industria construcţiilor*: chetrari, cărămidari şi teslari;

e) *Industrii diverse*: bărbieri, lăutari, mahali şi droşcari [1]).

Este de observat, că dacă unele noui bresle apar în această epocă, altele însă dispar. Astfel nu mai găsim ceaprăzarii din ramura confecţiilor, introducerea modei apusene desfiinţând acele «cheltueli» de odinioară; în ramura articolelor de gospodărie dispare breasla butnarilor, însă aceasta se contopise cu aceea a mahalilor, încă mai înainte de 13 Mai 1827, când Ion Sandu Sturza o constată prin hrisovul de închinarea lor bisericii Sf. Andrei [2]); breasla pitarilor menţionată ca separată de aceea a plăcintarilor, pare a se fi contopit, mai apoi, cu dânsa [3]). La industria construcţiilor lipsesc două din breslele secolului trecut: vărnicerii şi tâmplarii; primii, probabil, pentrucă-şi exercitau meşteşugul înafară de oraş, în Pietrărie, în dealul Păunului, şi a doua, contopită cu breasla teslarilor sau dulgherilor [4]).

2. Breslele negustoreşti

Inchegarea breslelor negustoreşti, începută în veacul al XVII-lea, cuprindea în ea pe toţi acei cari se ocupau cu cumpărarea, în

---

[1]) *Sămile oraşului Iaşi de venituri şi cheltueli pe anii 1844—1848*, în Rev. «Ion Neculce», vol. I, p. 129.

[2]) Arhiva bisericei, Doc. XI.

[3]) N. A. Bogdan, *Din trecutul comerţului moldovenesc*, p. 178.

[4]) N. Suţu, *Notiţe statistice asupra Moldovei*. Iaşi, 1852, p. 106. D-l N. A. Bogdan, urcă numărul breslelor Iaşului din această vreme, la patruzeci şi una, dintre care douăzeci şi opt industriale, cu totul de altă formaţie decât acea arătată oficial. Printre acestea d-sa indică în plus: *breasla potcapierilor, a tufecciilor* (armurieri), *a suilgiilor* (acei ce întreţineau conducta de apă), *a dubălarilor* (alţii decât talpalarii), *a lăcătuşilor şi caretaşilor* şi, *a doctorilor şi spiţerilor*. Nu se arată însă sursa de informaţii. (*Loc. cit.*).

scop de revindere, a bunurilor economice, fără a le supune vreunei alte transformări materiale, alcătuindu-se, în deobşte, un singur corp, « *breasla neguţitorilor* » din târgul sau oraşul respectiv, oricare ar fi fost obiectul negustoriei lor.

Starea lucrurilor pare că se menţine neschimbată în toată prima jumătate a veacului al XVIII-lea, deoarece, Grigore Matei Ghica-Vodă declarând, în hrisovul său din 1 Ianuarie 1731, că « în multe rânduri neau venit cu jalbă starostele şi neguţătorii de Iaşi » vorbeşte de o singură alcătuire căreia neguţitorii străini îi fac concurenţă « cu marfă de tot feliul » [1]). La catagrafia din 1755 a caselor din Iaşi, găsim patruzeci de proprietari denumiţi « *cupeţ* » şi trecuţi cu dajdea la neguţători, deşi lucrau în cinci ramuri diferite de negustorie. Cei mai numeroşi, douăzeci şi opt, sunt desemnaţi cu titlul simplu de « *cupeţ* », fiind, probabil, **« lipscanii »**, adică acei cari vindeau cumaşuri de rochii şi de haine, de lână, mătase, bumbac şi amestecate, materii pentru antiree, fermenele, scurteici, postavuri fine pentru giubele, stofe pentru mobile şi veşminte bisericeşti, oglinzi mari şi mici, precum şi obiecte fine de lux [2]). Pe uliţa Rusească, găsim doi **braşoveni**, pe *Maftei braşovan* şi pe *Ioniţă braşovan cupeţ*, adică negustori cari vindeau stămburi, cutnii, postavuri de-o calitate mai potrivită, dumicatonuri, madipolonuri, americă, basmale, barizuri şi broboade pentru legat la cap, frânghii, postavuri groase de tot, flanele ordinare, abale pentru ţărani, placaturi, pături, ploşti, lăzi şi unelte de lemn trebuitoare gospodăriilor ţărăneşti [3]). Tot pe Uliţa rusească, găsim pe *Vasile blănar cupeţ* şi *Dumitrache blănar cupeţ*, adică **negustori de blănărie fină** : de cacum, sângepi, vulpe, veveriţă, râs, ialangicuri, samur, sandraci, crocu, etc. Negustorii Chirilă, de pe uliţa Hagioaei şi Petre, tovarăşul lui Lupaşcu, din uliţa Rusească, sunt **abăgeri cupeţi,** iar şase alţii sunt intitulaţi **« bacal cupeţ »** adică negustori de articole de băcănie [4]).

Tot în această epocă găsim **breslele de solonari** sau **soronari**. La 1 Februarie 1733, Grigore Matei Ghica-Vodă, întăreşte catastihul breslei cismarilor şi a solonarilor din Iaşi [5]); la 1 Martie 1743

---

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. II, p. 29.
[2]) D. Z. Furnică, *Industria în ţările româneşti*, p. 142.
[3]) *Ibidem*.
[4]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755*, uliţele respective.
[5]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 445 verso.

« Toma starostele de soronari » din Bârlad adevereşte o danie [1]), iar la 4 Februarie 1755, « Ştefan Tataru staroste de sorunari » din acelaş oraş, semnează ca martur într'un zapis de vânzare [2]).

După Gh. Ghibănescu, solonarii ar fi fost negustori de boi [3]), iar după d-l Artur Gorovei, « acei care curăţă grăsimea de pe vitele dela abator » [4]). Aceste explicaţii nu pot fi însă exacte, deoarece, în acest caz, ar fi cu cale să-i întâlnim alături de mesărcii, iar nu cu cismarii şi ciubotarii, cum îi găsim în deobşte. La Iaşi, la un moment dat, alcătuesc breaslă comună cu cismarii, iar starostele solonarilor din Bârlad, semnează în fruntea martorilor, actul de danie de mai sus, după el semnând şi « Dumitraşcu staroste de ciubotari ». Solonarii, îşi aveau chiar casele în apropierea ciubotarilor şi cismarilor. Aşa, casa Armeanului Lazor, singurul « soronar » pe care catagrafia din 1755 ni-l dă ca proprietar la Iaşi, se găseşte pe uliţa Bărboiului, unde, din treizeci şi patru de case, cincisprezece aparţineau cismarilor [5]). O mărturie hotarnică din 11 Iulie 1790, arată că « Maria solonăriţa a răposatului Toader Solonaru » încălcând locul lui Brânză Talpalariu « pe 2 palmi şi 2 degete », cu o căsoaie ce-şi ridicase pe acel loc, la Iaşi, « în Ciubotărie », îi dă dreptul să i-o ridice şi să-i deşarte locul [6]); cu patru ani mai înainte, la 6 Martie 1786, Sanda Sărculeasa vânduse lui Andrei Băgul o dugheană de pe uliţa Hagioaei, care se megieşă « din gios cu dugheana lui Toader Solonariu » [7]). Mai mult, în 1820, « Vasile solonar » este primit ca meşter în Breasla ciubotarilor din Botoşani [8]). O dovadă şi mai evidentă că explicaţiile de mai sus nu sunt exacte ne-o dă faptul că, la Botoşani, în toamna lui 1860, întocmindu-se listele electorale pentru Eforia Orăşenească, în care, conform al. B, art. IV, anexa H, din Regulamentul Organic, făceau de drept parte şi « staroştii deosebitelor corporaţii », găsim trecuţi, imediat după tălpălari, pe Bogdan Grigorovici, *staroste de solonari*, iar, mai târziu, pe Iordache Ciritel, *staroste de cără-*

---

[1]) I. Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. II, p. 23.
[2]) Idem, *idem*, vol. I, p. 8.
[3]) *Loc. cit.*, uliţa Bărboiului.
[4]) *Monografia oraşului Botoşani.* Folticeni, 1926, p. 321.
[5]) *Ibidem.*
[6]) Arhiva bis. Talpalari, Cond. 753, fol. 51.
[7]) *Ibidem*, fol. 43.
[8]) *Catastih*, Insemnări, fol. 23.

midari, teslari şi precupeţi de vite[1]. Aşa încât noi credem că solonarii nu erau nici negustori de boi, nici curăţitori de grăsime, ci *negustori de pielărie.*

In a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, din breslele de negustori, prind a se separa grupele mai numeroase, care negoţau aceeaşi marfă, printre cari bacalii sunt cei dintâi.

Cea dintăi **breaslă de bacali** se alcătueşte la Iaşi, în a doua domnie a lui Grigore Alex. Ghica (1774—1777) pe baza unui hrisov, reînnoit apoi, la 12 Ianuarie 1778, şi de către Const. Dim. Moruz: « Drept aceea, arătându-se nouă hrisovul a celui mai 'nainte Domn, a răposatului Grigore Alexandru Ghica Voevod, care s'au dat înscris prin rugăciunea celor cu cădere, pentru întemeierea aşezământului întocmit de neguţătorii bacali din acest oraş al Domnii mele Eşi. . .»[2].

In prima jumătate a secolului al XIX-lea, din Breasla neguţitorilor din Iaşi, se deslipesc şi braşovenii, formându-şi **Breasla braşovenilor** deşi mai puţin numeroasă, cuprinzând abia optsprezece negustori, în timp ce bacalii, la aceeaşi dată, către 1843, erau în număr de o sută cincisprezece [3]. Alte bresle negustoreşti, a căror alcătuitori se deslipesc dela marile bresle negustoreşti sau se alcătuesc din nou, sunt acelea de **crâşmari, rachieri** sau **vutcari, pescari** şi **chiristigii** [4].

Cartiere de meşteşugari şi negustori

Un fenomen economic care se observă în vieaţa breslelor noastre, este concentrarea alcătuitorilor în anumite puncte ale târgurilor, formând cartiere şi dându-le adesea numele.

Este acesta un fenomen natural sau coincidenţa unor măsuri administrative?

De sigur că acestea din urmă nu pot fi cu desăvârşire înlăturate, deoarece, cum spune anaforaua, din 28 Martie 1805, pentru despărţirea breslelor cojocarilor şi blănarilor din Iaşi: « cojocarii cei mai mulţi şădŭ pe la mahalale şi acolo lucrează şi cojoacele, s'au

[1] *Monitorulu Oficialu a Moldovei*, Nr. 20 din 25 Noemvrie 1860.
[2] D. Z. Furnică, *Din istoria comerţului*, p. 58.
[3] N. Suţu, *loc. cit.*, p. 106.
[4] Rev. « Ion Neculce », vol. I, (1921), p. 129; N. Suţu, *ibidem.*

socotit pentru mai mare lesnire a orașului și s'au îndatorit ca să aibă la uliță cinci șese dugheni, în care să vănză cojoace »[1]); totuși, în marea majoritate a cazurilor, breslașiii însăși se așezau unde le dictau interesele sau unde-și puteau forma un vad comercial mai bun: La 1715, Neofit Egumenul M-tirii Sf. Vineri din Iași, și cu tot soborul, dădeau un zapis la mâna lui « Andronache *bărbier domnesc* », de vânzarea unei case din « ulița rosască drept potrivă Chervăsăriei », al cărei loc « în frunte uliței *despre pod* [avea] patru stânjăni fața », vânzarea făcându-se cu « 40 lei bani buni »[2]); « căsătorindumă eu după Toader Bărbier, neavăndŭ trebuință di cas fiindu cu meșteșug soțul meu au fostŭ trebuință în a ne afla cu șidere la uliță, iar nu la mahala neam socotitŭ dinpreună cu soțul meu și am vânduto aciastă casă » declară Nastasia fata lui Ion Mortasip din Iași, în zapisul său de vânzare din Ianuarie 1780[3]). Și, într'adevăr, din cei douăzeci de bărbieri și calfe, proprietari de case în 1755, la Iași, cincisprezece lucrau pe ulița Rusească, în drumul ce ducea, prin Poarta Cazacilor, la Curtea domnească, uliță care forma pe atunci primul centru comercial al Iașului din acea vreme[4]).

Centrul industriei ciubotărești din Iași, până într'a doua jumătate a secolului al XVII-lea, se găsea în partea de apus a târgului, pe coama dealului din dosul Mitropoliei, cu ulița ce indica meșteșugul. Cauza pentru care ciubotarii se așezaseră aici, se datora faptului că natura terenului, din imediata lor apropiere, le înlesnea exercitarea profesiei, știut fiind că până târziu, în secolul al XVIII-lea, își dubiau singuri pieile trebuitoare meșteșugului lor. Belșugul izvoarelor de sub coasta dealului, determinase pe Vasile Vodă Lupu să cumpere dela comisul Mihail Furtună a sa « dreaptă casă din tărgul Iașului *pe ulița ciubotărească*... cu tot locul cătu ține pinpregiurul acelor case », plătind « doao sute de talere bătuț » prin zapisul din 15 Aprilie 1634[5]), spre a zidi aici școala și, mai ales, *feredeul*, pe care le închină Mânăstirii Treisfestitelor[6]).

---

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. IV, p. 141.

[2]) Acad. Rom., Doc. 58 și 58 a, Pachet V.

[3]) Arhiva bis. Talpalari, Condica Inventar 753, fol. 64.

[4]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iașilor din 1755*, ulița Rusască. Vezi schița de plan a Iașului, *infra*, p. 278.

[5]) Arh. Stat. Buc., Condica M-tirei Treisfetitelor, Nr. 219, partea I, fol. 104.

[6]) *Ibid.*, fol. 101.

Ilieş Alexandru-Vodă întărind mânăstirii această danie, la 20 August 1666, arată că imobilul cumpărat de Vasile Lupu dela comisul Furtună « au fostu la uliţa ciobotărească unde acum pe acel locu esti şcoala şi feredeul *aproape de heleşteul Bahluiului* »[1]. Vornici de poartă Ştefan Popăscul şi Tănas, făcând, la 28 Februarie 1755, hotărnicia locului cumpărat de Vasile Lupu, într'o pricină de încălcare săvârşită de către Vel Paharnicul Ilie Costache, arată că « am pus fune din colţul temeliei ce iaste dela vale *din sus puţin de un izvoru* ce rămâne pe locul dumisale paharnicul »[2]. Toate aceste mărturii dovedesc că apă era în deajuns pentru meşteşugul dubitului exercitat şi de ciubotari, şi că acesta era motivul care-i determinase să se aşeze aici, şi, printre ei, tălpălarii[3]. In 1657, vechea uliţă Ciubotărească îşi mai păstra încă numele, după cum dovedeşte o întăritură dată de Gheorghe-Vodă Ştefan, la 20 Martie, privind cumpărarea unei case de către marele său uşier[4], deşi marea majoritatea meşteşugarilor se mutase în partea de nord-est a târgului, încă din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, dând numele lor întregului cartier. Către sfârşitul acestui secol, mutarea trebue să fi fost pe deplin săvârşită, deoarece, un zapis de vânzare din 25 Martie 1710, arată că locul ce se vindea este « lăngă casa lui Vasilie ciubotariul şi lăngă Pascal crăşmarul ce iaste *împotriva Ciobotării* », marturi fiind Vasile Spin starostele de ciubotari şi Radu Ciubotariul şi Vasile Ciubotariu feciorul Erbăriţei şi alţi oameni buni[5]. Cartierul se specifică şi mai bine într'o mărturie hotarnică a vornicilor de poartă, din 23 August 1789, pentru un loc « în tărgul de sus la podul Hagioaei *în Ciubotărie* în răndul dela vale dinspre zidul mănăstirei Golâei », ce fusese cumpărată, cu trei ani mai înainte, dela Andrei Bâgul, starostele ciubotarilor din 1771; la delimitarea locului iau parte şi « căţiva oameni megieş înpregiuraş », printre cari Maria a lui Toader solonar, Necula Ciubotariul, Dumitru ciubotar, Toma Ulian ciubotar şi Tudurache ciubotar[6]. Motivul care-i determi-

---

[1]) *Ibid.*, fol. 105 verso. Data documentului este « U Iaş vt зроа av. к » (La Iaşi anul 7174 August 20).

[2]) *Ibidem* fol. 106.

[3]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755*, uliţa Feredeelor.

[4]) Rev. « Ion Neculce », vol. V, (1925), p. 135.

[5]) Rev. « Ion Neculce », vol. VI (1927), p. 124.

[6]) Arhiva bisericei Talpalari, Cond. 753, fol. 49.

nase pe ciubotari să vină în această parte a târgului, este, pe de o parte, accentuarea diviziunii muncii, întru cât tălpălarii erau acum aceia cari, efectiv, dubiau pieile — deși nici ciubotarii nu renunțase la acest drept, pe care și-l vor păstra și la 1766, când își vor alcătui breaslă proprie, despărțindu-se de tălpălari —, iar, pe de altă parte, și, mai ales, acela al deschiderii noului vad comercial de aici, prin lucrările edilitare executate la mijlocul secolului al XVII-lea. Intr'adevăr, pentru a se însemna hotarul de miazănoapte al Iașului și spre a-l despărți de mahalaua Muntenimii, se sapă un hindichi din sus și în tot lungul uliței Hagioaei (str. I. C. Brătianu de astăzi), iar întreaga uliță, podindu-se cu lemn, este oprită tuturor podvezilor și căruțelor, care, mai înainte, pe aici se scurgeau în oraș din tot nordul țării. Totul este îndreptat pe Ulița din Afară (str. V. Conta și Sf. Teodor), care, pe din sus de hindichi și paralel cu dânsul, ducea întregul trafic de călători și mărfuri către intrarea de dinspre nord-est, la extremitatea răsăriteană a uliței Hagioaei, adică punctul de unire al acesteia cu drumul Hotinului (str. Sărărie), drumul Sării (str. Vasile Pogor), și ulița Goliei (str. Cuza-Vodă). Cum în Ulița din Afară dădeau și drumul Hârlăului (str. Păcurari) și drumul Botoșanilor (str. Carol), iar în capul uliței Goliei răspundea drumul Sculenilor (str. Vântu), nici că se putea găsi aiurea un vad comercial mai bun decât porțiunea dintre capătul răsăritean al uliței Hagioaei și același capăt al uliței Goliei, în lungul zidului Mânăstirii Golia, unde se așezară ciubotarii, iar, printre ei, și solonari și tălpălari, formând « *Ciubotăria* » [1]).

Dovezi asupra deschiderii acestui vad comercial, stau diferitele zapise de vânzare, schimb și danie, cum și mărturiile hotarnice ale imobilelor de pe ulița Hagioaei, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, unde se vorbește despre « podul Hagioaei » indicat ca nou: « *la ulița noao* pre podul Hagioaei » spune un zapis de schimb din 17 Martie 1673 [2]); sau « *pre ulița noâ* la sărăria veache » spune Gheorghe-Vodă Duca într'o carte de judecată din 10 Mai 1683, dată cu privire la revendicarea unui « loc de casâ cu casă gata și cu pivnițâ și cu dugheane », de către moștenitorii lui Mar boiariu [3]). Același vad comercial nou, contribue să se formeze și

[1]) Vezi schița de plan a Iașului către 1699, *infra*, p. 278.
[2]) Rev. « Ion Neculce », vol. V, (1925), p. 174.
[3]) Acad. Rom., doc. 114, Pachet. V.

« *Făinăria* » (str. Cucu de azi) din imediata vecinătate a Ciubotăriei. La 13 Decemvrie 1660, Ştefăniţă-Vodă Lupul, scutea « de camănă mare şi mică şi de bezmăn o pivniţă şi dughean a Sf. M-tiri a lui Aron-Vodă ce iaste *pre uliţa noă unde se vinde făina* »; denumire şi precizare care se va păstra în toate hrisoavele de reînnoirea miluirii, până la Antonie-Vodă Ruset [1]).

Minunatul vad comercial descris mai sus, atrage nu numai pe ciubotari, solonari şi tălpălari, dar şi pe blănari, cojocari, curălari, brahari, chitari, potcovari, unii dând numele lor la uliţi şi biserici [2]).

Blănarii şi cojocarii, uniţi într'o singură breaslă, sunt în majoritate pe uliţa Hagioaei, pe porţiunea dela răsărit de Mânăstirea Sf. Spiridon şi până în Ciubotărie. Din douăzeci şi cinci de blănari şi nouă cojocari, proprietari de case în Iaşi la 1755, optsprezece blănari şi toţi cojocarii locuiau pe această uliţă.

Curălarii, se îngrămădesc pe Uliţa din Afară, spre biserica ce le poartă numele: Intr'un zapis, din 5 Mai 1670, prin care se vând nişte case « în uliţa din afară lăngă biserica Curălarilor », printre vecinii « din sus şi din gios » sunt şi Creţul curălarul şi Mihail Curălarul [3]).

In capătul din spre răsărit al Podului Vechiu (str. C. Negri) meşterii potcovari dau numele lor întregii mahalale. Un loc « care iaste pe podul vechiu în *mahalaua potcovarilor* », făcea obiectul unui zapis de vânzare din 3 Martie 1680 [4]).

Printr'un zapis de vânzare din 8 Iunie 1672, Ionaşco Hrubeş, cu nevasta şi feciorii lui, vând, cu 65 lei bătuţi, un loc de casă « ce iaste pre *uliţa brăhăriei* » [5]). Catagrafia caselor din 1755 nu pomeneşte de această uliţă, deşi ea continuă să existe pe locul din vechi, cum dovedeşte o mărturie hotarnică, făcută doi ani în urmă, la 25 Iulie 1757 [6]). Statistica nu a omis-o, ci a cuprins'o în uliţa Hagioaei deoarece, un obiceiu vechiu, făcea să se cuprindă în « uliţă » şi micile sale ramificaţii lăturalnice. *Brăhăria* fiind o mică ulicioară, pe partea din jos a

---

[1]) Acad. Rom., doc. 139—143, Pachet. LXXVII.
[2]) Vezi schiţa de plan a Iaşului.
[3]) Rev. « Ion Neculce », vol. VI; (1927), p. 128.
[4]) *Idem*, vol. V, (1925), p. 176.
[5]) *Idem*, vol. I, (1921), p. 95.
[6]) *Ibidem*, p. 101.

acesteia (str. V. Stroescu de astăzi), nu a mai fost special notată, după cum s'a procedat și cu «*Chităria*» (actuala str. George Enescu), porțiunea de loc unde se așezase fabricanții de pâine. Existența acesteia ne-o dovedește un document, din 2 Septemvrie 1750, prin care Andreiu făclieriu dimpreună cu «soțu meu Marie» și cu un nepot, dau zapis la mâna dumisale «giupănului Kirilii abagiu», mărturisind că au vândut a lor «dreaptă ocină și moșie o dugheană cu loc cu tot ce iaste pe podul Hagioaei în capul dugheanelor noastre în drumul unde vine dela Golăe în *Chitărie*»[1]).

Mergând de-a-lungul zidului dinspre apus, al M-tirii Golia, din Chitărie și până spre Biserica Armenească, pe o lungime de două sute patruzeci și șase de stânjeni[2]), era *Băibărăcăria*; cartier important, întru cât, în rânduiala fânarelor, pe care Grigore Alex. Ghica o face în 1776, două din ele e porsuncea să fie așezate aici[3]). Uneltirea acestui meșteșug fiind mai mult în mâinile Armenilor, cartierul era bine ales, între centrul comercial al uliței Hagioaei și Biserica Armenească. Intr'o mărturie hotarnică, din 14 August 1753, se arată că o dugheană cu locul ei «*din băibăcărie*» (sic), fusese cumpărată la mezat de către «giupânul Hagi Ovanes ficior Cârstei dreptu 160 lei această dugheană cu locul ei *din băibărăcărie* (sic)»[4]).

La începutul secolului al XVIII-lea, mai era, la Iași «*Arcăria*», unde-și aveau casele și atelierele făuritorii de arce și care se găsea în preajma bisericii armenești, pe Podul-Vechiu. La 2 Iunie 1715, Neculai Mavrocordat întărea dreapta ocină și cumpărătură a lui Cârste Latef arcariul asupra unor case cu pivniță «ce sunt pe Podul Vechi *în Arcărie* care case sunt între Luca arcariul de peste uliță și între locul lui Iamandi și lângă biserica arminească»[5]). O altă întăritură e dată de Grigore Matei Ghica, la 30 Mai 1737[6]). Așezarea arcarilor în vecinătatea bisericii armenești pare a se datora faptului, că acest meșteșug era uneltit, în deosebi, de către

---

[1]) Acad. Rom., Doc. 79, Pachet. XII.

[2]) Sc. Pastia, *Stradele Iașului și lungimea lor la anul 1819*, în ziarul «Ecoul Moldovei», Iași, an. IV, Nr. 2, Iulie 1894.

[3]) P. Râșcanu, *Lefile boerilor*, p. 16.

[4]) Rev. «Ion Neculce», vol. III, (1923), p. 92. Cf. și Arhiva Stat. Iași, Tr. 1772, op. 2020, dos. 7860.

[5]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XXII, p. 361.

[6]) *Ibidem*, p. 367.

Armeni: « Arakâl Armanul arcariŭ » cumpăra aici o casă dela Vasile vornic de poartă şi obţine întăritura lui Mihai-Vodă Racoviţă la 15 Februarie 1726 [1]).

Cismarii, din toate timpurile, şi-au avut, la Iaşi, locul lor în cunoscuta « *Cizmărie* », care există şi astăzi, cu uliţa care, începând din Târgul de Jos, din dreptul Mânăstirii lui Barnovschi, tăia uliţa Sf. Vineri (str. Anast. Panu), pentru a ajunge în Podul Vechiu, pe uliţa Bărboiului. Această aşezare a cizmarilor e pomenită încă de pe vremea lui Vasile Lupu într'un zapis, din 30 August 1642, prin care se vinde un loc « care iaste *în cizmărie* înainte pivniţii lui Statie Grecului grădinarul lui Vasile Vodă » [2]). La catagrafia din 1755, din cele treizeci şi şase de dughene de pe uliţa Bărboiului şi a Cizmăriei douăsprezece erau dugheni de cismari, două de ciubotari şi una de solonar [3]).

Tot unor motive de ordin economic se datoreşte formarea de cartiere negustoreşti sau industriale şi în alte părţi ale oraşului [4]).

O uliţă foarte veche, a cărei nume aminteşte o aşezare de negustori, este *uliţa Trapezenească*, de care vorbesc documentele de dinainte de 1780. După Gh. Ghibănescu, acest nume s'ar trage « dela negustorii armeni din Trapezunt (Trabzun), cari la urzirea târgului Iaşi au fost cei dintâi negustori, dând numele lor uliţei ocupate de dânşii. Acolo a fost Iaşul vechiu, inima lui, mijlocul târgului, ce s'a întins apoi cu dughenile, de către negustorii ruşi, spre uliţa rusască, până la Curtea domnească » [5]).

Intr'adevăr uliţa Trapezenească era în capul uliţei Ruseşti (strada C. A. Rosetti de astăzi) din spre răsărit, începând din hotarul din spre apus al mănăstirii lui Barnovski-Vodă, din Cizmărie, mergând până în Fânărie, la Mânăstirea Sf. Ion Zlataust, a lui Gheorghe-Vodă Duca. Este Beilicul de mai târziu (str. Ghica-Vodă de azi) care, cu uliţa Rusească, vor forma Târgul de Jos. Negustorii din Trapezunt continuă să vie şi în prima jumătate

---

[1]) *Ibidem*, vol. XXII, p. 364.

[2]) Arhivele Stat. Bucureşti, Cond. 228, fol. 14.

[3]) Gh. Ghibănescu, *loc. cit.*, uliţa Bărboiului.

[4]) După afirmaţiunea lui Gh. Dimachi, pe uliţa Sf. Vineri (str. Anast. Panu de azi) o latură era ocupată de *făclieri* şi cealaltă de *croitori*; str. Pomir de astăzi, era mahalaua *potcapierilor*. (*Breslele şi bisericile din Iaşi*, în ziarul « Ecoul Moldovei ». Iaşi, anul IV, Nr. 17 din 3 Noemvrie 1894).

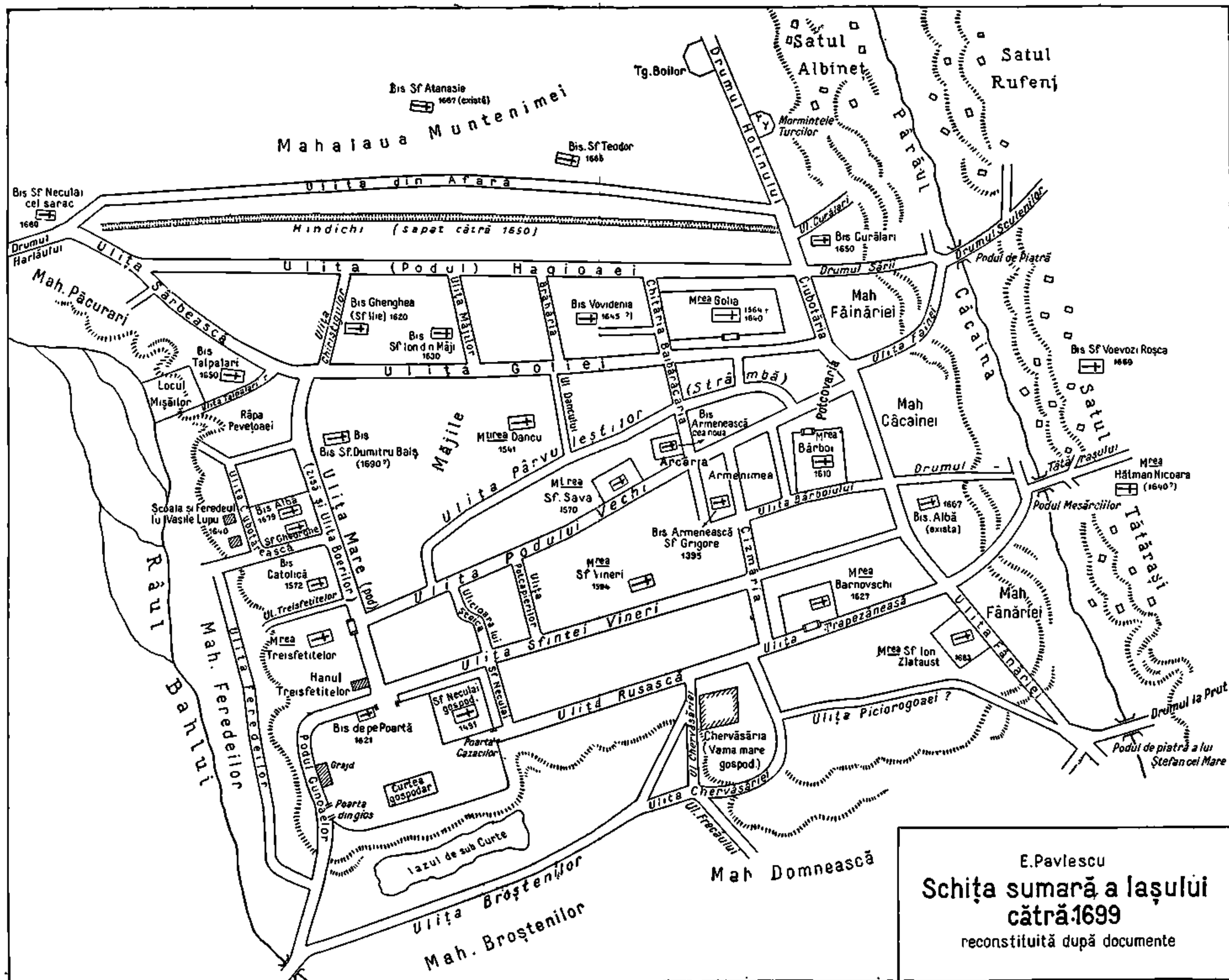
[5]) Rev. « Ion Neculce », vol. II, (1922), p. 333.

a secolului al XVIII-lea. Un izvod de negustorii străini din Iași, adică de acei cari încă nu se sălăşluise în chip statornic în Moldova, arată « la Barnovschi un bogasier grec din Trapezunt, și un al doilea », iar, în dosul mânăstirii lui Barnovschi-Vodă, pe ulița Sf. Vineri (str. Anastasie Panu de astăzi), un bacal, un bogasier şi mai multe slugi, tot din Trapezunt, după cum, tot din acest oraş, mai era un negustor bogasier, la Sf. Sava, în Podul-Vechiu [1]). Acest izvod, alcătuit sub a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat (1741—1743), dovedeşte că într'adevăr Trapezuntul ne dădea mulţi negustori, în puterea unui obiceiu mai vechiu, de sigur, aşa încât, în primele timpuri, când Grecii nu apucaseră încă să vie pe la noi, Armenii vor fi fost cei dintâi, cari imigrară definitiv, aşezându-se şi pe această uliță, deşi centrul lor de așezare era în jurul bisericii armenești din Cizmărie. Cu toate acestea, numele de « uliţa Trapezenească » nu vine dela coloniştii din Trapezunt, ci dela cuvântul grecesc « *Τράπεζος* », care înseamnă « zaraf », adică « schimbător de bani », după cum rezultă dintr'un zapis din 12 Aprilie 1738, prin care Vel Visternicul Toader Paladi schimbă, cu Mihai Spiţerul, un loc de casă, ce se găsea « în târgul de gios pre uliţa ce sau chemat mai înainte din zilele bătrâne *ulița schimbătorilor* » [2]). Aşezarea acestora pe uliţa unde se ridică mânăstirea lui Barnovschi-Vodă, nu este nici ea, cum n'a fost nici a celorlalte meşteşuguri și negustorii, o simplă întâmplare, ci a fost cerută de o nevoie de ordin tot economic, întru cât uliţa Trapezenească era în imediata apropiere a Chervăsăriei, acolo unde se plătea adică vama pentru mărfurile aduse la Iaşi, plată ce trebuia făcută Visteriei « în bani buni de argint », negustorii mai fiind ţinuți să aibă şi « pentru schimb care sunt bani din Visteria domnească », cum spune hrisovul lui Moisă Movilă din 1631 [3]).

Un alt caz, este acela al tălpălarilor. Dacă unii dintre ei își aveau locuința şi dugheana în Ciubotărie, marea lor majoritate, trăiau însă în partea de apus a târgului, spre râpa Peveţoaei, în *mahalaua tălpălarilor*, aproape de biserica ce şi astăzi le poartă numele. Din unsprezece tălpălari, proprietari de case, pe care

---

[1]) N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. VI, p. 329.
[2]) Rev. « Ion Neculce », vol. V, (1925), p. 149.
[3]) Acad. Rom., Doc. 86, Pachet XXX.

E. Pavlescu
Schița sumară a Iașului cătră 1699
reconstituită după documente
Mahalaua Muntenimei
Bis Sf Atanasie 1667 (există)
Bis. Sf Teodor 1665
Tg. Boilor
Satul Albinet
Satul Rufeni
Drumul Hotinului
Mormintele Turcilor
Pârăul
Bis Sf Neculai cel sarac 1660
Ulița din Afară
Hindichi (săpat cătră 1650)
Drumul Hârlăului
Ulița Sârbească
Mah. Păcurari
Ulița (Podul) Hagioaei
Bis Ghenghea (Sf Ilie) 1620
Bis Sf Ion din Măji 1630
Ulița Chirisdgiilor
Ulița Măjilor
Brăhăria
Bis Vovidenia 1645
Chităria Băbărăcăria
M-rea Golia 1564 1640
Ciubotăria
Ul. Curălari
Bis Curălari 1650
Drumul Sării
Drumul Sculenilor
Podul de Piatră
Mah Fâinăriei
Ulița Făinei
Căcaina
Bis Sf Voevozi Roșca 1669
Satul Tătărași
Bis Talpalari 1650
Locul Mișăilor
Ulița Talpalari
Râpa Pevețoaei
Ulița Goliei
(Strâmbă)
Ul. Dancului
Iestilor
Măjile
M-rea Dancu 1541
Bis Sf. Dumitru Balș (1690?)
Bis Armenească cea nouă
Arcăria
Potcovăria
M-rea Bărboi 1610
Mah Căcainei
Drumul Tătărașului
M-rea Hătman Nicoară (1640?)
Ulița Pârvu
M-rea Sf. Sava 1570
Armenimea
Ulița Bărboiului
Podul Mesărciilor
Bis. Albă 1667 (există)
Ulița Podului Vechi
Bis Armenească Sf Grigore 1395
Cizmăria
Școala și Feredeul lui Vasile Lupu 1640
Bis Albă 1679
Sf Gheorghe
Ulița Ubotărească
Ulița Mare (pod) (zisă și Ulița Boerilor)
Bis Catolică 1572
Ul. Treisfetitelor
M-rea Sf Vineri 1594
Ulița Potcapiilor
Ulicioara lui Stoica
M-rea Barnovschi 1627
Mah Fănăriei
Ulița Trapezănească
Ulița Fânăriei
M-rea Treisfetitelor
Hanul Treisfetitelor
Ulița Sfintei Vineri
M-rea Sf Ion Zlataust 1683
Râul Bahlui
Mah. Feredeilor
Ulița Feredeilor
Sf Neculai gospod. 1491
Ulița Sf Neculai
Ulița Rusască
Bis de pe Poartă 1621
Poarta Cazacilor
Chervăsăria (Vama mare gospod.)
Ul. Chervăsăriei
Ulița Picioroagoaei ?
Drumul la Prut
Podul de piatră a lui Ștefan cel Mare
Grajd
Curtea gospodar
Podul Gunoaelor
Poarta din gios
Ulița Chervăsăriei
Ul. Frecăului
Iazul de sub Curte
Mah Domnească
Ulița Broștenilor
Mah. Broștenilor

catagrafia din 1755 îi arată ca existând la Iaşi, numai doi locuesc aiurea. Cauza care-i hotărîse să se aşeze aici, este tot o cauză de ordin economic şi anume, budăele cu apă sărată ce se găseau sub deal, pe locul calicilor, şi acelea din vechea albie a Bahluiului, budăe care vin în proprietatea breslei printr'o danie, din 20 Iunie 1784, a lui Alexandru Const. Mavrocordat, constituită prin următoarea anafora:

« Ion Alexandru Costantin V[oe]voda : bojăiu : milost[iiu] : g[os]p[o]dar[ă] : z[emli] : moldavscoi : fiindcă acest loc de mai jos arătat sau aflatu că iasti drept domnescu şi nedat nimănui pănă acum, pentru aceea iată dar că milostivindune domniia mea, am datu tot acest loc danie tuturor tălpălarilor din Iaş, ca să le fie de trebuinţa meşterşugului lor. deci de acum înnainti şi în veci să aibă tălpălarii aş ţine locul acesta întocma deplin după măsurile ce să arată mai jos. cari loc poruncescu domniia me să se şi hotărască şi săl aibă purure briasla tălpălarilor de trebuinţa meşterşugului lor. iar alţii se nu să amestice. întărinduse anaforaua aceasta cu al noastră domniască pecete :

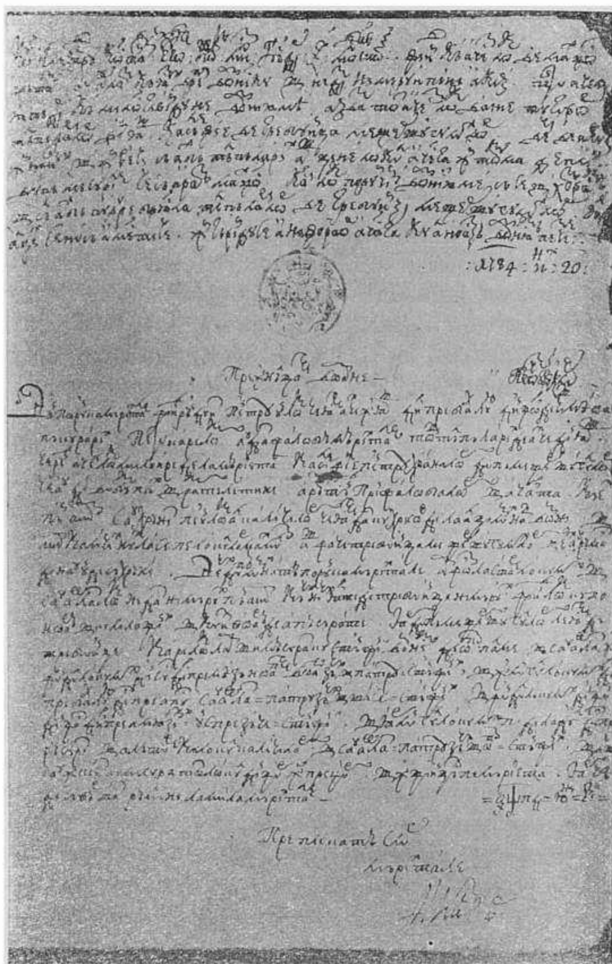
1784 : Iuni : 20 :

(Pecetea gospod cu chinovar roşu).

Preînnălţate doamne

Din porunca mării tale fiind rănduit pentru un loc ce iaste aice în Iaş dispre Bahluiu din gios de cişmeaoa păcurariĭ pentru care locu au dat jalobă măriĭ tale toţ tălpălarii de aice din Iaş, cerănd acel loc miluire dela mărie ta ca să le fie pentru hrana lor după meşterşugul lor ce au de dubăsc pieĭ şi facu teletine, arătănd prin jaloba lor şaceasta că eĭ păn acum sau hrănit pe un loc al calicilor ce iaste dat cu hrisov dela alţi luminaţi domni ş acum caliciĭ nuĭ lase pe locul lor maĭ mult aş face trebuinţa meşterşuguluĭ lor ş eĭ au rămas de nau unde să hrăni. Deci după luminată porunca mariĭ tale am fost la stare loculuĭ ş sau aflat loc nedat nimărui păn acum. căcĭ nicĭ iaste de trebuinţe nimăruĭ fiind loc cu ponoară ş cu mlaştinĭ ş cu izvoară de apă sărate. iar după meşterşugul lor le iaste de trebuinţe. care loc lam şi măsurat cu stănjinu domnesc de opt palme ş sau aflat în fundul loculuĭ din sus dispre mează-noapte doao zăcĭ ş patru = stănjinĭ, ş în lungul

locului dispre Bahluiu dispre apus sau aflat = patru zăcĭ ş şase = stănjinĭ ş fundul locului din gios din gios *(sic)* dispre amiază zi

Anaforaua lui Alex. Const. Mavrocordat pentru talpalarii din Iași (20 Iunie 1784).

= unsprezăce = stănjinĭ. ş iar lungul locului pe dela deal despre răsărit şalăture cu locul calicilor ş sau aflat — patruzăcĭ ş opt

= stănjenĭ. ș așa sau închiet cu măsura tot locul din giur înpregiur ș înștiințăz pe mărie ta. Iar cea desăvărșit rămâne la mila măriĭ tale.

= 1784 — Iuni — 12 —

Pre plecată slug

măriĭ tale

(ss) ...(?) vor[nic] [1])

Este deci vădit că în Moldova nu autoritățile erau acelea care interveneau în a grupa meșteșugarii și negustorii pe cartiere, ci vadul comercial sau natura locului, care puteau mai bine sluji intereselor lor.

§ 2. — Bresle sociale

Breslele sociale erau alcătuiri, mai mult oficiale, destinate fie să împlinească o nevoie de ordin creștinesc și higienic, cum erau *breslele de ciocli*, fie să împlinească o operă de asistență socială cum erau *breslele de mișăi*.

1. Bresle de ciocli

Aceste alcătuiri ne sunt arătate de documente ca existând în toate centrele mai populate, târguri și orașe, iar rostul lor ni-l descrie în termenii următori Dosothei, Patriarhul Ierusalimului, în întăritura pe care-o dă breslei cioclilor din Iași, la 9 Iulie 1674, când este oaspetele Moldovei lui Ștefan Petriceicu-Vodă:

« Și breasla foarte de treabă [iaste] pentru îngroparea morților, a săracilor și a streinilor a celor ce mor aici în târgu în Iași pre ulițe și pre supt gardurĭ, pren gunoae, pre toț îi străngu și îngrijescu, și îngroapă precum se cade, singurĭ cu măinile sale rădică patul cu oasele, și pre umerele sali îĭ duc la sfănta bisearică, și din mila creștinilor celor îndurătorĭ și dintral său prilej cheltuesc de acopere oasele cu pănză, și plătescu preoților deĭ astruc. Gropile cu mănule sale le sapă. Așijderea și trupurile celor periț carele pier aicĭ în tărgu în Iași la locul cel de pierzare pentru vina sa cu porunca Domnului: trupurile acestora 2 zile străjuescu și a treia zi îi îngroapă » [2]).

Intru cât cioclii erau considerați ca « niște oamenĭ ce săntŭ Bisericeștĭ » cum spune Mitropolitul Iacov, întemeierea acestor

[1]) Document în proprietatea mea.

[2]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 416.

bresle se făcea din iniţiativa slujitorilor Bisericii[1]. Preoţii şi protopopii înştiinţau capul Eparhiei căreia aparţineau, de nevoia ce era pentru ca o asemenea alcătuire să ia fiinţă în localitatea respectivă, iar mitropolitul sau episcopul intervenea în acest sens la Domnie. In urma cercetărilor de rigoare, făcute prin autoritatea laică, Domnul convingându-se de dreptatea cauzei, dădea cuvenita încuviinţare, ca breasla să se alcătuiască prin grija arhiepiscopului propunător, care, cu ştirea autorităţii laice, urma să găsească o persoană de încredere să strângă numărul cuviincios de breslaşi rămânându-le staroste: « De vreame ce la tărgul Botoşănii păn acmu nau fostŭ ca să aibă ciocli — spune Matei Ghica-Vodă, în hrisovul de întemeierea acestei bresle, din 25 Septemvrie 1755 — fiindcă şi oraşul acela nu era atăta de întemeet, iar acmu din mila lui Dumnezeu întemeinduse oraşul atăta cu orăşăni ce sau adunat căt şi cu oameni streini ceau năzuit acolo şi năzuesc deapururea, şi mai vărtos înştiinţăndune şi dela preacinstitul al nostru duhovnicesc părinte sfinţia sa chir Iacov Mitropolitul ţăriĭ că iaste trebuinţă a să face breaslă de ciocli şi la acel oraş pentru îngroparea streinilor şi a celor săraci Domniia mea încă socotim că iaste lucru bun şi de trebuinţă şi precum altele toate... (rupt) şi leam pus la calea lor ce sau căzut aşa şi pentru aceasta am aşăzat şi cu cale găsind, am hotărăt să să facă breaslă de ciocli pe obiceaiul şi rându[iala] ce au şi cioclii de Eşi, şi am dat voe svinţiei sale părintelui şi mitropolitului ca să aleagă pre cine va socoti să fie staroste de ciocli din orăşănii cei casnici prin ştirea vor nicului de Botoşani ca să i s rădice birul acelui om şi starostele să aibă a strănge oameni holteai făr bir în visterie păn la = doaozei = liudi : cu carii să poarte grija slujbei rănduite [la] cioclii şi această breaslă a cioclilor »[2].

Încuviinţării domneşti, îi urma îndată întăritura arhierească; în cazul nostru, ea fiind dată sub cuprinderea următoare:

« Iacov cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop şi mitropolit a toată Moldova.

« De vreame cea prea înnălţatul luminatul Domn Nostru: Noi Mateĭ Ghica V[oe]vod: Luminat şi îndemnat fiindŭ de dumnezeescul dar bine au voit: de au aşăzat şi au întărit cu al măriĭ sale domnescă hrisov. Adecă la oraşul Botoşănilor ca săs afle deapu-

[1] Acad. Rom., Ms. 3694, fol. 4 verso.

[2] *Ibidem*, fol. 2.

rurea = 20 = de cioclĭ deosăbit de starostile lor: însă starostile lor să să aleagă din oroşănii casnicĭ, iară aceĭ = 20 = cioclĭ să fie holteĭ, şi atăt cioclii căt şi starostile lor să fie scutiţĭ de bir, de podvozĭ, de caĭ de olac, de făn domnescŭ, de salahorĭ, şi de tot lucrul domnescŭ, şi de toate dăjdile şi angăriĭle ce vor fi pre alţĭ lăcuĭtorĭ, eĭ nici cun fel, să nu fie supăraţĭ saŭ călcaţĭ, fără numaĭ cu tot deadinsul să aĭbă a purta de grija slujbiĭ lor: adecă să îngroape oasele oamenilor celor prăstăviţĭ: atăt a oroşănilor politiĭ aceaia, căt şi acelor streinĭ, şi săracĭ, şi periţĭ, cariĭ păn acum şidea morţĭ cu săptămănile de să înpuţiia neavăndu cine îngropa oasele lor: şi ascultarea acestor cioclĭ să fie de mitropolie, şi orĭ ce greşală ar face vreunul dintre dănşiĭ, atăt starostile căt şi cioclii. Nimeni să nu îndrăznească aĭ giudeca sau aĭ certa sau aĭ globi. nicĭ vorniciĭ de Botoşănĭ nicĭ alţĭ giudecătorĭ, fără numaĭ cănd să va întămpla să facă vreunul dintre dănşiĭ moarte de omu sau furtuşag: atuncea să vor giudeca cu divanul domnescŭ: iară alte pricinĭ ale lor; toate să să giudece de mitropolie şi de vechiliĭ mĭtropoliĭ ca nişte oamenĭ ce săntŭ Bisericeştĭ, dupe cum săntŭ şi alţĭ ciocli de aĭcĭ din eşĭ şi dupe aiurea.

« Decĭ văzăndŭ şi noĭ această creştinească şi bună faptă a prea luminatuluĭ, şi prea înălţatuluĭ Domnuluĭ nostru de rănduiala acestor cioclĭ după cum maĭ sus arată; şi pentru ca să stea în vecĭ neclătită, şi nestrămutată această fericită pomenire: întărim şi noĭ cu al nostru arhierescŭ blăstăm, şi zicem: orĭ cine macar ce obraz ar fi, şi sar ispiti să strice, sau să schimbe aceaste căte săntŭ maĭ sus arătate; Uniĭ ca aceaia să fie blăstămaţĭ de domnul dumnezeu, şi de a sa preacurată maică născătoare de dumnezeu şi pururea fecioara mariia. De slăviţiĭ = 12 = Apostolĭ, şi de şepte sfinte soboară, şi de toţĭ sfinţiĭ. fierul pietrile. şi toată firea putrezătoare să putrezască şi să să răspască iară trupurile acelora să stea întregĭ, să aĭbă parte cu Iuda vănzătoriul de Hs. şi cu proclătul ariia în toată viaţa lor procopsală să nu aibă şi ertare să nu afle. şi de smereniia noastră pe uniĭ ca aceaia ĭĭ legăm suptŭ tot blăstămul de maĭ sus arătat. iară cariĭ ar păzi aceastea toate ce săntŭ arătate maĭ sus, să fie ertaţĭ şi blagosloviţĭ, şi întraceastă viaţă şi în ceĭlaltă ce va să fie amin.

Leat = 7264 (75 = 15): Sept: 25: di.

(L. P.) Iacov Mitropolit Moldaviei »[1])

[1]) *Ibidem*, fol. 4—5.

Intăritura Mitropolitului Iacov dată breslei cioclilor din Botoşani la 25 Septemvrie 1755. (Acad. Rom., Ms. 3694, fol. 4).

Intăritura Mitropolitului Iacov dată breslei cioclilor din Botoşani la 25 Septemvrie 1755. (Acad. Rom., Ms. 3694, fol. 4 verso).

Intăritura Mitropolitului Iacov dată breslei cioclilor din Botoşani la 25 Septemvrie 1755. (Acad. Rom., Ms. 3694, fol. 5).

Este de observat că breslele de ciocli nu erau alcătuiri deschise pentrucă, pe de o parte, afară de staroste, toţi ceilalţi breslaşi trebuiau să fie necăsătoriţi, holtei, sau «cu capetele» cum li se mai spune în unele documente, iar, pe de altă parte, numărul acelora care puteau fi admişi în breaslă era limitat prin însuşi hrisovul de întemeiere dat de Vodă. Astfel, în Breasla cioclilor din Botoşani, acest număr este de douăzeci, cum hotărăşte Matei Ghica prin hrisovul amintit mai sus; la Focşani, erau douăzeci şi trei, după pomelnicul alcătuit la înnoirea catastihului în 1730 sub Mitropolitul Antonie [1]; la Roman numărul lor se ridică la treizeci, după cum scrie, cu mâna sa, Antioh Cantemir, în hrisovul de scutire de dăjdii, pe care-l dă breslei la 22 Martie 1700 [2].

La intrarea în breaslă cioclii nu erau ţinuţi să dea vreo taxă, deoarece, cum spune Mitropolitul Dosofthei, în întăritura pe care o dă breslei cioclilor din Iaşi la 24 August 1676, «berbeniţa lor să nu fie nimica pentru căcĭ că nu sănt eĭ ca alte breasle de meşterĭ» [3].

Se pare însă, că cu toate scutirile de dăjdii, ce le asigurau repetatele hrisoave domneşti, meşteşugul cioclilor nu prea era invidiat, aşa încât recrutarea breslaşilor întâmpina adesea serioase obstacole. In principiu, intrarea în breaslă, bine înţeles, până la limita fixată de hrisov, era liberă; putea intra orice holteiu, dacă starostele îl socotea vrednic: «Cine va veni şi să va pleca breasliĭ şi nu va fi scris la alte breasle, ca să fie volnici al scrie, fie şi ucenic la meşterĭ» zice catastihul breslei cioclilor din Iaşi [4]. Cu toate acestea, cum, mai ales la cazuri de molime, breasla se strica, aşa că «nu avea cu cine astruca oasele morţilor» cum se jăluia, la 25 Ianuarie 1735, Toader starostele de ciocli dela Roman [5], breslele economice locale erau obligate să contribue fiecare cu un număr oarecare de meşteri, din breslele lor, care-şi asumau rolul de ciocli. Incă dela 1674, Dosothei Patriarhul Ierusalimului şi Dosoftei Mitropolitul Sucevei, încuviinţau cioclilor din Iaşi şi Focşani să ia dela bresle şi dela meşteşugari oamenii ce le era de trebuinţă spre a face faţă obligaţiilor ce aveau după rânduiala lor, drept care e stipulat în

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 403.
[2]) *Idem*, Ms. 965, fol. 5 verso.
[3]) *Idem*, Ms. 237, fol. 417.
[4]) *Ibidem*.
[5]) Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol. II, p. 22.

chipul următor în catastihul cioclilor din Iaşi: «Aşijderea obiceaiu are starostele de veac a scrie căte patru ciocli dela toate breaslile den meserealele tuturor a tot felul de merşteşug den blănari, den croitori, den ceprăgarĭ den croitori de abale ce să chiamă abăgiiari den săraci ce să zice săidăcari den zlătari den cizmarĭ den soponarĭ den curelarĭ den mesercii den olari, den tărsănari den teslari den lăcătuşi den pănzari den pietrari den stoleari den suranari den tălpălari den bărbiiari şi dentralte mesereale din toate deci precum au dat den veac aşa să fie şi de acmu înnainte în veac şi den făcliiari ca şi dentralte de toate»[1]). Mai mult, mitropolitul împuterniceşte pe starostele cioclilor să-şi completeze oamenii luând din bresle şi meşteşuguri, chiar dacă aceştia s'ar opune: «A scrie starostele volnic să fie cum pre meşter aşa şi pre ucenic făr de voiia meşterului»[2]).

Dat fiind că în breslele de ciocli intrau şi oameni de adunătură dar şi meşteşugari, şi staroştii sunt dintre ei. Aşa, la 1674, starostele cioclilor din Iaşi era «Vasile Gealalău»[3]), probabil Tatar de origină, deoarece gealalăii erau un fel de Tatari[4]); la 1762, aceeaşi breaslă avea de vatav pe «Iordachi Croitoru»[5]), iar la 1778, starostele cioclilor din Botoşani era «Vasile Casapul»[6]).

In secolul al XVII-lea, Iaşul, îşi avea o organizare aparte, breasla cioclilor fiind împărţită pe «cete», fiecare condusă de către un staroste al ei, deşi forma un tot sub numele de Breasla pograbacilor: «Catastihŭ breslei pograbacilor, ceata cioclilor a Sfintei mănăstiri Tresfetitele» se spune în întăritura Patriarhului Samuel al Alexandriei, dată acestora la 1715[7]). Fiecare ceată era orânduită la o anumită biserică, cu o rază de activitate anume determinată unde-şi recruta cioclii, lucrând la toate cimitirele, care înconjurau bisericile, dinlăuntrul acestei raze. Astfel, la 1674, erau la Iaşi patru cete, la următoarele patru biserici: Sf. Ion Zlataust, Sfinţiia Sa Precista (?), Sfeti Ioan Crăstitel şi Treisfetitele. Iaşul este împărţit în două, din sus şi din jos de Mânăstirea Golia: «Aşijderea

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 417—417 verso.
[2]) *Ibidem*, fol. 417.
[3]) *Ibidem*, fol. 415 verso.
[4] N. Iorga, *Documentele Bistriţei*, vol. I, p. 14.
[5] Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. X, p. 75.
[6]) Acad. Rom., Ms. 3694, fol. 10.
[7]) *Idem*, Ms. 237, fol. 414.

dela sfănta mănăstire dela Goliia în jos, să aibă treabă şi să fie volnic a scrie ciocli starostele dela Sfinţiia Sa Precista şi starostele dela S[fe]ti Ioan Zlataustu, iar starostile dela S[fe]ti Ioan Crăstitel şi starostile dela Treisfetitele să naibă treabă în jos. Aşijderea dela sfănta mănăstire dela Goliia în sus ca să aibă treabă şi să fie volnici a scrie ciocli starostele dela S[fe]ti Ioan Crăstitil şi starostele dela Treisfetitele, iar starostile dela Sfinţiia Sa Precista şi starostile dela s[fe]ti Ioan Zlatoustu să naibă treabă în sus »[1]). Cetele se reduc însă cu timpul, aşa că la 1715 ele nu mai erau decât două[2]) pentru ca în decursul secolului al XVIII-lea să nu se mai pomenească de ele decât cu înţeles de breaslă întreagă: « starostele aşa şi cetaşii lui să fie scutiţi de bir » spune Matei Ghica, la 1755, înfiinţând Breasla cioclilor din Botoşani[3]).

Numărul cioclilor în breaslă varia după localităţi şi împrejurări. Aşa, la Iaşi, la 23 Noemvrie 1770, pe vremea ocupaţiei ruseşti, nu erau decât douăzeci de ciocli[4]), pentru ca la 3 Martie 1771 numărul lor să se ridice la patruzeci şi doi, întru cât, între timp, ciuma începuse să bântuie cu furie[5]).

Slujba cioclilor era extrem de anevoioasă, mai ales în timpul molimei de ciumă, de holeră sau alte năpăşti, care nu rareori încercau altă dată, pământul Moldovei. In aceste împrejurări, ei umblau din casă în casă, izolând pe cei bolnavi, îngropând pe cei morţi şi dând foc lucrurilor de care se servise bolnavul[6]). De sigur că nu puţini dintre ei cădeau victimele datoriei şi de aceea înrolarea, chiar cu forţa, era permisă, spre a completa numărul acelora ce trebuiau să facă această grea operă socială. In caz de molimă ei nu puteau părăsi breasla, însă « când din ciocli nu vor să intre la cei ciumaţi — afirmă Divanul Moldovei la 3 Martie 1771, că era obiceiul — tocmesc cu bani dela dânşii oameni deĭ scot de pe unde sănt morţi şiĭ duc de îngroapă »[7]).

In vremuri normale ei însoţeau morţii « cu făcliia şi cu lumini şi singuri [trebuiau] să ridice patul cu oasele şi să le ducă păn la

[1]) *Ibidem*, fol. 417 verso.
[2]) *Ibidem*, fol. 414 verso.
[3]) *Idem*, Ms. 3694, fol. 2.
[4]) *Idem*, Ms. 5370, fol. 13 verso.
[5]) *Ibidem*, fol. 75.
[6]) *Ibidem*, fol. 75 verso.
[7]) *Ibidem*, fol. 75.

sfânta bisearică, întru slava lui Dumnezeu şi lauda norodului omenescu pravoslavnic şi pentru ertarea pacatelor celui pristăvit»[1]). Tot cioclii procedau la desgropările ordonate de rânduelile bisericeşti, reîngroparea osămintelor şi aşezarea pietrei [2]).

Aceste obligaţii le aveau şi faţă de cei bogaţi şi faţă de sărăcime sălăşluitori în târgul sediului breslei, precum şi faţă de străini şi nemernici şi de acei «oameni care vor fi de perire cu porunca Domnului şi le vor tăia capetele»; nu aveau însă nicio obligaţie faţă de «cei din afară de oraş» precum nu erau îndatoraţi să îngroape Ţiganii [3]).

Munca lor era, de sigur, răsplătită după puterea celor îndatoraţi de dânşii, iar, la vreme de năpaste, luau ce vroiau; despre un salar, însă, dela Stat, n'a fost niciodată vorba. Intr'adevăr, printr'o «predlojănie» a generalului Răzovschii, din armata rusă de ocupaţie, adresată Divanului Moldovei, la 23 Noemvrie 1770, se cerea pentru 20 de ciocli din Iaşi, câte trei lei pe lună leafă, întru cât ei «să află ză şi noapte la încredinţata ascultare şi nu au de nicăiurĭ nici o agonisită» [4]). Divanul răspunde că slujba cioclilor este răsplătită cu deplina scutire de orice dăjdii şi angării, dar «nu li se dă liafă de undeva, nici li sau dat, nici obiceiu au luat» [5]). Cu toate acestea cioclii şi staroştii lor erau adesea destul de înlesniţi: Lupaşco Covrig, starostele cioclilor din Iaşi, făcându-şi testamentul, la 25 August 1773, în faţa a trei preoţi, arăta ca avere «500 lei bani gata..., 136 stupi, 5 vaci fătătoare, 4 boi tineri, 1 casă cu pivniţă di piatră cu locul ei, 1 moşie anume Tatomireştii la ţinutul Vasluiului, stâlpită în patru părţi (40 paşi din ea erau daţi) şi 1 dugheană din vale de casa mea cu beciuri de piatră, cu dugheni şi hotărît locul ei de a casii meale» [6]). La 1755, cincisprezece ciocli şi calfe de ciocli erau proprietari în uliţele cele mai principale ale Iaşului de atunci [7]).

---

[1]) *Idem*, Ms. 237, fol. 417.

[2]) *Idem*, Ms. 3257, f. 63.

[3]) *Idem*, Ms. 237 f. 417.

[4]) *Idem*, Ms. 3257, f. 13 verso.

[5]) *Ibidem*, fol. 75.

[6]) Rev. «Ion Neculce», vol. IV, (1924), p. 127.

[7]) Gh. Ghibănescu, *Catagrafia Iaşului*, uliţele: Podu Vechi, Hagioaei, Strâmbă şi Rusască.

2. Bresle de mişăi

« Iară pravoslavnicilor şi iubitorilor de Hristos, carii vor ceti sau vor auzi această scrisoare, — spune Mitropolitul Ambrosie, întărind, la 27 Iulie 1791, catastihul Breslei calicilor [1]) cerşetori din Iaşi — le aducem aminte cu cuvântul lui Dumnezău şi facerile de bine şi împărtăşirile să nu le uitaţi, că cu jertve ca acele se îmblânzeşte Dumnezău; milosârdia cea arătată cătră săraci o socoteşte Dumnezău ca însuşi pentru sine, fiindcă zice: « întru cât aţi făcut unuia dintraceşti mai mici fraţi ai mei, mie aţi făcut » [2]). Iată învăţătura adânc pătrunsă în sufletul Moldovenilor de totdeauna! Următori ei, pomenile şi praznicele sunt, şi, mai cu samă, erau, mijlocul de traiu a o sumă de desmoşteniţi ai soartei, pe care natura sau împrejurări vitrige îi scosese din rândul acelora care puteau, prin muncă, să-şi agonisească pâinea de toate zilele. Iar, dacă, uneori, unui Moldovean i se atrage atenţia că acela care-i cere mila simulează vreun beteşug, cuvântul bătrânilor e totdeauna pe buze: « Nu-l mai giudeca! S'o giudecat el sângur! ».

Strânşi în jurul locaşurilor de închinăciune, trăind din aceleaşi mijloace, supuşi aceloraşi vicisitudini ale vieţii, în care nădejdea unui bine se îndepărta mereu de ei, plecaţi aceleiaşi judecăţi şi dojeni a Bisericii, nu se putea ca un sentiment de solidaritate să nu ia naştere, mai ales când aveau sub ochii lor exemplul breslelor economice.

O dispoziţie cu privire la « săraci », pe care, în mod accidental Ştefan cel Mare o pune într'un uric dat Episcopiei de Roman, la 12 Aprilie 1458, face pe Episcopul Melhisedek să conchidă că « breasla săracilor exista la Roman şi depindea de Episcop » dintr'această vreme [3]).

Intr'adevăr, prin uricul de mai sus, Ştefan cel Mare constituind acestei Episcopii o imunitate totală cu privire la satele Leucuşanii

---

[1]) In terminologia veche, cuvântul consacrat era acela de « mişăl » sau « sarac ». Sc. Pastia (*Breslele de meseriaşi*, în ziarul « Ecoul Moldovei », anul IV, Nr. 5) crede că cuvântul « calic » ar deriva dela numele oraşului *Halici* din Polonia: « năvălind în Iaşi feliuriţi vagabonzi de prin Halici şi de pe aiurea. şi ajungând prin numărul lor a covârşi pe cei locali, poporul a început a le da la toţi numirea de *calici* (Halici) numire ce li se păstrează şi acum ».

[2]) Gh. Ghibănescu, *Breasla mişăilor şi locul calicilor din Iaşi*, în Rev. « Ion Neculce », vol. IV, p. 107. Catastihul este la Acad. Rom. Ms. 128.

[3]) *Cronica Romanului*, vol. I, p. 117.

şi Dragomireştii a căror proprietate i-o confirma, după ce scoate de sub jurisdicţia de drept comun şi pe aceşti săteni ca şi pe toţi ascultătorii din târg ai Episcopiei şi-i supune jurisdicţiei ei, mai hotărăşte: « Asemenea toţi săracii să asculte de Mitropolia noastră şi alt jude să nu aibă a-i judeca afară de Mitropolitul sau protopopul lui, sau orânduitul lui sau pe târg sau pe sate »[1]). Această traducere a lui Melhisedek nu este însă exactă, deoarece uricul întrebuinţează expresia « или по тръгом или по селом », adică « atât prin târguri cât şi prin sate », deci nu se referă numai la Roman şi cele două sate, Leucuşanii şi Dragomireştii, dăruite acestei de-a doua episcopii a ţării, care se mai numea şi « Mitropolia Ţării de jos », ci la întreaga eparhie. I. Bogdan, relevând această inexactitate, crede totuşi că întrebuinţarea pluralului la cuvântul « târg », este o greşeală de gramatică a pisarului « căci alte târguri afară de Roman nu vor fi căzut sub jurisdicţia episcopului de acolo »[2]).

Adevărul este însă că expresia menţionată, îşi are rostul ei, aşa cum se găseşte în uric. Dacă ar fi fost vorba de săracii din satele Episcopiei, nici nu era nevoie să se mai specifice din nou, întru cât ei intrau de drept sub jurisdicţia acesteia prin însăşi instituţia imunităţii, sloboziei sau posluşniciei care-i lega de dânsa; aşa încât s'ar fi pomenit numai de târgul Roman, întrebuinţându-se singularul « тръгѹ », făcându-se legătură cu dispoziţia care-i precede imediat şi în care se vorbeşte despre îndepărtarea ocârmuirii orăşeneşti (şoltuz, pârgari sau radzi[3]) dela judecata şi globirea orăşenilor de sub ascultarea Episcopiei. Necontenitele războaie ale lui Ştefan cel Mare mărind numărul betegilor, parte dintre ei, chiar şi dintre săteni, se vor fi aciuat pe la târguri, unde, neputând munci, se întreţineau din milostenie, mai ales pe lângă biserici, iar lupta pentru existenţă nu puţine gâlcevi

---

[1]) « Також ѹси ѹбоги да слѹхают нашеи митрополіи, и иного сѫдца да не имает их сѫдити, развѣ митрополита, или его протопопа, или его ѹрѧдника, или по тръгом или по селом » (I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. I, p. 11).

[2]) *Loc. cit.*, vol. I, p. 12.

[3]) Pe lângă cunoscuţii şoltuzi şi pârgari, ca organe de conducerea târgurilor, documentul vorbeşte şi de nişte « радци тръговскых » pe care I. Bogdan îi socoate că formau marele sfat al târgului, un consiliu comunal de azi, pârgarii fiind numai micul sfat, sau, cum am zice noi astăzi, o delegaţie permanentă. Neavând un cuvânt mai propriu, pentru a desemna pe membrii marelui sfat, întrebuinţez pe acesta de « radzi ».

va fi pricinuit între dânșii, tulburând liniștea locașurilor de închinăciune. Aceasta va fi determinat pe Ştefan cel Mare ca, vorbind de orăşenii ascultători de Mitropolie, să facă o rânduială și pentru mişăi pe care să-i dea în jurisdicţia Bisericii, ca unii ce erau în seama ei prin milostenia credincioșilor şi a slujitorilor ei. In acest caz, el nu se putea referi numai la săracii târgului Roman ci la toţi săracii din eparhie, care va fi fost destul de întinsă, şi va fi cuprins şi alte târguri, la o epocă la care Mitropolia ţării nu era la Iaşi, ci la Suceava, și când Episcopia Huşului nu exista încă, biserica ce-i va servi, mai târziu, de catedrală, fiind zidită de Ştefan cel Mare abia la 1495, iar Episcopia luând fiinţă peste un secol, la 1592 [1]).

In asemenea condiţii nu putea fi vorba despre o breaslă de mişăi la Roman la 1458, ci de o măsură generală pe eparhie, care va fi fost şi la Suceava.

Cu atâta mai puţin la Iași, unde scaun episcopal nu era, nu putea să existe o asemenea breaslă, deși Gh. Ghibănescu înclină a crede contrariul, bazându-se pe numărul celor treisprezece staroști afirmaţi de catastih că ar fi existat înainte de 1667, de când avem prima dovadă sigură de existenţa ei [2]). In ce privește hrisoavele dela Ştefan cel Mare şi Petru Rareș, pe care breasla acestora din urmă pretindea că le are, însuși Ghibănescu dovedește că sunt plăsmuiri. Oricum, tot breasla dela Iaşi pare a fi mai veche, dar nici într'un caz nu este anterioară breslelor economice.

Dacă breslele de ciocli luau fiinţă din iniţiativa Bisericii, la cele de mişăi intervenea propria lor voinţă: « Adecă saŭ îndemnat mişei de târgu de Roman, orbii, schiopii, ciungii, de Dumnezău îndemnaţi şi de prea cinstita a lui maică şi gândiră în de sine de bună voie şiş făcură şio întăritură cu porunca Domnului care mai sus scriem Ioan Mihai Racoviţă Voevoda şi cu bună învoirea învăţătorului nostru Preosfinţitului kyr Lavrentie episcopul de Roman..:» [3]).

Alcătuitorii acestor bresle erau atât bărbaţii cât şi femeile şi, dacă orbii sunt mai numeroşi nu era patimă care să nu fie reprezentată: Vasile Streakie starostele *schiop*, Pascal *orbul*, Simion

[1]) Melhisedek, *Cronica Huşului*, p. 11.
[2]) *Loc. cit.*, p. 84.
[3]) Intăritura din 21 Ianuarie 1704 a Episcopului Lavrentie. (Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol. I, p. 316).

ciuntul, Gligorie *fulgeratul*, Baba Ioanna, Savin *ologul*, Antinia *surda*, Toader *gură stricată* ot Bivolărie, Gavril *beteag*, Toader *gură puțitea*, Nichita *nevolnicul*, Andrei *stricatu*, Grigore *ce are acea nevoia*, cu alți douăzeci și nouă tovarăși de suferință, formau Breasla mișeilor din Iași, la 1735, când Mitropolitul Antonie le întărește catastihul la 1 Septemvrie a acestui an [1]).

La Iași, ei își aveau un loc al lor, între râpa Pevețoaei și izvoarele sărate din sus, în partea de nord-vest a orașului, spre malul Bahluiului, care, după măsoriștea din 1748, avea o întindere de trei hectare și jumătate. Aici își aveau bordeele lor, în mare majoritate, fără vreo oprelişte din partea cuiva, dacă aveau și în altă parte a târgului unde se oploșa. Așa, în catastihul din 1755, sunt trecute la categoria fiscală a nevolnicilor, adică a celor scutiți de orice dajdie, deși își aveau casa lor: Nastasia teslărița saracă, Ștefana butnărița saracă, ambele în mahalaua Broștenilor; Maria bucătărița saracă, în mahalaua Feredeelor; Iacob tăbăcar Giurgiu, pe ulița Mare, etc. [2]). Aceștia nici nu făceau probabil parte din breasla mișeilor, așa încât bătrânețea sau infirmitatea nu implica neapărat intrarea în breaslă, fiecare fiind liber să intre sau nu după chibzuiala sa.

Breslașii mișei se împrăștiau după milostenie în cuprinsul târgului și mai ales la biserici, acestea având pe vremuri și cimitirul parohiei în jurul lor. De sigur că nevoia, dacă nu și vițiul, răutatea și lăcomia, omenești și ele, îi împingea adesea la fapte de degradare, care vor fi fost prea intrate în obiceiul unora dintre dânșii pentru ca Biserica să nu le observe și să nu caute să le înlăture. Și, din acest punct de vedere întăritura catastihului din 23 Iulie 1791, dată de Mitropolitul rus Ambrosie, păstorul sufletesc al Moldovei în timpul celei de-a treia ocupații rusești (1788—1792), este un adevărat «cod al breslei», cum o numește Gheorghe Ghibănescu.

Intr'adevăr, după ce pune ca principiu că milostenia este o calitate omenească și o datorie creștină, poruncește săracilor și la toată breasla lor «păstorește și supt amănuțarea blăstămului»:

1. Ca toate milosteniile ce să vor strânge nu întru alt chip să o cheltuiască, ce după scopul dătătorilor, adică pentru hrana sa dar nu la beție sau la alte nelegiuite fapte.

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 128, fol. 19—20.

[2]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iașilor, la 1755*, ulițele respective.

2. Să ceară cât ar trebui pre o zi sau doao sau mult pe o săptămână, dar să nu să obrăznicească umblând de dimineaţă până în sară pentru strângerea de pâne sau de bani, căci ştie Dumnezău pre fraţii săi ai hrăni; iar căndu ei să vor griji pentru mai multă şi mai de prisosit strânsoare, atunci cu aceasta se vor arăta cum că nu nădăjduesc la Dumnezău, care poronceşte a nu să griji de mâne ci cum că ei nu sânt fraţii lui, ci adunători de cele spurcate şi iubitori de argintu.

3. Când ar umbla strângând milostenia să să poarte cu toată liniştea, aducându-şi aminte cum că ei cer în numele lui Is. Hs. a celui mai smerit şi mai liniştit.

4. Luând o dată, al doile să nuşi întindă mănule, ca când nar fi luat, căci aceasta iaste furtuşag, numai când va vre dătătoriul şi de al doilea şi, de buna voia sa.

5. Să nu facă nicăeri gălceavă, sfezi, bătăi, mai ales în pridvoarele bisăricilor.

6. Să nu să facă bolnavi nefiindu.

7. Să nuşi zădărească rănile sale ca să plece spre milă pre cei ce vor căuta spre dânşii, căci aceasta iaste înşălăciune.

8. Să să ostenească carii vor putea cu lucrul mânulor, căci mare păcat iaste aceluia a ceare milostenie, care poate însuşi să să hrănească.

9. Să să poarte cu toată smerenia şi liniştirea.

10. Să să siliască ca în locul putredii şi pământeştii bogăţii carea Dumnezău nu leau datu, să să îmbogăţască cu cea neputredă, duhovnicească şi vecinică comoară a credinţei şi a faptelor celor bune.

In afară de locurile de case şi de ceea ce câştigau breslaşii individual, cu cerutul, Breasla mişeilor din Iaşi, mai avea venitul bezmănului, de câte cinci orţi de fiecare casă, pe care străinii de alcătuire şi-o ridicase pe locul lor, iar, cu începere dela hrisovul lui Alexandru Const. Mavrocordat, din 1 Martie 1783 şi până la Ioan Sandu Sturza, care le dă ultimul hrisov, la 14 Ianuarie 1823, mai avea şi câte zece lei pe lună din vama cea mare domnească [1]). Din aceste venituri, se întreţineau de sigur breslaşii bolnavi sau cari nu mai puteau ieşi în târg după obişnuitul lor câştig, de acopereau cheltuelile de înmormântare şi acelea cuvenite pentru

---

[1]) *Uricariul*, vol. V, pp. 324 şi urm.

odihna sufletului celui dispărut. Se pare însă că adesea veniturile prisoseau, deoarece stărostia găsise putinţa să-şi ajute membrii şi prin împrumuturi, pe care le obţineau dela administraţia breslei, dela *Cantoră*, cum i se zicea atunci [1]). Asemenea ajutorare se va fi făcut şi mai înainte, dar acte nu se păstrează decât din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: La 4 Ianuarie 1860, Vasile sin Tanasă Cârnu ia 37 lei dela cantoră pentru a lui nevoie; Ghervasă Lohan, rămăsese dator la cantoră, la aceeaşi dată, cu 21 lei, iar la 26 Noemvrie 1862 mai ia 50 lei la moartea soţiei sale; la 21 Sept. 1864, Petre Ungureanu ia dela cantora breslei doi galbeni la înmormântarea copilei sale, îndatorindu-se a-i restitui, cu chezăşia starostelui, până a treia zi de Crăciun, etc. [2]). După cum se vede, şi dintre mişei erau familiari. La 25 Februarie 1823, la biserica Sf. Ilie din Chişinău, avea lor căsătoria dintre «văduvul Ion starostili di calici cu Mariea văduva din oraşul Chişinău», cum atestă mitrica acelei biserici [3]).

Stărostia, la breasla mişeilor, nu era o funcţie anuală, ca la breslele economice, ci, odată starostele ales de breslaşi şi confirmat de mitropolit, rămânea în fruntea ei atâta vreme cât îl ajutau puterile, sau câtă vreme nu nemulţumea pe breslaşi cu strâmbătăţi. Aşa, la 18 Aprilie 1806, bătrânul Tanasă Orbul cere Mitropolitului Veniamin «să fie ertat de slujba stărostiei, aflânduse cu totul slab şi în vârsta bătrâneţelor», după ce fusese paisprezece ani staroste; lui îi urmează «Luca Orbul de un ochiu», pe care breslaşii îl scot însă din slujbă, după un an şi jumătate, «fiind nestatornic de opt luni de zile, lăsândui fără nicio povăţuire», şi îl aleg pe «Aftanasie picior de lemn, carele de mulţi ani petrecând între dânşii lau văzut încuviinţat întru toate urmările lui». Aftanasie, cu toate că este scos din stărostie pentru «multe strâmbătăţi şi supărări ce face», totuşi, cu sau fără ştirea Mitropoliei, el conduce de fapt breasla douăzeci şi doi de ani. La 14 Decemvrie 1815, el se găsea în slujbă fără confirmarea Mitropoliei, ceea ce nu se admitea la breslele sociale, şi atunci, pentru a se păstra cuviincioasa rânduială, Mitropolitul Veniamin îl întăreşte în stărostia lui, cu primirea tuturora: «Viind înaintea noastră toată

---

[1]) «Abonaţia [pentru Dacia Literară] se face la cantora jurnalului» (*Albina*, Nr. 23, din 21 Martie 1840, p. 29).

[2]) Gh. Ghibănescu, *Breasla mişăilor şi locul calicilor din Iaşi*, loc. cit., p. 94.

[3]) După o notă comunicată de d-l Aurel V. Sava.

breasla cerşetorilor de aicea din oraşul Iaşii au făcut arătare pentru reînnoirea ce iaste între dânşii, carea cercetăndusă sau văzut că dela o vreme încoace multe prefaceri sau făcut cu schimbarea starostelui fără a se fi întărit după obiceiul vechiu prin cartea Mitropoliei. Deci, spre a să linişti toţi acei ce răzvrătesc liniştirea lor sau găsit cu cale a să rândui iarăşi pre Aftanasie picior de lemn, carele atât mai înainte vreme au avut slujba stărostiei, cum şi acum se află în această slujbă fără aşăzare de aice» [1]).

Ca unele ce erau sub directa supraveghere a Bisericii, breslele de mişei, ca şi cele de ciocli, au adesea blagoslovenia nu numai a mitropoliţilor ţării Moldovei, dar şi a patriarhilor în trecere pe la noi, întărind catastihurile şi trecând sub cumplit blestem pe acei cari s'ar fi încercat să le strice alcătuirea, aşa cum face, pentru breasla din Roman, la 15 Ianuarie 1715, Chrisant, Patriarhul Ierusalimului: «Acela însă carele s'ar încerca să pună mâna sau să strice aceasta, să fie considerat ca inimic al naturei comune a omului, ca fără compătimire, ca contra lui Dumnezeu, ca renegat al legei politice, fizice şi divine. Oricarele ar fi acela şi de orice treaptă şi condiţie, nobil sau funcţionar, cleric sau laic, să fie excomunicat de Tatăl, de Fiiul şi de Sfântul Duh, şi blăstămat şi neertat şi după moarte nedeslegat şi îmflat de idropică ca o tobă; pietrele, lemnul şi ferul să putrezască, iară el niciodată; să moştenească lepra lui Geezi şi spânzurătoarea Iudei, să se desfacă pământul şi să-l înghiţă ca pre Dathanŭ şi Abironŭ; partea lor să fie cu aceia care au crucifipt pre Domnul şi prosperitate să nu vadă; să fie supus excomunicaţiunii eterne şi să aibă asupraşi blăstămul celor 318 purtători de Dumnezău părinţi dela Nikea şi ai celorlalte Sinoade icumenice» [2]).

§ 3. — **Breslele naţionale**

Ospitalieri şi îngăduitori cum sunt Moldovenii, hotarele pământului lor au fost totdeauna larg deschise acelora care-i căutau cu cuvânt bun, mai ales dacă le prindeau şi nevoile, printr'o negustorie sau meşteşug către care, din firea lor, nu prea erau înclinaţi. Dacă prin slobozii apăreau sate noui sau se repopulau săliştele

[1]) Gh. Ghibănescu, *loc. cit.*, p. 109.

[2]) Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol. I, p. 317.

cu străini, pe cari bogăția pământului și ușurările de dăjdii îi atrăgeau, aceștia, în marea lor majoritate, de aceeași credință cu noi, izolați în marea masă a unei țărănimi, neclintită în vechile ei obiceiuri, sfârșeau curând prin a se contopi în ea, păstrând doar amintirea, după poreclă, a poporului căruia înaintașii lor aparținuse. Nu tot astfel se petreceau lucrurile la târguri și mai ales cu aceia de altă credință ca noi. Mediul orășenesc le dădea putința unui contact de toate zilele; negustoria sau meșteșugul, din care se hrăneau, îi grupa prin interese comune; altarul, pe care aveau totdeauna grije să și-l ridice din primul ceas al venirii lor, le păstra credința, obiceiurile și limba, reamintindu-le mereu că sunt de alt neam și că-și datoresc un sprijin permanent și reciproc spre a se putea menține ca popor și ca indivizi. In asemenea condiții o contopire, cu aceia în mijlocul cărora își propuneau să trăiască, devenea cu atât mai anevoioasă, cu cât sentimentul de solidaritate le era întreținut și mărit prin măsurile de ordin fiscal, pe care șirul voevozilor noștri începură, dela un timp, să le ia. Astfel se alcătuiră, mai întâi de către Armeni și mai apoi, de către Jâdovi, bresle proprii, pe neam sau și pe meșteșug, cu caractere deosebite, dar, în care, totdeauna, naționalitatea lor era la baza alcătuirii. Către sfârșitul secolului al XVIII-lea, exista, în afară de acestea și o breaslă de străini.

1. Breslele de Armeni

Locuitori ai Podoliei încă din secolul al XI-lea, aduși de Cneazul Feodor Izaslav, își formară din Camenița principala lor reședință, metropola Armenilor occidentali, cu hegemonie asupra acelora de aceeași credință și din alte orașe ca Moghilev, Znancia, Iașlowta, Rașcov, Balta, Grigoriopolis, etc., din Polonia rusească. La 1270, Cneazul Leo Danilovici, întemeind Lwowul, aduce și Armeni [1]). Cum dreptul magdeburghez după care se administrau orașele Galiției polone nu era acordat decât locuitorilor de credință catolică, excluzând dela dreptul orășenesc german atât pe

---

[1]) Gr. Goilav, *Armenii ca întemeetori de orașe în partea de răsărit a Europei*, în « Revista pentru istorie, archeologie și filologie ». București, 1909, vol. X, p. 242.

Jâdovi, cât şi pe Greco-orientali cât şi pe Armeni, fapt care mereu se preciza în privilegiile regale [1]), Armenii îşi alcătuiră o administraţie comunală a lor proprie, independentă de aceea a târgului, cu *şoltuzii* şi *pârgarii lor*, precum şi tribunale proprii cu magistraţi sub conducerea unui *voit*, iar meşteşugarii şi negustorii se alcătuiră în bresle cu *staroşti* proprii [2]).

In Moldova, Armenii se aşează din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, păstrându-şi Biserica precum şi organizarea lor administrativă şi profesională. Ei continuă a fi în strânse legături cu coreligionarii lor din Polonia, nu numai pe cale economică, ci şi prin însăşi organizaţia lor bisericească, deoarece Biserica armeană din Moldova, încă dela 1384, sub Petru Muşat, depindea de Episcopia armenească din Lwow. O dovadă precisă a acestei dependenţe este actul de fundaţie al bisericii armeneşti din Cameniţa, din 27 Martie 1394, în care Arhiepiscopul Ohanes din Lwow se intitulează «al Armenilor din ţările Rusiei şi ale Moldovei (Valahiei)» [3]). In tot cazul, numărul credincioşilor armeni trebue să fi fost destul de important către sfârşitul secolului al XIV-lea, pentru ca Alexandru cel Bun, să admită înfiinţarea unei Episcopii armeneşti la Suceava, la 30 Iulie 1401, declarând în hrisov că: «am dat episcopului armenesc Ohanes bisericele armeneşti şi pe popii lor. In întreaga noastră ţară va avea putere asupra Armenilor cu dreptul său episcopal. I-am dat scaun la Suceava, în cetatea noastră. Care dintre Armeni îl veţi cinsti, va fi ca şi cum aţi face-o pentru noi, în ţara noastră a Moldovei: care nu-l va asculta, noi îl vom pedepsi cu mâna lui» [4]).

Deschiderea drumului moldovenesc de comerţ atrage noui grupe de Armeni, întărind astfel vechile colonii sau alcătuind altele noui, de-a-lungul acestui drum. Suceava, Siretiul, Hotinul, Romanul, Iaşul, Vasluiul şi Cetatea-Albă cuprind înfloritoare colonii armeneşti, încă din primii ani de domnie ai lui Alexandru

---

[1]) R. F. Kaindl, *loc. cit.*, vol. I, p. 65.

[2]) Gr. Goilav, *loc. cit.*, p. 237.

[3]) P. P. Panaitescu, *Hrisovul lui Alexandru cel Bun pentru Episcopia armeană din Suceava (30 Iulie 1401)*. Bucureşti, 1937, p. 6.

[4]) *Ibid.*, p. 5. — După F. Macler, Armenii s'ar fi aşezat în Moldova din sec. al XI-lea (*Rapport sur une mission scientifique en Roumanie*), în «Revue des Études Armeniennes». Paris, 1930, Tom. X, fas. 1, p. 12.

cel Bun [1]. Ceva mai târziu o importantă colonie se așează și la Botoșani [2].

In Moldova, Armenii își păstrară sistemul lor de administrare magdeburgheză, după obiceiul Poloniei de unde veneau, cum o mărturisește Diaconul Minas Tokatți, marturul ocular al nesăbuitelor măsuri, din August 1551, luate de Ștefan al VII-lea, fiul lui Petru Rareș — silirea Armenilor de-a trece, prin botez la ortodoxism [3] — și cum o dovedesc și documentele noastre moldovenești [4]. In cadrul dreptului magdeburghez, ei își aveau, în Moldova, și breslele lor economice, despre care amintește Diaconul Tokatți [5],

---

[1] V. Mestugean, *Istoria Armenilor*. București, 1925—1926, vol. II, p. 45. Nu este de înlăturat cu totul ipoteza ca Vasluiul să fi fost întemeiat de Armeni. Intr'adevăr, cuvântul *Vaslui*, după Al. Philippide, este de origină persană, *vala sü* (regiunea înaltă) intrat în limba noastră prin mijlocirea Cumanilor: *valasüü*, *valsüü*, și, printr'o metateză românească, *vaslüü* (*Origina Românilor*. Iași, 1928, vol. II, p. 372). D-l Prof. Titus Hotnog îl socoate de origină cumană, derivându-l din cuvântul *avaz* (murmur, freamăt) cu sufixul *lu*, formând *avazlù*. *avaslù*, în care etimologia populară română, confundând pe *a* inițial cu prepoziția *a* sau cu articolul posesiv dela genetiv, a format *avaslui* sau *avasluiului* cu nominativul *Vaslui*. (*Câteva nume topice românești de origină cumană*. Iași, 1933, p. 9). S. S. Păr. Arsen Varjabetian, parohul bisericii armene din Iași și d-l Arșag Măgârdician, negustor de vază din acelaș oraș, îmi afirmă că au copilărit într'un foarte vechiu oraș din Armenia, așezat pe Euphrat numit *Vaslui*. N'ar fi imposibil de admis ca dintre coloniștii armeni veniți în Moldova, poate și mai înainte de Alexandru cel Bun, să se fi tras unii din acest oraș, al cărui nume îl dădură și nouei lor așezări.

[2] N. Iorga, *Armenii și Românii*, p. 26.

[3] Gr. M. Buicliu, *Cânt de jăluire asupra armenilor din țara Vlahilor*, în « Convorbiri Literare », vol. XXIX, (1895), p. 137. A se vedea și Gr. Ureche, *Domnii Țării Moldovei*, în M. Kogălniceanu, « Letopisețe », vol. I, p. 207.

[4] Intr'un zapis din Decemvrie 1669, vânzătorii unei fălci de vie din Dealul Mândrului, dela Cotnari, sunt « *eu Kirilă șoltuz armenescu de Târgu de Suceava* și cu ficiorul mieu cu Drâghici » (B. P. Hajdău, *Archiva istorică*, vol. I[1], p. 139); la 5 August 1670 « *târgoveții Români și Armeani* de trăg de Botășeni » dau o mărturie lui Gligore Traistă (*Ibidem*, vol. I[2], p. 21), pe care, o vor reînnoi și feciorului său Neculai, sub domnia lui Dabija Vodă (Arh. Stat. București, Cond. 228, f. 13 verso).

[5] Apoi dădu poruncă
S'adune pe ai Armenilor preoți
Voit, pârgari și *căpitenii*
Femei și fete la un loc.

« Căpităniile » afirmă Gr. Buicliu, erau staroștii breslelor armenești. (*Loc. cit.*).

organizaţii proprii, fără ca pentru crearea şi existenţa lor să fi fost nevoie de intervenţia vreunei autorităţi moldoveneşti; iar când noile persecuţii ale lui Gheorghe-Vodă Duca (1669—1672), îi face să treacă munţii, ei duc cu dânşii şi alcătuirea meşteşugurilor şi negoţului în bresle şi frăţii [1]). Noile lor aşezări ca Bistriţa, Ibaşfalău, Gheorghieni şi Gherla, devin centre industriale şi negustoreşti de primul ordin, prin secretele industriilor ce numai dânşii cunoşteau şi calităţile negustoreşti excepţionale ale poporului armean.

Breslele pe care şi le alcătuiră în sprijinul activităţii lor economice au pecetea celor de stil german, adusă din Galiţia-polonă a primei lor aşezări şi păstrată, de sigur, şi în timpul vremelnicei stabiliri în Moldova. După moda polonă, când meşteşugarii uneia şi aceleiaşi industrii, erau prea puţini pentru a forma o breaslă într'un târg sau oraş, ei şi-o alcătuiau pe două sau şi mai multe asemenea aşăzări [2]). Aşa procedară şi meşterii tăbăcari şi pielari armeni din Gheorghieni şi Gherla, îndată după întemeierea acestor localităţi, al căror statut obţine, mai târziu, la 24 Mai 1706, şi întăritura Impăratului Carol al VI-lea [3]).

Conform acestui statut, breasla *(îngherutiun)* avea în fruntea ei un staroste *(sarosda)* şi un vătav *(vatah)* cu rol de vice staroste, ajutând sau înlocuind, în lipsă, pe cel dintâiu. Durata funcţiunii lor era de un an, aleşi fiind, cu majoritatea voturilor breslaşilor, într'o adunare generală anuală, care se convoca prin sistemul circulării unei tăbliţe (art. 1). Starostelui îi revenea toată purtarea de grije a breslei şi judecata neînţelegerilor cu privire la meserie (art. 2) şi tot el prezida şi adunările breslei.

Pentru ca cineva să devină maistru *(varbet)*, trebuia în primul rând să fie Armean, să fi învăţat timp de trei ani meseria în calitate de ucenic *(aşaghert)* (art. 4), şi să depună la intrarea în breaslă

---

[1]) N. Iorga, *Armenii şi Românii*, p. 32.

[2]) Un exemplu ni-l dă breasla cizmarilor din Oswiecimia, Zatora, Ket şi Wadowice cărora Regele Sigismund August le întăreşte, la 1 Ianuarie 1558, unica breaslă în care se alcătuiseră (*Sprawozdanie dyrekcyi C. K. Gymnazyum w. Wadowicach za rok szkolny 1904* Darea de seamă a liceului din Wadowice pe anul şcolar 1904. Wadowce, 1904, p. 7).

[3]) Pr. Gr. V. Covrighian, *Transilvanio Haioţ Metrabolisă gam nâgarachir Gherla Haiacaghachi i chir iev i bandherăs* (Metropola Armenilor din Transilvania sau caracterul oraşului Gherla în slove şi tablouri). Viena, 1896, pp. 35 şi urm.

o taxă de doisprezece florini. Fiii de meșter precum şi străinii de breaslă cari se căsătoreau cu fiice sau văduve din breaslă, plăteau numai jumătate din această taxă. Intrarea în breaslă atrăgea obligaţia, pentru cei holtei, să se căsătorească până într'un an dela primirea lor în această alcătuire (art. 4). Statutele nu prevăd un anumit stagiu de calfă *(sadar)*, în privința lor hotărîndu-se numai, pe de o parte, că orice calfă care venea de aiurea nu putea să lucreze decât acolo unde-i arăta starostele (art. 7), iar, pe de altă parte, că « niciun maistru nu are voie, sub niciun cuvânt, să tocmească ucenici sau calfe din Moldova, din Bucovina sau şi din alte părţi străine, fără de știrea și învoirea conducerii breslei » (art. 10). Aceasta, probabil, în vederea păstrării secretului de fabricaţie şi înlăturării unei viitoare concurenţe care să-i facă să piardă piaţa moldovenească de desfacere şi de procurare de materii prime.

Ucenicii erau împărţiţi în mod egal. Meşterul care nu avea copii avea dreptul să ţie doi ucenici; acela care avea copii, mai putea să tocmească încă un ucenic (art. 6). Dacă un meşter avea mai mulţi copii, numai doi dintr'înşii puteau învăţa meseria la tatăl lor, iar pe ceilalţi trebuia să-i dea la alt meșter să înveţe meşteşugul (art. 5). Văduvele de breslaşi aveau şi ele dreptul să aibă ucenici şi calfe şi să profeseze meseria fostului lor soţ, atâta timp cât îi purta numele, bucurându-se de toate drepturile celorlalţi membri (art. 14).

Niciun meşter n'avea voie să scoată din aceste două târguri, piei crude sau neisprăvite de tăbăcit, sub pedeapsa confiscării lor (art. 11), şi oricare alt negustor nu putea lucra, pentru trebuinţe personale, mai mult de şase sau şapte piei (art. 12) — această dispoziţie se referă probabil la ciubotari —. Dacă tăbăcarii şi pielarii armeni din Gheorghieni şi Gherla se duceau cu marfă la vreun iarmaroc, fie din alt oraş sau dintr'un sat oarecare, ei se bucurau de aceleaşi drepturi ca şi localnicii, plătind aceleaşi taxe ca și ei (art. 13).

In caz de moartea unui breslaş sau a cuiva din familia acestora, breasla trebuia să aibă grija unei înmormântări cuviincioase, starostele dimpreună cu maiştrii, calfele şi ucenicii având obligaţia să însoţească convoiul până la mormânt (art. 15). Când cel plecat dintre vii era sărac, cheltuiala se suporta de către breaslă, după cum tot ea purta de grije şi celor bolnavi sau săraci (art. 16).

Dacă alte dispoziţii de ordin spiritual nu se găsesc în statutele breslelor armeneşti, aceasta se datoreşte faptului că atât meşterii tăbăcari cât şi ceilalţi negustori constituţi în breaslă, aveau, independent de aceste alcătuiri, frăţii, ale căror statute prevedeau lămurit şi amănunţit toate îndatoririle fraţilor, atât între ei cât şi faţă de credinţa şi biserica lor.

Tăbăcarii sus amintiţi îşi aveau şi *frăţia lor, cu hramul Naşterea Maicii Domnului*, iar în cele zece articole ale statutului acesteia, din anul 1700 [1]), se prevedea următoarea rânduială:

« Intrucât tot trupul fără cap e mort, spune art. 2, de aceea şi această frăţie *(ieghpairutiun)* trebue să-şi aibă capul ei » ales cu voturi libere, care se numea, ca şi la bresle, staroste, având alături de dânsul pe vătav, ca vicar. Alegerea era întărită de către mitropolit, sub a cărui ascultare directă se găseau. Durata stărostiei şi vicariatului era de un an, iar celor aleşi li se dădea un termen de gândire de o săptămână pentru a chibzui dacă se cred sau nu în stare să îndeplinească sarcina ce li se dăduse. Dacă fraţii *(ieghpair)* nu puteau cădea de acord asupra persoanei celor ce trebuiau să fie aleşi, după curgerea unei săptămâni, atât starostele cât şi vătavul erau numiţi de către mitropolit, iar fraţii trebuiau să se supună hotărîrii lui (art. 3). Toţi fraţii, fie că erau meşteri, fie că erau calfe sau ucenici, trebuiau să asculte de staroste sau de vătav şi, cu toţii împreună, de Biserică şi mitropolit; altfel nu numai că erau amendaţi cu doisprezece galbeni în folosul Mitropoliei, dar « starostele va fi îndepărtat din stărostie, vătavul di vătăvie, meşterul din meşteşug, calfa dela lucru şi ucenicul din ucenicie » (art. 1).

Starostele trebuia să fie un exemplu de evlavie şi cuminţenie. « Pentrucă starostele, spune art. 9, trebue să vegheze asupra fraţilor ca un tată milostiv asupra copiilor săi şi să fie de pildă prin fapte şi prin vorbe, în fiecare Duminecă trebue să fie de faţă la slujba liturghiei şi să dea sfat fraţilor să aibă parte de trupul şi de sângele Mântuitorului, prin spovedanie şi pocăinţă ».

Frăţia era un întreg în care se contopeau dorinţele celor vii şi amintirea celor morţi, care nu se putea realiza decât cu « rugăciuni pentru sporul fraţilor, pentru dragoste, pentru unire, pentru dreptate şi alte bunătăţi » şi prin « pomenirea meşterilor morţi cu

---

[1]) Pr. Gr. V. Covrighian, *loc. cit.*, pp. 26 şi urm.

rugăminte către Dumnezeu ca să le ierte păcatele». Totuşi, cum «fiecare frate, după religia creştinească, trebue să muncească zi şi noapte la meseria lui» şi «fiindcă fraţii, ei singuri, nu pot urmări această datorie sufletească» apoi, ei trebuiau să cotizeze pentru ca în fiecare săptămână, Miercurea, să se facă o slujbă în biserică spre pomenirea şi a viilor şi a morţilor (art. 7). In ziua hramului, de Sf. Maria, toţi meşterii, cu calfele şi ucenicii lor, trebuiau să se ducă neapărat la biserică, să se spovăduiască şi să se împărtăşească «cu trupul şi sângele, aducător de vieaţă al Mântuitorului Isus Hristos», jurându-şi să se păzească de orice faptă necuviincioasă (art. 4).

Frăţia era îndatorată să contribue la repararea bisericii, la înzestrarea ei cu cele trebuitoare, la înlesnirea personalului bisericesc şi la ajutorarea celor în nevoie: «Sunt unii dintre fraţi, spune art. 5, cari se îngrijesc mai mult de cele trupeşti, nefolositoare sufletului, de petreceri care nu aduc niciun folos frăţiei creştineşti, făcând cheltueli zadarnice pe mâncare şi băutură. Să nu facă aşa ci, la zile de sărbătoare, să facă mai bine pomană cu zece, douăzeci de oameni săraci, şi să ajute şi pe păstorul sufletesc al poporului».

O ultimă dispoziţie — art. 10 — încheie statutul cu îndatoririle fraţilor în caz de încetarea din vieaţă a unuia dintre ei: «Şi fiindcă moartea începe dela Adam şi Eva, dacă se întâmplă moarte la vreun meşter din frăţie, trebue ca fiecare să-şi arate iubirea frăţească şi, la asemenea întâmplare, toţi meşterii şi ucenicii, dimpreună cu starostele şi cu vătavul, să se ducă la casa defunctului şi, cu ruga lor, să ceară iertarea păcatelor şi pacea lui veşnică».

Inafară de aceste frăţii de meşteşugari şi negustori întreaga populaţie armenească din aşezările lor, era împărţită între trei frăţii, ţinându-se seamă numai de sex şi vârstă şi anume: Frăţia Sf. Grigore Luminătorul, pentru bărbaţi; frăţia Sf. Ioachim şi Ana, pentru femei; frăţia Sfintei Treimi, pentru tineret. Cum rânduiala era aproape identică pentru toate frăţiile, rezumăm numai pe aceea cuprinsă în statutul frăţiei bărbaţilor, astfel cum este dată la 26 Iulie 1729 [1]).

Pentru ca cineva să fie primit în frăţia Sf. Grigore Luminătorul, trebuia să roage pe un frate mai vechiu să-l prezinte conducătorilor frăţiei, să depună o taxă de intrare după puterea sa şi să se

---

[1]) *Ibidem*, pp. 64 şi urm.

oblige a contribui cu o cotizaţie anuală, tot după a sa putere (art. 3). In ziua în care urma să intre în frăţie, candidatul trebuia mai întâi să se spovăduiască şi să se împărtăşească; după aceea, era adus, de către conducătorii frăţiei, în faţa altarului, unde, îngenunchind dinpreună cu dânşii, trebuia să spuie de cinci ori «Tatăl nostru» şi de cinci ori rugăciunea «Mă închin», în cinstea Sf. Grigore Luminătorul, apoi, dimpreună cu preotul, o altă rugăciune ocazională. După aceasta, în faţa întregii frăţii, numele său era trecut în registrul membrilor (art. 4).

Frăţia era condusă de şase *«provizori» (medzavor)*, primul purtând numele de *director*, echivalent cu acela de staroste. Alegerea se făcea în fiecare an, cu trei zile înaintea hramului, după ascultarea sfintei leturghii şi rugăciunea specială rostită de preot către Sf. Grigore, pentru ca, prin mijlocirea lui, Sf. Duh să se coboare între fraţi. După ce vechii «provizori» dădeau socoteala gestiunii lor, prin vot se alegea noua conducere căreia i se remitea, de către foştii conducători, casa cu fondurile şi registrele frăţiei (art. 6). Totodată se mai alegeau încă doi fraţi evlavioşi cari supravegheau testamentele celor avuţi pentru ca la adunarea frăţiei să se ceară beneficiarilor testamentari să contribue la ajutorarea membrilor săraci sau bolnavi (art. 7).

Directorul şi ceilalţi cinci provizori, erau însărcinaţi cu strângerea şi păstrarea fondurilor frăţiei, şi întrebuinţarea lor după hotărîrea adunării membrilor, precum şi cu ţinerea registrelor în bună rânduială. Lada era la director, care ţinea şi cheia dela broască iar cheia lăcăţei, care se mai aplica lăzii, era în păstrarea celui de-al doilea dintre provizori. Deschiderea lăzii se făcea în faţa fraţilor cu anumită solemnitate: toţi, în picioare şi cu capul gol, rosteau rugăciunea «Mă închin» iar, la închiderea lăzii, în aceeaşi atitudine, spuneau un «Tatăl nostru» şi un «Mă închin pentru sufletul fraţilor şi surorilor trecuţi în lumea de veci» (art. 9). Banii rezultaţi din taxe, cotizaţii, amenzi, donaţii, se fructificau, dându-se cu împrumut, însă numai fraţilor, cu dobândă de 6% pe an. Dacă nu se găseau împrumutători printre fraţi, se puteau acorda împrumuturi şi la străini, însă prin mijlocirea unui frate şi numai cu amanet de aur, argint şi pietre scumpe, pe termen de cel mult un an; dacă la expirarea termenului amanetul nu era scos, prin achitarea datoriei, se vindea, se despăgubea frăţia de capete şi dobânzi, iar prisosul se restituia debitorului (art. 11).

Astfel alcătuită frăţia avea un quadruplu rol:

a) *Păstrarea credinţei*, prin strânsa legătură cu biserica unde-şi avea altarul şi unde se slujeau fie cincizeci de leturghii pe an, în fiecare Joi — alternând una pentru ajutorul celor vii şi alta pentru pomenirea celor morţi —, fie o sută de leturghii pe an, Miercurea, cu rugăciuni pentru cei vii şi Joia pentru cei morţi. Spovedania, împărtăşania, ascultarea leturghiei de Duminecă şi din zilele de sărbătoare, serbarea hramului, participarea la procesiuni, erau îndatoririle absolute ale tuturor fraţilor.

b) *Ajutorarea bisericii*, prin reparaţiuni, îmbrăcarea ei cu lumânări, aducerea de odoare şi veşminte, plata personalului slujitor, erau obligatorii. Aşa spre exemplu, dacă se oficiau cincizeci de leturghii pe an, preotul paroh primea 25 zloţi, dacă numărul lor era de o sută, plata se ridica la 50 de zloţi. Pomenirea morţilor din « Cartea cu tartajul negru » se plătea câte un zlot. Dascălul primea câte 25 de şesdaci de fiecare leturghie, etc.

c) *Cultivarea poporului*, prin învăţătura pe care dascălul trebuia s'o dea tuturor copiilor săraci, plătit de frăţie cu şase zloţi pe an.

d) *Operă de asistenţă* prin ajutorarea celor săraci şi bolnavi: « Când unul dintre fraţi va fi bolnav şi sărac, fraţii ceilalţi îl vor vizita acasă cumpărându-i doctorii pentru însănătoşire. Când starea bolnavului se va înrăutăţi, vor ruga pe preot să vie să-l împărtăşească ». Săraci, nu erau consideraţi numai cei din popor ci şi cei scăpătaţi, cari nu puteau întinde mâna sau cere ajutoare: « Celor săraci şi văduvelor, cărora le e ruşine să ceară de pomană, provizorii le vor da ajutoare, după starea fiecăruia, de Paşti şi de Crăciun » din contribuţiile benevole ale fraţilor şi din lada frăţiei.

In caz de moarte a unuia dintre fraţi, cu toţii trebuiau să fie de faţă la înmormântare, pentru cei săraci cheltuiala fiind în contul frăţiei. Se recomanda ca tinerii să nu piardă vechiul obiceiu de-a săpa ei singuri groapa celui defunct.

Pentru orice neascultare a cuvântului conducătorilor sau încălcarea rânduelilor stabilite de statute, cei vinovaţi erau chemaţi în judecata frăţiei, dacă contravenţia se petrecea înafara îngrăditurii bisericii, sau a protopopului, dacă se petrecea înlăuntrul acestei îngrădituri. Apelul se făcea la episcop.

Pedeapsa era, în mod obişnuit dojana şi amenda; dacă un frate era însă îndărătnic şi nu se îndrepta, era exclus din frăţie.

Frăţia tinerilor, cu un statut aproape identic, avea în fruntea ei trei conducători: un *prefect*, un *viţe-prefect* şi un *maşalek*. Deşi au o notă de originalitate, adaptându-se la obiceiul bisericii armene, totuşi este foarte probabil că în această privinţă au imitat alcătuirile ruso-lithuaniene, întru cât, între 1620 şi 1674, aproape toate oraşele Galiţiei polone şi ale Lithuaniei îşi aveau frăţii tinereşti ortodoxe, întemeiate cu binecuvântarea mitropolitului respectiv. In aceste frăţii intrau numai cei neînsuraţi, indiferent de sex, având ca scop educarea tineretului în spiritul religiei creştine ortodoxe, evitarea unei rătăciri la o vârstă când acesta se poate mai lesne înşela. Erau alcătuiri pe târguri, şi în jurul bisericii, care căutau să desvolte în cei tineri aptitudinele ce li se vor cere mai târziu, în apărarea credinţei strămoşeşti, când le va veni rândul să se adauge sau să înlocuiască pe cei bătrâni [1]). Imitând pe ortodocşi, asemenea frăţii se alcătuesc şi în sânul comunităţilor armeneşti. Prima pare a se fi întemeiat la Giorgio Sân Micluş, în Ardeal, în curgerea anului 1690, de către episcopul armean Axentie Varzar (Hagi-Koh Varzares Mândrul), de fel din Botoşani [2]), iar la 12 Septemvrie, acelaşi an, episcopul Varzar alcătueşte şi întăreşte regulamentul frăţiei tineretului armenesc din coloniile cele mai populate, la acea dată, din Moldova, şi anume din oraşele Botoşani, Iaşi şi Roman. Ambele regulamente erau întărite de către Catolicosul Alexandru. Cu toate că Gr. Goilav, socoteşte această alcătuire «breasla» [3]), după cum face şi d-l V. Mestugean: «Tinerii armeni negustori sau meşteşugari erau constituiţi într'o breaslă numită Brastava» [4]), totuşi aici nu este vorba de o breaslă ci de o frăţie, cuvântul «brastava», întrebuinţat de originalul statutului, nefiind decât slavonescul «bratstvo» sau, la plural, «bratstva», care înseamnă «frăţie». Nicăieri în statut nu se pune condiţia ca alcătuitorii să fie negustori sau meşteşugari şi nicăieri nu se găseşte vreo dispoziţie alta decât de ordin pur spiritual. Ceea ce se urmărea prin frăţiile tinereşti era educaţia civică şi religioasă precum şi dorinţa de-a consolida coloniile prin

---

[1]) A. A. Papkov, Братства (Frăţiile), pp. 153 şi urm.

[2]) V. Meştugean, *loc. cit.* vol. II, p. 53.

[3]) *Statutele breslei tinerilor botoşănenĭ, eşenĭ şi romaşcanĭ*, în Rev. «Arhiva», organul societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi», vol. VII (1896), p. 634.

[4]) *Loc. cit.*, vol. II. p. 53.

unire și dragoste reciprocă: « Domnul și mântuitorul nostru Isus Hristos, prin a sa a tot puternică stăpânire să întărească inima tinerilor, dându-le putere de a crește și spori în dragoste și supunere între dânșii înălțându-se în ochii tuturora » se roagă Episcopul Axentie Varzar în întăritura Frăției tinerilor botoșăneni, ieșeni și romașcani.

Educației civice i se dădea o deosebită importanță căutând ca niciun tânăr să nu fie « nesupus, gâlcevitor, mincinos sau stăpânit de vreo altă meteahnă »; din contra, « fiecare din parte-și să râvnească ca să fie folositori unul altuia, să se iubească între ei și unul altuia să dea sfaturi bune; toți trebue să fie supuși și gata a îndeplini poruncile vătavului; să nu aștepte ocară și bătaie; a auzi porunca și a îndeplini una să fie ». Oricine contravenea acestor îndatoriri era mai întăi certat în fața tuturor fraților, fără ca cineva din familia celui vinovat să se poată amesteca. Față de cei recalcitranți se recurgea la mijloace educative ceva mai serioase: « Dacă însă cineva va fi peste măsură intrigant și tulburător liniștei, pe unul ca acesta în lanțuh să-l mustre până se va pocăi », recomandă statutul.

Păstrarea credinței strămoșești e pusă de asemenea în prima linie, nu numai prin îndatorirea tinerilor de-a asista la sfânta leturghie Duminecile și sărbătorile, sub pedeapsa globirii, dar « In ziua serbărilor lor religioase, ce se țin odată pe fiecare an la o anumită zi, cu deosebire înaintea Sfintei Invieri, breasla [frăția] întreagă merge, cu toții, la sfânta biserică și acolo, prin pocăință spoveduire către duhovnic, se va împărtăși cu sfânta comunicare a trupului și sângelui Mântuitorului nostru Isus Hristos; și aceasta este adevărata serbare și ispășenie a păcatelor care ni s'a lăsat nouă moștenire de veacuri de către străbunii noștri ».

Pentru unitatea lor sufletească cât și pentru aceea cu restul comunității, tinerii trebuiau să ia parte și la bucuriile și la durerile comunității. Praznicele anuale ale frăției, aceste serbări « trupești, adică prin mâncări și băuturi, care asemenea le este o datină veche », erau îngăduite prin statute, cu contribuția fiecărui tânăr, după puterea sa. La nunta unui frate trebuia să fie față întreaga frăție, în frunte cu vătavul ei, luând parte « la veselia mirilor de dimineață până la întoarcerea dela cununie », fără a fi obligați însă să stea și la masă, aceasta fiind « la voia tânărului de a veni

sau a nu veni la nuntă ». La înmormântări, fie că cel dus din vieaţă era un tânăr din frăţie, fie că era un membru mai bătrân al coloniei, fraţii erau obligaţi nu numai să asiste la ceremonie, dar şi « datori a fi faţă la săparea groapei ».

In fruntea frăţiei era ales un vătav cu însărcinarea de-a administra fondurile rezultate din diferitele taxe datorate pentru prilej de logodnă, cununie, înmormântare sau din cotizaţiile ce se încasau cu prilejul sărbătorilor: « ocinaşile de Paşti şi Bobotează şi dela alte serbări religioase ». Aceste fonduri trebuiau fructificate pe răspunderea personală a vătavului, care dădea socoteală, la sfârşitul fiecărui an, înaintea epitropiei bisericii, a poporului şi a frăţiei: « dacă se va găsi că vătavul este folositor breslei [frăţiei] să-şi primească cinstea meritată pentru buna sa ocârmuire, iar de se va găsi în neregulă şi daunător de asemenea va fi îndatorat a îndeplini pagubele şi lipsurile ce ar fi pricinuit şi să-şi primească defăimarea meritată pentru nedestoinicia lui ».

Mult mai de preţ era însă administrarea sufletelor, vătavul fiind obligat « să-şi ocârmuiască pe tineri cu dreptate, nu cu duşmănie, ură, zavistie sau interes oarecare, căci pe unii ca aceştia Dzeu îi osândeşte, ci a-i sfătui cu blândeţe şi a le câştiga dragostea după firea fiecăruia în parte; căci pe unii ca aceştia îi iubeşte Domnul şi pentru aceasta le dărueşte pacea ».

Dacă Armenii rămaşi în Moldova aveau până şi frăţii tinereşti, nu poate fi îndoială că ei au avut, din toată vremea, o organizare de breaslă, adusă cu ei din părţile unde se aşezaseră întâi, din Galiţia-polonă. Cu toate acestea nici statutele breslelor lor, analizate mai sus, şi care nu puteau diferi prea mult de acelea ce avuseseră şi care mai foloseau Armenilor rămaşi în Moldova, nici statutele frăţiilor lor, nu par a fi avut vreo influenţă directă asupra celor moldoveneşti, întru cât nu se lovesc de loc, nici măcar în partea spirituală, caracteristică catastihurilor noastre. Aceasta înseamnă că Armenii au putut influenţa pe vechii noştri meşteşugari şi negustori ca spirit de asociaţie însă nu direct prin alcătuirile lor de breaslă.

Asupra breslelor armeneşti din Moldova, cea mai veche amintire ce am putut găsi, este 1 Martie 1713, când « Ivan armeanul ceau fost staroste » cumpăra casa defunctului Vasile Căldăraru din Iaşi, a cărei zapis e întărit, după patru luni, şi de către Neculai

Vodă Mavrocordat [1]); trei ani mai târziu, la 1 Decemvrie 1716, arhimandritul armean Nerses își trimetea binecuvântarea, dela locurile sfinte, « asupra întregii bresle botoșânene: întăi a tinerilor, după aceea a dubălarilor, alămarilor, cismarilor și a tuturor altora, la mare și la mic » cu rugăminte « să vă dăruiască Dl. Dumnezău în țara voastră propășire, liniște, pace, belșug și îndestularea bunurilor, bucurie, sănătate, întărire și putere, statornicie, nestrămutare, mulțămire sufletească, dragoste, unire și izbândă întru toate », amintind « vătavilor de bresle » cuvântul Domnului, că « cel care va căuta a să înălța, se va smeri, iar cel care se va smeri, se va înălța » [2]).

In decursul secolului al XVIII-lea, înafară de breslele tinerești, care, prin scopul lor educativ, intră în domeniul breslelor sociale, întâlnim încă două feluri de bresle: *obștești*, în care putea intra orice bărbat armean, indiferent dacă era negustor, industriaș, agricultor, liber profesionist sau rentier și *economice*, unde se grupau pe profesii, independent de faptul dacă erau sau nu membri ai marei alcătuiri. Cineva putea însă să nu facă parte din breslele economice, uneltindu-și meseria în mod liber, după cum putea să rămâie și înafara breslei obștești, deoarece aceasta din urmă nu trebue confundată cu comunitatea armenească dintr'o localitate, care grupa în ea tot ce era Armean și afirma aceeași credință. Așa încât un Armean putea face parte numai din breasla obștească sau, în acelaș timp și din aceasta și din una economică, sau din niciuna din ele, chiar dacă era negustor sau meșteșugar. In primele două cazuri își plăteau dăjdiile în comun, cu ruptă în cislă, iar în cazul din urmă, individual, prin rupte la Visterie.

Armenii din Roman, au format o breaslă obștească cu toate că așezămintele, ce le sunt date de către domni, vorbesc de « breasla neguțitorilor armeni » [3]).

Iată, spre exemplu, așezământul pe care li-l face Grigore Alex. Ghica în Octomvrie 1764:

---

[1]) Rev. « Ioan Neculce », vol. II, (1922), pp. 287—288.

[2]) Gr. Goilav, *Statutele breslei tinerilor botoșăneni, ieșeni și romașcani*, în Rev. « Arhiva » din Iași, 1896, vol. VII, p. 639.

[3]) Acad. Rom., Doc. Nr. 117, 118, 120, 121, 122 și 123, Pachet. CIX. Așezământul lui Mihai Grig. Suțu, din Octomvrie 1820, în Gh. Ghibănescu, *Breasla Armenilor din Roman*. Iași, 1910, pp. 1 și urm.

« Cu mila lui Dumnăzău Noi Grigorie Alexandru Ghica Voevod Domn Țărăi Moldavei.

Facem știrea cu acestă hrisov a domnieĭ meale tuturor cui să cade a ști. Pentru neguțtorii armeni ce lăcuescu la trăgul Romanuluĭ: carii viind înainte domnieĭ meale niau arătat hrisoave și de alți luminaț domni: pentru așezarea birului lor, că sănt cu ruptoarea la cămară osăbiți de altă țară: Și cerșind și dela domniia mea așezămănt ca să știe căt va fi dare biruluĭ lor întrun anu: Iată am făcut domniia mea milă cu dănșiĭ și sau așezat cu hotărări dajde biruluĭ lor pe an cu ruptoarea la cămară întracesta chip, Adecă pe : 22 : liud armeni căsarĭ și : 12 : holteĭ ce sănt cu lăcuința în trăgul Romanuluĭ să de întrun anu : 630 : lei pe : 6 : ciferturi, și un cifert la vreame mucareriuluĭ și la cifert căte : 90 : leĭ noĭ: și așe pe rânduială se vor urma ciferturile tot căte pe : 2: luni un cifert: începăndusă cifertul dintăĭ dela luna lu octombrie și noembrie: Așijderea și pentru deseatina de stupi și de rămători pe drepte bucatele lor ce vor ave să plătiască de zăci: bucate un leu, Așijderea să fie apărați și scutiți și pentru caĭ de olacu și podvozi și pentru braniști adecă pentru fănul ce făce armenii pentru grajdiul g[o]spod: Așijdere și pentru șoltuzul trăguluĭ nici la unele ei sau casăle lor să nu fie supărațĭ numaĭ la cheltuiala trăguluĭ ce să face să de și eĭ căte: pol : leĭ de casă pe anu, iar altă supărar să nu aibă: Deci după mila și așezarea aceasta ce li sau făcut să fie și eĭ silitori pentru folosul și sporiul cămării g[o]spod: al chema și al strănge, armeni streini dintralte părți de loc oricăți de mulți cum și pre cei ce sau înstreinat dintre dănșii viind și așăzânduse la trăgul de mai sus numit toți vor fi supt mila domnieĭ mele: Și poftim domniia mea și pre alți luminaț domni ce domnul dumnezău îi va răndui cu domniia aceștii țări să nu strice buna tocmală și așezarea aceasta, ce mai vărtos să o înoiască și să o întăriască pentru a domniilor sale veacinică pomenire. Aceasta înștiințăm.

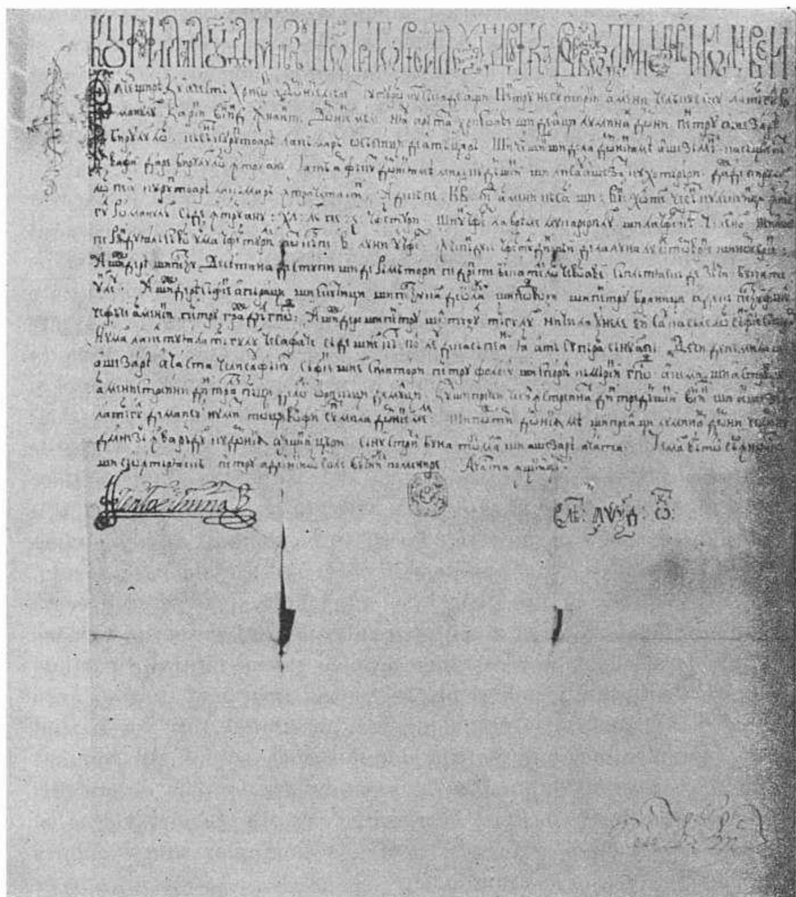
(ss) Grigore Ghica Vd. (L. P.)

vleat : 1764 : oct. [1])

La data dobândirii acestui hrisov s'ar părea că numărul Armenilor din Roman nu era decât douăzeci și doi capi de familie și doisprezece necăsătoriți și că toți erau negustori. Fapt este că

[1]) Acad. Rom., Doc. 118. Pachet. CIX.

numărul lor era cu mult mai mare, deoarece parte dintre ei, în genere cei mai avuți, își plăteau dăjdiile la Visterie, fiecare în

Privilegiul Armenilor din Roman, dat de Gr. Alex. Ghica în Oct. 1764. (Acad. Rom., doc. 118, Pachet. CIX).

parte, cu ruptă personală, cum erau cei patru frați Misir dela Roman, pe cari Alexandru C. Moruz îi trece, la 1803, în breaslă, deși până atunci avuseseră osebit hrisov. Același lucru era și la

Iaşi, unde, la 1755, catagrafia caselor îi indică proprietari şi pe Armenii Apriian, Garabet, Ilie şi Agopş, dintre cari numai ultimul e trecut la categoria fiscală a breslaşilor armeni, pe când ceilalţi îs trecuţi cu titlul « arman, ruptaş la Visterie » la categoria fiscală respectivă, cu titlul « strein » [1]). Pe de altă parte, în Breasla Armenilor din Roman nu intrau numai negustori, deoarece hrisovul lui Scarlat Calimah, din 1814, vorbeşte şi despre existenţa « cibotarilor fără dugheană » pe care-i scuteşte de dăjdii; hrisovul lui Grig. Ghica hotăreşte ca desatina de stupi şi porci să o plătească în bani « de zăci bucate un leu », aşa cum plătiau şi Armenii din Iaşi, Chişinău şi alte târguri încă înainte de 1 Iunie 1742, când Constantin Mavrocordat o hotăreşte, din nou, pentru cei din Chişinău [2]); la 1799, Constantin Alex. Ipsilante dispune că numai pănă la 2000 stupi şi râmători să plătească 4 parale de fiecare bucată, iar încolo să meargă cu ţara; hrisovul lui Mihai Suţu, vorbeşte de « câşle », adică de locul de iernat al vitelor, precum şi de moşiile « ce ţin cu anul pentru păşunatul bucatelor şi pentru fânul ce fac pentru hrana vitelor »; aşa încât Armenii din breaslă nu erau numai bogasieri, braşoveni, cavafi, băcani, rachieri, cafengii, ci se ocupau şi cu meşteşugurile şi cu creşterea vitelor, cu toţii cuprinşi în aceeaşi breaslă a « negustorilor armeni ». Erau ruptaşi la Camara domnească, unde plăteau în cislă, adică, suma de plată, fixată prin învoiala lor cu tezaurul particular al Domnului, se repartiza între alcătuitori, proporţional cu starea fiecăruia, garantând solidar de integrala plată a ruptei convenite: « Armenii să-şi ia şi ei peceţi osăbite — hotăreşte Const. Mavrocordat la 1741 — şi să-s cisluiască între dânşii osăbit iarăşi după rânduiala aceasta; însă cii ce sânt pe lângă târguri să s cisluiască între dânşii cu foae domnească de cislă, iar cii ci sânt răsipiţ pen sate să-ş plătiască pecetea sa şi să nu să cisluiască cu satul » [3]).

Inlăuntrul breslelor obşteşti, acolo unde anumite ramuri din domeniul economic erau mai înfloritoare şi deci şi mai bine reprezentate, se alcătuiau şi bresle economice, industriale sau negustoreşti, aşa cum găsim la Iaşi.

---

[1]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor la 1755*, uliţele Hagioaei, Bărboi şi Podu Vechi.

[2]) N. Iorga, *Studii şi Documente*, vol. VI, p. 366.

[3]) Ac. Rom., Ms. 237, fol. 58.

Intr'adevăr, într'o mărturie hotarnică a locului cu dughenile vel vistiernicului Aristarh, de pe Podul-Vechiu, pe care vornicii de poartă o fac la 27 Octomvrie 1755, printre megieşii chemaţi să fie faţă, sunt şi doi staroşti de Armeni, cari semnează în limba armenească: « Es egheheţpan Sarkis int hanţibeţâ » *(Eu starostele Cerkez* cu a mea voinţă) şi « Es egheheţpan Donig int habulse » *(Eu starostele Andronic* cu vrerea mea) [1]. Din aceşti doi staroşti, Cerkez pare să fi fost starostele breslei obşteşti, întru cât, în cuprinsul actului, vornicii îl trec cel dintâiu, cu titlul complet de « Cerkez starostele de armeni », după el urmând « şi popa armenesc Sava », pe când Andronic este trecut, fără titlu de staroste, ci numai « Andronic răzăş, arman »; iar, zece ani mai târziu, la 31 Octomvrie 1765, într'un zapis de vânzare ce-l dă la mâna ispravnicului Iordachi Popa, Andronic declară cu modestie « precum să să ştie că am vândut dums. o bucăţă de loc ce am aicea în Eş, în mahalaua Kirvăsăriei », subscriind apoi în armeneşte: « Eu starostele Andronic din a mea voinţă am vândut din a mea bucăţică o jumătate », valoarea actului fiind numai de patruzeci şi cinci de lei [2]). El va fi fost deci starostele vreunei bresle industriale oarecare. In actul său de vânzare subscriu însă, ca marturi, alţi doi staroşti de Armeni şi anume, *Toader*, şi « *Neculai mindirigiul staroste* », care scrie cu mâna lui pe armeneşte: « Es menderegi Negulaios egheheţpan vâgă es vâgă astfat », adică « Eu mindirigiul Neculai staroste martur, mărturisăsc înaintea lui Dumnezău ». Starostele Toader care semnează: « Es Toros egheheţpan vâgă » (Eu Toader staroste martur), este de sigur acelaşi « *Toader staroste de Armeni* » care figurează într'o mărturie hotarnică din 8 Octomvrie 1756 şi în care semnează « Cante Haciadur staroste de armeni » [3]), iar în catagrafia din 1755, e trecut cu titlul de « blanar arman, ruptaş visterie » ca proprietar pe uliţa Podului Vechiu [4]). El trebue să fi fost la 1765 starostele breslei obşteşti deoarece, Cerkez, care figurează şi el ca martur, semnând numai « Es Sarkis vâgă » (Eu Cerkez martur) se retrăsese din stărostie, din cauza bătrâneţelor, întru cât, doi ani mai târziu, făcându-se hotarnica acestui loc, cumpărat de Iordachi Popa, rânduiţii vornici de poartă menţio-

[1]) Rev. « Ion Neculce », vol. II, (1922), p. 292.
[2]) *Ibidem*, p. 292.
[3]) *Ibidem*, p. 290.
[4]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor la 1755*.

nează în act că « după poruncă mergându la numitul loc, am chemat şi pe Cerkez arman om bătrân mahalagiu »[1]).

La 1768 Aprilie 1, într'un zapis de vânzare pe care « Mardaros sin popei lui Grigorie armenească şi a Anuţii preoteasii » îl dă la mâna lui Iacov a lui Feriat, semnează şi « *Lazor arman starostele de solonari* »[2]).

Prin urmare, dacă admitem că Cerkez şi Toader s'au rânduit la stărostia breslei obşteşti a Armenilor din Iaşi, încă mai rămân trei staroşti: de mindirigii, de solonari, şi încă unul a unei alte bresle meşteşugăreşti, Andronic.

Nu se poate presupune că aceşti staroşti erau în fruntea unor bresle formate şi din Moldoveni, deoarece nu numai că breslele sus amintite nu se găsesc figurând în catastihul din 1755, dar avem şi o dovadă că aceeaşi breaslă economică, exista, în acelaşi timp, şi la Moldoveni şi la Armeni: Neculai, vornicul de poartă, hotărnicind un loc de două dugheni a Mânăstirii Ocnei, ce se aflau pe uliţa Cizmăriei la Iaşi, arată în mărturia sa hotarnică, din 9 Iunie 1778, că « dup poroncă am mersu la numitul locu şi am strânsu oameni mahalagii anume *Mihălache sin Anton staroste de cizmari*, om bătrăn, i *Arotin arman om bătrân staroste de cizmari* »[3]); deci, unul, staroste al breslei cismarilor moldoveni şi celălalt starostele cismarilor armeni. Numai târziu, la mijlocul secolului al XIX-lea, găsim şi Moldoveni n bresle formate în majoritate din Armeni, cu staroste armean, cum este aceea a mindirigiilor din Iaşi, unde, într'o jalbă din 15 Mai 1850, adresată lui Alexandru-Vodă Ghica, găsim semnături şi armeneşti şi moldoveneşti: « Anton Garabet, staroste de mindirigii, Vedros Anton, Ştefan Garabet, *Neculai Dănilă*, *Neculai Zurbă* » şi alte şase semnături armeneşti[4]).

In a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în epoca de decadenţă, Armenii îşi reorganizează breslele economice prin concentrarea lor într'o singură alcătuire pe târguri şi oraşe, cuprinzând în ele toate domeniile lor de activitate economică, fie şi agricolă. Dovada reorganizării, pe ţară, este faptul că numele breslelor din diferite oraşe este acelaşi. La 1860, la Botoşani,

---

[1]) Rev. « Ion Neculce », vol. II, p. 293.

[2]) *Ibidem.*

[3]) Rev. « Ion Neculce », vol. IV, (1924), p. 146—147.

[4]) Arhiva Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 7860, fol. 21.

găsim Breasla de posesori, șufări, bogasieri, brașoveni, bacali, crăcimari i cafegii armeni [1]), și exact aceeași titulatură o găsim, la 1863, și la Iași [2]).

2. Breslele de Jâdovi

După unii cercetători, vechimea așezării Jâdovilor în Moldova, trebue scoborîtă până pe timpurile daco-romane, așezare consolidată în mod continuu, în toată curgerea vremii de mai apoi, prin noui valuri care soseau, dintr'o cauză sau alta, din țările vecine; așa încât, în secolul al XVI-lea, exista în Moldova o numeroasă și statornică populație alcătuită « fie din Jâdovi unguri, polonezi, turci imigrați și care se suprapun păturilor de Jâdovi indigeni confundându-se în masă, fie din elemente autohtone a căror vechime în aceste părți se pierde în noaptea timpurilor daco-romane » [3]). Alți cercetători, mai modești, afirmă o așezare numai pe cale de imigrație, din părțile ungurești, alungați de persecuțiile lui Ludovic I, regele Ungariei și al Poloniei (1342—1382), sau în virtutea relațiilor comerciale ce existau între Polonia și Moldova, care nu se stabilesc, după cum se știe, decât de pe vremea domniei lui Alexandru cel Bun [4]).

Adevăr este însă că o așezare a Jâdovilor în Moldova, trebue exclusă și pentru secolul al XV-lea cât și pentru al XVI-lea. Faptul răscumpărării unei nobile poloneze din robia Tatarilor, de către un Jâdov, despre care vorbește o scrisoare a lui Ștefan cel Mare către principele Alexandru Iagelonul sau acela că Petru Șchiopul se silea să restitue banii ce-i împrumutase, într'un chip sau altul, dela bancheri, ca David fiul lui Rebi Avram sau Moise fiul lui Elizer, nu pot constitui o dovadă contrară, fiind un fapt individual și un obiceiu al vremurilor când voevozii noștri, îndatorându-se la Constantinopole spre a plăti Domnia căpătată, erau întovărășiți în țară și de creditorii lor. Documentul lui Petru Șchiopul, din 8 Ianuarie 1579 — ce pare a fi apocrif — nu dovedește cu nimic că se « expulzase numai pe Evreii străini, iar

---

[1]) *Monitorulu Oficialu a Moldovei*, Nr. 20, din 21 Noemvrie 1860.

[2]) *Idem*, Nr. 20, din 25 Noemvrie 1863.

[3]) J. Berkowitz, *La question des Israélites en Roumanie*. Paris, 1923, p. 53.

[4]) J. Pineles, *Istoria Evreilor din cele mai vechi timpuri până la declarația Balfour*. Iași, 1928, p. 356.

nu pe *Evreii indigeni*» cum conchide d-l I. P. Brociner [1]); acest document, relatându-ne numai o măsură ce se luase contra *Jâdovilor din Polonia*, cari treceau clandestin hotarul pentru ca în schimbul postavului, ce aduceau cu ei, să scoată vite [2]). Pe aceste dovezi, este cu neputinţă a ne însuşi afirmaţia «că dela fundarea Moldovei, în secolul al XV-lea, Evreii deja existau în ţară, lucrau la ridicarea stării ei economice, prin negoţul însemnat cu importaţiunea articolelor de care ţara avea trebuinţă cât şi prin exportul articolelor de care ţara avea în abundenţă, făcând operaţiuni financiare de mare însemnătate prin aceea că acordau împrumuturi până şi Curţii lui Vodă» [3]).

Comerţul Moldovei secolului al XV-lea şi XVI-lea era în mâinile exclusive ale Nemţilor, Saşilor, Armenilor şi Moldovenilor, primii trei organizaţi în bresle puternice ce excludeau din mijlocul lor pe Jâdovi, iar faptul că aceluiaş Petru Şchiopul, un Celibi Evreul, îi furniza postavul, pe care urma să-l dăruiască unor paşi turci, în 1588, este o excepţie, care, adăugată la actele individuale relatate mai sus, nu ne îndreptăţesc a crede în «preexistenţa unor relaţiuni regulate, date de un lung şir de ani dinainte», aşa încât aceste fapte să fie «considerate ca normale» şi să se poată aprecia «cel puţin la două secole evoluţiunea unei atari situaţiuni»; după cum nu demonstrează cu nimic «existenţa unor comunităţi mari compuse din membrii de diferite trepte sociale până şi la cele mai înalte» [4]). Afirmaţia d-lui Prof. N. Iorga, că până la 1600 nu a putut găsi «menţiunea unui element evreesc aşezat în părţile noastre» [5]) nu poate face astfel nicio îndoială.

In prima jumătate a secolului al XVII-lea, probabil cu începutul domniei lui Vasile Lupu, o colonie de Jâdovi turci, adică de rit spaniol, trebue să se fi aşezat la Iaşi, despre dânsa amintind Paul de Alep, şi, în a doua jumătate a acestui secol, se va fi mărit, deoarece, după mărturia lui Gh. Ghibănescu «Jidovii căpătase hrisov pentru organizarea hahambaşiei şi a şcolii lor evreeşti încă

---

[1]) *Chestiunea Israeliţilor români* — Partea I — *până la 1848*. Bucureşti, 1910, p. 210.

[2]) B. P. Hajdău, *Arhiva istorică a României*, vol. I[1], p. 172.

[3]) I. B. Brociner, *loc. cit.*, p. 111.

[4]) *Ibidem*, pp. 112 şi urm.

[5]) *Istoria Evreilor în ţările noastre*. Bucureşti, 1913, p. 8.

din 1666 supt Iliaş Alexandru-Vodă. Deși am avut în mână originalul acestui important ispisoc domnesc, spune Ghibănescu, el stă și azi încuiat în lada de fier a d-lui Albert Daniel din Iași. El vorbeşte lămurit de începuturile elementului ovreesc din capitala Moldovei şi arată pe larg privilegiile ce dă naţiunii jidoveşti organizând pe hahambașa» [1]).

Hahambaşa sau başhahamul, cum i se mai zicea uneori, era sinonim cu titlul de mare rabin, adică şeful spiritual al tuturor Jâdovilor din ţară, ales de «toată breasla jidovească» şi întărit şi de Vodă «nu numai pentru ca să le caute pricinile lor ce au între dânşii — cum spune hrisovul lui Grigore Alex. Ghica din 20 Martie 1777 —, după cum şi alți hahami ce au fost mai înainte ci şi pentru îndreptarea şi păzirea la cele obicinuite orânduele ale legei lor, după vechiul obicei ce au avut». Niciun haham, adică niciun rabin, nu putea fi numit de Jâdovi, fără autorizarea lui. Veniturile sale erau anumite taxe «de cununii şi de logodnă, şi despărțenii de pe la jidovi», un leu pe an de tot casaşul plus «crupca», adică o taxă de 45 de bani de fiecare vită cuşăr tăiată de mesărcii jâdovi. Hrisovul mai iartă pe hahambaşa de toate dările şi angăriile, ceea ce nu era, de altfel, ceva aparte, când încă dela 8 Iunie 1705, Antioh Cantemir acordă privilegii şi scutiri preoţilor și diaconilor dela bisericile armeneşti din Iaşi [2]). Dat fiind însă că populaţia jâdovească era mai redusă decât cea armenească, hahambaşa mai avea şi o scutire de cuniţă pentru zece vite «osebit o cufă cu horilcă ce'şi va aduce din țara leşească pe an pentru chiverniseala sa, să nu se supere de vama mare» [3]). Instituția hahambaşiei cu atribuţiile şi veniturile ei fu desfiinţată prin anaforaua Sfatului Cărmuitor din 4 Septemvrie 1834, înlocuit fiind hahambașa printr'un rabin ales de sfatul obştesc al naţiei şi întărit de domn [4]).

Dacă instituţia hahambaşiei alcătuia, din punct de vedere religios, o singură comunitate, din punct de vedere administrativ, Jâdovii constituiau, pe târguri, *bresle naționale obștești*, de pe la începutul secolului al XVIII-lea. In fruntea lor se găseau staroşti aleși de breslaşi, câte unul la târgurile mai mici și doi sau trei

[1]) *Catastihul Iaşilor din 1755*, p. 12.
[2]) Rev. «Ion Neculce», vol. III, (1923), p. 118.
[3]) J. B. Brociner, *loc. cit.*, p. 164.
[4]) *Manualul Administrativ al Principatului Moldovei*, vol. I., p. 524.

în Capitală: «Adecă noi căpitanii breaslii şi împreună cu toată breasla noastră de l[a] mic pănă la mare — spun Jâdovii din Iaşi, în legământul lor din 24 Septemvrie 1741 —, am socotit toţ cu voinţa noastră pentru acest obiceaiu nou care sau făcut de să face baş staroste cu arcale de pe la boiari şi apoi sau făcut în urmă iarăş staroste al doilea tot cu arcale... Deci noi cu toţ neam strănsu la şcoală şi am socotit cu mare blestem şi cu afurisănii, şi cu mare gloabă ca cum acest obiceaiu să nu mai fie niciodată între noi...». E vorba deci de doi staroşti, sau, mai bine zis, un prim staroste, «baş staroste», şi un vice-staroste. Acest document e semnat de «Ursul staroste, Minas staroste, Leiba staroste», precum şi de Iosăf fiul starostelui Ursul, cu alţi cincisprezece breslaşi [1]). Din cei trei care-şi dau titlul de staroste, doi vor fi fost staroştii breslei naţionale obşteşti şi unul staroste de ciocli jâdovi. Către sfârşitul secolului al XVIII-lea, numărul Jâdovilor din Iaşi mărindu-se prin imigraţiunile din Bucovina şi Polonia, se pare că numărul staroştilor breslei naţionale obşteşti se ridică la trei, deoarece suspomenitul hrisov din 1777, al lui Grigore Alexandru Ghica, hotăra ca: «Treti staroste [2]) de jidovi ce vor fi să se facă din paşte în paşte să-şi fie după obicei însă prin marafetul d-lui Vel Cămaraşu să se facă». La celelalte târguri nu era decât un singur staroste şi un sfat restrâns, de doi sau trei fruntaşi. Sarcina staroştilor era, cum spune Constantin Mavrocordat, întărind, la 28 Ianuarie 1739, pe Marco al lui Lazăr, ca «staroste de Jidovi» în târgul Bârlad: «pentru poruncile gospod ce sănt pă jidovi... Să fie purtător de grij[ă] la toate nevoile voastre şi la cislele voastre şi să afle el şi cu 2—3 dintre voi, pă care i-aţi socoti şi toţ dup[ă] cum or socoti ei să urmaţ» [3]). Staroştii erau aleşi numai de către Jâdovii cari trăiau în ţară din vechime şi cari, spre deosebire de acei noi veniţi, care-şi păstrau supuşenia străină, se numeau, ei în de ei, «pământeni» [4]). Numărul acestora este însă foarte neînsemnat până către sfârşitul secolului al XVIII-lea, şi cele optsprezece nume de breslaşi ce găsim semnate în josul actului încheiat între ei la 20 Septemvrie 1741, şi care ar părea poate prea puţin, pentru o populaţie a cărei începuturi de

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 81 verso.

[2]) Cuvântul «treti» înseamnă, în deobşte «al treilea».

[3]) *Ibidem*, fol. 410 verso.

[4]) J. Pineles, *loc. cit.*, p. 358.

așezare data de un secol, se dovedește ca fiind exact și prin catagrafia din 21 Ianuarie 1755, în care găsim trecuți, nominal, șasezeci și șase de Jidovi, proprietari de casă în tot Iașul, din care numai nouă făceau parte din breaslă, printre cari și Șmil jidov zlătar, din Podul-Vechiu, cu toate că era scutit de dăjdii cu hrisov domnesc. Cum ceilalți cincizeci și nouă nu sunt trecuți la nicio categorie fiscală, înseamnă că erau toți supuși străini, de recentă dată în țară și neprimiți în breasla lor. Aceasta de altfel nu poate surprinde când știm că în anul răpirii Bucovinei, în districtul Siretului, cu oraș cu tot, autoritățile austriace nu află decât cincisprezece familii jâdovești, cu 73 suflete în totul (37 bărbați și 36 femei); iar, la 1782, în toată Bucovina, trăiau șapte sute patrusprezece familii, care, în cei patru ani ce urmară, prin măsurile luate contra celor care se strecurase în provincie în mod fraudulos, se reduc la una sută șaptezeci și cinci [1]).

Dacă breslele naționale obștești se alcătuesc dela începutul secolului al XVIII-lea, urme de *bresle naționale economice*, așa cum aveau și Armenii, nu găsim, în tot decursul acestui veac, la Jâdovii din Moldova: «Se cunosc câteva bresle, toate purtând titlul de *Poale Țedec* (lucrători cinstiți, făcători de bine) la care se adăuga profesia. In Iași *Breasla meșteșugarilor de căciuli și potcapi*, fondată la 1797, de *ciubotari*, la 1809...» [2]). Ceea ce atrage atenția mai este faptul că în catastihul din 1755, din cei șasezeci și șase Jâdovi, proprietari de case în nu Imaiași, trei sunt trecuți cau neltind un meșteșug și anume, doi zlătari și un croitor; restul, în afară de trei hahami și un peaveț, n'au indicația niciunei profesii. Și atunci, care le erau mijloacele de traiu, întru cât negustorie utilă și propriu zisă nu puteau face, monopolul acesteia fiind dat breslei de neguțitori moldoveni, cu hrisoave dela începutul secolului al XVII-lea până la mijlocul celui de al IX-lea?

In anaforaua boierilor din 5 Iulie 1804, pentru noua așezare a birului, se arăta, la pontul al 4-lea, că birul Jâdovilor trebue urcat, deoarece ei «să adună mulțime din toate părțile, care nimică altă nu folosesc, decât numai că pricinuesc în mare scumpete zahareaoa și acei săraci dintre dânșii, însărcinând iarăș pe al lor neam, sau umplut târgurile de jădovi fără a avea vreun folos dela

---

[1]) S. Reli, *Orașul Siret în vremuri de demult*, pp. 133 și urm.
[2]) J. Pineles, *loc. cit.*, p. 361.

dânşii domniea sau ţara »[1]). Această anafora era cu totul îndreptăţită, dat fiind că marea majoritate a Jâdovilor, din această vreme, se ocupa mai ales cu împrumuturile de uzură sau cu precupia, şi, în special, cu aducerea de peste hotare a horilcei, adică a rachiului, pe care-l desfăceau, direct sau indirect, prin târguri şi sate[2]). In cinci luni şi jumătate, din anul 1765, se importă, de peste Nistru, prin vama Movilăului, o cantitate de şase mii o sută şase vedre de horilcă, a zece oca vadra, din care circa patru sute erau introduse de Moldoveni, Armeni, Sârbi, Lehi, Unguri, iar restul de cinci mii şapte sute vedre, adică 57.000 oca sau 86.640 litri, importat exclusiv de Jâdovi[3]) şi, aceasta, printr'o singură vamă şi nu despre Polonia, de unde venea grosul horilcei, peste acel făcut în ţară; aşa încât cu drept cuvânt se îngrijorase şi boierii ţării, când prin anaforaua lor din 24 Noemvrie 1782, cer lui Alexandru Const. Mavrocordat să scoată Jâdovii de prin sate şi să-i oprească dela crâşmărit, deoarece « această breaslă a Jâdovilor... pe lăcuitorii săteni îi îndatoria cu bani din vânzările băuturilor lor; şi unde de pe băuturi rămânea cineva dator căte cu ceva, ei ca nişte înşălători îi încărca şi îi năpăstuia mai mult îndoit şi întreit, din care cei mai mulţi din lăcuitori se sărăcia cu totul şi alte multe sărăcii şi pagube se făcea şi se pricinuia şi la stăpânii moşiilor cum şi la lăcuitorii satelor »[4]). Când, către sfârşitul secolului al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea, evenimentele din Polonia şi Bucovina, împing în Moldova pe Jâdovii galiţieni, aceştia caută a se sălăşlui în târguşoare după moda polonă şi cum acestea nu erau mai de loc, caută să le alcătuiască, încheind convenţii de bezmăn cu diferiţii proprietari de moşii, cari se grăbeau să-i primească în vederea noului câştig ce li se oferea. Cum aşezarea lor necesita şi învoirea domnitorilor, aceştia nu prea voiau totdeauna să-i primească, şi, ca o dovadă, avem cazul târguşorului Burdujeni, unde, cu toate că zapisul de tocmeală dintre Jâdovi şi Anania Sevastis, egumenul Mânăstirii

---

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. I, p. 19.

[2]) Fr. J. Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daciens, das ist: der Wallachey, Moldau und Bessarabiens*, Wien, 1871—1872, vol. II, p. 149; Verax [Radu Rosetti], *La Roumanie et les Juifs*. Bucureşti, 1903, pp. 59 şi urm.

[3]) Gh. Ghibănescu, *Catastihul vămilor Moldovei* (1765), în Rev. « Ion Neculce », vol. II, pp. 204 şi 217 şi urm.

[4]) M. Kogălniceanu, *Arhiva Românească*. Iaşi, 1860—1862, vol. II, p. 179.

Todirenii din jud. Suceava, — mânăstire închinată Sf. Munte de către Istrate-Vodă Dabija, la 1664 — fusese semnat la 25 Iunie 1786, abia după o trecere de șase ani, în care timp nu puțină stăruință vor fi pus, obțin întăritura din 20 Iulie 1792, a lui Alexandru Const. Moruz [1]), care, cu opt zile mai înainte, acordase o astfel de încuviințare și lui Costache Mareș, pentru întemeierea târgușorului Mihăileni, pe moșia sa Vlădenii din ținutul Sucevei [2]). Acelaș lucru se întâmplă cu târgul Telinești din ținutul Orheiului, a cărui întemeiere e refuzată în 1794 de către Mihai-Vodă Suțu și aprobată doi ani mai târziu, la 20 Decemvrie 1796, de către Alexandru Ion Calimah [3]). O situație identică o găsim în întemeierea târgului Moinești (Bacău), unde zapisul de așezare cu Visternicul Alecu Sturza, stăpânul moșiei Moineștii, se încheie la 23 Aprilie 1832, iar hrisovul domnesc se obține, abia la 20 Noemvrie 1844, după ce și moșia trecuse în stăpânirea Hatmanului Alexandru Gheorghie Mavrocordat [4]).

Intemeierea târgului Lespezi, pe moșia Brătenii din ținutul Sucevei se face și cu mai mult sdruncin. Pe temeiul unei cărți gospod, dată Banului Ioan Pătrașcu, proprietarul moșiei, acesta statornicește cu o mulțime de negutători Armeni și Jâdovi, alcătuirea târgului, în vara lui 1825. Boierul Stavarache Bosie, proprietarul moșiei Sirețălul, vecină cu Brătenii, se opune la întemeierea târgului, care e oprit de cârmuire a se mai alcătui. Se naște un proces, care se judecă mai întâi de vel visternicul, apoi de Divanul veliților boieri, care, fără a mai aștepta mărturiile clucerului Criste și a sătenilor din Borșăști și Băduleni, cari voiau să vie «să jăluiască spre oprire acestui tărg» și socotind Divanul că din contra, «Dlui Bosăi pricinuește turburare și neodihnă și zădarnice cheltueli acestor lăcuitori» dă câștig de cauză Banului Pătrașcu. Anaforaua încheiată de Divan, la 18 Iulie 1825, este înaintată domnului, care rânduește pe Postelnicul Ion Prăjăscu

---

[1]) N. Iorga, *Câteva știri despre comerțul nostru în veacul al XVII-lea și al XVIII-lea*. București, 1915, p. 13.

[2]) Dr. E. Schwartzfeld, *Din Istoria Evreilor. — Impopularea, reîmpopularea și întemeerea târgurilor și târgușoarelor din Moldova*. București, 1914, p. 101.

[3]) M. Costăchescu, *Satul și târgul Telinești din ținutul Orheiului*. Iași 1930, p. 30.

[4]) Acad. Rom., Ms. 3910, fol. 7 și 23.

să cerceteze la fața locului. O oareşicare învoială pare a fi intervenit între vecinii de moşie, pe care arătând-o postelnicul, Ion Sandu Sturza porunceşte «să să întărească slobozirea facerei acelui tărgu şi prin domnescul nostru hrisov». E 26 August 1825 [1]).

Intenția domnitorilor, dându-şi învoirea la alcătuirea, de către Jâdovi, a târgurilor moldoveneşti, este tare frumos arătată în preambulul hrisovului pe care Ion Sandu Sturza îl dă, la 25 Mai 1823, în vederea întemeierii Podul-Iloaei:

«Pretutindeni, spune el, oraşele şi târgurile au slujit spre folosul şi întemeiare stărei noroadelor, aceşti fiind purure lăcaşurile unde să sălăşluesc învățăturile meşteşugurilor şi toate celelalte îndeletniciri a iscusănței, acolo şi lucrare neguțătoriilor să înființază în tot chipul şi cu aceasta dinpreună şi sporire bogățăei, apoi acolo şi plugariul şi păstoriul află prețul cel aşteptat al ostenelilor şi al sudorilor feții lor, şi de acolo să răvarsă toate înlesnirile şi folosănțile acele în care să închee fericire noroadelor» [2]).

Aduceau aceşti noui locuitori ai țării mijloace proprii pentru împlinirea scopului de mai sus? In afară de grija ce pun în dobândirea unui câştig uşor prin monopolizarea rachiului şi a tuturor băuturilor de acest fel, asigurat prin mai multe iarmaroace anuale şi prin târguri săptămânale, hrisoavele de întemeierea acestor târguşoare nu spun nimic: «Niciunul din târgoveți să nu aibă voie a vinde niciun fel de băutură la mahala ce numai la uliță, fiindcă în mahala este să să vănză băutura mănăstirei», hotărăşte zapisul şi întăritura pentru întemeierea Burdujenilor, precizând din nou că «Târgoveții să nu fie siliți de mănăstire ca să-i vândă niscaiva băutură, ce numai a lor băutură să-şi vânză la uliță» [3]). Dispoziții similare se găsesc în toate hrisoavele de întemeierea acestor târguşoare, fără excepție: In hrisovul Mihăilenilor, după ce, la pontul al 3-lea, se hotărăşte că «singuri neguțitorii să aibă voia a împărți locul şi să-şi facă dugheni şi crăşme la uliță», imediat se mai stipulează că acei ce se vor aşeza la mahala «niciun fel de băutură să nu poată vinde» [4]); în hrisovul de întemeierea târgului Telineşti (Orhei), după ce-şi iau măsuri să-şi aibă casele

[1]) Acad. Rom., Doc. 109, 109 *a* şi 109 *b*, Pachet. VII. Târgul e azi în Județul Fălticeni.

[2]) Dr. E. Schwartzfeld, *loc. cit.*, p. 103.

[3]) N. Iorga, *loc. cit.*

[4]) E. Schwartzfeld, *loc. cit.*, p. 101.

la uliță, prevăd cu mare grabă că « Pentru băutură, rachiu i vin, ce vom aduce și pune în vănzare să fim îndatoriți de vadra de rachiu măsurăndul vechilul ce va fi rănduit să dăm căte zăci bani iar pe vadra de vin căte patru bani fiindune așa învoiala de așăzare »[1]; în hrisovul din 25 Iulie 1825, pentru întemeierea târgului Podul-Iloaei, din ținutul Cârligătura, pe Totoeștii hatmanului Paladi, la pontul 1-iu se spune: « Toți acei ce vor voi a vinde rachiu în tot cuprinsul ulițelor și a mahalalelor târgului să plătiască patruzăci parale »[2]; în hrisovul Moineștilor, ponturile 2—5 stabilesc pe larg vânzarea spirtului și a vinului[3]; în hrisovul, din 22 Mai 1839, dat de Mihai Gr. Sturza, biv vel logofătului Neculai Cantacuzin, cu privire la așezarea Târgului Podul-Iloaei, și pe partea moșiei sale Scobâlțănii, vecină cu Totoeștii, pontul întâiu al așezării spune: « Toți lăcuitorii acei ce vor voi a vinde rachiu, vin, bere, păcură și dohot, în tot cuprinsul ulițălor și măhălălilor să plătiască de toată vadra de șpirt de 12 ocă, câte un leu și patruzeci și doi de bani. . . »[4]; la învoiala din 8 Octomvrie 1844 dintre negustorii târgoveți jâdovi, din târgușorul Frumușica (Botoșani) și logofătul Alecu Mavrocordat, întărit de Mihai Gr. Sturza prin hrisovul din 25 Iulie 1845, la pontul al 3-lea se hotărăște că « pentru tot rachiul ce vor vinde ei pe la dughenile lor, vor plăti doi lei vadra de șpirt, șasezeci parele vadra șum, un leu vadra vin și cincisprezece parale vadra dohot »[5]; iar, Eufrosina Roset, proprietara moșiei Negrești (Vaslui), învoindu-se la întemeierea târgului cu acelaș nume, semna, la 5 Iulie 1845, contractul care începea, la pontul întăi, cu următoarea învoială: « Fieștecare târgovăț vroind a specularisi rachiu are voie a aduce și a vinde plătind în folosul proprietății căte 32 criețari argint austriecești pe vadra de șpirt sau șum fără osebire și alt soiu de șpirturi precum: vutca, rom, arac, slibovițä și altele. . . Negustorii ce vor aduce sume de rachiu sau alte șpirturi și ar voi să le vândă cu rădicata afară din târg la orândari de pe alte moșii vor plăti numai 12 cr. argint de vadră, neavând voie nimenea a vinde, până

---

[1] M. Costăchescu, *Satul și târgul Telinești*, p. 31.
[2] E. Schwartzfeld, *loc. cit.*, p. 107.
[3] Acad. Rom., Ms. 3910, fol. 19 și urm.
[4] E. Schwartzfeld, *loc. cit.*, p. 110.
[5] *Ibidem*. p. 121.

mai întăi nu va plăti acest erat şi va avea ţidula vechilului sau a posesorului şi nimenea din lăcuitorii mahalalelor nu este volnic a aduce rachiu de aiurea, nici a vinde, păstrăndu-se acest drept numai proprietăţii şi neguţitorilor târgoveţi cu regula hotărîtă »[1]).

Şi atunci, dacă acesta este punctul principal al activităţii economice al Jâdovilor întemeietori de târguri, cum rămâne cu minunatul preambul pe care Ion Sandu Sturza îl înscrie în fruntea hrisovului de întemeierea Târgului Podul-Iloaei?

Dacă în domeniul breslelor naţionale economice, alcătuiri nu găsim decât foarte târziu, în schimb aflăm *bresle naţionale sociale*, care la Armeni nu există, şi anume « *bresle de ciocli jâdoveşti* », după cum mărturiseşte un zapis din 17 Iunie 1729, prin care Apostol blănariu, cu femeia sa Maria, vând « dumilorsali *staroştilor de ciocli jidoveşti*, anume Ursul star şi Avram nepotul lui Haim şi Borohu ficiorul lui Simon » o casă cu locul ei « la uliţa făinii (Str. Cucu de astăzi) pe uliţa ce să pogoară la podul de piatră care este între casa lui Neculai bacal di la deal şi la vale între casa lui Gheorghiţă cojocariul »[2]).

Breslele de ciocli jâdoveşti se deosebesc însă întru câtva de acelea ale Moldovenilor, prin faptul că scopul acestora nu se mărginea numai la astrucarea oaselor celor morţi, dar şi la îngrijirea bolnavilor, ajutorarea celor nevoiaşi şi păstrarea vie a amintirii celor trecuţi din vieaţă.

In anul 5554 al erei Jâdovilor, sau 1794 al erei creştine, în aşezarea, care, doi ani mai târziu, va lua numele de Târgul Telineşti din ţinutul Orheiului[3]), se alcătueşte o breaslă de ciocli, al cărei

---

[1]) *Ibidem*, p. 117.

[2]) Rev. « Ion Neculce », vol. I, (1921), p. 110.

[3]) Strânsura « de oameni streini dintralte părţi de locuri, de piste hotar » se statorniceşte pe moşia Telineştii « ce iaste a luminatii Domniţăi Ralu Mavrocordat » în 1794, când prima grijă a Jâdovilor fu de a-şi alcătui o breaslă de ciocli şi o casă de împrumut şi ajutor mutual. Proprietara cere la Domnie să i se acorde dreptul de-a face târg, însă Mihai Vodă Suţu nedându-şi învoirea, ea revine cu o nouă cerere, doi ani mai târziu, sub Alexandru Ion Calimah: « făcănd acmu luminata domniţă iarăş cerire, spune hrisovul acestuia din 20 Decemvrie 1796, că pentru înlesnirea alejverişului lăcuitorilor ce sau adunat şi acelor ce să vor mai aduna », îi încuviinţează alcătuirea târgului, fixând şase iarmaroace pe an şi întărind zapisul din nou încheiat la 25 Octomvrie acelaşi an, între proprietară şi fondatorii nouei aşăzări. (M. Costăchescu, *Satul şi târgul Telineşti*, p. 30).

catastih, cuprinde următoarele dispoziții, respectate și până astăzi[1]):

« In caz de va fi vreun bolnav în oraş, fie bătrân fie tânăr, hotărăște punctul al 8-lea al statutului pe alfabet[2]), președintele va trimite 2 oameni pentru a-l păzi şi dacă unul din ei va dormi, cellalt va fi treaz »; parte din fondurile breslei se distribuiau « săracilor ambulanţi » (Statut I, punct 18); amintirea morţilor se făcea anual începând cu « familia președintelui și apoi pentru restul membrilor în ordinea înscrierii » (Statut II, punct 16). In cazul în care un coreligionar înceta din viează, președintele era obligat să se ducă el însuşi la cimitir spre a indica cioclilor locul unde să sape groapa, precum şi toate măsurile cerute de religie în asemenea ocazii (St. I, p. 2), putând lua și zăloage dela cei însărcinaţi cu săpatul (St. I, p. 13), catastihul prevăzând şi unele amănunte privitoare la ucenici și breslaşi cu privire la săparea groapei şi mormânt. Așa, spre exemplu, în timp ce se făcea mormântul, niciun cioclu nu avea voie să mănânce sau să bea decât afară de cimitir (St. II, p. 7); nimeni nu avea drept să se adreseze direct mortului « căci ar însemna că-și bate joc de el, căci mortul e ca o piatră care tace » (St. II, p. 7, al. 2); nimeni nu putea pune vreun semn pe mormânt, fără voia preşedintelui (St. II, p. 8); piatra funerară nu se putea așeza pe mormânt decât după un an şi numai cu autorizarea breslei (St. II, p. 10).

In ce privește alcătuitorii, catastihul vorbește de « membri » și « ciocli » ca grupe distincte. E neîndoielnic că prin cei dintăi se înţeleg « breslașii » iar prin ceilalţi « ucenicii ».

Ucenicii, puteau fi şi tineri necăsătoriţi, şi intrau în breaslă cu titlul de « cioclu », după ce plăteau o anumită taxă de intrare și dădeau şi un ospăţ (St. II, p. 14). Ei erau acei cari aveau sarcina de-a săpa mormintele (St. I, p. 2), serveau pe breslași, stând « totdeauna în picioare ca să împlinească orice poruncă » le era dată de breslași și staroste, sau preşedinte, cum îl denumesc statutele. Ei întâmpinau pe breslașii cari veneau la şedință sau la masa comună urându-le bun sosit, îi ajuta a-și scoate hainele, le turna

---

[1]) Ms. în Arhiva Sinagogei Mari din Tg. Telinești (Orhei). Vezi Anexa Nr. 5.

[2]) Catastihul cuprinde un « Statut pe alfabet » pe care îl însemnăm cu « Statu t I» și un statut pe alfabet invers », pe care-l însemnăm cu « Statut II ». Acesta din urmă e un act complimentar.

apă să se spele, le turna apoi vin în pahare, repetând cu glas tare orice poruncă (St. I, p. 2).

Recrutarea breslaşilor se putea face din patru categorii de persoane diferite:

a) Dintre cioclii breslei, adică dintre ucenici, cu condiţia ca să-şi găsească pe un altul pe care să-l lase ucenic în locul lor (St. I, p. 5);

b) Ciocli străini, adică din alt târg (idem);

c) Oameni de seamă, cari erau scutiţi de orice altă formalitate afară de aceea de-a servi la ospăţ farfuriile (St. I, p. 20);

d) Dintre «coeni»[1]).

Intrarea în breaslă se făcea cu deplinul asentiment al preşedintelui şi al majorităţii breslaşilor, cu excluderea însă a rudelor celui interesat (St. II, p. 3). Dacă era primit, trebuia să plătească mai întâi o taxă de intrare, care, pentru ucenicii breslei era pe jumătate ca aceea a ucenicilor străini: «Dacă va fi din unii din ciocli un [membru], va da 7 parale întregi şi a opta nu întreagă, iar dela un străin 15 parale» (St. II, p. 9), iar pentru celelalte categorii de membri, după starea fiecăruia şi chibzuinţa breslei; apoi se da un ospăţ vechilor breslaşi «de sănătate şi ca semn bun»; se spunea rugăciunea «B. A. L.» şi o mulţămită cioclilor, mai mult ca simbol decât efectiv, fiind numai de «zece parale»; după care noul breslaş îşi înscria numele în catastih (St. II, p. 4).

Breslaşii erau obligaţi să trăiască în bună înţelegere între ei, iar «dacă doi din ei vor fi certaţi, trebue îndată să se împace, să nu fie ca o turmă împrăştiată fără cioban» (St. I, p. 1).

Indatoririle membrilor, după catastih, priveau fie scopul însuşi al breslei, fie buna rânduială din lăuntrul ei. După desemnarea preşedintelui, erau obligaţi să îngrijească de bolnavi (St. I, p. 8); în caz de încetarea din vieaţă a unui coreligionar din târgul lor, cu toţii trebuiau să se ducă să proceadă la spălarea trupului (St. I, p. 9); dacă decedatul era în vârstă de peste zece ani, toţi breslaşii trebuiau să-şi ţină prăvăliile închise până după înmormântare (St. II, p. 15), breslaşii croitori şi alţi meseriaşi fiind

---

[1]) După explicaţia traducătorului acestui document, d-l Eli Branover, «Coen» era, în Palestina, un mijlocitor între popor şi Dumnezeu. Ei erau acei care aduceau toate jertfele (păsări şi animale) pentru ertarea păcatelor. Descendenţii acestor slujitori religioşi poartă până astăzi numele de «Coen».

opriţi să coasă până după pogorîrea în mormânt a trupului celui dus dintre vii (St. II, p. 18).

Respectarea preşedintelui şi supunerea la poruncile lui, erau nediscutate: « Dacă unul dintre membri va greşi cu ceva înaintea preşedintelui, la orice lucru, fie la spălarea mortului, fie la înmormântare, va fi amendat cu 15 parale, spune Statutul I, punctul 10. Lege care nu se va discuta ».

La şedinţe şi ospeţe, preşedintele sta în fruntea mesei, apoi urmau bătrânii în ord'nea înscrierei în breaslă şi, după ei, cei tineri, în aceeaşi ordine (St. II, p. 2), toate măsurile fiind luate, pentru ca respectul întrunirii şi ordinea să domnească: Străinii de breaslă nu erau admişi să participe la adunări (St. I, p. 7); nimeni nu putea veni fără haină sau cu dânsa scoasă « pentru ca cinstirea societăţii să-i fie mai de preţ decât pietrele scumpe » (St. I, p. 12); nimeni nu-şi putea scoate pălăria din cap, în timpul şedinţei, decât cu învoirea preşedintelui (St. II, p. 12); nu putea să stea sprijinit de masă în chip necuviincios (St. II, p. 13). Pentru ca discuţiile să prezinte toată seriozitatea necesară şi în perfectă cunoştinţă de cauză, punctul al 11-lea al statutului pe alfabet invers, hotărăşte că până la trei ani dela înscriere, niciun breslaş nu are dreptul să ia cuvântul spre a-şi da o părere, ci trebue să asculte numai discuţiile « cu mare respect şi timid ca un mire imediat după ceremonia religioasă ». Dacă cineva voia să-şi spună părerea, trebuia să ceară cuvântul dela preşedinte şi dela breslaşii de faţă, stând în picioare tot timpul cât vorbea, afară de cazuri de bătrâneţe sau slăbiciune (St. II, p. 19) şi nimeni nu putea atinge vreo chestie care nu privea breasla (St. II, p. 6). Orice abatere era sancţionată de amendă.

Breasla îşi avea un patrimoniu al ei compus din banii rezultaţi din taxele de intrare, plătite, fie de ucenici, fie de breslaşi, din contribuţii benevole (St. I, p. 15), din donaţii (St. I, p. 17), din sumele speciale ce se dădeau în ziua iertăciunii (St. I, p. 18), din taxele pentru autorizarea punerii pietrelor funerare (St. II, p. 10) şi din diferitele amenzi aplicate şi plătite de alcătuitori. De asemenea breasla avea un inventar de unelte trebuitoare pentru săparea şi îngrijirea mormintelor, date în paza ucenicilor şi păstrate în sinagogă, nimeni neputându-se servi de ele la alt scop decât cu autorizarea preşedintelui sub pedeapsa de amendă (St. I, p. 11); iar

dacă contravenientul era vreunul dintre chiar aceea cărora le fusese încredinţată păstrarea, pedeapsa era bătaia: « şi dacă neascultătorul va fi dintre ciocli care se va servi de uneltele cimitirului, pedeapsa lui poate fi de 39 beţe » (St. I, p. 3).

Breasla era condusă de către un preşedinte [1]. Alegerea se făcea în fiecare an, a treia zi de Paşti; dacă trecea această zi şi nu se efectua alegerea, preşedintele în funcţiune rămânea de drept la conducerea breslei încă un an (St. I, p. 19). Preşedintele nu era ales direct de către breslaşi, ci, de un număr de membri, aleşi ei înşăşi; « Cei cari aleg pe preşedinte vor fi ei înşăşi aleşi, hotărăşte punctul 21 al Statutului pe alfabet invers, şi apoi, tot prin vot, vor alege pe unul din ei, iar dacă se întâmplă ca trei din ei să aibă acelaşi număr de voturi se vor face trei bileţele şi astfel va fi ales unul din ei, care preşedinte va fi onorat cu toată cinstea. Până la trei ani dela înscriere nimeni nu are voie să-şi depună candidatura ».

Preşedintele îşi putea alege un ajutor, un vicepreşedinte, care să-l înlocuiască în lipsă, căruia trebuia să i se dea « acelaşi respect ca şi preşedintelui însuşi » (St. II, p. 20); iar la şedinţe avea locul de onoare în dreapta preşedintelui (St. II, p. 2). Nimeni nu-şi putea pune candidatura la preşedinţie dacă nu înlocuise cel puţin odată pe preşedinte (St. II, p. 20):

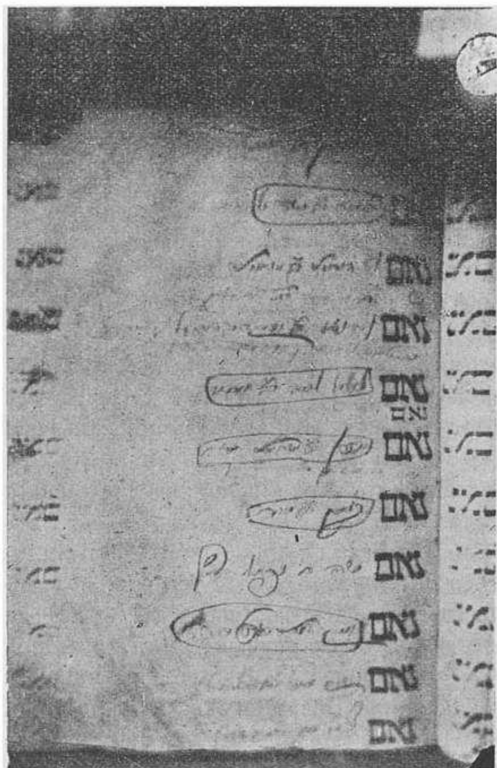
« Preşedintele societăţii este baza ei, spune pontul 3 al statutului pe alfabet; pe el îl vor întreba de toate şi ce va spune se va îndeplini întocmai şi cât de repede ». El avea două voturi iar acei cu o vechime de trei ani de preşedinţie, aveau pentru totdeauna trei voturi (St. I, p. 4); era singurul în drept a face lumânări pentru breslaşi (St. I, p. 14), nimeni neputând începe înaintea lui rugăciunea morţilor (St. II, p. 5). Era în schimb îndatorat să se ducă la cimitir, să desemneze locul mormântului, să ia toate măsurile cuvenite în această ocazie (St. I, p. 2) şi să înceapă el însuşi spălarea trupului celui decedat (St. I, p. 9). La sărbătorile mari trebuia să organizeze un ospăţ cu banii breslei, acela din ziua Torei, fiind obligat sub pedeapsa destituirii (St. I, p. 15); trebuia de asemenea să fie de faţă la îndeplinirea unor anumite obiceiuri religioase (St. I, p. 16), iar în cazul în care un altul era ales

---

[1]) Am întrebuinţat cuvântul « preşedinte » în loc de « staroste », spre a nu ieşi din traducerea din limba ebraică a textului.

staroste în locul său, să predea noului ales întreaga gestiune « însă fără supărare, ci unul altuia cu inimă întreagă » (St. I, p. 17).

Faptul de-a fi membru în această breaslă era considerat ca o mare cinste pentru oricine. Serviciile se prestau gratuit afară de acela al săpatului groapei, când cioclii erau plătiți de familia decedatului (St. I, p. 2), așa încât nu putea fi o mai mare pedeapsă decât aceea a îndepărtării din breaslă cu care se putea sancționa unele abateri (St. I, p. 3). Cele mai adesea numai moartea îi despărțea de breasla lor, și atunci, conform punctului 22 al statutului pe alfabet invers, « toți vor cere ertare dela dânsul, se va pune o pană în mâna mortului pentru a i se șterge iscălitura și îi vor spune că se despart de acum de el și se va face cerc în jurul iscăliturii ».

Pomelnicul membrilor din catastihul breslei cioclilor jâdovi din Telinești. (Ms. în Arhiva Sinagogei Mari din Tg. Telinești — Orhei).

Aceste norme înscrise în catastih erau stipulate ca definitive, neputându-se schimba « chiar dacă s'ar înmulți numărul membrilor, spune punctul 1 din statutul pe alfabet invers, și în el se însemna « tot ce s'a întâmplat în răstimp, păcate și nedreptăți, ceva donațiuni să nu fie ascunse, totul să fie cu dreptate » (St. I, p. 7). El

era întărit de Marele rabin din Iași, diferite personalități semnând la rubrica anume rezervată pentru aceasta.

3. Bresle de străini

Erau alcătuite probabil din imigranți așezați în Moldova, alții decât Armeni sau Jidovi, și cari nu putuseră pătrunde în breslele economice moldovenești, deschise și străinilor de credință creștină ortodoxă. Existența lor ne este dovedită, pentru veacul al XVIII-lea, prin izvodul de dugheni al bisericii Sf. Neculai gospod din Iași, unde, la 1 Aprilie 1788, găsim trecut chiriaș al unei dugheni pe un « *Tanasie staroste de streini* », care va reînnoi contractul și în anul următor [1]). Despre starostele de străini vorbește și așezământul lui Grigore Ghica, din Septembrie 1776 [2]).

---

[1]) Ac. Rom., Ms. 2963, fol. 3 și 3 v.

[2]) P. Râșcanu *Lefile și veniturile boerilor Moldovei* p. 15.

CAPITOLUL IV

INDIVIDUALITATEA BRESLELOR

Din primul moment al apariţiei lor, breslele s'au născut şi au trăit în puterea legii, adică a voinţei Domnitorului şi obiceiului pământului. Considerate indivualităţi aparte, capabile de drepturi şi datorii întocmai ca şi persoanele fizice, ele se aseamănă în totul persoanelor morale sau juridice din dreptul modern, cu singura deosebire că, pe când astăzi membrii colectivităţii, considerată persoană morală, nu sunt răspunzători, cu propria lor avere, de datoriile contractate de către colectivitate, creditorii având a urmări numai bunurile care alcătuesc patrimoniul colectivităţii, sub regimul breslelor acest principiu dispare, în faţa răspunderii solidare şi nelimitate instituită prin plata dăjdiilor cu ruptă. Breslele îşi aveau totuşi un patrimoniu al lor propriu, în care se cuprind uneori şi bunuri imobiliare, plăteau dăjdii şi angarale, individualizate ca pentru oricare contribuabil, iar o jurisdicţie proprie le afirma şi mai mult o personalitate, pe care breslaşii căutau totdeauna să o evidenţieze prin semne şi acte simbolice. Ele îşi aveau o existenţă a lor proprie, o existenţă juridică, care nu se confunda cu aceea a persoanelor care o alcătuiau, şi conducătorii autorizaţi activau în numele « breslei », ca persoană fictivă, fără să amintească de numele acelora cari o formau. « Breasla blănarilor », spre exemplu, cere şi obţine carte de judecată dela Episcopul Antonie, contra protopopului din târgul lor, Bârlad, când la 1795 se ivesc « pricini de neunire şi de necredinţă » între dânşii, ca ctitori ai bisericii Sf. Ilie, care se ridica atunci cu cheltuiala « breslei » [1]).

---

[1]) Pr. I. Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. I, p. 127.

§ 1. Simbolul breslelor

Două semne materiale erau destinate să exteriorizeze individualitatea breslelor: făclia și steagul.

Făclia breslei Talpalarilor din Iași.

1. Făclia

Moștenită dela frății, făclia a existat totdeauna, simbol de vieață și mărturie în drumul dreptății, dragostei și credinței.

Făcută din ceară curată, în primele timpuri din aceea pe care noii breslaşi o aduceau ca bărbânţă, făclia era de dimensiuni impunătoare şi se păstra în deobşte la biserica al cărei hram îl sărbătorea şi breasla. Şaisprezece oca de ceară cuprindea făclia breslei blănarilor, abăgearilor, a croitorilor, a bărbiiarilor şi cojocarilor din Roman, care se făcea, la 1756, pe vremea stărostiei lui Zota blănariu. Făclia breslei tălpălarilor din Iaşi, care se mai păstrează şi astăzi, la biserica cu acelaşi nume, cântăreşte 42 kg fiind de 1,80 m. înălţime, cu 65 cm. circomferinţa de bază şi 52 cm. la vârf.

La biserica Sf. Ilie din Telineşti (jud. Orhei) sunt două făclii ale breslei cojocarilor şi croitorilor din acel târg, de dimensiuni ce nu diferă prea mult de aceea a tălpălarilor din Iaşi.

Făcliile purtau pe ele zugrăveli în uleiu [1]), reprezentând fie sfântul patron al breslei respective, fie diferite scene din Evanghelie şi vieţile sfinţilor şi, foarte adesea, se însemna pe ele numele breslaşilor cărora li se datorau. Pe făclia tălpălarilor din Iaşi, sunt flori, iar pe muşamaua ce o înveleşte, Sf. Paraschiva, Sf. Ioan şi Botezul Domnului.

Pe una din făcliile din Telineşti, este următoarea înştiinţare în litere poleite:

« Această făclie sau prefăcut în stărostia lui Onofrei cu toată breasla lui.

« Onofrei Cojocariul, Ştefan Cojocariul, Niţă Cojocariul, Gheorghi Croitoriu.

« Ipitrop Ioan Şchiopu, Iordachi Radu, Ioan Brumă, Paraschiv Şărban, Dimitrii Şărban, Ioan Şărban, Vasile Săbieriu, Nistor, Vasile Făclieriu, Toma Croitoru, Daniil, Vasile Ciornei, Nicolai Cojocariu, Onofrei Movileanu, Vasile Cojocariu, Tanase..., Ilie Cojocariu, Dumitru Cojocariu, Vasile Sărbu. 1824 Mai 4 sau

---

[1]) Făcliile zugrăvite erau un obiceiu al timpului:

La Crăciun şi la Bobotează, Domnitorul, Doamna şi copiii lor, luau parte la slujba bisericească cu lumânări zugrăvite. Astfel, în condica Visteriei Moldovei pe anul 1819, la cheltuelile de Bobotează găsim următorul cont:

Lei	par.	
14	—	doă lumânări albe pentru G[os]pod[ar] şi Măria sa Doamna.
42	—	optu lumânări pentru luminatele beizadele şi domniţe.

făcut iar la anul 1868 Iulie 19 zile sau înoit de Costantin Ilie Negură ».

Fācliile breslelor erau de două feluri: unele făcute, ca orice lumânare, spre a putea fi aprinse, cu o feştilă prin mijloc, cum este făclia ciubotarilor din Suceava; altele, alcătuite din pături concentrice de ceară şi pânză de cânepă, cu o frânghie de cânepă drept feştilă, îmbrăcate cu o muşama pictată, se ţineau în biserică, fără a se aprinde şi se purtau pe umeri la ceremoniile funerare

---

Lei	par.	
16	—	zugrăvitul lor.
4	—	zugrăvitul a două lumănări pentru Gpod şi pentru Măria sa Doamna.

(Ac. Rom., Ms. 5380, fol. 26—26 v).

La înmormântările boerilor era o întrecere în lumănări şi făclii zugrăvite. Obiceiul cerea ca Domnul şi Doamna, dacă participau la prohod, să aibă asemenea făclii; câte o făclie zugrăvită se punea la cele patru colţuri ale raclei, iar o făclie, de dimensiuni mai considerabile, bogat zugrăvită, se punea la mormânt, într'un sfeşnic de piatră, la pomenirea de un an.

La înmormântarea Stolnicului Lupul Anastasie, ce are loc la Iaşi, la 19 Noemvrie 1751, şi la care ia parte şi Constantin Vodă Racoviţă cu Doamna, acest obiceiu fiind observat cu toată stricteţa, la Condica de daturi şi luaturi a gospodăriei se trece:

Lei	par.	
3	6	sau dat de zugrăvit 4 făclii de prohod şi 2 făclii pentru Vodă şi Doamna.

La 7 Noemvrie 1752, făcându-se pomenirea de un an, cheltuelile se încarcă cu:

Lei	par.	
60	—	= 60 ocă ceară ceau făcut lumănări cu = 18 = ocă ce sau pus la făclia cea mare de la mormănt.
7	9	făclieriului de lucru pe 60 ocă ceară cu = 1 = leu 9 par. pe 1 ocă pol cear ceau eşit scădere şiau plinito el.
2	9	de zugrăvit făclia mare bez aurul ce sau dat de la noi.
—	4	pol chetrarilor ceau săpat sfeşnicul în care sau pus făclie ce mare.

(Acad. Rom., Ms. 3258, fol. 120, 129 şi 129 verso).

La Mânăstirea Dragomirna se găseşte făclia care a ars la căpătâiul Mitropolitului Anastasie Crimea (1631). Legenda spune că ea a fost făcută — din ceară galbenă albită la soare — şi zugrăvită de Crimca însuşi.

ale breslaşilor, cum e făclia breslei tălpălarilor din Iaşi, păstrată la biserica cu acelaş nume.

Pe făclia ciubotarilor din Suceava, se găseşte următoarea inscripţie: « Aceasta făcliia este a cibotarilor di negru sau făcut prin dumnealui starostele Ili Paiuc » [1]).

Făclia care se aprindea, nu se întrebuința decât la hram și cu ocazia morții breslașilor, când, împreună cu alte lumini, stătea la capul celui trecut din vieață, iar la înmormântare una din făclii era purtată în fruntea convoiului [2]), de colegii care-l petreceau la groapă, în biserică arzând și făclia și alte lumini: « Şi sau făcut candela prin osteneala Zotii blănar staroste, cu care sau cheltuit = 33 = lei — 4 — pot[ronici] în care au încăput = 118 = dramuri de argint lămuritŭ și s'au dat la sfănta episcopia Romanului să stea și cănd se va tămpla a să săvărși vreunul din brăs Iaşi volnic să fie starostile a lua candela împreună cu făcliia și să o ducă la capul mortului să arză pănă se va îngropa și iarăși să se ducă la episcopie și deosăbit sau mai făcut în breasla blanarilor o făclie de — 16 ocă ceară și sau dat la biserica de sus mai să numeşte Adormirea Precestei și să au pus dena[i]ntea lui Sfeti Ilie » [3]).

Depunerea și păstrarea făcliei la o biserică era o mărturie publică de sarcina pe care și-o lua breasla nu numai să prăznuiască și ea hramul acelei biserici, dar să o și înlesnească cu de toate câte trebuiau slujbei și întreținerii ei.

In anul 1815 se naşte un conflict între bisericele Sf. Andrei şi Sf. Theodor din Iaşi, fiecare din ele atribuindu-și ca închinată ei breasla crâșmarilor în care dovada principală era tocmai deținerea făcliei, luată dela Sf. Andrei și dată, din ordinul Mitropoliei la Sf. Theodor.

---

[1]) Făclia se păstrează la biserica Adormirea Maicei Domnului din Suceava; are 1 m. 20 înălţime, pe 10 cm. diametru baza şi 5 cm. diametru la vârf. Aceasta e numai un rest, de oarece se cunoaşte că partea groasă, de jos, a fost tăiată. Făclia nu poartă dată, însă e desigur foarte veche de oarece Ilie Paiuc este străbunul d-lui Gh. Paiuc, cizmar din Suceava de 62 ani, coborîtor dintr'o familie numai de ciubotari.

[2]) Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol. II, p. 10; « Iar lumânările Frăţiei să fie în biserică, precum şi la înmormântarea trupurilor celor morţi » hotărăşte catastihul Frăţiei din Lwow. (Vezi Anexa Nr. 1).

[3]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 24 şi Melhisedek, *loc. cit.*

Iată jalba pe care Biserica Sf. Andrei o înaintează Mitropoliei, în ziua de 4 Octomvrie acest an:

Preaosfinţite stăpâne,

« După jaloba ce au dat preaosf. preut Grigorii şi Diaconul Ştefan dela biserica sf: Theodor, arătând că briasla crăcimarilor ar fi fost închinaţ înpreună cu făcliia lor la acea sf: biserică pe careĭ cu vicleşug iaş fi tras la sfănt Andreĭ, luândule şi făclia prin putere zabetului politicesc, aţ poruncit preosf. de sau rădicat făcliia din biserica sf: Andreĭ şi sau dus la sfăntu Theodor, căriia porunciĭ şi eu cu supunire am rămas următoriu. Milostive stăpâne, eu fiind rânduit de cătră preosf. epitrop bisericiĭ sf: Andreĭ mam socotit îndatorit întru toate a urma celor bisericeşti din lăuntru spre podoaba eĭ, iar maĭ vărtos cu neadormire sănt a întocmi şi a spori acareturile eĭ cătră care şi acest folos ce poate a eşi dela briasla crăcimarilor socotindul întocma ca un acaret după scrisorile ce are biserica, nu lam lăsat trecut cu vedere, ci făcândumi datoria a cerceta maĭ cu amăruntul am aflat o scrisoare din anul 809: în carea sânt iscăliţ toată briasla crăcimarilor, i a păscarilor, i mahali, şi zarzavagiilor cu îndatorire că vor da la cutiia bisericiĭ aceştiia, pe toată săptămâna căte cinci parale, precum sau şi urmat, având fieştecare briaslă cutiia cu pecetea bisericiĭ, carea scrisoare iaste încredinţată şi de alţi neguţtori cinstiţ şi făcând întrebare breslilor cu ce cuvânt dela 1812: nu urmiază cu cutiĭle după cuprindere scrisoriĭ lor, am luat răspuns, că de când sar fi făcut Nistor staroste, embodisinduĭ, iau înprăştiet. Deci văzind a lor plecare că vror iarăşi a rămânea în aşăzarea scrisoriĭ pomenite, am dat jalobă înălţimeĭ sale cu cerire ca să s facă hrisov asupra acestor bresle spre a nu maĭ putea merge cu taxiia lor dela o biserică la alta şi rânduit fiind la dum[nea]luĭ vel vist[ernic] KK (cuconul) Iordakĭ Ruset: am fost triimis în cercetarea dumnealui vel agă, unde adunând toată briasla, cu toţiĭ întrun cuvânt au încredinţat că scrisoarea pomenită iaste adevărată, şi bună va rămânea dacă Nistor starostele va lipsi dintre dânşiĭ dând şi al doile scrisoare cu toţiĭ întărind pe ce vechĭ, şi aşa cunoscând duminea lui aga după dovezile ce au căştigat că Nistor iaste cel maĭ rău învrăjbitoriu între bresle, lau lipsit de a nu mai fi el staroste de acum înainte şi încredinţănd amândoao zapisele, au trimis şi răspunsul agieĭ cătră dum[nea]lui vel vist[ernic]:, şi dum[nea]lui

făcând arătarea măriei sale, sau făcut şi hrisov ca să rămâia breslele statornice și neclântite din așăzarea iscăliturilor lor, apoi făcând cerire breslele ca să li să dea făclia dela Nistor, carele văzindusă lipsit atăt de cătră dum[nea]lui vel agă căt ş prin hrisovul gospod nepomenit, nu numai că sau înprotivit, dar încă cu îndestulă răzvrătire au făcut precum iaste știut preosf[inţitului]: şi aceasta văzândusă de cătră dum[nea]lui vel agă, sau f st pus la închisoare ca să plătiască banii breslei ce sau dovedit daţ şi cheltuiţ în facerea făcliei, iar nicio pricină alta nau fost. Despoti după tot cuvântul, breslile ave dreptate a să înprăştiia şi a să dezuni şi mai mult decăt întăi rămâind biserica sf: Andrei păgubaşi de acest folos care nu cu puţină osteneală leam căştigat dar nam încetat sfătuindui că toate să vor întări ş să vor puni în bună cale spre mulțămire lor, și cu acestea să urmiază şi pănă acum hotărîrea aşăzământului lor, însă pentru ca să nu fiia sf: Andrei în numărul nedrepţilor răpitori rog milostivirea preaosf[inţitului], ca să le vadă aceste scrisori mai sus arătate şi dacă nu au nicio putere sau eu nam urmat după rânduială spre folosul bisericii, să mi să porunciască a mă linişti, sau dacă părinții dela sf: Theodor au vreo dovadă înscris precum că au fost închinaţi acolo macar trei crăcime atuncia eu să rămân de ruşine, şi pre lângă aceasta cei dovadă de au fost făcliia de trei ani la acea biserică căci mi să pare că sângur prot[oereul] nu să va însărcina cu neadevărată mărturisire, şi dovedindusă dreptate sf. Andrei, mă rog ferbinte să i să rădice titlul răpirei căci el iaste înpovorat cu ruşinea această fără niciun cuvânt, și va rămânea spre vecinică pomenire preaosf[inţiei Voastre].

Al preaosf. voastre prea plecată slugă

(ss) Andrei vel Căpit[an].

Mitropolitul Veniamin pune următoarea rezoluție:

«1815: Oct: 4: Prea cuvioase arhimandrite Kir Teodorite şi Dum[ne]ta Pah[arnice] Costandine veți cerceta toate scrisorile jă[luitoru]lui şi dacă mai înainte va fi fost breasla crăciumarilor înkinată la biserica sfântului Theodor sau macar de când pârîtul au întrat în slujba stărostiei şi mai în urmă sau dus la biserica sf. Andrei sau poate că mai înainte au fost la biserica sf. Andrei și părătul au vrut în puterea sa fără știrea stăpânirea ai trage

la sfântul Theodor, dupre cum veţ afla adevărul să ni să facă arătare ca săĭ puĭ la cale fiindcă nu voim a să nedreptăţi nici unile din arătatile biserici.

(ss) Veniamin Mitropolit »[1]).

2. Steagul

Steagul, ca simbol al breslei, nu-l găsim amintit pentru Moldova, înainte de secolul al XIX-lea, deşi în Polonia, de unde, probabil, a fost adoptat, era nelipsit, încă din veacul al XVI-lea, dela procesiunile religioase şi dela înmormântările breslaşilor[2]). La noi nu pare să fi fost introdus înainte de Regulamentul Organic, deoarece prima menţiune despre steag o face programul serbărilor înscăunării lui Mihai-Vodă Sturza, ce are loc la 26 August 1834, în alaiul domnesc luând parte şi « Corporaţiile cu a lor steaguri », urmând armaşilor de sub conducerea armaşului celui mare[3]). O dovadă că în această epocă breslele moldoveneşti încep a-şi face steaguri, este inscripţia pe care breslaşii ciubotari ruşi, din Iaşi, o pun pe steagul lor reînnoit la 1852, arătând că « La 1839 sau făcut din nou », iar steagul Breslei casapilor din Iaşi, poartă data « 26 Octombre 1836 ». Steagurile breslelor din Siret şi Suceava, mai vechi, nu existau înainte de răpirea Bucovinei, ci, introduse în urmă, independent de orice obiceiu moldovenesc.

Steagul care se mai păstrează şi astăzi, în ultima biserică de lemn care mai trăeşte la Iaşi, cunoscută sub numele de « biserica din Rufeni », cu hramul Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril[4]), este un postav roş, de 1,20 m pe 1,80 m, în două colţuri, bogat brodat în fir de aur, pe care, câte doi serafimi, luna, soarele şi patru stele străjuesc, de o parte, icoana marelui Ierarh Neculai, pictată pe o deosebită pânză aplicată în mijloc, iar, de cealaltă parte, icoana

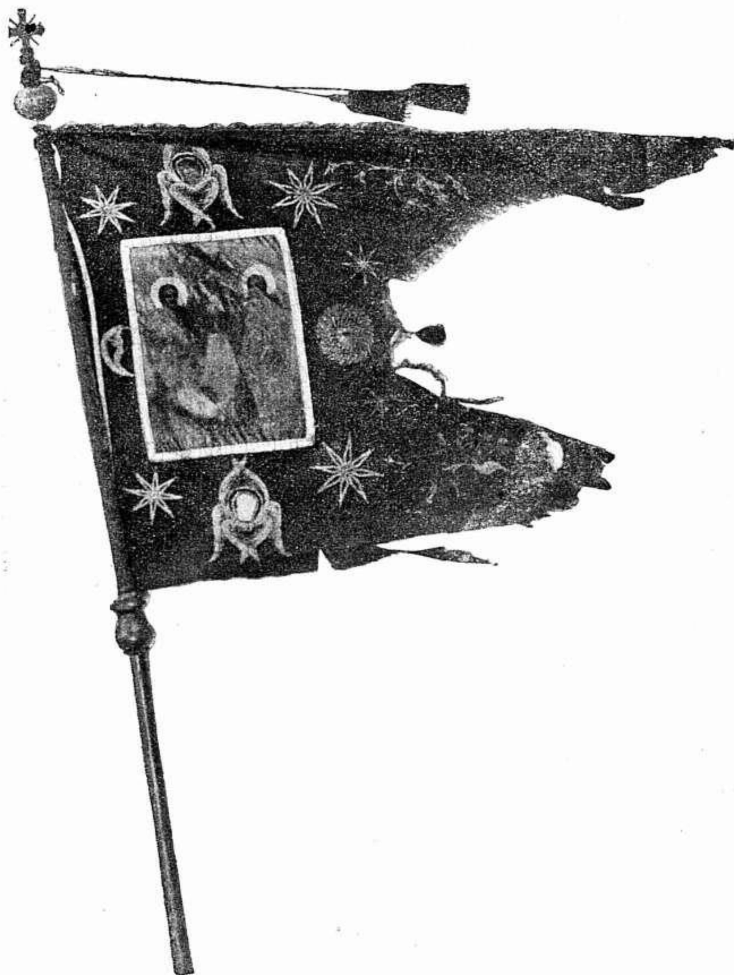
[1]) Arhiva bis. Sf. Andrei din Iaşi, doc. III.

[2]) Dr. Lucija Charewiczowa, *Lwowskia organizacje zamodowe za czasow polski przedrozbiorew* (Organizarea întreprinderilor liovene până la desmembrarea Poloniei). Lwow, 1929, p. 10.

[3]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. VIII, p. 187.

[4]) Până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Rufenii erau satul din spre Nord-Est al oraşului. Pe aici venea drumul de peste Prut, dela Sculeni, care, după ce trecea satul şi « Podul de piatră » (azi Podul de fier) de peste pârâul Câcaina, intra în oraş, ridicând dealul pe uliţa Făinăriei (azi str. Cucu).

Sf. Arh. Mihail şi Gavril, — patronii probabil ai breslei — în jurul căreia scrie: « La 1839 sau făcut din nou și la 1852 sau mi...

Steagul ciubotarilor ruşi din Iaşi. (Biserica Rufeni din Iaşi).

Breasla cibotarilor ruş ». Pânza e pusă în vârful unei prăjinii de trei metri, terminată cu un glob pământesc de alamă şi crucea deasupra.

Un alt steag, de aceeaşi formă şi din acelaşi postav roş, însă de dimensiuni mai mici, şi mai sărac în ceprăzărie, se găseşte la biserica Sf. Dumitru-Misai din mahalaua Tătăraşului din Iaşi. Pictura aplicată la steag reprezintă, pe o faţă, pe Sf. Dumitru, călare, ucigând duşmanul cu suliţa, şi inscripţia « 26 Octombre 1836 », iar, pe cealaltă faţă, găsirea Sf. Cruci. După spusele bătrânilor, acest steag aparţinea pe vremuri breslei casapilor, al căror patron era Sf. Dumitru, iar biserica de mai sus, dată în purtarea ei de grije.

La Siret, în Bucovina, se găsesc iarăşi vechi steaguri de ale breslelor. Acela al breslei cojocarilor din acest târg nu poartă data confecţionării sale, însă nu trece dincolo de răpirea Bucovinei. De coloare albăstrie, cu dimensiunile de 2 m. pe 2,50 m., se termină, ca şi cele dela Iaşi, cu două colţuri triunghiulare. In faţă, e pictată icoana Sf. Ilie, cu carul său, la care sunt înhămaţi două perechi de cai înaripaţi; mai jos, apa Iordanului, iar lângă mal, proorocul Ilisei, după cum indică inscripţiile respective: sus, în stânga, « Sf. Prooroc Ilie Presvitereanul », la mijloc « Sf. Prooroc Ilisei » iar jos, în dreapta « Apa Iordanului ». Pe cealaltă parte a pânzei steagului, o altă pictură, reprezintă botezul Sfântului Ioan de către Zaharia. Totul e pus în vârful unei prăjini de 4 m.

La 1923, cojocarii din Siret îşi fac un steag nou, identic cu cel vechiu, atâta doar că pânza e de data asta de coloare roşie.

Cu toate că breasla e desfiinţată pe baza recentei legi a Camerelor de muncă, datorită căreia arhiva le-a fost ridicată şi depusă la Camera de muncă, cojocarii, în marea lor majoritate moldoveni, păstrează şi astăzi obiceiul de a scoate steagul la cele patru iarmaroace anuale din Siret: de Ispas, de Stratenie, de Sf. Maria cea Mică şi de Sf. Neculai, după cum mai e scos de Sf. Ilie, când se sărbătoreşte patronul cojocarilor, de Bobotează şi la înmormântările meşterilor şi ajutoarelor lor [1]).

Despre steagul breslei cojocarilor din Siret aminteşte şi S. S. Prof. Simeon Reli, ca fiind « străvechiu » [2]), scos la ceremonii şi însoţind şi el pe breslaşii lui la mormânt, aşa cum lasă, cu limbă de moarte, un bătrân ciubotar din mahalaua Rufenilor, poate ultimul din

[1]) Ambele steaguri sunt în păstrarea d-lui Ioan Nemeş, cojocar, născut la 1875, în Siret, fost preşedinte al breslei, meşteşugul fiind trecut din îndepărtate vremuri, din tată în fiu.

[2]) *Oraşul Siret în vremurile de demult*, p. 147.

breaslă, dar, în jurul lui se adunau breslaşii şi la zile de sărbătoare. « In vremurile trecute, spune Păr. Reli, în zilele de iarmaroc: mai ales de « iarmarocul cel mare » din ziua Sf. Neculai, toate cartierele Siretiului se puneau în mişcare, întrerupându-şi liniştea monotonă la sunetul clopotelor tuturor bisericelor româneşti ale târgului. In aceste zile, toţi breslaşii, tineri şi bătrâni, cuprinşi de însufleţire şi de bună voie, se adunau desdimineaţă la stărostia breslei lor şi grupându-se în jurul steagului, porneau spre biserica Muşatei cu orchestra în frunte. Astfel urmau ei unei vechi datini împlinite atâţia ani de-a-rândul de părinţii şi strămoşii lor, de-a începe cu o rugăciune de « Doamne ajută » în biserică, afacerile de negoţ în zilele iarmarocului. Sunetul asurzitor al muzicii breslaşilor atrăgea îndată şi pe sătenii veniţi cu grămada la iarmaroc, în haine de sărbătoare... După slujba dumnezeească obişnuită, breslaşii se adunau în piaţă unde se făcea deschiderea solemnă a iarmarocului cu rugăciune din partea preoţilor şi cu sfinţirea apei » [1]).

Tot la Siret se mai păstrează steagul breslei măcelarilor, brutarilor, frizerilor, morarilor, cofetarilor, dubălarilor şi dogarilor. Este însă făcut abia în 1903, la Viena, din postav albastru, de 2,50 m pe 3 m, iar prăjina de 3 m. In faţă e aplicată, în pictură de uleiu pe pânză aplicată pe steag, icoana Sf. Francisc, iar în dos, brodate în fir de aur, emblemele meşteşugurilor asociate: un cap de bou (măcelarii), un covrig (brutarii), o farfurie ovală (bărbierii), o bomboană lungă (cofetarii), o piele întinsă (dubălarii) şi un butoiu (dogarii) [2]).

Cizmarii, croitorii, curălarii, frânghierii, pălărierii şi tapiţerii, tot din Siret, aveau şi ei steagul lor, de coloare verde, de 1,50 m. pe 1,50 m. având pictat, pe faţă, icoana Sf. Iosif cu Isus Hristos în braţe şi, în dos, pe arhanghelul Gavriil cu sabia în mână ucigând balaurul. Acest steag este făcut la 1891, şi e scos, ca şi celelalte, la amintitele solemnităţi şi patronul breslei, Sf. Gavril [3]).

Aceste steaguri însă, nu sunt a unor bresle individuale, ci a unor grupe de bresle formate conform diplomelor împărăteşti din

---

[1]) *Ibidem*, pp. 145 şi urm.

[2]) Steagul se păstrează la d-l Leon Krauss, frizer, fost secretar al breslei timp de 45 de ani, D-sa fiind născut în Siret la 1863.

[3]) Steagul e în păstrarea d-lui Iosif Podruski, cizmar din Siret, născut la 1865 în acest oraş şi fost preşedinte al breslei.

1804, în baza cărora se alcătuesc, în Bucovina încă două ocoale de bresle, la Siret şi Suceava, în afară de acel dela Cernăuţi, care exista dela 1799 [1]).

La Suceava se găsesc cinci steaguri, din care două a breslei ciubotarilor, unul azuriu, din 1865 [2]) şi altul roş, din 1885, ambele de formă dreptunghiulară, fără colţuri, cu icoana Vovideniei de o parte şi Sf. Grigore de cealaltă [3]); un steag al fierarilor [4]), unul al măcelarilor [5]) şi unul al grupului al 5-lea de bresle din Bucovina care-şi aveau sediul la Suceava [6]). Toate sunt de sub dominaţia austriacă.

Ion Brezoianu afirmă că «fiăcare corporaţiune îşi avea sigillul său» [7]). In Bucovina găsim peceţi de ale breslelor, introduse însă de noul regim, de după 1775, după moda Apusului. Că acestea nu au existat mai înainte, ne-o dovedesc documentele breslăşeşti, unde nu se găsesc asemenea urme. Că ele au fost introduse ulterior, rezultă din aceea că, cea mai veche pecete din aceste părţi, aceea a breslei tălpălarilor şi ciubotarilor din Suceava, are inscripţie moldovenească, în litere cirilice, din 1780; o altă pecete, cu inscripţia la fel, este a breslei olarilor tot din Suceava, din 1803 [8]).

O pecete moldovenească din primele timpuri ale ocupaţiei este aceea a cizmarilor din Suceava: «gelb cziszma: Macher Zuft. Sigel Suczawer» spune inscripţia din jurul celor doi îngeri care susţin o coroană domnescă deasupra unui pantof. «Cziszma: macher» e vădit o românească nemţită! Este sigur apoi că ciubotari moldoveni de aici erau împărţiţi în două bresle: una de ciubotari galbeni — cărora le aparţinea sigiliul — lucrând adică

---

[1]) Diploma pentru alcătuirea ocolului de bresle Siret, datează din 30 Septemvrie 1804 şi se găseşte la muzeul oraşului din Rădăuţi. Diploma pentru ocolul Suceava, este din 10 Iunie 1804 şi se găseşte la d-l Iacob Renner, din Suceava, fost staroste al breslei ciubotarilor din acest oraş.

[2]) Se găseşte la d-l Iacob Renner, din Suceava.

[3]) Se află la d-l Const. Paiuc, meşter ciubotar din Suceava.

[4]) Este la Camera de muncă, Suceava.

[5]) La Cooperativa de producţie «Ovidenia» a meşterilor ciubotari români din Suceava.

[6]) La Camera de muncă.

[7]) *Vechile instituţiuni alle României*, p. 103.

[8]) Despre ambele aceste două peceţi am putut lua cunoştinţă mulţumită d-lui Prof. Dr. Rudolf Gassauer, care a avut bunăvoinţa să mi le comunice.

pielea galbenă, de teletin, şi o altă breaslă, de ciubotari negri — cărora le aparţinea făclia dela biserica Adormirea Maicei Domnului din acelaş oraş —, lucrau pieile mai fine.

O breaslă nemţească trebue să fi existat către aceeaşi dată, deoarece o pecete spune în limbă curată: « Suczawer schumacher Zunft Sigel: 1804 », având ca emblemă doi lei care ţin o cizmă cu pinten şi deasupra o coroană [1]). Este de observat că toate aceste peceţi sunt pentru ceară.

In Moldova, pontul al 2-lea al făclierilor din Botoşani şi al 12-lea al catastihului breslei scripcarilor din Huşi vorbesc de « cutie peceluită », la 1794 şi 1795.

§ 2. — Patrimoniul breslelor

In patrimoniul breslelor intrau toate drepturile şi datoriile acestora, de orice natură ar fi fost ele, patrimoniul unei persoane fizice sau morale nefiind decât « o universalitate juridică, cum îl defineşte G. Baudry-Lacantinery, a cărui valoare pecuniară este reprezentată prin suma valorilor pozitive şi negative a diferitelor elemente ce figurează în ea » [2]). Breslele îşi aveau o avere a lor, fie că aceasta era reprezentată numai prin bunuri mobile, fie că cuprindea şi bunuri imobile, dar, întotdeauna, creanţa activă, a monopolului producerii sau desfacerii unor anumite lucruri, nu le lipsea, fiind însăşi baza existenţei lor. De asemenea, ele aveau şi datorii, fie către Domnie, fie către alte autorităţi constituite, fie către Biserică sau societate. In curgerea vremurilor, echilibrul elementelor active şi pasive ale acestui patrimoniu, este supus la o serie de oscilaţii, care, cu cât ne apropiem de secolul al XIX-lea, cu atâta înclină mai mult la pasiv, fie prin înînmulţirea datoriilor, fie prin ştirbirea drepturilor lor.

Lăsând, pentru moment, la o parte monopolul producerii şi al desfacerii anumitor bunuri economice, precum şi îndatoririle breslelor faţă de Biserică şi operele de asistenţă ale acestora, despre care vom vorbi în capitolul ce urmează, să cercetăm, deocamdată,

---

[1]) Aceste două peceţi mi-au fost date de către d-l Const. Paiuc, maistru cizmar din Suceava.

[2]) *Précis de droit civil.* Paris, 1912, vol. I, p. 64, Nr. 101⁶.

valorile materiale din patrimoniul breslelor, precum și obligațiile acestora, altele decât cele de ordin religios și moral.

1. Elemente active

Printre elementele active, cutia breslei este nelipsită, în toate timpurile, iar, uneori, bunurile imobile apar și ele.

a) *Cutia*

Cuvântul «cutie» avea două senzuri: unul de «casetă», «lădiță», și altul de «fond bănesc al breslei»:

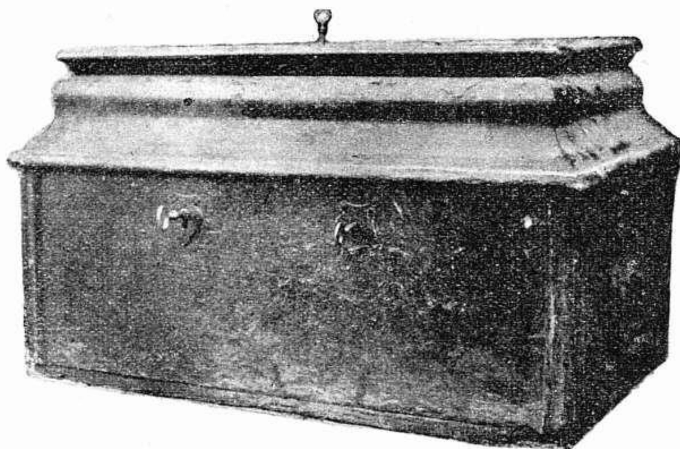
«Pentru praznic câți bani să vor strânge, să facă starostele împreună cu briasla o cutie pecetluită și toți banii aceia în cutia aceea să între», hotărește pontul al 2-lea al catastihului din 1794, al făclierilor din Botoșani [1]; «Câț bani să vor strângi piste anu la breaslă osăbit de venitul starostelui, să aibă ai strânge la cutiia cea pecetluită», spune pontul al 12-lea al catastihului din 1795 al breslei meșterilor scripcari din Huși [2], iar catastihul blănarilor din Botoșani, atât în forma întăriturii, din 1768, a Mitropolitului Gavriil Calimah, cât și în acea, de mai apoi, a Mitropolitului Veniamin, cere ca «să aibă briasla a face cutiia deosăbită» [3]. Numai catastihurile breslelor de ciubotari, atât dela Iași cât și dela Botoșani, nu amintesc, în niciunul din ponturile lor, despre existența cutiei, fără ca aceasta să ne îndreptățească a crede că ea nu exista, întru cât însemnările stărostești din catastihul acesteia din urmă deschid un capitol special: «De când sau pus parale în cutie pentru calfăĭ pentru ucenicĭ și pentru tovarăș și osă[bit] pentru ci va fi» [4]).

Cutia, cele mai adesea, era o lădiță de lemn de stejar, zugrăvit, ca lăzile de Brașov, în primele timpuri, sau lustruit, mai apoi, de 48 cm. lățime, 65 cm. lungime și 55 cm. înălțime, cu două capace: Primul capac, se încuia cu o cheie, pe deasupra, și acoperea un gol de 20 cm. (unde probabil se ținea catastihul și alte acte de întrebuințare zilnică); al doilea capac format din această primă

[1]) N. Iorga, *Istoria industriilor la Români*, p. 206.
[2]) Pr. C. Bobulescu, *Lăutarii noștri*, p. 146.
[3]) N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoșani*, pp. 5 și 13.
[4]) Ms. fol. 31. Anexa Nr. 3.

lădiță, se închidea cu două broaște mari, și acoperea un gol de 32 cm. în adâncime, cu diverse despărțituri, (unde se țineau hrisoavele și banii [1]).

Lăutarii din Huși specificau în catastihul lor, că ea nu se se deschidea decât odată pe an, la ziua praznicului, la « Episcopii fiind starostele de față împreună cu brasla » [2]); o dispoziție analoagă figura și în catastihul din 1768 al breslei blănarilor din Botoșani, cutia urmând a fi deschisă « cu o săptămână mai înaintea praznicului »; dar, cum însăși destinația banilor cutiei silea pe cei în drept să umble la ea și în timpul anului, la reînnoirea catas-

Cutia breslei ciubotarilor din Suceava (Camera de muncă. Suceava)

tihului, în 1818, cu blagoslovenia Mitropolitului Veniamin, pontul al 2-lea nu mai menține această dispoziție. Aceeași cauză face pe Alexandru Const. Mavrocordat să dispună ca la breasla neguțitorilor din Iași să se « ție și izvod iscălit de câți bani se vor strânge și câți se vor da » putându-se deci umbla oricând la cutie [3]).

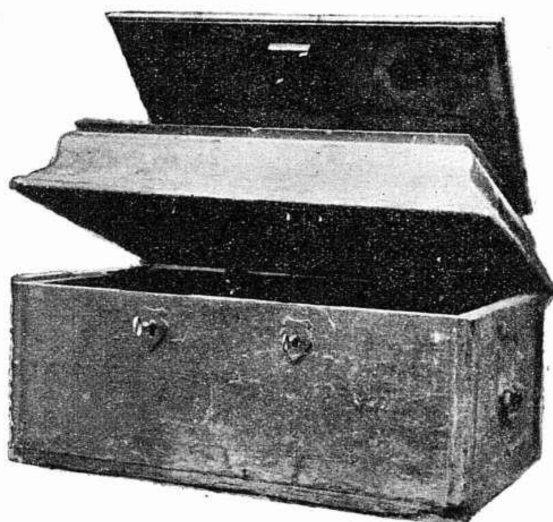
[1]) O astfel de cutie, cu zugrăveli, am găsit la d-l Const. Paiuc din Suceava, fostă a ciubotarilor moldoveni. La Camera de muncă Suceava sunt trei cutii, de stejar lustruit, toate de aceeași formă ca precedenta, care au aparținut breslelor de ciubotari, de fierari și de casapi din Suceava.

[2]) *Catastih*, Pont. 12, *loc. cit.*

[3]) Acad. Rom. Doc. 62. Pachet XXX.

Păstrarea și păzirea acestei averi mișcătoare a breslei, era în deobște încredințată starostelui; alteori, cum e cazul negustorilor din Iași, era dată « în sama starostelui și a doi, trei din fruntașii breslii », sau era ales « unul din breslași ca să poarte cutia cu dreptate » cum hotăresc făclierii din Botoșani. Bine înțeles, acei ce aveau a păstra cutia, erau și gestionarii acestei averi, răspunzători în fața sfatului obștesc al breslei.

Fondurile cutiei se formau din cinci categorii de venituri:

Aceiași cutie (deschisă)

1. *Bărbânța* pe care orice meșter, primit în breaslă, trebuia să o depună și din care se deducea, de sigur, cota datorită starostelui ca poclon. La început, bărbânța constând în ceară, aceasta era tot proprietatea breslei, un venit al ei.

2. *Diverse taxe dela meșteri, calfe și ucenici*: Treizeci de bani la suta de lei asupra vânzărilor de marfă pe care negustorii străini le făceau cu ridicata, la Iași [1]; paraua de fiecare leu pe care orice calfă o plătea, din hacul său, la încheierea oricărui contract de

[1] Privilegiul din Sept. 1783 al lui Alex. Const. Mavrocordat. Acad. Rom. Doc. 62. Pachet XXX.

muncă, în breasla blănarilor din Botoșani; câte douăzeci de parale la suta de lei, asupra valorii mărfurilor cumpărate pe piață, de către breslașii aceleiași bresle de blănari, adică o taxă ad-valorem de 0,50%; havaetul «după puteare lor», către cutia aceleiași bresle, la care erau îndatorați toți meșterii de prin mahalale, dinafară de breaslă, care «numai la zioa târguluĭ obicinuescŭ de scotŭ câte puțină marfă cu rogojina la ulițĭ»[1]; taxa asupra contractului de ucenicie și a aceluia de muncă cum se hotărîse la breasla ciubotarilor din Botoșani[2]; la tocmeala de tovărășie cu meșterii lăutari din Huși, orice străin trebuia să plătească șase lei la cutia breslei acestora[3]). La breasla negustorilor din Iași, Alex. Const. Mavrocordat, mai hotăra și o «împlineală» de $2^1/_2$% «pe bani ce a rămâne să de un neguțitoriu la altul dintr'acei ce se vor giudeca» și a căror pricină fusese căutată de către staroste[4]).

3. *Gloabele* aduceau și ele un venit cutiei, deși, după obiceiul pământului, ele se cuveneau acelora care judecau și hotărau pedepsele. Catastihul breslei blănarilor din Botoșani o spune lămurit: «Pentru câți bani se vor strânge din milostenia breslei și dintr'alte gloabe, să aibă breasla a face o cutie osebită, întru carea să adune aceĭ bani...»[5]). Așa încât toate gloabele, adică toate amenzile, care se prevedeau prin catastihuri pentru contravențiile la dispozițiile lor, nu se cuveneau starostelui ci cutiei breslei, chiar dacă ponturile nu specificau: neascultarea și necinstirea starostelui; smomirea ucenicilor; vinderea tăinuită, de către străini, a mărfurilor pe care le producea sau desfăcea și breasla; neascultarea de poruncile domnești comunicate prin staroste; intrarea pe ascuns în tovărășie cu străinii de breaslă; cumpărarea de marfă dela străini, fără știrea starostelui; confecționarea altor produse decât acelea autorizate breslei, sau, vânzarea mărfurilor confecționate de Armeni sau Jâdovi, toate aceste fapte, pe care catastihurile breslelor de ciubotari din Iași și Botoșani le pedepsea cu globirea, în bani sau ceară, se vărsau la cutia breslelor respective, constituind un

---

[1]) *Catastih*, pont. 9, 10 și 14.
[2]) Ms. fol. 31. Anexa Nr. 3.
[3]) *Catastih*, pont. 4.
[4]) *Loc. cit.*
[5]) Pontul 2.

avut al lor [1]). Blănarii din Botoşani prevăd gloabe, de una ocă ceară, pentru acei breslaşi cari nu ar prăznui «cu căzuta creştinească cuviinţă» ziua praznicului, a Sf. Prooroc Ilie [2]), sau nu ar voi să vie la îngroparea unuia dintre breslaşi [3]).

Alexandru Const. Mavrocordat, prin privilegiul pe care-l dă negustorilor din Iaşi, la 1783, prevede şi două gloabe cu care să se alimenteze cutia breslei: «oricare se va afla cu cot şi cu cumpănă vicleană, să plătiască gloabă cinci lei sau oricât să va găsi cu cale de fruntaşi, care şi dintracea gloabă asămene pe giumătate să fie a starostelui şi pe giumătate să să pue la cutie»; iar, mai departe, după ce hotăreşte să se globească pe negustorul care va zice cuvânt de necinste altui negustor, adaugă: «iar care va rădica măna mai cu mare pedeapsă, după cum vor găsi cu cale şi vor hotărî fruntaşii, din care gloabă giumătate să fie a starostelui şi giumătate să să pue la cutie» [4]).

4. *Milosteniile* se prevăd prin însuşi catastihul breslei blănarilor din Botoşani ca date cutiei: «Pentru căţĭ banĭ să vorŭ strănge dinŭ milostenie...» începe pontul al 2-lea, şi trebue să fi fost în obiceiul breslaşilor de a le face, de vreme ce fac obiectul unei dispoziţii anume. De sigur că acestea aveau loc cu ocazia prăznuirii hramului, a acoperirii chetuelilor de înmormântarea breslaşilor nevoiaşi şi, mai ales, când breasla pornea să facă vreun lucru pentru pomenirea ei şi în deosebi cele cu privire la Biserică.

Breasla tălpălarilor din Iaşi primeşte ca danie, prin milostivirea lui Alexandru Constantin Mavrocordat, locul de pe malul Bahluiului, care-i era trebuitor uneltirii meşteşugului ei [5]). Tot acest voevod este cel dintâiu a milui breasla mişeilor din Iaşi, prin hrisovul său din 1 Martie 1783, cu câte zece lei pe lună din vama cea mare domnească, miluire care se va reînnoi sub toate domniile până la Ioan Sandu Sturza, la 14 Ianuarie 1823 [6]).

---

[1]) *Catastihurile breslelor ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani*, pont. 1, 3, 10, 12—16; *al făclierilor din Botoşani*, pont. 4 şi 5; *al lăutarilor din Huşi*, pont. 2, 3, 5, 7; *al blănarilor din Botoşani*, pont. 3, 5, 8 şi 11.

[2]) Pontul 1.

[3]) Pontul 4.

[4]) *Loc. cit.*

[5]) Vezi *supra*, p. 279.

[6]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. V, pp. 324 şi urm.

Tot printre miluiri trebue să punem şi scutirile de dăjdii de care se bucura întreaga breaslă, cum erau acelea date cioclilor din Roman de către Antioh Cantemir şi alţi voevozi.

Iată hrisovul lui Antioh-Vodă:

« Ion Antioh Constantin Voevod B[o]ji[iu] M[i]l[o]stei[u] g[o]sp[o]dară zemli Moldavscoi.

« Scriem domniia mia la boiarĭ şi la toţ slujĭtoriĭ cariĭ veţ înbla cu toate slujbele domnieĭ meale la trăg la roman. dămuvă ştire dacă veţ vedia cartia domnieĭ meale. Iar voi toţi ca să aveţi a lăsa în pace, pre vătavul, şi cu toţi ciocliĭ de trăgu de roman, de dajde, de zloţi, de leĭ, şi de taleri şi de galbenĭ şi de podvozi şi de branişte de făn, şi de toate dările şi angheriile căte vor fi pre alţii acol în trăgu în roman, de toate să fie în pace. Că domniia mia mam milostivit şi iam ertat pre dănşiĭ de toate căte maĭ sus scriem. Precum au fostu şi la alţi domni main[aĭ]nte de noĭ. Numaĭ să fie de grija oaselor a le astruca iar de alte de toate să hie în pace. Aşijdere şi dupâ a noastrâ viiaţâ şi domnie pre cine Dumnezău va aleage domnu a fi întraceastâ ţarâ în moldova tocmirea noastră ceam tocmit acestoră nevoĭtori ciocli. cariĭ străng trupurile acelor morţi, şi acelor ca să aibâ a întări şi ei cum şi noĭ. Iarâ cariĭ sar ispiti a strica Tocmiria şi aşezaria aceasta, să hie asupra aceluia precum blastămâ întracest catastih. ce toţ ca s aĭbâ a tocmi şi a întări ca să fie pomeniţ şi aceia domni, cum şi noi. iar ce slujĭtoriu să va ispiti întru ceva aĭ învălui peste cartia domnieĭ meale, acela de mare certare va fi de la domniia mia şi de lalţi domni ce vor hi în ourma noastrâ. Amin.

U Ias lt. 7208 (— 1700) Mart 22.

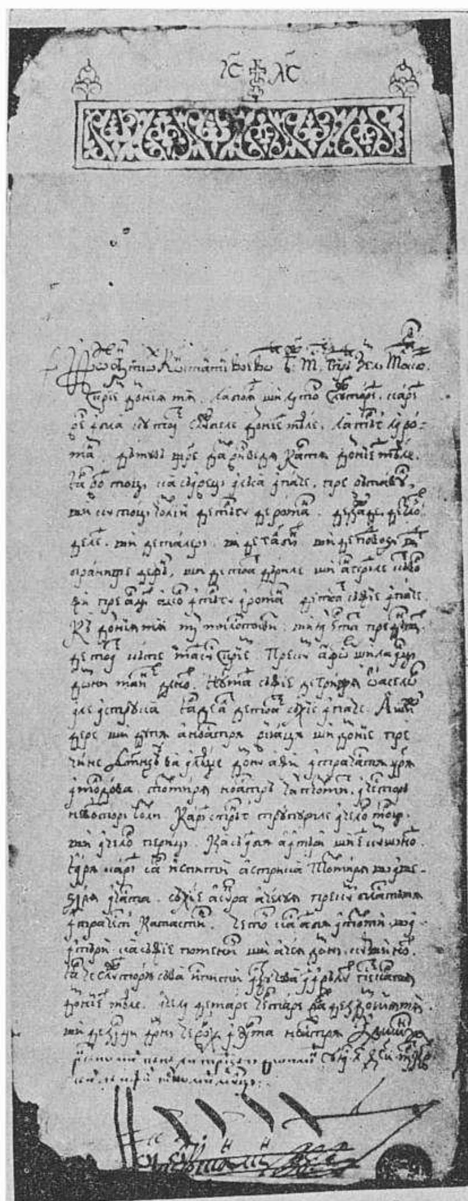
însă numaĭ pănă la treĭzăci de oameni să aibă a face iar nu mai mulţi.

(ss) Ion Antioh Constantin Vvd. »[1])

b) *Bunuri imobiliare*

Problema dacă breslele puteau sau nu fi proprietare de bunuri imobile, trebue neapărat soluţionată afirmativ, întru cât, dacă primul document, care ne vorbeşte despre o astfel de proprietate

[1]) Acad. Rom., Ms. 965, fol. 5 verso. Adăugirea este scrisă de însăşi mâna Domnitorului.

Hrisovul lui Antioh Cantemir pentru cioclii din Roman. (Acad. Rom., Ms. 965, fol. 5 verso).

a breslelor poate da loc la discuţii, altele, de mai târziu, sunt neîndoielnice.

Intr'adevăr, primul document, despre care vorbim, este zapisul prin care Vasilie, starostele de butnari din Mărâţăi, dimpreună cu breslaşii lui, vând, la 7 Mai 1665, nişte delniţe de pământ Mânăstirii Bisericanilor [1]). C. Ed. Wachmann socoate că aceste delniţe, adică aceste fânaţuri, locuri de coasă, reprezentau o proprietate familiară, stăpânită în indiviziune [2]), ceea ce este neverosimil, dat fiind că însuşi actul arată că stăpânitorii nu aveau origină comună. Este neîndoielnic că ne găsim în faţa unei proprietăţi aparţinând butnarilor, adică breslaşilor, fie că le venise pe cale de cumpărare, fie, mai probabil, pe calea vreunei danii domneşti.

Cum că breslele aveau capacitatea de-a stăpâni şi bunuri imobiliare, avem dovada mişeilor şi a tălpălarilor din Iaşi. Cei dintâi cu un loc, în deplină proprietate, de peste 3½ ha., în marginea din spre Nord-Vest a oraşului, iar, alături de dânşii, era proprietară şi breasla tălpălarilor, pe altă bucată de pământ de 8175 m. p. [3]). Dacă autenticitatea actelor de proprietate a celor dintăi este contestată, fapt este însă că în tot decursul secolului al XVIII-lea şi până în a doua jumătate a secolului următor, breasla stăpâneşte efectiv acest teren, pe care breslaşii îşi fac casă, iar străinii aşezaţi pe locul breslei, plătesc acesteia bezmăn, cu care se alimentează cutia breslei. Această stăpânire e recunoscută şi de către Domnie, care orânduește cercetări la faţa locului, cu măsurători şi stâlpuiri, ori de câte ori mişeii se jeluiau de încălcarea locului lor [4]). Pentru locul tălpălarilor avem însă actul de dobândirea proprietăţii, din 20 Iunie 1784 [5]), mărturisind dania lui

---

[1]) B. P. Hajdău, *Arhiva Istorică a României*, vol. I[1], p. 79.

[2]) *Despre corporaţiuni*, p. 84.

[3]) Atragem atenţia că planul locului mişeilor, aşa cum e dat de Gh. Ghibănescu, în Revista «Ion Neculce», vol. IV, (1924), p. 87 şi 90, este greşit: latura dinspre Miazăzi e trecută ca fiind de Răsărit; cea dela Apus, ca Miazăzi; în loc de Miazănoapte, Apus şi în locul Răsăritului s'a trecut Nord. Heleşteul şi apa Bahluiului erau spre Apus de locul mişeilor şi nu la Sud, cum arată în plan, deoarece retrăgându-se apa Bahluiului, talpalarii devin vecinii lor «pe de la deal despre răsărit şalăture cu locul calicilor» pe o lungime de 48 stânjeni.

[4]) Gh. Ghibănescu, *Breasla mişăilor şi locul calicilor din Iaşi*, în Rev. «Ion Neculce», vol. IV, pp. 81 şi urm.

[5]) Vezi pag. 279.

Alex. Const. Mavrocordat. Aşa încât, existenţa proprietăţii imobiliare în patrimoniul breslelor, nu poate fi contestată.

2. Elemente pasive

La pasivul patrimonial al breslelor, erau două mari condeie: dăjdiile şi anume angării.

a *Dăjdiile*

Până la Regulamentul Organic, ruptele formau regimul fiscal al tutûror breslelor, cu excepţia celor sociale, care, înafară de rare excepţii, erau scutite de dăjdii.

Prin «ruptă» se înțelegea un contract care intervenea între breslaşi şi Visterie sau Cămara domnească, prin care se stipula quantumul sumei ce urmau să plătească anual către fisc şi modalitățile acestei plăți. Suma pe care se obligau breslaşii să o răspundă pare că se stabilea în trei chipuri: Se fixa prin contract, o cotă fixă şi egală cu care trebuia să contribue fiecare breslaş, cotă mai mare pentru căsași adică pentru cei familiari, socotiţi mai cuprinși, şi, mai mică, pentru holtei, adică pentru cei neînsuraţi, cari în deobşte erau mai tineri şi mai nevoiaşi; alteori această cotă, stabilită prin însăşi rupta care se iscălea de breslaşi, nu era egală pentru toţi, cu distincția de căsaş şi holtei, ci se fixa pentru fiecare în parte după starea sa materială; şi, în fine, un al treilea sistem, era acela al cislei, prin care, contractul nu arăta decât suma globală pe care breslaşii erau ţinuţi să o răspundă, urmând ca ei în de ei să stabilească partea de contribuţie a fiecăruia, proporţional cu starea pe care o aveau. In toate cazurile, răspunderea solidară şi nelimitată a tuturor breslașilor faţă de Visterie, era de rigoare.

Intr'adevăr, sub a doua domnie a lui Grigore Matei Ghica, cismarii din Iaşi încheie cu Visteria următoarea ruptă:

« Io Grigore Ghica Voevod. Bj. Ml. gosp. zem. Mold.

« Facem ştire cu această carte a domniei meale pentru cizmarii din Iaş iat că sau tocmit cu ruptă la visterie pe 13 liud căsari şi pe 3 holtei ca să dea pe an căte 6 ug. de omul căsar şi de holtei căte 3 ug. care fac pentru tot 87 ug şi aceşti bani săi dea pe

3 civerturi începăndusă civertul lor cel întăi de la luna lui Maiu, vor da ug 29, şi la septembrie vor da 29 ug şi la ghenar vor da 29 ug şi pă aceşti bani vor da şi răsura căte 3 par. de ug iar cu alt cu nimic să nu fie supăraţ nici cu civerturi nici cu hărtii nici cu cun fel de angarii ci despre toate să fie apăraţi şi scutiţi şi pentru ca să fie cunoscut de cătră ţeară li sau dat pecete roşie pe feaţele lor, pentru aceia d[omnia voa]stră boiari şi voi slujitori care veţi umbla or cu ce fel de slujbe a domniei meale, aici la Iaş toţ să urmaţi după cum poronceşte domniia mea căci cine sar ispiti a le face lor cât de puţin val peste cartea domniei meale unii ca aceia vor fi de mare certare dela domnia mea.

7249 (1741) [1])

Prin urmare, rupta cismarilor din Iaşi, la această dată, se încheie pe optzeci şi şapte galbeni ungureşti. Pe fiecare căsaş îl călca şase galbeni pe an, iar pe cei holtei, numai câte trei.

Rupta pe care o acordă Constantin Cantemir negustorilor din Iaşi, la 4 Mai 1686, prevede tot o sumă globală « soma care săntŭ ei tocmiţi cu domnia mea » dar aceasta nu mai este egală pentru toţi, ca în cazul de mai sus, ci îi aşează « la o cale cum precăt iau fost prilejul lor şi leam făcut şi cărţi pre tocmala lor izvod ce este la măna starostelui de neguţători cu pecetea domniei mele ». Se hotărîse deci pentru fiecare negustor în parte « banii acia cine precum este aşăzatu », pe care starostele trebuia să-i adune după lista care i se încredinţase, cuprinzătoare de numele şi de suma cu care fiecare urma să contribue la acoperirea totalului ruptei convenite [2]).

In hrisovul de aşezarea dăjdiilor aceloraşi negustori, pe care Alexandru Const. Mavrocordat li-l dă în Septemvrie 1783, se prevede că « toţi neguţitorii ce dau dajde şi săntŭ în izvodul Visteriei cu pecete Gospod, cum şi alţii care să vor mai pune, avănd răvaşele dsale vel Vist[ernicului] care va fi după vremi spre încredinţare că este dajdea lor cu neguţitorii, socotindusă

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fil. 445, verso.

Faptul că li se acordă « peceţi roşii pe feaţele lor » pare o excepţie, deoarece acestea se eliberau, în deobşte, slujbaşilor Curţei şi instituţiilor de Stat, care-şi plătiau dajdia cu ruptă individuală, şi nu în cislă. (Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iaşilor din 1755*, p. 8).

[2]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. II, p. 35.

unul cu altul un leu șasezeci și șapte de bani: banii Visteriei, şi căte patrusprezece parale de leu obicinuita răsură după cisla ceşi vor face ei în de ei pe starea și putința fieştecăruia; după care cislă să de izvod la Visterie iscălit de starostele şi de căţiva fruntaşi ai neguţitorilor; arătând pe fieştecare anume cu porecla lui și la ce loc se află șăzători, și după acel izvod vor da într'un an unsprezece dăjdii, adecă: șasă dăjdii căte căte *(sic)* pe una pol lună o dajdie și trei dăjdii la vremea agiutorinţăi de iarnă şi şi două dăjdii la agiutoriul cheltuelelor Visteriei ce să ea vara iar mai mult de dăjdiile arătate să nu se supere »[1]. Faptul că aici se fixează unsprezece dăjdii a câte un leu și șasezeci și șapte de bani dajdea, ceea ce revine — dacă socotim leul a 120 de bani, cât valora în această epocă —, la șaptesprezece lei și șaptesprezece bani pe an, de fiecare breslaş, este numai un chip de-a se şti q antumul sumei pe care breasla trebuia să o plătească anual, și nu că fiecare breslaş urma să verse la stărostie câte 17 lei 17 bani pe an, în unsprezece rate egale. Această cotă era socotită « unul cu altul », însă contribuţia negustorilor din breaslă varia dela om la om, după averea ce aveau, cota contributivă fiind proporţională cu această avere ce se stabilea în sfatul obştesc al breslei când se cisluiau ei în de ei.

După Gh. Ghibănescu, între sistemul de ruptă fixă pe cap de breslaş și acela al cislei exista o profundă deosebire, deoarece, dacă rupta era, spre exemplu, de 175 galbeni, și breasla se compunea din 35 de persoane, în cazul întâi se « ştia că fiecare avea a plăti 5 galbeni pe an, fie că în cursul anului dispărea sau nu vreunul dintre ei. Dacă ar fi plătit birul în cislă trebuia ei să garanteze la fiecare șfert cei 26 galbeni, fie că erau sau nu erau 35 la număr »[2]. Deci, după această teorie nu orice ruptă atrăgea implicit și răspunderea solidară și nelimitată a tuturor breslașilor, ci numai aceea în care se stipula fixarea cotei individuale prin cislă. Părere cu totul greșită, deoarece, în caz contrar, care mai era necesitatea încheierii acestor rupte colective când Visteria cunoştea și ruptele individuale? Fapt este, că oricare ar fi fost forma ruptei, suma globală statornicită între breaslă și Visterie sau Cămară trebuia plătită de semnatarii cari figurau în izvod, iar, în caz de insolvabilitate sau de dispariţia unuia dintre ei,

[1]) Acad. Rom., Doc. 62. Pachet XXX.

[2]) *Breasla Armenilor din Roman*, Iași, 1910, p. 10.

ceilalţi tovarăşi acopereau cota acestuia, fără a putea să introducă un alt nume pe listă, după cum nici nu-şi puteau scădea cotele prin introducerea de noui membri în breaslă: « iară de vor mai veni şi alţi neguţitori, spune sus menţionatul hrisov al lui Constantin Cantemir, să nui tragă agiutoriu la dânşii ce afară din soma care săntŭ ei tocmiţi cu domniia mea, să aibă a da şi aceea precum se va aşeza eĭ să se adaogă soma iară nu se scază »[1]). Tocmirea ruptelor colective erau tocmai o garanţie că întreaga sumă prevăzută în învoială, va intra în casă, ceea ce, de altfel, o spune însuşi Ghibănescu, vorbind de birul breslei Armenilor din Roman: « Plata birului însă, pentru mai multă siguranţă nu se făcea pe individ ci şi pe grupă, pe comunitate, pe *breaslă*, pe *rufet*, când individul nu prezenta fiscului destulă suprafaţă socială nici garanţie legală »[2]).

Suma cu care se încheia prima ruptă, nu rămânea aceeaşi sub toate Domniile, ci, trebuind reînnoită odată cu înscăunarea fiecărui nou domn, şi cum tot venitul ţării era al lui, avea toată libertatea să scadă sau să ridice suma globală a ruptelor breslelor, şi, în consecinţă, cotele individuale şi sistemul însuşi de socotirea lor. Aşa, spre exemplu, de unde Alexandru Const. Mavrocordat, stabilise sistemul cislei cu o cotă medie de 17 lei şi 17 bani, trei ani mai târziu, în Noemvrie 1786, Alexandru Ioan Mavrocordat, nu numai că desfiinţează cisla, înlocuind-o cu cotă fixă şi egală, dar încă o şi scade simţitor: « am hotărât ca darea birului lor să fie la Vistieria Gospod, dănd căte cinsprăzăci lei pe anu de tot numele, de două ori întrun anu, adecă giumătate la Sfeti Gheorghie şi giumătate la Sfeti Dimitrie, dănd pe această sumă şi căte cinci parale, de tot leul răsură şi cu mai mult să nus supere, nici să să însărcineze »[3]).

Inlăuntrul breslei, membrii ei erau liberi să scutească pe acei cari, din diferite motive nu puteau răspunde cota aferentă: « Costantin Guliĭ fiind om bătrăn sa socotit de cătră briasla ciobotarilor noştri moldoveni ca de astăz estĭ ertat di toate dările şi havalelile cil calcă în breaslă. [1]828 Săpt. 30 »[4]). Uneori, astfel

[1]) Th. Codrescu, *Uricar*, vol. II, p. 35.

[2]) *Loc. cit.*, p. 8.

[3]) Acad. Rom., Doc. 61, Pachet XXX.

[4]) *Catastihul breslei ciubotarilor din Botoşani*, Insemnări stăroseşti, Ms. fol. 21.

de scutiri se făceau de către Vodă însuși. Așa, la 6 Iunie 1727, Grigore Ghica scutește pe « Ioniță curelar gospod care lucrează la cămara gospod » de banii ruptei și de toate angăriile, « nimărui nimic să nu dea măcar or ce greu ar fi pe țeară sau pe breasla curelarilor », ordonând ca « tu văt[af] de curelari și voi curelari la nimic cu voi să nul amestecați » [1]. Tot Grigore-Vodă Ghica, la 23 August 1740, scutește pe Ivan Brașovanul « de toate dările și angăriile or căte ar fi pe alții el și dughiana lui să nu fie supărat. Așijdere, să aibă pace și despre neguțtori el și dugheana lui, la schimburi să nul supere și nici să schimbe galbeni nici zloți nici orți nici lei nici altfel de bani niciun fel întru toate și de toate să aibă bună pace ca să poată odihni nesupărat fiind om strein » [3].

Breslele economice, până la așezământul lui Alex. Ion Mavrocordat, în 1786, erau toate cu rupte la Visterie, iar cele naționale obștești la Cămara domnească. Acest domnitor ia dela Visterie breasla neguțătorilor din Iași și o trece la Camară, dispoziție care se păstrează și de către domnii cari urmează, între care și Alex. Constantin Moruz, care reînnoește așezământul la 30 Februarie 1803 [2].

Breslele sociale, principial, erau scutite de dăjdii. Totuși, îl vedem pe Const. Mavrocordat, la 25 Ianuarie 1735, punând la bir și pe cei treizeci de ciocli dela Roman: Ii scutește « de civerturi și de toate dările și angăriile, și de zloți și de galbeni, de podvezi, de cai de olac, de braniște, de fân, de secerea gospod, de salahori, de ghiață, de gunoi, de clăci gospod, de schimburi și de lucru de coasă și de tot lucrul domnesc », însă adaugă imediat: « numai atâta vor da și ei, la vremea hărtiilor, de om câte un galbăn » [4].

Cu Regulamentul Organic dăjdiile breslelor iau o altă formă.

Incă din 1831, tipografia Mitropoliei Moldovei tipărea o înștiințare prin care, sub semnătura Hatmanului Alex. Ghica și a Vel Visternicului Mihai Sturza, se aduceau la cunoștința populației « ponturile de frunte ale Regulamentului organicesc » în conformitate cu « privileghiile foarte însămnătoare » acordate prin-

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 410.

[2]) *Ibidem*, fol. 424.

[3]) Acad. Rom., Doc. 53, Pachet XXX. Vezi și P. Râșcanu, *Lefile și veniturile boerilor Moldovei*, p. 14.

[4]) Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol. II, p. 22.

cipatelor prin tratatul de Adrianopol şi legiuite în Obşteasca Adunare, prin jurnalul încheiat la 31 Martie 1831. Printre acestea, la pontul al 6-lea, lit. g, se arăta că: «Tot neguţitoriul sau meşter, lăcuitoriu unui oraş sau tărg, mădulariu a vreunei corporaţii, adică bresle, va plăti pe an Visteriei o dare pentru cartea numită patentă şi se va scuti de toată altă dare supt nume de bir, fumărit, ocărit, cotărit, a. p. — asămine sunt oborâte toate dările ce se lua la intrarea în oraş asupra lucrurilor de hrană şi acelor neapărate pentru veţuire; fieşte-care neguţitoriu sau meşter având această patentă a ocărmuireĭ, va fi volnic de a pune în lucrare a sa industrie, sau meşteşug fără nici o îngreuire sau împedecare»[1].

La 1 Ianuarie 1832, intrând în vigoare Regulamentul Organic, art. 79, al Cap. III, secţia III, partea I, împărţind populaţia ţării în birnici fără patente şi cu patente, art. XI şi XXIV ale Anexei P din acelaş capitol, trecând pe negustori şi meşteri printre aceştia din urmă, alcătuiţi în câte trei trepte fiecare.

«Neguţitoriĭ, spune art. XI, nu plătesc niciun felĭ de capitaţie pe capul lor, ce o dare pe tot anul potrivită pe întinderea negoţuluĭ supt nume de Patentă, precum şi zăciuiala dăriĭ fieştecăruia la casa Eforieĭ. Spre aceasta eĭ vor fi înpărţiţĭ în triĭ trepte.

a) Neguţitoriĭ carii neguţitoresc cu diridicata şi cu amărunta aice în ţară şi afară din ţară, care vor plăti câte două sute patruzăcĭ leĭ pe an.

b) Neguţitoriĭ cariĭ neguţitoresc cu diridicata şi cu amărunta numaĭ înlăuntrul ţării, vor plăti câte una sută douăzăci leĭ pe an.

c) Neguţitoriĭ cariĭ neguţitoresc numaĭ cu amărunta în dughene aice în ţară prin toate târgurile ţării de obşte, vor plăti câte şasăzăcĭ leĭ pe an».

In ce priveşte «meşterii de tot feliul», art. XXIV hotăreşte:

«Meşteriĭ nu vor fi supuşi a plăti capitaţie, ce vor fi în treapta patentarilor, plătind fieştecare întrun an după următoarea treptăluire:

a) Aceĭ ce ţin fabricĭ marĭ, vor plăti pe an pentru Patentă una sută douzăcĭ leĭ.

b) Aceĭ ce ţin fabricĭ micĭ, vor plăti câte optzăcĭ leĭ pe an, iară pentru aceĭ ce din nou vor deşchide fabricele să vor da dreptăţĭ după Capul al V a Reglementuluĭ.

---

[1] Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XXI, p. 418.

c) Ceĭ ce țin dughene și lucrează meșteșug vor plăti câte cinzăcĭ leĭ pe an ».

Oricine era primit într'o breaslă economică trebuia să se înscrie în controalele Visteriei, care-i elibera patenta treptei respective, prin mijlocirea starostelui breslei [1]).

Dacă Regulamentul Organic stabilește aceste categorii fiscale care, în breslele negustorești, puteau cuprinde pe toți breslașii, iar în cele meșteșugărești, pe toți din treapta a treia și prea puțini din a doua, sistemul ruptelor nu este înlăturat, deoarece art. XXVIII al aceleiași Anexe menține principiul răspunderii solidare și nelimitate a breslașilor față de fisc: « Pentru ca să lipsască

---

[1]) Patentele erau formulare imprimate care se completau cu numele, profesia și sediul celui ce-o obținea:

Cu mila lui Dumnezeu
noi
Mihail Grig. Sturza V. V.
Domnu Țării Moldovii

—

PATENTĂ

pentru fabricanțiĭ ce au mușteriĭ de treapta a tria.

Alecsandru săn Nechifor din Tărgu Piatra țănutul Neamțuluĭ, Fiind cunoscut de meșter lucrătoriŭ din corporația croit[orilor] al acestui tărg, și cuveninduse a se socoti între Patentari de treapta a tria a acesteĭ corporațiĭ și de a dobăndi toate dreptățile ce sânt legĭuite pentru asemenea meșteri, are slobodă voe a'și unelti meșteșugul peste toată întinderea Țăriĭ, plătind la Visteria Țăriĭ hotărâta somă de Patentă de triapta a tria, cinci zecĭ leĭ pe an, asemine și câte opt parale la leŭ pe an pentru ținerea slujitorilor, și osăbit cincĭ leĭ zăciuială pe darea sa, va mai da pe tot anul la Casa Eforieĭ Orașuluĭ.

Drept aceia spre a fi cunoscut și ocrotit de toate dregătoriile Țăriĭ, ca unul ce este așăzat la această orănduială a corporației sale i s'au dat la mână această Patentă încredințată cu pecetea Domnieĭ Noastre și protocolită de Dlui Vel Vist[ernicul].

(*L. P. gospod*)

Vel vist procit
Șef Secției
ss. Arion.

No. 381

Iașiĭ 1846 luna Ghenar în 1 zile (Acad. Rom., Ms. 1157, f. 83).

Sub domnia lui Grigore Alex. Ghica, se păstrează acelaș formular de patentă, cu deosăbire că dajdia se urcă la 60 lei pe an, iar răsura de 8 pa-

prilejul de prifacere cu morţiĭ şi fugiţiĭ, şi pentru a rămâne Visteria siguripsită în dările dela patentarĭ cu calfele lor în curgirea vremiĭ dela o catagrafie pănă la alta, să rămâe în socoteala breslelor sporiul ce ar urma între Patentarĭ şi calfe, ca din acela să să îndeplinească lipsurile morţilor şi a fugiţilor...». Prin urmare, cum catagrafia se făcea din şapte în şapte ani, însemna că breasla era obligată «pentru a rămâne Visteria siguripsită» să garanteze, tot timpul, plata sumei corespunzătoare numărului de breslaşi, care se găseau în ea la data catagrafiei, fixată pe baza treptelor fiscale stabilite de articolele sus menţionate. Dacă între timp intrau în breaslă noui membri, surplusul de încasări rămânea breslei; dacă

---

rale se precizează că este «pentru ţănerea jandarmilor». (Acad. Rom. Ms. 1157, f. 109).

In vremea Căimăcăniei formula este prescurtată:

Kaimakania
Prinţipatului Moldavieĭ

PATENTĂ

Pentru fabricanţii de treapta a III-a dintre ţiganii desrobiţi

Mihalachi Bucătariu din satul Lăleuţiĭ ţănutul Tutoviĭ Ocolul Tutoviĭ fiind cunoscut de meşter sau clasificat la clasa a tria şi va plăti la Visteria Statului soma de şasăzăci leĭ pe an şi deosăbit zăciuiala legiuită la casa comunală, avănd voe în puterea Patenţeĭ de faţă a unelti meşteşugul peste toată întinderea ţăriĭ şi a se ocroti de toate dregătoriile Ţăriĭ potrivit aşezământuluĭ pentru asemine.

(*L. p. Cămăcăniei*) ss). Ind.

şef secţiei
ss). Ind.

No. 127

Anul 1856 luna Aug. în 19 zile. (Acad. Rom., Ms. 1157, f. 117).

După Unire patentele se eliberează în numele Consiliului de Miniştri, de către Ministerul de Finanţe, fără nicio indicaţie de suma ce urmează a se plăti de patentar.

Principatele Unite
Clasa III-a
Ministeriul Finanselor
Moldovei

Domnul Alicsander Nechifor din tărgul Piatra districtul Neamţu fiind comersant de a treia clasă are toată voia şi libertatea a neguţitori numai

numărul lor scădea, breasla trebuia să acopere diferenţa, din prisosurile surplusului de încasări din anii trecuţi. Dar dacă numărul breslaşilor, odată fixat la catagrafie, nu mai înregistra decât ieşiri din breaslă, care se accentuau pe măsură ce trecea vremea, fără a înregistra un singur breslaş în plus pentru cei dintru început, care era situaţia vechilor breslaşi? Evident că erau ţinuţi să acopere lipsa şi tocmai aceasta punea în evidenţă Breasla blănarilor din Huşi, prin jalba pe care o adresa Eforiei târgului, la 22 Decemvrie 1843, plângându-se de concurenţa străinilor: «Având noi această misării a blănării ci după toată greutăţile vremilor noi plătim birul Visterii atăt morţii şi fugiţii din breaslă şi acum la vremi când aşteptăm să putem fi şi noi înlesniţi de a face ceva alişverişi spre a întimpina nevoile noastri atunci vin streinii cu marfă şi cu toati acestî că isnaful nostru după vechiul aşăzământ le cumpărăm marfă cu toptanul însă ei au îndrăznială înprotiva vechiului aşăzământ şi vănd şi cu amăruntul marfă şi închizăndune alişverişul dughenilor noastre când aşteptăm şi noi ceva alişveriş ci noi rămănem a purta havaeturile tărgului...»[1]. Deci sistemul fiscal aplicat breslelor de către Regulamentul Organic, este acel al ruptelor pe cote fixe şi neegale, cu singura deosebire că nu sunt decât trei categorii de breslaşi, care au la bază nu reala stare materială a fiecărui breslaş ci una presupusă după întinderea comerţului sau meşteşugului.

Regulamentul Organic păstrează neschimbate ruptele Jâdovilor, «fiindcă — spune art. *LIII*, Anexa P — aplicaţia aŭ desco-

---

cu amăruntul în locul unde locueşte, dobăndind cu aceasta toate drepturile ce sănt legiuite pentru asămenea comersanţî.

Drept aceia spre a fi cunoscută de autorităţile competente, i s'au dat această patentă încredinţată cu Sigiliul Consiliului Miniştrilor şi adeverită de Ministeriul financelor.

Ministru ss). Ind.
(*L. P. Cons. de Min.*)

şeful secţiei
No. 26 ss). Ind.

Anul 1860 Iaşiĭ Aug. 7. (Ac. Rom., Ms. 1157, f. 124).

Această patentă este a aceluiaş Alecsandru săn Nechifor, de mai sus devenit acum «Alicsander» şi negustor cu amănuntul.

[1]) Arhiva Stat. Iaşi, Tr. 1772, opis 2020, dos. 2950, fol. 2.

perit ce desăvârşit neînlesnire a înplinirii dărilor dela Evreî în alt chip, decăt cu aşăzarea tacsieî după urmarea de maî înainte, şi pe de altă parte însuş naţia Evreiască din Eşî aŭ priîmit aceasta, ca un sângur înlesnitorî chip ce şi eî aŭ cunoscut că poate fi spre plata dărilor pusă asupra lor ». Prin anaforaua Divanului, pentru fixarea bugetului pe exerciţiul 1853, la § 6 al veniturilor, se prevedea suma de 1.159.128 piaştri « dela 16.099 jidovi de prin toate târgurile câte 72 lei pe an »[1]).

b) *Angăriile*

Prin ruptele pe care le încheiau cu Visteria sau Cămara domnească, breslaşii se asigurau că, în afară de cota-parte care-i călca, ştiută de mai înainte, şi în care se cuprindea echivalentul birului, adică a dării personale pe cap, plus răsura, sau, cum am zice noi astăzi, zecimile, puse în vederea plăţii lefurilor diferiţilor slujbaşi, de toate celelalte dăjdii ce erau pe ţară, principial, dânşii erau scutiţi. Hrisoavele domneşti prevedeau de altfel totdeauna ca « să hie în pace de altele toate, nime la casa neguţitoriului să nu meargă, nici unŭ zlotaşŭ, nici căruţele, nici cară cu boi de la casă lor a lua de podvoade, nici conac la casele lor să nu ducă, nici soliî, aşijderea şi pentru cai de olac, siiman sau altu slujitorŭ să nui mai meargă la casa lor, numai când ar da boiarii atunci vor da şi neguţitorii pe prilej încă cu socoteală; iară alţiî toţi să să ferească de casele neguţitorilor precum scriu cărţile domniei mele cele iscălite şi să hie în pace de desătină de stupi şi de gorştină de mascuri şi de gorştină de oi, să dea din zece oi una ». Aşa hotăra Constantin Cantemir la 1686[2]). La 15 August 1756, Constantin Mihail Cehan Racoviţă iartă neguţitoriî şi de dajdea de doi potronici ce se lua cu titlul de « vadra domnească » în viile dela Cotnari, pentrucă « nu numai că trag în giugul cel greu al dăjdiilor Visteriei, ce şi căte poronci împărăteşti sănt cu dânşii să rădică şi să înplinescu »[3]).

Ultima aşezare a negustorilor din Iaşi, pe care le-o rânduește Alexandru Ioan Mavrocordat la 1786 şi care va ţine până la Re-

---

[1]) *Gazeta de Moldavia*, Nr. 43, din 1 Iunie 1853.
[2]) Th. Codrescu, *loc. cit.*, vol. II, p. 35.
[3]) *Ibidem*, p. 30.

gulamentul Organic, prevede, la fel, că pentru «cai de mezil, zahirea, salahori şi altea havaleli ca aceastea, ce vor fi pe alţi lăcuitori birnici ai ţării, aceaştia să nu să supere»; de asemenea «oaspeţi pre la casăle lor să nu să rănduiască, nici aşternuturi sau arămuri să nu li se ea la sosiri de musafiri, asămine şi la schimbare domniilor să nu fie supăraţ cu ceareri de rădvane». Negustorii plătesc însă şi gorştina de mascuri şi cea de oi, pe care aşezământul nu le mai trece între scutiri, iar în ce priveşte desetina de stupi şi vădrăritul, nu se mai scutesc decât trei sute de stupi şi şase sute de vedre de vin pentru întreaga breaslă, urmând, de sigur, ca în limitele acestora să şi-o împărţească între ei: «La vreame slujbilor, desătina i vădrăritul să aibă a scuti toţ neguţitorii aceaştii bresle trei sute stupi de desătină şi şasă sute vedri vin de vădrărit, pe care luând răvaş de la d-lui vel vist[ernicul] să le ţie în samă slujbaşii dela sine, nesupărănduse pe această sumă de bucate a plăti niciun banu, fără numai pe vinul ce vor avea mai mult, vor plăti după cum plătesc vădrărit toţ alţii, iar pi stupii ce vor ave piste căt iaste hotărâre să scutească, pe aciia vor plăti desătină căte 4 parale vechi de stupŭ şi căte 4 parale de cruce răsură»[1]).

Cu toate aceste scutiri, mai rămâneau încă destule angării pe care să le acopere negustorii şi meşteşugarii: *Braniştea de vară*, adică furnizarea fânului trebuitor grajdurilor gospod, se strângea la Iaşi de către boierul Grigoraşcu Costache, pe baza cărţii lui Grigore Matei Ghica-Vodă, din 20 Mai 1741, «pe obiceiŭ, dup[ă] la crăşme şi dup[ă] la breasle»[2]); la 20 Octomvrie, acelaş an, Vel cupariul Iordache, strângea «*slujba boorului*» dela toate crâşmele, fie şi din iarmaroace, «căte 44 bani şi 2 oc[ă] dreapte de băutură»[3]). Tot la 1741, Ghenarie 1, acelaşi domnitor poruncea cămănarilor să ia *camănă* «dela meserìcii ce tae vite să ia câte 3 p[o]t[ronici] de vacă şi o ocă de carne, de oae şi de capră să ia căte 5 bani şi de miel să ia căte 2 bani... de blănar şi de cojocar să ia căte 2 ug[hi] şi 6 pt. răsura pe an»[4]). Jăluind breasla blănarilor şi cojocarilor din Iaşi, cum şi cele din alte târguri că «a le lua camănă căte 4 lei de om pe an» e nedrept şi convingându-se

---

[1]) Acad. Rom., 61, Doc. Pachet XXX.

[2]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 408 verso.

[3]) *Ibidem*, fol. 406 verso.

[4]) *Ibidem*, fol. 70 verso.

Grigore Ghica că « cu năpaste şi cu o pricină prea făr de cale supăraţi, că nicidecum nu se asamănă nici să cuvine a avea vreo cale slujba Camănă cu blănărie, de vreme ce Camăna din început sau obşnuit asupra băuturi şi a mesărnicii şi la aceia sau aşăzat orânduiala ei », revoacă ordinul, prin hrisovul din 25 Iulie 1741, dat la mâna breslei, scutindu-i de această dajde [1]). In 1741, Grigore Ghica mai reorganizează şi *mortasipia* care se strângea la Iaşi, hotărînd o taxă, în bani şi natură, asupra tuturor alimentelor ce intrau în târg sau în piaţă, printre care: horilca, perjele, oloiul, şi alte articole de băcănie precum şi câte « un ban de toată precupeaţa ce vinde în tărgu şi de tot neguţtoriul ce scoate negoţ la tarabă de toată săptămâna căte un ban » [2]). In aşezământul pentru lefile boierilor, din 1776, al lui Grigore Alex. Ghica, vel cămăraşul încasa *darea cotăritului*, dator fiind « să facă coturi cu boure domneşti, haleapuri şi arşinuri: şi dând la fieştecare dugheană câte două coturi, un halep şi un arşin, să ia de toată dughiana câte 30 bani: preveghind de a purure ca să vânză negustorii marfa lor cu coturile ce se vor da cu boure domneşti »; această dajdie nu era însă datorită în fiecare an ci numai când se căftănea vel cămăraşul [3]). Acelaş aşezământ hotărînd instalarea a douăzeci şi una de *fânare pe diferite uliţi a Iaşului*, întreţinerea lor e dată în grija negustorilor: « Fieştecare dughengiu când ia veni rândul să de opt parale de fănar fănaragiului, însă 2 parale pentru lumânări şi 6 parale pentru plata ostenelei lui »; de asemenea « fieştecare dughengiu *să mături podul* de două ori pe săptămână de tină şi de gunoiŭ cât va cuprinde dughiana sa » [4]). Tot în grija tuturor negustorilor trebue să fi fost şi măsurile cerute pentru *stingerea eventualelor incendii*, despre care Poliţia Chişinăului mai aducea aminte, în Martie 1813, Breslei pescarilor din acel oraş: « când să va întămpla primejdii di focă toţ să sariţ spre stăngere cu instrumenturile arătate, cănge, scări, topoară ş cofe, cari instrumentur dator este fieştecare se le aibă gata de apurure cum ş polobocă cu apă plin nilipsit dinainte casiĭ căci care nu va fi următor la o aşa întămplarĭ sau să va arăta nesupus starosteluĭ la

---

[1]) Sig. Prager, *Blănăria în trecutul ţărilor romăneşti*. Bucureşti, 1906, p. 45.

[2]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 405 verso.

[3]) P. Răşcanu, *Lefile şi veniturile boerilor Moldovei*, p. 14.

[4]) *Ibidem*, pp. 16 şi 31.

cele poroncetoare uneĭ ca aceia să vor pedepsi cu bătaĭ spre pilda ș altora »[1]).

Mult mai grele erau însă alte trei angarale în fața cărora se plecau cu greu negustorii şi anume: contribuția cu oameni de oaste, împrumuturile domneşti şi impozitele extraordinare.

Oameni de oaste, breslele erau nu rareori obligate să dea Domniei. Sub Dabija-Vodă, 'a 1665, butnarii din Mărățâi, se vedeau siliți să vândă din bunurile breslei spre a fece față poruncii domneşti: « și aceale dealnițe leam văndut cănd au trimis Dabijea Vod. pre dumnealui pre Costantin Bantăș și pre Costantin Arapul să facem oameni de oaste, deci noi neavând ce face să rădicăm acea nevoe, noi neam vorovit cu toțiĭ şi am văndut aceale dealnițe Besericanilor »[2]).

Obligația breslelor de-a da oameni de oaste este un obiceiu polon. Dispoziții statutare în acest sens nu găsim nici în Polonia, însă avem suficiente alte dovezi. Astfel, la 15 Iulie 1524, consulii Cracoviei ordonau caretaşilor să restitue armele, proprietatea rotarilor şi anume: « două platoșă, două coifuri, două săbii, și două sulițe »[3]); la 12 Octomvrie 1541, fierarii, lăcătuşii, căldărarii şi vărarii din Cracovia, alcătuind o singură breaslă, cereau consulilor să li să admită a pune în statute o clauză prin care să prevadă ca din banii cutiei să nu se dea împrumuturi fără autorizarea breslei ci « mai bine să se cumpere cu dânşii arme pentru breaslă »[4]); țesătorii de pânză din Cracovia, la 3 Noemvrie 1563, cereau introducerea în statut a aceleiaşi obligații de-a cumpăra armătură, întrebuințând pentru aceasta banii care s'ar fi cheltuit cu ospețele, care nu mai aveau loc [5]).

Pe negustori, îi găsim luând personal parte la războiu, dimpreună cu oamenii lor, încă dela 1653, cu ocazia luptelor dintre Gheorghe Ştefan și Vasile Lupul. Acesta din urmă fugea din Iași

---

[1]) Arhiva Stat. Chişinău, Dos. 153, Primărie; fol. 15. Vezi Anexa Nr. 7.

[2]) B. P. Hajdău, *Arhiva Istorică a României*, vol. I[1], p. 79.

[3]) Domini decreuerunt ac mandauerut quod Stanislaus Zolandek et Iacobus Wyelkj seniores currificum debent restituere armaturam, quam contubernio ratificum tenentur, videlicet duas loricas, duas galeas, duos gladios, duas lanceas alias *osczepi*... » (*Prawa*, vol. I[1], p. 430, Nr. 335).

[4]) « ... sed satius ex hijs, arma pro contubernio comparentur » (*Ibidem*, p. 504, Nr. 423.

[5]) *Prawa*, vol. I[2], p. 655, Nr. 541, § 5.

în Sâmbăta Paştilor, strângea oaste cu plată şi, ajutat de ginerele său Timuş Chmelnitschi, venea asupra Iaşului, unde Gheorghe Ştefan pusese mâna pe domnie. « Beiul — spune Paul de Alep — eşi acum din Iaşi cu toată oastea, Mercuri după Duminica albă şi toţi neguţitorii greci, vrute sau nevrute, fură mânaţi şi ei la resbellŭ ». Gheorghe Ştefan e învins de Cazaci şi fuge. Vasile Lupu e învins la rândul său de Matei Basarab şi, retrăgându-se spre Iaşi, începe a strânge noui trupe « din oraş şi înprejurimi » ieşind la luptă contra lui Gheorghe Ştefan care se apropia de capitală. « In fine, beiul (adică Vasile Lupu) eşi din Iaşi, Marţi în cinci alle lui Tamouz, era cu ellŭ toţi neguţitorii şi Grecii, cei mai mulţi din simpatiă pentru ellŭ. Ei şi Cazacii formau împreună unŭ corpŭ cam de 4000 de oameni... Floarea armatei lui Vasilie — continuă Paul de Alep — eraŭ neguţitorii Greci cu slugile lorŭ (with their followers) aşezaţi la aripa dreaptă sub comanda hatmanului, fratele lui Vasilie şi a fiiloru sei ». Vasile Lupu este însă învins şi fuge [1]).

Tot negustorii îl ajută şi pe Mihai-Vodă Racoviţă, în 1716, când fu asediat de catanele Căpitanului Ferenţ în Mânăstirea Cetăţuei de lângă Iaşi: « Eşit'aŭ Mihaiŭ-Vodă din Cetăţuie, şi împreunându-se cu Tătariĭ, au repezitŭ în Târgŭ să vie mai de sârgŭ slujitoriĭ seimenĭ, şi vânătoriĭ şi negustoriĭ, şi alţiĭ toţĭ; şi îndată încălecândŭ toţĭ, au mersŭ » [2]).

Imprumuturile domneşti, erau însă distrugătoare pentru negustori, împrumuturi care se obişnuiau şi din vechi timpuri şi adesea repetate, bineînţeles fără a mai fi restituite vreodată. Negustorii mai ales, se vedeau nevoiţi să fugă din ţară. Moise Movilă, spre a-i încuraja să revie din pribegie, le acordă, în 1631, un hrisov, prin care hotărăşte ca ei « să nu aibă să dea împrumut nici odată în vecii vecilor ci să aibă să fie pentru schimb care sunt bani din Visteria domnească să facă ban buni de argint ci să nu dea pentru împrumut » [3]). Constantin Mavrocordat, în cele trei domnii ale lui, pare să fi recurs de mai multe ori la împru-

---

[1]) *Călătoria prin Moldova şi Ţara-Românească a Patriarhului Macarie al Antiohiei*, în « Arhiva istorică a României », vol. 1^2, pp. 76 şi 81.

[2]) Nicolai Muste, *Letopiseţul Ţerii Moldovei*, în M. Kogălniceanu, « Letopiseţe », vol. III, p. 61.

[3]) Acad. Rom., Doc. 86, Pachet. XXX.

muturi forţate dela breslele negustoreşti [1]. Cât de dezastroase erau şi pentru negustori şi pentru economia ţării, ne-o spune, un fost martor ocular, în măsură să cunoască în deaproape lucrurile, Ignatz Ştefan Raicevich: « Negustorii mai cu stare, sunt adesea siliţi să-şi dea banii lor Principilor. Dacă în acest timp intervine o schimbare de Domnie şi noul Domn, cum este raţional, pune mâna pe venituri, negustorii îşi pierd capitalurile lor în mod definitiv. Aceasta s'a întâmplat cu sumi atât de mari, şi de atâtea ori, încât toţi s'au văzut faliţi şi au pricinuit daune imense lesne crezătorilor negustori din Lipsca care-şi dau marfa pe credit » [2].

In sfârşit, *impozitele extraordinare*, completau opera de dezolare a negustorilor, întru cât erau impuşi cu sume mari, ori de câte ori o contribuţie excepţională se cerea din partea ţării, în acoperirea unor cheltueli. Aşa, în urma ocupaţiei turceşti, din 1821—1822, vedem pe Ion Sandu Sturza că porunceşte dregătorilor ţinutului Bacău, în toamna anului 1823, ca cei 4300 lei « analoghia hotărîtă pentru isnaful neguţitorilor » de acolo, să se facă cu cea mai dreaptă cumpănire asupra lor [3]. Acelaşi lucru se repetă şi în urma ocupaţiei ruseşti din 1828—1834, când două treimi din cei 61.900 lei, ce reprezentau chiria a patrusprezece case care adăpostise pe cei 1200 bolnavi ośteni împărăteşti, se porunceşte a fi plătită de tagma negustorească din oraşul Iaşi, sub cuvânt că « neguţitorii sau folosit cu un simţitoriu căştigŭ din alişverişurile urmate în această epohă » [4].

Unele bresle îşi aveau alipite angarale şi de altă natură decât acelea în bani sau servicii către târg, destinate doar a împlini mai mult nevoile personale ale lui Vodă şi ale unor mari dregători, deşi suntem în ajunul Regulamentului Organic. Astfel Breasla mahalilor din Iaşi, era obligată, prin hrisovul din 13 Mai 1827 al lui Ion Sandu Sturza, ca pe lângă plata birului lor «cât îi va ajunge» să mai plătească Agiei un havaet « pe tot anul căte zăci lei de numi, cu vărătul vaselor în pivniţă şi cercuitul lor la curtea domnească, la casa dumisale vel visternic: şi vel agă: fără nicio plată » [5].

---

[1]) I. Minea, *Reforma lui Const. Mavrocordat*, p. 105.

[2]) *Osservazioni storiche naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia*. Napoli, 1788, p. 136.

[3]) Acad. Rom., Doc. 171, Pachet. CC.

[4]) Revista « Buciumul român ». Iaşi, 1875, Anul I, p. 161.

[5]) Arhiva bis. Sf. Andrei din Iaşi, doc. XI.

Regulamentul Organic desfiinţează toate usumaturile, cum se mai numeau veniturile personale ale domnului, printre care erau şi goştina, desetina şi vădrăritul «ca unele ce nu sânt priimitoare de o regulă asămănată cu aceea a birului direct» (art. 65), desfiinţând de asemenea şi toate dările «care supt feliurite numiri şi în deosăbite vremi au fost purure asupritoare pentru dajnici» (art. 66). Cu toate acestea, la 1846 Februarie în 5, Breasla mindirigiilor din Iaşi continua să se jeluiască Sfatului Cărmuitor de «plata birului, ţinerea pastoiului şi alte havalele»[1]).

§ 3. — Jurisdicţia

Prin derogare dela dreptul comun, breslaşii nu erau justiţiabili de instanţele obişnuite vechiului nostru drept. Vornicii, pârcălabii, cămăraşii, sau boierii de starea a doua, cari obişnuit judecau pricinile mici, nu aveau a se amesteca în vieaţa breslaşilor, cu neînţelegerile dintre dânşii, privind meşteşugul sau negoţul lor, cu incidentele ce se puteau naşte din lupta pentru dobândirea de muşterii, cu nerespectarea ponturilor catastihurilor sau obiceiurilor tradiţionale ale breslelor: «Aşijderea pârcălabii sau alţii întru giudeţele mireneşti, carii sar amesteca întru giudeţile starostelui ca să strice obiceiurile breaslei şi aceia încă să fie legaţi suptu tot blăstămul care scrie mai sus», spune Episcopul Atanasie, întărind, la 28 Decemvrie 1724, catastihul Breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman[2]). Breslaşii, de asemenea, sub sancţiunea blestemului din catastih, nu se puteau adresa aiurea, să-şi afle dreptatea, decât numai la breaslă: «Când vor avea vreunii din meşteri pricină unul cu altul, să nu margă la alte giudecăţ, fără numai starostele împreună cu breasla săi giudece şi neodihninduse, spune pontul al 10-lea al catastihului Breslei lăutarilor din Huşi, să vie la episcopie împreună cu starostele»[3]). Se stabilesc deci două grade de jurisdicţie: a breslei şi a Episcopiei, în toate pricinele pe care meşterii le vor avea «unul cu altul», ceea ce înseamnă că în conflictele care depăşeau limitele unui simplu incident, privind

[1]) Arhiva Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 7860, fil. 6.
[2]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 9.
[3]) Pr. C. Bobulescu, *Lăutarii noştri*, p. 146.

persoana sau uneltirea meşteşugului şi negoţului lor, precum şi conflictele cu terţii, erau de competinţa instanţelor obişnuite, aşa cum se precizează în pontul al 6-lea al catastihului breslei făclierilor din Botoşani: « Oricarile din breslaşi va greşi în pricinile breslii, să nu aibă a merge pe la alte giudecăţi, ce săl giudece starostele cu ciialalţi breslaşi şi săl certe după vina lui. Iar de va avè vină mai mare şi nul va putea aşeza starostele cu ciialalţi breslaşi, să aibă a merge la Sfânta Mitropolie ori la protopopul de Botoşani ca săi judece precum au fost din vac, însă numai la pricini de ale breslilor, iar, fiind deosăbite pricini, atunci să aibă a merge la dumnealor dregătorii politiceşti »[1]. In primele timpuri, după obiceiul frăţiilor, conflictele cu terţii erau tot de competenţa jurisdicţiei speciale a breslelor, după cum mărturiseşte catastihul breslelor unite din Roman: « Aşijderea şi fraţii cându să vor sfădi cu vreun om ce nu iaste de briaslă, sau măcar fraţii ei înde ei să nu aibă a mearge la giudeţ, fără de ştirea starostelui iar de vor merge făr de ştirea starostelui pre aceia fraţi săi cearte starostele şi săi globască pre obiciaiu ».

Dispoziţii instituind această jurisdicţie excepţională, se găsesc în toate catastihurile breslelor de tot soiul, fie economice, fie sociale sau naţionale, şi dacă în unele din ele, cum este acela al breslei blănarilor din Botoşani, nu o găsim, aceasta nu înseamnă că se conduceau după alte regule. Aşa încât, înainte de Regulamentul Organic, breslele îşi aveau o jurisdicţie a lor proprie, în care, prima treaptă era breasla însăşi, iar cea de a doua, Biserica sau autorităţile mirene.

1. Prima instanţă

Dacă, principial, starostele era împărţitorul de dreptate, după ponturile catastihului şi obiceiul breslei, cu toate acestea complectul de judecată nu era acelaşi la toate breslele, după cum, în aceeaşi breaslă, nu era acelaşi pentru toate pricinile; pedepsele variau şi ele dela o breaslă la alta, fie şi pentru una şi aceeaşi culpă; neschimbată pentru toate nu era decât procedura. Urmează aşa dar să cercetăm în parte: complectul de judecată şi competinţa sa, procedura şi hotărîrile.

[1] Acad. Rom., Ms. 215, fol. 2.

a) *Complect de judecată și competență*

Variind dela breaslă la breaslă și dela caz la caz, complectul de judecată se forma fie numai din staroste, fie dintr'un număr de breslași sau adunarea întregii bresle, sub președinția sa.

1° *Starostele singur*

Cazurile în care starostele judeca și pedepsea singur par a fi fost mai rare și numai în pricini de mai mică importanță. Incheierea cont actelor de ucenicie și întovărășirea a doi meșteri, care se făceau fără știrea și consimțământul starostelui, catastihul breslelor unite din Roman le dădea în cercetarea acestuia: « Așijderea *a primi ucenic fără voia starostelui*, să nu fie volnic niciunul din frați, iar de va priimi ucenic fără voia starostelui săl globască starostele pe acela meșter... Așijderea *a se însoți meșter cu meșter la niscareva Negoț făr de voia starostelui*, volnic să nu fie niciunul din frați: iară de se vor însoți fără de știrea starostelui: săi globască pe amândoi, pre acei doi frați însoțiți ».

Cercetările referitoare la *smomirea ucenicilor și a calfelor*, erau, mai peste tot, un atribut al stărostiei, care hotăra și aplica pedeapsa: « Orice meșter va smomi și va lua ucenic dela alt meșter să aibă starostele a-l globi cu zăce lei și pe ucenic să-l bată cu 50 toiege » hotărăsc făclierii din Botoșani prin pontul al 4-lea al catastihului. O dispoziție analoagă se cuprinde și în pontul al 5-lea al catastihului, din 1768, al blănarilor din Botoșani, mărindu-se doar pedeapsa [1]), iar ciubotarii din Iași și Botoșani, spun la fel: « Pre ucenic cel va smomi alt meșter, și va fugi dela stăpânul său, să aibă starostele a globi pe meșterul acela ce va smomi pe ucenic, și ucenicul să se certe, iar acel meșter ce l-ar fi smomit, să dea gloabă trei lei » (pontul 3) [2]).

Atunci când starostele trimetea după un breslaș și acesta *nu răspundea la chemare* era cercetat și pedepsit de staroste: « Când va trimite starostele orĭ la carele ca să vie la îngroparea vreunuia dinŭ breslașĭ saŭ la altă trebuință, și nu va veni, să aibă a-lŭ globi » decide pontul al 4-lea al catastihului din 1768 al blă-

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 3.

[2]) Th. Codrescu; *Uricariu*, vol. XIV, p. 2 și Ms. Anexa Nr. 3, fol. 1.

narilor din Botoşani. Numai excepţional găsim pe staroste hotărînd singur într'un caz, pe care toate catastihurile îl consideră de extremă gravitate — necinstirea şi neascultarea starostelui — şi în care, acelaşi catastih de mai sus, la pontul al 3-lea, decide: « Starostile ce va fi, toţî să-lŭ cinstească şi să-ĭ dea ascultare, iarŭ carele va necinsti pe starostile şi nu va asculta de dânsulŭ, să-lŭ cearte şi să-lŭ globească cu 6 zloţĭ, după obiceaiulŭ vechiŭ ».

La breslele sociale atât de ciocli, cât şi de mişăi, judecata în primă instanţă aparţinea starostelui singur, cu toate că textul catastihurilor pare că-i dă în jurisdicţia exclusivă a Bisericii. Intr'adevăr, pentru cioclii din Focşani se prevede că « nimene din judecăţile mireneşt[i], din boiarĭ, din staroşt[i], să n'aibă voe, nici treabă a globi sau a certa pă starostele au pă cioclii, numai [Mitropolitul], iar altul nimeni, ori pentru ce vină » dar, cum mai jos se pedepseşte cu o sută de toiage pe « carele den ciocli va mearge la alt giudeţ şi nu va merge la staroste »[1], înseamnă că tot starostele era acela care judeca pricinile cioclilor săi.

Situaţia identică era şi pentru mişăi, a căror catastih în acest punct, este copia fidelă a catastihurilor de ciocli: « Nime din giudecătorii lumeşti, din boiari — se hotăreşte pentru mişăii din Roman —, să naibă voe a giudeca sau a globi sau a certa pre starostea, nice pre mişei, fără numaĭ singurŭ preaosfinţitŭ părintele dela Sfânta episcopie din Roman », adăogându-se ca şi pentru ciocli: « Carele din mişei va merge la alt giudeţ şi nu va merge la starostele, o sută de toiage »[2].

2° *Starostele cu fruntaşii*

A doua formă a complectului de judecată, ce întâlnim în documentele breslelor, este aceea a unui număr restrâns de breslaşi, prezidaţi de staroste. Documentele ne vorbesc însă de « povăţuitori » şi de « fruntaşi ».

In forma sa din 10 Februarie 1818, catastihul breslei blănarilor din Botoşani, nu pomeneşte nicăieri de staroste, ci numai de « povăţuitorii breslei », ca elemente statornice, care nu puteau fi decât starostele şi epitropii: « Povăţuitoriĭ bresleĭ ce vor fi, spune pontul al 3-lea, toţĭ să-ĭ cinstească, dându-le căzuta ascultare,

[1] Acad. Rom., Ms. 237, fol. 417 verso.
[2] *Idem.*, Ms. 965, fol. 31.

iarŭ carele dinŭ breslaşĭ arŭ cuteza cu înpotrivire a nu să supune ascultăriĭ povăţuitorilorŭ, să fie globitŭ cu cincĭ ocă de ciară». Aceşti povăţuitori apar la toate ponturile unde era vorba de judecată şi de certare: «Care se vor pune tovarăşĭ fără ştirea povăţuitorilorŭ bresleĭ, să să globască cu patru ocă ceară» (pontul 11), etc.

Breasla neguţitorilor din Iaşi are «fruntaşi» cari judecă împreună cu starostele: «Toate pricinile de judecăţi ce vor ave neguţitorii să aibă a le căuta starostele dinpreună şi cu fruntaşii din neguţitori fără nicio patimă sau interes»; aşa hotăra hrisovul din 1783 al lui Alexandru Constantin Mavrocordat, iar dacă, după trei ani, omonimul său, Alexandru Ion Mavrocordat, adaugă la urma hrisovului, ce-l dă aceloraşi negustori, că «Toatea pricinile şi alte treabuinţea ce vor ave, să să cautea de către dumnealui Vel Visternicul şi după dreaptate hotărândusă să se pue la cale, iar dumnealui vel agă sau alţi zapcii să nu aibă ai supăra»[1], se referea fie la dăjdiile de care vorbea mai sus fie la cea de-a doua instanţă la care puteau recurge împricinaţii nemulţumiţi cu judecata starostelui şi a fruntaşilor; deoarece, este imposibil ca vel vistiernicul să se fi ocupat personal cu sutele de mici conflicte privind persoana breslaşilor în neînţelegerile dintre dânşii, aşa încât interpretarea pe care-o dă V. A. Ureche acestui text, că «nu se mai judecă comercianţii de bătrânii lojei, ci sunt justiţiabili de vel vistiernicul» nu poate fi exactă[2]).

Termenul «fruntaş» nu este însă neapărat sinonim cu acela de epitrop, cum arătam şi în altă parte[3]). Fruntaş era orice breslaş mai cuminte şi mai cu stare, cu experienţa vieţii şi a negustoriei. Se forma din doi, trei asemenea colegi, un consiliu ad-hoc, în vederea soluţionării unei pricini administrative sau judecătoreşti ivită înlăuntrul breslei. Ei formau aşa zisa «longe», expresie foarte rar întrebuinţată în Moldova: «şi toate pricinele ce vor fi intri dănşeĭ şi le facă longe după obiceĭ cu căţva fruntaş» spuneau instrucţiile starostelui de pescari din Chişinău, din Martie 1813[4]). Fruntaşii cari intrau în complectul de judecată nu erau deci aceiaşi ci se schim-

---

[1]) Acad. Rom., Doc. 61, Pachet XXX.

[2]) *Istoria Românilor*, vol. VII, p. 286.

[3]) Partea *II*, Cap. *II*, § 2, Nr. 1, lit. b.

[4]) Arhiva Stat. Chişinău, Primărie, dos. 153, fol. 15. Vezi Anexa Nr. 7.

bau dela o pricină la alta. Chipul în care erau desemnaţi nu ne este cunoscut. Erau ei indicaţi de staroste, de breaslă sau după normele arbitrilor de astăzi? In judecata lor veneau însă orice pricini care, în primă instanţă, catastihurile unora din bresle cereau să fie soluţionate de ei.

3° *Starostele cu breasla*

Constituirea tuturor breslaşilor ca for de judecată, sub preşedenţia starostelui, nu intervenea decât în cazuri în care fapta ce urma să se judece prezenta un interes general, fie că cinstea breslei era în joc, fie că însăşi existenţa ei putea fi sdruncinată.

In primele timpuri de fiinţare a breslelor, atunci când păstrarea credinţei şi operele de asistenţă erau încă pe primul plan, cinstirea praznicului era o riguroasă datorie pentru oricare breslaş. Purtarea necuviincioasă în această împrejurare era socotită ca interesând întreaga breaslă, şi deci toţi meşterii trebuiau să-şi spună cuvântul: «Că *carele din fraţi va grăi cuvinte deşearte la masă, sau va face nebunii, sau sfadă*, Acela frate să fie certat cu mare certare şi foarte globit: adoa zi după praznic săl globască starostele cu toţi fraţii» spune catastihul breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman. De altfel, şi pontul 7 al glavei a 44-a a Pravilei lui Vasile Lupu, spune că «mai mare sudalmă să chiamă cănd va sudui neştine pre altul în vreun loc ca acela de cinste, unde vor fi mulţĭ oameni străngĭ, cumu'ĭ în mijlocul trăguluĭ sau la vreo nedee sau în curtea domnească sau la vr'un praznic».

Neascultarea, insulta sau ameninţarea starostelui erau socotite ca fiind adresate întregii bresle. Repetarea unor astfel de acte putea duce la desorganizarea alcătuirii, deci se impunea o înfrânare solemnă şi exemplară. Pe de altă parte starostele era considerat ca purtător de porunci domneşti şi ca judecător alor lui, iar Pravila lui Vasile Lupu hotăra: «Cela ce suduiaşte pre omul cel domnesc face mare sudalmă» (glava 44, pont. 13); iar în fruntea Pravilelor împărăteşti, la glava 1, pont. 2, Vasile Lupu spune: «cela ce va sudui sau va face vreo nevoie oamenilor celor domneşti face greşala cum are sudui pre domnul său» ; iar, la pontul 3: «Cela ce nu să va pleca sub învăţătura giudeţului, face greşală cum are fi suduit pre domnie». Aşa se explică pentru ce

în toate catastihurile judecarea lor aparţinea marelui complect al breslei: « Iară care frate nu va veghea voe starostelui, cei va întoarce cuvintele, sau îl va sudui, pre acela frate foarte [săl] cearte starostele cu toţi fraţii » hotăreşte catastihul de mai sus; şi, mai departe: « Pre staroste, să-l aibă cu toţii la cinste şi să-i dea ascultare la toate orănduelile breslii; iar carele să va arăta înprotivitor şi îl va necinsti sau îl va sudui sau va rădica mănă asupra lui unul ca acela să s[ă] globască şi să s[ă] certe între toat[ă] adunarea breslii după fapta sa ca şi alţii, să s[ă] părăsască ». La breslele ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani, în fruntea catastihurilor, pontul 1, prevede globirea pentru o asemenea faptă de către « starostele cu ceilalţi meşteri ».

Recurgerea la altă judecată decât la aceea a breslei, era considerată de asemenea ca un atentat la existenţa ei, interesând întreaga suflare şi, în consecinţă, toţi trebuiau să cerceteze o astfel de încercare şi să o pedepsească. Dispoziţii de această natură se găsesc în toate catastihurile: « Carele din meşteri va fi greşit, spun ponturile a 11-lea din catastihurile ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani, adecă va fi de judecată, să nu aibă a merge pe la alte judeţe, ce să'i judece starostele cu breslaşii ».

Dacă un breslaş *luând mită* lucra contra intereselor alcătuirii, judecata aparţinea tot întregei bresle. Meşterul lăutar străin de localitate, putea să cânte la Huşi, conform aliniatului întâiu din pontul 5 al catastihului lăutarilor de aici, însă numai la zile de târg, dând şi doi potronici, iar « a dooazi să lipsască de acolo ». Dacă însă rămânea şi cânta pe ascuns, era pedepsit cu amendă şi bătaie şi « meşterul ce l-ar găsi şi luându-i ceva nu l-ar duci la starosti, să s[ă] globască de starostele înpreună cu breasla ».

In sfârşit, *apărarea dreptului de monopol* al producerii şi desfacerii mărfurilor breslei fiind pe primul plan al intereselor economice ale acesteia şi, pentru contravenienţi, catastihurile prevăzând confiscarea mărfurilor, faptul putea da loc la serioase conflicte cu cei străini de breaslă, dacă o umbră de abuz ar fi intervenit. Aceasta face ca în asemenea împrejurări, cercetările de judecată să se facă de către întreaga breaslă. Aducerea de ciubote de aiurea se putea face de către oricare negustor din afară, dacă, înainte de 17 Noemvrie 1821, plătea la stărostie o taxă de doi bani de perechea de ciubote (pontul 7), sau, după această dată, conform pontului al 21-lea din noul catastih întărit de Ion

Sandu Sturza, de şase bani de pereche[1]). In caz de vânzare pe ascuns, volnic era « starostele cu meşterii să le ia toate să fie a breslei ». O hotărîre asemănătoare este şi în pontul al 5-lea din catastihul breslei făclierilor din Botoşani: « Aşijderea să nu fie volnic nimenea, ori din pământeni, ori din străini, a face lumănări şi a le vinde, fără ştirea starostelui şi a breslii, ori furiş, ori făţăş, pe la mahalale, iar care va face un lucru ca acesta să le la ceara şi săul şi să-i şi globască ».

b) *Procedură*

Sesizarea instanţei judecătoreşti se făcea, de sigur, printr'o jalbă, mai ales verbală, care se adresa starostelui. Acesta chibzuia gravitatea faptului şi, sau îl reţinea, spre a-l judeca singur, sau îl trimetea în judecata unuia din cele două complecte, ţinând seamă de poruncile catastihului şi de cercetarea sumară a faptului reclamat sau de care starostele însuşi se sesiza.

Judecata se făcea la sediul, la loiţa breslei, iar procedura de fixarea termenului şi de citarea celui vinovat vor fi fost şi mai expeditive ca în judecăţile boierilor sau autorităţilor mai mici ale timpului. Această procedură o găsim scrisă în catastihul breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman: « Cându va trimite starostele pe fraţi la fratele cel greşit săl aducă, datori sintu fraţii cei trimişi, să margă săl aducă: şi de nu va vrea să vie, Binişor, săl aducă şi fără de voia lui, cum nu va pofti ». In cazul în care familia celui vinovat s'ar fi opus la ridicarea lui, împotrivitorii erau pedepsiţi cu bătaie şi amendă: « şi femeaia lui sau ficiorii lui sau rudele lui, să nu aibă voe a sări pe porunca starostelui să scoaţă pe acel vinovatŭ. Iară cine va sări, să ia certare şi gloabă » spune acelaşi catastih. Această procedare trebue să fi fost dealtmintrelea în obiceiul timpului, deoarece o dispoziţie identică găsim şi în catastihul din 12 Septemvrie 1690, al frăţiei tinerilor armeni: « Iar dacă părinţii sau prietenii s'ar amesteca şi ar lua partea tânărului fiu sau frate...., unul ca acesta să fie judecat şi pedepsit atât duhovniceşte cât şi trupeşte de arhiereu »[2]).

[1]) Th. Codrescu, *loc. cit.*, vol. XIV, p. 14.

[2]) Gr. Goilav, *Statutele breslei tinerilor botoşăneni, eşeni şi romaşcani*, în « Arhiva » din Iaşi, vol. VII, p. 634.

Catastihul breslelor reunite din Roman permitea starostelui să ia şi alte măsuri procedurale: « Aşijderea şi zăloage a lua are voe starostele: a trimete pe fiecare frate şi acela a cui ia zălogul să nu aibă a nu da a popri zălogul ». Această dispoziţie nu este decât acea *pignoris capio* din procedura dreptului roman *(legis actiones)*, mijloc de constrângere întrebuinţat de magistraţi pentru a se face ascultat, fiecare în sfera atribuţiilor sale, prin luarea de obiecte dela acel care nu i se supunea şi distrugerea lor în cazul unei rezistenţe prelungite [1].

La breasla negustorilor din Iaşi, mai numeroasă ca celelalte, înmulţindu-se, cu vremea, pricinile de judecată, la 1783, Alexandru Const. Mavrocordat acordă starostelui « patru oameni străini, care iarăşi să fie scutiţi de toate dările ca săi fie de trimis a chema pe neguţitorii care vor avea pricini ei în de ei ».

Toate probele se consumau imediat, fără amânări, eventualii marturi fiind aduşi cu aceeaşi invitare sumară ca şi vinovatul însuşi, pentrucă e puţin probabil ca hotărîrea să nu se fi dat în chiar prima zi de judecată, când ştiut este că însuşi Divanul domnesc nu proceda altfel [2].

Când judecata breslei era în primă şi ultimă instanţă, hotărîrea devenea imediat executorie, prin îngrijirea starostelui: « aducând starostele şi la supunere pe cei nesupuşi şi să facă şi hotărire judecăţii » spune hrisovul negustorilor din Iaşi din 1783. Dacă pricina nu se putea soluţiona mulţumitor în prima instanţă, hotărîrea din apel, era adusă la împlinire tot de către staroste. In cazul în care starostele întâmpina dificultăţi, în executarea unei hotărîri, putea cere concursul vătavului de aprozi, şi într'un caz şi în altul oareşicare taxe urmând a se plăti, dacă era vorba de judecata unei pricini băneşti. La breasla negustorilor din Iaşi, hrisovul de mai sus prevede 5% asupra sumei de plată, când « doi vor ave pricină de giudecată şi se va căuta pricina lor de staroste » şi 10% dacă « se vor împlini prin marafetul văt[avului] de Aprozi ».

---

[1]) P. Girard, *Manuel élémentaire de droit romain*. Paris, 1906, p. 977; D-l Prof. D. R. Ioaniţescu crede că zălogirea însemna aici pedeapsa confiscărei averei în totul sau în parte a celui condamnat. (*Renaşterea meseriilor*, pp. 92-93).

[2]) Dim. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, vol. II, p. 111.

c) *Hotărâri*

Judecățile breslei soluționau atât pricinile de ordin comercial, născute din raporturile de această natură dintre breslași, pricini curat bănești, cât și pe acelea de ordin penal, rezultate din conflictele personale dintre acei cari, pe diferite trepte meșteșugărești, populau breasla sau din nerespectarea opreliștilor prevăzute în catastih.

In materie comercială se aplica, de sigur, obiceiul pământului, cu o tendință cât mai accentuată către arbitrajul starostelui, deoarece Pravila lui Vasile Lupu, care se aplică cu începere din 1646, este o legiuire penală, iar Condica lui Andronache Donici, cu putere de lege între 1814 și 1817, legiuire civilă, nu are nicio dispoziție referitoare la bresle. Prima vorbire despre « obștimi », în care se cuprindeau și breslele [1]), se găsește în Codul Calimah, care le consideră ca « persoană moralicească » (§ 40).

In materie penală se împrumută principiul general al Pravilei lui Vasile Lupu, de a lăsa sancționarea pricinelor, socotite mai mici, la aprecierea judecătorului, iar, pentru cele mai importante, judecătorul avea să aplice prevederile ponturilor catastihului [2]).

Din punctul de vedere al pedepselor, cu toate că nu fiecare breaslă sancționează la fel aceieaș culpă, totuși, principial, se observă o gradare, care, începând cu globirea lăsată la aprecierea judecătorului, ajunge la marea certare și gloabă cu confiscarea anumitor bunuri și chiar la excluderea din breaslă. Această scară corespunde, în linii generale, cu mai mica sau mai marea gravitate a infracțiunilor, pedepsite fie numai cu globirea, fie cu certarea, fie cu amândouă, fie cu confiscarea simplă sau combinată cu celelalte două de mai sus, excluderea fiind o măsură cu totul excepțională.

---

[1]) D. Alexander [Al. Degré], *Corporațiunile. Codul Calimah* (§ 38), în Rev. « Dreptul », anul XXV, 1896, Nr. 24, p. 21.

[2]) In materie de furt și omor breslașii rămâneau supuși dreptului comun. O carte din 1 April 1729, a lui Athanasie al II-lea, Episcop de Roman, amintește că un cioclu, ucigând un Arman, fugise de frica judecății. Breasla fiind solidar răspunzătoare pentru faptele membrilor săi, ceilalți ciocli fură apucați de judecători pentru fapta colegului lor. Aceștia înspăimântați, fug și ei care încotro, breasla spărgându-se astfel de fapt. (Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol. II, p. 20).

1° *Globirea*

Globirea sau amendarea era pedeapsa cea mai des aplicată, deoarece din cele douăzeci şi două de culpe înfrânate de catastihuri, unsprezece erau reprimate prin gloabe, lăsate la aprecierea judecătorilor, sau fixate de mai înainte.

Globirea lăsată la aprecierea judecătorilor sancţiona abaterile considerate de mai mică importanţă, sau atunci când culpabilii erau străini de breaslă.

In catastihul blănarilor din Botoşani, întărit de Mitropolitul Gavril Calimah la 13 Mai 1768, toţi breslaşii erau datori « a merge la casa starostelui ca *să slujască în zioa praznicului* iar carele nu va merge să să globească după obiceiu » (pont. 1); de asemenea, « *cândŭ va trimite starostele orĭ la carele* ca să vie la îngroparea vreunuia dinŭ breslaşĭ saŭ la altă trebuinţă, *şi nu va veni*, să aibă a-lŭ globi » (pont 4). La breasla negustorilor din Iaşi se pedepsea tot cu o amendă nedeterminată insultele şi bătaia dintre breslaşi: « Un neguţitoriu ce va zice *cuvânt de necinste* asupra altui neguţitoriu să se globască, hotărăşte hrisovul lor din 1783, iar *cari va rădica măna* mai cu mare pediapsă după cum vor găsi cu cale şi vor hotărî fruntaşii ». Ponturile 12 şi 13 din catastihurile ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani cer « să se globiască » atât *negustorii cari intrau la tovărăşie în taină cu ciubotarul*, cât şi *Armenii şi Jidovii* cari « vor face îndrăzneală *să vândă cu taină* » aceleaşi produse ca şi breasla.

La pronunţarea pedepsei, judecătorii apreciau împrejurările în care se comisese fapta şi, într'o oarecare măsură, nu se putea să nu ţină seamă şi de normele ce conduceau judecata în dreptul comun al vremii, pentrucă, cum spune pontul al 9-lea a glavei a 44-a din Pravila lui Vasile Lupu: « Maĭ mare iaste sudalma, când suduiaşte neştine pre altul înaintea a oamenĭ mulţĭ decăt cănd l-are sudui să fie numaĭ eĭ săngurĭ ». Aşa încât în toate cazurile în care catastihul lăsa la aprecierea judecătorilor din breaslă fixarea pedepsei, aceştia vor fi avut în vedere Pravila, care la pontul 1 al glavei citată mai sus, punea principiul general că « toată sudalma să giudecă în doó chipurĭ, sau mare sau mică despre aceste lucrurĭ ce stau prenpregiur, ce să zice pentru vina dentru carea s'au scornit şi sau făcut sudalmă spre obrazul celuĭ suduit, ce feal va fi, mare au mică, sau şi locul în care s'au făcut

sudalma, sau în ce vreame şi alte ca acestea, dece dentracestea lucrurĭ să ia isvod, de să cunoaşte carea'ĭ sudalma mare şi mică, iară giudeţul poate după voia lui să cearte pre cela ce suduiaşte ».

Globirea fixată prin catastih sancţionează abateri ceva mai serioase.

Nemergerea la biserică spre prăznuirea hramului se globea de către pontul 1-iu al catastihului blănarilor din Botoşani, întărit de către Mitropolitul Veniamin la 10 Februarie 1818, cu una oca ceară; *tocmirea calfelor fără ştirea starostelui*, atrăgea o gloabă de 3 ocă ceară (pontul al 9-lea); *meşterul breslaş care se întovărăşea în taină* cu un negustor străin de breaslă, se amenda cu 4 ocă ceară (pontul al 11-lea), fapt pentru care ciubotarii din Iaşi şi Botoşani cereau « să dea 5 ocă ceară la praznic » (pont. 12). *Smomirea unui ucenic sau calfe* era totdeauna înfrânată prin amendă: « acel meşter ce l-ar fi smomit să dea gloabă trei lei », hotărăsc ciubotarii de mai sus, în pontul al treilea al catastihurilor lor, o gloabă identică fiind prevăzută, şi în catastihul lăutarilor din Huşi (pont. 7); făclierii din Botoşani pedepseau aceeaşi faptă cu 10 lei (pont. 4), iar blănarii din acelaşi oraş, în primul lor catastih prevăd 12 zloţi, iar în cel de al doilea 6 ocă ceară (pont. 5). *Faptul de a lovi cu pumnul în masă în faţa starostelui*, era considerat ca o mare sudalmă de către cioclii din Iaşi şi Focşani şi pedepsit cu o gloabă de un taler [1]). *Vânzarea cu măsuri falşe* era şi mai tare reprimată: « şi oricare să va afla cu cot şi cu cumpănă vicleană, să plătească gloabă cinci lei, sau oricât să va găsi cu cale de fruntaşi » hotărăşte hrisovul din 1783 al breslei negustorilor din Iaşi.

2° *Certarea*

Expresia « certare » sau « să să certe » din catastihurile breslelor, nu are sensul pe care, în mod obişnuit, i-l dă Pravila lui Vasile Lupu, adică acela de « pedeapsă » sau « a pedepsi », în genere: « Cade-să să ştim cum doă cetări să dau furului. Dece o certare iaste în bucatele luĭ ce să zice să întoarcă înapoĭ tot ce va fi furat; altă certare iaste asupra trupuluĭ său, pentru greşală şi răutate ce va fi făcut » zice pontul al 99-lea dela pricina a 12-a a

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 399 şi 418.

Pravilelor împărăteştĭ pentru furtişagurĭ. In catastihuri, sensul certării este totdeauna acela de « bătaie ».

Simpla certare, lăsată la aprecierea judecătorului este mai rară şi n'o găsim decât în catastihurile breslelor ciubotarilor, atât din Iaşi cât şi din Botoşani sancţionând pe ucenicul care se lăsa să fie smomit de către alt meşter: « Pre ucenic cel va smomi alt meşter şi va fugi dela stăpânul său, să aibă starostele a globi pe meşterul acela ce va smomi pe ucenic şi ucenicul să se certe...» (pont. 3). In deobşte, când e vorba numai despre certare, ea e fixată prin catastih la un număr de toiege. Cum însă uneori găsim specificat că acestea se dădeau « la pământ » sau « beţe la tălpi », înseamnă că ori de câte ori asemenea specificări lipsesc certarea cu toiagul se aplica vinovatului « în picioare ».

Simpla certare, pronunţată contra jupânilor breslelor economice este de rară excepţie [1]), fiind însă aplicată la culpele ucenicilor. Astfel se hătărăsc câte 50 de toiege ucenicilor făclieri şi blănari din Botoşani (ponturile 4 şi 5 din catastihurile respective), la aceasta din urmă, prin catastihul din 1768, hotărându-se, pentru aceeaş faptă, 100 toiege. Ea este însă o pedeapsă mai curentă la breslele sociale. *Mergerea la alt giudeţ* decât la acela al starostelui, atât la cioclii din Iaşi şi Focşani, cât şi la mişeii dinRoman, se pedepsea cu câte 100 de toiege. « Carele din cei *tineri nu va veghea voe celor mai bătrâni* cincizeci de toiage la pământ », hotărăsc de asemenea catastihurile acestor bresle. Bătaia la pământ fiind mai ruşinoasă ca cea din picioare, stipularea ei însemna o pedeapsă mai grea.

3° *Certarea şi globirea*

Pentru cazurile grave, certarea şi globirea, combinate sub diferite forme, constitue pedeapsa curentă.

Cu certare şi globire, **ambele lăsate la aprecierea judecăţii,** se pedepseau totdeauna *neascultarea poruncilor domneşti*: « Când va veni poroncă domniască la starostele, şi va mergi starostele la casa vreunuĭ ciubotar să aibă a asculta de poronca domniască şi de starostile, iar care nu va asculta de poronca domniască şi de starostele să se certi şi să s globască », spun ponturile 10 din ca-

[1]) Bătaia aplicată pescarilor din Chişinău care nu săriau să stângă un incendiu (Arh. Stat. Chişinău, Dos. 153, Primărie, fol. 15. Vezi Anexa Nr. 7).

tastihurile ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani; iar, pontul al 3-lea din catastihul lăutarilor din Huşi hotărăşte de asemenea că atunci « Când, va veni la staroste vreo poroncă stăpânească pentru vreo slujbă de obşti şi starostele le va arăta poronca, datori să fie cu toţii a asculta şi a să supune la driapta rânduială, ce le va face starostele; iar carele să va arăta nesupus, să să certe, să s[e] globască, după obiceiu şi după vina lui ». *Producerea altor bunuri decât a acelora destinate breslei* se pedepseau iarăşi şi cu certare şi cu globire după aprecierea judecătorului: « Cizmarii săş păzască cizmăriia, cum şi ciubotarii ciubotăriia, să nu aibă voe a lucra teletinĭ sau iminiĭ sau opincĭ nici să vândă după cum au fost din vacu, iar de vor îndrăzni vreuniĭ să să certi şi să s globască ». Lăutarii din Huşi pedepseau şi pe acel « ce va necinsti sau îl va sudui sau va rădica mână » asupra starostelui, cu certarea şi globirea « între toată adunarea breslei » (pontul 2).

Cu gloabă fixă sau certare la apreciere, pedepseau aceiaşi lăutari pe meşterul străin de breasla lor care cânta în târg, la Huşi, pe ascuns şi « nu-ş va da obiceiul starostelui »; pentru acesta, pontul al 5-lea hotăra « să să globască cu 2 lei sau să s[e] certe cu bătae ».

Gloabă fixă şi certare la apreciere găsim la ciubotari, în două cazuri: *vânzarea produselor breslei pe ascuns la negustori străini* şi *vânzarea de către breslaşi a produselor jâdoveşti şi armeneşti*; şi într'un caz şi în altul, ponturile 14 şi 15 ale catastihurilor respective prevăd că « acela meşter să fie de certare şi să dea şi cinci ocă ceară la praznic ».

In fine, o ultimă combinaţie, este aceea în care **şi gloaba şi certarea sunt fixate prin catastih,** şi o găsim numai la breslele sociale, unde, în deobşte, pedepsele sunt mai grele ca la cele economice: « *Cine va sări din mişăi la starostele* gloabă trei taleri şi o sută de toiage » spune catastihul breslei mişeilor din Roman, iar acelea ale cioclilor, scad gloaba la doi taleri însă cer ca cele o sută de toiage să fie date culpabilului « la pământ », adică cea mai ruşinoasă dintre certări. Dacă un cioclu sărea însă la vătav, pedeapsa era mai uşoară, ca pentru aceeaşi faptă îndreptată contra starostelui, gloaba fiind de « un ug » şi certarea « 50 de toiage ». *Un cioclu sau un mişel care dădea palmă altuia din breasla sa*, era pedepsit cu o gloabă de 15 potronici sau 15 costande plus certarea de câte « 50 de toiage ».

In mod excepţional la breasla blănarilor din Botoşani, găsim, la un moment dat, această grea pedeapsă a gloabei şi a certării cu quantumul de amendă şi de lovituri stabilit de mai înainte. Intr'adevăr, pentru necinstirea şi neascultarea starostelui, catastihul din 1768, prevedea ca pe cel vinovat « să-lŭ cearte şi s-ălŭ globească cu 6 zloţi, după obiceaiulŭ vechiŭ » (pont. 3). Către 1772, pentru nesupunerea şi neascultarea breslaşilor, starostele Andrei Şlicariul demisionând, şi breasla rămânând « ca o turmă fără de păstorŭ », breslaşii îl roagă să vie înapoi, hotărînd, prin scrisoarea pe care i-o dau la mână, la 25 Iulie 1772, că acela « care dintre noĭ nu s'o supune poroncilorŭ starosteluĭ şi a brесliĭ, să aibă a da 5 ocă de ceară bresliĭ, şi 10 leĭ globă judecătoruluĭ de Botăşanĭ, şi 50 de beţe în tălpĭ » [1]. Această pedeapsă, excepţional de aspră, nu se menţine şi la reînnoirea catastihului din 10 Februarie 1818, pontul al 3-lea al acestui nou catastih prevăzând, în acest caz, ca cel vinovat « să fie globitŭ cu cinci ocă de ciară ».

La pontul al 7-lea al catastihurilor ciubotarilor şi din Iaşi şi din Botoşani se prevede că meşterul care va *cumpăra ciubote pe ascuns dela străinii* ce ar veni să le vândă în localitate « să fie de mare certare şi gloabă, precum au fost obiceiul din vechi ». Prin « mare certare » trebue să se înţeleagă bătaia « la pământ », indiferent de numărul de toiage, aici ruşinea contând mai mult decât durerea pricinuită de lovituri; prin « mare gloabă » se înţelege maximum de amendă.

4° *Excluderea*

In chip excepţional pedeapsa excluderii din breaslă este prevăzută în catastihurile de ciocli: « Iar carele din ciocli nu va asculta de starostele şi va vrea să strice breasla — hotăresc cioclii din Iaşi sub întăritura din 1676 a Mitropolitului Dosoftei — acela cioclu să fie trecleat şi proclet şi afurisit şi din breaslă să fie lepădat ca o oaie răioasă din turmă » [2].

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 4166, fol. 5 verso.

[2]) *Idem.*, Ms. 237, fol. 418. Catastihul breslei mişăilor din Roman, ca unul ce este o copie exactă a aceluia al cioclilor din acelaşi târg, cuprinde şi el o dispoziţie similară. (Acad. Rom., Ms. 965, fol. 32).

5° *Confiscarea*

Confiscarea era, în deobşte, o măsură care se lua împotriva celor din afară de breaslă, ori de câte ori, prin diferite mijloace, căutau să eludeze drepturile de monopol ale breslei şi numai excepţional o găsim aplicată şi la unii breslaşi; uneori era simplă, alteori, însoţită, într'o formă sau alta, şi de pedepsele de mai sus.

Numai confiscarea o găsim pronunţată de catastihurile ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani, în cazul în care un străin ar fi adus ciubote de aiurea şi ar fi încercat să le vândă, pe ascuns, în localitatea respectivă (pontul al 7-lea).

Confiscare şi gloabă la aprecierea judecătorului se pronunţa în breasla făclierilor din Botoşani, contra oricăruia « din pământeni ori din străini » care ar fi făcut şi vândut, făţiş sau pe ascuns, lumânări de ceară sau de seu, în mahalalele oraşului (pontul al 5-lea).

Confiscare şi anumită gloabă se pronunţa contra tuturor străinilor care ar fi încercat să scoată din târgul unde funcţiona o breaslă, materia primă trebuitoare uneltirii meseriei acesteia: « Străinii să nu fiia volnicĭ a scoate pelcele ce săntŭ de meşteşugulŭ aceştiĭ bresle, spune pontul al 8-lea al catastihului breslei blănarilor din Botoşani, asupra cărora să fie puternicĭ cu cartea Prea-Innălţatuluĭ Domnŭ ca să ia toate pelcelele dela dânşii după vechea aşăzarea şi obiceĭ şi încă să dè şi gloabă treizăci lei » Aceeaşi confiscare cu gloabă de 24 zloţi, o prevedea şi catastihul din 1673 al blănarilor şi cojocarilor din Suceava [1]).

In mod excepţional găsim susceptibil de confiscare şi un bun al breslaşilor, anume, întregul preţ al muncii aceluia care se tocmise fără ştirea starostelui. Este cazul lăutarilor din Huşi: « Oricare din meşterii, ce sănt supt ascultarea starostelui, cum şi cei străini, să nu fie volnici, fără ştirea starostelui, a să tocmi nici la o treabă, căt de mică; iar carii vor face una ca aciasta, să să ia hacul lor... şi să s[e] certe uni ca aciia » (pont. 11).

6° *Herâia*

In catastihul breslei ciubotarilor din Iaşi, însuşit şi de către colegii lor din Botoşani, la pontul al 6-lea, găsim următoarea

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 670, fol. 3 verso.

dispoziţie: « Năimitul moldovan de se va băga la arman să aibă a da herăia un ort ciubotarilor ».

Cuvântul « herâe » sau « ferâe » nu are încă un sens bine hotărît în terminologia noastră juridică, textele documentelor care amintesc această instituţie, fiind diferit interpretate de către istoricii şi juriştii noştri.

Dimitrie Cantemir numeşte « herâie » amenda, care se plătea, fără putinţă de iertare, de către împricinatul care nu s'ar fi înfăţişat Divanului domnesc, la sorocul ce i se hotărîse pentru judecată [1]). Cu toate acestea herâia şi obişnuita amendă sau gloabă nu erau unul şi acelaşi lucru, după cum rezultă limpede din hrisovul dela 16 Ianuarie 1628, prin care Miron-Vodă Barnovschi dădea în jurisdicţia egumenilor pe toţi oamenii mânăstireşti: « eară de nu le va plăcea giudeţul cum îi va giudeca egumenul cu soborul, să meargă să iea sorocu dela pârcălabi să-i sorocească să-i giudece pârcălabii şi să ia numai ferâia iară gloaba să fie călugărească » [2]). Ori, este cunoscut principiul vechii noastre proceduri judecătoreşti, după care, judecătorul care pronunţa hotărîrea încasa şi gloaba respectivă, ca o recompensă a ostenelilor sale; aşa încât dacă Barnovschi dispune ca gloaba, pronunţată de pârcălabi, să rămâie tot în folosul călugărilor, este o excepţie dictată de dorinţa de a nu micşora veniturile acestora, însă şi judecătorii trebuiau să-şi vadă munca răsplătită şi atunci le cedează lor herâia, tot o sumă de bani, care, obişnuit, se încasa de Visterie. Caracterul de taxă specială de judecată, percepută de instanţele de apel, dat herâei, de către hrisovul de mai sus este susţinut de marea majoritate a oamenilor noştri de ştiinţă, fără a fi totuşi de acord asupra altor elemente, al căror tot să ducă la o definiţie unică a acestei instituţii.

In marea lor majoritate, autorii noştri moderni afirmă că herâia era o sumă de bani, pe care partea câştigătoare într'un proces, soluţionat de Divanul domnesc, o depunea la Visterie, spre a se asigura că hotărîrea va rămâne definitivă. In acest sens se pronunţă A. D. Xenopol, Gh. Ghibănescu, I. Tanoviceanu şi d-l Prof. Şt. Berechet.

---

[1]) « Sin autem alteruter dicta die non comparuerit, *cheria* i. e. mulctam pecuniariam solvere debet ». *Descriptio Moldaviae*, vol. I, p. 106.

[2]) B. P. Hajdău, *Arhiva istorică a României*, vol. I[1], p. 176.

După Gh. Ghibănescu, herâia sau ferâia, era taxa plătită Visteriei de către partea care câştiga un proces, menită să complecteze procedura în materie imobiliară, asigurând pe câştigător că procesul este definitiv câştigat [1].

A. D. Xenopol, socotind-o ca « un mijloc de a îngreuia dacă nu a împiedeca reînceperea judecăţilor », o defineşte ca fiind suma de bani, pe care domnul o hotăra să se depuie la Visteria domnească, de către partea câştigătoare într'un proces, şi a cărei depunere avea de efect împiedecarea reînceperii judecăţii. Cu toate acestea el observă că nu toate documentele se referă la partea câştigătoare, ci, un document mai vechiu, din 1461, « arată că dacă partea ce a pierdut ar vra să se scoale cu nouă pornire de judecată asupra celei câştigătoare, să fie îndatorată a răspunde cele 60 de ruble, bani de legătură », în timp ce documentele mai noui « au aerul de-a exclude, prin depunerea feriei de către câştigătorul în judecată, cu totul putinţa reînnoirii procesului »; aşa încât ajunge la concluzia că: « La început, pe timpul lui Ştefan [cel Mare], hăierăia de mai târziu era orânduită de domn ca o pedeapsă pentru acel ce ar vra să ridice din nou judecata. Mai târziu ea fu schimbată în o depunere în Visterie din partea celui ce câştigase procesul, prin care depunere el se garanta contra reînceperii unei judecăţi odată desăvârşită » [2].

I. Tanoviceanu este cel dintâiu a preciza că instituţia destinată să asigure irevocabilitatea hotărîrilor, nu a fost una şi aceeaşi în tot decursul veacului al XV-lea până la al XVII-lea, ci două instituţii perfect distincte « zavezcu » şi « ferăia ». *Zavezcu* sau *zavesca* era o taxă eventuală, dar obligatorie pentru partea care, pierzând un proces, în materie imobiliară n'ar fi voit să respecte autoritatea lucrului judecat şi ar fi redeschis procesul sub o nouă domnie. *Ferăia* sau *herăia* era o taxă actuală, efectivă dar facultativă, prin care partea câştigătoare într'un asemenea proces voia să-şi asigure mai bine puterea lucrului judecat [3].

Tot ca taxă specială de procedură consideră herâia şi Dim. Stoicescu, cu singura deosebire că el o atribue ca fiind totdeauna

---

[1] *Ferâea*, în « Arhiva ştiinţifică şi literară din Iaşi », 1909, vol. XX, p. 69.

[2] *Istoria Românilor*, vol. VII, p. 106.

[3] *Zavezcu şi ferăie*, în Rev. « Dreptul », anul XLV, Bucureşti, 1916, Nr. 11, pp. 81 şi urm.

plătită de către partea câştigătoare « pentru ca judecata sau transacţia asupra proprietăţii imobilului să capete întăritura domnească, pentru ca prin aceasta să se stabilească stăpânirea părţii câştigătoare, prin intermediu' domniei »[1]).

După o notă pe care a avut bunăvoinţă să mi-o comunice, d-l Prof. Ştefan Berechet, face şi d-sa distincţie între zavească şi herâie, *zaveasca* fiind, după d-sa « o taxă bănească sau în natură, impusă de domn ambelor părţi, condiţională şi proporţională cu valoarea obiectului în discuţie, plătitoare de partea care nu va respecta hotărîrea divanului sau va călca o convenţie synalagmatică sau unilaterală »; iar *herâia* « o taxă bănească ce şi-o pune câştigătorul în Visteria domnească, în proporţie cu valoarea obiectului în litigiu, pentru confirmarea hotărîrii divanului. Partea care va redeschide procesul, fie prin apel, sub aceeaşi domnie sau sub alta următoare, fie printr'o nouă acţiune de revendicare, va plăti gloabă în boi la poarta curţii domneşti »[2]).

Intr'un document de pe la 1650, « birăul de Dorna cu nemesnicul şi toţ giuraţii » se plângea către « birău de cetate Bistriţei şi la tot svatul Măriilor Voastre », că vameşul Ion Bălan le făcuse o « trăsură », luându-le o bărbânţă de urdă, aşa că le venise « calul făr bucate ». La urma cărţii ce scriau, după ce cu toţii se închinase « de sănătate Măriilor Voastre », dornenii adaugă: «După aceste, după toate aceste svădzi şi bătăi ce-am avut, au venit Ion Bălan la noi în Dorna şi ne-mă înpăcat la casa vătămanului şi de nainte giuraţilor şi denaintea tot satul ş'amă dat şi heria vr'o patru cinci herăi de mied »[3]). D-l Prof. N. Iorga, comentând, în altă parte, acest document, spune următoarele: « Se vede deci înţelesul primitiv al herâii sau ferâii: e un vas ca « bărbânţa ». Şi cum « a-şi da berbânţa » a ajuns a însemna a-şi face plata la intrarea într'o breaslă de meşteşugari, astfel a « pune herâie »

---

[1]) *Despre ferie*, ibidem, Nr. 8, p. 59.

[2]) Este de remarcat totuşi o carte de judecată din 20 Octomvrie 1604, dată de către pârcălabul târgului Cotnari, într'un proces de moştenire, în care, deşi cercetarea se face în primă instanţă, câştigătorul îşi pune sie-şi herâie: « Iar Urâta s'a îndreptat înaintea noastră şi şi-a pus sieşi fierâie ca să nu aibă Cozi a se mai judeca cu Urâta pentru această pricină niciodată în veci » (*Intregiri*, Buletinul Institutului de Istoria dreptului vechi românesc. Iaşi, 1938, pp. 193—195).

[3]) N. Iorga, *Documente româneşti din arhivele Bistriţei*, vol. I, p. 98.

a însemnat cu vremea a făgădui amendă dacă se calcă o învoială » [1]). I. Tanoviceanu crede însă că în acest document, cuvântul herâie « pare că are însemnarea de adălmaş, fiindcă după împăcare se spune că: am dat şi heria, vr'o patru, cinci herâi de mied » [2]).

Citatul text din catastihul breslei ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani nu are însă niciunul din sensurile de mai sus. Nu-l poate avea pe acela al d-lui Prof. Iorga, pentrucă aici nu este vorba de o făgăduinţă a cuiva, ci de o penalizare executorie, dictată de un altul, de catastih: « să aibă a da herăia »; iar sensul de « adălmaş » se exclude dela sine. Nu poate fi vorba de o taxă specială de judecată, pentrucă aici suntem în materie penală şi în primă instanţă, şi apoi, chiar dacă i s'ar da sensul de zavescă, cine s'ar fi putut gândi să apeleze hotărîrea breslei, când calificarea faptei nu era de natură infamantă şi suma de plată numai un ort? Sensul juridic de herâie nu i se poate da, pentrucă breslaşul impus la plată nu câştiga decât o condamnare a cărei autoritate de lucru judecat nu dorea nimeni să o definitiveze. Cuvântul herâie, din catastihurile ciubotarilor nu poate avea nici sensul dat de Cantemir căci, pe de o parte, nu era vorba de-o citare în judecată, iar pe de alta, quantumul fixat ca penalitate, în caz că cineva nu se ducea la judecată, era într'adevăr menit să împiedece o astfel de încercare: « douăzeci şi cinci de galbeni dacă e ţăran, o sută dacă e nobil şi şase sute dacă e boier » [3]); pe când, pontul din catatih hotărăşte că acest quantum va fi, odată pentru totdeauna, « un ort », adică numai zece parale sau treizeci bani vechi; aceasta reprezenta, după preţurile de cumpărătură cu deamănuntul din 1776,— zece ani după stipularea acestei clauze —, valoarea a cinci ocă de carne de vacă, a cinci ocă peşte proaspăt, a trei şi jumătate ocă brânză sau a cinci ocă linte [4]), sumă deci pe care un meşter sau o calfă, chiar mai nevoiaşă, o putea plăti fără o prea mare sforţare. Cu atât mai puţin catastihurile ciubotarilor nu prevedeau o « amendă », cum interpretează această dispoziţie A. D. Xenopol [5])

---

[1]) Hurmuzachi-N. Iorga, *Documente*, vol. XV², p. 1179, notă.
[2]) *Loc. cit.*, p. 87.
[3]) *Loc. cit.*
[4]) Acad. Rom., Ms. 4502, fol. 1.
[5]) *O carte de judecată din 1684*, în Rev. « Arhiva ştiinţifică şi literară din Iaşi », 1889, vol. I, Nr. 5, p. 633.

și I. Tanoviceanu [1]), sau acela de « despăgubire » dat de d-l Prof. N. Iorga [2]).

Caracterul represiv al pontului al 6-lea, al acestor catastihuri, cu cele zece parale, contravaloarea ortului pomenit, trebue cu atât mai mult înlăturat cu cât simpla smomire a unei calfe sau ucenic, dela un alt meșter din breaslă, se pedepsea de douăsprezece ori mai greu (3 lei = 120 parale), iar vânzarea de ciubote pe ascuns, unui negustor străin, deși întâmplătoare, se pedepsea cu cinci ocă ceară, ceea ce însemna circa două sute parale, deci de douăzeci de ori mai mult, dacă socotim oca de ceară pe prețul de un piastru [3]), adică patruzeci de parale, cât valora pe vremea aceea și ceara și piastrul. Ori, cu mult mai gravă era culpa de-a mări concurența străină printr'o muncă continuă a tocmitului la un ciubotar sau cavaf armean, decât contravențiile menționate mai sus. Apoi, dacă ar fi fost vorba de o pedeapsă reală, s'ar fi întrebuințat expresia curentă tuturor încălcărilor la dispozițiile ponturilor din catastih, aceea de « gloabă » și nu aceea de « heraie » care avea altă semnificație. Așa încât sensul acestui cuvânt, pare să fi fost mai mult simbolic, înțelegându-se prin condamnarea la plata ortului, preavizul excluderii din breaslă a aceluia care continua să lucreze la Armeni sau, dacă va mai fi repetat vreodată un semeneaa gest. Un meșter sau o calfă care se tocmea să lucreze, în mod constant, la dușmanii breslei, însemna că se socotea el însuși înafară de breaslă, făcând cauză comună cu aceștia contra interesului obștesc, periclitând existența alcătuirii însăși, așa încât era logic să fie exclus din breaslă.

2. Instanțele de apel

Cu excepția pricinilor de mai mică importanță, soluționate în primă și ultimă instanță de către breaslă, toate hotărîrile acesteia

[1]) *Loc. cit.*, p. 87.

[2]) *Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc*, p. 178.

[3]) I. C. Filitti, *Lettres et extraits concernant les relations des principautés roumaines, avec la France (1728—1810)*. București, 1915, p. 19.

Intr'un zapis din 13 Iunie 1749, cu privire la stângerea unei judecăți în fața Mitropolitului Nechifor, cu privire la neplata unui bezmăn, se arată că bezmănarul se obligase să dee « chirie locului pe tot anul 5 = ocă de ceară și trecând la mijloc șapte ani în care s'au făcut = 35 = lei căte un leu oca de ceară și nedăndu eu nici un ban chirie locului mam apucat cu giudecata » (Arhivele Stat. Buc., Cond. Nr. 219, fol. 76).

erau susceptibile de apel. Nemulţumitul, se adresa, după timp şi după alcătuire, fie Bisericii, fie Visteriei, fie Cămărei domneşti, fie autorităţilor locale, urmându-se principiul general al dreptului comun în această materie, de-a se repune în discuţie fondul pricinii în faţa unui nou judecător cât mai imparţial şi cât mai la îndemâna împricinaţilor.

a) *Biserica*

Este mai mult decât probabil că în primele timpuri de existenţă a breslelor, sub recenta influenţă a frăţiilor din care proveneau, Biserica era aceea care aşeza toate pricinile, de-a căror primă rezolvare breslaşii vor fi fost nemulţumiţi, fie că cercetarea din nou se făcea de către capii bisericeşti, fie de împuterniciţii lor: « să aibă pe dânşii aĭ giudeca, acela căruia ei nu vor fi cu dreptate după lege, pe cine Dumnezeu va alege să fie Mitropolit să-i globească sau dichiu din Sf. Mitropolie »[1]. Cu timpul însă o disstincţie pare să fi intervenit între pricinele de ordin spiritual, care rămân a se căuta şi pe viitor de către Biserică şi acele, de ordin pur comercial, care trec la autorităţile laice. Aşa cel puţin rezultă din Aşezământul pentru lefile boierilor, alcătuit de către Grigore Alexandru Ghica, în Septemvrie 1776, care vorbind despre judecăţile hatmanului şi vel agăi, specifică « pricini de datorii », pe când vorbind de judecata Divanului, întrebuinţează formula generală de « toate pricinile de giudecată »[2].

La breslele sociale, ca unele ce prin caracterul lor specific, deţineau de Biserică, cei competenţi a judeca apelurile breslaşilor, au fost, totdeauna, şefii administrativi şi spirituali ai Eparhiei în care sălăşluia breasla respectivă.

1° *Mitropolitul sau Episcopul*

Apelurile breslaşilor dela sediul scaunelor episcopale se judecau de şefii acestora: « Carele din meşteri va fi greşit adecă va fi de judecată, să nu aibă a merge pe la alte judeţe, ce să'i judece sta-

[1]) Acad. Rom., Ms. 673, fol. 6.
[2]) P. Râşcanu, *Lefile şi veniturile boerilor Moldovei*, p. 33.

rostele cu breslașii, iar de va avea vină grea să vie aicea la sfânta Mitropolie » spune pontul al 11-lea al catastihului ciubotarilor din Iași. Iar, lăutarilor din Huși, pontul al 10-lea al catastihului lor, hotărîndu-le judecata, în primă instanță, a starostelui împreună cu breasla, le dădea și drept de apel la Episcopie: « și neodihnindusă să vie la episcopie ».

La judecarea apelului se pare însă că breasla figura și ea ca parte în proces, reprezentată prin starostele ei, care susținea punctul său de vedere, mai ales când va fi fost vorba de încălcarea prescripțiilor catastihului sau obiceiurilor breslei, deoarece, același pont al catastihului de mai sus cerea ca apelantul să se prezinte la Episcopie: « împreună cu starostele ».

2° *Dichiul sau protopopul*

Mitropolitul și episcopii, dintr'o cauză sau alta, fiind adesea obligați ca să lipsească dela reședința lor, sau preocupați de alte sarcini mai grele, pentru ca să nu se stinghereascā cursul judecăților, pe bază de catastih sau pe bază de cărți domnești, puteau fi înlocuiți prin subalternii lor administrativi. La breasla cojocarilor din Suceava, apelul putea fi căutat de către mitropolit « sau dichiu din sf. Mitropolie », spune catastihul [1]; la breasla făclierilor din Botoșani, conform hotărîrii catastihului, oricare breslaș cu vină « mai mare » și care nu se « putea așăza » de către breaslă, urma « a merge la sfănta Mitropolie or la protopopul de Botoșani ca săi judece, cum au fost din vac ».

Atunci când catastihurile nu acordau acest drept de judecată, altora decât capilor bisericești însăși, aceștia se îngrijeau să capete deslegare domnească pentru a delega pe protopopii lor, cum este Episcopul Inochentie al Hușului, care, rugând pe Ioan Teodor Calimah, obține cartea acestuia din 6 Aprilie 1760, prin care hotărește ca toate pricinile « afară de moarte de om și de furtișag » să fie judecate de Episcopi și de protopopii « ce ce vor ave pre la eparhie sfinții lor sale ». Printre aceste pricini, intra și acele ce priveau pe « bresli de pin tărguri » [2]).

---

[1]) Acad. Rom., *loc. cit.*

[2]) Arh. Stat. București, cond. Nr. 180, fol. 152.

b) *Vel visternicul*

In competința vel vistiernicului cădea cercetarea apelurilor făcute de către alcătuitorii breslei neguțitorilor din Iași: « Giudecățile și pricinile ce vor ave neguțitorii și nu se vor putea așăza de starostele și fruntașii lor, să aibă să le caute dumnealui vel visternicul, ce va fi pe vremi, după vechiul obiceiu »; așa hotărește hrisovul lui Alexandru Const. Mavrocordat din 1783 și, după dânsul, toți domnitorii până la Regulamentul Organic [1]).

c) *Vel cămărașul*

După o regulă comună regimului 'anariot, apelurile breslașilor se judecau de către capul autorității căreia o breaslă era închinată, adică dregătorul, căruia breasla trebuia să-i slujească anumite venituri. Ori, cum breslele naționale erau toate închinate Cămarii domnești, așezământul lui Grigore Alexandru Ghica din 1776, dă și judecarea apelurilor alcătuitorilor acestora, în competința vel cămărașului: « Pricini de datorii ce vor ave trei bresle din orașul Iașului care sânt date și rânduite la vel cămăraș, adică neguțitorii străini, Armenii și Jâdovii, căutându-și și giudecățile acestor trei bresle de către vel cămăraș după hotărîrea ce se va face cu dreptate și împlinind banii să ia vel Cămărașul și zeciuiala după rânduiala ce se arată mai sus », adică « la zece bani = un ban » [2]).

Textul precizează « pricini de datorii », deoarece tot ce se atingea de obiceiurile breslelor acestora și de nerespectarea catastihurilor, în legătură cu altarul lor, se judecau numai de către Arhiereul armenesc sau împuterniciții lui, pentru breslele armenești, și de către Hahambașa pentru breasla Jâdovilor.

d) *Autoritățile locale*

Printre autoritățile locale, aceia cărora catastihurile sau rânduielile domnești le dă puterea să judece în apel pricinile breslășești, erau dregătorii, cari, în dreptul comun, alcătuiau prima treaptă

---

[1]) Acad. Rom., Doc. 62, Pachet XXX.
[2]) P. Râșcanu, *loc. cit.*, p. 33.

de jurisdicţie şi anume, vornicii sau pârcălabii pentru provincie şi vel aga pentru capitală.

1° *Vornicii*

In catastihul breslei ciubotarilor din Botoşani, prin pontul al 11-lea, apelurile se dau în jurisdicţia vornicului: « Carele din meşteri va fi greşit adică va fi de [giu]decată să nu aibă a mergi pe la alte giudecăţi ce [săi giudece] starostile cu breslaşiĭ, iar de va avea vină [grea să vină la] d[umnea]lui vornic de botoşeni să [giudece] ». Aici este vorba de vornicii oraşului ca unii ce erau mandatarii Doamnei, administratori şi judecători ai târgoveţilor, veniturile oraşului Botoşani aparţinând ei. Este însă foarte probabil că acest caz nu este singura excepţie şi că şi alte bresle, mai ales în târgurile de provincie, vor fi apelat şi la judecătorul firesc al ţinutului, care era vornicul de ţinut, iar, din prima domnie a lui Constantin Mavrocordat (1733—1735) la isprăvniciile înfiinţate de acesta [1]).

2° *Vel aga*

In competinţa vel agăi era judecarea apelurilor tuturor breslelor industriale din Iaşi, însă cu distincţia pe care o făceam la început între pricini de ordin spiritual şi bănesc. Zeciuiala care se lua la împlinirea datoriilor judecate de Agie, se socotea, conform aşezământului din 1776, ca făcând parte din veniturile vel agăi.

e) *Divanul domnesc*

Principiul general fiind că « nimeni nu poate fi împiedecat să se adreseze divanului domnesc » [2]), înseamnă că un breslaş nemulţumit cu hotărîrea instanţei de apel, putea înainta jalbă Divanului domnesc. Dacă această instanţă evoca din nou fondul, judecând (şi în fapt şi în drept, cum susţine d-l D. Negulescu [3]), sau era numai

[1]) Enaki Kogălniceanu, *Leatopiseţul ţerei Moldovei*, în M. Kogălniceanu, « Letopiseţe », vol. III, pp. 198 şi 203.

[2]) « a principis tribunali arceri nemo potest » (D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, vol. I, p. 105).

[3]) *Instituţii procedurale*. Bucureşti, 1911, vol. I, p. 48.

o instanţă de trimitere, analoagă Curţii noastre de Casaţie, cum susţine N. Blaramberg [1]), pe baza mărturisirii lui Dim. Cantemir [2]), este o problemă a cărei discuţie nu e locul a se face aici. Dreptul breslaşilor de-a recurge la judecata Divanului, este de altfel arătat şi prin aşezământul lui Grigore Alex. Ghica din 1776, care, după ce institue pe vel agă judecător în apel, al pricinilor alcătuitorilor breslelor industriale din Iaşi, spune: « Iar când vreo parte nu se va mulţămi cu giudecata Hatmanului şi a lui vel agă şi vor eşi la Divan şi de se va schimba hotărîrea giudecăţii Dlor sale, după dreptatea ce se va cădea, atunci după hotărîrea veliţilor Boeri ai Divanului, împlinind banii vătaful şi ciauşul de Aprozi să iea şi zeciuiala aceşti doi zapcii » [3]).

Atunci când breslele trebuiau să se prezinte în faţa judecăţii ca persoane juridice, urmau şi ele aceeaşi cale şi aceeaşi procedură ca oricare împricinat de drept comun. Astfel, breasla negustorilor din Iaşi, o vedem judecându-se cu vel cămăraşul, care le cerea să plătească « ţărăneşte » câte doi bani de vadra de vin; ori, cum ea dovedeşte cu marturi juraţi că obiceiul lor din vechi fusese ca « să plătească cu rupta pre tot anul câte 15 ughi de pivniţă şi pre alţii îi lăsa şi mai jos căte zăce şi căte 8 ughi, de pivniţă, iar carii nu vre să de cu rupta pe an, aciea plăte căte doi bani de vadră », Mihai Racoviţă le dă şi carte domnească în acest sens la 20 Noemvrie 1721, reînnoită la 25 August 1760 şi de către Ion Calimah [4]). Tot prin judecata Divanului se despărţise, la Iaşi, şi breasla blănarilor de aceea a cojocarilor sub prima domnie a lui Grigore Alexandru Ghica (1764—1767), de care vorbeşte anaforaua boierilor din 28 Martie 1805 [5]).

3. Judecarea staroştilor

Pentru greşelile cu care starostele se făcea vinovat faţă de breaslă, în exerciţiul funcţiei sale, competinte a judeca au fost

[1]) *Essai comparé sur les institutions et les lois de la Roumanie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*. Bucarest, 1885, p. 579.

[2]) « Ibi autem cum apparuerit, de facti specie non disceptatur ulterius, sed saltem id inquiritur fueritne causa uti in testimonialibus vornici literis, quas victrici parti dare solet, proposita est, juste et secundum leges provinciae decisa » (*loc. cit.*, vol. I, p. 104).

[3]) P. Râşcanu, *ibidem*.

[4]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. II, p. 32.

[5]) Idem, *idem*, vol. IV, p. 141.

totdeauna instanţele de apel din dreptul de excepţie al breslaşilor: « Aşijderea de va greşi întru ceva starostele fraţilor, să nu aibă voie fraţiĭ al certa. Ei singuri, sau al globi, nici să aibă voe aş întreba la giudeţul mirenescu, ce numai la sfinţia sa Părintele Episcopul şi Sfinţia sa Părintele îl va certa şil va globi după cum îi va fi vina. Iară del vor trage fraţii pre staroste la giudeţ, mirenescă fără de ştirea sfinţiei sale părintelui, Părintele să cearte pre fraţiĭ pentru vina aceasta ». Aşa hotăreşte catastihul breslei blănarilor, croitorilor, bărbiiarilor, abăgearilor şi cojocarilor din Roman, reînnoit la 1724.

Aceeaşi normă se păstrează pentru toate breslele economice până la Regulamentul Organic chiar atunci când în catastihuri nu se prevede nimic. Aşa, în întăritura pe care Mitropolitul Ambrozie o dă breslei ciubotarilor din Botoşani, la 22 Octomvrie 1789, găsim următoarele rânduri: « Săl aveţ la cinste şi la dragoste [pe starostele] dănduĭ căzuta ascultarĭ ca unuĭ maĭ marĭ al vostru, căcĭ arĭ puterĭ împreună cu breasla a vă certa după greşală, iar când nici întron chip nu vă veţ mulţemi de dănsul atunci pe numitul staroste leţ arăta la d.lor vorniciĭ şi negreşit veţ afla dreptate voastră »[1]; ori, după pontul al 11-lea din catastih, vornicii de Botoşani erau judecătorii în apel ai breslaşilor. La 1815, epitropul bisericii Sf. Andrei din Iaşi reclamând un drept al acesteia dela breasla mahalilor, arăta Mitropoliei că pe învrăjbitorul Nistor vel aga nu numai că « lau lipsit a nu mai fi el staroste de acum înainte », dar « sau fost pus la închisoare ca să plătiască baniĭ bresleĭ ce sau dovedit daţ şi cheltuiţ în facerea făclieĭ » pe care acesta o luase la dânsul şi nu vroia să o restitue [2]).

Din cuprinsul acestei jalbe, se vede că vel aga judeca în primă şi ultima instanţă, aşa încât este leit principiul art. 493 din procedura noastră penală de astăzi, care hotăreşte că atunci « când un ofiţer de poliţie judiciară, un judecător poliţienesc sau un judecător de tribunal comercial ori judeţean, un membru al ministerului public de pe lângă vreuna din aceste autorităţi va fi prevenit ca făptuitor, în exe ciţiul funcţiunilor sale, de un delict care trage după sine o pedeapsă corecţională, ministerul public de pe lângă Curtea de apel îl va cita înaintea acestei curţi, care va pronunţa fără apel ».

---

[1]) *Catastih*, Intărituri, Ms. fol. 4.
[2]) Arhiva bis. Sf. Andrei, doc. III.

* * *

Prin aplicarea Regulamentului Organic breasla îşi păstrează jurisdicţia sa în tot ce priveşte respectarea dispoziţiilor catastihului, iar Biserica continuă să judece, ca şi mai înainte încălcările referitoare la domeniul ei. Nu se inovează decât în materia judecării pricinilor curat băneşti care se iau şi dela breaslă şi dela instanţele de apel spre a se da în competinţa tribunalelor de comerţ înfiinţate la Iaşi, Botoşani, Focşani şi Galaţi, care judecă în primă şi ultimă instanţă «toate pricinele de comerţ care nu vor trece piste somă seaŭ valoră de una mie cincĭ sute leĭ, iar Tribunalul comersieĭ din Galaţĭ, până la somă de douăzăcĭ miĭ leĭ» (cap. *VIII*, art. 338). Pentru toate celelalte pricini, în care quantumul în litigiu depăşea aceste sume, judecata se făcea cu drept de apel la Divanurile de Apel «şi de acolo la Divanul Domnesc, iar giudecăţile făcute în Tribunalul de Comerţŭ din Galaţĭ, vor ave Apelaţie drept la Divanul Domnesc» (art. 340).

Inainte de Regulament, judecătorii, fie din breaslă, fie din apel, aplicau dispoziţiile catastihului, obiceiul breslei, obiceiul pământului şi pravilele; art. 341, din noua aşezare, prevede că pentru pricinele care se vor cerceta de către Tribunalul de comerţ «precum şi desăvârşita hotărire, vor fi întocmai după regulele aşezate pentru pricinile politiceştĭ».

CAPITOLUL IV

CARACTERUL BRESLELOR

In vieaţa noastră orăşenească de odinioară, în care, locuitorii mărginaşi, izolaţi în gospodăriile lor, duceau un traiu mai mult rural, şi unde funcţionărimea, dispersată şi nestatornică, se strecura cu greu printre intrigile schimbării domniilor, breslele singure apar ca elemente stabile, cu alcătuitori ce formau un întreg conştient de menirea lor, capabili să acţioneze ca un singur om, pentru păstrarea vechilor obiceiuri sau privilegii şi apărarea interesului colectiv. Sprijinitoare hotărîte şi statornice a Bisericii, îşi aplecau urechea la nevoile celor necăjiţi, tinzând în acelaşi timp, nu numai să asigure piaţa cu cele trebuitoare unei vieţi economice înlesnite, dar şi cu întemeierea unei industrii şi a unui negoţ curat moldovenesc. Clădite pe o bază profund religioasă şi morală, breslele moldoveneşti îşi păstrează acest caracter în toată durata vieţii lor, cu toate vicisitudinile vremurilor, servindu-şi ţara ori de câte ori socoteau că le este datoria şi fiind, în chip statornic, regulatorul producţiei industriale, a întregii circulaţii a bunurilor şi, în parte, şi a repartiţiei acestora. Aşa încât breslele moldoveneşti trebuesc cercetate din punct de vedere religios, moral, economic şi naţional, potrivit celor patru caractere ce-au avut în deobşte.

§ 1. — Caracter religios

Păstrat dela frăţii, caracterul religios se manifestă prin luarea de apărător al breslei, al unui sfânt sau act din vieaţa acestora, al căror hram îl sărbătoreau, cât şi prin întărirea credinţei, ridicând biserici sau ajutând pe cele existente şi păzind cu stricteţe duminicile şi sărbătorile bisericeşti.

1. Hramul breslelor

Nu există o singură breaslă, economică sau socială, care să nu-şi fi avut patronul ei, apărător, îndrumător şi rugător către Atotputernicul pentru temeinica fiinţare şi izbândă a breslei, după cum nu există niciuna, care să nu fi sărbătorit, cu cât mai mare cinste, cuvenitul hram anual. Dacă, din punctul de vedere al dispoziţiilor economice, catastihurile sunt adesea tare sărace, în această materie ele nu lipsesc niciodată, atât în preambul cât şi în ponturile lor.

Breslaşii îşi alegeau, de buna lor voie, pe acela către care se rugau să le sprijine alcătuirea: « au cerşut să le facem catastiv şi să le întărim... şi praznecul ce însuş ei au ales a prăznui, adică la zioa sfântului marelui mucenic Dimitrie », spune Mitropolitul Iacov, în preambulul catastihului breslei făclierilor din Botoşani, la 16 Martie 1794; « şi însuşi ei au cerşut, ... să le întărim obiceiurile cum şi praznicul, ce s'au ales ei sănguri, să-l prăznuiască, adecă sfinţii apostoli Petru şi Pavel », afirmă Mitropolitul Veniamin, întărind, ca episcop de Huşi, la 17 Februarie 1795, catastihul breslei lăutarilor din acest oraş.

Obişnuit, unul şi acelaşi meşteşug sau negoţ îşi avea acelaşi patron în toată ţara. Astfel Sf. Ilie era patronul blănarilor din Botoşani: « le-amŭ aşăzatŭ osebită breaslă, întărind atâta săvârşirea praznicului ce-au alesŭ înşişŭ a-lŭ prăznui, a Sf[ă]ntuluĭ slăvituluĭ şi răvnitoriuluĭ Prorocŭ Ilie Thezviteanulŭ, la luna luĭ Iulie în 20 de zile, câtŭ şi alte aşăzărĭ », spune Mitropolitul Gavriil Calimah, în preambulul catastihului breslei acestora. Tot Sf. Ilie era patronul breslei blănarilor din Bârlad [1]), din Iaşi [2]), şi din Suceava [3]). Sf. Neculai, era patronul negustorilor, cum afirmă icoana zugrăvită în dosul privilegiului dat breslei neguţitorilor din Iaşi, de către Constantin Cantemir, la 4 Mai 1686. S'ar părea totuşi că sunt şi excepţii. Astfel dacă ciubotarii din Botoşani, copiind, pe la 1767, catastihul confraţilor lor din Iaşi, îşi însuşesc şi hramul acestora, « Inălţarea Domnului şi mântuitoriuluĭ nostru

---

[1]) Pr. I. Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. I, p. 127.

[2]) Sc. Pastia, *Breslele de meseriaşi*, în ziarul « Ecoul Moldovei », Iaşi, 1894, anul IV, Nr. 5.

[3]) Acad. Rom., Ms. 670.

Is. Hs. », — după cum se vede în întăritura Mitropolitului Gavriil Calimah —, la 23 Noemvrie 1832, Mitropolitul Veniamin Costachi, reîntărindu-le catastihul, pare a arăta că patronii acestei bresle erau Sfinţii Voevozi Mihail şi Gavril: « carii sau din staroşti ce vor fi sau din breslaşi vor pricinui înpotriva aceştei aşăzări şi înpotriva praznicului sfinţilor voevozi la care de bună voe sănt închinaţ spre al săvărşi. . să aibă neblagoslovenia lui Dumnezău » [1]).

Sărbătorirea hramului se făcea « din anŭ înŭ anŭ necontenitŭ, cu căzuta creştinească cuviinţă » cum spune pontul întâi din catastihul dela 1818, al breslei blănarilor din Botoşani. Toţi breslaşii erau obligaţi, sub pedeapsa globirii, să meargă la biserica unde breasla era închinată, şi care în deobşte avea acelaşi hram şi ea, ducând, untdelemn, tămâie şi lumânări, cumpărate din banii cutiei: « cu căţ bani, să vor afla [în cutie] să cumperi făclii, untdelemn, tămăe, să să ducă la biserica hramului lor », recomandă pontul al 12-lea al catastihului breslei lăutarilor din Huşi; iar pontul al 2-lea al catastihului, din 1768, al blănarilor din Botoşani hotăra că cutia « cu o săptămănă maĭ înnaintea praznicului deschizănd-o, câţĭ banĭ să vorŭ afla, să-ĭ dea la trebuinţa bisearicii, unde va fi hramulŭ luĭ Sfeti Ilie, adică la făcliĭ, la tămăe, la untdelemn şi la alte trebuinţe şi podoabe bisericeşti ». Este evident că breslaşii se întreceau în a aduce prinoase de recunoştinţă patronului lor şi din propriile lor câştiguri, mai ales când anul fusese mai cu mană pentru negustoria lor, după cum aceleaşi daruri le vor fi adus şi la vremuri mai grele implorându-i îndurarea.

După slujba bisericească, urma totdeauna creştineasca masă, unde se recomanda cuviinţă şi armonie: « să petriacă sufleteaşte — cum spune catastihul breslelor unite din Roman — precum iubeaşte D[u]mn[e]zău cu voroave înţelepţeşti şi cu căntărĭ Dumnezeeşti, nu cu giocuri şi cu haburi, nici cun fialiu de căntece lumeşti: ci Dumnezăeşti nici cu cuvinte deşearte sau cu minciuni, sau sfadă să să facă ». La această masă, se întrebuinţau şi din banii cutiei, dar la unele bresle, în al căror catastih nu se vorbeşte de cutie, breslaşii erau obligaţi să contribue: « şi să dea la praznic toţi fraţii câte un ortu bătut şi căte o litră ceară şi căte patru colaci » cere catastihul de mai sus; « Iar la praznic să dea tot cioclul căte un ortu să fie de treaba praznicului », hătăresc catastihu-

[1]) Manus. fol. 5. Anexa Nr. 3.

rile lor din Iaşi şi Focşani [1]), precum şi acela al mişeilor din Roman, în întăritura din 21 Ianuarie 1707, a Episcopului Pachomie; praznicul acestora din urmă fiind în ziua de Sfânta Paraschiva [2]).

2. Ajutorarea bisericii

Prin alegerea unui sfânt sau a unui eveniment bisericesc ca patron, breasla se închina de bunăvoie bisericii cu hramul respectiv; se obliga adică nu numai să-şi sărbătorească acolo ziua patronului, dar să-i poarte de grijă, în tot decursul anului, cu toate cele trebuincioase slujbei dumnezeeşti, şi întreţinerea sfântului locaş, semnul închinării fiind depunerea făcliei şi păstrarea ei la numita biserică [3]). Toate acestea se făceau din banii cutiei, înafară de hărăzirile personale ale breslaşilor şi a celorlalţi din breaslă.

Zota, starostele breslelor unite din Roman, cheltuia pe la 1756, 33 lei şi 4 potronici cu o candelă în care intrase 118 dramuri de argint lămurit, pe care o depunea la biserica episcopală a Romanului ca atunci « cănd să va tămpla asă săvărşi vreunul din breaslă, volnici să fie starostele a lua candela împreună cu făclia şi să o ducă la capul mortului să arză până să va îngropa şi iarăşi să ducă la Episcopie » [4]); « U leŭ cu onŭ mănecariŭ a preutuluĭ Eni. 6 leĭ, 20 p. la cadelniţi, 21 părale pi găitanŭ la nălacriţă, dăo bucăţiĭ », notează starostele Manole, în catastihul breslei blănarilor din Bo-

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 237.

[2]) Melhisedek, *Cronica Romanului*, vol. I, p. 322.

[3]) Gh. Dimache, fost consilier la Curtea de Apel din Iaşi, în unul din articolele sale publicat sub titlul « *Breslele şi bisericile din Iasi* », în ziarul « Ecoul Moldovei », (Iaşi, 1894, anul IV, Nr. 12), afirmă că alegerea bisericei nu era totdeauna lipsită şi de un interes al celor ce alcătuiau breasla. La biserica 40 de sfinţi din Iaşi se închinaseră de bună voe lipscanii « deşi aveau centrul comerţului lor foarte depărtat Str. de jos — dar pentru că această biserică se afla în partea locului unde domicilia boerimea ce era clientela lor... au căzut de acord ca să-şi aşeze breasla la biserica 40 de sfinţi, din suburbia boerească, cu intenţia ca mergând ei acolo la rugăciune să fie văzuţi de clientela lor că şi dânşii sunt buni creştini şi prin urmare să aibă încredere că nu-i înşală la cot şi că materialele din fabricele nemţeşti sunt tot atât de trainice ca şi acelea ce le aduceau mai înainte din Turcia şi pe care ajungeau să le poarte până la a treia generaţie ».

[4]) Acad. Rom., Ms. 944, fol. 24.

toşani, la 11 August 1795, pe lângă cei « 10 lei, cu ţădulă, 8 părale » pe care-i cheltuise « pentru hotărire sfă[n]tului Ilei, locu ţă[n]tiremu de toate părţile » [1]), adică împrejmuirea bisericii cu cimitirul ce-i sta împrejur. La 8 Mai 1793, Breasla blănarilor din Iaşi contribue cu 20 lei pe o listă de subscripţie în vederea reparării bisericii Sf. Ştefan [2]). Icoanele îmbrăcate cu arg nt sau şi cu aur erau daruri şi mai obişnuite: « S'au împodobit cu aur şi argint această sfântă icoană a Maicei Domnului cu bogata cheltuială şi strălucitele jertfe celor două bresle (rufeturi) lăudate din Galaţi a bogasierilor şi a abagiilor şi a altor creştini », spune o inscripţie din 1817, aflată pe o icoană din biserica Precista din acest oraş [3]); iar, pe o altă icoană din biserica Sf. Vineri, tot din Galaţi: « Această icoană [s'a făcut] cu cheltuiala breslei pitarilor şi altor cheltuitori. 1814 » [4]). In însemnările staroştilor din catastihul breslei ciubotarilor din Iaşi, se notează: « Anul 1828 August 1. Inceputul stărostiei lui Vasile Popa staroste şi cu mila lui D-zeŭ o icoană de argint ce se numeşte Pogorîrea Duhului Sfânt, s'au săvârşit în stărostia lui Vasile Popa » [5]). La biserica Sf. Vasile din mahalaua Tătăraşi din Iaşi, pe o icoană a Maicii Domnului se spune: «Această sfăntă icoană s'au isprăvit cu cheltuiala dum[isale] Neculai, calfa de pietrari, 1839 Mart 20 ».

La biserica Sf. Ilie din Chişinău, următorul pomelnic aminteşte de un prapor dăruit bisericii de către breasla cojocarilor din acest oraş: « Acestŭ pomelnic este a breslii cojocarilor carie sau sărguitŭ de au făcut steagul ci sau jărtfit bisericie sf: pro[oro]c Ilii spre a lor vecinica pomenire: Dimitrie, Thoma, Vasile, Pavel, Nicolaĭ, Vasile, Theodor, Ioanŭ, Costantin, Filip, Antonie, Gheorghie, Ioanŭ, Ştefan, Vasile, Ioan, Gheorghe, Apostol, Ioan, Hariton, Sava, Ştefan. Jale Radu, şi toată bresla făcătorilor de bine care acest steag sau săvărşit prin stăruinţa ţahmistur Ioan Condre. 1836 Maiu 26 ».

Foarte adesea breslele constituiau bisericii unde erau închinate, un venit anual, prin cotizaţiile strânse de breslaşi la cutia bisericii. Astfel, prin hrisovul său din 28 Iulie 1794, Mihail Constantin Suciu

[1]) *Idem*, Ms. 4166, fol. 7.
[2]) *Idem*, Ms. 2963, fol. 22 verso.
[3]) N. Iorga, *Studii şi Documente*, vol. XV, p. 341.
[4]) *Ibidem*, p. 343.
[5]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, p. 23.

Vodă, întărind daniile făcute bisericii din Herţa, zidită de către Vel pitarul Ilie Holban, întărește totodată și venitul «pe tot an

Pomelnicul cojocarilor din Chișinău
(Bis. Sf. Ilie din Chișinău)

câte 20 lei» făcut bisericii de către breasla ciubotarilor din acel târg cu «scrisoarea lui Neculai starostele de ciubotari cu toată breasla ciubotarilor din Herţa, prin care afierosesc venitul ce

iastea a breslilor, legat prin cartea acealor de mai înainte ispravnici de Herţa din leat 1794 Febr. 29, adeverită fiind scrisoare de dumnealor ispravnici ai domnii meli la leat 1794 Iuni 27 cum mai pe largu arată acelea scrisori de sus arătate care sau văzut de domniia mea »[1]).

La biserica Sf. Andrei din Iaşi, găsim mai multe scrisori de miluire date de bresle: « Adică noĭ isnaful mahalilor de aice din eş, ci săntem închinaţ la sf[în]ta bisărică ce să prăzneşte hramul sf[în]tuluĭ apostol Andreĭ cel întăĭ chemat, dăm această scrisoari de bună voe noastră, nesiliţ nici asupriţ de nimene, la măinile proistoşilor, şi slujitorilor acestuĭ sfănt lăcaş, cu îndatorirĭ, adică să avem a da treĭ sute leĭ, pe tot anu, şi în toată viiaţa noastră, fiiĭ şi clironomiĭ noştriĭ şi acest agiutor acelui sfănt lăcaş, nimene să nu fie volnic al străca, nici a ruşuĭ în veci, iar cari să va ispiti din noĭ, sau din fiiĭ noştriĭ, sau din nepoţ, şi strănepoţiĭ noştriĭ, ce maĭ vărtos să se întărească, ca să fie pentru pomenire sufletelor celor din vechi adormiţ, fiind că aşa sau urmat din vechiu, şi de părinţiĭ noştri. Şi pentru maĭ adivărată credinţă cariĭ ştim carte ne iscălim însuş cu măinile noastre, iar care nu ştim, ne punem numile şi degitile.

1826: maĭ: 30:

Eu Vasile Mahalu sin lui Ion mahalu adeverezu.
× Eu Gheorghi Botezatul mahal, adiverez.
× Eu manoli mahalu sin lui Trohin, mahalu adiverezu.
× Eu Ioniţă Lungu măhal adiverez la aceasta şi am pus degetul.
× Eu Gheorghe măhalu adiverez la aceasta şi am pus degetul.
× Eu Ştefan măhalu am pus numele şi degetul.
× Eu Procope mahalul am pus degetul şi numele.
× Eu Neculai mahalu am pus degetul.
× Eu Nastasă mahalu am pus degetul.
× Eu Dumitru mahalu am pus degetul.
× Eu Vasali mahalu am pus degetul.

Dela d[u]h[o]vniceasca dicasterie a sfintei mitropolii Moldavieĭ.

Fiindcă Gheorghe Botezatul, Manole Mahalul şi Vasilie sin Ioan, ce să află iscăliţi maĭ sus întru această scrisoare, prin viu cuvânt au adeverit în această dicasterie, cum că această scrisoare

[1]) Gh. Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, vol. XII, pp. 69—70.

sau făcut cu ştirea şi cu bună priimirea a toată breasla Mahalilor ca să dea câte trei sute lei pe tot anul besăricii din Iaşi cu hramul sfăntul apostol Andreiu. Drept aceia ca să să urmeză întocma dea pururea îndatorirea aceştiĭ scrisori. Saŭ încredinţat şi de cătră dicasterie cu punerea pecediĭ şi cu iscăliturile asesorilor.

1826 — Iunie = 16 =

(L. P. Mitropoliei)

(ss) Costantin Iconom, Neculai Iconom, Antonie Iconom»[1]).

La aceeaşi biserică a Sf. Andrei breasla mahalilor şi a crâşmarilor, dimpreună cu breasla pescarilor, se obligase, încă din 1809, «ca să s ajutorez sfănta bisărică, di acum înainte şi în veci, la cutie să de fiişte care crăcimar în care să va vinde vin căte cinci parale pi săptămănă şi la vreme hramului sfântului Andreĭ, noĭ breasla păscarilor să fim îndatoriţi a da peştele trebuincios toţi aceĭ care vom ave aleşveriş de peşte»[2]). După aplicarea Regulamentului Organic, breasla mahalilor şi a crâşmarilor deosebindu-se în bresle proprii, dau fiecare în parte câte o scrisoare de miluire, tot bisericii Sf. Andrei, şi o a treia scrisoare e dată de către breasla precupeţilor, pescarii fiind trecuţi la o altă biserică. La 17 August 1832, breasla mahalilor, îşi reînnoeşte obligaţia de-a plăti cei trei sute lei pe an pe care se legase a-i da aşa cum se prevede şi în hrisovul de întărire al acestei danii semnat de Ion Sandu Sturza la 13 Mai 1827[3]). Prin scrisoarea din 13 Iunie 1833, breasla crâşmarilor se obligă a da «precum am mai dat maĭ înainte din vechime, adică câte şaizăci şi patru parale la cutie de fieştecare nume şi câte zăci parale de nume ostenitoruluĭ ce va umbla cu cutiia, căti de doo ori pe an avem a da, de sfănt Gheorghie un rănd şi de sfănt Dimitrie al doile rănd»[4]). La 10 Iulie 1833, breasla precupeţilor se îndatoreşte şi ea «ca de fieştecare nume să dăm la cutiia bisăricii căte doo parale pe toată sămbăta şi această poţină miluire să să strângă la numita bisărică [a Sf. Andrei] de doo ori pe an, o strângere în cutie de sfăntul Dimitrie şi al doile la sfăntul Gheorghie şi ne îndatorim a da în cutie căte cincizăci

---

[1]) Arhiva bis. Sf. Andrei din Iaşi, doc. X.
[2]) *Idem*, Doc. I. Vezi Anexa Nr. 6.
[3]) *Idem*, doc. XV şi XI.
[4]) *Idem*, Doc. XVI.

şi patru parale de nume şi zăci parale ostenitoruluĭ ci va umbla cu cutiia la o strângere »[1]).

Obiceiul fiind, cum spune hrisovul lui Ion Sandu Sturza, amintit mai sus, ca toate breslele să îmbrăţişeze câte o biserică, Mitropolia avea grija ca niciuna din ele să nu rămâie fără închinarea unei bresle, care să-i poarte de grijă, repartizându-le la nevoie, ea însăşi, cum procedează Mitropolitul Veniamin cu breasla pescarilor din Iaşi, pe care o ia dela biserica Sf. Andrei şi o dă bisericii Sf. Vasile: « cât pentru briasla pescarilor dela însuşi preaosfinţitul Mitropolit [Veniamin] sau luat încredinţare — spune anaforaua, din 10 Martie 1826, a vel agăi către Domn — că prin a preosfinţiei sale voinţă sau luat [dela biserica sf. Andrei] şi sau dat la biserica sfântului Vasăli din Tătăraş »[2]). Aşa încât, dacă breslaşii erau liberi să-şi aleagă ei singuri hramul pe care voiau să-l sărbătorească, păstrându-l în toată vremea, biserica la care erau închinaţi, putea diferi de aceea a patronului lor. Breasla pescarilor îşi luase de patron pe Sf. Andrei, ca unul ce fusese şi el pescar şi, în consecinţă, se închinase de bunăvoie bisericii cu acelaşi hram; cum biserica Sf. Vasile din Tătăraşi nu-şi avea o breaslă închinată, iar la Sf. Andrei erau patru — mahali, crâşmari, precupeţi şi pescari — Mitropolia o ia pe aceasta din urmă, de sigur cu învoirea breslei, şi o dă la Sf. Vasile. Dealtfel şi la închinarea de bunăvoie a unei bresle la o biserică, dacă obişnuit era dictată de patronul comun pe care-l sărbătoreau, sunt cazuri când găsim şi excepţii. Aşa, breslele unite din Roman aveau de patroni pe Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril, făclia însă şi-o păstrau la biserica Adormirii Maicii Domnului; ciubotarii din Iaşi, prăznuiau Inălţarea Domnului şi se închinase bisericii Curălari, din mahalaua lor negustorească, deşi aceasta avea ca hram Pogorîrea Sfântului Duh.

Mitropolia mai purta de grijă nu numai ca fiecare biserică să-şi aibă breasla ei, dar şi ca această breaslă să dea suficiente venituri bisericii unde se găsea închinată, intervenind la breaslă, dacă era nepăsătoare la nevoile bisericeşti sau şi la autorităţi, când breasla avea bunăvoinţă dar era strâmtorată. Aşa, la 30 Mai 1814, când ciubotarii din Iaşi se duc la Mitropolitul Veniamin să le înnoiască şi catastihul cel vechiu şi obiceiurile, acesta le cere

[1]) *Idem*, Doc. XVII. Vezi Anexa Nr. 8.
[2]) *Idem*, Doc. VIII.

să se așeze prin catastih veniturile ce urmau să se dea bisericii Curălari unde erau închinați, și breasla acceptă:

a) Să transforme acea « pol ocă ceară » pe care oricine se așeza cu dugheană la uliță era dator s'o dea, odată pe an, la praznic, sub numele de căvăfie, în câte trei lei pe an « după prețul de curge al cereĭ » din care doi la cutiia bisericii și unul la aceea a breslei;

b) Calfele ce vor ieși pe hac, să dea câte 24 parale la cutia bisericii;

c) Ciubotarii din mahala cari voiau să treacă la uliță, erau datori, după pontul al 12-lea din catastih, să dea una ocă ceară la praznic; acum se hotărește ca aceasta să se puie la cutia bisericii « fără nicio rășluire », fie în natură, fie, probabil, și în bani, socotită cu 3 lei jumătate de ocă, cum se stabilea prețul cerei la pontul al 8-lea, modificat;

d) Jumătatea de ocă de ceară pe care o dădeau la praznic negustorii străini cari veneau să cumpere marfă, este cedată în întregime bisericii;

e) Se modifică și pontul al 5-lea al catastihului, în sensul că din cei cinci lei datorați breslei de către meșterii ce vor veni de aiurea să deschidă dugheni la Iași sau să lucreze la mahala, cât și de către calfele « ce vor eși de capul lor », jumătate, adică doi lei douăzeci parale, se vor da biserici. « Și deosebit de acestea, termină noua redactare a catastihului, acum din noŭ așezate veniturĭ numiteĭ biserici, de cătră toată breasla ciubotarilor, sau mai sporit cu primirea lor, peste patru ocă lumânări ceară, să deie încă doue ocă, și s'au făcut șese ocă, ca să deie bisericeĭ la zioa praznicului » [1]).

Breasla mahalilor din Iași, se obligase să dea cei trei sute de lei, bisericii Sf. Andrei, încă de pe la 1796: « Iar dela o vreme bântuindusă ace breaslă, cum se constată la 1826, cu jălirĭ și învăluire și nedrepte cereri de cătră unii și alțiĭ peste ceia ce să cuvine cu drept cuvânt » [2]), mahalii fiind strâmtorați și ne mai putând împlini obligația ce-și luaseră față de biserică, Mitropolitul se vede silit să intervie personal la Manolache Bogdan, vel aga din 1826, cu următoarea scrisoare:

« Părintească blagoslovenie trimitem dum[i]tale arh]on] agă.

Din alăturata carte a isnafurilor mahalilor, crâcimarilor i pescarilor întărită și de cătră cinstitul divan, veĭ înțelege dum-

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, pp. 8—9.

[2]) Arh. bis. Sf. Andrei Iași, doc. VIII.

Scrisoarea din 16 Decembrie a Mitropolitului Veniamin către vel agă. (Arhiva Bis. Sf. Andrei Iaşi, Doc. VII).

[ne]ta lipirea acestor isnafurĭ cătră Bisărica sfântuluĭ apostol Andreĭ di aicea din orașul Iașiĭ. Deci fiindcă acum aceste isnafuri se băntuesc cu oarecare chip și nuș pot căuta de datoriile legăturiĭ cătră sfânta bisărică. Binevoeşte iubite fiiule prin osăbită carte a le întări lipirea lor cătră acel lăcaş spre aş pute urma datorieĭ ce au făcut în scris. şi veĭ avea pomenire și în viacul de acum șin cel fiĭtoriu prin mijlocirile sfântuluĭ apostol Andreĭ cel întăĭ chemat.

826: fevr: 16.

al dum[itale] păr[inte] suflet[esc]

însă numai isnaful mahalilor iar celelalte vor rămăne precum sânt.

(ss) Veniamin Mitropolit M[oldove]ĭ »[1]).

In acest chip, nu era biserică, mai ales la Iași, care să nu-și fi avut breasla care să o sprijine bănește, stabilindu-se și mai mult legătura dintre vieața breslelor și credința noastră.

Iată cum erau repartizate breslele pe la diferitele biserici din Iași, către mijlocul secolului al XIX-lea:

Biserica Albă: Breasla argintarilor și bogasierilor.

Biserica Sf. Andrei: Breasla chiristigiilor și breasla căldărarilor şi a fierarilor.

Biserica Sf. Atanasie și Chiril: Breasla saidacarilor.

Biserica Banu: Breasla importatorilor de blănuri rusești şi din Lipsca și breasla calicilor.

Biserica Sf. Constantin și Elena: Breasla boiangiilor.

Biserica Curălari: Breasla ciubotarilor, breasla curălarilor și breasla mindirigiilor.

Biserica Sf. Dumitru-Balş: Breasla potcapierilor.

Biserica Sf. Dumitru-Misai: Breasla casapilor.

Biserica Sf. Gheorghe-Lozonski: Breasla croitorilor și breasla işlicarilor.

Biserica Golia: Breasla suiulgiilor.

Biserica Sf. Haralamb: Breasla armurierilor.

Biserica Sf. Ilie: Breasla blănarilor.

Biserica Sf. Ioan Botezătorul: Breasla brânzarilor.

Biserica Sf. Ioan-Zlataust: Breasla lăutarilor.

---

[1]) *Idem*, doc. VII. Ultimele rânduri sunt scrise de însuși Mitropolitul Veniamin, care și semnează.

Biserica Sf. Lazăr: Breasla cismarilor.

Biserica Sf. Neculai cel Sărac: Breasla lăcătuşilor şi caretaşilor.

Biserica Sf. Neculai-Ciurchi: Breasla zarzavagiilor şi grădinarilor.

Biserica Sf. Neculai-Domnesc: Breasla făclierilor.

Biserica Sf. Neculai-Iarmaroc: Breasla cărămidarilor şi pietrarilor.

Biserica Sf. Pantelimon: Breasla pitarilor, breasla plăcintarilor şi breasla doctorilor şi a spiţerilor.

Biserica Sf. Paraschiva (Mitocul Maicilor): breasla bărbierilor.

Biserica Sf. Paraschiva (Păcurari): breasla calicilor.

Biserica 40 de sfinţi: breasla lipscanilor.

Biserica Sf. Sava: Breasla bogasierilor.

Biserica Sf. Spiridon: breasla negustorilor mărunţi şi a braşovenilor.

Biserica Sf. Ştefan: Breasla bacalilor.

Biserica Tălpălari: Breasla tălpălarilor.

Biserica Sf. Teodor: Breasla cojocarilor şi a căciularilor.

Biserica Toma Cozma: Breasla olarilor.

Biserica Sf. Vasile-Tataraşi: Breasla pescarilor.

Biserica Sf. Vineri: Breasla rachierilor şi crâşmarilor şi breasla pescarilor.

Biserica Sf. Voevozi-Roşca: Breasla călăraşilor agiei.

Biserica Sf. Voevozi-Rufeni: Breasla dubălarilor, breasla ciubotarilor ruşi şi Breasla teslarilor şi butnarilor.

Biserica Vovidenia: Breasla abagerilor.

Biserica Vulpe: Breasla brăharilor şi acadelarilor.

Biserica Ziua Crucii: Breasla dubălarilor şi breasla soponarilor[1]).

---

[1]) Acest tablou se găseşte în N. A. Bogdan, « *Din trecutul comerţului românesc* » (p. 177 şi urm.), fără ordinea alfabetică în care s'a aranjat de noi De fapt d-sa s'a servit de lista întocmită de Preotul Alex. Gavrilescu fostul paroh al bisericei Buna-Vestire şi Preotul Pompilian, fost paroh al bisericei Sf. Paraschiva (Mitocul Maicilor) ambele din Iaşi, şi publicate de Sc. Pastia în ziarul « Ecoul Moldovei ». Iaşi, 1894, an. IV, Nr. 5, în articolul « *Breslele de meseriaşi* », precum şi de indicaţiile lui Gh. Dimache, date într'o serie de articole sub titlul « *Breslele şi bisericile din Iaşi* », publicate în acelaşi ziar, anul IV, Nr. 8—22. Documentele contrazic însă uneori tabloul de mai sus. Aşa, spre exemplu, arhiva Bisericei Sf. Andrei vorbeşte numai de breslele mahalilor, a crâşmarilor, a pescarilor, a zarzavagiilor, ca fiind închinate ei şi nu aminteşte nimic despre vreo breaslă de chiristigii, sau de căldărari şi fierari.

Strânsa legătură dintre bresle şi biserică mai rezultă şi din faptul că foarte adesea, epitropii bisericii erau însăşi breslaşii alcătuirii ce *i* se închinase. Aşa, spre exemplu, prin hrisovul său din 1 Ianuarie 1757, Const. Mihai Racoviţă-Vodă pune biserica Sf. Spiridon din Iaşi, sub epitropia breslei negustorilor: «Şi acest lucru bun [biserica Sf. Spiridon] şi de mare folos acestei patrii sau socotit şi sau hotărât ca să fie în Epitropia breslei negustorilor din Iaşi şi cel orănduit ce sa socoti spre aceasta să poarte de grije pentru toate veniturile şi cheltuelile cu frica lui D-zeu» [1]); într'un zapis din 14 Aprilie 1801, epitropii bisericii Curălari din Iaşi, care dădeau cu bezmăn o parte din locul acestei biserici biv vel logofătului Scarlat Manu, erau în majoritate ciubotarii care-şi aveau hramul la acea biserică, şi anume: Costandin Sircheh călăraş de Ţarigrad, Costandin Vişan, staroste de ciubotari, Grigoraş Mânzul ciubotar, şi Toader Rale ciubotar, toţi semnând prin punere de deget [2]). Pe la 1825, epitropii bisericii Sf. Ilie din Botoşani, erau breslaşii blănari, cum ei înşişi o spun în zapisul de bezmăn ce-l dau la mâna lui Manolachi Nicşoiu blănar: «afându-ne noĭ astăzĭ epitropĭ asupra breslïĭ blănarilor, a cojocarilor i a sfinteĭ bisăricĭ»; iar locul dat cu bezmăn fusese cumpărat pentru biserică tot de către breaslă, cu banii cutiei [3]).

In sfârşit, pentru a vedea cum administrau breslaşii averile bisericilor unde erau epitropi, este deajuns a ceti cartea pe care Mitropolitul Veniamin o dă lui Gheorghe Paiu, starostele blănarilor din Botoşani:

«Cu mila luĭ Dumnezeŭ smeritulŭ Veniamin Mitropolitŭ Moldavieĭ.

Facem ştire prinŭ această arhieriască carte că după ceale de maĭ înnaintea aşăzărĭ ce s'aŭ văzutŭ dinŭ partea isnafuluĭ blănarilorŭ şi a cojocarilorŭ dinŭ tărgulŭ Botoşanilorŭ la mâna dumisali Gheorghii Paiulŭ, totŭ de acolò, a căruia drepte şi bune urmărĭ cunoscându-le eĭ însuşĭ a fi pentru folosulŭ lorŭ, s'aŭ încredinţatŭ suptŭ povăţuirea şi ocărmuirea dumisale; carele şi cu fapta, după priimirea însărcinăriĭ aceĭ îndatorirĭ a lorŭ, făcându-să desăvârşitŭ şi nu numaĭ lorŭ cunoscutŭ şi cu driaptă priinţă, dar şi însuşĭ

---

[1]) N. A. Bogdan, *Oraşul Iaşi*. Iaşi, 1914, pp. 434 şi urm.

[2]) Revista «Ion Neculce», vol. VI, p. 143.

[3]) N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoşani*, p. 25.

dumnealorŭ dregătorii Vornicĭ încredințându-lŭ, s'aŭ îndatoritŭ și de către noĭ cu epitropiia bisericiĭ Sfântuluĭ Prorocŭ Ilie, unde totŭ acestŭ isnafŭ iaste supusŭ, după vechile testamenturĭ, ca să o sporiască întru toate cele de trebuință podoabe, atâtŭ înŭ lăuntru, câtŭ și afară. Pe carea sfințitŭ lăcașŭ l-aŭ adusŭ în cea maĭ bună stare, făcându-ĭ acumŭ și capitalŭ de doao miĭ cincĭ sute șasăzecĭ leĭ, cumŭ și unŭ acaret de șasă sute leĭ. și, pre lângă aceasta maĭ însărcinându-să și cu epitropiia bisericiĭ Sfântuluĭ Spiridonŭ, totŭ de acolò, de aseminea sporiŭ și folosŭ cunoscându-să, lăudămŭ și blagoslovimŭ înpreună toată fameliia dumisali, rugândŭ pre celŭ a toate ţiitoriulŭ ca și de acumŭ până înŭ sfârșitŭ să-lŭ întăriască cu osărdiia a spori în urmărĭ sufleteștĭ ca acestea. Pentru carea, spre încredințarea de răvna și osârdiia ce aŭ arătatŭ acestŭ iubitorŭ de fapta bună pravoslavnicŭ, i s'aŭ datŭ dela noĭ această mărturisitoare carte întărită și cu a noastră iscălitură.

1818, Fevr. 12.

(ss) Veniamin Mitropolitŭ Moldavieĭ »[1]).

De prin a doua decadă a secolului al XIX-lea, slăbind puterea breslelor, ajutorul pe care obișnuiau să-l dea Bisericii, la care se închinaseră, slăbește și el. Veniturile acesteia se reduc numai la bezmănul și chiriile caselor ce avea, vânzarea lumânărilor, cutia și milosteniile enoriașilor, din care trebuia să se facă față nu numai la plata personalului, dar și la cheltuelile slujbelor. Breslele nu mai sunt pomenite în izvoadele ținute de administrația bisericilor[2]). Aceasta explică intervenția Mitropolitului în adăugirea de noui ponturi la catastihurile breslelor, cum se petrece cu ciubotarii din Iași, în repartiția breslelor pe la bisericile ce nu aveau putere să se mențină cu proprile lor venituri, precum și diferitele alte intervenții pe la autoritățile laice ale epitropilor bisericești.

---

[1]) *Ibidem*, p. 24.

[2]) A se vedea condica bisericei Sf. Neculai din Bacău, din Eparhia Romanului, înființată la 26 Septemvrie 1827, conform ordinului circular dat de Episcopul Meletie la suirea sa în scaun. (Ac. Rom., Ms. 3064). A se vedea de asemenea condica bisericei Sf. Atanasie și Chiril din Iași, ținută în minunată rânduială, cu începere dela 1 Ianuarie 1838, de către epitropul ei, stolnicul, mai apoi banul, Toader Burada. (Ac. Rom., Ms. 3309).

3. Ctitoriile breslelor

Până astăzi, multe din bisericile noastre, poartă numele breslelor care le fusese închinate, fără ca aceasta să însemne că însăşi biserica fusese ridicată de dânsele. Aşa, spre exemplu, biserica Tălpălarilor din Iaşi, deşi aşezată în mahalaua acestora şi deşi breasla era închinată ei, totuşi ctitorul nu este breasla tălpălarilor, ci Visternicul Iordachi Cantacuzino [1]). Cu toate acestea nu puţine sunt bisericile care au de ctitori breslele, suprema ambiţie şi cinste pe care şi-o putea dori o breaslă.

Biserica Curălari, din Iaşi, este ridicată de breasla cu acelaş nume, la întretăierea drumului Hotinului cu acela al «sării», din jos de mormintele Turcilor, înainte de 1675 [2]). Biserica Vulpe, din Iaşi, pare a se datori breslei braharilor, care-o zideşte înainte de 1781, în mahalaua Muntenimii pe drumul Hotinului [3]).

In Bârlad, vechea biserică a Sf. Ilie fusese ctitoria breslei blănarilor de acolo, care, la 8 Decemvrie 179ɔ, dobândise dela Episcopia Romanului o carte de judecată, prin care se înlătura dintre ctitori pe protopopul Ioan Chiril, rămânând ctitoria numai asupra breslei; biserica fiind de lemn şi ameninţând cu căderea, către 1859, e refăcută din zid de către poporăni [4]). Tot la Bârlad, breasla negustorilor abăgeri rezideşte de iznoavă biserica Sf. Gheorghe, după o învoială făcută la 26 Martie 1810 cu vechii ctitori. In toamna lui 1817 biserica trebue să fi fost pe terminate, deoarece, la 16 Octomvrie, Visteria scria Isprăvniciei de Tutova că se acordă şase oameni străini de peste hotar, scutiţi de bir, «ca să fie ciocli la biserica Sf. Gheorghe ce se zideşte din nou la târgul Bârladului» [5]).

La Botoşani, vechea biserică a Sf. Ilie, fusese tot ctitoria breslei blănarilor, după cum este şi cea nouă a cărei zidire începe în primăvara lui 1837, spre a fi gata în vara lui 1841 [6]).

---

[1]) Gh. Ghibănescu, *Din trecutul bisericii române (Bisericile din Iaşi)*. Iaşi 1902, Nr. 22.

[2]) *Ibidem*, Nr. 55.

[3] *Ibidem*, Nr. 43. Unii cred că a fost zidită de breasla blănarilor (Pr. N. Hodoroabă, *Monografia parohiei Sf. Atanasie şi Chiril cu biserica « Vulpe » din Iaşi*. Iaşi, 1934, p. 108).

[4]) Pr. I. Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. I, pp. 127, 134, 139, 173, 184.

[5] *Ibidem*, pp. 192—193.

[6]) N. Iorga, *loc. cit.*, pp. 28 şi urm.

Aceste cinci locaşuri de rugăciune nu vor fi fost singurele ridicate de credincioşii breslaşi, însă, făcute din lemn, după obiceiul vremurilor, şi cu o cheltuială care nu se putea compara cu acelea ale domnilor şi marilor boieri, vor fi fost înghiţite de năpăştile ce-au trecut peste capul Moldovei sau de curgerea vremii însăşi, pierzându-li-se şi urma şi amintirea.

4. Repaosul duminical

Catastihurile breslelor industriale nu amintesc nimic despre respectarea duminicilor şi sărbătorilor bisericeşti, ceea ce de altfel nici nu era nevoie, faţă de caracterul profund religios al acestor alcătuiri, cât şi faţă de credinţa puternică în cele dumnezeeşti. Dar, în curgerea vremurilor, stricându-se bunele obiceiuri, prin slăbirea credinţei, domnitorii se văd chemaţi a lua măsurile cuvenite. La 1741, Constantin Neculai Mavrocordat nu mai permite zile de târg Duminica: « Ori la ce oraş va fi târgul Duminica sau hotărît săl mute la altă zi, avănd datorie oamenii Duminica a păzi biserica »[1]), iar Alexandru Constantin Mavrocordat, înscrie respectarea rapaosului duminical în privilegiul dat negustorilor din Iaşi la 1783, hotărînd ca: « Duminicele şi la cele 12 praznice împărăteşti să nu fie volnici a deschide dughenile şi a vinde orice fel de marfă, fără numai lucru ce va fi de mâncare nefiind opriţi, să aibă voe a vinde ». La 1825, în urma rugăminţii Mitropolitului Veniamin, Ion Sandu Sturza dă poruncă ispravnicilor să vegheze la respectarea zilelor prăznuitoare şi a Duminicilor, mitropolitul însuşi publicând o pastorală, veştejind obiceiul ce se înrădăcinase că până şi « necărturarii nu se îndestulează cu zilele cele slobode aşi lucra meşterşugurile şi aşi căuta alejverişurile », muncind şi în « zălele cele prăznuitoare, adecă: în Dumnezeeştile praznice, în cele ale Născătoarei de Dumnezeu şi în însuşi zioa Dominicei ». După o minunată expunere a datoriilor creştineşti din zilele de sărbătoare, sfătueşte şi părinteşte îi îndatorează pe toţi, în deobşte, să prăznuiască « duhovniceşte » ziua Duminicei şi celelalte dumnezeeşti sfinte praznice[2]).

---

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. II, p. 404.

[2]) *Pastorală pentru serbarea Duminicilor* Acad. Rom., Cărţi vechi, Nr. 1258/

§ 2. — Caracter moral

O morală socială şi o morală economică au fost directivele de toată vremea a breslelor moldoveneşti, fie că acestea se datorau tradiţiei creştine fie că erau pornite dintr'un sentiment de solidaritate socială, fie că şi una şi alta se găseau la baza pornirilor morale de care breslele dădeau dovada.

1. Morală socială

Nu există aproape catastih, în care principii de morală socială să nu se găsească, privind atât raporturile dintre breslaşi cât şi pe acelea dela dânşii la cei străini de breaslă.

In raporturile dintre ei, ajutorarea breslaşilor bătrâni, bolnavi sau scăpătaţi, precum şi participarea la înmormântarea celor trecuţi din vieaţă, era de strictă datorie. Breslaşii ciubotari din Botoşani îşi luau asupra lor plata dăjdiilor ce-l călcau pe Constantin Gulii «fiind om bătrân»[1]; parte din banii strânşi la cutia breslei lăutarilor din Huşi erau întrebuinţai la «faceri de bini şi alte lucruri creştineşti» (pont. 12); banii cutiei breslei blănarilor din Botoşani serveau şi pentru podoaba bisericii, dar «şi pentru îngroparea a vreunuia dinŭ breslaşĭ ce va fi scăpătatŭ»[2]. O însemnare, din 1818, scrisă de starostele Ioan Işanu în catastihul breslei ciubotarilor din Botoşani, spune: «5 lei au mers la moartea lui Manoli Bărlădeanu luând bani pe bărbănţă dela Manolachi nipotu lui Pricop Talpalariu»[3]. In privilegiul din 1783 al negustorilor din Iaşi, scopul banilor ce se strângeau la cutie era «să aibă a să agĭuta pe cei cuprinşi de nevoe şi de sărăcie, dăndulisă pe căt se va găsi cu cale de staroste şi de fruntaşi însă prin ştirea breslii»[4].

Săracii, străini de breaslă, au fost, din toată vremea, obiectul de ajutorare al breslelor, atât direct, cu bani, cât şi, mai ales, prin praznicele anuale. Catastihul breslei lăutarilor din Huşi, prevede ca partea din banii cutiei să «să înpartă la săraci» (pont. 12); catastihul făclierilor din Botoşani, hotărăşte, de asemenea, ca

[1] *Catastih*, Insemnări stăroseşti, Ms. fol. 21.
[2] *Catastihul din 1818*, pontul 2.
[3] *Catastih*, Insemnări stăroseşti, Ms. fol. 18.
[4] Acad. Rom. Doc. 62, Pachet XXX.

banii cutiei să fie împărţiţi în două, din care o parte să se dea la biserică « iar o parte să-i dea pe la săraci » (pont. 3); breslele unite din Roman, dela primele rânduri, declară că « sau înnvoitu toţi fraţii: Blănarii, Croitorii, Bărbiiarii, Abăgearii şi Cojocarii: Breasla de tărgu de roman — ca să facă praznic la zioa sfinţilor voevozilor cereşti: Mihail şi Gavriil: ce iaste hramul înu târgu în Roman, să ospeteze săracii şi mişeii şi streinii, şi săi adape — să zică Bogă da prosti, să fie priimit pentru sufletili Morţilor, Părinţilor, A Moşilor, a strămoşilor, şi a răposaţilor fraţi şi fii: şi fiice, şi nepoţi şi a strănepoţi »[1].

Opreliştea, prevăzută în pontul al 6-lea al catastihurilor ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani, ca Moldovenii să nu se tocmească a sluji la Armeni avea, de sigur şi o bază economică, — ca singurul concurent puternic de atunci, al acestor bresle, să nu se întărească —, dar era dictată şi de un puternic motiv moral: slugărirea de către Moldoveni a acelora de altă credinţă decât dânşii, fapt care se considera ca o « jăgnire la relighia domnitoare », cum va spune mai târziu conducătorul poliţiei ieşene, într'un raport către Departamentul treburilor din Lăuntru [2]. Acelaş motiv îl invoca Vel logofătul Balş, făcând cunoscut Departamentului din Lăuntru că nu se poate ca o calfă moldovenească să se tocmească la Jâdovi: « fiindcă până la agiungerea lui în poziţie de a ţine însuşi dugheană, trebue a fi povăţuit de breaslă în cugetări moraliceşti şi în urmarea datoriilor legii » [3].

2. Morală economică

In sistemul capitalist, în care se cuprind breslele, individualismul, cu toate calităţile şi defectele lui, se manifesta, cu siguranţă, din plin. Tendinţa firească a omului de a-şi satisface cât mai bine cu putinţă propriile sale nevoi şi în chip cât mai constant, complectată de principiul, iarăşi firesc, al legii naturale a minimului de efort, vor fi îndemnat şi pe breslaşi către unele mijloace menite să le mărească veniturile, în dauna însă, fie a cobreslaşilor lor, fie a consumatorilor în genere. Ori, tocmai aceasta căuta să evite

---

[1] *Catastih*, Acad. Rom., Ms. 944.

[2] Arh. Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 12253, fol. 15.

[3] *Ibidem*, dos. 2948, fol. 1.

organizările în breaslă, atât prin dispozițiile înscrise în catastihuri cât și prin tradițiile lor. Ele nu urmăreau să stabilească o perfectă egalitate între breslași, calitățile personale ale fiecăruia fiind libere să se manifeste în întregul lor, însă nu înțelegeau ca condițiile de producție să difere, printr'o repartiție nedreaptă a factorilor ei, datorită unor manopere necinstite, deși de uzanță în vieața economică. Nu admiteau nici dobândirea, pe căi lăturalnice, a unei clientele, care, în mod normal, s'ar fi repartizat în alt chip. In sfârșit, aceeași morală economică punea la adăpost și pe consumator de procedeele acelora cari ar fi căutat să speculeze satisfacerea unor nevoi, într'un regim de monopol legal, cum era acela al breslelor.

O distribuție cuviincioasă a factorilor de producție era cerută, spre exemplu, de catastihul blănarilor din Botoșani, atât în ce privește capitalul, cât și în ceea ce privește munca, stipulându-se prin pontul al 10-lea că: « oricare dinŭ breslașĭ va merge la vreunŭ felĭ de marfă, și la tocmală ce va face de va nemeri asupra luĭ și altŭ meșterŭ, și va ave și elŭ trebuință de acelŭ felŭ de marfă, și-ĭ va cere parte, datoriŭ să fiia a-ĭ da, saŭ, și după tocmală de va nemeri, încă fiindŭ marfa la vânzătoriulŭ, cerândŭ, să ĭ dea parte »; iar, pontul al 9-lea oprea tocmirea de calfe fără știrea breslei. Se împiedeca deci astfel acapararea materiei prime și a mânei de lucru de către un număr restrâns de breslași în dauna celorlalți, punând pe fiecare în măsură să-și uneltească meșteșugul, după puterea lui. Cu atât mai imoral era socotit faptul smomirii, între breslași, a calfelor și ucenicilor.

Concurența breslașilor, sub orice formă s'ar fi manifestat, fie între ei, fie din afară, era împiedecată pentru același principiu de morală economică: « Neguțitorii streini, spune pontul al 14-lea al catastihurilor de ciubotari din Iași și Botoșani, ce vor vrea să cumpere ciubote, la care meșter vor merge, acela meșter să margă să arăte starostelui și starostele să orănduiască la toțĭ căte puțintele să vândă, iar nu numaĭ unul »; cumpărarea de marfă gata dela străini și pe ascuns, era oprită pentru breslași (pont. 7), după cum oprită era și vânzarea de către străinii de breaslă a aceleiași mărfi în târgul de reședință al breslei (pont. 13). Aceasta nu însemna însă că se tindea către un exclusivism egoist și, prin urmare, condamnat de morală; străinii de breaslă nu erau împiedecați a veni și a-și desface produsele sau a-și unelti meșteșugul alături de breslașii interesați în același domeniu de activitate, însă într'o

măsură care să nu dăuneze alcătuirea. Aşa, spre exemplu, ciubotele « de aiurea » se puteau vinde de oricine la Iaşi şi Botoşani [1]), fie şi de către străini, cu condiţia să se plătească la stărostie o taxă de doi bani de pereche (pont. 7); un lăutar străin putea să vie la Huşi, să cânte, însă « numai la zioa tărgului », dând starostelui doi potronici « şi a doo zi, să lipsască de acolo » (pont. 5).

Tot în vederea înlăturării concurenţii ilicite, erau oprite întovărăşirile în taină, fie a breslaşilor, ei în de ei [2]), fie acelea dintre breslaşi şi negustori străini [3]).

In ce priveşte bunurile date în consumaţie, două principii, de absolută morală economică, erau totdeauna puse înainte: măsură cinstită şi marfă curată. « Starostele să aibă voe a cerca toate dughenele ca să vănză cu cotul şi cu cumpăna dreaptă », spune privilegiul din 1783 al negustorilor din Iaşi. Acelaşi motiv va fi determinat, în parte, pe Ion Sandu Sturza, ca în Februarie 1826 să interzică « lucrarea pănei pentru creştini de cătră Jâdovi şi să lipsască jâdovii din isnaful acesta », luând Visteria chezăşia pitarilor creştini prin care se îndatorau « că după ciaşinulŭ ce se va face din vreme în vreme vor scoate păine şi jămpă de vănzare la norodŭ, albă, coaptă bine, dreaptă la dramuri, fără a fi lipsă cătŭ de puţinŭ, şi că în toată vremea va fi cu îndestulare păine în târgŭ ca să nu pătimească norodulŭ » [4]). Breslaşii nu cunoşteau falşificările produselor lor, înlăturate fiind şi de tradiţia şi de învăţătura religiei creştine, aşa încât, către 1826, Jâdovii, în concurenţa ce făceau breslaşilor, amestecând seu în ceara lumânărilor, Mitropolia intervine la Domnie spre a se stavili o asemenea procedare, drept care Ion Sandu Sturza, trimetea, la 13 Februarie, acest an, o carte către vel aga Manolachi Bogdan, prin care-i făcea cunoscut « ca de astăzi înainte lucrarea şi vănzarea lumănărilor de ceară galbănă să fie slobod numai pămăntenilor creştini iar nu şi jădovilor sau altor de alte legi, aici în oraşul Eşiĭ, pentru ca prin aceasta să se rădice o pricină aducătoare de mărşăvire » [5]).

---

[1]) In tabla vămei Tecuci, pe Martie 1825, la ziua de 12, se trece: « Gligori Cizmariu ridică din dugheana sa 300 părechi cibote. Merge la Eş » (Acad. Rom., Ms. 4338, fol. 51 verso).

[2]) *Catastihul blănarilor*, pont. 11.

[3]) *Catastihurile ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani*, pont. 12.

[4]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. V, p. 169.

[5]) *Ibidem*, p. 32.

Evident, că în amândouă dispozițiile, de mai sus, ale lui Ion Sandu Sturza, era și latura de morală socială, neîngăduindu-se ca lucrurile de mâncare și, mai ales acele trebuitoare rânduelilor bisericești, să fie produse de către acei de altă credință decât acea ortodoxă.

§ 3. — Caracter economic

Caracterul economic al breslelor trebue doar amintit, el rezultând din însuși scopul pe care și-l propuneau aceste alcătuiri de a produce și distribui bunuri economice. Ceea ce trebue însă pus în evidență e numai regimul de monopol specific care se creează odată cu apariția lor, prin monopol înțelegându-se instituția prin care o singură persoană sau un singur grup de persoane au putința de-a produce sau de-a distribui, cu exclusivitate, anumite bunuri materiale sau imateriale. Regimul de monopol al breslelor este însă un regim specific, deoarece, deși legal, el nu este însă absolut. In sânul grupului, concurența nu era cu totul exclusă, breslașii putându-și dobândi materiile prime și mâna de lucru după sistemul libertății economice, vânzarea produselor făcându-se, cele mai adesea, tot după același sistem, întru cât, monopolul nefiind decât local, consumatorul avea toată libertatea să-și procure bunurile respective în afară de raza de acțiune a breslei, dela producători sau distribuitori liberi. Așa încât regimul monopolului breslelor îmbrăca mai curând forma unei simple limitări de concurență decât de monopol propriu zis; limitare față de terții în stare să satisfacă aceleași nevoi ale consumatorilor, limitare și față de înseși breslașii împinși de dorința unor mai simțitoare câștiguri bănești.

1. Producția

Dat fiindcă sistemul fabricelor era încă necunoscut, procesul producției era reprezentat prin meșteșugari cu atelier sau și cu dugheană, lucrând, fie pentru marea clientelă, fie prin industria la domiciliu: Insemnările stărostești ale catastihului ciubotarilor din Iași, fac distincție între meșterii cu dugheană și fără dugheană [1]); o convenție, din 8 Mai 1797, dintre bogasierii armeni din Boto-

---

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIV, pp. 23 și urm.

şani şi breasla blănarilor din acelaşi târg, arată că negustorii armeni îşi îndestulau dughenile prin industria la domiciliu a Moldovenilor: « fiindŭ că şi noĭ, afirmau bogasieriĭ, ţinemŭ pe la dughenile noastre spre alijveri şŭ oareşcare gujuliĭ dinŭ blănării, cumŭ şi strai gata blănite, adecă maloteli, caţaveici, care le lucrămŭ tot la breasla blănarilorŭ... şi cunoscăndŭ şi însuşĭ briasla blănarilorŭ, şi mai alesŭ ceĭ maĭ săraci, că, dacă vom fi noĭ propiţĭ, le iaste păgubire lorŭ, pentru că noĭ straile acele le lucrămŭ totŭ la dănşiĭ...» [1]).

Cum capitalul nu putea să joace un rol prea important, limitat la câteva unelte, cu o materie primă adusă de client sau procurată de meşter, adesea din aconturile clientelei, cum se procedează şi astăzi de meşterii patroni din domeniul confecţiilor, şi al antreprizelor de lucrări, aceea ce conta în primul rând, era abilitatea meşterului, calităţile sale personale şi relaţiile pe care ştia să şi le facă în societate; şi atunci, înlăuntrul acestui monopol legal, asigurat breslei prin privilegiul catastihului sau şi prin hrisoave domneşti speciale, apăreau quasi-monopoluri de fapt, datorită tocmai calităţilor excepţionale ale unora dintre breslaşi, cari, vrând nevrând, desemnau o concurenţă celorlalţi breslaşi mai puţin dotaţi, însă o concurenţă cinstită, care nu putea fi limitată de catastihuri. Ceeace se putea face în această materie era numai limitarea puterii de producţie a breslaşilor, cu o tendinţă de egalare, prin limitarea numărului de calfe şi ucenici. Catastihurile nu vorbesc de o astfel de limitare; totuşi, faptul că nimeni nu putea tocmi calfă sau ucenic fără ştirea starostelui şi, mai ales, pedepsirea acelor meşteri cari ar fi ţinut calfe pe ascuns, nu puteau fi puse decât în acest scop. Nu putem şti dacă numărul de calfe şi de ucenici era acordat în chip egal tuturor meşterilor sau dacă stărostia avea în vedere starea lor. Cum catastihurile însă nu stipulează nicăiri primul sistem, e foarte probabil că meşterii îşi puteau tocmi calfe după putere, fără însă ca unul să aibă prea multe şi altul de loc. Puterea de producţie a unui breslaş nu putea fi apoi limitată şi pentru faptul că orele de muncă nu erau reglementate. Se lucra cât se putea, după comenzile pe care fiecare le dobândea dela clientela mai mare sau mai mică ce-şi făcuse.

Din punctul de vedere al producţiei, breslaşii îşi aveau deci libertatea de acţiune, în marginile unei corectitudini economice şi

---

[1]) N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoşani*, p. 11.

asupra calității mărfii și asupra mijloacelor întrebuințate în cantitativa lor confecționare.

Ca corp constituit, în domeniul producției, două preocupări se manifestă pretutindeni: asigurarea materiilor prime și, în sensul larg al cuvântului, diviziunea muncii.

In catastihul breslei blănarilor din Botoșani, pontul al 8-lea hotărește ca «streinii să nu fiia volnicĭ a scoate pelcele ce săntŭ de meșteșugulŭ aceștiĭ bresle», conform cărții domnești, care le autoriza confiscarea în caz de călcarea acestei rândueli. In 1808, breslele de blănari groși și de cojocari din Iași se plângeau stăpânirii rusești de ocupație, că ocârmuirea nu voia să le respecte vechile lor privilegii, asigurate prin hrisoave domnești, «ca să taie și ei miei dela Paște și până la Sfeti Gheorghi, și carne să o văndă lăcuitorilor cu preț mai eftin decât casapii, iar pielcelile să le rămână lor ca să le lucreze blane și cojoace spre înlesniri alijverișului lor și a celor ce ave trebuința a le cumpăra». Divanul domnesc, către care fusese îndreptată jalba, raporta la 29 Martie același an, sfetnicu lui de taină Sergiu Kușdicov, că ocârmuirea fiind silită să aleagă între satisfacerea unui interes personal al breslașilor, cu respectarea privilegiilor lor, și interesul obștesc al îndestulării norodului cu carne, prin darea căsăpiilor la «podracici», care cereau exclusivitatea tăierii, alege pe aceasta din urmă: «și stăpânire protimisind mai mult îndestulare obști, de căt folosul cel particulariu cel ave aceste doao din tăerea mieilor, prin contracturile ce sau legat cu podracicii ce au luat asupra lor căsăpiile orașului, au făcut oprire de a nu fi volnici să taie miei dela Paște pănă la Sfeti Gheorghe nesocotindusă voia ce ave mai înainte, privileghiu nestrămutat» [1]).

Principiul diviziunii muncii, îl găsim în catastihurile ciubotarilor din Iași și Botoșani: «Cizmarii să'șĭ păziască cizmăria, cum și ciubotariĭ ciubotăria, să nu aibă voe a lucra teletin sau iminiĭ, sau opincĭ, nici să vândă, după cum au fost din veac», spun ponturile al 16-lea; și, dacă pontul al 9-lea al catastihului celor dintâi permitea ciubotarilor a lucra și tălpălăria, aceasta era aplicarea vechei autorizări domnești și a obiceiului ce aveau să-și pregătească singuri pieile ce prelucrau, dovadă că la Botoșani, această autorizare, este ștearsă din catastih, deși fusese trecută prin copierea aidoma a catastihului dela Iași [2]). Acest principiu îl găsim

[1]) Arhiva Stat. Chișinău, Pachet. 3, Dosar 8, fol. 3.

[2]) Ms. fol. 1. Vezi Anexa Nr. 3.

şi mai bine redat în nartul lui Alexandru Constantin Moruz, din 24 Decemvrie 1792, care, fixând preţurile maximale la diferite produse, arată în acelaşi timp şi articolele pe care diferitele bresle le confecţionau. Aşa, ciubotarii groşi lucrau ciubotele de teletin, iar cismarii pe acele de săftian roş şi negru, condurii, cu sau fără terlici precum şi papucii cu mestii; băibărăcarii lucrau antiree de tot felul, iar abagerii şalvari, sumane, mantale, cămăşi şi izmene; blănarii groşi făceau căciuli şi blăni de oaie, iar cojocarii numai cojoace [1]), în timp ce blănarii subţiri lucrau blănurile fine de tot felul din ţară şi de peste hotare.

2. Circulaţie

« Din legiuirile şi aşăzările oblăduitorilor şi ocărmuitorilor de noroade a celor ce au silit şi au voit să întărească şi să împodobească cu fericite şi temeinice rândueli starea ţărilor să poată înţălege că totdeauna rânduiala ce s'au căzut să aibă cei ce neguţitoresc sau socotit a fi unul din cele mai trebuincioasă aşăzământuri spre împodobirea şi îndestularea unui norod; nefiind nicio îndoială la mijloc că negoţul nu numai că aduce lesnire la cele trebuincioase a vieţei omineşti, ce mai vârtos înmulţăşte şi adauge belşug şi îndestulare la toate ». Aceasta a fost părerea nu numai a lui Alexandru Const. Mavrocordat, exprimată în preambulul privilegiului pe care-l dă breslei negustorilor din Iaşi la 1783, dar şi a tuturor înaintaşilor şi urmaşilor săi, cum dovedesc hrisoavele lor mereu repetate, şi diferitele măsuri cu privire la negoţ.

Circulaţia bunurilor prin mijlocirea breslelor, urma evoluţia generală a activităţii economice, a Moldovei diferitelor timpuri, fără diferenţă posibilă de sistemul acelora ce interveneau în acest proces negrupaţi în asemenea alcătuiri. Produsele breslelor industriale se distribuiau prin contactul direct dintre meşter şi consumator, şi numai excepţional şi sporadic prin intermediul breslaşilor negustori, cum erau cavafii, negustorii de blănărie, abagerie, etc. Aşa încât fiecare breslaş industrial era şi negustor în acelaşi timp, fără a putea însă vinde şi alte bunuri decât acelea din propria sa producţie. Contactul direct cu consumatorul avea de efect minunata cunoaştere a pieţei şi îndestularea imediată şi

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. IV, p. 129.

complectă a nevoilor prin echilibrul legii cererii și a ofertei. Bunurile trebuitoare consumației, străine de activitatea breslelor industriale locale, erau de domeniul breslelor negustorești, care se aprovizionau adesea direct dela producător, pe măsura intensității nevoilor consumatorilor, evitându-se astfel, în chip normal, crizele economice de o formă sau de alta. Ba, mai mult, găsim exemple când aprovizionarea breslașilor dela producător, nu se putea face decât după presupusa și directa îndestulare a consumatorului: «Toț lăturașii ce vor aduce peşte di vănzarĭ, spun instrucțiile breslei pascarilor din Chișinău, au voĭ să vănză cu oca la norod numaĭ păr la optă ceasur din zi iar după optă ceasur slobod este să văndă numaĭ bresla care țin dughene»[1].

Sistemul vânzării, era, în mod curent, acela al dughenilor stabile, din târgul breslei respective. Cu toate acestea, sistemul însoțitorilor, în vigoare, mai ales, în secolul al XVII-lea, nu putea rămâne străin breslelor, atât industriale cât și negustorești. Voevozii timpului, a ând obiceiul de-ași cerceta singuri țara, călătorind în rădvanele lor domnești, cu toată curtea și cu dregători și cu osteni, cari uneori, cum ne spune Bandini, pentru vremea luì Vasile Lupu, se ridica la impunătoarea cifră de 12.000 de oameni, toată această suflare avea nevoie de subsistențe de tot soiul, pe care fiecare și le procura pe cont propriu, după obiceiul vremurilor de atunci. Meșteșugari și negustori însoțeau pe domnitor: «Ca la o mie de negustori se țin după alaiu, căci atâția sunt de nevoie ca să-i hrănească p' toți», spune Bandini care vizita Moldova pe la 1650[2]. Iarmaroacele fiind în mare cinste, cu neutralitatea lor teritorială, oricine putând desface orice fel de marfă, breslașii erau, de sigur, în fruntea negoțului, cu mărfuri anume pregătite pentru clienții acestor însemnate piețe de desfacere. Sistemul în sfârșit, al vânzătorilor ambulanți, al desăgarilor, cum se spunea pe atunci, va fi fost mai puțin în uzul breslașilor, fără a fi cu totul exclus pentru acei mai nevoiași dintre ei. Alexandru Const. Mavrocordat, dispune, într'adevăr, pentru toți «desăgarii ce umblă cu marfă de vănd prin sate, fiindcă aduc și împedecare la alejverișul neguțitorilor și pricinuesc și păgubire vămei Gospod, făcând tot feliul de meșterșuguri de ascund marfa de vamă, să fie

[1]) Arhiva Statului Chișinău, Dos. Primăriei Nr. 153, fol. 15; Vezi Anexa Nr. 7.

[2]) N. Iorga, *Istoria Românilor prin călători*, vol. I, p. 328.

opriți de a nu mai umbla cu marfă să vânză pin sate, ce așăzându-să pin târgurĭ să aibă voe a neguțitori, iar dela iarmaroace să nu fie opriți, ce să aibă voe a duce și a vinde marfa lor », cu toate acestea e îndoielnic dacă acest obiceiu al timpului a putut fi definitiv și complect înlăturat prin această măsură din 1783.

O întrebare care ne-am putea-o pune este aceea a fixării prețurilor diferitelor bunuri distribuite consumatorilor prin exclusiva activitate a breslelor.

Intr'un regim de libertate economică fixarea prețurilor este dictată fie de legea cererii și ofertei, fie de costul de producție; regimul de monopol al breslelor, cu toate atenuările cuvenite formei sale colective, tindea totuși către un maximum de beneficiu și prin urmare și un preț maximum. Cu toate acestea, două corective interveneau în această materie: unul natural și un altul coercitiv. Natural era acela al dorinței breslașilor de-a obține nu cel mai mare preț ci cel mai mare beneficiu; pentrucă, în caz contrar, fie că consumatorii se abțineau de-a consuma, fie că se îndestulau din vecinătățile unde bunurile de care aveau nevoie nu erau monopolizate de bresle. Și atunci, acest maximum de beneficiu nu se putea obține decât printr'un optimum de preț, care se fixa, conștient sau inconștient, așa încât înmulțindu-se numărul unităților vândute cu prețul pe unitate să se obțină un maximum de câștig. Această firească procedare, pare însă a fi fost depășită uneori, pentrucă, din vreme în vreme, cel puțin din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea stăpânirea se vede silită să intervie spre a înfrâna urcarea prețurilor, prin narturi. Iată unul dintre cele mai importante stabilit la 24 Decemvrie 1792, sub domnia lui Alex. Const. Moruz, trimes spre aplicare lui Sandu Sturza, pe atunci vel agă:

Nartul orașului Iașiĭ după cum s'aŭ hotărît să se vânză.

Fientul băcăliei.

Lei	par. [1]	
1 »	14	Oca untdelemn, cu oca; ear cu paraua 55 parale, și bacalii să'l cumpere câte 51 parale cu totuluĭ tot dela ceĭ ce'l aduc aicĭ.
	16	oca orez.

[1]) Leul avea 40 de parale.

Lei	par.	
1 »		oca sopon bun.
	24	oca strafide roşii rozane în cutie.
	17	oca strafide negre.
	20	oca de strafide roşii beclerge.
	30	oca curmali misir.
1 »	7	oca migdale sabăt cu coajă.
1 »	17	oca migdale fără coajă.
	25	oca fede galbănă.
	23	oca fede albă.
	19	oca masline negre.
	12	oca zamă de alămăe.
	6	oca oţăt de vin.
	4	oca oţăt de med.
	10	oca roşcove sacăt.
	8	oca roşcove proaste.
4 »	30	oca kiperiŭ.
3 »	30	oca Emin cafe.
2 »	10	oca cabac cafe.
1 »	8	oca halva Edrine.
	30	oca halva de Ţarigrad.
	25	oca de smokine în cutie.
	15	oca de smokine Sorţe.
	4	un tigan de smokine nesmime.
2 »	20	oca cracatiţă bună.
1 »		oca cracatiţă Melidon.
1 »	5	oca lakerdă.
6 »		una mie sardele.
	30	oca de zahar canar.

Ciubotariĭ groşi.

2 »	30	Ciubotele de teletin mâna întâia.
2 »	20	Ciubotele de teletin mâna a doua.
2 »	10	Ciubotele de teletin mâna a treia.

Cu ce preţ să văndă casapii pieile de tălpălăriĭ.

Lei	par.	
10 »		Pelea de boŭ.
8 »		Pelea de vacă.

Mumgiĭ

Lei	par.	
	22	oca lumănări de său.
2 »	20	oca lumănări de ceară.
	13	oca de fer muskicesc Sibirŭ.
	20	oca oloiŭ de cănepă.
	15	oca frănghie de cănepă bună.
	19	oca sopon prost de ţară.
	8	oca de dohot curat.
	5	oca de păcură cu casrăcŭ.
	8	oca tiutiun de ţară.
1 »		Potcovitul la un cal de 4 picioare cu potcoavele turceşti, eară ungureşti 35 parale.
	6	Potcovitul a o păreche ciubote.
	10	oca de tot felul de peşte de ţară atăt de heleşteie căt şi de bălţi.
	5	oca de perjă.
	2	oca de fasole.
	3	oca de linte.
	2	oca de bob.
	14	oca de ceapă.
	15	oca de răvac.
	8	oca miere subţire.
	22	oca unt sleit.
	6	oca brănză de oi proaspătă.
	10	oca brănză de oi bună.
	12	oca caşcaval.

Cismarii.

Lei	par.	
4 »	20	Ciubotele roşii de săftiean frunte.
4 »		Ciubotele roşii săftiean de mijloc.
3 »	20	Ciubotele roşii mai proaste.
4 »	10	Ciubotele negre de săftiean frunte.
3 »	30	Ciubotele negre de săftiean de mijloc.
3 »	10	Ciubotele negre de săftiean mai prost.
2 »	10	Conduri cu cordele frunte şi cu terlici.

Lei	par.	
1 »	35	Conduri cu terlici fără cordele.
	30	Conduri proşti.
2 »	20	Ciubotele galbene femeieşti de frunte.
2 »	10	Ciubotele galbene femeieşti de mijloc.
1 »	35	Ciubotele galbene femeieşti mai proaste.
2 »	10	Papuci cu mestii bărbăteşti.
2 »		Papuci cu mestii bărbăteşti al doilea mână.

Băibărăcarii

Lei	par.	
7 »		Un antereŭ dintr'o alăge cu matasă cu cheltuelile iarăşi de matasă.
6 »		Un antereŭ mare dintr'o alăge mare fără matasă, ear cheltuelile de matasă.
5 »	10	Un antereŭ mare de alăge maniţ cu cheltuelile de aţă.
1 »	35	Un antereŭ femeesc de alăge maniţe au adaus de astariŭ.
2 »	15	Un antereŭ femeiesc de alăge cu matasă tij cu adaos de astar.
2 »	5	Un antereŭ femeiescŭ de alăge supţire cu adaos de astariŭ.

Blănariĭ grosi.

Lei	par.	
6 »		Blana albă de oae.
8 »		Blana neagră de oae.
	30	Cuşma albă cu fundul de pele.
1 »	30	Cuşma ţurcănească neagră.
1 »	10	Cuşma neagră cu fundul de postav.
1 »	5	Cuşma albă ţurcănească.

Cojocariĭ.

Lei	par.	
15 »		Un cojoc negru de miel din zăce pei.
12 »		Un cojoc negru de opt piei.

Lei	par.	
9 »		Un cojoc de mel negru din șese pei.
12 »	20	Un cojoc de mel alb din zăce pei.
10 »		Un cojoc de mel alb de opt pei.
7 »	20	Un cojoc de mel alb din șesă pei.
5 »		Un cojoc de mel alb din patru pei.
9 »		Un cojoc de cărlan din șepte pei.
7 »	26	Un cojoc de cărlan din șesă pei.
5 »	4	Un cojoc de cărlan din patru pei.
6 »	20	Un cojoc mare de oae din cinci pei.
5 »	8	Un cojoc de oae din patru pei.
6 »		Un cojoc de mel negru din patru pei.

Fientul abăgerilor

Lei	par.	
6 »	10	Șalvarii de postav din trei coți postav.
4 »	20	Șalvarii de postav din doi pol coți.
4 »		Șalvarii de postav din doi coți.
3 »	30	Șalvarii de sucman din cinci coți sucman.
5 »	20	Un sucman mare din opt coți sucman.
1 »	10	Cămeșă din patru pol coți pănză de...
1 »	5	Cămeșă din patru pol coți pănză căte opt parale cotul.
	20	Ismene de trei coți pănză căte opt par. cotul.
8 »		O manta de aba radovici, lungul doi coți și un grif, largul în poale șese coțĭ doi rupi.
10 »	20	O manta de aba cevrică, lungul doi coți și un grifŭ, largul în poale șese coți trei rupi.

(ss) Ștefan Sturza Logof., Nicolai Roset vel Logof., C. Paladi vel vorn., Const. Balș vel vorn., Sandul Sturza vel agă, N. Roset vel vorn. » [1]).

Narturile se fixau de către o comisiune alcătuită, fie din boieri de Divan, cari supuneau domnului, prin anafora, rezultatul cercetărilor dimpreună cu propunerile ce făceau, anafora, ce trebuia întărită de domn, cum e cazul de față; fie de o comisiune mai restrânsă, numită de vel visternicul, în care luau parte și ne-

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. IV. pp. 129 și urm.

gustorii sub preşedinţia vel agăi [1]). Acela care aplica narturile, era totdeauna vel aga pentru capitală, iar pentru provincie vornicii sau ispravnicii.

3. Repartiţie

Vorbind despre calfe, arătam că, principial, acestea erau plătite cu salar pe timp cu variaţii dela breaslă la breaslă şi dela om la om [2]).

In ce priveşte profitul, este a se face distincţie între breslele industriale şi cele negustoreşti. In cele dintâi, profitul era limitat nu atâta de cerere, cât de puterea de producţie a breslaşului şi de costul factorilor de producţie, ceea ce face ca la aceste bresle să întâlnim foarte rar dovezi de o stare materială care să egaleze pe aceea a breslaşilor negustori, cari nu numai că puteau satisface un număr nelimitat de nevoi, prin mărirea cantităţii de marfă, dar şi diferenţa dintre preţul de cost şi acela de vânzare, putea fi cu mult mai mare, dat fiind obiceiul timpului de a se înlătura, pe cât cu putinţă, intermediarii. Aceasta făcea ca clasa negustorească să fie mult mai avută decât cea meşteşugărească, şi nu rareori întâlnim zapise şi hrisoave în care proprietarii de moşii sunt negustorii.

Rolul breslelor în repartiţia bunurilor, nu pare să fi fost o excepţie la vieaţa economică a timpurilor, calităţile individuale ale breslaşilor şi împrejurările aducând salarii şi beneficii mai mici sau mai mari, de o mai lungă sau o mai scurtă durată. Influenţa pe care organizările în breaslă o puteau avea în această materie, era în a stabili o medie de salarii şi preţuri, care permiţând lucrătorilor să ducă o vieaţă modestă, dar sigură, avea tendinţa constantă de-a asigura breslaşilor un optimum de beneficiu.

§ 4. Caracter naţional

Caracterul naţional al breslelor se desprinde neted, pe de o parte, din munca fără preget de-a întemeia şi protegui meşteşugurile şi negoţul moldovenesc, iar, pe de altă parte, din afirmarea lor ori de câte ori un act de excepţională importanţă naţională

---

[1]) Acad. Rom., doc. 173, pachet. CXXXI.

[2]) Vezi *supra*, p. 190.

se producea. Şi, dacă în primele timpuri catastihurile meşteşugăreşti nu par a se interesa de străinii de neam, care puteau deveni o piedecă la întemeierea breslelor şi, mai ales, la păstrarea caracterului lor naţional, se datoreşte faptului că aceştia erau departe de-a constitui o primejdie; de îndată însă ce, pe căi drepte sau piezişe, activitatea lor începe a se simţi, breslaşii intervin fie prin obţinerea dela dcmnie a unor măsuri proteguitoare şi de excepţie, fie prin introducerea în însăşi catastihurile lor a unor dispoziţii identice.

Jăluindu-se lui Grigore Matei Ghica, negustorii din Iaşi obţin, la 1 Ianuarie 1731, un hrisov, prin care, recunoscându-se cum că acei «care vin aice dintr'alte părţi de loc cu marfă de tot feliul» aduc o strâmbătate de «sau stricat breasla neguţitorilor celor de loc», hotăreşte «anume ce agiutoriu să aibă neguţitorii de loc dela cei străini, întăi cei ce vând băcălii să aibă a da căte un leu pe lună, iar carii vor vinde de altŭ feliŭ de negoţĭ supţire, aceia să de căte doi leĭ pe lună, iară care n'ar înţălege şi n'ar da banii pe nartul ce li s'au datu şi sau aşăzatŭ, pe unii ca aceea să aibă ai duce la Dlui vel Vist[ernicul] să plinească dela dănşii şi să le vie de hac»[1]. Această dare specială era foarte grea, dacă ne reamintim că quantumul ei reprezenta valoarea dublului chiriei pe care, la 1741, va fi uzul a se plăti pentru dughenile mânăstireşti din Iaşi, printre care se numărau şi acelea ale Mânăstirii Goliei[2]), chirii care şi peste jumătate de veac se vor păstra, sau nu vor trece, principial, peste treizeci lei, cum arată izvodul dughenilor Sf. Neculai Gospod din Iaşi, încheiat la 1792—1793[3]). Faptul că darea era către breaslă, înseamnă că era menită nu numai să înlăture pe străini, dar să şi întărească alcătuirea naţională.

Vânzarea mărfurilor aduse de către negustorii străini, era supusă unei triple restricţii: se făcea înlăuntrul unui termen ce se acorda, probabil de breaslă; se vindea numai cu diridicata, sau cu toptanul, cum i se mai zicea; se plătea o taxă ad-valorem către breaslă. Toate acestea, înafară de vamă domnească: «Neguţitorii străini, hotăreşte hrisovul, din 1783, al lui Alexandru Constantin Mavrocordat, care nu vor fi cu lăcuinţa aice în ţară şi vor aduce

---

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. II, p. 29.
[2]) Acad. Rom., Ms. 237, fol. 99 verso.
[3]) *Idem*, Ms. 2963, fol. 29.

marfă, să le pue soroc pe căt se va socoti a fi cu cale şi până la acel soroc să aibă a'şi vinde marfa lor cu rădicata, iar să nu aibă voe a vinde marfa lor cu cotul sau cu cumpăna, ce să o vândă cu rădicata, afară de lucru ce este de măncare, care acele lucruri de ale măncărei să le vănză cum or pute. Căţi neguţitori străini vor aduce marfă şi or vindea cu rădicata or pe bani gata sau pe datorie, toţi aciea să de la una sută lei, jumătate leu, din care treizăci bani să fie a starostelui şi treizăci bani să se pue la cutie »[1]).

Excepţiile dela regulele de mai sus, constituiau un abuz, obişnuit mai ales pe vremurile tulburi de ocupaţie străină. Aşa, în timpul ocupaţiei ruseşti din 1770, Divanul Moldovei răspundea unei intervenţii a generalului comandant Vadorschi, care cerea să nu se ia vamă « de la marghitanţi şi dela alţi neguţători a Rosiei », că pentru « marghitanţii neguţtorii Rosăi ce aduc bucate pentru armiie prea puternicei Inperatriţii » s'au dat poroncile cuvenite; însă, pe lângă ei, sunt şi alţi negustori « care nu sănt a polcurilor şaduc marfă de vănd pentru agonisita lor... să pus înpreună ca să nu plătiască vama zicănd că sănt marchitanţi la polcuri, cum şi aice în oraşul Iaşului sint căţva neguţtori care au deşchis căteva dughene şi vănd pentru dobănda lor şi nu vor ca să plătiască vama »[2]).

Vânzarea cu toptanul era, de altfel, un mijloc de protecţie a unui negoţ sau neguţitor, cunoscut Moldovei încă din secolul al XV-lea, de pe vremea când funcţionau la noi breslele nemţeşti şi va dura şi după aplicarea Regulamentului Organic, căci prin art. XIV, anexa P, cap. III al acestui aşezământ, sudiţii străini sunt principial obligaţi la un negoţ cu « diridicata numai ». Din păcate, acelaşi articol le admite şi negustoria cu de-a-măruntul, sub rezerva obţinerii unei patente dela autorităţile în drept, ceea ce va duce, nu prea târziu, prin abuz sau nepricepere, la consecinţe nedorite.

Uneori breslaşii aveau dreptul cumpărării exclusive a mărfurilor aduse spre vânzare de către străini, după cum afirmă anaforaua din 28 Martie 1805, pentru despărţirea breslelor de cojocari şi de blănari din Iaşi că a fost aşezat prin hrisoave mai vechi: « cojoacele acele ce vin de pe afară ca să le vănză aice [la

[1]) Acad. Rom. Doc. 62. Pachet XXX.

[2]) Raportul Divanului din 19 Decemvrie 1770. (Acad. Rom., Ms. 5370, fol. 34).

Iaşi] cu rădicata şi acele să aibă a le cumpăra tot cojocarii după cum se vor pute învoi, iar când acele cojoace nu se vor cumpăra şi nu se vor pute învoi pentru preţ să fie volnici însăşi aceia a le vinde la uliţă »[1]).

Contra Armenilor şi Jâdovilor găsim uneori dispoziţii speciale, menite a-i înlătura cu totul de pe piaţă. Aşa, pontul al 15-lea al catastihului ciubotarilor din Iaşi şi Botoşani opreşte cu desăvârşire cumpărarea de către breslaşi a mărfurilor provenite dela Armeni şi Jâdovi, iar Breasla blănarilor din Botoşani, prin pontul al 13-lea al catastihului din 1818, nu permite aşezarea blănarilor armeni în acest târg.

Măsuri mai vădite de păstrarea caracterului naţional al breslelor sunt acelea prin care, nu numai că se oprea, cu desăvârşire, intrarea în breaslă a oricărui străin de credinţa noastră, dar nici învăţătura meşteşugului nu le putea fi dată: « Nicĭ unul dinŭ breslaşĭ să nu fiia volnicŭ a priimi ucenicŭ la învăţătura meşteşuguluĭ dinŭ limbĭ streine, adică dinŭ Armenĭ saŭ dinŭ Jidovĭ, pentru ca nu după vremi să să întăriască această briaslă prinŭ mâinile lor, şi ca să nu rămâie aceste bune aşăzărĭ ce săntŭ făcute spre folosulŭ şi podoaba bisericeĭ, spre răsăpire », spune pontul al 12-lea al catastihului blănarilor din Botoşani.

Din punctul de vedere al afirmării lor cu ocazia marilor evenimente naţionale, dovezile nu ne lipsesc. La ceremonia mucarelului, adică la sărbătorirea îmbrăcării domnului cu caftanul adus dela Ţarigrad, ceremonie care se repeta cu fiecare înnoire de domnie, « partea neguţitorească de creştini şi toate alte rufeturi ce sunt în sama Agăi de le rândueşte », luau parte la alaiul ocazional, din vremuri vechi [2]) şi se repetă până către noi, deoarece în programul înscăunării lui Mihai Grigore Sturza, dela 26 August 1834, « Corporaţiile cu a lor steaguri » figurează în alaiu [3]). In 1822, Mitropolitul Veniamin retrăgându-se la Colincăuţi (Basarabia), breslele din Iaşi rugând pe Ion Sandu Sturza să le răcorească setea lor şi a tot norodul cu aducerea adevăratului duhovnicesc păstor ce era Veniamin, domnitorul îi trimite jalba reînnoind aceeaşi rugăminte [4]).

---

[1]) Th. Codrescu, *loc. cit.*, vol. IV, p. 141.

[2]) Gheorgaki, *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi şi noui a preînălţaţilor domni*, în M. Kogălniceanu, « Letopiseţe », vol. III, p. 303.

[3]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. VIII, p. 187.

[4]) C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei*, p. 53 şi urm.

Cu ocazia Unirii principatelor, breslele nu au lipsit să şi spună cuvântul, lucrând pentru Unire, cu toate presiunile la care unele dintre ele erau supuse spre a se rosti în contra ei [1]).

După aplicarea Regulamentului Organic, o luptă grea începe cu străinii cari năvălesc în ţară, nerespectând nici legi, nici obiceiuri şi nealegând mijloacele spre a distruge organizarea breslelor ce le stătea în cale. Se vor împotrivi breslaşii, punând mereu înainte hrisoave domneşti şi obiceiuri binecuvântate de mitropoliţi, punând înainte Regulamentul însuşi, toate menite a păstra caracterul naţional al alcătuirilor lor. Vitregia vremurilor şi, mai ales, a oamenilor, destramă din ce în ce aceste creştineşti alcătuiri, în dauna şi a credinţei strămoşeşti şi a economiei naţionale, pentru ca la urmă, un incident şi o formalitate, să pună capăt strădaniei de peste două veacuri a înaintaşilor noştri spre întemeierea şi păstrarea în mâni româneşti a unei industrii şi a unui negoţ menite a ne asigura şi libertate şi bogăţie.

---

[1]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XIII, p. 190.

PARTEA III

DESFIINŢAREA BRESLELOR

CAPITOLUL I

EVOLUŢIA ECONOMICO-SOCIALĂ A MOLDOVEI DE DUPĂ 1700

Dacă urmăreşte cineva vieaţa breslelor moldoveneşti, nu se poate ca atenţia să nu-i fie atrasă de două fenomene sociale, pline de consecinţe pentru aceste alcătuiri: accentuarea din ce în ce a economicului în dauna spiritualului şi declinul breslelor, cu începere din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, prin influenţa consecinţelor politicii externe a Turciei suzerane.

Până la domniile fanariote, în breslele moldoveneşti predomină caracterul lor primordial, acela de frăţie, în care partea spirituală era baza, iar cea economică abia dacă e amintită prin câteva dispoziţii elementare; dela această epocă şi până la Regulamentul Organic un oareşcare echilibru între economic şi spiritual prinde a se tocmi, pentru ca, după aplicarea acestei legiuiri, materialismul să preocupe pretutindeni, partea spirituală slăbind mereu, cu treziri din vreme în vreme, sub mâna unui ierarh sau staroste mai .vrednic, ca pâlpâirile unui rest de făclie care se stânge.

Domniile fanariote influenţează vieaţa breslelor nu numai prin măsurile de excepţie pe care le dictează, dar şi prin introducerea de noui obiceiuri în vieaţa de toate zilele ale târgurilor, în care vor contribui, mai în urmă, şi tratatele Porţii şi ocupaţiile străine, prin crearea şi înmulţirea sudiţilor sau complecta revoluţionare a modei; aşa încât, atunci când pana primilor noştri economişti, discipoli ai doctrinei lui Adam Smith, denunţă breslele ca fiind contrare progresului economic, ea nu face alt decât să expuie o teorie cu privire la o instituţie, care, în realitate, nu mai exista decât în drept.

Revoluţia modei, sudeţia şi pământenia celor străini de neam, precum şi liberalismul economic sunt principalele cauze directe

care au contribuit la slăbirea, agonia şi desfiinţarea breslelor moldoveneşti.

§ 1. — Revoluţia modei

Până la pacea dela Carlovitz, din 26 Ianuarie 1699, Grecii nu avură o desăvârşită preponderanţă în mersul treburilor Moldovei, nici ca număr, nici ca funcţie; dela această dată însă, ei acaparează din ce în ce şi negoţ şi situaţii aşa încât, pe la 1770—1780 ei răsturnase, cum observă V. A. Ureche, aproape tot ce lăsase în picioare secolul al XVII-lea [1]). Moldova se sustrage dela cultura şi moda polonă spre a adopta pe acelea ale Fanarului. Şi cum supuşii turci, locuitori ai Constantinopolului, însă de altă religie decât cea mahomedană, nu aveau voie să arate acolo un semn de lux aparent, principii fanarioţi, cu însoţitorii lor în Moldova, şi, mai cu seamă, partea femeiască, se dedau la un lux neînchipuit, întrecând, cum mărturiseşte Raicevich, chiar şi pe acela al atotputernicilor Constantinopolului. Ceea ce fu însă mai puţin de dorit pentru Moldova, este faptul că localnicii nu se lăsară mai pre jos, ei imitând şi punându-se la întrecere cu Grecii [2]). «Constantinopolul dădea tonul la Iaşi, după cum Parisul îl dă provinciei — scrie Principele de Ligne, la 1 Decemvrie 1788, contelui de Ségur, ministrul Franţei la Petersburg—, ba încă modele ajung la Iaşi şi mai curând; dacă galbenul era la Constantinopole coloarea favorită a sultanelor, el devine la Iaşi pentru femei; ciubucele lungi de lemn de cireş înlocuise acolo pe acelea de lemn de iasomie, nici boierii nu mai aveau altele» [3]).

Această revoluţie a modei din care negustorii greci, numai în curs de câţiva ani, puteau pleca încărcaţi cu un câştig de patruzeci, cincizeci de pungi de bani, — ceea ce de altfel era şi natural, când vindeau cu « doi galbeni cotul de stofă a cărei lână o vând [Moldo-

---

[1]) *Opere complete*, Seria B, Tom. I, p. 360.

[2]) «Essendo proibito ai Sudditi non Musulmani in Turchia ogni lusso apparente, i Greci Principi e padroni della Valachia e Moldavia trovandosi in libertà si sono abbandonati al più stravagante et dispendioso lusso che imaginare si possu, il quale oltrepassa quello de'stessi Grandi Turchi in Costantinopoli: sopra tutto le Donne si caricano di pelli soprafine, stoffe d'India ricami e galloni Europei. Questo lusso naturalmente è stato imitato, e spesso oltrapassato dai Nazionali». (Ign. Stef. Raicevich, *Osservazioni storiche naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia*, p. 133).

[3]) Hurmuzachi-Odobescu, *Documente*, vol. III^{1}, p. 77.

venii] cu cinci parale ocaua »[1]), şi când hainele şi podoabele unei femei costau uneori până la opt mii de florini[2]) —, ducea însă la complectă ruină materială şi morală atât boierimea cât şi clasa orăşenească ce căuta să o imite.

Conducătorii Moldovei, intrând la grijă pentru viitorul ţării, căutară ca prin pilde de cumpătare şi măsuri de rigoare să stavilească cât mai din vreme răul ce se întindea.

Sub domnia lui Constantin Moruzi (1777—1782), boierii propun, prin anafora, o lege somptuară; însă domnitorul crezu de cuviinţă deocamdată, să nu o întărească, dând însă un admirabil exemplu prin înlăturarea în totul a cheltuelilor de prisos dela curtea sa şi chiar acelea pe care averea şi situaţia sa le-ar fi impus în alte vremuri la nunta fiicelor sale: « Şi făcândusă într'acea dată şi domnească nuntă, spune Mitropolitul Gavriil Calimah, s'au săvărşitŭ mai cu multă strălucire şi podoabă de câtŭ s'ar fi făcutŭ acea deşartă cheltuială în carea mulţi ar fi căzutŭ. Pentrucă după urmarea ce se deprinsească, fieşte-carele socotindŭ că-şi face datoria sa, s'ar fi îndemnatŭ, din iubire cinstii, a să împodobi cu de multŭ preţŭ şi scumpe haine, şi pe urmă s'ar fi tânguitŭ pentru plată şi s'ar fi mâhnitŭ cu cererea banilorŭ de către neguţători. Iară înnălţimea sa în locul aceştiia obicinuinţă şi de mare jale ticăloşie, au grijitŭ a îndrepta această di mare stricăciune răutate numai cu cea luminată pildă a prea luminateĭ curţii măriei sale, carea de-o-dată lepădândŭ toate hainele ceale de mari preţuri şi de prisositŭ în deşearte izvodituri, au împodobitŭ mireasile cu cea strălucită întru măsură podoabă şi nemândră cu iconomie şi făr' de mare cheltuială, însă nu doară cumva urită şi neîmpărtăşită de cuvioasa iscusenie. Aceasta au fost cea singură izbăvire a patimei cei de obşte nefiindŭ trebuinţă de poruncă nici de silă... Şi toţi împreună cu a lorŭ voinţă şi cugetŭ urmândŭ această luminată pildă au făcutŭ pre la casele sale această ne mândră şi leasne înbrăcăminte, a căriia cu curgerea vremiĭ s'au arătat rodulŭ şi harulŭ nu numai spre iconomie, ce şi spre nedefăimată şi vrednică de laudă înfrumuseţare »[3]).

[1]) Le Comte d'Hauterive, *Memoire sur l'état de la Moldavie en 1787*. Bucureşti, 1902, p. 132.

[2]) Fr. J. Sulzer, *Geschichte des transalpinischen Daciens, das ist: der Walachey, Moldau und Bessarabiens*, vol. II, p. 379.

[3]) D. Z. Furnică, *Din istoria comerţului la Români*, p. 50.

Urmarea bunului exemplu nu pare să fi dăinuit multă vreme, întru cât, Mitropolitul Gavriil, profitând de vizita, în Moldova, a lui Avramie, Patriarhul Ierusalimului, edictează o lege somptuară, sub forma unei cărţi de blestem, contra celor, de orice stare, cari ar păcătui prin lux [1]). Această bisericească prohibire pare a nu fi avut efect însă, după cum reiese din mărturia Contelui de Hauterive care, la 1787, socotea pe Moldoveni la începutul luxului căruia se dedau « cu o aprindere copilărească » şi îndemna să se ia măsuri legislative spre a-l opri [2]).

Moda orientală ţinu aproape un secol, fără o completă exclusivitate, întru cât ocupaţia rusească din 1788 introdusese şi moda apuseană. Prinţul Potemkin, întovărăşit de o numeroasă şi strălucitoare curte din care elegantele doamne din suita Impărătesei Ecaterina nu lipseau, prin recepţiile sale, cu mese alese şi baluri strălucitoare, la care boierimea noastră era totdeauna chemată [3]), contribue mult ca moda apuseană a Ruşilor să fie adoptată, în parte, şi de către ai noştri şi, mai ales, de către femei. Bărbaţii rezistară tentaţiei, păstrându-şi încă portul şi obiceiurile şi după eliberarea ţării de armatele ruseşti, dar nu pentru prea îndelungă vreme, deoarece, cel puţin cei tineri, se convertiră curând. O nouă ocupaţie rusească, de mai lungă durată, a patra în ordinea cronologică (1806—1812), transformă radical şi port şi interiorul caselor şi obiceiuri, cu o înfrigurată repeziciune: « In 1806, spune generalul rus Langeron, mai găsirăm încă multe dintre aceste doamne în costum oriental, casele lor fără mobile şi bărbaţii foarte geloşi. Dar revoluţia ce se făcu atunci la Iaşi, apoi la Bucureşti şi în provincie, fu pe cât de rapidă pe atât de complectă: După un an toate doamnele moldovence şi muntence adoptară costumul european. Din toate părţile sosiră în ambele capitale negustori de mode, croitorese, croitori, şi magaziile din Viena şi Paris se desfăcură de toate vechiturile, care părură foarte noui la Iaşi şi care se plătiră foarte scump. Se văzu de asemenea curând, în toate casele, mobile cam vechi aduse dela Viena cu mari cheltueli... Casele se populară cu servitori străini, bucătari franţuji şi, în saloane, nu se mai vorbi decât franţuzeşte... Petru I nu schimbă mai iute

[1]) *Ibidem*, p. 55 şi urm.

[2]) *Loc. cit.*, p. 144.

[3]) *Memoriile Generalului Langeron*, în Hurmuzachi, « Documente ». Supl. I, vol. III, pp. 79 şi 92 şi urm.

faţa imperiului său decât schimbă sosirea noastră pe aceea a Moldovei »[1]).

Preocuparea armatei de ocupaţie, mai bine zis a ofiţerilor ruşi, de-a introduce civilizaţia apuseană merge până acolo, încât îl vedem pe octogenarul prinţ Alexandru Alexandrovici Prozorowski, comandantul suprem al armatei, intervenind, prin soţia sa, prinţesa Ana Mihailovna, la maestrul curţii din Petersburg, spre a trimite la Iaşi pe dansatorul curţii Procopie Ivanov, în dorinţa cum spune Radu Rosetti « să înveţe pe boieri dansurile europene în locul horei şi a chindiei care îi păreau probabil prea primitive »[2]).

Noul val de civilizaţie aduce însă cumplită risipă în averea Moldovenilor, aşa încât, faţă cu oneroasele datorii pe care cucoanele şi cuconaşii noştri le contractau la cămătari, spre a-şi satisface neînfrânatele dorinţi de lux, la 22 Septemvrie 1809, Divanul se văzu nevoit să publice o lege prin care se dispunea că nimeni să nu mai îndrăznească să împrumute pe vreun boier nevârstnic sau pe vreo cucoană [3]).

Altă ocupaţie rusă, din 1828, pentru o nouă perioadă de şase ani, complectă şi mai mult opera începută cu douăzeci şi doi de ani mai înainte, fără să mai punem contactul direct al tinerimii noastre doritoare de învăţătură, cu Apusul.

Aceste treceri dela moda polonă la cea orientală şi apoi la cea apuseană, nu puteau să rămână fără efect asupra meşteşugarilor şi negoţului moldovenesc. Dacă prima revoluţie a modei pune un timp mai îndelungat spre a se desăvârşi, lăsând meşteşugarilor şi negustorilor noştri, alcătuiţi în bresle, putinţa de-a se pune în curent cu gustul consumatorilor şi a deprinde şi noile meşteşuguri ce-i putea mulţumi, într'o epocă în care năvala străinilor de altă credinţă nu era de temut, a doua revoluţie, prin repeziciunea cu care se îndeplineşte şi în împrejurări politice cu totul specifice, dă o grea lovitură breslaşilor moldoveni, punându-i în neputinţă să facă faţă situaţiei. Aşa încât, rezultatul nu putea fi altul decât acela pe care d-l Prof. A. C. Cuza, îl zugrăveşte în chipul următor: « Cu civilizaţia nouă s'a născut trebuinţi nouă pe care industriaşul român nu mai era în stare de a le satisface, tehnica

---

[1]) Hurmuzachi-Odobescu, *Documente*, vol. III[1], p. 79.

[2]) *Arhiva senatorilor din Chişinău şi Ocupaţia rusească dela 1806—1812*. Bucureşti, 1909, vol. III, p. 93.

[3]) Radu Rosetti, *loc. cit.*, vol. III, p. 32.

şi meşteşugurile trebue mai întâi să fie învăţate. Croitorul deprins să croiască antiree și giubele nu putea dintr'o zi într'alta să înveţe a croi *strae nemţeşti* după cum le cerea moda. Pantofarul nu putea să mai intre în voia cucoanelor şi a boierilor veniţi de pe la Paris. Săidăcarul de odinioară nu lucra îndestul de elegant pentru echipajele luxoase ale clienţilor săi civilizaţi. Plapomarii şi mindirigiii, de altă dată, nu erau în stare de a se preface în tapiţeri pentru a confecţiona draperiile şi canapelele cerute de gustul timpului. Şi chiar negustorul care până atunci adusese marfă de Ţarigrad, nu putea să intre deodată în legături comerciale cu Apusul. Şi fiindcă Românii nu mai erau în stare de a corespunde acestor necesităţi din nou și în pripă create ale consumatorilor, se înţelege că golurile economice rămase pe urma lor a trebuit să fie îndeplinite de streini şi cu atât mai uşor cu cât nu li se cerea nicio garanţie de capacitate și nu se punea nicio piedecă năvălirii lor, pe când nimeni nu lua măsuri de ocrotire şi de râdicare a comerţului și a industriei româneşti destinată să piară...» [1]).

Meşteşugarii noştri căutară să se specializeze şi ei, însă aceasta duce la destrămarea breslelor, breslaşii deslipindu-se de unica şi puternica breaslă bătrână, spre a alcătui noui bresle, pe specialităţi, dar mai slabe. Acesta este cazul, spre exemplu, al breslei ciubotarilor din Iaşi, care, înainte de Regulamentul Organic era una singură, iar, după Regulament, se rup din ea aşa zişii « ciubotari ruş » spre a-și alcătui o breaslă aparte, iar pe vremea Unirii Principatelor, găsim și breasla « ciubotarilor nemţeşti ».

§ 2. — Sudiţi şi pământeni

Supuși străini au existat în Moldova din toate timpurile însă, în majoritate, nestatorniciţi şi, comparativ, prea puţini la număr pentru a fi consideraţi ca prezentând un pericol economic şi social. Dela tratatul dela Passarowitz, din 21 Iulie 1718, lucrurile încep a se schimba. Art. XIII, din acest tratat stabileşte dreptul Austriei de-a negoţa în mod liber cu Moldova, iar art. V al tratatului de comerţ ce se semna, șase zile mai târziu, în aceeași localitate, institue un regim consular pentru toţi supușii austriaci, cu consuli, viceconsuli, agenţi, interpreţi şi tot aparatul necesar unei cât mai

[1]) *Meseriaşul român.* Iași, 1893, pp. 7 şi urm.

bune proteguiri a celor interesați [1]). Rușii, după războiul cu Turcii, încheiat prin pacea dela Kuciuk-Kainargi, obțin, prin art. XI al tratatului semnat la 10 Iulie 1774, drepturi mult mai largi decât Austriacii, Poarta permițându-le să-și stabilească consuli și viceconsuli «în toate locurile unde curtea Rusiei va socoti de cuviință» [2]), Sultanul trimițând domnului Moldovei, Grigore Alex. Ghica, și un hatișerif special prin care o serie de măsuri se iau în vederea unei cât mai perfecte aplicări a spiritului acestui tratat [3]).

Cerințele nouei mode și bogăția țării atrag foarte curând un mare număr de supuși ai acestor țări și a altora ce aveau tratate de comerț cu Poarta, mai ales negustori și meseriași, cari câștigau atât de mult și atât de ușor încât «cădeau în desfrâu din prea bună stare» [4]), fără totuși ca acești străini să reprezinte mai mult decât o mediocritate în profesia lor [5]).

Cum situația acestor sudiți, față cu autoritățile țării, era, din toate punctele de vedere, mai bună decât a străinilor așa ziși pământeni, aceștia, și, mai ales Jâdovii, cumpărau cu bani protecția străină, ba încă și unii dintre Moldoveni procedară la fel. Dacă acești sudiți ar fi fost respectuoși față de legile și instituțiile țării, situația negustorilor și meșteșugarilor noștri, sdruncinată pentru un timp, s'ar fi echilibrat de îndată ce și ei ar fi putut răspunde cerințelor vremii; însă, partea urîtă și, din punct de vedere economic, dezastruoasă, era concurența cu totul nelealǎ ce aceștia făceau Moldovenilor, prin exceptarea lor dela dreptul comun și, mai cu seamă, prin abuzul și a supușilor și a consulatelor, cari, de drept, nu trebuiau să ocrotească decât pe acei originari din țările pe care le reprezentau, iar nu și pe străinii fără protecție, pentru ca toți Jâdovii să devie sudiți sau «Unterthan» [6]). Sub domnia lui Ion Sandu Sturza (1822—1828) sudeția înfățișa o atât de revoltătoare nedreptate,

---

[1]) D. A. Sturza și C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renașterei României*. București, 1900, vol. I, pp. 37 și 43.

[2]) *Ibidem*, p. 130.

[3]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. VI, p. 433.

[4]) N. Iorga, în Hurmuzachi, *Documente*, vol. X, Prefață, p. XXX.

[5]) «Il n'y a d'autres artisans étrangers que ceux que la désertion ou leur peu de talent a chassés dans ce pays» (J. L. Carra, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie*. Neuchatel, 1781, p. 168).

[6]) N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, p. 139.

încât însuşi domnitorul se văzu obligat să protesteze: «Această libertate nedreaptă, scria dânsul, şi marea lor voie [a sudiţilor] a ispitit pe mulţi localnici moldoveni spre a se face sudiţi, cari, ocrotiţi fără drept de consulate, trăesc după placul lor. Tot aşa cu stăruinţă se ocrotesc şi toţi sudiţii cu prăvălii şi meşterii făcând pagubă meşterilor localnici. Işi fac câştigurile dela toată ţara vânzând cum voesc fără să ajute câtuşi de puţin, care, ea, cheltueşte bani cu poduri, cu ape şi cu grija zaharelelor şi cu alte lucruri de obşte, la care numai meşterii raiele îşi dau partea lor... în isnafuri sudiţii sunt nesupuşi către staroştii locului, trăind ca oameni liberi şi în voie în ţara Impăratului, dând, după placul lor ce vor, culegând câştigurile din ţară cum poftesc, numai şi numai pentrucă sunt sudiţi şi sunt apăraţi întru toate, la orice prilej de consulate. Care lucru dacă se va mai trece cu vederea câtva timp de sigur că ţara Moldovei va ajunge să fie locuită numai de sudiţi ruşi şi austriaci. Pe lângă aceasta ei, sudiţii negustori, venind în ţara noastră înşeală pe locuitori, apoi dau falimente frauduloase şi mănâncă drepturile raielelor, şi, când au ei să iea ceva dela vreun nenorocit de raia, caută ce li se cuvine cu strâmtorare mare... Pe când vecinii, dacă din nenorocire s'ar întâmpla să vie în ţara lor vreun nenorocit de raia şi n'ar vrea să să facă sudit, nu numai că nu-l lasă să exercite meşteşugul său, ori să vânză un lucru *para la man* (în detaliu), dar nu lasă nici pe băcan, nici pe hamal să facă vreun lucru pentru a-şi scoate pânea de toate zilele. Iar ei, sudiţii, venind în ţara noastră fac zapt toate şi, ca în ţara lor, fac după plac ce voesc, şi după cum voesc şi trăesc liberi şi în voie întru toate apăraţi de consulate, ca nimeni alţii»[1]).

Cu trecerea vremii, şi mai ales după Regulamentul Organic, lupta pentru îngenunchierea breslelor moldoveneşti şi acapararea pieţei de către străini, fie sudiţi, fie pământeni, devine din ce în ce mai aprigă, Jâdovii, în special, necruţând nimic spre a izbuti, cu toate repetatele jalbe ale vechilor bresle moldoveneşti, de care abundă dellele Departamentului din Lăuntru, către care se îndreptau toate cercetările în acest domeniu. La 9 Noemvrie 1846, breasla blănarilor din Iaşi, amintea Sfatului Cărmuitor că concurenţa nedreaptă a Armenilor şi a Jâdovilor «veniţi de aiurea,

---

[1]) N. Iorga, *Plângerea lui Ioan Sandu Sturza Vodă împotriva sudiţilor străini în Moldova.* Bucureşti, 1912, p. 5.

străini» i-a făcut şi altă dată să alerge «cu lacrimi şi îngenunchi plecaţi» la izvorul milostivirii cinstitului Sfat, «ca unul ce purureăş are ochiul milostivirei cătră înprospătarea pravilelor din vremi în vremi şi a lor statornicire pentru binele obştesc»; se plângea că deşi isnaful le era îngrădit cu acte gospod, prin care se hotăra că nimeni nu era în drept să le unelteascä meseria fără ştirea şi învoirea lor, totuşi «mulţi din relighiile streine adică jidovi şi armeni... aduc feliuri de mărfuri blănăreşti de pe aiurea şi le şi lucrează fără deosebire de noi precum vroesc cu mărunţişurile şi derădicata şi noi sărmanii di noi, acei carii săntem localnici în breasla noastră şi subjugaţi cu feliuri de dări şi grele cheltueli nu avem ce lucra şi prin urmare putem rămăne şi peritori de foame din pricina unei asăminea nelegiuiri înpotriva bunei orăndueli statornicite prin ţitatele mai sus luminate hrisoave care acum sănt veacuri de oameni că asămine cutezare au fost cu totul oprite». Şi cum breslaşii se temeau ca nu cumva aceste încălcări a drepturilor lor «din vremi în vremi să să facă firii obiceiu şi din obiceiu pravilă», rugau preacinstitul Sfat să cate la a lor obijduire şi să-i aşăză cu milostivire şi după dreapta oblăduire [1]). Cercetările poliţiei, a mai marelui staroste şi a altor negustori, constată într'adevăr că trei sudiţi, dintre care unul austriecesc şi doi elineşti, ţineau dughene, «însă la a isnafului agiutoriu sănt nesupuşi pe sumeţăi de sudeţi»; că băibărăcarii armeni, cumpărând de prin alte târguri blănuri lucrate le vând nesfiit; că o seamă de Jâdovi lipscani şi cuşmari aduc blănuri din Lipsca şi de aiurea însă nu le vând lor ci le smomesc lucrătorii şi calfele şi lucrând cu aceştia blănurile, le vând în urmă în văzul tuturor; că şi din botoşăneni, fălticeneni, telali creştini şi jâdovi «aducând blănării lucrate cu feliuri de amestecături i boituri le vănd mai eftin (pentrucă nu este cunoscută tuturora falsa lor lucrare) din a căror urmare jăluitorii nuşi pot desface pe a lor marfă, încât din aceste toate să văd în pericol de o gre îngenuncheri, hazneaua păgubaşă de dările lor şi numiţăĭ peritorĭ de foamĭ» [2]). Poliţia punând în vedere tuturor calfelor contraveniente că sunt oprite a lucra la Jâdovi, toţi dau declaraţie de supunere, cu excepţia unui oarecare Iane Mateiu, de loc din Huşi, pentru care patronul său, Bendet Acselrad, jâdov, supus

[1]) Arhiva Statului Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, Dos. 12253, fol. 2.
[2]) *Ibidem*, fol. 4.

austriac, intervine prin agentul consular la Departamentul din Lăuntru, protestând de «jignirea ce i să face de către braslă şi starostele blănarilor», agenţia poftind a se poronci poliţiei «de a se face îndestulare la cererea sus numitului» supus al său [1]. Calfa răsvrătită reclamă cazul şi direct Sfatului Ocărmuitor, arătând că a fost ţinut arestat la Poliţie numai cu scopul de a i se «oboră meşteşugul şi creditul» [2].

Suntem la 8 Octomvrie 1850 şi poliţia continua să facă cunoscut superiorilor ei că Jâdovii nu înţeleg să respecte poruncile date «precum di dovadă şi eri starostele de blănari moldoveni au adus la poliţie pe un jădov Aron Calmirg ce sau declarat de supus austriecescŭ cu blană lucrată ce lau găsăt umblănd pe uliţi cu ia spre a o vinde, şi căruia la întrebarea ce i s'au făcut, cu altă nu au putut a să desvinovăţă decăt că el nu ar fi ştiut despre o asămine oprire» [3]. Cu o lună mai înainte, la 9 Septemvrie, mai marele staroste raporta poliţiei că nişte Jâdovi aducând «o somă de cojoace noâ dela Bărladŭ ca să le văndă în capitalie», ceea ce pricinuia pagubă cojocarilor moldoveni şi era în contra «reglementului şi aşăzământului breslei», i-au dat 70 de lei ca să-i lase slobozi a unelti meseria; el cere poliţiei «stavilărisărea acelor cojoace» şi aducerea la cunoştinţa publică cum că numiţii nu sunt slobozi a vinde cojoace nouă ci numai vechi, cârpite, «iar banii, acei 70 lei daţi iscălitului de numiţii ca drept ruşfert, continuă mai marele staroste, iată să triimăt cinst[itei] poliţii spre a se da la cutia breslei cojocarilor care au suferit multe păgubiri dela numiţii şi alţăi di asămine cu luarea calfilor moldoveni pe ascuns la lucrul lor, cari să fii întru agiutorinţă breslii la plata birului pentru cii morţi şi fugiţi» [4].

Concurenţă nelegală şi neloială, marfă falşificată şi ieftină, smomire de calfe şi lucrători, îndemn la răzvrătire faţă de staroste şi breaslă, rea credinţă, mită, nesupunerea la legile ţării şi la ordinele autorităţilor, iată mijloacele prin care sudiţi şi pământeni, pripăşiţi în hotarele Moldovei, înţelegeau să lupte contra breslaşilor noştri! «Au tras la dânşii şi pe toţi flăcăii creştini ce noi

[1] *Ibidem*, fol. 16 şi 17.
[2] *Ibidem*, fol. 29.
[3] *Ibidem*, fol. 69.
[4] *Ibidem*, fol. 64.

sărmanii ăi avem în lucrul îndatorindui cu somi de bani care în vieaţa lor nu să pot plăti de jădovi, macar căt de mult să le lucreză », se jăluia obştea cismarilor dughengii neguţitori creştini din oraşul Iaşi, în August 1850 [1]); nu voiau să respecte drepturile breslaşilor moldoveni şi poruncile poliţiei, « arătăndusă di supuş streini », raportase autorităţile ieşene în Octomvrie 1844, în conflictul dintre breslaşii boiangii creştini din Iaşi şi Jâdovii cari unelteau fără drept aceeaşi meserie! [2]).

Cât de piezişe erau căile pe care Jâdovii intrau uneori în bresle, şi cât de neserioase erau argumentele domnilor care îngăduiau asemenea fapte se poate vedea din autorizarea dată de Scarlat-Vodă Calimah, unor Jâdovi tălpălari de-a intra în breasla respectivă a Moldovenilor:

« Ion Scarlat Alecsandru Calimah Vvd. cu mila lui Dumnezău domnul Ţării Moldaviei.

După jaloba ce au dat Domnii mele briasla talpalarilor de aice din oraşiul Eşii asupra a şăpti jăd[o]vi anume Iosăpu săn Dudlă, Moscu săn Iosăpu, Aizic Tălpălar, Favăr Tălpălar, Leiba Tălpălar, Moscu Tălpălar şi Zeilic Tălpălar, care jalobă rănduindusă la cinstitul şi credinciosul boiarul domnii mele Dlui Alecu Canta vel agâ, ca să cerceteze pricina ce urmează între talpalari şi numiţăi jădovi, niam adeverit că numiţăi jădovi au arătat prin vrednice dovezi că iai să află în briasla aceasta de somă de ani avănd daţi în breaslă şi bani după zapis ce au arătat osăbit de un izvod de datorii ce iarăş numiţăi jădovi au arătat că au pe la unii şi alţii din briaslă care bani ai lor sănt daţi în briaslă numai spre folosul breslei, iar nu spre păgubire, după cum şi insuş briasla nau putut tăgădui, pentru care hotărăm şi poruncim domnia mea ca numiţăi jădovi să aibă toată slobozănia a lucra meşteşugul tălpălării, fără oprire de cătră briaslă după cum şi pără acum sau urmat aducănd folos breslei iar nu păgubire şi mai vărtos că iai au fost de mai înainte alcătuiţi şi învoiţi cu briasla după cum sau dovedit prin învoiala ce au dato la măna breslei tălpălarilor. Dovedindusă dar fără cuviinţă cererea jăluitorilor ca pe aceşti jădovi săi depărteze din breasla lor poroncim şi Dlui vel agă ca jădovii aceştiia fiind aşăzaţi în breaslă după rănduiala ponturilor şi catastihul aceştei

---

[1]) *Ibidem*, dos. 19277, fol. 2.
[2]) *Ibidem*, dos. 5055, fol. 25.

breasle să plătiască şi iai la toate durerile ei avaeturile breslei după rănduiala şi obiceiul ce din în vechime are breasla aceasta. Iar alţi Jădovi afară de numiţăi mai sus să nu fie volnici a întra în breaslă lucrănd meşteşugul tălpălăriei fără a să învoi cu breasla şi cu starosteli ci numai pe aceşti de mai sus arătaţi săi cunoască şi breasla ca nişte drepţi breslaşi ai lor ca unii ce să află de somă de ani în [brea]sla aceasta. Aceasta poroncim.

1817 Avgust 6.

(L. P. gospod) [1]).

Cu asemenea procedee şi cu îndărătnica şi organizata lor persistenţă, străinii lovesc mereu în bietele noastre bresle, la care, adăugându-se măsuri nesăbuite, sentimentalism deplasat sau interesele personale ale celor ce tocmai trebuiau să le apere, ceea ce poate fi de mirare este doar faptul că au rezistat prea multă vreme.

In timp ce un Barotti sau un Isidore Duronsoy făceau să apară cele dintăi reclame în ziarele capitalei Moldovei [2]), Departamentul trebilor din Lăuntru înregistra următoarea jalbă:

« Onoratului depart[ament] al trebilor din lăuntru

Ieconom Teodor slujitor şi epitrop bisericii sf[â]n[tului] proroc Ilie şi neguţător Anania Popovici din tărg Botoşani.

Eisnaful blănarilor din oraşul Botoşănii fiind îndatoriţ şi închinaţi bisăricii sf. proroc Ilie, acestu sfântu lăcaş lipsit cu totul de alt venit numai în putere driturilor ci lau însuşit domniĭ de

---

[1]) Acad. Rom., Doc. 179, Pachet. CLXIII.

[2]) Aviz.

Subscrisul cu onor. înştiinţează că la magazie sa se află acum de curănd sosite de la Viena şi de la Paris, materiĭ fine de primăvară de postavuri şi jilete. Fără a o lăuda, astă marfă se recomandă de sine, nu numaĭ prin a eĭ frumuseţe, gustul modern ci şi prin trăinicie, ca una ce este eşită din cele mai bune fabrici. Inalta noblesă şi publicul respectabil, va putea totodată pune a se lucra tot feliul de îmbrăcăminte, după jurnalul cel mai nuoŭ.

Adresa Ateliei sale în Uliţa Rosiană.

Barotti

Negoţiant-Straiŭ-Făcător.

(*Gazeta de Moldavia*, Nr. 29 din 15 Aprilie 1854).

maĭ înainte pre sfinţiţiĭ mitropoliţi şau păstrat dritul aşĭ întâmpina cele neapărate trebuitoare dela ajutorul pomenitului eisnaf, căci zădindusă din nou nu au încetat a să îngriji totodată şi pentru ţăneri sf. lăcaş cu toate cele trebuincioasă spre neîncetare sfinteĭ slujbe, acum însă preoţiĭ slujitorĭ cu mâhneciune privim că sfânta bisărică din zi în zi au ajuns a fi în cea mai mare mizeritate din înprejurări că acestu iisnaf fiind călcat în drepturile lor de către jidovi prin apucare meşteşugul nu săntu în putinţă aşĭ îndeplini dările cu care săntu îndatoriţĭ cătră acestu sfăntu lăcaş. Şi prin aşa urmare cu putinţă fiind a să nimici breasla, fără îndoială că atunce şi bisărica va înceta a mai fi lucrătoare, şi preoţăĭ slujitorĭ vor deveni întru o stare foarte săracă pentrucă să îngădui pe jidovi a întreprinde acestu meşteşug în contra aşăzămănturilor şi a previlegiilor hărăzite bisăricii.

Pentru a nu căde dar din această cauză săngurul venit ce bisărica ăl are dela eisnaful blănarilor creştini, jos iscăliţiĭ epitropi a bisăricii vinu a ruga pe onoratul departamentu să binevoiască în puterea documentilor ci ari bisărica a pune stavilă jidovilor dela întreprinderi meşteşuguluĭ blănării ca prin urmare brasla fiindu ocrotită, şi sfăntul lăcaş să nu să păgubască de venitul ce produc creştiniĭ breslaşĭ blănarĭ.

(ss) Teodor Iconom
(ss) Ananei Popoviciu

1853 Iunie în 21 [1]).

§ 3. — Liberalism economic

« Una din creaţiunile cele mai interesante ale obiceiului pământului, spune A. D. Xenopol, era fără îndoială organizarea breslelor, în Muntenia stărostii, care au existat în ţările române până la Convenţia din 1858. Desfiinţându-se prin ea toate scutirile şi monopolurile de clasă s'a pus cuţitul la rădăcina breslelor, dând cea de pe urmă lovitură acestei instituţiuni ce fusese slăbită încă de mai înainte. Desfiinţarea breslelor a ruinat cu totul pe industriaşii indigeni în favoarea celor străini » [2]). Cu alte cuvinte,

---

[1]) Arh. Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 2948, fol. 20.

[2]) *Istoria Românilor*, vol. VII, p. 129. Aceeaşi teorie o îmbrăţişează şi d-l prof. V. I. Radu, într'o comunicare făcută, în Septemvrie 1897, Congre-

Xenopol afirmă că Convenţia dela Paris este actul de desfiinţare al breslelor moldoveneşti.

Este adevărat că în urma propunerii comisiunii Principatelor, prin protocolul Nr. XIII din 30 Iulie 1858, marile Puteri aprobă «desfiinţarea scutirilor şi monopolurilor de care se bucură încă unele clase; egalitate înaintea imposiţii şi 'naintea legei»[1]), care, în Convenţia semnată la 19 August 1858, să facă obiectul aliniatului V, al art. 46, hotărîndu-se defintiv că «Toate privilegiurile, scutirile sau monopolurile, de care se bucură încă unele clase vor fi desfiinţate[2]). Şi totuşi, nici această convenţie şi nici vreun act de guvernământ din această vreme nu contribue la desfiinţarea breslelor. Aceasta se efectuează, cu timpul, pe nesimţite, doctrina liberalismului economic din Apus contribuind mult, după cum reiese din însăşi propunerea comisiunii noastre la Convenţia dela Paris ce mai sus am amintit.

Ideile liberale ale marei revoluţii franceze, le găsim manifestate în Moldova încă dela 1804, când boierimea mică, se răzvrăteşte contra vechei stări de lucruri prin cunoscuta «scrisoare anonimă, desbătută în Divanul lui Alexandru Moruzi şi care a pricinuit anaforaua acestui Divan din 25 Martie, în care se spune lămurit că acea răzvrătitoare scrisoare este opera unor oameni fără recunoştinţă, cari în loc să fie mulţumiţi că au fost suiţi în cinul boieresc, ei «fac pomenire arătătoare de un cuget a nesupunerei franţozeşti»[3]). Tot acestor novatori sau «cărvunari», cum li se mai zicea în batjocură, se datoreşte şi Constituţia Moldovei din 1822, care nu este decât o şi mai puternică manifestare a liberalismului, în luptă, de astă dată, cu tendinţa conservatoare a marei boierimi. Acest proiect de Constituţie, prevăzând, la art. 13, că «Lucrarea pământului, în tot chipul, meşteşugurile, deschiderea de fabrici de orice trebuinţă, precum şi alcătuitura de iscusinţi cele nevinovate şi tot felul de negustorie să fie neoprită

---

sului de legislaţia muncii din Bruxelles. (Biron [François Robin], *Un point d'histoire contemporaine*, în Rev. «Courrier de Roumanie», anul I, Nr. 2, din 16 Noemvrie 1898).

[1]) *Convenţia încheiată la Paris la 19 August 1858*. Ediţia C. A. Rosetti, (1859), p. 421.

[2]) *Ibidem*, p. 103.

[3]) Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. III, p. 57 şi A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice în România*. Bucureşti, 1910, vol. I, p. 95.

în pământul Moldovei...»[1]), afirma credinţa în doctrina liberală pură ce pătrundea tot mai adânc în economia apuseană.

D-l Dim. V. Barnoschi, vede în această dispoziţie o influenţă numai a precursorilor şcoalei liberale, physiocraţii: «Cetind acest articol, spune d-sa, gândul se duce la fisiocraţi şi la Turgot. Pământul este singura bogăţie, deci libertate absolută pentru agricultură şi industriile derivate. Meseriile, arta sunt libere... dar în limitele posibile la noi, adică fără suprimarea în totul a metriselor şi jurandelor noastre»[2]). Este drept că regimului protecţionist al mercantiliştilor, urmează acela al graniţelor deschise al physiocraţilor, autori ai celebrei maxime «laisser faire, laisser passer»; totuşi nu aceştia din urmă au putut influenţa dispoziţia art. 13, din proiectul de Constituţie dela 1822, dat fiind că şcoala physiocrată ia sfârşit către 1778[3]), ea nu se ocupa de comerţ şi industrie pe care le considera sterile, iar dacă prin legea din 2 Martie 1791, Constituanta Revoluţiei franceze desfiinţează regimul corporaţiilor, iar la 14 Iunie acelaşi an, prin legea Le Chapelier se iau măsuri ca ele să nu se mai poată reface sub nicio formă[4]), physiocraţii nu le erau mai favorabili. Abatele Baudeau, încă dela 1768 se pronunţase contra lor, iar Turgot încearcă să le desfiinţeze prin edictul din 6 Februarie 1776[5]). Aşa încât idealismul revoluţionar al celor dintâi novatori moldoveni, va fi fost mai curând în spiritul apusean al timpului, deci pentru desfiinţarea breslelor.

Cu toate acestea viitorii conducători ai destinelor neamului nostru, în epoca de construirea Statului român, şi în special Ion Brătianu şi C. A. Rosetti, deşi crescuţi la şcoala liberalismului francez, ei nu vor lua atitudine contra breslelor. Mai mult, C. A. Rosetti trecând peste prejudecăţile de rang social, deschide, în

---

[1]) *Proiectul de Constituţie din 1822*, în A. D. Xenopol, «*Istoria partidelor politice în România*», vol. I. Anexe, p. 575.

[2]) *Originele democraţiei române. «Carvunarii». Constituţia Moldovei dela 1822.* Iaşi, 1922, p. 151.

[3]) Ch. Gide et Ch. Rist, *Histoire des doctrines économiques depuis les physiocrates jusqu'à nos jours.* Paris, 1926, p. 3.

[4]) Edm. Fucile, *Le mouvement syndical et la réalisation de l'État corporatif en Italie.* Paris, 1929, p. 24.

[5]) Ch. Gide et Ch. Rist, *loc. cit.*, p. 30, nota 2; Ioseph Rambaud, *Histoire des doctrines économiques.* Paris, 1909, p. 226.

Noemvrie 1846, tipografie proprie la Bucureşti[1]), se înscrie în breaslă şi devine mai marele staroste al negustorilor, dela cari va avea un desăvârşit concurs în acţiunea sa politică[2]). Această atitudine îşi avea însă explicarea, pe de o parte că conducătorii liberalismului nostru sunt adepţii ideilor dela 1848, activând chiar în rândurile revoluţionarilor francezi, în curent cu doctrinele asociaţioniste ale lui Philippe Buchez şi prieteni ai lui Louis Blanc. \ enind în ţară ei sunt însufleţiţi de un liberalism naţional, şi, dacă breslele erau o notă de arhaism, de natură să placă mai mult conservatorilor, ele erau totuşi instituţii naţionale, menite să menţină şi să desvolte o mică industrie şi un negoţ românesc, şi, din acest punct de vedere, ele nu contraziceau programul acelora cu idei mai înaintate.

Fără a desfiinţa instituţia breslelor, guvernele care se perindă la cârma ţării, sub influenţa liberalismului ce însufleţea marea majoritate a clasei conducătoare, aduc două legi, care slăbesc mult breslele, în vechea lor formă: Legea patentelor din 27 Martie 1863 şi Legea Camerelor de comerţ, din 2 Octomvrie 1864. Legea patentelor, aduce o fundamentală schimbare în regimul breslelor, nemai servindu-se de staroşti la distribuţia şi încasarea patentelor, şi schimbând şi vechea ordine a Regulamentului Organic. Negustorii şi meşteşugarii se împart în opt clase, după domeniul de activitate, şi fiecare clasă în cinci categorii, după numărul sufletelor din localitatea de reşedinţă a meşteşugarului sau negustorului respectiv[3]). Breslele se pot considera, de fapt, desfiinţate încă dela 15 Mai 1860, data circulării Ministerului de Finanţe, unde, interpretând dispoziţiile legii votate în aceeaşi zi, prin care « darea personală de 36 lei, cursul Visteriei, se va întinde asupra tuturor claselor, fără osebire »[4]), hotăra că şi « darea patentelor să se întindă asupra tuturor claselor care ecsercitează comerciu sau industrie în ţară, fără osebire de naţionalitate, condiţie sau protecţie »[5]), dispoziţie asupra căreia se va accentua din nou, prin jurnalul Consiliului de miniştri din 22 Iunie 1867[6]).

---

[1]) A. Ştefănescu-Galaţi, *C. A. Rosetti, (1816—1885)*, în volumul comemorativ închinat lui C. A. Rosetti. Bucureşti, 1916, p. 3.

[2]) G. G. Assan, *Rosetti şi comerţul românesc*, ibidem, p. 365.

[3]) *Monitorul Oficial* Nr. 62 din 27 Martie 1863.

[4]) *Monitorulu Oficialu a Moldovei*, Nr. 183 din 20 Mai 1860.

[5]) *Idem*, Nr. 265 din 3 Septemvrie 1860.

[6]) *Monitorul Oficial*, No. 151 din 7 Iulie 1867.

Camerele de comerţ, înfiinţate prin legea din 2 Octomvrie 1864, deşi vor funcţiona unsprezece ani alături de bresle, care, legal, continuă să existe, vor fi totuşi instituţiile care vor înlocui mai târziu breslele şi un argument pentru o măsură de guvern.

Economiştii timpului, mai toţi discipoli ai şcoalei liberale, nu găsesc un singur cuvânt în apărarea bătrânelor noastre alcătuiri. Din contra le consideră anacronice, pledând, direct sau indirect pentru înlăturarea lor.

Prinţul Neculai Suţu e un discipol al lui J. B. Say, convins de binefacerile legii debuşeelor enunţată de acesta şi considerând o naţiune cu atât mai civilizată cu cât «industria continuă să se elibereze de piedecele care o supără»[1]); ori, evident, liberalismul economic nu se acomoda nici cu monopolul breslelor nici cu atotputernicia patronilor breslaşi.

Inlocuirea tuturor privilegiilor prin libertate:

«Libertatea de a dispune de munca sa.

«Libertatea de a dispune de industria sa.

«Libertatea de a dispune de proprietatea sa.

«In ce priveşte adevăratul progres, puţinul ce s'a realizat nu trebue atribuit înţelepciunii instituţiilor noastre sociale. Munca nereglementată şi comerţul, oricât ar fi de jenate şi îmbelşugate în piedeci, au avut pentru noi efecte apreciabile. Ce ar fi când libertatea le-ar da toate puterile ce le sunt astăzi distruse; când interesul personal, făcându-ne pe toţi îndemânatici, ne-ar stimula activitatea...; când vom trăi oare o viaţă liberă, o viaţă reală?». Iată ceea ce cugetau toţi aceia pentru cari Economia Politică şi Politica Economică nu erau un secret[2]).

Ion Strat considera breslele ca absurde şi ridicole[3]), iar Ion Ghica, îndemnând la crearea unei burghezii române, evidenţiază însă defectele breslelor şi găseşte că corporaţiunile trebue să dispară ca fiind o instituţie prejudiciabilă atât pentru consumatori cât şi pentru crearea, prin selecţie naturală, a unei clase de buni

---

[1]) *Aperçu sur les causes de la gêne et de la stagnation du commerce, et sur les besoins industriels de la Moldavie.* Iassy, 1838, p. 30.

[2]) P. A. M., *Progrès et liberté. Commerce-Finances-Agriculture dans les Principautés-Unies.* Galatz, 1861, p. 144.

[3]) *Tractat complectu de Economia Politica sau simplă espunere a modului cum se formésa, se distribue şi se consuma bogaţiile.* Bucureşti, 1870, p. 11.

meşteşugari. Şi «când sciinţa condamnă uă instituţiune, conchide dânsul, ea, deşi mai poate dăinui câtva timp, dar este lovită de moarte şi céderea eĭ este numaĭ uă cestiune de timp»[1]. Avea perfectă dreptate! Atmosfera pe care liberalismul economic o crea în jurul breslelor le fu foarte dăunătoare, pregătindu-le sfârşitul.

Chiar autori mai binevoitori, ca Em. Protopopescu-Pake, declară că «vechile noastre corporaţiuni industriale şi comerciale trebuesc desbrăcate de tot ce nu mai este conform cu epoca modernă, ele trebuesc transformate în adevărate represintanţe directe ale intereselor particulare ale fiecărei ramuri de industrie sau comerciu ce reprezintă, ele trebuesc să formeze un fel de Camere consultative de arţi şi maeştrii, un mijloc de-a centraliza, de-a aduna ideile utile spre a le face să parvie la picioarele tribunei legislative»[2].

Un singur glas este contra excesului de liberalism economic: P. S. Aurelian.

«Uă preoccupaţiune care merge desvoltându-se din ce în ce maĭ multŭ, scria el la 15 Februarie 1873, agitéză poporulŭ românŭ de câţĭ-va annĭ şi cu osebire de verĭ-uă trei annĭ încóce: acésta este ruinarea maĭ complectă a născêndeĭ nóstre industriĭ. Omeniĭ ceĭ maĭ străinĭ de cunuoscinţele economice; lipsiţĭ chiarŭ de aceea ce se numesce obicinuitŭ învĕţătura elementară, parŭ attâtŭ de îngrijaţĭ de acéstă retrogradare economică a Româniéĭ, că nu se sfiescŭ a-ţĭ ḑice cu tótă simplitatea: ţérra nóstră este amerinţată de peire, căci, ḑicŭ ieĭ, lucru nepomenitŭ pênĕ acumŭ la românĭ, meseriaşiĭ îşĭ părăsescu meseria lorŭ şi caută a trăi cu alte miḑlóce; cismarĭ, croitorĭ, tabacĭ, postăvarĭ, boiangiĭ, etc., se ducŭ să sape, să lucreze la drumurile de ferŭ, se facŭ servitorĭ pe la curţĭ... meseriile practicate de către românĭ, croitoria, cismăria, blănăria, tăbăcăria, şi câte altele, disparŭ pe fiecare ḑi; târgurile române care erau pline de croitori românĭ suntŭ astăḑĭ aprovisionate numaĭ cu haine de la Viena; fabricaţiunea pânzeturilorŭ de casă cu războiulŭ tradiţionalŭ în tóte satele Românieĭ, a peritŭ şi a fostŭ înlocuitŭ cu pânza numită *americă*; industria mătăseĭ, care se părea a fi născută în România, attâtŭ era de respândită, a dispărutŭ maĭ cu totulŭ, că din causa

[1] *Convorbiri economice*. Bucureşti, 1879, vol. I, p. 312.

[2] *Legislaţiune industrială*. în ziarul «Românul». Bucureşti, 16 Martie 1873.

tutulorŭ acestora poporulŭ românŭ attâtŭ de renumitŭ prin frumusețea portuluĭ sĕŭ, portŭ de bărbațĭ și de femeĭ, a ajunsŭ în multe localitățĭ să nu'lŭ maĭ cunnoscĭ attâtŭ lŭ-a schimonositŭ albăstrelele, stămburile uriciόse, răritura de pânză de americă și acelle basmale de capŭ attâtŭ de ridicole comparate cu frumόsele nόstre marame; că în fine industria română, națiunală, potrivită cu gustulŭ și trebuințele nόstre, piere pe ḑi ce trece, astŭ-felŭ că peste câțĭ-va annĭ nicĭ nu se va mai găsi urme de dênsa... όmeni carĭ nicĭ uădată în viața lorŭ n'aŭ cugetatŭ la industrie... s'aŭ pusŭ și ieĭ pe gândurĭ și te întrébă cu tόtă seriositatea: unde vom ajunge și ce este de făcutŭ? »[1]).

P. S. Aurelian, nu preconizează nici el revenirea la vechile bresle, recomandând și susținând, cu argumente de neînlăturat, că țara noastră nu poate adopta regimul liberului schimb, cerut de doctrina liberală, ci acela al protecționismului, practicat de toate țările, în epoca de întemeiere a industriei lor. « Să ne ținem dară de calea bătută, spune el în altă parte, dacă vroim să nu ne rătĕcim; să căutăm a ne desvolta producțiunea națională întrebuințând procedările încercate de națiunile înaintate, acomodând legislațiunea nόstră economică cu împrejurările în care se află țéra nόstră. Spre acest sfîrșit trebue ca, înainte de tόte, țéra să fie înzestrată cu un *Tarif general*, întocmit pe base protectόre producțiuneĭ naționale »[2]).

Economiștii noștri, adepți ai școalei liberale, nu văd decât belșugul teoretic și exagerat al noului regim de libertate economică. Breslele, prin organizarea și privilegiile lor erau o piedecă noului regim, atât de dorit, și, atunci, printr'un consimțământ tacit, teoreticiani și guvernanți, lăsau ca autoritatea breslelor să fie măcinată de timp și neputință, considerate ca ne mai corespunzând aspirațiunilor de civilizație ale țării.

---

[1]) *Industria română și libertatea comerciului de importațiune*, în « Revista sciințifică ». București, Anul IV, Nr. 1 din 15 Februarie 1873, p. 8.

[2]) *Politica nόstră comercială față cu convențiunile de comerciŭ*. București, 1885, p. 82.

CAPITOLUL II

BRESLE ŞI ADMINISTRAŢIE

Dacă revoluţia modei, străinii şi liberalismul economic sunt cauze indirecte care au contribuit la desagregarea regimului breslelor din Moldova, o serie de alte împrejurări, de ordin administrativ, apar, concomitent sau ulterior acestora, spre a înlesni sau pecetlui în chip definitiv desfiinţarea breslelor moldoveneşti; administrare de breaslă, administrare de instituţii menite ordinei şi binelui obştesc, administrarea însăşi a ţării, în care orizonturi prea strâmte, scăpări din vedere sau slăbiciuni omeneşti, contribuesc la înlăturarea unor alcătuiri menite a ne da libertate şi bogăţie naţională.

Spiritul novator al unora dintre staroşti, unele greşeli ale Regulamentului Organic, vitregia unor dregători, unele legi administrative şi evenimentele dela 18 Martie 1873, cu imediata lor consecinţă, sunt cauzele directe ale desfiinţării breslelor dela noi.

§ 1. — Staroşti retrograzi şi novatori

Marea majoritate a staroştilor ţinea cu sfinţenie obiceiurile şi prescripţiile catastihurilor, care, de altfel, erau susceptibile de modificări şi puneri la punct, atunci când nu mai corespundeau cerinţelor vremii. Cu toate acestea apar uneori şi staroşti cari înlătură şi obiceiu şi catastih, în detrimentul alcătuirii, cu convingerea poate că-i fac un serviciu. Un Tudurachi Muste, ales staroste al breslei ciubotarilor din Botoşani, la 27 Iulie 1814, în faţa respectabilei sume de doisprezece lei şi jumătate ce se oferea ca bărbânţă breslei înclină a accepta intrarea unui străin, Armean sau, poate, şi Jâdov; va fi de sigur împiedecat de

epitropi sau de breaslă, căci nu apucă a scrie în catastih nici numele solicitatorului când e silit să şteargă însemnarea ce începuse a trece: « 12 : 20 adică doisprece şi jumătati au dat bărbânţa cu havant cu tot la starostele Tudurachi Muste » [1]. N'a mai putut continua! Urmaşul său însă, Neculai, tot din familia Muste, care ia stărostia la 20 Decemvrie 1815, se mulţumeşte deocamdată să inoveze prin ridicarea bărbânţei dela cinci, la şapte lei şi jumătate sau nouă lei şi jumătate [2], pentru ca opt ani mai târziu, când e ales din nou staroste, să se războiască cu toată breasla, izbutind, în cele din urmă, a face să fie primiţi Vartires Armanul Sucevanul şi Dinea lui Bogos Arăman din Botoşani [3]. Asemenea staroşti nu vor fi fost prea scrupuloşi nici în respectarea celorlalte prescripţii, unde nu era nevoie de aprobarea breslei spre a le aduce la îndeplinire, dar a căror respectare era menită să înlăture primejdia cotropirii pieţei cu mărfuri sau meşteşugari străini.

Staroştii avea datoria să supravegheze producţia breslaşilor şi să ia măsuri în cazul în care consumatorii ar fi fost nemulţumiţi. Ori, cu schimbarea modei, cel mai talentat cismar în a face conduri cu cordele şi cu terlici, ciubote de săftiean sau papuci cu mestii, era incapabil să scoată din atelierul lui o pereche de pantofi sau ghete de lac pentru recepţia vreunui general rus din repetatele armate de ocupaţie. Cel mai retrograd staroste nu putea să se opună la această nouă producţie, pe care masa consumatorilor o cerea, dar era incapabil să înveţe pe meşteri sau pe calfe şi ucenici noul meşteşug, dat fiind că străinii, cari cunoşteau noua meserie, nu primeau la învăţătură pe niciunul dintr'ai noştri: « Isnaful croitorilor creştini [din Iaşi], spune anaforaua Sfatului Cârmuitor din 31 Mai 1838, care după schimbarea portului în forma evropienească, meşteşugul lui fiind scăzut cu totul, aŭ vroit a se deprinde în meşteşugul lucrului strailor evropiene, dar jidovii nicĭ îĭ îngădue, nicĭ îĭ priimesc în lucrul lor » [4].

D-l Prof. V. N. Madgearu, dă drept cauze ale desfiinţării breslelor, caracterul lor rutinar, subjugarea lor de către domni, prin certurile dintre ele şi industria la domiciliu. Caracter rutinar,

---

1) *Catastih*, Ms. fol. 15 verso. Anexa Nr. 3.
2) *Ibidem*, fol. 16.
3) *Ibidem*, fol. 19—20.
4) *Manualul Administrativ al Principatului Moldovei*, vol. II, p. 41.

deoarece, după d-sa, « în toate hrisoavele se poruncea să se lucreze după obiceiu și se prescria forma și materialul obiectelor în mod precis. Niciun product al unui meseriaș nu trebuia să se deosebească de cel al altuia ceea ce însemna o osificare în datina veche și avea să fie fatal, odată ce avea să se producă o schimbare în trebuințele populației »[1]; subjugarea de către domni, cari se folosiră de certurile dintre ele întru mărginirea competenței, care « după ce mai înainte învoiseră întemeierea de bresle naționale închise Evreilor și Armenilor, începură a învoi străinii și în deosebi Evreii în Moldova a intra în bresle »; industria la domiciliu « care își află explicarea în mărirea pieței de desfacere din târgurile și orașele noastre, a cărora populațiune se înmulțise în acea vreme, și care se introducea mai ales prin Evrei în Moldova, nu mai corespundea cu ființa breslei »[2].

Dacă în Apus, aceste trei cauze vor fi determinat slăbirea și desființarea corporațiilor, la noi, în Moldova cel puțin, ele nu par să fi avut o influență hotărîtoare. Caracterul rutinar va fi existat, nu prin prescrierile hrisoavelor, care nu se găsesc nicăiri, cât prin conservatorismul consumatorilor. Breslașii s'au putut adapta noilor cerințe, la trecerea dela moda polonă la cea orientală, pe baza unei evoluții lente și a unei bunevoințe a coreligionarilor greci, cari aduceau noile meserii cerute de luxoșii și cheltuitorii lor compatrioți din Moldova; ei nu au putut proceda la fel când fața țării se schimbă într'un an și noii deținători ai meșteșugurilor urmăreau monopolizarea acestora numai în mâinile lor. Domnii n'au urmărit niciodată subjugarea breslelor, și nici nu au avut a profita de neînțelegerile ivite între ele, privitoare la competență, pentru simplul motiv că ei n'au renunțat niciodată la dreptul regalian, pe baza căruia autorizau înființarea și ființarea breslelor. Cât despre intrarea în bresle a Jâdovilor, ea nu putea fi autorizată de către domni pe cale de ordonanță întru cât ele continuau să se conducă după vechi hrisoave domnești de întemeiere și de reînnoirea privilegiilor, chiar și după Regulamentul Organic. Dacă în breasla blănarilor din Botoșani găsim doi Jâdovi, aceasta e o excepție voită de breaslă și nu impusă de domnie, cum se va proceda mai târziu, în epoca de decadență. Este drept că Regula-

---

[1]) *Bresle vechi și bresle nouă*, p. 9.
[2]) *Idem*, p. 10.

mentul Organic lasă slobodă intrarea în bresle şi a Jâdovilor şi a Armenilor, însă numai după ce erau « cercetaţi de breaslă şi în cunoştinţa meşteşugului şi a bunelor purtări », cum interpretează Sfatul Cârmuitor, la 20 Octomvrie 1843, textele respective din Regulament [1]). Industria la domiciliu, nu este ceva cu totul nou şi deci în măsură a contribui la desfiinţarea breslelor; breslaşii blănari moldoveni din Botoşani lucrau, spre exemplu, pentru bogasierii armeni din acelaşi oraş, făcând chiar obiectul convenţiei dintre ambele bresle, cu întăritura Vorniciei din 16 Mai 1797 [2]).

Ceea ce a mai putut însă efectiv contribui la slăbirea breslelor sunt luptele pentru stărostie, în care diferite concesii trebuiau să se facă spre a se dobândi simpatia şi voturile breslaşilor. Aşa, de pildă, în lupta pentru stărostia breslei ciubotarilor din Botoşani, Ion Groza, ambiţios şi energic, reuşeşte a se menţine în capul ei şase ani la rând, deşi familiile Colăcel, Muste şi Ojog erau cele mai puternice. Ales la 22 Noemvrie 1803, abia după trei ani dela primirea sa în breaslă, în anul următor, pare a se fi reales fără prea multe dificultăţi. In vedea alegerilor din 1805, îl aflăm însă primind şase membri noui, într'o singură zi, 21 Noemvrie adică în chiar preziua alegerii; reuşind din nou la stărostie, rămâne până în 1809, luna Mai, când e scos, înainte de termen, de către Ion Ojog, care-i ia locul. Alegerea are loc la 20 Mai. Opt solicitatori la gradul de meşter, depusese şi bărbânţa în mâinile starostelui Ion Groza. Cum însă cinci dintre ei, dintre cari doi din familia Muste şi unul dintr'aceia a lui Colăcel, par a-i fi fost protivnici, nu-i trece la catastih, înscriind numai pe ceilalţi trei, străini. Cu toată strategia lui, Ion Groza cade la alegeri, alegându-se Ion Ojog, care, de îndată, la 21 Mai, îi înscrie pe cei cinci a căror familii de sigur că-l susţinuse la stărostie [3]). Este evident că acordarea rangului de meşter pe baze electorale, nu prea era un mijloc de selecţie a elementelor, nici ca abilitate meşteşugărească, nici chiar ca moral, aşa încât alegerile erau o portiţă, prin care se strecurau şi dintre cei nechemaţi, în completa daună a armoniei şi prestigiului breslei, ducând la slăbirea alcătuirii şi la neputinţa ei de-a lupta contra duşmanilor comuni.

---

[1]) Arh. Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 2948, fol. 1.
[2]) N. Iorga, *Breasla blănarilor din Botoşani*, p. 11.
[3]) *Catastih*, Insemnări stăroseşti, Ms. fol. 11 v.—13. Anexa Nr. 3.

§ 2. — Regulamentul Organic

Regulamentul Organic menţine sistemul breslelor, lărgindu-l şi imprimându-i şi mai mult un caracter naţional.

Conform secţiei a IV-a, cap. III, o catagrafie urma să se facă din şapte în şapte ani (şeptanie), comisia respectivă urmând a înscrie în foi speciale, după o anume cercetare a drepturilor lor, pe priveligiaţii de toate categoriile, deci şi pe breslaşi şi pe toţi Jâdovii aflători în ţară (art. 89). Străinii cari, pentru negoţ sau pentru orice meşteşug ar veni să se aşeze ulterior în ţară, nu puteau unelti profesia lor, decât prin înscrierea în corporaţii (bresle) pe baza patentei obţinute dela staroştii respectivi (art. 99, lit. g), anexa P, din acelaşi capitol, arătând drepturile şi datoriile negustorilor şi meşteşugarilor. Cum Jâdovii, în special, dau dosul la catagrafie, fie că erau sudiţi, fie cu intenţia fraudei, numărul celor cari se înscriu în foile comisiei este foarte mic. Aşa încât dreptul lor de-a unelti meseriile este înlăturat prin însăşi neaflarea lor în ţară în momentul catagrafierei sau a nerăspunderii la chemarea comisiei. Privilegiile obţinute de breslele moldoveneşti prin hrisoavele gospod ce aveau, sunt astfel consfinţite. Aşa se pronunţă Sfatul cârmuitor.

Intr'adevăr, blănarii din Botoşani, adresându-se domnitorului Mihai Sturza [1]), la 2 Octomvrie 1843, i se jăluiau arătându-i cum că « Breasla blănarilor din oraşul Botoşanii pre statornicită aşăzămănturĭ atăt prin hrisoave dela foştiĭ maĭ înainte luminaţĭ domnĭ cum şi dela preosfinţiţiĭ mitropoliţĭ hotăritoare ca nicĭ decum să să amestice în ea naţiĭ străine, precum armenĭ şi jădovĭ care urmare sau şi păzit ca o sfăntă legiuire, aceste aşăzămănturĭ sănt sfinţite cu deosăbită înbunătăţire şi de chiar organicul reglement şi anume ţitarisim la cap. al 3-le a finansului litera P, art. XXI, XXII, XXV, XXIX şi XXXI aciastă briaslă însă să vede cu totul depărtată dela ocrotire şi folosul ceĭ hărăzăscu, aceste sfinte aşăzămănturĭ, căci dela o vreme încoace naţia evreiască aceea ce mai cu sumeţie să amestică fără îndrituire în toate, sau nărăvit a întra şi în acest meşteşugu fără a fi părtaşĭ îndatoririlor uneĭ bresle şi atăta şau întins răul interes şi viclianul scopos încăt

---

[1]) D-l Prof. N. Iorga găsind în arhiva bisericei Sf. Ilie din Botoşani, o ciornă, fără dată, a acestei jălbi, o socoate a fi fost îndreptată către Grigore Alex. Ghica, după 1849 (*Breasla blănarilor din Botoşani*, p. 32—33).

astăz noi hristianeĭ am rămas cu desăvârşire înpilaţĭ întru o sămţitoare obijduire pentru ca prin feliurite uneltirĭ, după ce să specularisăsc cu aceste măsurĭ apoĭ ne smomescu calfile lucrătoare, eĭ înnpiedică alişverişul şi prin urmare să aduce jăgnire şi chiar dumnezăescului lăcaş la care să prăznueşte hramul sfântuluĭ prooroc Ilie şi unde aciastă breaslă este închinată în vreme ce aciastă biserică fiind de lemn şi cu totul învechită săliţĭ ne am găsit a o strica şi cu ajutoriul milostivuluĭ d[umne]zău cu stăruinţa bresleĭ şi ajiutoriul unora din miluitorĭ a o zidi de piatră din nou, ear apoĭ pentru ţinere sa neavănd nicio avere să ţine numaĭ de această briaslă. Aşa dar fiindcă prin asămine urmărĭ abuză înpotriva drepturilor hărăzite noă de pomenitele aşăzămănturĭ, am venit în ce maĭ de pe urmă înpilare încât aceĭ maĭ scăpătaţĭ au şi ajiuns a fi cerşitorĭ în vreme ce datoriile noastre către cărmuire le împlinim fără vre o smintială. Cu sufletiască durere supunem la înţălepciunea înălţimeĭ voastre întrestare în care săntem aruncaţĭ şi ne rugăm cu îngenunchere ca să vă milostiviţĭ a nu ne lăsa de bajocura celor răĭ credincioşĭ şi cu îndurare să bine voiţĭ a poronci periorisire unor asămenea dela această speculaţie ce o întrebuinţează împotriva drepturilor zisă pentru ca prin urmare aceluĭ rămâind întărite şi cu înalta voastră bunăvoinţă să vă rămâie în vecĭ nemuritoare pomenire» [1]).

Această jalbă, purtând douăzeci şi trei de iscălituri blănăreşti este îndreptată de către Domnitorul Mihai Sturza Sfatului Ocârmuitor, care, rezolvând problema care i se punea, încunoştiinţează Departamentul trebilor din Lăuntru, spre urmare:

SECRETARIATUL DE STAT
a
PRINŢIPATULUI MOLDOVEI
Secţia II-a
No. 2998
în 20 lunei Octombrie anul 1843. Iaşi

Cătră departamentul din lăuntru.

Breasla blănarilor din oraşul Botoşani prin jaloba către Prea înălţatul Domn sau tânguit despre smintitelele ce li sar pricinui în

[1]) Arh. Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 2948, fol. 2.

speculaţie meşteşuguluĭ lor prin uneltire aceluĭ meşteşug de către jădoviĭ şi alte naţiĭ înprotiva drituluĭ ce li sar fi dat prin domneştĭ hrisoave păstrate de breaslă precum să lămureşte în pomenita jalobă alăturată în copie.

Această jalobă cu înaltă rezoluţie recomenduită fiind Sfatuluĭ cârmuitoriŭ ca având în videre hrisovul bresleĭ precum şi legiuirile reglementuluĭ va pune la cale ca breasla să să bucure de driturile hărăzite ei, sau cercetat la Eforia orăşănească de aice, mai întăiŭ dacă dreptăţile corporaţiilor dela punerea în lucrare a reglementuluĭ urmează a fi întemeiată pe rostirile din reglement sau pe hrisoavele bresleĭ. Şi dar acum după lămurirea luată şi trataţia ce au urmat, sau făcut închiere potrivit cărie cu cinste să face cunoscut că aşa precum la articurile 79 § B, 89, 99 § G, precum şi anecsa cu litera P, § XXI, XXII, XXV, XXVI, XXIX, XXX şi XXXI, din capul al 3-lea a reglementului sânt hotărite datoriile şi însuşirile acelor ce alcătuescŭ parte vre uneĭ bresle sau corporaţiĭ, apoi pe aceste temeiurĭ Departamentul din lăuntru să sloboadă cuvenitele poronci, şi fiindcă hrisoavele bresleĭ date de mai înainte pot sluji de regule numai încât priiveşte datoriile şi îndatoririle mădulărilor ei fără să aibă întindere de oprire acelor ce ar voi a întra în breaslă cu ştiinţă de meşteşug care este slobodă după reglement, apoi orĭ căţĭ la facerea catagrafiei au fost înscrişi la breasla blănarilor de Botoşanĭ să fie cunoscuţi de asămene fie arman, fie jădovŭ şi să fie datori a purta sarcinele Bresleĭ, iară aceĭ ce nu ar fi înscrişi urmează a fi cercetaţi de breaslă şi în cunoştinţa meşteşugului şi a bunelor purtări a fi priimiţi şi nicidecum să nu să îngăduiască uneltire totdeodată a doă mesăriĭ cu care să face jignire breslelor şi este şi înpotriva pravaliĭ *(sic)*. Calfă nu să poate cunoaşte decât acela ce va fi atestuit de breaslă despre ştiinţa meşteşuguluĭ, şi fiindcă până la agiungere lui în poziţie de a ţine însuşi dugheană, trebue a fi povăţuit de breaslă în cugetări moraliceşti şi în urmarea datoriilor legei, apoi asămine calfă creştine vor fi oprite a lucra la jidovi.

Secretariul Statului şi cavaleriŭ
(ss) Logof. Balş

Şeful secţiei
(ss) Comis Polizu »[1]).

[1]) *Ibidem*, fol. 4.

Se pun deci trei principii, care în chip permanent vor dirigui breslele în tot timpul aplicării Regulamentului Organic:

a) Catastihurile şi hrisoavele anterioare acestei aşezări, rămân în vigoare;

b) Nimeni nu poate unelti o meserie fără învoirea breslei;

c) Calfele creştine nu pot lucra la Jâdovi.

Toate jalbele, tuturor breslelor moldoveneşti, privitoare la încălcările drepturilor lor, se vor sprijini, în viitor, pe această hotărîre, cu Nr. 2998 din 20 Octomvrie 1843, a Sfatului cârmuitor şi toată lupta străinilor, de acum înainte, va fi să se schimbe această interpretare a Regulamentului Organic.

Cu toate acestea o scăpare din vedere a legiuitorului, deşi condus de cele mai bune intenţii faţă de bresle, a fost deajuns pentru ca opera sa să se năruie. E vorba de art. XIV şi XXVIII din Anexa P, cap. III, al Regulamentului.

După ce prin primul aliniat al art. XIV se prevede că sudiţii îşi vor face negoţul «cu diridicata numai», alineatul al doilea hotărăşte: «Cu toate aceste, necuviindusă a să depărta sudiţiĭ streinĭ de a ave dreptate şi a neguţitori şi cu măruntu, câţĭ dintrânşiĭ vor dori a să folosâ de această dreptate, vor fi îndatoriţi aş lua Patentă cu plată dela Stăpânirea pământuluĭ pe starea negoţuluĭ ce vor voi a face, şi numaĭ cu aşa Patentă vor fi slobozi aş face negoţul cu măruntul în cuprinsul ţării». Dat fiind că art. XXVIII lăsa în folosul breslelor toate sumele ce rezultau dela noii patentari, în tot timpul unei şepteanii care trecea dela un recensământ la altul, spre a compensa lipsurile pricinuite cislei prin breslaşii morţi sau fugiţi între timp, aceasta era un îndemn, cum observă V. A. Ureche, atât « pentru breaslă cât mai ales pentru nepricepuţii staroşti de-a înscrie în breaslă câţi mai mulţi neguţitori şi meseriaşi spre a lua patentele; cu asemenea mijloc s'a des chis largă intrarea în bresle a străinilor şi mai ales a Evreilor şi s'a dobândit fatalmente la rezultatul final: nimicirea breslelor române în mai puţin de cincizeci ani »[1]).

Adevăr este că n'a trebuit decât douăzeci de ani dela aplicarea Regulamentului Organic, pentru ca toate dosarele de plângeri contra Jâdovilor să se închidă rând pe rând, şi aceasta, nu

---

[1]) *Din istoria breslelor*, în «Convorbiri Literare», Bucureşti, 1888, vol. XXII, p. 797.

atâta prin pătrunderea lor în breslele moldoveneşti, cât prin alcătuirea de bresle economice naţionale, concurând în toate chipurile pe acelea pe care le găsiră în fiinţă la sosirea lor de peste hotare.

Cuşmăria a fost de toată vremea un atribut al breslei blănarilor; ori, la 1823, Ion Sandu Sturza autoriză înfiinţarea «breslei cuşmarilor jidovi din oraşul Eşiĭ» şi-i milueşte cu hrisov anume, călcând astfel vechile hrisoave ale Moldovenilor.

Odată alcătuiţi în breaslă proprie, aveau un motiv mai mult să încerce, cu neostenită stăruinţă, încălcarea drepturilor breslei blănarilor, în timp ce îşi apărau privilegiul, în contra chiar a coreligionarilor, cu aceleaşi argumente de care se serveau şi Moldovenii.

Intr'adevăr, la 3 Septemvrie 1847, un număr de optsprezece Jâdovi, cari se intitulau blănari, se adresau Sfatului Cârmuitor cu o jalbă, a cărei termeni nu difereau prea mult de aceia cu care Moldovenii se plângeau în contra lor:

« Hrana şi îndeletnicirea noastră aice în capitalie, spuneau dânşii, fiindcă suntem blănari cu numire (blanarii evreeşti), vedem acum că după stăruinţa blănarilor moldoveni de către poliţie sau publicarisăt ca noi să nu maĭ însuşim mesăria noastră, deci nu numai că o asemine fiind obijduire sau o sărăcie pentru un întreg număr de suflete ce ne aflăm, ce vom rămăne după asămine peritorĭ de foame şi că noi săntem cercetaţĭ de către comisia foastă orănduită avem biletur̆ (erlici), dar apoĭ care prin aşăzămăntul reglemental slobod fiind aice fieştecare aşĭ agonisi hrana sa prin mesăria ce o are, de care aceasta este mai credincioasă căştigare a hraneĭ decăt orĭ ce ebiect *(sic)* de neguţitorie, maĭ ales această oprire va aduce jignire chiar noroduluĭ că să va scumpi lucratul şi blănariĭ, căci blănariĭ moldovenĭ ca uniĭ ce să găsăsc întrun mic număr vor face hasla între *(sic)*.

« Pentru care rugăm pe înaltul Sfat să binevoiască a să milostivi asupra săracieĭ noastre şi chiar asupra jignireĭ ce să poate pricinui noroduluĭ, precum videm că nicio breaslă de meşterĭ evreĭ nu sunt asupriţĭ precum noĭ şi pentru osăbite cheltuelĭ noĭ deşi plătim dările noastre prin tacsie ne supunem a da fieştecare după starea sa analoghion la acele cheltuelĭ care rugăm ca să să hotărască de către ocărmuire pentru a nu fi lăsaţĭ în voinţa bresle care negreşit va căuta a ne face feliurĭ de învăluirĭ şă înpilărĭ,

iară când pentru cunoştinţa meşteşugului, noĭ putem dovedi prin chiar meşterii la care am lucrat »[1]).

Cum Sfatul Cârmuitor hotărîse, din 1843, că acei cari se găseau în bresle la data catagrafiei rânduită de Regulament au dreptul să-şi uneltească meseria şi să fie primiţi în bresle, el rămâne la vechiul său punct de vedere, ordonând Departamentului trebilor din Lăuntru, la 1 Octomvrie 1847, « să binevoiască a pune la cale a să lăsa jăluitorilor slobodă uneltirea meşteşugului lor după prinţipiile pravilicești, mai ales că eĭ să îndatoresc a plăti şi dările ce prin hrisoave sănt legiuite corporaţieĭ, a căreĭ cătime să să analoghisască asupra fiecăruia după darea şi mesăriea sa, cu un chip potrivit »[2]).

Aducându-se la cunoştinţa breslei blănarilor moldoveni hotărîrea Sfatului, ei arată că cele susţinute de Jâdovi sunt neadevărate şi că « nici noĭ isnaf nu înpotrivim meşteşug cil ştiu eĭ a lucra adică cuşmărie, şăpcărie şi croitorie bărbătiască, di căt blănărie cari ei nu ştiu, nici o cunoscu », rugându-se să se poruncească poliţiei « ca numaĭ pi aciĭ ci să vor dovedi că ştiu fondosul meşteşugului blănării după aprobaţiĭ ci li vom faci şi dacă să vor dovedi că ştiu îi vom da şi căzut atestat ca să fie slobod lucra în orice vreme fără al mai pute înpedeca cineva căcĭ tot aceştia sau înfăţoşat mai înainte la cinstita poliţie cu asămine cerire şi descoperindusă că nu cunosc acest meşteşug nici că li sau încuviinţat »[3]).

Departamentul din Lăuntru, cu deslegarea Sfatului Cârmuitor, dă ordin să se aplice decizia cu Nr. 2998 din 1843, şi în consecinţă numiţii Jâdovi să fie opriţi de-a mai unelti meşteşugul blănăriei. Cum aceştia nu se supun poruncilor, noui jalbe intervin, mai marele staroste cercetează, raportul său cu Nr. 221 din 17 August 1850 se înaintează autorităţilor superioare[4]), noui ordine de intrare în legalitate, însă nimic nu foloseşte, căci ei lucrau înainte[5]).

In timp ce breasla cuşmarilor jâdovi din Iaşi, submina în acest chip pe colegii lor moldoveni, ea înţelegea să ia toate măsurile pentru ca drepturile sale să fie apărate. La 16 Aprilie 1851, ea se jăluește Departamentului din Lăuntru că, împotriva hrisovului pe

---

[1]) Arhiva Stat. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 12253, fol. 31.

[2]) *Ibidem*, fol. 32.

[3]) *Ibidem*, fol. 38.

[4]) *Ibidem*, fol. 58.

[5]) *Ibidem*, fol. 69.

care-l au, « mai în toate zilele se ivesc evreĭ şi alţiĭ însuraţĭ şi holteĭ, fără a fi trecuţĭ în catastihul bresleĭ şi fără a fi atestuiţĭ de breaslă, işi deschid dughenĭ şi uneltesc mesăria aceasta; care măsură fiindu-ne foarte obijduitoare şi vătămătoare păn şi la zilnica noastră hrană...», roagă Departamentul « să binevoiască a poronci locului competent de a stavilarisă pe toţi aceĭ ce împotriva ţitatuluĭ aşăzământ ar unelti această mesărie « pentru de a pute rămăne breasla în nesupărare şi nelipsită de mijlocul vieţeĭ sale »[1]).

La 23 August 1849, « breasla croitorilor naţiei evreieşti din oraşul Bacău », arătând domnitorului că « croitori străini di pi la alti oraşă au în obiceiu de odată vin pe la zile de tărg cu straile de vănzari, unde fireşte că la zăua di tărg este frai a vinde şi a specularisâ iar nu aş deschide dugheni aşăzaţi burlăceşti cu strigăte de vănzare », se ruga să se poruncească o punere la cale « fiindcă ne găsăm săraci putem zăci peritori de foame de când niau îngrămădit croitorii cei străini cu gloata de strai de vănzare obşteşte »[2]). Ea revine cu plângerea, la 13 Iunie 1851, mai vârtos contra fostului staroste « de strae femeeşti » şi a « trii croitori venetici anume: Iosip, Haim şi Avram botoşenenĭ » pe cari, i-ar fi primit înlăuntrul ei « diar fi fost ei oameni cinstiţi » şi că mai întâi « trebuia să fie cercetaţ pentru destoinicia lor »[3]).

Procedare identică a breslei alămarilor din Iaşi. La 15 Octomvrie 1847, o jalbă iscălită de zece breslaşi jâdovi, arăta Departamentului din Lăuntru că « sau ivit nişte borlaci venetici răsfrănaţi şi se apucă di lucriază meşteşugul aducănd jignire gospodarilor urmare fără să aibă învoire breslei, mai vărtos să găsăşte unul Iancu alămariu cari mai multe ori era în pedeapsă di urâtile sale fapti... unul care nici cum nu poate fii săferit între noĭ », cerând « inferarea unui asămine rău şi răsfrănat şi pentru ceilalţĭ să regularisască de a nu ave voia să lucreze fără învoire breslaşilor potrivit instrucţiilor ce să urmează şi prin alte bresli »[4]).

---

[1]) *Ibidem*, fol. 97.
[2]) *Idem*, dos. 17098, fol. 1.
[3]) *Idem*, dos. 12253, fol. 103.
[4]) *Idem*, dos. 12265, fol. 1.

§ 3. — Vitregia dregătorilor

Toate încercările străinilor ar fi fost zădărnicite, dacă cei chemaţi a conduce destinele ţării sau a aplica legile ei şi-ar fi făcut în totul datoria. In marea lor majoritate au apărat şi bresle şi breslaşi. Era deajuns însă, ca din vreme în vreme, să apară câte un dregător cu vederi mai liberale în administraţie sau mai doritor de a se înlesni cu orice preţ, pentru ca tot ce apăraseră şi clădiseră înaintaşii lui să se sdruncine. Ulterior se va pune mereu înainte drepturile câştigate, spre a nu se ajunge la ceea ce se temeau breslaşii blănari din Iaşi: «a se face firii obiceiu şi din obiceiu pravilă».

Avem o amintire despre Mihalache Sturza, pe care ne-o transmite C. A. Kuch, fost consul al Prusiei în Moldova, asupra chipului în care acest domnitor îşi plăti datoriile ce avea la bancherii străini, printre care şi Michel Daniel din Iaşi. In Moldova se găseau pe timpul domniei lui, un mare număr de Jâdovi, fugiţi de peste hotare spre a nu face armata, săraci în marea lor majoritate. Sturza numeşte o comisiune cu ordin să cerceteze starea fiecăruia şi cine nu va avea un minimum de 50.000 piaştri să fie expulzat. Cum în această situaţie se găseau şapte optimi din numărul lor, ei se duc la bancherul ieşean, îi propun să ia asupra lor creanţele domnului cu dobânzi cu tot, numai ca el să găsească mijlocul de-a se revoca ordinul de expluzare. Inţelegându-se cu marele postelnic Petraki Asaki, care la rându-i era înţeles cu domnul, Michel Daniel obţine o audienţă la Mihalache Sturza:

« După ce, mai moldoveneşte, mai evreeşte, firitisi pe Domnitor, în numele său şi al Evreilor, de venirea sa pe tronul ţării, şi imploră mila pentru cei ce l-au trimes, Domnitorul îl întrebă ce anume ar vrea să obţie pentru evreimea sa. Ca răspuns, Michel Daniel căzu în genunchi şi atinse fruntea de podea, îmbrăţişă picioarele Domnitorului şi cu îndemânare lasă să alunece sub tron, creanţele ce le ţinea în buzunarul dinăuntru al hainei.

« Postelnicul Petraki Asaki, care sta la spatele tronului trase cu agerime, documentele căzute şi după ce se convinse că sunt autentice, făcu un semn Domnitorului, că într'adevăr sunt în mânele sale creanţele originale ale datoriilor sale ».

Ordinul fu revocat [1]).

---

[1]) *Moldauisch Walachische Zustände in den Jahren 1828 bis 1843.* Leipzig. L. Michelsen, 1844, pp. 32—43, citat de Sc. Callimachi şi S. Cris-Cristian,

Tot lui M. Gr. Sturza-Vodă, se datorește și acea de-a vestei hotărîre, din 31 Mai 1838, atingătoare la plata zeciuielii pentru cheltuelile breslelor jâdovești.

Departamentul Finanțelor refera Sfatului Cârmuitor cum că primește necontenit jalbe din partea breslelor și raporturi dela mai marele staroste « cu arătarea asupririlor ce sufărŭ de la sudițĭ și jidovĭ pentru că aceștia întinzânduse cu uneltirea meseriilor și al neguțitoriilor în toate breslele au cuprins cea maĭ mare parte a folosurilor lor, încăt după slobozănia ce au întru aceasta, fără să fie îndatoriți a plini datoriile prescrise de Așăzămănt cătră dănsele, au început a li face și înprotivire la chear drepturile lor, propuind spre pildă pe isnaful croitorilor creștini, care după schimbarea portului în forma evropienească, meșteșugul lui fiind scăzut cu totul, au vroit a se deprinde în meșteșugul lucrărei strailor evropiene, dar jâdoviĭ nicĭ îĭ îngădue, nicĭ îĭ priimesc în lucrul lor, precum și alte asemine, adăugănd Visteria că dacă acest abuz de ră deprindere se va lăsa în această slobozenie, negreșit că breslile care poartă toate greutățile și dela care hazneoa se folosește cu dările mai mult decăt dela sudiți și jidovi trebue să vie îndesăvărșită cădere ». Sfatul Cârmuitor întocmește o anafora dându-și cu părerea că Jâdovii nu se pot apăra în ce privește participarea la cheltuelile breslelor « ce să fie supuși la plată deopotrivă cu breslele ». Mihai Sturza rezolvă această anafora în sensul că întru cât Jâdovii adună dela ai lor bani « pentru ținere de spital și pentru acei nevoeși dintre eĭ, nu pot fi îndatoriți a mai plăti și deosăbită zăciuală în trebuința breslelor care nu sănt de neamul lor » [1]), dând câștig de cauză Jâdovilor, în contra dispoziției precise a pontului al XXII-lea, alin. 2, cap. III, Anexa P, care hotăra că: « Osăbit să să cunoască de legiuire statornică, că aceĭ ce nu vor fi părtașĭ tuturor dărilor și îndatoririlor a vre uniĭ bresle, nu pot unelti alejverișul seaŭ meseria nicĭ a uniĭ bresle, pentrucă nu este cu dreptate aș însuși cineva folosurile uniĭ bresle seaŭ starea neguțitorească, fără a fi părtaș și îndatoririlor ei ».

«...fiul lui Grigoraș Sturdza și al Mărioarei Callimachi, Mihai, ajuns Domn al Regulamentului Organic, un om de o energie

---

« *Călători și scriitori străini despre Evreii din Principatele românești* ». Iași, 1935, pp. 80 și urm.

[1]) *Manualul Administrativ*, vol. II, p. 41.

extraordinară, lucrând prin orice mijloace pentru începerea unei ere noui, din care înțelegea să profite și personal. Croi o șosea dela Mihăileni, târgul lui, la Focșani, care întrecea cu mult via Carolina; deschise prea larg și prea fără alegere, porțile oricărei imigrații; favorisă din răsputeri întemeierea de târguri cu Evrei pe moșiile boerești și creă Galații ».

Așa îl zugrăvește d-l Prof. N. Iorga [1]).

In 22 Decemvrie 1843, breasla blănarilor din Huși, adresează Eforiei acestui târg o jalbă, prin care arătau că vin străinii cu marfă și deși ei se oferă să o cumpere cu toptanul, după vechiul obiceiu și după drepturile ce aveau, aceștia nu înțeleg să se supuie privilegiilor și vând cu de-a-măruntul [2]). Eforia cerând deslegare dela Departamentul trebilor din Lăuntru, acesta îi comunică să nu se permită decât vânzarea cu toptanul conform legii și privilegiilor breslei.

Cel interesat « un jidov, anume Altăr, venit în târgul Huși dela botoșani », reclamând Visteriei, Vel visternicul Ghica, intervine la Departamentul din Lăuntru, la 19 Ianuarie 1844, comunicându-i că « cu toate că o așa dispoziție ar pute fi în parte folositoare breslilor pentrucă cu acest chip șar înlesni ele spiculație precum liar povățui singurul lor interes. Dar visteria luând aminte întăi că jidovii fără osăbire sudițĭ de raele fiind regularisiți în deopotrivă dare și purtând drituri de patentari nu pot fi opriți pănă acum după cuprindere așăzământului lucrătoriu aș face negoțul lor în tot cuprinsul țării din picioare și cu amănunta dacă ei mai vârtos prin târguri ar înplini acele legiuite îndatoriri către bresle, fără de care numai ele sunt în dreptate ai opri. Al 2-le că făcândusă oprire spiculanților aș vinde mărfurile lor ori unde ar voi și or pute în cuprinsul țării, sar da prin aceasta o lovire însuș mișcării comerțului pre care o cârmuire după legiuitele reglementale țintește ce mai energică îngrijari fiindcă pre acesta să produce mai cu osăbire înbelșugare țării. Iar în parte prin opriri, unii spiculanți uniți cu breslele șar pute închipui niște folosuri neertati și înpovorîtoare însuș publicului, și al 3-le însfârșit fiindcă dreptul comerțial și dispozițiile atingătoare de acest ram și de

---

[1]) *Istoria comerțului românesc* (Epoca mai nouă). București, 1925, vol. II, p. 147.

[2]) Arhiva Stat. Iași, Tr. 1772, op. 2020, dos. 2950, fol. 2.

chipul regularisirii dărilor şi a înplinirilor atârnă cu totul de o cârmuitoare finanţială. Apoi Visteria pofteşte pe Departament să binevoiască pe de o parte a poronci de iznoavă pomenitei isprăvnicii sau eforii, ca ele să să povăţuiască de deslegările ce ar da Visteriei în pricina aceasta, iar pe de alta când sar ivi asămine înprejurări sau reclamaţii către dânsul să să înţăleagă mai întăi cu dânsa spre a să face unite lucrări potrivit cu prinţipiile aşăzământului »[1]).

Departamentul trebilor din Lăuntru, în faţa unei asemenea adrese, prin care drepturile breslelor rămâneau la bunul plac al Vistieriei, răspunde, la 1 Februarie 1844, că el n'a înţeles « a trage la sine un atribut atârnat de competenţia Visteriei » dar că primind jalba isnafului blănarilor, comunicată de Eforia târgului Huşi, « pentru asuprire păgubitoare ce li face veniţii acolo jidovi din Botoşeni spre vănzare de blănării şi avănd în privire pe o parte aşăzământul care nu îngădue pe acei meşteri streini de a unelti mesăriia unei bresle făr învoiria aceştia », iar pe de altă parte hotărârea însăşi a Sfatului Cârmuitor din 20 Octomvrie 1843 sub Nr. 2998, a dat deslegarea cuvenită « care de aşăzământ să îndrituești a sprijăni dreptăţile breslei »[2]).

In timpul celei de a şasea şi ultimă ocupaţie rusească, starostele breslei blănarilor din Botoşani, cu epitropul, breslaşii şi preotul bisericii Sf. Ilie, înaintează următoarea jalbă:

« Ekselenţă !

« Ne cunoaştem foarte norociţi, că ocazia ne aŭ adus ane vide earaş băntuiţ în diriturile breslií blănărieí din botoşení, de cătră Dregătorul acelui ţinut, tot în Ministeriea Ekselenţieí Voastre, cari ca bun părinte a naţieí şi ca cel mai înalt funcţionar a ţărií, încă dela anul 1843 octombre 21, cu Nr. 21520, aţ binevoit a poronci isprăvniciei de botoşeni ocrotirea driturilor breslei blănarilor din botoşeni fără cea mai mică abatire.

Nu vă înduraţ dar Ekselenţă şi acum şi binevoiţi a poronci repetiţia poronciĭ ţitate, pe cari în legalizată copie vă înfăţoşem, Dumisale Dregătoriului de acum, cari pentru un mic folos poate,

---

[1]) *Ibidem*, fol. 1.
[2]) *Ibidem*, fol. 5.

vroeşte aşi trage o vecinică hulă, sălindusă a să face întăiul fondator a stricării privilegiurilor noastre şi a subjugării creştinilor moldoveni la lăcomia a trei jidovi şapcari.

1853 Iunie 22.

(ss) Teodor Iconom, Şerban Popovici staroste, Gheorghe G. Schipor, Ioan Gheorghiu, Ananei Popovici — epitrop breslii, Costachi Călin, Gheorghe Sărghievici, Grigori Călin, Ioan Polonic, Vasăle Călinescu, Panaite Eşan, Ştefanache Grigorău, Vasăli Gănescu, Costachi Neculau, Harălamb Civrilovici, Gheorghe Sălenciu, Dumitru Simion şi încă o semnătură indescifrabilă » [1]).

In ce priveşte slujbaşii mai mărunţi, chemaţi a aplica, pe teren, legea şi poroncile, este lesne de înţeles dacă procedau sau nu după dreptate. Intr'o jalbă din 29 August 1844, către Sfatul Ocărmuitor, breasla boiangiilor din Iaşi spunea:

« Această brială după căti nenumăraţi jălbi şi poronci cătră ad[ministra]ţie a Visterii aŭ adus ei în predmetul străinilor jidovi şi alte naţii vinite de piste hotar, ce uneltesc această mesărie, cari şi ad[ministra]ţia în urmare poroncilor au scris prin comisari, să cercetezi şi aflând, i descoperindu-i că uneltesc tot cu acel material şi meşteşug să i să pue numai decăt a da agiutori după aşăzământul statornicit.

« In zădar că comisarii până acum naŭ adus întru înplinire poroncile ad[ministra]ţii lăsândui pe ei aşi unelti alor meşteşug tăgăduinduş însuş ei raporturile şi descoperirile făcute alăturândule la dellă, poroncile ad[ministra]ţii urmate după asăminia a Visteriei, vra să zică întru nimic să nu să ţie în samă poroncile şi numai ca mască breslii di formă au raportuit » [2]). După ce alătură jalbei o lungă listă de numere de poronci neexecutate, breslaşii termină desnădăjduiţi: «...şi în sfârşit toate în zădar căte până acum sau făcut nimic sau stavilarisit sau a să îndatori nici pe unul din ei. Ştim că della sau înjghebat mare şi noi pătimim obejduire, aceasta din molatata comisarilor » [3]).

Marea luptă a breslelor moldoveneşti cu elementele străine cotropitoare, se dă sub domnia lui Mihalachi Sturza şi anume în ultimii şase ani, dela 1843 la 1849. Jălbi, mai puţine însă, se găsesc şi în primii doi ani de domnie a lui Grigore Ghica. Acei

[1]) *Ibidem*, dos. 2948, fol. 21.
[2]) *Ibidem*, dos. 5055, fol. 2.
[3]) *Ibidem*, fol. 3.

cari se obişnuesc mai greu cu gândul că trebue să capituleze sunt blănarii din Botoşani, cari în Februarie 1854 mai ţineau încă piept duşmanilor lor. Adresa Secretariatului de Stat a Moldovei, secţia II-a, cu Nr. 642 din 25 Februarie acest an, este cea de pe urmă ce se mai vede la della lor, breasla continuând totuşi să trăiască, strecurându-se cu anevoie printre greutăţile ce i se puneau în cale, fără să-şi asocieze vreun alt meşteşug [1]).

In anul 1863, problema apărării breslelor este adusă în discuţie cu ocazia funcţionării Comisiunii Consultative dela Iaşi.

Capitala Moldovei, renunţând la vechiul său titlu, făcuse un sacrificiu, cu consecinţe care nu întârziară să se simtă. Mihail Kogălniceanu, ca prim-ministru, propune lui Vodă Cuza alcătuirea unei Comisiuni Consultative, în care să intre şefii tuturor marilor instituţii administrative, judiciare, bisericeşti, culturale şi economice din Iaşi, sub preşedinţia mitropolitului, în scop de « a proiecta şi a arăta Guvernului înbunătăţirile de care se simte nevoe în acel oraş pentru a'i putea reda parte din splendoarea ce a avut înaintea faptului Unirei » [2]). Printre cei treizeci şi opt de membri se numărau şi mai marele staroste Mantu Hristodulo şi şase staroşti aleşi cu majoritatea voturilor de adunarea tuturor staroştilor de corporaţiuni din oraş. Cu decretul Nr. 1025 din 22 Octomvrie 1863 domnitorul aprobând propunerea primului său ministru, şedinţele se deschid la 3 Noemvrie, sub preşedinţia Locot. Mitropolit Calinic Miclescu. Formându-se din sânul comisiunei, o subcomisiune de şapte persoane şi anume: Meleghe, preşedintele Curţii apelative; D. Cuciureanu, membru al Epitropiei Centrale a Ospitalelor; Gh. Mârzescu şi V. Alexandrescu (Ureche),

---

[1]) In listele electorale pentru Eforia orăşănească a Iaşului, încheiate conform art. IV, anexa H, din Reg. Org., pe anul 1861, sunt înscrişi staroştii următoarelor bresle: de talpalari; de solonari; de lipoveni; de croitori; de bacali şi rachieri; de casapi şi pescari; *de blanari*; de cojocari; de boiangii, mindirigii şi bărbieri; de brânzari, de posesori, şufări, bogasieri, braşoveni, bacali, crăciumari i cafegii armeni; de formagii; de ciubotari, cizmari moldoveni şi armeni i nemţi sudiţi; de cărămidari, teslari şi precupeţi de vite; de făclieri; de abageri, pălărieri, chetrari, desrobiţi patentari şi acei ferari; de ferari şi lăutari (*Monitorul Oficialu a Moldovei*, Nr. 20 din 25 Noemvrie 1863).

[2]) Arhiv. Stat. Bucureşti, Minister. Interne. Administrative, Dos. 772, pachet 52, fol. 4 şi 11.

membri ai Consiliului de instrucție publică; Filipescu și I. E. Ianov, președinții tribunalelor civile, secția I și III; I. Panaitescu, membru în Consiliul municipal; la cap. II, din raportul lor, sub titlul « Imbunătățiri comerciale », propune printre altele:

« *Punctul 3.* Stavilirea evreilor dela comerțul mic de piață și de stradă, mâncări, băuturi, etc., conform celor stipulate chiar în Regulamentul Organic. Această chestiune este de viață sau de moarte pentru comerțul ce a mai rămas neînstrăinat în mâinile românilor.

« *Punctul 4.* Respectarea pre cât mai mult a vechelor așăzăminte ale corporațiunilor industriale »[1]).

Discuția acestor două puncte ocupă întreaga ședință a V-a, din 11 Noemvrie, D. Cuciureanu și mai ales I. E. Ianov și Colonelul Duca, șeful Legiunii de jandarmi, cerând înlăturarea acestor desiderate semnând următorul amendament:

Propunere.

« Ca amendament la chestia în desbatere, propunem modificația următoare:

« 1. Respectarea drepturilor corporațiilor dobândite în prezent fără jignirea liberei concurențe.

(ss) Cuciureanu, Col. Duca, Brănișteanu (V.) »[2]).

Amendamentul este însă respins de plenul Comisiunii, combătut mai ales de V. Alexandrescu (Ureche) ca raportor, aprobându-se « după lungi și interesante desbateri », cum va spune mai târziu V. A. Ureche însuși[3]), punctul de vedere al subcomisiunii, care era și al tuturor reprezentanților breslelor.

« Comisiunea este departe de a voi să susțină în Patrie și în special în Iași, vechile și azi neposibile instituțiuni ale Evului de mijloc; dar în cazul excepțional în care se află acest oraș inundat, debordat de Evrei, supuși străini și fără nicio legătură cu țeara, ea nu vede salvarea măcar a ruinelor rămase din vechiul comerț

---

[1]) *Ibidem*, fol. 75 verso.

[2]) Arhiva Stat. Buc., *loc. cit.*, fol. 83.

[3]) *Din istoria breslelor*, în Rev. « Convorbiri Literare » vol. XXII, p. 785.

român, decât în grabnica luare în consideraţiune a aşăzămintelor şi imunităţilor corporaţiunilor, dobândite dela înţelepciunea şi prevederea a mulţi din glorioşii Domni ai ţerei »[1]).

Aceste desiderate fură votate în unanimitate cu mare entusiasm şi încredere în viitor[2]), acceptate de Guvern şi înaintate cu decretul domnesc, din 23 Decemvrie 1863, în desbaterea Adunării Legislative[3]), însă vremurile îşi urmară, prin forţa împrejurărilor şi nechibzuinţa oamenilor, cursul lor protivnic vechilor moldoveneşti alcătuiri. Nicio măsură nu se ia în sensul celor de mai sus şi breslele noastre lunecă mereu pe povârnişul ce le ducea spre totala desfiinţare, existenţa lor depinzând uneori de interese cu totul de alt ordin decât acelea ale economiei naţionale, aşa cum se petrece, spre exemplu, la Iaşi, trei ani mai târziu, sub primariatul lui Dimitrie Gusti .

Intr'adevăr, la începutul lui Noemvrie 1866, cetăţenii Iaşului iau cunoştinţă de următorul anunţ, lipit pe zidurile târgului:

Primarele Municipiului Iassii

« Consiliulu Comunale în siedinţia din 29 a curentei din motivul unei propuneri înscrisu ce i s'a făcut de D. Consilieru Iorgu Iorga a luat deciziunea următoare:

Toţi Domnii *staroşti* a deosebitelor corporaciuni, precum şi *D. Prim Staroste* ca cei ce nu funcţiona în virtutea unei legi *sunt desfienţiaţi* conform chiar cu legea comunală ezistinta.

---

[1]) Arh. Stat. Bucureşti, *loc. cit.*, fol. 78 82.

[2]) Următoarea telegramă fu expediată guvernului:

D-lui Ministru Preşedinte

Bucureşti.

« Cu onore vă communicu ştiinţia că Commisiuné consultativă astăḑi şi aŭ finit în totul lucrările salle. Finirea acestorŭ lucrări a fost foarte veselă şi plină de bucurie, însotzită de unănima acclamare « Trăiască Principele României Alexandru Ioan I ». « Trăiască actualul Preşedinte allŭ Consiliului de Miniştri Mihail Kogălniceanu ».

Locot. Mitropolit

Kalinic Miclescu.

(Arhiva Stat. Buc., Preşedinţia Consiliului. Dos. 3 1863. Partea V).

[3]) *Ibidem*, fol. 221.

Subsemnatul grăbeşte a aduce la cunostinţia tuturor domnilor cetăţieni această deciziune, că de astăzi înainte acelea *funcţiuni sunt şi remâne desfienţiate.*

Primarele Municipiului Iassii
(ss) D. Gusti

1866 Octomvrie 29.
No. 6786 [1])

O astfel de hotărîre fu menită să surprindă într'un chip foarte puţin agreabil pe breslaşi, mai ales prin şubreda motivare pe care se întemeia Consiliul comunal. Staroştii şi primul staroste nu funcţionau în virtutea unei legi? Dar cum rămânea Regulamentul Organic, ale cărui dispoziţii, întru cât nu contraveneau noilor legi în vigoare, încă nu fuseseră formal abrogate? Iar, în ce priveşte afirmaţia că legea comunală din 1 Aprilie 1864, desfiinţase regimul breslelor, aceasta nu rezultă din niciunul din articolele acestei legi. Că breslele depindeau de administraţia comunală şi de organe mai superioare, aceasta se stabilise încă prin Regulamentul Organic, iar legea comunală nu vorbeşte nimic de bresle, punând doar principiul general că «Comuna îngrijeşte singură interesele sale şi se administrează de sine în marginea legilor» (art. 2) [2]).

---

[1]) Arhivele Statului Bucureşti, M-ter Agriculturii, Comerţului, Domenii şi Lucrări Publice. R.E.A.Z., dos. 2260, pachet. 47.

In această epocă existau la Iaşi, următoarele treizeci de bresle:

a) Neguţători.

Breasla bacalilor, staroste Vasile Dimitriu; *breasla droşcarilor*, cu Pavel Lupaşcu; *a braşovenilor* (Costache Neculau); *rachierilor* (Neculai Enciu); *păscarilor* (Panaite Voinea); *chiristigiilor* (Teodor Ioan); *crăşmarilor* (Alecu Dumitriu); *lipovenilor* (Feodor Timofiev).

b) Meşteşugari.

Breasla soponarilor, staroste Vasile Chiriac; *breasla chetrarilor şi grădinarilor*, cu Dimitrie Feodoru; *cărămidarilor* (Teodor Radu); *mahalilor* (Toader Vasiliu); *talpalarilor* (Alecu Grigoriu); *lăutarilor* (Iordachi Găluşcă); *cizmarilor* (Iancu Vasiliu); *argintarilor* (Ioan Andrei); *blănarilor* (Dimitrie Sprinceană); *mindirigiilor* (Anton Garabet); *abagierilor* (Gheorghe Negrea); *bărbierilor* (Neculai Domnescu); *săidăcarilor* (Stan săn Petrea); *herarilor* (Ioan Munteanu); *croitorilor moldoveni* (Petrea Sărbu); *cojocarilor* (Gheorghe Ioan); *ciubotarilor moldoveni* (Vasile Paraschiv); *ciubotarilor nemţeşti* (Dimitrie Sârbu); *ciubotarilor ruşi* (Costachi Stroici); *casapilor* (Enachi Aftanasiu); *teslarilor* (Ioan Grigoriu); *olarilor* (Grigore Ioan). (*Monitorulu Oficială a Moldovei*, Nr. 13 din 17 Octomvrie 1860).

[2]) *Monitor Oficial*, Nr. 75, din 1 Aprilie 1864.

Breslaşii se pun în mişcare iar primul staroste telegrafia Ministrului Agriculturii, Comerţului, Industriei şi Lucrărilor Publice, aducându-i la cunoştinţă măsura primarului şi întrebându-l « dacă aceasta e legal » întru cât « comersanţii [şi] industriaşii murmură asupra măsurii luate ». Titularul departamentului, surprins şi el de această măsură, telegrafia la rândul său primarului: « Am luat ştiinţă că aţi desfiinţat staroştii de corporaţiuni. Comunicaţi îndată pentru ce aţi făcut aceasta » [1]). Surpriza sa era cu atât mai mare cu cât câteva luni mai înainte, birjarii din Iaşi, înaintând ministrului o jalbă, prin care cereau să li se dea voie să-şi aleagă un staroste, acesta trimetea primarului respectiv copia cererii cu ordinul « ca în casu când numiţii petiţionari se vor afla în număr prescris de lege spre a putea forma o corporaţie osebită, atunci D-stră să procedaţi la alegerea starostelui şi să-l recomandaţi îndată Ministerului spre aprobare » [2]).

Primarul Iaşilor încearcă o justificare, afirmând că măsura a fost luată deoarece:

a) Primul staroste şi staroştii breslelor funcţionează « cu dela sine putere »;

b) Că, dacă « singurulŭ folosŭ ce aduceaŭ în trecutŭ era că stringea dările fiscale », acum rolul lor încetase întru cât atât Statul cât şi comuna îşi aveau agenţii lor;

c) Că « Primŭ staroste îşi arogase nisce drepturi pe care nu le ave chiar nici în regulamentulu legei vechi, pe cândŭ ave dreptulŭ a funcciona, în cîtŭ elŭ devenisse judecătorŭ, poliţiaĭŭ şi totŭ ce voiea, da hotârîrĭ în deferite materiĭ şi cerea esecutarea lorŭ »;

d) Că « legea comunală nu prevede dreptulŭ că acesti starosti, se funccioneze alâturea cu ea »;

e) Că « Art. 104 din Constituţiuni nu permite funccionarea de comisiunĭ şi Trebunale extra-ordinare sub nici unu felŭ de cuvîntŭ, precum şi câ nicio jurisdictiune nu se póte înfiintia de cîtŭ în puterea unei legi specieale ».

Pentru aceste motive şi pentru acela că staroştii nu funcţionează « în puterea unei anume legi », primarul afirmă că Consiliul comunal « nu câ ea desfiinţiatu pe aceĭ staroşti, darŭ nu ea mai

---

[1]) Telegrama Nr. 6220 din 7 Noemvrie 1866. Arhivele Stat. Buc., *loc. cit.*

[2]) Adresa Ministerului Nr. 2554 din 6 Mai 1866. Arhivele Stat. Bucureşti, *Ibidem.*

recunoscutŭ întru cîtŭ nu era o lege care seĭ recunoască şi astu felŭ au credutŭ şi crede câ au fostŭ în tótă legalitatea cîndŭ au decisŭ a se aduce la cunoştinţia publicâ astâ nerecunóscere, cu atîta mai multu cu cîtŭ Consiliulŭ comunalu care representa comuna întreagă era îndatoritŭ chiearŭ a nu tolera funccionarea acestorŭ staroşti, întru cîtŭ membriĭ consiliuluĭ comunalŭ înainte de a se asceda la locurile lorŭ au juratŭ credinţă comunei şi padirei legeĭ »[1]).

In întâmpinarea pe care Primul staroste, clucerul Ion Colin, o adresa Ministerului la 19 Noemvrie 1866, arăta că « Staroştii şi Primul staroste cu dela sine putere nici cum nu funcţiona şi mai ales aducea folos comunei, dovadă la acestie că fiind sănătoasă teoria emisă de Primărie, atunci ce ar căuta atâtea şi atâtea mijlociri emanate de ea însăşi către primul staroste în diferite chestiuni precum: pentru crearea preţurilor corente, pentru esperţi, pentru evaluarea domeniilor Statului, etc. etc. Dacă se 'npută primului staroste că'şi arogase mai multe drepturi acésta nu'şi poate avea locul ei legal căci elŭ nu emitea nicio hotărîre în alte chestii decât în acelea ce i se recomanda de Primărie ecspre, şi care nu erau de altă Natură decâtŭ ca aceste: adecă a limpezi mici danispede între Calfe, meşteri şi ucenici; mici chestii de cărpelĭ şi alte multe de aceste naturĭ şi încă şi mai multe recomendate de Primărie şi de alte autorităţi Administrative ».

Primul staroste arăta mai departe, că unul din motivele primarului este şi acela că legea comunală nu prevede « aceste posturi » de staroste şi prim-staroste şi atunci se întreabă: « Oare însă legea comunală este votată şi esecutată numai de acum? Oare D. Primariu tocmai în ajunul alegerilor comunale s'au informat de legea comunală mai ales când au avut în consiliu pe un membru nou care din chestii şi invidii personale au căutat aşi creea o armă formală, ca să dicŭ aşa, cu care se lovească în inamicii sei comunali? Cum, în stagiune întâi a comunei, legea comunală au fost înăduşită?! şi tocmai acum ecserseată? Dovadă că D. Primariu se contradice este placarda sa ce au fost afiptă pe stradele oraşului prin cea mai mare stăruinţă a D-lui membru citat, anume Iorgu Iorga, care cu trăsura umbla pe strade spre alor înprăsciare,

[1]) Raportul cu Nr. 7247 din 15 Noemvrie 1866. Arhivele Stat. Bucureşti. *Ibidem.*

căci dacă nu au desfiinţat staroştiĭ ce însemnéḑă cele imprimate în ea? »[1]).

Interese de ordin electoral, contribue astfel la înlăturarea unui întreg sistem economic, deoarece, desfiinţând funcţia de staroste se desfiinţa organizarea însăşi.

Cât sunt de iluzorii argumentele primarului în răspunsul dat Ministerului, este suficient să spunem că dreptul staroştilor de-a distribui şi încasa patentele, prevăzut de Regulamentul Organic, încetează, odată cu instituirea Casieriilor districtuale, ca autorităţi autonome, când, pe baza legii veniturilor indirecte ale Statului, din 6 Iulie 1860, în căderea nouei instituţii trecea « Incasarea a orice dare după ecstracturile, rolărele şi lămuririle » directe dela Ministerul de Finanţe [2]). Totuşi breslele continuă să existe dimpreună cu staroştii lor. Mai mult, prin jurnalul Consiliului de Miniştri, din 29 Martie 1863, desfiinţându-se Vornicia de oraş, atribuţiile acesteia, cu privire la stărostiile corporaţiilor, trecând la Prefecturile de Poliţie [3]), se atestă în mod oficial existenţa lor, ceea ce şi mai lămurit o spune Ministrul de Finanţe, într'un referat adresat Consiliului de Miniştri trei luni mai târziu, prin care recomandă ca breslele să fie trecute la Ministerul de Comerţ:

« Subscrisul avêndŭ în vedere câ prin Jurnalul încheiatŭ de Onor. Consiliŭ la 29 Martiŭ trecutŭ, relativŭ la împărţirea atribuţiilorŭ desfiinţatei Vorniciĭ a Capitalei, nu s'a determinat la care à nume Autoritate sâ trécă operaţiunea alegerii espuşilorŭ staroşti;

« Avêndŭ in vedere câ mai 'nnainte, pre când nu esista un Ministeriŭ de Comerciŭ, stărostiile se administra de către Ministeriul Financelorŭ, mai multŭ pentru consideraţiunea câ atunci staroştiĭ erau însărcinaţi cu constatarea veniturilorŭ dela Patentabilĭ şi cu perceperea tacselorŭ, operaţiĭ cari, dela anul 1860 încŭa s'aŭ rĕdicatŭ d'asupra lorŭ şi s'aŭ pusŭ în sarcina Aginţilor Fiscali denumiţi ad-hoc;

« Considerând în fine că atribuţiunile ce au rămassŭ acumŭ asupra staroştilorŭ, sunt de natură curatu commercială şi industrială şi astufeliŭ ele suntu mai dà-dreptul privitóre la atri-

---

[1]) Arhivele Stat. Buc. *Ibidem.*

[2]) *Monitorulu Oficialu a Moldovei,* Nr. 240 din 1 August 1860. Circulara Ministerului de Finanţe Nr. 6847.

[3]) Arhiva Stat. Bucureşti, Preşedinţia Consiliului, dos. 3 1863, Partea I.

buţiunile Ministerului Lucrărilorŭ publice, Commerciului şi Agriculturii decât acelea ce se dirigează de către sub scrisul.

« Subsemnatul, pentru aceste considerante opinéză ca pe fiitoriŭ alegerea staroştilorŭ în genere sê se dé în sarcina Municipalităţilorŭ locale unde se facŭ şi alegerile deputaţilorŭ de Mahalale, iarŭ confirmarea şi administrarea lorŭ să se îndeplinească prin Ministeriul Lucrărilor Publice, al Commerciului şi al Agriculturei »[1]).

Consiliul de Miniştri, prin jurnalul său din 4 Iunie 1863, admiţând punctul de vedere al Ministerului de Finanţe, consfinţia existenţa legală a stărostiilor cu atribuţiuni « de natură curatu commercială şi industrială ».

Cu toată telegrama plină de mirare a ministrului, acesta nu deszice măsura Primăriei de Iaşi, dar nici nu o aprobă, pentrucă aceasta ar fi însemnat a se lua o măsură pe întreaga ţară şi cęea ce făcuse D. Gusti la Iaşi era nelegal şi atunci Ministerul evită a se pronunţa, nesoluţionând în niciun chip întâmpinarea primului staroste, iar pe raportul primarului mulţumindu-se să pună următoarea rezoluţie: « La dosar. Rămâne a se reveni asupra questii după o noă cerere ». Rezoluţie curioasă, după cum curioasă era situaţia Ministerului care nu reacţiona contra unui subaltern care desfiinţa o instituţie, în timp ce în alte judeţe nu numai că confirma alegerea de staroşti, dar autoriza şi întărea alcătuirea de noui bresle. Aşa, spre exemplu, la Ploeşti, după ce, la 11 Aprilie 1866, Ministerul confirmase pe starostele corporaţiei de zidari şi dulgheri; la 11 August, pe acela al corporaţiei de cavafi, pantofari, cizmari şi tabaci; iar la 10 Septemvrie pe starostele de droşcari, el continuă a patrona reorganizarea corporaţiilor ploeştene ulterior evenimentului dela Iaşi. La 30 Decemvrie 1866, Ministerul confirmă pe Ivan Cânciu « de staroste alŭ nouei corporaţiunĭ de Brutari, Franzelari, Simigii şi Făinari constituiţi acum în această Urbă Ploeştii »; la 19 Ianuarie 1867, se reconstitue stărostia « noeĭ corporaţiunĭ de grădinari şi precupeţĭ »; la 13 Februarie, se reconstitue corporaţiia de croitori, şepcari şi plăpomari; la 4 Aprilie, corporaţia lăutarilor; la 25 Octomvrie, corporaţia lipscanilor, bogasierilor, braşovenilor şi marchitanilor; la 6 Mai 1868, corporaţia lumânărarilor şi săpunarilor; la 26 Iulie, corporaţia pescarilor,

---

[1]) *Ibidem.* Partea III.

iar la 26 August aceea a măcelarilor »[1]). Aşa încât fără text de lege, ci prin abuz de putere, pentru interese de ordin politic, breslele dela Iaşi se văd desfiinţate, după cum tot ilegal va proceda şapte ani mai târziu, Consiliul de Miniştri, când va înlătura întregul sistem de bresle din întreaga ţară.

§ 4. — 18 Martie şi 27 Iunie 1873

Dacă de fapt, breslele moldoveneşti dispar una câte una, pe nesimţite, la mijlocul secolului al XIX-lea, în drept, sistemul breslelor mai dăinueşte până la 1873, când, un incident, cunoscut în deobşte sub numele de « Revolta bivolarilor din Giurgiu », va aduce legala lor desfiinţare.

Intr'adevăr, *Monitorul Oficial*, din 21 Martie 1873, insera următorul comunicat al guvernului de sub preşedinţia lui Lascar Catargiu:

« In urma unei numiri de către Camera de Comerciŭ a unuĭ staroste de cărăuşĭ de grâne la schela Giurgiu (numiţi *bivolari)*, aceşti din urmă adunându-se în numerŭ considerabile Duminica trecută, pre piazză aŭ întrebuinţatŭ violinţă dând lovirĭ asupra agenţilorŭ judiciarĭ şi poliţienescĭ, cari intervenisseră pentru appărarea unuĭ membru allŭ Consiliuluĭ communale în contra maltratârilor ce acesta sufferea dela răsvrătitorĭ. Cu tóte mesurile conciliatóre ce s'aŭ luatŭ tulburătoriĭ n'aŭ încetatŭ de a împinge agresiunea până la proporţiunile uneĭ rebelliunĭ armată.

« A doua zi, Luni, aceste mişcărĭ continuând, tulburătoriĭ au mers la Poliţiă în numerŭ considerabile au ruptŭ gueritele şi uşile arrestuluĭ, voind să delivreze pre uniĭ cari aŭ fostŭ arrestaţĭ duminică séra. Procurorele atuncĭ, după maĭ multe somaţiunĭ, a fostŭ silitŭ a cere intervenirea armateĭ, care, sossind la momentŭ, a reuşitŭ, fóră intrebuinţarea armelor, a arresta pre maĭ mulţĭ din capĭ.

« Astădĭ, Marţĭ, tulburătoriĭ, intrunindu-se in numĕrŭ ca de 400, cu arme şi ciomege, aŭ declaratŭ că voĭescŭ, cu orĭ-ce preçiŭ, a delivra pre arrestaţĭ. Procurorele generale, impreună cu Prefectul, făcêndu-le maĭ multe îndemnârĭ d'a se imprăscia şi neisbutind,

[1]) Arhivele Statului Bucureşti, M-ter de Agricultură, R.E.A.Z., dos. 2266 1866, pachet. 47.

a chiămatŭ forţĭ armată. Dînşiĭ, atuncĭ, aŭ inceputŭ attacurĭ violinte resistând la somaţiunile legalĭ ce li s'aŭ făcutŭ şi au trasŭ focurĭ assupra trupeĭ. Trupa a respunsŭ prin focurĭ şi, numaĭ după acésta, turburătoriĭ s'aŭ risipitŭ.

« Justiţia informéză; s'aŭ făcutŭ maĭ multe arrestârĭ şi avemŭ a regreta unŭ soldatŭ de roşiorĭ mortŭ şi verĭ-uă câţĭ-va răniţĭ, printre cari dd-niĭ majorŭ Carp şi căpitanŭ Ralet. Dintre turburătorĭ, unul a cădutŭ mortŭ şi maĭ mulţĭ răniţĭ.

« Tulburătoriĭ împrăştiaţĭ, linişte a s'a restabilit ».

Cauzele acestui incident, după cum relata un « abonat » ziarului *Trompetta Carpaţilor* din Bucureşti şi chiar raportul lui N. A. Niculescu, director general în Ministerul de Agricultură, Comerţ şi Lucrări Publice, par a fi fost altele, iar proporţiile mai serioase decât acele menţionate în comunicatul oficial.

« Bivolarii, de când funcţionează portul, câştigă pe zi cu transportul 24—30 de lei, spune raportul susmenţionat după o cercetare la faţa locului. De trei ani recolta rea împiedecă exportul şi scad câştigurile, fiind în mare lipsă aceşti bivolari.

« Fiscul şi comuna i-a executat pentru impozite sechestrând la necesitate, haine, velinţe, căldări şi altele şi a le vinde cu darabana pe piaţa Giurgiului » [2]).

Corespondentul anonim al *Trompettei Carpaţilor*, arată însă că starea de spirit era încordată nu numai din cauza executării lor, fără milă, de către fisc, dar şi pentru aceea că un nou regulament le fusese impus de către Camera de Comerţ după care trebuiau să plătească acesteia o taxă nouă de un ban de chila de grâne ce transportau, cum şi de numirea de către primar, care era şi preşedintele Camerei de Comerţ din localitate, a unui « staroste şi membri » dintre oamenii săi, peste capul breslaşilor, cu ordin să execute încasarea noei taxe [3]). Aceste două fapte se constată de altfel şi oficial din procesul-verbal din 14 Ianuarie 1873, prin care primarul « numeşte de staroste al acestei corporaţiuni pe D. Ghiţă Maihaiŭ şi de membri pe D-lor Preda Gheorghe şi Vişan Niţă, care se obligă a se conforma dupe instrucţiunile ce li se vor da de către D. Preşedinte al Camerei de omerţ » [1]), şi din tele-

[1]) Arhiva Stat. Bucureşti, M-ter Agricultură, R.E.A.Z., dos. 75/1873, pachet 57, fol. 80—81 şi 102.

[2]) Ziarul *Trompetta Carpaţilor*, Bucureşti, 7 Aprilie 1873.

[3]) Arhiv. Stat. Buc., *loc. cit.*, fol. 9.

grama Ministerului ordonând prefectului să suspende provizoriu taxa « de un ban de kilă pentru transportul la Dunăre » [1]).

Spiritele trebue să fi fost agitate şi din motivul scoaterii în licitaţie, de către Minister, a camionajului mărfurilor din gara Giurgiu, pe timp de trei ani [2]), iar o cauză imediată, va fi fost, cum spune corespondentul ziarului suscitat, şi anunţul din 18 Martie, al starostelui nou numit, cum că « niciun bivolar nu mai putea eşi de a doua zi să transporte producte, dacă nu va avea saci şi muşamale cu care să-şi acopere carele », saci şi muşamale cu care se spunea că un membru al Camerei de Comerţ se aprovizionase din timp.

Revolta se potoleşte, după ce soldaţii trag: « In timp de cincĭ minute cât aŭ duratŭ focurile armateĭ, termină naratorul expunerea ce face ziaruluĭ, aŭ făcutŭ să sbóre maĭ la cinci sute gloanţe şi treĭ-ḑiecĭ bivolarĭ, răniţiĭ cu morţiĭ, pre locŭ, cari maĭ în urmă aŭ muritŭ cu toţiĭ ».

Acest dureros incident trecu, pentru marele public ca un fapt divers, nicio altă organizaţie de breaslă nu reacţionă, iar dintre oamenii de ştiinţă sau conducătorii opiniei publice, numai A. Papiu-Ilarian se găseşte să ia apărarea breslei bivolarilor, printr'un articol de ziar, pentru care faptă, guvernul îi intentă un proces de presă [3]).

Lascar Catargiu, în calitatea sa de prim-ministru, şi ministru de Interne, pare că intenţiona să desfiinţeze imediat breslele, deoarece prin adresa cu Nr. 4535 din 21 Martie 1873, cerând ministrului de Agricultură, Comerţ şi Lucrări Publice, să anuleze taxa de doi bani la chila de grâne transportate de bivolarii din Giurgiu, încheie: « Tot odată, vă rog, ca în chestiunea stărostiilor să supuneţĭ referatŭ Consiliului de Miniştri, spre a se delibera dacă după o nouă organisaţiune ar mai putea să esiste alegere de staroste » [4].

Neculai Kretzulescu, ca ministru de resort, nu împărtăşeşte însă vederile şefului guvernului, şi, în dorinţa de-a cunoaşte exa ta stare de lucruri, la 4 Aprilie 1873, expediază tuturor prefecţil r următoarea circulară:

[1]) Telegrama Nr. 2895 din 19 Martie. *Ibidem*, fol. 71.

[2]) *Monitor Oficial*, Nr. 62, din 18 Martie 1873.

[3]) *Către cetăţenii bivolari şi toţi giurgiuvenii*, în ziarul R mânul » di Bucureşti, din 25 Martie 1873.

[4]) Arh. Stat. Buc., *loc. cit.*, fol. 191.

«Domnule Prefectŭ,

«Prin Regulamentŭ Organicŭ, de aicĭ, la art. 84 şi de peste Milcovŭ la art. 89 şi 104, s'a prevedutŭ ca asupra tuturor corporaţiunilor de neguţătorĭ şi meşcerĭ şi asupra altor trepte cu meseri câte se vorŭ afla prin oraşe şi tĕrgurĭ sĕ se aşede staroşti.

«Aceste disposiţiunĭ Regulamentare neabrogate încă ele se menţine şi pĕnă acum şi ast-fel acele stârostiĭ funcţionează încă în multe judeţe, unele dupe regulamente întocmite de Camera de Comerciŭ şi altele dupe usul dobănditŭ din vechime, şi pe aceste base se percepŭ de către staroştĭ şi óre-care tacse dela corporanĭ în folosul Cutiĭ Stărostii; şi fiindcă Ministerul doreşce a şci dacă şi în acellŭ judeţŭ sunt înfiinţaţi staroşti asupra tutulor corporaţiunilor de neguţători şi meseriaşĭ din oraşul de reşedinţă şi din tĕrgurile din Judeţŭ, şi dacă stărostiile percepŭ niscaiva tacse dela corporanĭ şi care anume; vă invitŭ D-le Prefectŭ a vă informa despre aceasta dela Camera de Comerciu şi dela Primărie şi în cellŭ maĭ scurtŭ termenŭ posibilŭ îmĭ veţĭ comunica un tablou esactŭ de stărostiile care funcţionează în acellŭ judeţŭ şi tacsele ce percepŭ staroşti dela corporani pentru susţinerea stărostiei şi ajutorul corporaţiei şi după ce disposiţiunĭ se percepŭ iar perceperea acelor tacse va înceta imediat.

Ministru, (ss) N. Kretzulescu» [1]).

Rezultatul anchetei fu următorul:

Moldova

Judeţul	*Bacău.*	Nu esistă staroşti de corporaţiuni.
»	*Bolgrad.*	Nu este nicio corporaţie.
»	*Botoşani.*	Nu essistă staroste asupra corporaţiilor de neguţători.
»	*Cahul.*	Nu sunt şi nici funccionează stărostii.
»	*Covurlui.*	*Există numai stărostia de bărbieri,* 1869.
»	*Dorohoi.*	Nu esistă în acest judeţ.
»	*Fălciu.*	Nu funcţionează în acest judeţ.
»	*Fălticenii.*	Nu esistă staroşti de corporaţiuni.

[1]) *Ibidem*, fol. 89.

Județul *Iași.* Nu se află nicio stărostie[1]).
» *Ismail.* Nu este înființată nicio stărostie.
» *Piatra.* Nu sunt stărostii.
» *Putna.* Nu funcționează nicio stărostie.
» *Roman.* Nu există.
» *Tecuci.* Nu funccionează nicio stărostie.
» *Tutova.* Stărostii nu funcționează.
» *Vaslui.* Nu sunt organizate corporații sau stărostii.

Țara-Românească

» *Argeș.* Nu esistă nicio stărostie de corporație.
» *Brăila* (în orașul Brăila):
Bărbieri și frizeri, 1868
Brutari și simigii, 1869
Birjari, 1873
Cizmari și pantofari, 1868
Cojocari și blănari, 1869
Cărămidari, 1870
Dragomani (cumpărători de producte din Obor)
Dulgheri, *zidari*, *tâmplari*, *strungari*, *petrari*, *sobari*, 1870
Dogari, 1873
Ferari, 1872
Lăutari, 1872
Măcelari, 1869
Pescari, 1870
Rotari, 1870
» *Buzău* (în orașul Buzău):
Măcelari, *pescari*, *precupeți*, 1872
Lăutari, 1872
Bijutieri, *fierari*, *tinichigii*, 1872
» *Dâmbovița.* Nu se află nicio stărostie asupra corporațiilor.
Județul *Dolj* (în orașul Craiova):
Corporație de cizmari
» » *cojocari*

[1]) Informație tendențioasă, întru cât, în fapt, existau multe bresle (Vezi pag. 473) ce în drept nu fuseseră desființate.

Corporaţie de măcelari
» » *grădinari*
» » *tabaci*

Judeţul *Gorj.* Nu sunt înfiinţate stărostii asupra corporaţiilor.

» *Ialomiţa.* *Stărostia de dulgheri şi zidari*, 1871
» » *croitori*, 1871

» *Mehedinţi* (la Tn. Severin):
Stărostia de birjari
» » *zidari*
» » *măcelari*
» » *brutari*
» » *lumânărari de său*
» » *spiţerilor.*

» *Muscel.* Nu se află veri uă stărostie de corporaţii.

» *Olt.* Nu esistă stărostii de meseriaşi.

» *Râmnic.* Nu sunt înfiinţate asemenea stărostii.

» *Romanaţi.* Nu esistă nicio corporaţiune.

» *Teleorman* (la Tn. Măgurele):
Birjarii din vechi (la Roşiorii de Vede)
Corporaţia cavafilor, cojocarilor şi dulgherilor

» *Vâlcea* (la Râmnicul Vâlcea):
Stărostia de meseriaşi
» » *comersanţi*

» *Vlaşca* (la Giurgiu):

Corporaţia de dogari şi rotari, înfiinţată la 1865 după obiceiul usat din vechime. Nicio dare nu este cu vreo impunere decât după obiceiul vechi corporanii serbează praznicul « Inălţarea Crucii » la care contribue de bună voie spre întâmpinarea cheltuelilor pentru colivă, serviciul divin, şi săvârşirea praznicului n ziua acelei sărbători.

Corporaţia bogasierilor, 1861, praznic « Sf. Gheorghe », idem.

Corporaţia cojocarilor, 1869, praznic « Sf. Ilie », idem.

Corporaţia precupeţilor, 1867, praznic « Izvorul Tămăduirii », idem.

Corporaţia de cavafi şi cismari, 1861, praznic « Sf. Spiridon », idem.
Corporaţia ciurarilor, 1869, praznic « Sf. Arhangheli », idem.
Corporaţia birjarilor, 1869, praznic « Sf. Theodor », idem [1]).

Pentru judeţul *Prahova*, nu avem răspunsul, însă cunoaştem din altă parte [2]), că între 1866 şi 1868, existau, la Ploeşti, unsprezece corporaţii în funcţiune. Pentru Ilfov lipseşte de asemenea răspunsul.

Din statistica de mai sus se vede prin urmare că la data incidentelor dela Giurgiu, în Moldova nu mai exista decât o breaslă, iar în Ţara-Românească, circa cincizeci. Totuşi N. Kretzulescu nu pare să fi fost pentru completa înlăturare a sistemului breslelor, deoarece, dacă prin circulara sa Nr. 4918 din 11 Mai 1873, răspunzând Prefecturilor, unde mai existau bresle, atrage atenţia că Ministerul « nu le poate recunoaşte » deoarece ele fiind înfiinţate pe baza dispoziţiilor din Regulamentul Organic, aceste dispoziţii nu mai concordă cu noua legislaţie a ţării, iar corporaţiile nu sunt prevăzute nici în legea comunală şi nici în aceea a Camerelor de Comerţ [3]), totuşi, câteva zile mai târziu, la 18 Mai, răspundea Primarului comunei Brăila, care-i cerea o confirmare de staroste, că Ministerul nu mai confirmă pe staroşti, adăugând că « ar fi bine ca şi acea Primărie să nu se mai amestece în aceasta şi să lase liberi pe corporani a se administra fiecare corporaţie în parte care vor găsi avantaje pentru interesele lor » [4]). Cu alte cuvinte, revenirea la vechea autonomie a breslelor de altă dată, fără vreun amestec al autorităţilor. Cum că nu împărtăşea vederile Guvernului, rezultă şi din faptul că referatul de desfiinţarea breslelor, deşi trebuia să emane dela Ministerul Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice, al cărui titular era Kretzulescu, Consiliul de Miniştri, pentru a lua hotărîrea de desfiinţare, este sesizat de

---

[1]) Arhivele Stat. Buc., M-ter Agricultură, R.E.A.Z., dos. 75/1873, pachet 57, fol. 119—141, 168—193, 210, 213—214, 227.

[2]) *Idem*, dos. 2266/1866, pachet 47.

[3]) *Idem*, dos. 75 1873, pachet. 57, fol. 195.

[4]) *Ibidem*, fol. 240.

Ministerul de Interne, iar celebra încheiere nu poartă semnătura lui Kretzulescu.

Iată acest document:

Jurnal

In şedinţa de astâzi 27 Iuniu 1873.

Consilliul Miniştrilor luând în deliberare refferatul D-lui Ministru de Interne cu Nr. 9473 relativ la diferite stărostiĭ de corporaţiuni ce funcţionează astâzĭ în Terrâ.

Avênd în vedere câ aceste stărostiĭ percepu taxe în folosul lor sub diferite motive.

Considerând că după legile în vigóre asseminea taxe nu sunt permisse a se impune contribuabililor.

Considerând că după legile în vigóre stărostiele sunt desfiinţate şi ramplasate prin instituirea Camerilor de Comercŭ.

Consilliul, pentru aceste motive şi în unire cu opiniunea D-lui Ministru de interne, exprimată prin citatul referatu, încuviinţéză a se desfiinţa toate stărostiile essistente ĕncâ în ţérră precum şi regullamentele ce sunt făcute pentru administrarea lor, poprindu-se a nu se mai percepe, în viitor niciun banŭ dela messeriaşi şi industriaşi remânênd a se înfiinţa Camere de Comerciu în toate districtele conform legei din anul 1864 pentru instituirea lor.

Disposiţiunile acestui Jurnal se vor adduce la îndeplinire de Dl. Ministru de Interne, cu reserva sancţiunei ulterioare a M. Sale Domnitorului, conform înaltului decret Nr. 1205.

(ss) L. Catargi, B. Boerescu, Ch. Tell, Florescu [Gl] [1]).

Şubrezenia acestui act rezultă, din însuşi motivarea lui, pentrucă, după cum observă F. Robin [2]), dacă breslele fusese desfiinţate prin legea Camerelor de Comerţ, de ce Consiliul le mai desfiinţează încă odată prin Jurnalul său? Apoi, cum rămâne cu afirmarea Ministrului de Agricultură, că dispoziţiile Regulamentului Organic, în ce priveşte breslele, nefiind abrogate, aceste instituţii erau legale?

Adevăr este că Convenţia dela Paris, din 7 August 1858, ca lege fundamentală a ţărilor române, până la 1 Iulie 1866, când

---

[1]) *Ibidem*, fol. 268.

[2]) *Actul de desfiinţare al breslelor*, în Rev. «Convorbiri Literare», vol. XXXVII (1903), p. 535.

fu promulgată Constituția, și nici aceasta din urmă, nu abrogă Regulamentul Organic, care continuă a se aplica în toate domeniile, atât timp cât o lege specială nu înlătura dispozițiile lui. Inființând darea patentei pentru «comercianții străini ce vinŭ provisoriŭ în țéră cu mărfuri ca să le desfacă cu ridicata sau cu amănuntulŭ ca ambulanți», Ministrul de Finanțe dela 1862 își baza măsura pe dispozițiile art. 67, 90 și 91 din Regulamentul Organic, pe care-l considera ca fiind «legea organică»[1]. Cum o lege anumită nu vine pentru a da o nouă orânduire breslelor, și nici vreuna care să le înlăture, dispozițiile regulamentare continuă a se aplica. Prin faptul că în comisiunea centrală pentru cercetarea cererilor de scăderi de impozite, fie personale, fie patente, mai marele staroste figurează alături de prefect, Ministerul de Finanțe recunoaște implicit și existența breslelor[2]. Instituind patente pentru negustorii străini ambulanți, în Martie 1862, același Minister, în aplicarea efectivă a măsurii ce lua, își punea nădejdea mai ales în bresle: «sperâmŭ ânsĕ, spune dânsul, că potrivitŭ cu mijloacele de întindere ce va primi serviciul de constatare și cu o mai multă bunăvoință și din partea D-lorŭ staroști, vor ajunge la un minimum cu totulŭ neînsemnatŭ, căci D-nii staroști mai bine decâtu ori-care alții fiindŭ în posițiune de a cunoasce afacerile întreprinzătorilorŭ de comerciŭ și relațiunile lorŭ cu D-nii neguțitori, suntu în dreptu a denuncia pe cei ce aru petrece în societate, esercitândŭ comerciulŭ sau industrie fără a lua parte la sarcinele Statului, de o potrivă cu purtătorii de patente»[3]; iar, Consiliul de Miniștri, desființând vornicia Capitalei, prin jurnalul său din 29 Martie 1863, după propunerea Ministerului din Lăuntru, trece la Prefectura de Poliție toate atribuțiile ce vornicia avea privitor la stărostiile de corporații[4].

Prin înființarea Camerelor de Comerț nu s'a avut nici o clipă în vedere înlăturarea breslelor, ci, din contra, o colaborare mai strânsă și mai efectivă a acestora cu Guvernul, în vederea progresului economic al țării.

---

[1]) Circulara cu Nr. 3738 din 7 Martie 1862. *Monitorul Oficial a Moldovei*, Nr. 54 din 9 Martie acelaş an.

[2]) *Monitorul Oficial a Moldovei*, Nr. 48 din 30 Noemvrie 1860.

[3]) Circulara Nr. 3738 din 7 Martie 1862, sus amintită.

[4]) Arh. Stat. Buc., Preşed. Cons. de Min., dos. 3/1863, partea I.

Intr'adevăr, iniţiativa alcătuirii acestor instituţii se datoreşte exclusiv breslelor bucureştene.

La 10 Iulie 1859, Alexandru-Vodă Cuza, primeşte o jalbă, semnată de mai marele staroste din Bucureşti, toţi staroştii de corporaţii şi un mare număr de negustori şi meşteşugari, în care se spunea următoarele:

Măria Ta!

« In toată lumea civilizată, comeciulŭ s'a considerat ca unul din principalele arteriĭ de bogăţie a unuĭ Statŭ. Lucrărĭ şi regulĭ speţiale, stipulate pentru comerciŭ aŭ dat în alte state cele mai pipăite dovezi de progresulŭ ce poate face comerciulŭ cînd este bine organizatŭ, protejatŭ şi încuragiatŭ de guvernŭ.

« Comerciulŭ acestorŭ ţărĭ a fostŭ până acum puţinŭ consideratŭ şi sprijinitŭ; pedicĭ de tot felulŭ, neasiguranţă materiălă şi morală, drepturile nelimitate ale streinilorŭ şi altele. Toate acestea a contribuitŭ la deplorabila situaţie în care s'aŭ redus comerciulŭ nostrŭ.

« Nu sîntem la îndoială că dorinţa guvernuluĭ Inălţimei Voastre a fostŭ şi este a vindeca vulnele ce a pătruns acestŭ corpŭ şi a-lŭ ridica la demnitatea de care să bucură şi în alte state, şi că se va priimi cu plăcere orĭ ce concursŭ şi notiţiĭ necesariĭ s'arŭ putea da din partea comersanţilorŭ, pentru că eĭ înşiĭ cunoscŭ mai bine decît orĭ care altulŭ interesele şi necesităţile de reformă şi organizări ce le lipsescŭ.

« Ca să putem însă conlucra în această îmbunătăţire şi organizare simţită şi reclamată de toţĭ, trebuinţa cere a se întocmi o comisie compusă şi aleasă din sînnul nostru de un număr douăsprezece persoane, care să fie permanentă şi recunoscută de Guvernŭ şi a căria misie va fi ca să culeagă dela toate stărostiile comersante şi industriale toate acele notiţiĭ şi informaţiĭ necesariĭ, ca treptatŭ să le supue la cunoştinţa înnaltului Guvernŭ spre a le lua în vedere la noile proecte de legĭ ce se vorŭ face, a le întroduce şi a le susţine la timpŭ spre a se sancţiona de putere legiuitoare. Infiinţarea acesteĭ comisiĭ pe lîngă foloasele ce va aduce corpului din care este compusă, va fi şi Guvernuluĭ de o mare înlesnire în ştiinţele de totŭ felulŭ ce i ar putea da în această materie.

Pentru aceea venim cu totŭ respectulŭ a ruga pe Innălţimea Voastră a da luminata-Vă aprobare pentru înfiinţarea zisei Co-

misiĭ, care este de neapărată trebuință a se face cît maĭ fără întărziere.

Ai Măriĭ-Tale
plecați
(ss) Primul staroste Hr. Polichroniade
(urmează semnăturile staroștilor și
altor breslași) [1]).

Domnitorul îndreaptă jalba către Ministerul de Justiţie cu următoarea rezoluţie, întărită cu marea pecete domnească:

« Ministeru Iustiţieĭ de îndată va proceda spre înfiinţarea cerşutei commissi precum şi a sa regulare ».

La 10 August, Ministerul de Justiţie raportează Domnului că înfiinţarea Comisiunii cerută de negustori şi staroştii de corporații, este şi în vederile sale, însă din lipsa unul Minister de Comerţ, aducerea la îndeplinire a rezoluţiei domnești cade în sarcina Ministerului de Finanțe. Pe acest raport apare pentru prima dată denumirea de « Cameră de Comerţ » şi anume în rezoluţia lui Vodă Cuza :

« Se recomandă punere de îndată în lucrare de către ministeru de finanţe a înfiinţărei unei Camere de Comerţ cu atribuţiile cerute de către corpul negutătoresc.

(ss) Alecsandru Ioan » [2]).

Este probabil că ministrul de Finanțe sugerat de raportul colegului dela Justiție, intenționa, ca în locul comisiunii cerute de negustorime, să propună înființarea unui Minister de Comerţ, deoarece la 16 August 1859, o nouă jalbă a staroştilor şi breslaşilor înştiinţează de aceasta pe Vodă, cerând a nu se înlocui comisia propusă de ei întru cât se va întârzia punerea în aplicare a gândului lor.

Domnitorul hotăreşte:

« La consiliul administrativ spre deliberare şi grabnică punere în lucrare cerere ce ne să pare a fi de folos.

(ss) Alecsandru Ioan » [3]).

---

[1]) Arhiv. Stat. București, M-ter Agricultură, R.E.A.Z., dos. 1595 1859, pachet. 27, fol. 9.

[2]) *Ibidem*, fol. 8.

[3]) *Ibidem*, fol. 10.

La 28 Octomvrie 1859, Ministerul de Finanţe supune Consiliului de miniştri proiectul de lege al Camerelor de comerţ [1]), care sub preşedinţia lui Ion Ghica, îl aprobă, în şedinţa sa din 4 Noemvrie, opinând că « de se va aproba şi de Vodă, să se supue Camerei elective în sesia viitoare » [2]). Pe raportul ministrului de Finanţe, cu care se înainta proiectul de lege, un singur cuvânt e scris şi subscris de Vodă Cuza: « favorabil » [3]).

Este de observat însă că, cu toate ideile înaintate ale lui Ion Ghica şi convingerea lui în inutilitatea sistemului vechiu al breslelor, cu toate că proiectul de lege, este inspirat de Ordonanţa, din 16 Iunie 1832, a regelui Louis Philippe, pentru înfiinţarea Camerelor de comerţ în Franţa, a cărei copie ministrul de Finanţe o înaintează Consiliului [4]), deşi, în expunerea de motive a legii, Guvernul afirmă că « a găsit bine a întocmi Camere comerciale după modelul acelora ce se află în statele cele mai înflorite ale Europei » [5]), totuşi nicăieri, nici în expunerea de motive, nici în lege, nu se găseşte vreo amintire despre desfiinţarea breslelor. Articolul 41 hotărăşte numai că « Stărostia cea mare din Bucureşti înfiinţată pe temeiul art. 162 din Regulamentul Organic se desfiinţează pentru totdeauna », ceea ce era şi logic, pentrucă funcţiunile acestuia puteau fi îndeplinite, tot atât de bine, de către noua instituţie.

Intre timp, prin procesul-verbal din 11 Octomvrie 1859, încheiat de marele vornic al Capitalei şi de către primul staroste, se face alegerea celor doisprezece membri « pentru comitetul commerciale » în persoana următorilor staroşti: Ghiţă Coengiopolu, starostele lipscanilor; Petru Rădulescu, starostele cojocarilor subţiri; Iordache Şerbănescu, starostele argintarilor; Enache Pancu, starostele de mărchitani; Ion Costantin, staroste de şelari; Ion Sotir, staroste de braşoveni; Dimitriu Lucovici, staroste de cireşari; Ch. Neagu Oprescu, staroste de cavafi; Nicolae Ioanovici, staroste de pantofari; Dobre Nicolau, staroste de dulgheri; George Dimitriu, staroste de şalvaragii şi Christea Nicola, staroste de

[1]) *Ibidem*, fol. 27.
[2]) *Ibidem*, fol. 43.
[3]) *Ibidem*, fol. 44.
[4]) *Ibidem*, fol. 22.
[5]) *Ibidem*, fol. 49.

brutari [1]). Alegerea e confirmată şi de Ministerul de Finanţe care, comunicând hotărîrea sa Vorniciei Capitalei, o ruga să aducă la cunoştinţă celor aleşi « că îndeletnicirea d-lor este provisorie şi că Guvernul s'a îngrijit a pregăti cuvenitul proect de lege pentru instituirea unei Camere de Comerţ în asemănare cu Camerele de asemenea natură din statele europeneşti » [2]); provizorat care fu de lungă durată deoarece nu pare că proiectul ar fi fost depus în desbaterea Parlamentului, de cât în 1864 când cu oareşicare modificări fu întrupat în «Legea pentru înfiinţarea Camerelor de Comerţ», promulgată la 2 Octomvrie acest an. Ori, nici această lege, nici în cuprinsul ei, nici în dispoziţiile transitorii, nu prevede nimic relativ la bresle, staroşti sau mai marele staroste.

Şi atunci, dacă iniţiativa se datoreşte breslelor; dacă acestea, prin instituţia ce propuneau, înţelegeau să colaboreze cu guvernele; dacă nici proiectul din 1859 şi nici legea din 1864 nu amintesc cu nimic despre sistemul existent al breslelor, acest fapt nu se poate interpreta că aceste Camere de comerţ au « ramplasat » breslele, ci că, legal, ele au continuat să existe alăturea de dânsele, colaborând cu ele, aşa cum a fost primul gând al breslaşilor iniţiatori. Prin urmare, N. Kretzulescu era pe drumul drept când înclina către păstrarea sistemului breslelor şi nu Consiliul de miniştri, care atât de nedibaciu îşi motivează jurnalul său.

Cu toate că dreptatea era de partea breslaşilor, niciun glas nu se ridică spre a protesta contra măsurii guvernului; nu atâta din Moldova, unde de fapt breslele dispăruse una câte una, după ce se sbătuse ani de-a-rândul între invazia străină şi autorităţile neînţelegătoare sau interesate, dar nici din Ţara-Românească nu se aude vreo protestare, cu toate că în ultimii zece ani o reorganizare a acestora începuse să se afirme. Numărul redus de bresle, cu un şi mai redus număr de breslaşi, desbinările dintre aceştia din urmă pe motive de ordin politic, marele număr de străini, înstăriţi şi atotputernici în faţa oamenilor zilei, vorbind în numele progresului şi civilizaţiei, indiferenţa marii mase consumatoare, vor fi fost motive suficiente de convingere că o reacţiune nu putea folosi. Au plecat breslaşii noştri capul şi istoria lor s'a închis. Incetarea din vieaţă a lui Alexandru Ioan I Cuza, la Heidelberg,

---

[1]) *Ibidem*, fol. 25.

[2]) *Ibidem*, fol. 26.

la 2 Mai 1873; aducerea în ţară a rămăşiţelor lui pământeşti, la 27 Mai şi înhumarea lor, două zile mai târziu, la Ruginoasa; încetarea din vieaţă, la Paris, la 25 Mai, a fostului domnitor George Bibescu; încetarea din vieaţă, în Iunie, a Mitropolitului Andrei Şaguna, fură evenimente ce aruncară un întins şi simţit doliu asupra întregii ţări, acoperind cu totul amintirea incidentului dela Giurgiu şi literele unui jurnal al Consiliului de Miniştri, aruncat în rafturile unei arhive.

A fost hărăzit se vede, ca odată cu trecerea în lumea amintirilor a acestor mari figuri ale neamului nostru, să le însoţească şi rămăşiţele sforţării de veacuri a acelor credincioşi şi neobosiţi strămoşi, cari au încercat să ne transmită un negoţ şi o industrie românească.

ANEXE

ANEXA Nr. 1

REGULAMENTUL DIN 1 IANUARIE 1586 AL FRĂŢIEI ADORMIRII MAICII DOMNULUI DIN LWOW[1])

Ioakim, prin mila lui Dumnezeu Patriarh al Marii Antiohii şi Ciliciei, Iberiei, Siriei şi a tot Răsăritul.

Prin blagoslovenia Domnului Dumnezeu Tatăl şi prin harul Domnului nostru Isus Hristos şi puterea Sf. Duh, prin rânduiala lui Hristos şi prin poruncile apostolice, prin tradiţia sfinţilor de Dumnezeu purtători Părinţi, după Evanghelia lui Hristos şi prin învăţătura apostolică; se predă bisericii lui Hristos toate cele poruncite în lege ca să le păzească pentru popoarele cele de Hristos imitatoare şi ortodoxe, ca, trăind vrednici de chemare şi o vieaţă fără de prihană, să se învrednicească a asculta dela Hristos glasul cel bun, cu înfricoşată judecată.

Smerenia noastră, din harul şi darul celui prea sfânt şi de vieaţă făcător, dat de către Hristos mântuitorul, sfinţilor săi ucenici şi apostoli, pentru ca noi smeritul cu duhul, Ioakim, din mila lui Dumnezeu Patriarh al Antiohiei, după rânduiala lui Hristos şi a tuturor sfinţilor, urmând economiei şi, prin tradiţia cea dela apostoli şi sf. Părinţi, fiind rânduiţi să priivim la biserica lui Hristos cea universală, apostolică şi egumenică a ortodoxiei, şi ajungând eu în pământul rusesc, la Ştefan cel păzitor de Dumnezeu şi iubit de Hristos Rege al Poloniei şi Mare Duce al Litva-

---

[1]) Acest text, redat în idiomul ruso-lithuaniano-polon al timpului şi în limba greacă, se găseşte în *Diplomata Statutaria a Patriarchis Orientalibus confraternitati stauropigianae Leopoliensi a. 1586—1592 data*, redat de Dr. Isidorus Szaraniewicz, Leopoli, 1895, vol. II, pp. 3 şi urm. Traducerea, făcută după textul grec, o datoresc bunăvoinţei S. S. Părintelui Cicerone Iordăchescu, profesor la Facultatea de Teologie a Universităţii din Iaşi.

niei, Prusiei şi celorlalte, am venit în oraşul Lwow, Episcopia Galiţiei, Liovului, Cameniţei-Podolsc, în episcopatul lui Ghedeon Balaban, în anul dela întruparea lui Isus Hristos, 1586 Ianuarie 1.

In vremea aceea au venit la noi şi la judecata cea spirituală cetăţenii Liovului, toţi deodată, ctitori ai bisericii Adormirii prea curatei Maice a Domnului, din Lwow, voind să întemeieze frăţia uniţi prin dragostea cea sufletească, urmând poruncilor legii lui Dumnezeu, bine plăcută lui Dumnezeu în Treime şi prea Sf. Maicii Domnului nostru Isus Hristos, în cinste şi slavă sfinţilor bineplăcuţi lui.

Din această cauză noi smeritul prin harul Sf. Duh, după rânduiala Domnului nostru Isus Hristos, prin voinţa sfintelor Scripturi celor inspirate, rânduim cu păstorească economie şi binecuvântăm pe cei ce se vor sili, în astfel de frăţii sufleteşti, să trăiască după Evanghelie, potrivit canoanelor şi învăţăturilor apostolilor şi a sfinţilor părinţi şi am dat această carte pentru aducere aminte tuturor cetăţenilor ortodocşi creştini ai acestui loc, de apururea, ca toţi ce trăesc în acest pământ cu biserici ortodoxe să o facă, în credinţă şi în dragoste, după legea bisericii celei ecumenice a lui Hristos şi după tradiţia părinţilor, judecată dreaptă şi milostenie spre folosul fraţilor celor lipsiţi şi pre cei buni să-i fericească, iar dela adevăr neabătându-se, după lege să trăiască şi să fie crescuţi iar pe cei ce nu se pocăesc să-i depărteze dela biserică precum se scrie în lege; ci prin alegere vei mustra pe fratele tău şi nu vei da pe el vina, căci însuşi Hristos, în Evanghelie a spus: « Dacă îţi greşeşte fratele tău, îl judecă pre el numai între tine şi el şi, dacă ascultă, ai câştigat pe fratele tău, iar dacă nu ascultă, ia cu tine încă pe unul sau doi pentrucă prin gura a două sau trei mărturii stă tot cuvântul; iar, dacă nu ascultă nici de ei, spune-l bisericii, care înseamnă unirea poporului, frăţiei bisericii, căci voi sunteţi biserica lui Dumnezeu cea vie; iar, dacă nu ascultă de biserică să-ţi fie ca un păgân şi vameş », adică un necredincios şi cu totul vinovat, căci n'a crezut pe fiul lui Dumnezeu, şi nu va vedea vieaţa ci mânia lui Dumnezeu va rămâne asupra lui. Apostolul Pavel porunceşte însă ca pe unul ca acesta să-l dai lui Satan. Scoate-ţi pe cel rău din mijlocul vostru ca pe un fruct stricat; înlăturaţi pe tot fratele care nu merge după rânduială. Când înlăturaţi pe cel rău, celui bun i se deschide cerul pentru

dragostea lui Dumnezeu. Din cauza aceasta însuși Hristos a spus: « Eu și Tatăl meu vom veni și vom rămâne într'înșii ».

Și despre milostenia bisericii, precum se scrie în sfintele canoane apostolice (canon 58), averea bisericii este averea celor săraci, protecția celor orfani, a celor bătrâni, slabi și căzuți în boală; hrana celor săraci și a tuturor copiilor; îndestularea celor străini, a celor orfani și nevoiași; ajutorarea văduvelor; zestrea fecioarelor; răscumpărarea celor nedreptățiți; ajutorarea celor în încercări, în închisori și temnițí; îndreptarea celor în suferință; întoarcerea celor prinși; acoperământul celor ce mor în sărăcie; mângâierea celor ce stau în biserică și în retragerile mănăstirești; scăparea și adăpostul celor vii; amintirea celor morți. Din această cauză și de aceea poporul a dat avutul lui în grija bisericii.

Obiceiul ne îndeamnă ca să păzim această mult plăcută lui Dumnezeu frăție, după rânduiala care mai jos urmează.

Adunându-se frații la ziua hotărîtă, în casa frățească, cu dragoste și cuviință unul pe altul silindu-se să cinstească, arătând cele frățești în fața lui Dumnezeu și a oamenilor și cel ce nu se va gândi la aceștia va fi un tăgăduitor de credință și mai rău ca un necredincios.

Și au a se întâlni frații când li se trimete semnul, la patru săptămâni și când va fi nevoie și se va întâmpla, și fiecare frate va fi dator să dea jumătate de gros la adunarea frățească, la patru săptămâni, și, dacă cineva dorește să intre de asemenea în această frăție, fie cetățean sau străin sau rudă, fie din orice loc și vrâstă, chiar și oricine dintre străini, e dator să dea la intrare șase groși. Și, oricare frate are o casă mai mare în această frăție, acela trebue să depună, la vreme, în lada frățească, șase groși. In fiecare an frații își aleg lor patru conducători, încredințându-le toate bunurile frăției bisericii. Lada va fi în paza celui mai bătrân dintre conducători, iar cheile la cel mai tânăr dintre dânșii, iar socoteala o vor face frații cei mai mari în fața celorlalți, dând la vreme socoteala lor. Iar dacă cineva vrea să fie mai mare, să fie tuturor slugă, după Evanghelia lui Hristos. Și pe care frate doresc frații să-l alegă staroste, iar acesta nu voește, fără o cauză serioasă, să fie îndatorat a da trei măsuri de ceară. Și frații mai mari să păzească cu râvnă cele ce li s'au încredințat, căci blestemat este cel ce face lucrările Domnului cu nepăsare, iar pedeapsa comună a tuturora va fi închi-

soarea în clopotniţă. Şi când un frate necinsteşte prin cuvinte pre un alt frate în adunarea frăţiei, acela să se dojenească şi, dacă continuă, să-l globească cu o piatră de ceară. Dacă cineva va spune cuvinte deşarte, de crâşmă, să fie globit cu un fund de ceară, pentru ca niciun cuvânt să nu iasă din gura lui care să fie neplăcut şi o corupţie pentru suflet şi pentru trup. Adunându-se fraţii la timpurile cuvenite şi neavând de lucru, să cetească cărţile sfinte şi unul cu altul să se sfătuiască cu ascultare. Dacă un frate ştie pe un alt frate că este în vină, să nu-l ascundă, ci să-l arăte în faţa frăţiei pentru ca să fie dojenit; şi cine va ascunde vina celui vinovat, acela se va pedepsi după cum vor socoti fraţii. Iar dacă vreunul dintre fraţii conducători se află în vină, pentru aceeaşi abatere ca şi fraţii mici, fratele mai mare se va pedepsi de două şi de trei ori mai greu, pentrucă este vrednic de cinstea pedepsei. Iar dacă un frate a fost pedepsit cu închisoare sau altfel, şi se va pocăi, soarele să nu apună în mânia lui.

Acel frate care nu se va desvinovăţi să aducă doi fraţi drept garanţie la a doua adunare şi să fie judecat de fraţii mari ca şi cei mici; şi, precum cei adunaţi sunt mai mici, şi cei mari să hotărească la fel; şi când un frate are vreo vină şi nu recunoaşte, să-şi îndrepte vina, să plece să-şi aducă doi fraţi în ajutorul lui. Iar toate lucrurile frăţiei să nu iasă pe uşile ei. Şi cel ce va fi dovedit de doi marturi ca fiind vinovat, acela să fie pedepsit cu închisoare şi o măsură de ceară, iar cel ce va înfrunta judecata frăţiei şi nu se va pocăi până în patru săptămâni, acela să fie socotit ca necredincios, vinovat şi exclus din biserică, după Evanghelia lui Hristos. Iar preotul să-l arăte în biserică, în faţa tuturor şi să-l excludă din biserică. Unul ca acela, după afurisenie, să fie socotit cu cei afurisiţi. Excomunicaţi pe tot fratele căzut fără rânduială, spre a se ruşina şi nu-l socoti ca duşman ci îndemnaţi-l ca pe un frate. Iar dacă vreun frate este corupt, sau lacom, sau idolatru, sau hrăpăreţ, să nu staţi cu unul ca acesta. Toate cele ce nu-mi plac mie, lepădaţi-le dela voi spune Domnul. Şi dacă din voia lui Dumnezeu se întâmplă unui frate vreo nenorocire sau vreo slăbire şi nu are unde să trăiască, pe acela să-l ajute fraţii cu banii frăţiei şi să-l îngrijească la boală. Şi oricărui frate ce este în nevoie şi primejdie daţi-i bani fără a lua dobândă, iar pe cel pe care îl ajutaţi, nu ţineţi seamă de starea lui şi nici de acei ce voesc a fi mai bogaţi că unii ca aceia sufăr a sărăcie mai prisoselnică cu voia lui Dum-

nezeu. Şi orice frate creştin se va sfârşi din această vieaţă, pe acela să-l îngroape frăţia acelei biserici din oraşul în care a fost iar lumânările frăţiei să fie în biserică, precum şi la înmormântarea trupurilor celor morţi. Iar când se va trimete semnul frăţiei pentru adunarea de patru săptămâni sau la o trebuinţă de înmormântare şi un frate nu vrea să meargă din cauza ostenelii, să o spună fratelui mai mare, şi, 'dacă n'a mers din neglijenţă, să fie pedepsit cu un fund ceară. La fel, fiecare frate să scrie în pomelnic numele tatălui, a mamei şi a tuturor rudelor sale încetate din vieaţă, iar preotul acestei biserici a Adormirii prea curatei Maicii Domnului, va avea pomelnicul acestei frăţii ca să-l pomenească la timpul cuvenit şi la patruzeci de zile după tipicul bisericii. Şi în fiecare an să fie două leturghii pentru toată frăţia, pentru sănătate şi pomenire şi pentru cei săraci.

De aceea şi noi Ioakim cu mila lui Dumnezeu Patriarh al marei Antiohii, trimes de Sinodul Patriarhilor, rânduim prin puterea lui Dumnezeu să se păzească aceste rânduieli în veac şi prin puterea acestei frăţii să convingă pre cei potrivnici, în numele lui Hristos şi să păzească toată rânduiala bisericii. Iar pe care frate îl exclud din biserică, prin preotul respectiv, pe acesta, primul părinte şi episcop să nu-l binecuvânteze până ce nu se va pocăi în faţa frăţiei. Şi pe orişicare în acest oraş şi în biserică l-au ştiut şi auzit, precum şi în alte frăţii, că trăeşte împotriva legii, sau lumeşte sau sufleteşte, pe presviter, sau preot, sau diacon sau alt cleric, pe aceştia să-i convingă prin cuvinte şi prin scripturi ca să se pocăiască; iar dacă se află potrivnici adevărului din lege, să-i spună episcopului; iar episcopul, dacă se opune şi el legii adevărului şi nu conduce biserica după lege şi canoanele sfinţilor apostoli şi sfinţilor părinţi, făcând nedreptate celor drepţi, întărind răutatea celor nelegiuiţi, un astfel de episcop se va socoti ca duşman al adevărului.

Dacă vreun frate a fost acuzat în faţa episcopului de către frăţie, nu poate fi judecat de către acesta până ce toată frăţia nu va fi faţă şi fraţii, împreună cu episcopul, să cerceteze vina acuzării şi să judece după canoanele sfinţilor părinţi.

Dacă în alte locuri se va şti sau auzi de preoţi în neorânduială sau şi din fraţi şi din mireni şi pe aceia trebue să-i îndemne creştineşte prin scris şi să-i apere. Iar dacă se află unii potrivnici şi cari nu se supun episcopului, să-i arăte pre unii ca aceştia.

Şi dacă încă se află într'un loc oarecare vreo frăţie şi fraţii nu au mers după legea acestei frăţii a bisericii, pe care noi mai înainte am avut-o la Leopole, să nu se opună nimeni, nici să înşele pe vechea frăţie care nu e destul de bine cunoscută de unii episcopi, rânduim ca toţi să se supună frăţiei din Lwow. Şi încă, toate cetăţile ce au asemenea frăţii legale, trebue să recunoască la locul ei şi să trăiască după vieaţa preoţilor ca şi a laicilor şi să nu ascundă toate amoliile ci s'o mărturisească bisericii.

Iar dacă un preot se află beat în crâşmă să fie dovedit cu doi marturi creştini şi arătat episcopului. Şi dacă preotul este mag sau descântător sau întrebuinţează magie în biserică sau la ţară, sau el s'a dus la aceştia sau a trimes pe cineva, sau a căsătorit o fată răpită, sau e bigam, sau e precurvar, pentru aceasta, doi, trei marturi şi să-l declare episcopului cu el să facă judecata după legea sfinţilor părinţi. Şi, dacă într'un loc sau la ţară este un descântător sau descântătoare, vase ale diavolului, pe aceştia dovedindu-i să-i declare frăţiei şi episcopului spre a-i scoate din biserică. Şi pre acei cari rătăcindu-se de către diavol, se duc la magi sau descântători, sau iau mită, nu numai că fac acest lucru dar şi acei cari vor vrea să o facă sunt vrednici de moarte. Să ştiţi deci că cei nedrepţi nu vor moşteni împărăţia cerurilor, căci tot cel ce numeşte numele Domnului trebue să stea departe de nedreptate fiindcă însuşi Domnul nostru Isus Hristos va spune la înfricoşata judecată: Duceţi-vă dela mine cei ce faceţi nedreptate căci niciodată nu v'am ştiut pre voi.

Rânduesc la toată vrâsta bărbaţilor creştini ca adunându-vă la preot sau la frăţie să cetiţi sfintele Scripturi, legea veche şi cea nouă, după predania sfinţilor părinţi şi adunându-vă la agapă, nu în beţie, ca în crâşmă ci ca într'o adunare frăţească, nu în beţie, ci în slava lui Dumnezeu, vorbind în pslami şi imnuri şi în cântări duhovniceşti şi cântând psalmi şi imnuri în inimile voastre Domnului.

Toate aceste scrise, aşa cum cere legea, episcopul nu se va opune acestei rânduieli dată de noi în chip spiritual acestei biserici de apururea, nici nu se va opune cineva dintre acei ce au stăpânirea lumească după obiceiul acel dinafară, ci legii acesteia spirituale scrise, să se supuie toţi fără cârtire.

Cel ce s'ar împotrivi ei, să-l deslege pe el de legea spirituală sau arhiepiscopul sau protopresviterul, sau preotul sau diaconul

sau orice alt cleric al bisericii, fie dintre cei conducători, fie dintre cei lumeşti, asupra unuia ca acestuia să nu fie binecuvântarea noastră ci blestemul tuturor celor patru patriarhi ecumenici şi blestemul sfinților de Dumnezeu purtători părinți ai sinoadelor ecumenice, şi binecredincioşii lui Dumnezeu şi harul Duhului Sfânt să fie asupra tuturor celor ce cred în poruncile lui şi asupra celor ce fac voia lui și binecuvântarea părinților dela cele șapte sinoade ecumenice şi binecuvântarea celor patru patriarhi şi binecuvântarea lui Ioakim, Patriarh al Marii Antiohii în Hristos Domnul nostru căruia i se cuvine slavă în veci. Amin ».

ANEXA Nr. 2

POMELNICELE DIN CATASTIHUL BRESLEI BLĂNARILOR ŞI COJOCARILOR DIN SUCEAVA REINNOIT LA 1 IANUARIE 1673[1])

Aici Domnii Moldovei

(зде господарѣ молдавскои)

(fol. 7)
Bogdan Voevoda
Ştefan Voevoda starago 6965
Bogdan Voevoda слѣпаг
Petră Voevoda
Alexandru Voevoda
Bogdan Voevoda sin ego
Tomşa Voevoda
Petru Voevoda
Iancul Voevoda
Aron Voevoda
Răzvan Voevoda
Eremia Voevoda
Simeon Voevoda brat ego
Constantin Voevoda săn Eremie Voevoda
Alexandru Voevoda brat ego
Bogdan Voevoda tij brat ego
Mihail sin ego
Petru brat ego
Gavril brat ego
Ştefan Tomşa Voevoda
Radul Voevoda
Gaspar Voevoda
(fol. 7 v.)
Alexandru Voevoda
Moisei Voevoda
Miron Barnovski Voevoda
Vasilie Voevoda
Gheorghe Ştefan Voevoda
Ghica Voevoda
Gligoraşco sin Ghica Voevoda
Dabijia Voevoda
Duca Voevoda
Iliaş Voevoda
Ştefan Petru Voevoda sin Petriceico [2])
Cantemir Voevoda

---

[1]) Academia Română, Ms. 670, fol. 7 şi urm.

[2]) Aici se termină pomelnicul domnilor scris la 1673. Domnii care urmează sunt adăugaţi la 1715 de Ioan Dichiul.

Costandin sin Duca Voevod
Antioh sin Cantemir Voevod
Mihail Racoviță Voevod
Neculai Alexandru Voevod
Dumitru sin Cantemir Voevoda

(fol. 8)

(fol. 8 verso)

Aici boerii mari și mici
(здє болѣрь велици и малысє)

Arboure hatman
Avraam tij
Mihail tij
Dan tij
Sturzia tij
Vasilie Bălțatul
Eremia tij
Vartic tij
Iurașco sn. ego
Ionașco brat ego
Lupul tij brat ego
Nicula hatman
Gheorghii tij
Radul sn. ego
Semeon săn ego
Balica hatman
Isacŭ săn eg.
Andreiu tij
Orăș tij
Beldiman tij
Nicoriță tij
Costin tij
Gavriil
Ursu vel dvornic
Mărzea tij
[...]ndi
[......] vel logofăt
[......] tij

Gheorghie tij
Tăutul tij
Stroici vel logofăt
Bărlădeanu tij
Vasilie hatman brat Ștefan Vv.
Golăe tij
Dumitrașco tij
Toader Moghilă vel postelnic
Dragan
Toader
Pătrașco
Gavril războianul tij
Toader
Boul vistiarnic
Măteiaș logofăt
Ureache vel dvornic
Crstea tij
Grigorcea tij
Bilăi tij
Dragan Tăutul logofet
[Mo]țoc vel logofet
[Barno]vschi vel postelnic
[Chiri]ța tij
[....]adria visternic
[Dimi]trie postelnic
[Barnov]schie părcălab Hotin
Nicoar Prăjăscul vel [...]
[Dumi]trașco tij
(fol. 9 nescris)

(fol. 9 verso)

Aici se trec Mitropoliţii
(здє написашєс митрополити)

Gheorghie Mitropolit Moghila
Theodosie Mitropolit
Anastasie Mitropolit
Gheorghie Mitropolit
Theofan Mitropolit
Nicanor Mitropolit *ot Agapie*
Mâcarie Mitropolit
Theofan Mitropolit *ot Slatina*
Varlaam Mitropolit *ot Secul*
Ghedeon Mitropolit *ot Secul*
Sava Mitropolit *ot Secul*
Dosofteiu Mitropolit *ot Pobrata*
Ghedeon Mitropolit ot Agapie [1])
Sava Mitropolit ot Putna
Misail Mitropolit ot Săcul [2])
(fol. 10) nescris.

(fol. 10 verso)

Aici se trec Episcopii
(здє єпископи написєашєс)

Theofan Episcopă
Macarie Episcopă
Eftimie Episcopă
Isaiia Episcopă
Ghedeon Episcopă
Agafton Episcopă
Mardant Episcopă
Amfilofie Episcopă
Efrim Episcopă
Ioan Episcopă
Mitrofan Episcopă
Pavel Episcopă
Efrim Episcopă
Anastasie Episcopă
Evloghie Episcopă [3])
Pahomie Episcopă ot Neamţu
Calistru Episcopă ot Putna
Sava Episcopă ot Păngăraţi
Ivrestu Episcopă ot Săcul [4])

Aici egumenii eromonahi
(здє єгꙋмєни и єрꙋмонохї)

Gherman ot Putna
Pahomie tij
Calistrat tij
Silioan tij

[1]) Pomelnicul acesta al mitropoliţilor se termina cu Dosoftei. Tot ce este subliniat e scris de mâna Mitropolitului Ghedeon, care se trece singur în pomelnic.

[2]) Aceste două nume sunt adăugate în pomelnic, la 1715, de către Ion Dichiul.

[3]) Cu Evloghie se termină pomelnicul episcopilor din 1673; ultimii patru sunt adăugaţi de Ion Dichiul în 1715.

[4]) Pomelnicele de până aici se găsesc în Ms. 673 al Academiei Române

Efrem tij	Evloghie
Theofan ot Putna	Silivan ot Solca
Ioachim dechiu ot Mitropolie	Gligorie ot Râşca
Macsin tij	Nicolae [ot] Zlataust (?)
Macarie tij	Ghedeon
[R]afail ot Homoru	Mitrofan ot Dra[go]mirna
[R]afail ot Pandacratie	Ghedeon ot Solca
[K]iril ot Săcul	Veniamin
[T]arasie ot Voroneţ	Tudosie
[..].....(?) tij	Pavăl ot Suceviţa
[V]alerie dichiu ot Mitropolie	Melentie
[D]aniil ot Pandocratră	Todosie ot Dragomirna
[?]phos tij	Avramie
[Gr]igorie tij	Veniamin
[Io]an tij	Tofan ot Solca
[Theo]dosie tij	Sava clisiarh ot Putna [2])
[Ser]afim [....] [1])	

....

Neofit ot Putna
Nicodim
Istratie
Filoteiu ot Moldouviţ
Afanasie
Grigorie ot St. Ilie
Serafim ot tam

Ioan dichiu ot Suceava de postrig ot Moldaviţa vleat 7224 (=1715) Dechemvrie 5 deni, în zilele Măriei Sale lui Neculai-Vodă, fiind preosfinţitul Kir Ghedeon Mitropolit ţării Moldovei.

(fol. 5)

Aici se scriu popii din tărg [3])
(зде написашес попы от тръг)

Pop Dragan
Pop Onciul
Pop Feteon
Pop Simion
Pop Isac
Pop Grecia

---

[1]) Acad. Rom., Ms. 670, fol. 4 verso.

[2]) Această foaie de pomelnic, începând cu «Neofit ot Putna» dimpreună cu însămnarea dichiului Ioan, formează fol. 11 şi 11 verso al Ms. 673 dela Acad. Rom.

[3]) De aici încolo foile sunt din Ms. 670 al Acad. Rom.

Pop Nicolae Hrişcă
Pop Giurgea
Pop Măteiaş
Pop Hilip
Pop Domşia
Pop Ghiril
Pop Procpie
Pop Luca
Pop Ion
Pop Măteiu
Pop Gheorghie
Pop Nicoară
Pop Grigorie
Pop Nichifor
Pop Grama
Pop Drăguş
(fol. 5 verso)
Pop Glonţul
Pop Toader ot Petca [1])
Pop Vasilie Potlog
Pop Manoil
Pop Andreiu
Pop Tănasie
Pop Ignat Vlaşco
Pop Gheorghie ot Mitropolie
Pop Simion
Pop Lupul
Pop Gavril
Pop Dumitru
Pop Unţescul
Pop Gheorghie Star[ago]
Pop Toader
Pop Grigorie
Pop Spiridon
Pop Gligorie Pădur
Pop Ion ot Mitropolie
Pop Daniil
Pop Gheorghie Câţul
Pop Procopie ot Eţcan
Pop Gavril ot ....[2])

(fol. 6) nescris.

(fol 6 verso)

Aici se scriu diaconii
(здє написєашєс дєкипсн)

Diacon Alexa
Diacon Pătraşco
Diacon Filip
Diacon Vasilie Star[ago]
Diacon Ştefan
Diacon Costantin
Diacon Focşia
Diacon Vasilie
Diacon Grigorie Potlog
Diacon Mihail răşcovan
Diacon Gheorghie
Diacon Simion
Diacon Ionaşco mă chiş
Diacon Luca
Diacon Ion star[ago]
Diacon Lupul [3])

---

[1]) Preot Toader dela biserica Sf. Vineri (Sf. Paraschiva).
[2]) Foaia, care probabil mai urma, s'a pierdut.
[3]) Restul probabil al pomelnicului e lipsă.

[Aici se scriu frații]

....
Gheorghiță Iulăș blănar
Nacoul blănar tij
Lupul tij blănar sin Stan
Dumitrașco Hoge blănar
Eremia cojocar
Vlasie blănar
Dănilă blănar
Toderașco blănar biv șoltuz
Marco blănar
Ilie sn pop blănar
Vasilie sn Magher blănar
Vasilie sn Toader pușcar
Ilie sn Lazor blănar
Ursul ot Podgorii cojocar
Ștefan ot Put[na] cojocar
Iane sn Dima blănar
Nicolae cojocar ot Podgorie
Pascal sin Ștefan blănar [1])

(fol. 7)

Aici s'a scris ulița lui Crimca
(зде ѹлица крымкова написасѧ)

Ioan Crimca
Grigoriia sin ego
Ionașco sin Grigoria
Gheorghe Acostinieace
Iorga zet Turciul
Gheuca grec
Kira brat ego
Manea zet Onciul
Ionașco zlătar
Vasilie tij
Toader brat ego
Erimiia
Miho zet Gheorghie
Costantin șoltuz
Nica Colivanul
Ionașco sn Dumitru
Nica catitul
Chirița craveț
Toader Bolsun
(fol. 7 v.) nescris.

(fol. 8)

Aici s'a scris Podgoria
(зде написасѧ пѡдгорїѧ)

Ștefan Chițescul
Onciul vătăman
Drăgoman Tereșco
Onciul Petrecă
Andreiuca crăcimar
Radul aprod
Sofronie pușcar
Drăgăn măgiar

---

[1]) Pomelnicul blănarilor și cojocarilor are lipsă cam 1/5 din capul său, formând fol. 16 din Ms. 670, Acad. Rom., unde vădit s'a pus greșit când s'au legat foile râsâpite.

Istratie craveţ
Alexa aprod
Iacob (?) cărcimar
Focşea cărcimar
Grigorie posotâ
Lupul craveţ
Grigorie caţcon
Lazor cărcimar
Vasinco cărcimar
Ştefan măgiar
(fol. 8 verso)
Ieanco craveţ
Vasilie craveţ
Stan zet Chiţa
Buzdugan zlătar
Cristea
Ionaşco Untul

Dumitru star[ago]
Ionaşco Poprişor
Ştefan sin Pulenco
Vasilie frăiar
Ionaşco zet Văsilco
Anton vătah ot puşcar
Ilie sin Avraam
Bejan
Costantin Bebeg
Todercia ţârcovnic
Pantea suronar
Gheorghie Domşescul
Iacâm craveţ
Ilie craveţ
Grigorie Moşoiul
Gheorghie olarŭ

(fol. 9)

Aici s'a scris uliţa lui Mane
(зде ѹлица манека написасѧ)

Dumitru botnar
Nicula zet Moica
Ionaşco Beldea
Samoil cizmar
Eremia cizmar
Duca uşiiar
Ionaşco cmediţ
Pascal şoltuz

Drăguţul
Petria Ventilă
Stafie Grec
Lazor săn ego
Grigorie Dulvalmu (?)
Vasilie botezat
Grigorie caldarar
(fol. 9 verso) nescris.

(fol. 10)

Aici s'a scris uliţa Fruntea
(зде ѹлица фрѹнтѧ написасѧ)

Miha hagi
Stavăr cupeţ
Bulaiu dvornic

Enachii barbă lată
Ioane săn Tănasie
Coste zet Iordachii

Măron sin Cuciucŭ
Vasilie cupeț
Costantin vătah ot pușcar
Gheorghiță sin Zota
Ionașco sin Lupul cupeț
Năstasie dvornicŭ
Gheorghiță sin Necșul
Chiriac brat Mitropolit Dosoftei
Vasilie tij brat
Dobromir
Gheorghie abăgiul
Stahi Morozan
Ilie Cosoru (?)
Gheorghie Bler vătah ot pușcar
Ilie brat ego
(fol. 10 verso)
Costantin Turcul
Costantin craveț
Mihai zet Untul
Dumitrașco sin Botezat

Toder zet Botezat
Iorga sn Sima cupeț
Crăciun cizmar
Vasilie frăiar
Dumitru Domșescul
Fote bărbiiar
Ioniță tij
Petria aprod
Stan sărariul
Gligorii abăgiar
Gheorghie pușcar
Istratie craveț
Sofronie pușcar
Ionașco căldărar
Bursuc pietrarul
Enachii Șmaga
Toder bacal
I...sian (?) zet Vătah
Lupul sn ...(?)
(fol. 11) nescris.

(fol. 11 verso)

Aici se scrie ulița Sf. Vineri
(здє написашєс ѹлица пєтка)

Martin crăcimar
Suhuraski
Paul hoștinar
Ilea pușcar
Misail slug. logofet
Șerărița
Măteiu
Ghiurcâi
Gheorghie Leaspede
Martin pușcar
Pădure pușcar

Vicol bărbiiar
Căzacul
Chirilă robul
Ionașco brăhar
Mihail bărbiiar
Gheorghie zet Chiril
Chifa croitor
Radco slubar (?)
Pădurar sârarŭ
Foti zet ego
Miha chilomangul

(fol. 12)

Aici se scrie uliţa Mitropoliei
(зде написашес ѹлица митрополиь)

Andronic ţârcovnic
Vasilie star[ago]
Pănteleiŭ zlătar
Ionaşco zet ego
Andreiu pisar
Semeon Grama
Grigorie pietrar
Onciul (?)
Dumitru
Dragan
Gheorghie Panait
Dobre crăcimar
Florea tălpălar
Toader scăuiar
Ionaşco Penişor
Căzacul zet Mitropolit
Ştefan plăstar
(fol. 12 v.) nescris.

(fol. 13)

Aici uliţa sf. Neculai
(зде ѹлица сфтыи николае)

Petrea Chiriţoe
Moisea zugraf
Grigorie Cărăscul
Eremie Iulăş
Gangur zlătar
Nistor
Lupul ciubotar
Iane cupeţ
Dumitraşco sin ego
Dima chichicear
Stan chichicear
Ionaş Gorcescul
Gheorghie bărbăiar
Gavril Lungul
Dumitru sin Drăgan
Ştefanco crăşmar
Lazor cizmar
Anton ciobotar
Iacob zlătar
Grigorie Anton
(fol. 13 v.) nescris.

(fol. 14)

[Aici s'a scris uliţa ....] [1])

Toader Mădăucă
Balan ciobotar
Eremia Ţară
Tamaş soronar
Gheorghie Bolea
Cristea
Toader
Andreiu sorona[r

[1]) E continuarea unei uliţi unde foaia principală s'a pierdut.

Siliona Basotâ
Toma surăna[r]
Toader săn Andreicu
Grigorie Medei
Ursea cizmar
Toader curălar
Ion curălar

Vasilie Gândac
Bilaşco podcovar
Rusul cizmar
Bilăi cizmar
Miron ciobotar
[I]onaşco puşcaş
(fol. 14 v.) nescris.

(fol. 15)

Aici se scrie uliţa lui Ponea
(зд написашєс ȣлица понєка)

Sima herar
Ioan Drăguşescul
Gheorghie Tăbăícă
Dumitru sin ego
Enachi ot Şarhorod
Iordachi catitul
Pavăl sin Jorjă
Căzacul
Toader Bosinz
Bolea şoltuz
Crâstea vameş ot Suceav
Lazăr tij
Gheorghie tij
Roman căldărar
Grigorie
Petraşco
[Şt]efan zlătar

(fol. 15 b)
Dumitru
Ionaşco
Paul cizmar
Vinea Grec
Gligoraşco zlătar
Drăgan zugrav
Trandafir cupeţ
Enachi Şoltuz
Stoica surănar
Stan cupeţ
Gheorghii
Gavril
Măteiu
Aplas cupeţ
Lupul cupeţ
Vicol cupeţ
Timoftei
Gheorghie potcovar

(fol. 17)

[Aici s'a scris uliţa ....] [1])

Lupul Pahulcea
Mavrodin

Eftimie podcovar
Căzacul tislar

---

[1]) E continuarea unei uliţe, al cărei nume şi cap de pomelnic s'a pierdut.

One șoltuzul
Roman Zubrul
Focșia
Vasilie pușcar
Gheorghie abager
Vasilie Frămsiațe
(fol. 17 v.) nescris.

(fol. 18)

Aici ulița sf. Theodor
(зде ꙋлица стыи Ѳеѡдрь)

Sofronie zugraf
Onciul Costineasei
Vasilie Cloșcuță
Chirilă șoltuzul
Nicolae brat Stafie
Stan comis
Toader (?)
Iacob craveț
Drăgan ciubotar
Măhălache craveț
Costin pușcar
Toader craveț
Ștefan zet Turcul
Ursul cărciumar
Toader
Ionașco
Ivașcu olar
Gherghina cizmar
Ștefanco sin ego [1])

[1]) Aici se isprăvește pomelnicul.

ANEXA Nr. 3

CATASTIHUL BRESLEI CIUBOTARILOR DIN BOTOŞANI (1764—1767)[1]

(fol. 1)

Gavriil cu mila lui Dumnezău Arhiepiscopu şi mitropolit Moldaviei.

In zălile prea înălţatului şi de Hs. Iubitoriuluĭ Domnului nostru Grigorie Alexandru Ghica Vvoda: cu mila lui Dumnezău Domnu ţăriĭ Moldavieĭ, viind toţ ciubotariĭ din tărgul Botăşeniĭ au jeluit Măriiĭ sale lui Vodă cerănd ca şi lor să li să întăriască obiceiul bresliĭ ciubotarilor din oraşul Eşluĭ şi fiind orănduiţĭ la dumnealuĭ Costandin Caragea vel agă, prin cercetare ce au făcut şi fiindu că şi la tărgul botoşeniĭ să află meşterĭ ciubotarĭ cariĭ şi aceştie cerşind ca asemene să li să înnoiască prin catastih obiceiul cel vechiu, Apucănduse şi eĭ ca să prăznuiască făcănd hram la zioa înnălţăriĭ Domnuluĭ şi măntuitoriuluĭ nostru Is: Hs: sau socotit cum că cerirea lor este cu cale, li sau făcut şi lor catastih ca să fie păzătă şi a lor briaslă cum şi alte bresle, întărind obiceiurile ce liau priĭmit cu toţiĭ care să vor însămna în catastihul acesta.

1. Pe starostele ce va fi toţ săl cinstiască şi să asculte iar cine va necinsti pe starostile şi nu va asculta de dănsul, să aibă al globi starostile cu ciialalţi meşterĭ.

2. Care ucenicu va avea a să băga la meşterĭ să aibă a veni la starostile cu stăpănul său, şi să să tocmască [î]naintea staro-

[1]) Manuscript în Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, Iaşi.

steluĭ, şi a meştriilor şi după ce va tocmi ucenicul, să de merul un ort starostel[ui] şi tuturor meșterilor.

3. Pe ucenicu cel va smomi alt meşter şi va fugi [de la] stăpănul său să aibă starostele a globi pe meşte[rul] acela ce va smomi pe ucenicu și ucenicul să s certe iar acel meșter ce lar fi smomit să de gloabă [trei lei][1].

4. Ucenicul ce să va tocmi trei anĭ la stăpănul său [după] ce va înplini aceĭ treĭ anĭ, să maĭ slujască o giumătate de an și săĭ dea uceniculuĭ, treĭ = leĭ [simbria lui].

(fol. 1 verso)

5. Care meșter strein va veni de aiure, și va vre să s aşeză în botoşenĭ cu briasla ciubotarilor, sau şi din ucenici care va vre sa iasă meşteru deosăbi, să aibă a mergi la starostile și la breslaş ca săș ia voe dănduș bărbănţa = cinci leĭ cu poclon cu tot, iar carele va fi ficior de meşteru ştiut de ciialalţi, acela să de bărbănţa doi leĭ și giumătate cu poclon cu tot.

6. Năimitul moldovan, de să va băga la arman să aibă a da herăe un ort ciubotarilor.

7. Cine va aduce ciubote de aiure de peste hotar ca să văndă la tărgul Boteșeniĭ, să aibă a mergi la starostele şi săş de poclonul doi ban de părechea de ciubote şi aşe să fie volnicu a vinde iar de va vinde pe ascuns, ciubotele acele să fie volnicu starostile cu meşterii să le ia toate să fie a breslii, şi care meşter va cumpara pe ascuns să fie de mare certare şi gloabă precum au fost obiceiul din vechiu, Așișdire și meşteriĭ cariĭ vor veni de pintralte tărgurĭ să cumpere marfă ciubote, să de poclon pol ocă ceară la praznic.

8. Pentru că vaş cariĭ cumpără ciubote şi văndu să de pol ocă ceară la praznicu din an în anu după obiceiul vechiu.

9. Ciubotariĭ să fie volnici a lucra și tălpălărie după carte gospod precum liau fost obiceiul din vechiu[2]).

10. Cănd va veni poroncă domniască la starostele şi va mergi starostele la casa vreunuĭ ciubotar să aibă a asculta de poronca domniască şi de starostile, iar care nu va asculta de poronca domniască și de starostele să să certi și să s globască.

[1]) Complectările sunt făcute după catastihul ciubotarilor din Iaşi, cu care este identic.

[2]) Acest pont este șters cu aceeași cerneală.

11. Carele din meşterĭ va fi greşit adică va fi de [giu]decată să nu aibă a mergi pe la alte giudecăţĭ ce [săi giudece] starostile cu breslaşiĭ, iar de va avea vină [grea să vină la] Dlui Vornic de botoşeni să [giudece (?)].

(fol. 2)

12. Ciubotariul care va vre să s facă cavafc, să de una ocă ceară la praznic, iar carile din ciubotarĭ să va face pin taină tovarăş cu alt neguţitoriu, şi dovedinduse, acela ciubotar să de cinci ocă ceară la praznicu şi neguţitoriul ce întră la tovărăşie cu ciubotariul iaraş să s globască.

13. Cavacul să nu aibă voe să umble pe la casă arvonind marfă făr de ştire starostelui şi a breslaşilor, iar armeniĭ şi jădoviĭ, cariĭ vor vre să cumpere ciubote, să fie volnicĭ a cumpăra căt de multe însă voe să nu aibă a le vinde aice alăturea cu ciubotariĭ, ce să le ducă la alte tărgurĭ să le văndă, cum şi alţi neguţătorĭ aseminea să urmeză, iar de vor face vre uniĭ îndrăznială să văndă cu taină, uniĭ ca aciia să să globască, şi nici de cum să nu li să de voe să văndă făr de căt numaĭ briasla ciubotarilor să văndă ciubote.

14. Neguţitoriĭ streinĭ ce vor vre să cumpere ciubote, la care meşter vor merge, acela meşter să miargă să arate starostelui, şi starostile să oränduiască la toţĭ căte puţintele să văndă, iar nu numai unul, iar de va face vre un meşteşug ca să văndă numai el şi să nu arate starostelui şi celoralalţi breslaşĭ [acela] meşter să fie de certare, şi să de şi [cinci ocă] ceară la praznicu.

15. Nici un meşter să nu aibă voe să văndă ciubote a jidovului sau armanului, iar care să va afla făcănd vicleşug, să să certe unul ca acela şi să [de] cinci ocă ceară la praznicu.

16. Cizmarii săş păzască cizmăriia, cum şi ciubotariĭ ciubotăriia, să nu aibă voe a lucra teletinĭ sau iminiĭ sau opincĭ nici să văndă după [cum au] fost *(fol. 2 verso)* din vacu, iar de vor îndrăzni vre uniĭ să să certi şi să s globască, iar ciubotariĭ să fie volnicĭ a cumpăra pieĭ păzănd a sa rănduială.

Acesti bune obiceaiurĭ ce sau aşezat maĭ sus în catastihul acesta, precum au legat şi au întărit alţi preosvinţiţĭ mitropoliţĭ ce au fost înaintea noastră, şi noĭ întărim şi legăm, nimine din staroştĭ ce vor fi, sau dintralţi breslaş, să nu străce aşezare aceasta şi

obiceiurile lor nicĭ odată în vecĭ, ce maĭ vărtos să întăriască fieştecariule pentru a sa vecinică pomenire, iar cariĭ sau din starosti ce vor fi, sau dintralţiĭ vor pricinui înpotriva aceştiĭ aşezărĭ şi înpotriva praznicului spre al săvărşi, uniĭ ca aciia să fie blăstămaţĭ de domnul dumnezău, şi de preacurata a sa maică, de slăviţiĭ = 12 = apostolĭ şi de — 318 = svinţi părinţi de la Nekeia, săĭ lovască bubele luĭ Ghiezi şi cutremurul luĭ Cain, ostenelile şi sudorile lor să fie spre pierzare, în toată viiaţa lor procopsală să nu vadă, iar carii să vor sili sprea întărirea şi paza a aceştiĭ aşezărĭ şi milostivul dumnezău săi erti şi săi isbăvască de tot răul şi în ceriu să aibă cu drepţiĭ odihnă. Amin.

(Fără dată şi fără semnătură)

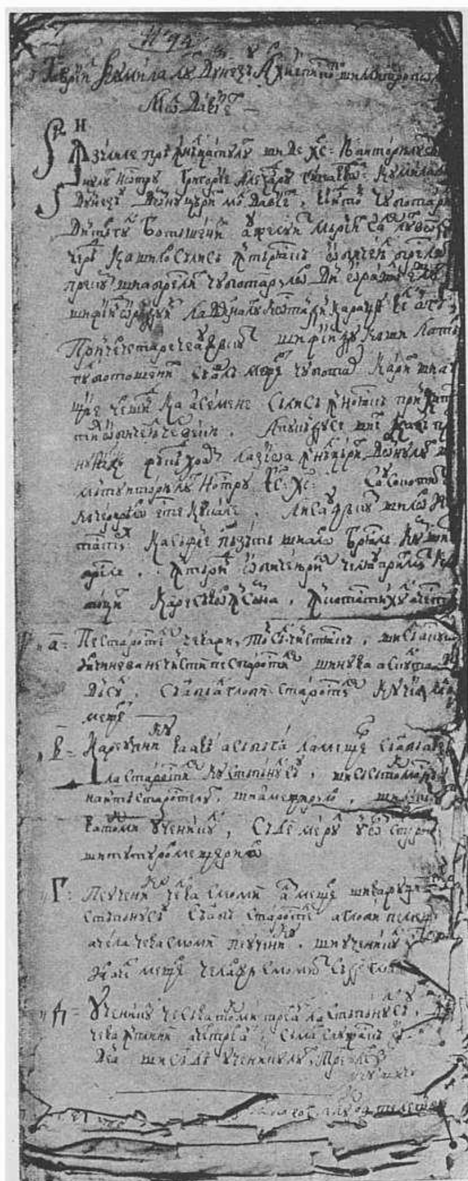
(fol. 3 verso)

Ambrosie cu mila lui Dumnezeu ..... mitropolit ......[1]) *şi exarh eparhiilor mitropoliei Moldaviei.*

Fiindcă au venit la noi toată breasla ciubotarilor din tărgul botoşaniĭ, cerănd ca să li să întărească acest catastih cel au tras copie aseamenea de pe catastihul cel veachiu a ciubotarilor din tărgul iaşiĭ. Deci fiindcă în zilele mariĭ înpărăteasii noastre Ecaterinii Alexievniĭ doamniĭ şi stăpăniĭ pămăntuluĭ acestuia în anul = 1789 = am eşit cu puteare Devanului la trebuinţa exersieĭ a eparhiilor mitropolieĭ îndatorit fiind a pune la buna rănduială ceale ce pot sluji spre a pricinui folos vieţiĭ şi sufletului. Iată dar că socotindusă cu cale cearirea lor fiindcă şi breasla aceasta de mila lui Dumnezeu sau înmulţit şi sau întimiiat, căt au venit la numărul de şesăzeci şi mai binĭ. De nu vor păzi intocma catastihul după cum scrie carĭ iaste din vechiu hotărăt şi carĭ acum singurĭ cu marĭ mulţemire cu toţiĭ lau priimit. Iată înpreună cu cealelalte

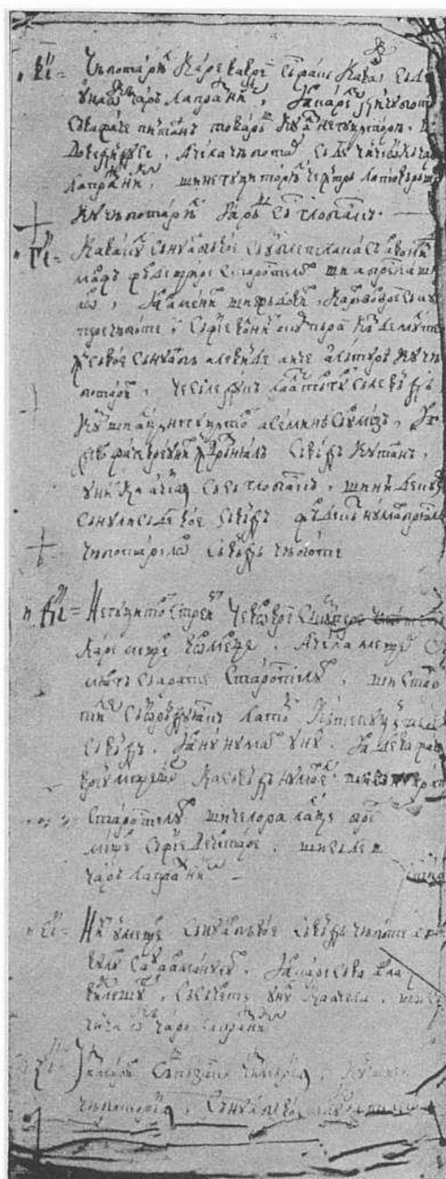
---

[1]) Cuvânt indescifrabil din cauza unei pete de apă. Ambrozie este mitropolitul rus care păstoreşte în Moldova «între 1788 şi 1792», adus de ocupaţia rusească din acest timp. (Const. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei*, p. LIX). Titlul din întăritura pusă pe catastihul calicilor din Iaşi este următorul: **Смиреннъй Амбросій Архіепископъ Екатеринославскій и Херсониса Таврическаго и Молдовлахійскія Ексархій Мѣстоблѣститело.** (Acad. Rom., Ms. 128, fol. 22 verso). Documentul de faţă dovedeşte că Ambrosie începe păstoria sa în Moldova în anul 1789 şi nu la 1788 cum afirmă C. Erbiceanu.

Intăritura Mitrop. Gavriil Calimach (Ms. fol. 1).

Intăritura Mitrop. Gavriil Calimach
(Ms. fol. 1 verso).

Intăritura Mitrop. Gavriil Calimach
(Ms. fol. 2).

Intăritura Mitrop. Gavriil Calimach
(Ms. fol. 2 verso).

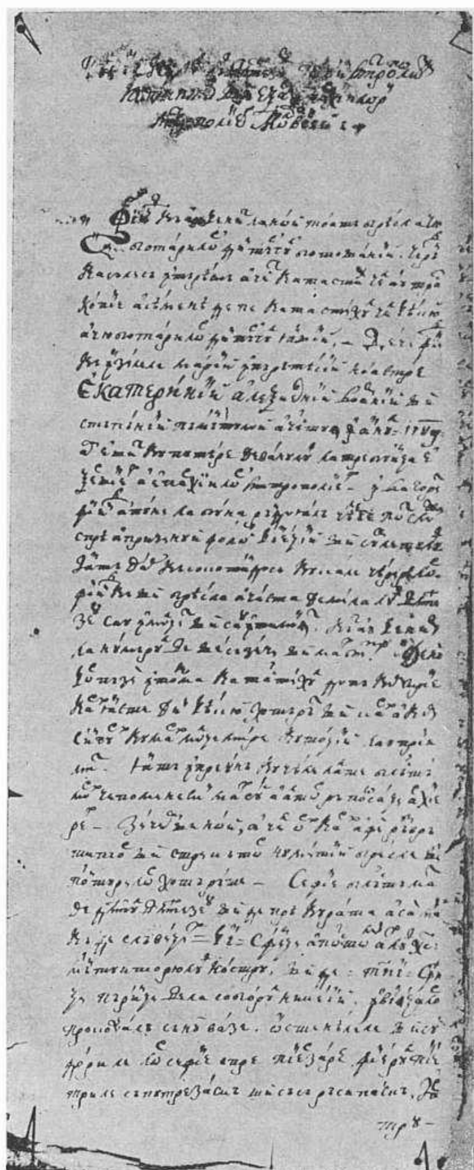
blăstămurĭ ce pomenesc maĭ sus a altor răposaţi arhiereĭ, zicem şi noĭ, acel orĭ carĭ a fi răsvrătitor şi stricător numitiĭ bresle şi ponturilor hotărăte, se fie blăstămat de domnul dumnezeu şi de preacurata a sa maică de slăviţiĭ — 12 — sfinţi apostolĭ aĭ lui Hs: măntuitoriului nostru şi de = 318 — sfinţi părinţi de la soborul Nicheiĭ, în viiaţa lor procopsală să nu vaze, ostenealele şi sudorile lor să fie spre pierzare, fierul pietrile să putrezască şi să să răsipască *(fol. 4)* iar trupurile lor să stea întregi şi după moarte nedezlegate seĭ cuprinze bubele luĭ Giezĭ cutremurul luĭ Cain se aibă parte cu Iuda şi cu procletul Arie cumplita osăndire să nu iasă din casa lui şi să fie sărmea fiilor lor, cum şi de cătră smereniia noastră să fie blăstămaţĭ. Iar careĭ vor urma dreptăţiĭ urmănd la toate după cum porunceşti catastihul să fie ertaţi şi blagosloviţi. Amin. Drept aceaia binĭ iaste pentru cinste şi interesul iar maĭ ales folosul sufletuluĭ vostru să urmaţi întocma catastihurilor breslilor voastre adecă ciubotarii săş păzască ciubotăriia cizmarii cizmăriia tălpălariĭ tălpălăriia, i proci, ca să nu să înpărtăşască pomenitelor de sus blăstămurĭ şi voaî ciubotarilor vi să dă a înţelegi pe numitul starostile vostru carĭ cu a voastră de obşte priimire laţ ales, şi de noĭ, cum şi de d-lor vorniciĭ boiarĭ sau făcut staroste breslii voastre prin cărţile ce i sau dat la mănă, săl aveţ la cinste şi la dragoste dănduĭ căzuta ascultarĭ ca unuĭ maĭ marĭ al vostru, căci arĭ puterĭ înpreună cu breasla a vă certa după greşală, iar cănd nici întron chip nu vă veţ mulţemi de dănsul atunci pe numitul staroste leţ arăta la d-lor vorniciĭ şi negreşit veţ afla dreptate voastră. Şi pe cei după vremĭ preaosfinţiţ arhiereĭ şi cinstiţ întru blagorodie boiarĭ poftesc să întăriţĭ acest catastih fieştecarĭ cu chipul ce sar cădea, pentru ca să aveaţ vecinică pomenire de la Hs. Dumnezeul pe carĭ îl rog deapururea să fie mila sa cu tot creştinul făcătoriu de bine, amin. 1789: Octomv. 22.

(ss) Ambrozie Mitropolit şi exarh

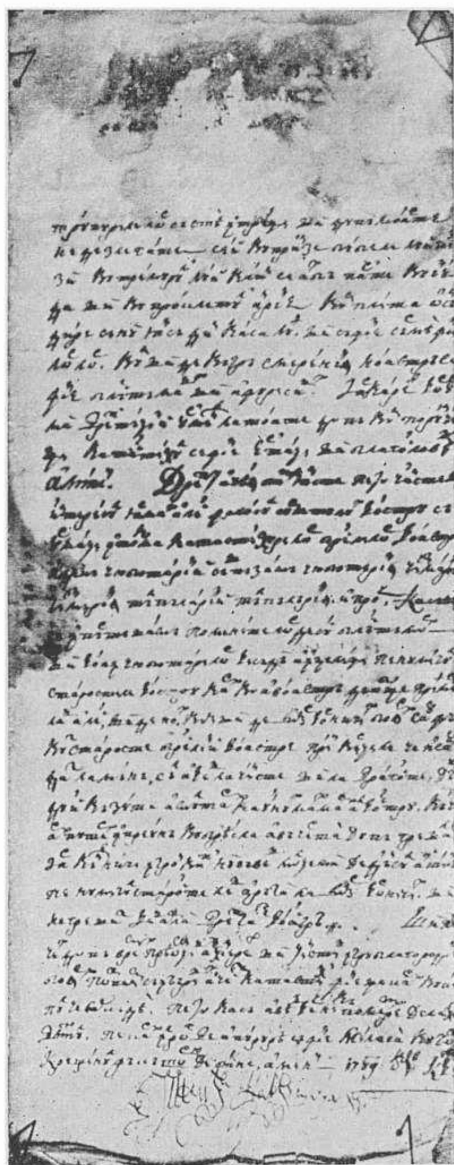
(fol. 5)

Cu mila lui Dumnezeu smeritul Veniamin arhiepiscop mitropolit Moldaviei.

Aceste bune obiceiuri ce sau aşăzat prin acest catastih de raposaţii prea sfinţiţii Mitropoliţi ce au fost înaintea noastră ca un lucru bun şi de suflet folositoriu şi noi îl întărim ca nimene din

Intăritura Mitrop. Ambrosie (fol. 3 verso).

Intăritura Mitrop. Ambrozie (fol. 4).

Intăritura Mitrop. Veniamin (fol. 5).

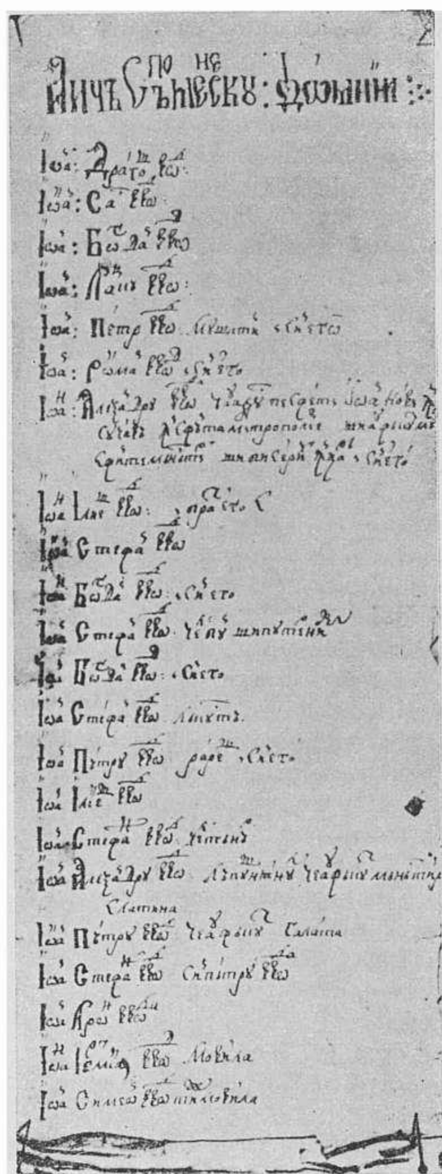
staroşti sau şi alţi breslaşi să nu păşaşcă piste aşăzarea aceasta şi obiceiurile lor, ci mai vârtos să întărească fieşte carele pentru a sa pomenire. Dar carii sau din starosti ce vor fi, sau din breslaşi vor pricinui înpotriva aceştei aşăzărĭ şi înpotriva praznicului sfinţilor voevozĭ la care de bună voe sănt închinaţ spre al săvărşi aceasta nu cu mese eĭ în de eĭ, ci cu ajutorire şi hrănire săracilor, să aibă neblagosloveniia lui Dumnezeu. Iar carii să vor sili spre întărire şi paza aceştiĭ aşăzări, milostivul Dumnezeu săĭ iarte şi săi păzască de tot răul având parte cu drepţiĭ. Amin. — 1832 Noemv. 23.

(ss) Veniamin Mitropolit Moldaviei.

(fol. 6)

Aicea să pomenescu Domnii

Ioan: Dragoş Vod:
Ioan: Sas Vvod:
Ioan: Bogdan Vvod
Ioan: Laţcu Vvod:
Ioan: Petr Vvod: Muşatin i sin ego
Ioan: Roman Vvod i sin ego
Ioan: Alexandru Vvoda ceau adus pe sfeti Ioan Novi în Suceavă în sfănta mitropolie şi au făcut multe sfinte mănăstirĭ şi bisericĭ în ţară i sin ego.
Ioan Ilieş Vvod: i brat ego s
Ioan Ştefan Vvod
Ioan Bogdan Vvod: i sin ego
Ioan Ştefan Vvod: cel bun şi puternicu
Ioan Bogdan Vvod: i sin ego
Ioan Ştefan Vvod: lăcustă
Ioan Petru Vvod: rareş i sin ego
Ioan Ilieş Vvod
Ioan Ştefan Vvod: cel tănăr
Ioan Alexandru Vvod: lăpuşnianul ce au făcut mănăstire Slatina
Ioan Pătru Vvod: ce au făcut Galata
Ioan Ştefan Vvod sin pătru Vvoda
Ioan Aron Vvoda

Pomelnicul Domnilor (fol. 6).

Ioan Ierĭmĭia Vvod Movila
Ioan Simeon Vvod tij movila

(fila 6 verso)

Ioan Tomşă Ştefan Vvod: ce au făcut biserica de pe poartă din Eş în curtea domniască.
Ioan Radul Vvod
Ioan Alexandru Vvod
Ioan Miron Barnovschi Vvoda
Ioan Moisăĭ Vvod
Ioan Vasilie Vvod: ce au făcut triĭsfetitile şi Golăe.
Ioan Gheorghie Ştefan Vod
Ioan Ştefan Ghica Vvod.
Ioan Ştefan sin Ioan Vasilie Vvod.
Ioan Eustratie Dabija Vvod.
Ioan Duca Vvod:
Ioan Ilieş Alexandru Vvod.
Ioan Ştefan Petreceicu Vvod.
Ioan Dumitraşcu Vvod.
Ioan Antonie Roset Vvod: ce au înnoit pe sfeti Nicolai în Eş cu zidiu.
Ioan Costandin Vvod: ce au făcut mănăstire Miera la Milcov unde să prăznueşte hramul sfăntuluĭ Nicolaĭ [1])
Ioan Costandin sin Duca Vvod
Ioan Costandin Basarabu Vvod: Domnul ţării romăneşti
Ioan Antioh Costandin Vvoda
Ioan Mihaĭ Racoviţă Vvod
Ioan Nicolaĭ Alexandru Vvod
Ioan Cantemir Vvod:
Ioan Şărban Vvoda
Ioan Grigorie Ghica Vvod.

---

[1]) Ca şi în catastihul ciubotarilor din Iaşi, Constantin Mavrocordat e trecut ca ctitor al acestei Mânăstiri. Zidirea începuse încă din 1706, din a doua domnie a lui Antioh Cantemir, terminându-se, la 1735, în timpul domniei lui Constantin Mavrocordat, de către Arhimandritul Mitrofan Calerghi. (Gh. Balş, *Bisericile şi Mânăstirile moldoveneşti din veacul al XVII şi XVIII-lea* p. 215).

(fol. 7)

Ioan Costandin Vvod Mavrocordat
Ioan Ioan Vvod brat ego
Ioan Mateĭ Voevod Ghica sin Grigorie Vvod.
Ioan Scarlat Vvod Ghica brat ego.
Ioan Ioan Theodor Vvod.
Ioan Grigorie Alexandru Ghica Vvod.

(fol. 7 verso)

Aice se pominescu Arhierei

» Theoctistu Mitropolit
» Calistrat Mitropolit
» Theofan Mitropolit
» Grigorie Mitropolit
» Anastasie Mitropolit
» Theofan Mitropolit
» Macarie Mitropolit
» Nicanor Mitropolit
» Mitrofan Mitropolit
» Gheorghie Moghila Mitropolit
» Theodosie Mitropolit
» Anastasie Crimcovici Mitropolit
» Athanasie Mitropolit
» Varlaam Mitropolit
» Ghedeon Mitropolit
» Savva Mitropolit
» Dosotheĭ Mitropolit
» Theodosie Mitropolit
» Savva Mitropolit
» Ghedeoan Mitropolit
» Gheorghie Mitropolit
» Ghedeoan Mitropolit
» Nechifor Mitropolit
» Iaacov Mitropolit

(fol. 8 verso)

Aice să pomescu (sic) Episcopii[1])

» Anastasie Episcopu Romanschii
» Iorestu Episcop Rădăuţuluĭ
» Ioan Episcopu Romanuluĭ
» Gherasim Episcop Rădăuţuluĭ
» Sofronie Episcop Huşuluĭ
» Misail Episcop Romanuluĭ
» Lavrentie Episcop Rădăuţuluĭ
» Mitrofan Episcop Huşuluĭ
» Varlaam Episcopu Huşuluĭ
» Calistru Episcop Huşuluĭ

(fol. 10)

Aice să pomenescu toţi meşterii breslaş ciubotarii ce au silit şi înnoit făcând de iznoavă catastihul acesta[2])

» Tanasiĭ Curcan staroste
» Toader Ojog (şters)
» Andronic Muste
» Vasili Leca
» Iiniţă Muste
» Ion Ojog
» Vasili Ciochină
» Tanasiĭ Ojog
» Grigori Hărtopan
» Gheorghiĭ Ojog
» Niţă Ojog
» Ion Groza
» Gheorghiĭ Muste
» Tudurachiĭ Muste
» Niţă Muste

Neculai Muste[3])
Grigoriĭ Muste
Pasaul
Costandin Corne
Moisa cibotar

Toader Ojog, i sau dat stărostie despre starostele Tanasiĭ: la Ghenarĭ: 1, 1790: în zioa de sfetĭ Vasiliĭ.

Gheorghi sin Popa Niculaĭ
Vasili Ţopa

---

[1]) Toate titlurile precum şi literile majuscule dela aceste trei pomelnice sunt scrise cu chinovar roş.
[2]) Scris cu chinovar roş.
[3]) Insemnările din dreapta sunt făcute ulterior.

Pomelnicul meşterilor (fol. 10).

» Timoftiĭ Ciob
» Ştefan Leca
» Miron a Şoltuzoaĭ
» Vasili nepot luĭ Roman
» Toader Chivără
» Mafteĭ Chivără
» Efrim Chivără
» Pricopi zăt Chivăroaiĭ
» Manolĭ Bărlădian
» Necolaĭ a Lecăĭ
» Ştefan Leca
» Ion Chechiriţă
» Gheorghiĭ Racu
» Vasilĭ Groza
» Alexandru Herghelița cibotar [1])
» Roman Cişmelian
» Costandin sin Sava
» Vasilĭ Eşanu

(fol. 10 verso)

» Grigoriĭ sin Andriĭ Botezatu
» Timoftiĭ Chişinonian
» Efrin arădoaiĭ
» Vasile nepot Rădoaiĭ
» Lupu Chişinonian
» Necolaĭ Helbeta
» Vasili Grecu
» Ilie Grecu
» Ion sin Ghineĭ
» Iordachiĭ Ciobotar
» Ion Chişinonian
» Gheorghiĭ Ţopa
» Axinte Rusul
» Dumitrachiĭ nepot luĭ Gheorghĭ Lupaşcu
» Andriĭ Hodoroabă
» Simion nepot Săhăĭdacariuluĭ
» Toader Muste ot cişme

[1]) Cuvântul « Herghelița » e şters.

» Ion a Breziĭ
» Dumitru Topciu
» Ion zăt luĭ Colocel
» Ion Rusu
» Sava Brănzăl
» Costantin Vataman
» Iordachiĭ Scripet
» Gheorghiĭ Colocel
» Alexa ot Movilău în casa lui Simion
» Ivan ciubotar ot casa Stancăĭ
» Ion Eşanu
» Ursachi sin Teşu
» Vasilĭ amăriĭ
» Toader brat Nechifor
» Andriĭ cumnat Tăzlăoanuluĭ
» Iosip Rusul
» Niţâ Colocel
» Nica Radu
» Ionĭţă Eşanu
» Vasiliĭ ot pop Gheorghiĭ.

(fol. 11)

» Ioan Groza cibot. ot casa popiĭ Rabiĭ 1800
» Gheorghe Necoră au dat bărbănţa: 5: leĭ: 1800: Nov. 18.
» Vasăle săn Moscă au dat bărbănţa 5: leĭ: 800: 18 [Noemvrie].
» Vasăle săn Hriste Botezatul au dat bărbănţa 5: leĭ. 800 Noemv. 30.
» Tudurachi săn Anghelиниĭ ot Murăreşti au dat bărbănţa: 5: leĭ: 1801: Oct. 6
» Niţ Ciuleĭ au dat bărbănţa 5: leĭ: 1801: Oct. 6
» Toader săn Mitre Cojocarul au dat bărbănţa: 5: leĭ: 1801: Octv: 6. z.
» Vasăli săn Pricop Condurariu au plătit bărbănţa: 2: pol leĭ. 1801: Noemv: 20
» Nedelcu săn Pricop au dat 2: pol leĭ bărbănţa fiind ficior de meşteri. 1801: Noev: 30
» Vasăli a Calistroaiĭ au dat bărbănţa lui 5 leĭ cu poclon cu tot. 1801. Dec. 15.

5: leĭ au dat Ştefan săn Ignat cu poclon cu tot.
5: leĭ au dat bărbănţa Tudos a Mitriĭ cu poclon cu tot = 1801 Decv: 15
5: leĭ au dat bărbănţa Ion a Stănoaĭ cu poclon cu tot = 1801 *(sic)*: Ghenar: 2
Penteleĭ a Costăchioaĭ au dat bărbănţa cu poclon cu tot: 1802 Iuli 2
Sava Colăcel au dat bărbănţa 1802: Iuli 26
Gligori săn Moisa au dat bărbănţa c̆u poclon cu tot 1802: Septv. 21
Costandin nepot Ţăriĭ Moldovii *(sic)* au plătit bărbănţa plloconu *(sic)* cu tot = 1802 = Septv = 22 =
5: leĭ adică cinci leĭ au dat Tănas brat Erimiia Bărgheeriul bărbănţa cu poclonu cu tot 1803: Avgst 23
5: leĭ adică cinci leĭ au dat Ioniţă Gorja bărbănţa cu poclonă cu tot. 1803 avgst. 23
2: pol leĭ au dat Sava zăt Curălariu bărbănţa fiind ficior de meşter 1803: Avgst. 15

(fol. 11 verso)

Leĭ	par.	1803: Noevrii = 22 =
2:	20:	au dat Vasilĭ Ojog cu ploconu cu tot fiind ficior de meşter vechĭ am luat cu starostile Ionu Groza şi a toată bresla.
5:		au dat bărbănţa Ioan zăt Iooan *(sic)* Hărtopan = 1804 Noev. 9
5 =		leĭ au dat Vasile Necoară bărbănţa cu poclon cu tot = 1804: Noev. = 21 = în măna starostiluĭ Ionu Groza.

5: leĭ au dat Vasăli săn Dascalul Mihalachi ot Păpăuţ cu poclon cu tot. 1805: octv: 26
5: leĭ au dat Vasăli Căldăruşă bărbănţa cu poclon cu tot 1805: octv: 26 la starostile Ion Groza.
5: leĭ au dat Irimia săn Toader Corne 1803 *(sic)*: Avgst 20.
5: leĭ au dat Hulup zăt Necoară bărbănţa la starostile Ion Groza 1803 *(sic)* = Maĭ 12 cu poclon cu tot.
5: leĭ au dat bărbănţa cu poclon cu tot la starostile Ion, Enacachi săn Miron Covaş 1805: Noevr. 21.

Insemnări stărosteşti (fol. 11 verso).

Lei

5: Toder a luĭ Covaş au dat bărbănţa cu poclon cu tot. 1805: Noevr. 21.

5: Costachi ot Popăuţ au dat bărbănţa. 1805 : Noevr. 21.

5: Vasăli a Fluirăriţăĭ au dat bărbănţa cu poclon cu tootă. 1805: Noevr. 21.

5: au dat Gheorghe a Şoltuzoaĭ bărbănţa cu poclon cu tot la starostile Ion Groza. 1805: Noevr. 26.

2: pol leĭ au dat Sămion săn Toader Chivăr ot Păpăuţ bărbănţa cu plocon cu tot. 1805: Noevr. 21.

2: pol leĭ au dat Costandin săn Andriĭ Tăzlăonul bărbănţa luĭ cu poclon cu tot fiindu fecior de meşter la starostele Ioan Groza. 1806: Mai 24.

5: leĭ au dat bărbănţa la Ion starostele Groza cu poclon cu tot Ion a Preutesăi Lupoaĭ ot Murăreşti = 1806: Iuni 10.

(fol. 12)

Să s ştiĭ de căndu au întrat staroştĭ: Grigori Hărtopan la briasla cibotarilor anumĭ să s ştiĭ cari şau dat bărbănţa — 96: Iunĭ 1.

» Ioniţă Sucevanu
» Ştefan sin Cojocariul
» Panainte sin Curălar
» Pricochi sin Vasili
» Gheorghi Covaşi
» Grigori Covaşi
» Ştefan a Brănzăloaĭ
» Maftei Cibotar ot Păpăuţ
» Simion Bogatul
» Ion sin Popa Neculaĭ
» Chirica Eşanu
» Ion brat Pricopi
» Lupul sin Bucătar
» Coste sin Ciuchiĭ Gheorgheniĭ (?)
» Grigori sin Aramă (?)
» Vasili a Calistroaĭ

Leĭ par.
2: 20 Grigori sinu Toader Ciobotarul ot Lipcanĭ.
5: leĭ am luat dela Lupul sin Cojocariul.
99: Sept: 9.
Gheorghe Mitre au dat bărbănţa luĭ 1802: Iule 13.
5: au dat bărbănţa Neculaĭ a Mustiĭ cu poclon cu tot la starostele Ioan Groza. 1806: Iuliĭ: 5.
2: pol leĭ au dat Ştefană săn Ion Ojogă cu poclon cu tot: 806: Iuliĭ: 29.
2: pol leĭ au dat Ioan săn Ioan Ojogă cu poclon cu tot. 1805 *(sic)*: Avgts. 15.
5: au dat Iliĭ Botezatul cu poclon cu tot la starostele Ion Groza. 806: Avgst 5.
5: au dat Gligoraş a Nastasăiĭ cu poclon cu tot: 1806: Septv: 14.
5: leĭ au dat bărbănţa cu poclon cu tot la starostele Ioan Groza Gherasămă. 1806: Noemv. 15.
5: au dat Iordachi a Aniţăĭ Iordivăroae cu poclon cu tot bărbănţa.

(fol. 12 verso)

Leĭ par. ce s'au luat bărbănţa în stărostia starostilui Ion Groza. 1807: Sept. 22.
2: 20: adică doi leĭ pol sau luat dela Gavrila săn Moisă Colăcelă.
2: 20: tij sau luat dela Ioniţ brat mai sus numitului cu poclonă cu tot la amăndoĭ. 1807: Sept. 22.
5: adică cinci leĭ au dat Ioan Vidră cu poclon cu tot: 1807: Sept: 22.
5: adică cinci leĭ au dat bărbănţa Gavril a Lucăĭ Sucevanulă în măna starostelui Ioan Groza fiind ficior de meşter. 1809: mai 20.
10: adică zăci leĭ au dat Ioan cumnat lui Ioan Bichir bărbănţa în măna starostelui Ioan Groza. 1809: mai 20.
7: adică şapte leĭ au dat Gheorghi a luĭ Ursachi Viş (?) bărbănţa în măna starosteluĭ Ioan Groza. 1809: mai: 20.
5: Ion sin Androni Muste au dat bărbănţa la Ion Groza starostile. 1809: Mai 21.
5: Gheorghe sin Andronic Muste au dat bărbănţa tij Ion starostele. 809: Maĭ: 21.

Lei	par.	
8:		au dat bărbănţa Vasili sin Iordachi Băzgan la starostele Ion Groza. 809: Mai 21.
7:	20:	au dat bărbănţa Leonte sin Ghiorghi Gheorghiţ la starostele Ion Groza. 1809: Mai 21.
2:	20:	au dat Ion sin Sava Colăcel bărbănța la starosti lui Ion Groza. 1809: Mai 21.
4:		au dat bărbănţa: Neculai sin Vasili Mării la Ion Groza.

(fol. 13)

Să s ştie ce sau luat bărbănța de cănd au intrat staroste Ioniţ săn Ion Ojog. 1809: Mai 20.

Lei	par.	
2:	20:	au dat Neculai Ojog bărbănţa cu poclon cu tot la măna starostelui Ion Ojog fiind fecior de meşter. 1809: Iuli 7.
2:	20:	au dat Neculai săn Tanas Curcan bărbănța în mâna starostelui Ion Ojog cu poclon cu tot fiindu fecior de meşter. 1809: Iuli 7.
2:	20:	Ion Timofte ot Murăreşti au dat bărbănţa cu poclon cu tot la starostele Ion Ojog. 1809: Iuli 7.
5:		au dat Vasali săn Toader Corne cu poclon cu tot nefiindu fecior de meşter. 1809: Iuli 7.

Izvodă să s ştie căt bărbănţă sau luat în stărostii lui Ştefan Leca din căndă au întrat staroste.

Lei	par.	
5:		adică cinci lei am luat bărbănţa dela Costandin Bohan cu poclon cu tot. 1809: Decvr. 5. bani au luat Ştefan Leca starostele.
5:		adică cinci lei au dat bărbănţa Pavel Şălariul starostelui Ştefan Leca. 1810.
5:		adică cinci lei au dat bărbănța Ignat la starostile Ştefan Leca. 1810: Iuni 8.
5:		adică cinci lei au dat bărbănța Sămion a Rachiriţii la starostele Ştefan Leca. 1810. Iuni 8.

(fol. 13 verso)

Lei	
10:	cu bărbănţa cu poclon cu tot au dat Andronic Berar. 1810: Săptv. 27.
10:	adică zăcĭ leĭ au plătit bărbănţa Vasili Gologan: la starostele Ştefan Leca. 810:
6:	au dată bărbăţa *(sic)* Vasăli ficior lui Nichifor la starostele Ion Ojog. 1810. Noevr. 2.
4:	Eu Ghiorghi a Creţuluĭ din Cişme au dat Bărbănţă patru leĭ la tarostele *(sic)* Ioan Ojog şi cu toată Brasla. 1810. Noev. 10.
4:	au dat bărbănţă Gavril la starostile Ion Ojog. 1810. Decv. 20.
5:	au dat bărbăţa *(sic)* Toader sin Mărginianu cu pocolon *(sic)* cu tot la starostele Niţă Muste. 1811 Dec. 3.
5:	au dat bărbânţa *(sic)* Costandin Bâzgan cu poclon cu tot la starostele Ioniţă sin Muste.
2:	au dat Vasili Prepeliţ ot Cişme bărbănţa la starostele Niţă sin Grigori Muste.

(fol. 14)

(ss) Starostele Niţă săn Grigore Muste.

La velet: 1812 = Fevruariĭ 29.

Au plătit bărbănţa obicinuită după ponturile catastihuluĭ breslii Sava feciorul lui Ion Mititelul la Dumnealuĭ starcstile Ioniţă sin Gligori Muste cu: 2: leĭ: 20 păr. fiind ficior de meşteru însă cu poclon cu tot fiindu şi epitropiĭ bresliĭ faţă.

Leĭ par.	
5:	adică cinci leĭ au dat Vasile Peşteräci bărbănţa cu poclon cu tot nefiind fecior de meşter.
5:	adică cinci leĭ au dat Dumitru Moscu bărbănţa nefiind fecior de meşter.
Lei 5	Theodur Salahorul (?) dat bărbănţa la starostile Niţă Harbuz cu poclon cu tot.
2: 20:	au plătit Ion săn Leca bărbănţa fiind fecior de meşter la starostele Niţă Muste.
5:	au dat Anastas Telalu bărbănţa cu poclon cu tot la starostele Niţă Muste. 1812: Iuni 10.

(fol. 14 verso)

Lei	par.	
4:		au plătit Niţă săn Dimitraş bărbănţa cu poclon cu tot la starostile Niţă Muste. 812. Iule 28.
2:	20:	au plătit Ionică săn Pricopi Condurar bărbănţa cu poclon cu tot fiind ficior de meşter la starostele Niţă Muste. 1812: Sept. 14.
5:		au dat bărbănţa Gligori Herţaru cu poclon cu tot la starostele Niţă Muste. 1812: Octomvre: 26.
5:		adică cinci leĭ au dat bărbănţa Ghiorghi sin Vasile Ojog în vremea starostiluĭ Ghiorghi Miron. 828 *(sic)* = Oct = 26.
7:		adică şepti leĭ au dat bărbănţa Tudurachi săn Ghiorghi Mârza în vreme luĭ starostiluĭ Ghiorghi Miron. 828 *(sic)*: Novr. 14.
5:		adică cincĭ leĭ au plătit bărbănţa Vasile sin Neculaĭ Ojog în vreme starostiluĭ Ghiorghiĭ Miron. 1829 *(sic)* = Ghenar — 20 —
9:		adică nou leĭ au dat Petre nepot lui Vătav Andr[eĭ] bărbănţa în vreme stărostiĭ luĭ Ştefan Ojog în let 1830 *(sic)* = Mart 23.

(fol. 15)

Să să ştie de cănd au întrat staroste Gheorghie Covaşi: la let — 1813 = Ghenari = 8 şi căţi bani au luat bărbănţa şi poclonu.

Lei	par.	
5:		au dat Iordan a Aniţii hinul lui Lupul Ciubotar cu poclon cu tot.
5:		Ioniţă Huţanu au plătit bărbănţa în vreme lui Gheorghi Covaşi cu poclon cu tot.
5:		Nicolaĭ săn Mihăilă ciubotar au plătit bărbănţa în vreme lui Gheorghi starostile....
5:		adică cinci leĭ au dat bărbănţa Costandin Balan ginirile lui Gheorghe Colocel 1814: Mai 25 la starostele Gheorghie Covaş.
5:		adică cinci leĭ au dat bărbănţa Toader ot Ştefăneşti la Gheorghi starosti Gheorghi Covaşi cu poclon cu tot.

In vreme starosteluĭ Tudurachi Muste 1814: Iuli 27.

Leĭ par.
1: 20: au dat bărbănţa cu poclon cu totu Dumitru sin Gheorghi... (?) la starostele Duturachi *(sic)* Muste.

(fol. 15 verso)

In vreme starosteluĭ Tudurachi Muste.

Leĭ păr.
2: 20: au dat bărbănţa Grigori nepotu Viţuluĭ bărbăn *(sic)* cu poclon cu totu la starostele Tudurachi Muste. 1814: Săptembre: 20.
12: 20: adică doisprece şi jumătati au dat bărbănţa cu havant cu tot la starostele Tudurachi Muste [1]).
5: 20: adică cinci leĭ *(sic)* au dat Dimitru sin Iftine Harabagiu la starostele Tudurachi Muste bărbănţa.
5: leĭ au data Gheorghiĭ Panparău bărbănţa cu poclon cu totu la starostile Tudurachi Muste — 1815 — Iuliĭ: 11.
8: adică opt leĭ au dat Lazăr săn Saviĭ Moscu bărbănţa cu poclon cu tot la starosrele Tudurachi Muste. 1815: Săpt. 29.

(fol. 16)

2: leĭ 20: par: au dat Ion sin Costandin Eşan cu poclon cu tot fiindu ficior de meşter la starostile Tudurachi Muste. 1815: Sept. 16.
5: leĭ: —: par: au dat Grigori gor... (?) bărbănţa la starostele Tudurachi Muste. 1815: Săptv. 23.

In vreme lui Neculai Muste staroste. 1815: Dechemv. 20.

Leĭ par.
7: 20: au dat Tanase săn Ştefan Lacala (?) starostili Neculai Muste bărbănţa cu poclon cu tot.
5: au dat bărbănţa cu poclon cu tot la starostele Neculaĭ Muste. 1816: Ghenari 20 Ioniţă Varaghii.

[1]) Ştars în întregime cu aceeaşi cerneală.

Lei	par.	
2:	20:	au dat Necula sin Ioniţă Socoteală au dat bărbănţa la starostile Neculaĭ Muste: 1816 Ghenariĭ: 20.
7:	20:	au dat Vasile Colăcel bărbănţa cu poclon cu tot la starostele Neculai Muste: 1816: Mart. 6.
9:	20:	au dat Tănasă a Iftimăĭ nefiind fecior de meşter au dat bărbănţa la starostele Neculai Muste. 1816: Mart 6.

(ss) Neculai Muste staroste

(fol. 16 verso)

Leĭ	păr.	
5:		au dat Nechifor bărbanţa la starostele Neculai Muste: 1816: Mai 14.
2:	20:	Ghiorghi Ojog au dat bărbănţa la starostele Neculai Muste. 1816: Mai 14.

In vreme dumisale Starostilui Saveĭ Volog....(?) să să ştie de bărbănţa ce am luat 1816: Iuli: 23.

Leĭ	păr.	
6:	10:	Vasilii Budacă (?) au dat bărbănţa cu poclon cu tot.

Ioan săn Vieri au plătit părpănţa *(sic)* = 10 leĭ cu poclon cu tot în vreme starosteluĭ Costantin Băziciu (?) 1825 *(sic)* Noemvr. 5.

Leĭ	
10:	Ion ficiorul luĭ Gheorghi Onofraş......(?) au dat bărbănţa în vreme starostiluĭ Ghiorghi Miron. 1826 *(sic)* Noemvr. 16.

(fol. 17)

Ioan dela Costandin Ciuleĭ ce este ficior străin au plătit bărbănţa 5 leĭ în vreme starosteluĭ Saviĭ Volog. 1816: Octv. 2.

Ioan a Dăniloaiĭ au plătit bărbănţa 5 leĭ cu poclon cu tot în vreme starostiluĭ Saviĭ Volog. 1816: Decv. 28.

Ioan săn Tănasă Ciubotar au plătit bărbănţa 2: 20: de paralĭ cu poclon cu tot fiind ficior de meşter în vreme starosteluĭ Saviĭ Volog, 1817, Ghenar 4.

Toader săn Ion Şer[bău](?) ot Şerbăuţ au dat bărbănţa la starostile Sava cu poclon cu tot fiind dă faţ şi toat[ă] brasla Tănas Curcan i Maftei...(?) 5: leĭ cu poclon cu tot. 1817: Febr. 21.

Costandin săn Sămion zăt Buzat au plătit bărbănţa 5 leĭ cu poclon cu tot în vreme starosteluĭ Sava Volog. 1817 Martie 16.
Flore frate luĭ Vasăli săn Ioan Enachi au dat bărbănţa în vreme starostelui Sava Volog 5: leĭ cu poclon cu tot: 1817 April 11.
Mihălachi săn Pavel Muntenul au plătit bărbănţa 2: pol: lei cu poclon cu tot fiindu ficior di meşter în stărostiia giupănului Sava Volog: 1817: April 15.

(fol. 17 verso)

Ştefan săn Olăraşu au plătit bărbănţa 5 leĭ cu poclon cu tot nefiind ficior de mester *(sic)* în vreme starostiluĭ Sava Volog staroste. 1817: Octomvre 26.
Nicolai sân *(sic)* Mariia Harabagiţă au plătit b[ărbănţa] la starostele Sava Voloc *(sic)* 5. cu plocon cu tot.

Să să ştie când am întrat staroste Ioan Işanu 1818 Inuar *(sic)* 3 şi câţi bani au luat a bărbănţi.

Lupu ficiorul Trociului au plătit 2: 20: părale, bani a bărbânţiĭ fiind ficior de meşter întrând în breslă în anul anu 1818 Inu. 16.
Eu Ioan Răiăşcanu am plătit bărbânţa 2:20: fiind ficior de meştir cu poclon cu tot starosteluĭ.

(ss) Ioan Işanu
(ss) .... Martie 31: 1818.

Eu Niţă cumnatu lui Chiabur am plătit bărbănţa cu poclon cu tot: 5: leĭ în vremea starostilui Ioan Işanu luna lui Iuni 18: 1818 fiind şi jupânu Ioan Ojog.

(fol. 18)

Eu Manolachi nipotu lui Pricopi am plătit bărbânţa în vreme starostelui Ioan Işanu 5 lei cu plocon cu tot August 16: 1818 înaintea toateĭ bresleĭ.

(ss) Theodor Voroncan

5 lei au mers la moartea lui Manoli Bărlădeanu luând bani pe bărbânţă dela Manolachi nipotu lui Pricopi Tălpălaru.

1818 Oct. 27
Starostile Ionu Ojog

Leĭ	par.	
5:	20:	au dat Dumitraşcu Burlicu bărbănţa cu a starostilui cu tot.
5:		au dat Ghiorghi Morariu bărbănţa cu a starostiluĭ cu tot. 1818. Dechev. 20.
5:		au dat Petre sănu Vasăli.....(?) bărbănţa cu a starostiluĭ cu tot. 181 Dechv. 20.
5:		au dat Necu sănu Bărlădenu bărbănţa cu a starostiluĭ cu tot. 1819 Mai 1.
5:		au dat Sava Precupinu au plătitu bărbănţa. 1819 Mai 1.
5:		Vasili N....cu (?) au dat bărbănţa cu a starustuluĭ *(sic)* cu tot. 1819...(?) 22.
5:		Petric Rămăşcan au pălătit *(sic)* bărbănţa cu a starostului cu tot. 1819 Iuliĭ 20.

(fol. 18 verso)

1820 April 25

Leĭ	par.	
5:		au plătit bărbănţa Vasilie sin Iani Petrariul în vreme starostilui Ioan Eşanu.
2:	20:	au dat Ghiorghi sin Ion Groza au dat brăbănţa *(sic)* la starostele Ion Eşanul. 1820 Mai 10.
5:		adică cinci leĭ au dat Gligori ficiorul lui Nicolaĭ Sărăcuţ la Dlui starostele Ioan Eşan. 1820: Iuli 28 bărbănţa cu plocon cu tot.
5:		le[i] au dată Custache *(sic)* ficioru lui Ion a Strătoi ot Suceavă cu polcunu *(sic)* tot. 1820 Săp. 14.
5:		au plătit Iordache săn lui Neculai......(?) bărbănţa cu poclon în vreme starosteluĭ Ioan Eşanu. 1820 Octvre 18.

(fol. 19)

Lei par.
2: 20: au dat Dimitrachi Drăgoi brebenţe *(sic)* la starostele Sava Voloc = August: 24.

1823 = Mai = 23

In vreme me cănd a fost staroste eu Neculai Muste.

Leĭ
12: au dat bărbănţa Vartires Armanul Sucevanul la starostele Neculai Muste însă avănd calfe sau meştirĭ sau tovarăşĭ să trag toate cheltuielile ce ajungi pe meşterii asămene să trag şi eu iară neavănd calfe sau meştiri să nu dau niciun ban decât aceşti banĭ maĭ mult iară avănd să trag.

(ss) armenească [1])

1823 Maĭ 27

Leĭ
2.20 au plătit Vasile sin Ionică au dat brănbănţa *(sic)* la la starosste *(sic)* Neculai Musste *(sic)* fiind ficior de meşter.

(fol. 19 verso)

1823: Iulii.1 =

Să să ştiă de cănd au întrat cavaf Varteres Arman în breasla cibotarilor moldoveni şi ari a urma pe tot anul cu o (?) ocă ciară la Maica Donuluĭ *(sic)*, iară neurmănd pe tot anul să nu abă *(sic)* voia a vinde iară urmănd să vănză *şi au dat o ocă ceară în velet de sus* [2]) în vreme starostelui Neculai Muste.

1823 = Iuliĭ. 1 =

Asămineĭ să să ştiĭ iarăşĭ di cănd au întrat cavaf Dinea lui Bogos Arăman din Botoşani şi au dat ona ocă ceară în velet di sus arătat la starostele Neculaĭ Musste iară carele din meşterĭ vor pricinuiĭ săĭ întoarcă cheltuiala negustoruluĭ înapoi.

(ss) armenească [3])

---

[1]) Toată însemnarea e ştearsă cu aceeaşi cerneală afară de dată, cuvintele « staroste eu Neculai Muste » şi semnătura armenească.

[2]) Partea subliniată de noi e adăugată ulterior.

[3]) Toată această însemnare e ştearsă.

(fol. 20)

Leĭ păr.

16: = adică şeisprezăci leĭ au dat bărbănţa dumnealui Bogos Arăman din Botoşaĭnii bărbănţa cu poclon cu tot a starostiluĭ şi mulţămita bresilaşilor ce au fost — 1823: 11: Iuli. Neculai Musste starosste *(sic)* în vreme dumisaliĭ au dat brănbănţa *(sic)*.
Ştefan Ojog ipitrop faţ.
Sava Bronzălă ipitrop faţ.
Ion Curcan faţ.
Ion a Stănoĭ faţ.

7: adică şapti leĭ au plătit Vasili sin Gavril Casapu bărbănţa cu poclon cu tot la starostele Gheorghi Miron Şoltuz. 823: Dechemvr. 1.

5: adică cinci leĭ au plătit Tudorachi Năstas Nagu bărbăţa *(sic)* cu poclon cu tot la starostele Neculai Muste. 823 Dec.

18: adică optspreci leĭ au dat Ioniţă săn Vasili Soponariu Arman bărbănţa cu poclon cu tot la starostele Gheorghe sin Miron Şoltuz. 1824 Ghenar 14.

8: adică opt leĭ au dat Costantin săn Ion ginerile lui Istrati bărbănţa cu poclon cu tot la starostile Gheorghe Miron Şoltuz. 824 — fevrar 8.

10: adică zeci leĭ bani au dat Gheorghe a Lupuluĭ... ot Ionişteni bărbănţa cu poclon cu tot la staroste Gheorghe Miron Şoltuz 824 fevrar 11.

(fol. 20 verso)

8: adică opt leĭ au dat bărbănţa cu poclon cu tot Gheorghe săn Ion Răzlog la starostele Gheorghe Miron Şoltuz. 824. Noemv. 23.

10: adică zăci leĭ au dat bărbănţa cu poclon cu tot Iordachi Părcescu la staroste Gheorghe Miron Şoltuz. 825: Ghenar 24.

5: adecă cinci leĭ au plătit bărbănţa cu poclon cu tot Andriĭ săn Vasile Vătav la starostele Băzgan. 825. Iuliĭ 25.

8: adecă opt leĭ au dat bărbănţa cu poclon cu tot Ion ficior lui Preutu Vasile di la Sfăntul Arhanghel la starostele Gheorghe Miron Şoltuz. 825. Ghenar 24.

Lei par.

8: adecă opt lei au dat bărbănţa cu poclon cu tot Ilik Sandru Aslanu la starostele Costantin Băzgan. 825: av[gust] 23.

10: adecă zăci leĭ au dat bărbănţa Ion săn Ştefan Morariu la starostile Gheorghe Miron. 826 Iunie 22.

10: adică zăci leĭ au dat bărbănţa Kiriac Latură la starostele Gheorghe Miron. 826 Avgust 5.

8: adică opt leĭ au dat bărbănţa Neculaĭ săn Ion Răzlog la starostele Gheorghe Miron. 826 Noemvre 11.

(fol. 21)

Lei

10: adică zăci leĭ au dat bărbănţa Dumitrache săn Ioan ....(?) la starostele Gheorghi Miron. 827. Ghenar 8.

Costantin Guliĭ fiind om bătrăn sa socotit di cătră briasla ciobotarilor noştri moldoveni ca de astăz estĭ ertat di toate dările şi havalelile cil calcă în breaslă. 828. Săptv. 30.

5: adică cinciĭ leĭ au dat bărbănţa Gheorghiĭ săn Ştefan a Cojocăriiţiĭ la vreme starosteluĭ Ghiorghiĭ Miĭron. 1829 = Ghenar = 24.

5: au dat Gheorghi fecioru luĭ Curca adică a luĭ Ioan Testirial breslei cibotarĭ *(sic)* la starostile Gheorghi Şoltuzu: 1829 mart 1.

10: au dat Vasăli......(?) bresleĭ cibotarilor la veleat: 1829 Mart 1 la starostile Gheorghi Şoltuzul.

5: au dat bărbănţa Gheorghiĭ sin Gavrilă Colăcel în vreme starosteluĭ Gheorghi Miron la anul 1829 — Mai 6 —

(fol. 21 verso)

Leĭ par.

7: — au plătit bărbănţa Iĭon ficior luĭ Pricopi în vreme starrostiluĭ Ghiorghi Miĭron = 829 = octvr. 5.

5: adică cin *(sic)* leĭ a dat bărbănţa Neculai sin Ştefan Ojog în vreme starrosteluĭ Ghiorghi Miĭron = 829 = Nemv. 10.

5: leĭ adică cinci leĭ au dat bărbănţa Toader sin Vasile Calĭstru în vreme starosteluĭ Ştefan Ojog în leat 1830 = April = 25.

Leĭ par.
6: 30 au dat bărbănţa Simion zăt Ion Timofti în vreme starrosteluĭ Ştefan 1830 – April 26.
5: adecă cinci leĭ au daat bărbănţa Sava sin Ghiorghi Langa în vreme starrosteluĭ Ştefan Ojog în leat = 830 – Iuuni – întăĭ –
15: adică cinsprezăci leĭ au dat bărbănţa Costachi sin Ion Bicius în vreme starostelui Ştefan Ojog. – 830 – Avgust = 24.

(fol. 22)

1820 Dechemvrie 25

Să să ştiĭ de cănd a intrat staroste Neculai Muste. De ori vra să deĭ brăbănţa să să şteĭ.

Lei părali
10 au dat bărbănţa cu poclon cu tot la starostele Neculai Musste ginerele Ungureţoi din Ghighieşti (?) Ion Niţă (?)
8: au dat bărbănţa la starosstele Neculai Musste cu poclon cu tot Ion sin Gheorghiţă.
5: adică cinci lei au dat bărbănţa Dumitrachi Isstrate Vătăjelul la starostele Neculai Musste deosăbit de havaetul starostelui. 1821 – Mart 21.
10: au dat Manolachi nepotul lui Iordachi zăt Dochiţiĭ au dat bărbănţa la starosstele Neculai Musste cu poclon cu tot 1821 Mart 25.

(fol. 22 verso)

Lei par.
5 — au plătit bărbănţa Andriĭ ficioru l Toder di la Cişme fiind ficior di meşter în vreme starostelluĭ Costantin Băzgan. 825. Noem. 12.
10: au dat bărbănţa Ion ficior lui Sămion Buzatu în vreme starostilui Gheorghe Miron. 826. Apr. 4.
7: adică şapti lei au dat bărbănţa Sofroniĭ Pagu în vreme starostelui Gheorghe Miron. 826 = Mai 8.
5: adică cinci lei au dat bărbăţa Ursu săn Gavril Sucevanu fiind ficior di meşter în vreme starostilui Gheorghe Miron. 826. Mai 16.

Lei par.

7: adică șapti lei au dat bărbănța Ion săn Vasale a Saftei în vreme starostelui Costantin Panparău. 827 — avgust 21.

10: adică zăci lei au dat bărbănța Vasăle săn Pavel Gheorghiță în vreme starostelui Costantin Panparău. 828 — Ghenar: 12.

10: adică zăci leĭ au dat bărbănța Dumitru săn Ignatencu în vreme starostelui Gheorghe Miron. 828 = Mart. 28.

10: adică zăci leĭ au dat bărbănța Dumitru săn Mariĭ Vădana în vreme starostiluĭ Gheorghe Miron. 828 April 1.

(fol. 23)

1821 August 3. ......(?) I vor de bărbănța să să știe......(?) au dat la starostele Sava Voloc să să știe că au lepădat Dumitru ginerile Săvoĭ bărbănța la starostele cu doi leĭ ce au luat Eșanul înainte.

10: adică zăci leĭ au dat Onofreĭ generele Tatarălui iarăși bărbănța numitului starosti de mai sus lui jupănu Sava Voloc cu poclon cu tot.

12: au dat dumnealui Dimitru ficiorului său Gavril Sucevanu bărbănța la Sava Voloc staroste de ciobotari. 1821: Săpt. 6.

2: 20 au dat ficiorului starostele Tudurachi Muste Gheorghe

în vreme starostelui Sava Volocu. 1821 Sept. 8.

Lei par.

2: 20 au dat Dumitrache.....(?) bărbănța la starostele Sava Volog. 1821. Sept. 11.

5: Vasile solonar au dat bărbănța la starostele Sava Voloc.

5: au dat Gherghi *(sic)* Beșteti bărbănța la starostele Sava Voloc. 1820 Ghenar 18.

5: lei au dat Toader Covașă la bărbănța la starostele Sava Voloc. 1822 Dec. 10.

(fol. 23 verso)

Lei par.

5: lei au plătit Todur Cioclu bărbănța cu poclonu cu tot la starostele Sava Voloc. 1822. Fevr. 13.

5: adică cinci leĭ au dat bărbănța jupănul Ioniț Armanu nepot lui Iordan cu poclon cu tot în stărostia Sava Voloc. 822. Mart. 22.

(fol. 24)

830 = anul: Maĭ: 29: Sau priimit în braslă pe Vartires Sănbiteĭ Armanu plătinduş la cutie praznicului nostru doi galbini olandeĭ *(sic)* bărbănţa sa care de astăzĭ şi înainte are săş facă aleşverişul său în această braslă a cibotăriĭ întocmai ca oricare breslaşi fiind priimit în vreme stărostii Dsale Ştefan înpreună cu toată brasla.

10: adică zăci leĭ au dat bărbănţa Andriĭ sin Ioniţă Iordachi în vreme starostilui Ştefan Ojog în anul = 830 Nov = 15.

5: adică cinci leĭ au dat bărbănţa Ioniţ sin Ghiorghi Langa în vreme starostelui Ştefan Ojog = 830: Nov. 24.

5: lei au dat Pavăl săn Ştefan Ojogu în vreme lui Ioniţă Colăcel staroste.

5: lei au dat Gheorghi săt Neculai Ojogu în vreme lui Ioniţă Colăcel staroste: 1832: Mai: 29.

8: au dat Costantin......(?) au dat la Vasili Ojogu în vreme lui Ioniţi Colăcel = 1832 Mai 29.

5: leĭ au dat Ionică săn Colăcel în vreme lui starostilui Ioniţă Colăcel. 1832 = Mai 29.

5: lei au dat bărbănţa în vreme lui starostele Niţă Colăcel Neculai săn Ion Timofte: 1832: Oct. 9.

5: lei au dat bărbănţa în vreme lui starostele Niţă Colăcel Ghiorghi sin Vasile Zodieru. 1832 Octovre 16.

(fol. 24 verso)

Leĭ

10: adică zăci leĭ au dat bărbănţă Manoli...(?) Sămion Ştuşto în vremea când era staroste Dlui Niţă Colăcel. 833 Iuni 11.

12: au dat berbănţa Ivan Săntrea (?) ot Tulburenĭ în vremea starostilui Dimitrie Moscu. 1833. Sept. 24.

10: au dat bărbănţa Chirilă ot Cucoreni în vremea starostilui Dimitrie Moscu fiindcă au dat bărbănţa şi la Tărgul Frumos. 1833 Săpt. 24.

6: adică şasă lei au dat dumnealui Ion săn Panait Ojogu bărĭbănţa fiind ficioru de meşteri în vreme starostelui Dumitru Moscu. 1833: Noem. 5.

5: adică cinci lei au dat bărbănţa dumnealui Vasile săn Gavril Hotincelu fiind ficior de meşteru în vreme starostilui Ioniţă Colăcel. 1834 Iuli 3.

Lei
5: adică cinci leĭ au dat Dlui Dimitrachi săn Gheorghe Andronachi banii bărbănții fiind ficioru di meștiru din vreme starostilui Ioniță Colăcelă: 834. Avgust 12.
8: adică optu leĭ au dat Dlui Vasili săn Iordan....(?) bani bărbănței în vreme starostilui Niță Colăcel nefiind ficior di meșter. 834. Sept. 28.

(fol. 25)

10: adică zăci leĭ Vasili Nohan au dat bărbănța în vreme starostilui Niți Colăcel: 1834 Noem. 3.
10: adică zăci lei au dat Ion săn Ioniță Iordachi bărbănța în vreme firei starostele D-lui Niță Colăcel. 1835 oct. 31.
5: adică cinci leĭ au dat Neculaĭ săn Ioan Moscul bărbănța în vremea fireĭ starostele Dlui Niță Colăcel. 1835. Oct. 31.
5: adică cinci lei bărbuța *(sic)* au plătit Tudurachi săn Ioan....(?) fiind ficior de meșter în vreme starostilui Iordachi Păzescu (?). 1839 Ghenari 9.

(fol. 31) [1]

1823 – Iulii = 15.

Lei par. De cănd sau pus părale în cutie pentru calfăĭ pentru ucenicĭ și pentru tovarăș și osă[bit] pentru ci va fi.

Lei par.
24 au dat Costandin Guloi pentru o calfă.
34 sau pus căte o păra căte doo a în căte căt au dat Ioan.
20 dela ucenichii lui Dumitru săn Gărgăunul.
15 au dat Ion săn Iacov calfa ce sau tocmit la Vaslie Băzgan.
34 au dat calfa lui Manolachi nepotul lui.....(?)
5: au dat calfa dela Ion a Stănoĭ.
5: a dat Bogos și am pus în cutie banii bărbănții.
20: au dat calfa dela Dumitrachi Muste.
Au dat bărbănța Ion Botezatu în vreme lu[i] jopănu Niță Colăcel.

---

[1]) Dela folio 25 verso nu se mai găsește nicio însemnare până la folio 31, după care urmează alte trei file nescrise și se termină catastihul.

ANEXA Nr. 4

PRIVILEGIUL BRESLEI NEGUŢĂTORILOR DIN IAŞI, DAT DE ALEXANDRU CONSTANTIN MAVROCORDAT (1783 [1])

Cu mila lui Dumnezeu Noi Alexandru Costandin Vo[e]v[o]d Domn Ţeri[i] Moldovei.

Din legiuĭrile și așăzările oblăduĭtorilor şi ocărmuitorilor de noroade * Acelor ce au silit și au voit să întăriască şi să înpodobască cu fericite şi temeĭnicĭ rândueli *, stare țărălorĭ să poatea înțălegi că totdiauna rânduiala ce sau căzut să aibă cei ce neguțtoresc sau socotit a fi unul din cel mai trebuincioasă așăzământuri * Spre înpodobire şi îndestulare unui norod nefiindu nici o îndoială la mijloc că negoțul nu numaĭ că aducĭ lesnire la celĭ trebuincioasă a viețiĭ omineşti ce maĭ vârtos înmulțăşti şi adaogi bi[l]șug şi îndestulare la toatea * Asămine dar și domnie me poftind a ne arăta următori oblăduitorilor acelora ce au voit să păzască și să înpodobască stare ţăriĭ aceștiia * cu rânduelile ce sau cunoscut a fi spre folosul tuturor de obştie * După ce din mila luĭ dumnezău neau miluit cu stepena domniĭ aceştiĭ ţări niam aflat fără preget cu toată vârtute silinţa şi purtare de grijì spre înplinire dorințiĭ aceştiia. și numai câte am aflat a fi de folos am întărit * Ce încă și multe bunătăţ cuviincioasă am adaos după cum prin faptă sau arătat * Deci osăbit de altele luatam aminte şi pentru briasla neguţtorilor din Eş * cărora nu numai celĭ ce li sau cuprinsu prin

---

[1] Acad. Rom. Doc. 62, Pachet XXX. Hrisovul e scris pe pergament, cu chenariu, litere majuscule şi stemă în admirabile culori.

hrisoavilĭ vechĭ ce au de la alți lumĭnaț domni leam întărit * ce încă am și maĭ adaos celĭ ce sau găsit a fi cu cale. spre așăzare și a loru întemieri. Și iată printracest domnesc al nostru hrisov * hotărăm * Toți neguțtoriĭ ce dau dajde și săntu în izvodu visteriĭ cu pecete g[os]pod:. cum și alțiĭ cariĭ să vor maĭ pune avănd răvașăle dum[nealui] vel vist[ernicului] care va fi după vremi spre încredințare că este dajde lor cu neguțĭtoriĭ socotindusă unul cu altul căte: unul leu șasă zăcĭ și șapti bani: banĭ visteriĭ: și căte patrusprezacĭ parale de leu obicinuĭta răsură după cisla ceș vor facĭ eĭ în de eĭ pe stare și putința fiĭștecărue * după carĭ cislă să de izvod la visterie iscălit de starostele și de cățva fruntaș aĭ negoțitorĭloru arătăndune pe fiĭșticari anumĭ cu porecla luĭ și la ce loc să află șăzătorĭ și după acel izvod vor da întru un anu = unsprezăcĭ = dăjdi * Adică șasă dăjdi căte pe una pol lună o dăjde și triĭ dăjdi la vremi agiutorințiĭ de iarnă și doa în dăjdi la agiutoriul cheltuelilor visteriĭ ce să è vara * iar mai mult de dăjdile arătate să nu să supire * Ficioriĭ de neguțitori neînsurațĭ cariĭ nu voru avè dughenile loru și vor fi șăzători în casă cu părințiĭ lor să nu să supere cu dajde iar viind la vărstă și căsătorindusă sau avănd dughenele lor ori altu alejveriș osăbit de parințiĭ lor atunce să să așăză cu dajde la briasla neguțitorilor sporindusă și suma banilor căte un leu șasă zăci șapti bani de nume * Calfile ce slujăsc pe la dughenile neguțitorilor cariĭ vor fi holtei * să nu să supere cu birul de cătră nimine = iar însurăndusă = sau eșindu osăbiț cu dughenile lor atunci să să pue la bir la rănduiala ce li să va cadè * pe tot anul odată să aibă purtare de grijĭ dum[nealui] vel vist[ernicul] să facă cercetari izvoduluĭ de numele tuturor neguțtorilor și căte nume vor fi să să adaogă sau să să scoată prin știre domniĭ melĕ să vor pune sau să vor scoate * socotindusă de nume * căte = un leu = 67 = bani * La strănsul banilor nimine să nu să amestice fără numai ceaușul lor * De[a]sămina să plătiasc de zăcĭ bucate unul leu vechiu și căte zăcĭ banĭ vechi de crucĭ răsura * Briasla aceasta a neguțitorilor să aibă și staroste prin cercetarĭ și alegerĭ dum: vel vist: care staroste să fie scutit de toate dările și să aibă și patru = oameni streinĭ cariĭ iarăși să fie scutițĭ de toate dările ca săi fie de trimis a cheme pe neguțitori care vor ave pricini ei în de ei * și deosăbit să aibă starostile a scuti la vremi desătinĭ = una sută = stupi și la vădrărit: una sută: vedri vin și la goștină: una sută oi și doi liuzi

scutelnicĭ carii să fie în izvod scutelnicilor cu pecete g[os]pod * Toate pricinile de giudecăţ ce vor avè neguţitorii să aibă a le căutà starostele dinpreună cu fruntaşĭ din neguţitorĭ fără nici o patimă sau enteres aducănd starostele şi la supunĭre pe cei nesupuş şi să facă şi hotărărĭ giudecăţiĭ * giudecăţile şi pricinile ce vor ave neguţitorii şi nu să vor putè aşăzà de starostile şi fruntaşĭ lor să aibă să le cate şi să le hotărască dum. vel vist. ce a fi după vremi după vechiul obiceiu * Doi care vor avè pricină de giudecată şi să va căuta pricina lor de starostile să de înplinială la una sută leĭ = cinci = leĭ pe banĭ ce a rămănè să de un neguţitoriu la altul dintraceĭ ce să vor giudecà, din care doĭ pol leĭ să fie vinitu starostilui, iar doĭ pol leĭ să să pue là cutiia * iar de să vor înplini prin marafetul văt[avului] de aprozi să dè înplinială acei neguţitorĭ zăci = la sută, din care noaâ parţi să fie a vătavuluĭ şi o parte a stărosteluĭ * Ori ce porunci g[os]pod ar fi asupra bresliĭ prin staroste să să înplinească iar zapciĭ să nu umbli printre dănşiĭ * Neguţitoriĭ streini cariĭ nu vor fi cu lăcuinţa aice în ţară şi vor aducĭ marfă să le pue soroc pe căt să va socoti a fi cu cale şi pără la acel soroc să aĭbă vinde marfa lor cu rădicata * iar să nu aibă voe a vinde marfa lor cu cotul sau cu cumpăna ce să o văndă cu rădicata afară de lucru ce este de măncare * care acel lucru de ale măncăreĭ să le văndă cum or putè * Starostele să aibă voe a cerca toate dughenĭle ca să vănză cu cot şi cu cumpănă driaptă, şi orĭ care se va afla cu cot şi cumpănă vicleană să plătiască gloabă cinci lei * sau orĭ cât să va găsi cu cale de fruntaş * care şi dintrace gloabă asămine să fie a starostelui şi pe giumătate să să pue la cutie * un neguţitoriu de va zice cuvănt de necinste asupra altuĭ neguţitor să să globasc[ă], iar carĭ va rădica măna mai cu mari pediapsă după cum vor găsi cu cale şi vor hotără fruntaşĭ * din care gloabă giumătate să fie a starosteluĭ şi giumătatĭ să să pue la cutie. să aibă a să agiuta pe ceĭ cuprinşĭ de nevoe şi de sărăcie dăndulis pe căt să va găsi cu cale de staroste şi fruntaş însă prin ştire bresliĭ *. Şi cutie să fie în sama starosteluĭ şa doi triĭ din fruntaşĭ bresliĭ, cariĭ să ţie şi izvod iscălit de căţ bani să vor strănge şi căţ să vor dà * Fără ştire starostelui şi fruntaşilor nimine să nu fie volnic a deşchide dughiană ca să neguţitoriască cu marfă subţire care vănd neguţitoriĭ dughengiĭ nici din pămănteni nici din armenĭ nici din jidovĭ * Abăgeriĭ băĭbărăcariĭ rachieriĭ

băcalii şi alte esnafuri * să nu fie volnicĭ a vinde pin dughenile lor marfă subţire care văndu neguţitorii dughengiĭ * ce numai marfă care este de trebuinţa lor să ţie şi să văndă pin dughenile lor *. Desăgarii ce umblă cu marfă de vănd prin sate fiindcă aduc şi împiedecare la aleşverişu neguţitorilor şi pricinuesc şi păgubire vămiĭ g[os]pod: făcător feliu de meşterşuguri de ascund marfa de vamă * să fie opriţ de a nu mai umbla cu marfă să vănză pin sate ci aşăzăndusă pin tărgurĭ să aĭbă voia a neguţitori * iar pe la iarmaroace să nu fie opriţ * ci să aibă voe a duce şi a vinde marfa lor * Duminicele şi la = 12 = praznice înpărăteştĭ să nu fie volnici a deşchide dughenile şi a vinde orĭ ce feliu de marfă * fă[ră] numaĭ lucru ce va fi de măncare nefiind oprit să aibă voe a vinde * De să va întămpla vreo dată a să răndui căĭ de menzil şi zaherè briasla neguţitorilor să nu fie supărată nici cu menzăl nici cu zaherè nici cu alte angăriĭ * Oaspiţ pin casile neguţitorilor să nu găzduiască nici aşternuturĭ sau arămurĭ să nu li să ià pentru musafiri * 20 banĭ ce să luà în vreme trecută de la neguţitorĭ de tot pogonul de vie ce avè la odobeşti numindusă pentru vadra domniască fiindu ace dare mai dinainte rădicată să nu să supere nicĭ să de nimăruĭ nimică supt acel nume dare * Deci dăm porunci domneşti tuturor ca să să urmeză şi nestrămutat de cătră toţ să să păzască toate celĭ ce să cuprind în hrisovu acesta * şi poftim domnie mè şi pe alţĭ luminaţi domni careĭ din mila lui dumnezău să vor răndui în urma noastră cu domnie la această pravoslavnică ţară să nu stricĕ această azăzare ce maĭ vărtos să întăriască pentru a domniĭlor sale vecinică pomenire * spre aceasta este credinţa a însumĭ domniĭ melĕ Io Alexandru Constandin V[oe]voda: şi credinţa a preiubit fiiul domniĭ mele Constandin V[oe]voda şi credinţa o cinstiţi şi credincioşi boeriĭ divanuluĭ domniĭ melĕ dumnalor: * Dimitrie Sturza vel logof[ăt] de ţara de gios * Gheorghĭ Sturza vel logo[făt] de ţara de sus * Ştefan Sturza vel vor[nic] * Gheorgachi Ghica vel vor[nic] * Athanasiĭ Ramadan vel vor[nic] * Costachi Roset hat[man] * Iancul Caragè vel vor[nic] * Alexiĭ Mişoilu vel post[elnic] * Mateiu Can[ta]cozinò vel vist[ernic] * Alexandru Hangeri vel agă * Constant[in] Grecianu vel spat[ar] * Manoilachi Conachi vel ban * Vasile Roset vel comis * Grigoraş Sturza vel căminar * Mihalachi Costachi vel pah[arnic] * Dumitrachi Sturza vel sărdar * Antohiĭ Jora vel stol[nic] * şi credinţa a tururor

boerilor domnieĭ melĕ mari şi micĭ * Scrisusau hrisovul acesta la scaunul domniĭ melĭ în oraş Iaş întru cea dintăĭ domnie a noastră la Moldavie la al doile anu * de Iordachi Lozănschiĭ ot vist[eric]. Let. 1783 * Sept[embrie]

Io Alexandru Costandin V.v.d.
(semnătura domnului)
L. s.

Mat. Cant. vel. vist. procitoh
Sau trecut în condica visteriei
Iord. [Lozănschi]

ANEXA Nr. 5

CATASTIHUL BRESLEI CIOCLILOR JÂDOVI DIN TELINEŞTI ORHEI (1794) [1]

Condica acesta
sfântă şi curată
ca puterea cerului
pur: aparţine
Breslei Cioclilor
din oraşul Telineşti

Care s'au asociat pentru mare binefacere ca şi împrumutătorii fără dobândă [2]) şi în el sunt legi şi îndreptări bune [aranjate] după alfabet şi după ordinea alfabetului invers aranjante şi soarta şi drepturile [în lumea cealaltă], celor ce le cunosc este bună: şi pentru ca să-mi fie de dovadă că am scris condica [aceasta] sfântă am gravat numele meu ca aducere aminte generaţiilor viitoare eu scriitorul David fiul decedatului rabin Ihil Mihel amintire veşnică.

In cinstea creatorului meu şi în cinstea societăţei [a bresleii] din oraşul sus pomenit, Dumnezău să-i ferească de orice boală şi necazuri.

---

[1]) Manuscript în Arhiva Sinagogei mari din Tg. Telineşti (jud. Orhei), cercetat prin bunăvoinţa d-lui Rabin Zukerman. Traducerea din limba ebraică o datoresc d-lui Eli Branover, student al Facultăţii de ştiinţe agricole a Universităţii din Iaşi, care a extras din acest manuscript părţile mai însemnate.

[2]) Când Jâdovii descălecau în ţara noastră formând aşezări, unde numărul lor era suficient, îşi alcătuiau totdeauna o breaslă de ciocli şi foarte adesea şi o societate de ajutor reciproc « împrumutătorii fără dobândă », unde cei nevoiaşi şi noi veniţi, găseau ajutoare şi fonduri. O asemenea societate se înfiinţase şi la Telineşti odată cu întemeerea târgului, al cărei catastih vom publica în altă parte.

Prima pagină din catastihul breslei cioclilor Jâdovi din Telinești — Orhei.

In curgerea anilor
5554 [= 1794]

Laudă mare aceluia care se ocupă cu binefaceri fără răsplată

Cu noroc şi la mulţi ani

Scris

In sfânta scriptură să mergeţi după Domnul Dumnezăul vostru. Şi au zis înţăleptii noştri dacă poate un om să meargă după duhul sfânt este doar scris că Domnul Dumnezeul tău este un foc care arde totul, dar ca să mergi după normele sale. Pe cât el este de milostiv, pe atâta fii şi tu de milostiv, cât este el de cruţător, fii şi tu în aceeaşi măsură. Cât este de îngrijitor de cei fără haine, căci e scris după cum a îmbrăcat Dumnezeu pe Adam şi Eva cu cămăşi de piele, îmbracă şi tu pe cei goi. După cum Dumnezeu se îngrijeşte de bolnavi, căci e scris că Dumnezeu s'a arătat în oraş la Mamrei, îngrijeşte-te şi tu de cei bolnavi. Dumnezeu consolează pe cei îndoliaţi, cum e scris că după moartea lui Abraam, Dumnezeu a binecuvântat pe fiul său Issac, consolează şi tu pe cei îndoliaţi. Dumnezeu îngroapă pe cei morţi, după cum e scris că i-a îngropat într'o vale, îngroapă şi tu pe cei morţi. Cine ne e mai mare ca Iacob, care s'a ocupat numai de Iosif. Cine ne e mai mare ca Iosif, de care s'a ocupat Moisei, fiindcă e scris că Moisei a luat cu el osemintele lui Iosif. Cine ne e mai mare ca Moisei, care nu s'a ocupat de îngroparea sa, dar Dumnezeu însuşi [s'a ocupat de el] după cum e scris că l-a îngropat în vale.

Au spus înţelepţii noştri că începutul ştiinţei e binefacere, după cum e scris că Dumnezeu a făcut lui Adam şi Evei cămăşi de piele de i-a îmbrăcat, şi sfârşitul e binefacere fără răsplată, după cum e scris că l-a îngropat şi am găsit că cel mai mare din înţelepţii noştri s'a ocupat cu această binefacere.

Pentru a merge [după] normele lui Dumnezeu un înţelept zice: Am fost cioclu şi asta e binefacere fără răsplată. După cum e scris că exemplu am luat dela animale şi păsările cerului care ne-au deşteptat. Când a ucis Cain pe Abel, fratele său, nu ştia ce să facă cu corpul neînsufleţit, până ce Dumnezeu a făcut ca între două păsări una să fie omorîtă după care i-a făcut o groapă şi a îngropat-o.

Egiptenii nu meritau să fie înmormântaţi, dar fiindcă au dat cinste lui Iacob, aşa au zis înţelepţii noştri: acela care va jeli va fi şi el jelit, acela care va îngropa pe altul va fi şi el îngropat, care va conduce pe un mort va fi şi el condus.

Aceasta este răsplata sa pe lumea aceasta şi pe lumea cealaltă.

STATUTUL DUPĂ ALFABET

Să fie ca semn şi ca pază scris cu peniţă de fier şi plumb amintire pentru urmaşi, conducere dreaptă a societăţii [= breslei].

Aici avem principiile de conducere după alfabet pe de o parte şi apoi după alfabetul invers, cu explicaţii, şi acestea sunt:

1. Membrii societăţii trebue să fie buni unul faţă de altul şi pentru acest lucru trebue ca locuinţa lor să nu fie frequentată de oameni nedoriţi. Şi dacă doi din ei vor fi certaţi, trebue îndată să se împace, să nu fie ca o turmă împrăştiată fără cioban, dar totdeauna să fie o uniune strânsă.

2. In ziua în care se va întâmpla o nenorocire, va merge la cimitir însuşi preşedintele [— starostele] societăţii şi va arăta cioclilor care sunt locurile, ca să fie gata pentru mort, şi să facă cel puţin un semn înainte de-a începe săpatul, poruncind să se pregătească toate cele necesare şi se va încălzi apa. Plata se va primi dela cei cu mortul.

3. Preşedintele societăţii este baza societăţii; pe el îl vor întreba de toate şi ce va spune se va îndeplini întocmai şi cât de repede. Şi cine nu-l va asculta pe el sau pe majoritatea membrilor, merită îndepărtarea [din societate], iar dacă vor voi îl vor amenda fără să fie iertat şi după aceea va cere iertare şi îndurare dela preşedinte. Şi dacă neascultătorul va fi dintre ciocli care se va servi de uneltele cimitirului, pedeapsa lui poate fi de 39 beţe.

4. Preşedintele are 2 voturi. Intâi se va asculta părerea lui. Dacă va fi preşedinte 3 ani de-a-rândul va avea pentru totdeauna 2 voturi.

5. Cine vrea să intre ca membru drept şi cinstit va aştepta până la una din cele trei sărbători şi dacă nu va avea opunere din partea societăţii. Dacă va fi din ciocli, va căuta pe un altul în locul său şi după aceea va fi primit ca membru; va mai da pentru societate o anumită sumă şi un ospăţ şi dacă va fi un străin [adică din alt oraş] va da după cum va hotărî preşedintele şi majoritatea

membrilor, după dorinţa lor şi ospăţul, dacă va fi cerut, se va grăbi să-l facă; va trebui să fie cât de expeditiv.

6. Să nu se primească doi membri în aceeaşi zi, ca să nu fie invidie între ei, însă, ca ciocli pot să fie primiţi membri chiar şi zece în aceeaşi zi.

7. Un străin care nu face parte dintre membrii societăţii nu va intra în lagărul lor, chiar să-i ajute, cu atât mai mult în timpul serviciului, decât numai cu consimţământul lor şi se va supune ordinelor lor.

8. In caz de va fi vreun bolnav în oraş, fie bătrân fie tânăr, preşedintele va trimite 2 oameni pentru a-l păzi şi dacă unul din ei va dormi, celălalt va fi treaz şi dacă unul din cei puşi în serviciu va fi neîndemnânatic, va tocmi pe un altul în locul său. Nimeni nu poate să se împotrivească preşedintelui.

9. Spălarea mortului o va începe preşedintele şi apoi restul membrilor şi dacă unul dintre membri nu se va duce la spălat, fără niciun motiv, va da o anumită sumă, fără a i se ierta faptul.

10. Dacă unul dintre membri va greşi cu ceva înaintea preşedintelui, la orice lucru, fie la spălarea mortului fie la înmormântare, va fi amendat cu 15 parale. Lege care nu se va discuta.

11. Uneltele de înmormântare vor fi bine păzite de ciocli în sinagogă şi nu într'o casă particulară şi acela care se va servi de dânsele, afară de predestinarea lor, va plăti 10 parale. Dacă se vor uza, atunci preşedintele le va repara din banii societăţii. Numai preşedintele are dreptul de a le împrumuta, însă va lua ca garanţie preţul de cost.

12. Dacă unul din membri nu-şi va pune haina când va veni în societate, va plăti pentru aceasta 10 parale, şi va primi observaţie, pentru ca cinstirea societăţii să-i fie mai de preţ decât pietrele scumpe.

13. Se va lua zălog înainte de a merge la săpat; zălogul se va preda preşedintelui şi nu se va putea scoate mai înainte de 30 zile dela ziua înmormântării. Se va scoate după voinţa preşedintelui şi a societăţii dar până la 12 luni nu are voie să-l vândă; după acest timp preşedintele va anunţa că nu garantează de pierdere sau furt şi el nu-l va plăti în aceste cazuri.

14. Preşedintele va face lumânări pentru toţi membrii.

15. Preşedintele va face un ospăţ la fiecare din cele trei sărbători şi dacă nu va voi preşedintele nici societatea să facă ospăţul

din banii societăţii, casa fiind prea mică, va da fiecare din buzunarul său numai să nu se schimbe obiceiul. Iar dacă preşedintele nu va fi de acord şi vrea să răstoarne obiceiul, mai ales în ziua Torei, în acest caz poate fi destituit.

16. Preşedintele nu are voie să lipsească la anumite ocazii la îndeplinirea unor obiceiuri religioase.

17. Acest catastih sfânt, în el se va însemna tot ce s'a întâmplat în răstimp, păcate şi nedreptăţi, ceva donaţiuni să nu fie ascunse, totul să fie cu dreptate şi totdeauna se va preda dela un preşedinte la cel nou, însă fără supărare, ci unul altuia cu inimă întreagă şi aşa se va obişnui pentru totdeauna.

18. Banii strânşi în ajunul zilei de iertăciune şi toate cele necesare pentru morţi şi restul, va fi păstrat de către preşedinte, care are voie de-a da săracilor ambulanţi sau să dispuie de ei în chipul cum va crede mai bine.

19. Alegeri se vor face în fiecare an în a treia zi de Paşti şi dacă nu se va face în această zi, atunci preşedintele rămâne acelaşi până la anul viitor în aceeaşi zi.

20. După voinţa societăţii, poate fi primit un om de seamă fără alte formalităţi, afară de aceea de a servi la ospăţ farfuriile.

21. Cioclii vor sta totdeauna în picioare ca să împlinească orice poruncă care li se va da de către mai marii lor şi nu vor sta jos pe bănci şi vor primi pe membrii societăţii la venirea lor, şi vor spune cu glas tare «bine-aţi venit», le vor scoate hainele şi vor turna apă ca să se spele, vor turna vin în pahare şi după ce se va termina masa vor mânca şi ei. Tot ce li se va porunci vor striga cu glas tare. Dacă va fi un secret vor şopti la urechi, vor strânge voturile şi tot ce li se va spune să le fie pe limbă.

S'au terminat punctele după alfabet. Toate sunt o laudă pentru creatorul lumii.

NORME DREPTE INTOCMITE DUPĂ ALFABETUL INVERS, EXPLICATIVE.

1. Tăria acestei condici nu se va schimba chiar dacă s'ar înmulţi numărul membrilor, fie şi de două ori, până ce se vor duce cu cântec la Sion.

2. La masa sfântă la care se vor ţine şedinţele, se vor aşeza în aşa fel ca să fie bătrânii în frunte şi apoi tinerii în ordinea înscrierilor, unul în dreapta preşedintelui, care e ajutorul său, în faţa acestuia al doilea în grad. Şi dacă unul pentru onoare va voi să stea într'un loc mai de frunte, un om care nu e din societate, din cauza modestiei lui este în mâna şi în voinţa preşedintelui şi nu poate cel înscris după el să-l şteargă şi e mai frumos să tacă decât să vorbească.

3. Dacă societatea hotăreşte să primească pe cineva între membrii ei, nu se va lua în seamă votul rudelor ci numai al celor străini de el.

4. Inainte de-a se înscrie cineva în condică între membrii societăţii, va da de băut de sănătate şi ca semn bun, iar zicerea va fi « B.A.L. » şi cicolilor 10 parale.

5. Rugaciunea morţilor nimeni n'o va începe înaintea preşedintelui şi dacă va voi să se ierte cineva cu mortul, are voie.

6. Nimeni nu are voie să deschidă gura pentru a vorbi înaintea preşedintelui lucruri care nu privesc societatea şi va fi amendat cu 10 parale şi totul cu frică curată de Dumnezeu.

7. In timpul când se face mormântul, niciun cicolu nu are voie să mănânce, nici să bea decât înafară de cimitir, iar dacă cineva va voi să cinstească mortul nu va vorbi direct mortului căci ar însemna că-şi bate joc de el, căci mortul e ca o piatră care tace şi în acest caz trebue să se îndepărteze patru măsuri dela mort şi mormânt.

8. Nimeni nu va face niciun semn pe mormânt, din lemn sau pietre, fie morminte mici sau mari, dacă preşedintele şi majoritatea membrilor n'au dat voie şi o amendă după voia lor [va fi aplicată pentru] cine va trece peste acestea, şi va fi judecat.

9. Dacă va fi din unii din ciocli un [membru] va da 7 parale întregi şi a opta nu întreagă, iar dela un străin 15 parale.

10. Piatra funerară nu se va pune până la sfârşitul anului. Dela un membru se va lua 2 taleri şi un ospăţ şi dela un străin după starea sa materială, iar ospăţul după demnitatea lui.

11. Niciun membru nu-şi va exprima părerea până la trei ani dela înscrierea sa în societate. Va sta numai cu mare respect şi timid ca un mire imediat după ceremonia religioasă.

12. Nu se va lua pălăria din cap în timpul şedinţei, şi amenda pentru aceasta va fi de 10 parale, dar dacă îi va fi prea cald cuiva,

poate să o scoată, cu învoirea preşedintelui, căci e scris că Israel e încoronat.

13. Nu se va spijini nimeni pe masă în timpul şedinţei şi se va purta cu mare respect şi sfinţenie, chiar în timpul când mănâncă şi bea, totul [urmând] după ordinea înscrierilor. Toţi să fie binecuvântaţi.

14. E bine ca omul să-şi ia grija în tinereţe, luându-şi anumită însărcinare; acel ce vrea să fie cioclu va da o sumă hotărîtă şi un ospăţ după obiceiu, şi până ce se căsătoreşte va căpăta mai multe drepturi decât acei cari s'au înscris de curând.

15. Niciunul din membri nu-şi va deschide prăvălia până după înmormântare, dacă mortul va avea mai mult de 10 ani. Contravenientul va fi amendat cu 15 parale.

16. Amintirea morţilor se va face întâiu pentru familia preşedintelui şi apoi pentru restul membrilor în ordinea înscrierilor.

17. Şi dacă va voi să intre un «coen» ca membru, se va face cum vor crede de cuviinţă, şi el se va considera ca un membru cu toate drepturile şi îşi va plăti taxa.

18. Croitorii şi alţi meseriaşi dintre membri nu vor coase până după înmormântare; în caz contrar au amendă de 10 parale.

19. Dacă cineva vrea să-şi exprime părerea, va cere cuvântul dela preşedinte şi dela toţi membrii şi când va vorbi va sta în picioare, înafară de cazuri de bătrâneţe sau slăbiciune.

20. E în dreptul preşedintelui de a împuternici pe unul din membri în lipsa sa şi aceluia i se va da acelaş respect ca şi preşedintelui însuşi, iar ciocliii îl vor servi cu tot respectul şi nimeni nu poate fi ales ca preşedinte, dacă n'a înlocuit cel puţin odată pe preşedinte.

21. Cei cari aleg pe preşedinte, vor fi întâiu ei înşăşi aleşi şi apoi, tot prin vot, vor alege pe unul din ei, iar dacă se întâmplă ca trei din ei să aibă acelaşi număr de voturi, se vor face trei bileţele şi astfel va fi ales unul din ei, care preşedinte va fi onorat cu toată cinstea. Până la trei ani dela înscriere nimeni nu are voie să-şi depună candidatura.

22. Dacă moare unul dintre ciocli sau membri, toţi vor cere iertare dela dânsul, se va pune o pană în mâna mortului pentru a i se şterge iscălitura şi îi vor spune că se despart de acum de el şi se va face cerc în jurul iscăliturii.

Ordinea punctelor după alfabetul invers e terminată.

TESTAMENTUL RABINULUI IEHUDA PIOSUL (HASID)

N'are voie un străin [de altă credinţă] să vadă mortul în mormânt. Când se acoperă mortul nu se va descoperi. Dacă moare cumva în cele nouă zile trebue de făcut ca mortul să nu-şi strângă degetele. Când se scoate mortul nu va ieşi vreun om înainte. După ce au acoperit mortul nu-l vor lăsa acolo unde a stat, ci îl vor muta în faţa uşii. Dacă este cimitir în oraş nu-l vor duce în alt oraş fiind o mare ocară pentru mort. Cei cari s'au duşmănit în vieaţă nu se vor înmormânta unul lângă altul. Unul care s'a pocăit se va îngropa lângă un evlavios.

INVĂŢĂMINTE PENTRU OM INTOCMITE DUPĂ ALFABET

Inainte de a ţi se stinge lumânarea să-ţi pregăteşti drumul.

Ai ştiut parcă ceea ce n'ai auzit, că pământ eşti şi pământ vei fi.

Copiii pe cari i-ai iubit te vor uita, numai la sfârşit de an te vor pomeni.

Ţi se vor aşterne puţine paie din toată munca ce ai depus cât ai trăit.

Vei fi hrana viermilor cari nu-ţi vor lăsa decât oasele.

Rudele şi toţi cari te-au iubit se vor întoarce la casa ta iar tu vei rămâne singur acolo.

Fă bine pe lumea aceasta pentru ca să ai zile mai lungi şi să fii fericit pe lumea cealaltă.

(Urmează:

a) Rubrica specială pentru Marele Rabin din Iaşi şi provincia lui, cu semnăturile acestora.

b) Rubrica în onoarea tuturor membrilor fiecare cu iscălitura sa după gradul său).

ANEXA Nr. 6

SCRISOAREA DE MILUIRE A BRESLELOR DE MAHALI, CĂRCIUMARI ŞI PASCARI DIN IAŞI CĂTRE BISERICA SF. ANDREI DIN ACELAŞ ORAŞ (1808)

Adică noĭ maĭ gioşii iscăliţĭ din preună şi cu starostele bresleĭ a mahalilor i a crăcimarilor, cum şi starostile di păscari cu breasla noastră, di aice din Eşi, adiverim cu scrisoare noastră aceasta la sfănta bisirecă unde să cinsteşte şi să prăznueşte hramul sfăntuluĭ şi întru tot lăudatul apostol Andreĭ cel întăi chemat ceĭ ziditu aĭce în oraşul Eşiĭ. cum şi la măna dum[ni]lor sale epitropilor aceştiĭ bisăriciĭ să să ştiia că din a noastră răvnă ci avem socotitu neam dat, văzindul lipsit de cele trebuincioas neavandu alte venituri, moşiĭ, dughene sau viĭ, de unde să s poată a să înntănpina, atăt cele din lăuntru în bisărică cum şi pe afară a să face. Asămine şi pentru ostinitorii sfăntuluĭ lăcaş, preoţi şi pipsalţi *(sic)*. Pentru care dintru a noastră bună voĭ am priimit ca să s ajuturez sfănta bisărică, di acum înainte şi în vecĭ, la cutie să de fiişte care crăcimar în care să va vinde vin căte cinci parale pi săptămănă, şi la vreme hramuluĭ sfăntuluĭ Andreĭ, noĭ breasla păscarilor să fim îndatoriţĭ a da peştele trebuincios toţi aceĭ care vom ave aleşveriş de peşte a face care această milă şi ajutor al da, lam priimit noĭ toţĭ de bună voĭ la sfănta bisărică, ca să ne rămăe spre veşnică pomenire şi purure să s urmeze de acum înainte despre fiiştecare de a nu s înprotivi în toată vreme după cum maĭ sus să arată. Şi pentru întemeiare aceştiĭ scrisori am rugat şi pre precinstit divan di au întărito, ca să aibă în toată vreme putere sa

[1]) Arhiva Bisericei Sf. Andrei din Iaşi, doc. No. I.

şi noî încă care am ştiut carte am iscălit, iar care nam ştiut niam pus degetile.

1809.

Vasilie Meraru
Neculai Kilspru
× Eu Gavril Bucătăraş, adiverez i pro Vasilios Hrizu adiveri.
× Mihale sin delibaşa
(semnătură grecească)
× Bogdan Sărbu
Anastase Neculce

× Eu Ştefan mahal
Grigore Pănzar mahal
Gheorghe ot (?) Tănasă Borşu
Anton ot (?) Tănasă Borşu
Vasile Chişionian mahal
Lupaşcă fustaş mahal

Roşu mahal
Eu Necula
Eu Ilii săn Anastasă păscar
Eu Vasăle săn Chiriac păscar
Savu păscar
Ştefan odobaş de lipcani
Stoian săn Iordachi Gălăţanu
Argom lipovanul
Gavril Bucătarul
Eu Dumitrachi Popovici păscar

Fiindcă această scrisoare ce au dato breslile mai sus arătate fiind şi prin ştire noastră stăpănilor crăcimilor sau adeverit ş cu a noastre iscăliturì ca să fie urmată. 1809.
Ştefan sluger
H. Lupu...(?)
(Indescifrabil).
Ienache Vasile

De la divanul cnejiei Moldaviei:
Viind şi de faţă la divan înnaintea noastră starostii breslilor acestora şi arătând că această priimire de a lor bună voinţă au

făcuto cu numita biserică, sau rugat şi însuşi eĭ denpreună şi cu epitropiĭ ca să s adeveriască şi de cătră divan scrisoarea lor aceasta.

Drept aceia pentru ca să s urmeze cu nestrămutare şi să s păzască întocma, iată că după însuş al lor priimire sau încredinţat şi de cătră noi.

1810. Ghenari 15.

De la agie:

Viind de faţă înainte agiei staroştii breslelor a păscarilor şi a crăşmarilor împreună căte cu vro căţva fruntaş şi priimindusă de a lor bună voe a urma celor cuprinse prin zapisul acesta, şi a da la biserică precum se leagă; pentru aceia sau încredinţat şi de cătră agie.

1815 April 6.

De la D[u]h[ovni]ceasca Decasterie:

Văzindusă zapisul acesta ce au dat cu primire lor înainte cinstitei agiĭ dupre cum să ş vede încredinţat şi cerând ca să fie statornic sau încredinţat şi de cătră această D[u]h[ovni]cească Decasterie.

1815 Oct. 18.

Nicolai Iconom Grigore Iconom

ANEXA Nr. 7

INTARITURA STAROSTELUI DE PASCARI AGOPII TETIAL DE CĂTRĂ POLIŢIA TG. CHIŞINĂU

Dela poliţiei Kişĭnăuluĭ.

Fiind trebuinţă a si facĭ aice în tărgu Chişinăuluĭ precum este şi la alti tărgur starosti di păscar sau socotit di vrednică atăt di cătră poleţiĭ cum ş di cătră bresla păscarilor ş sau făcut staroste pe Agapiĭ Tetial căruia îndistuli povăţuiri i sau dat în ce kip să urmez ş cum să să porti pentru toată bresla păscarilor şi toate pricinele ce vor fi întri dănşeĭ si le facă longe după obice cu căţva fruntaş iar nimulţămindusă vreo parte să aräte poliţiĭ ş vor fi puş la cale după dreptati. Nimine din bresla păscarilor nu este slobod a cumpăra peşte di la lăturaş făr ştere starostiluĭ sau a vindi în păscăriĭ pănă nu va arăta preţul. Starostele prin tacsa cei să va face di la poleţeĭ după vremĭ. Toţ lăturaşiĭ ce vor aduce peşte di vănzarĭ au voĭ să vănză cu oca la norod numai păr la optă ceasur din zi iar după optă *(fol. 15 verso)* ceasur slobod este să văndă numaĭ bresla care ţin dughene. Dughenă noâ nare voĭ nemenĭ să dişchidă făr ştirĭ starosteluĭ de toate chipurele ce aducă supărarĭ ş păgubiri bresleĭ săs ferescă făcănd şi cuteĭ după obeceĭ străngănd den sănbătă în sămbătă căte o păra di osăbit din alte havaetur ce să urmezi ş la alte tărgurĭ la bresla aceasta cerănd bresla ca să li să facă ş un ceuş care să feĭ di slujbă la trebuinţilĭ ce vor ave a bresleĭ după alor cererĭ sau rănduit ceuş pe Iani Sudet. Dici ţă ceuş căt ş voaâ tuturor păscarilor vi să poronceşte ca să aveţ cunoscut ş maĭ marĭ între voĭ pe numitul staroste dinduĭ toată ascultare ş supunere la or ce va arăta din poronca poleţeĭ. maĭ ales cănd să va întămpla primejdiĭ di focă

[1]) Arhiva Stat. Chişinău, Primărie, dos. Nr. 153, fol. 15.

Intăritura starostelui de pescari din Chișinău de către Poliția târgului (fol. 15).

Intăritura starostelui de pescari din Chişinău de către Poliţia târgului (fol. 15 verso).

Intăritura starostelui de pescari din Chişinău de către Poliţia târgului (fol. 16).

toț să sariț spre stăngere cu instrumenturile arătate, cănge s cări, topoară ș cofe, *(fol. 16)* cari instrumentur dator este feiștecare se le aibă gata de a purure cum ș polobocă cu apă plin nilipsit dinainte casii. căcĭ care nu va fi următor la o așa întămplarĭ sau să va arăta nesupus starostelui la cele poroncetoare uneĭ ca aceia să vor pedepsi cu bătaĭ. spre pilda ș altora iar cănd dispre numitul staroste viț cunaoște vreo strănbătate sau asuprirĭ să arătaț poleței ș viț afla îndistulare dreptăței vostre. g. 1813: mart.

(ss) rusește. (ss) Iordan Armaș

ANEXA Nr. 8

SCRISOARE DE MILUIRE A BRESLEI PRECUPEŢILOR CĂTRĂ BISERICA SF. ANDREI DIN IAŞI (1833)

Adică noi isnaful breslei a pricupeţilor dinpreună cu starostele nostru, dăm această scrisoare de miluire la bisărica sfântul apostol Andrii di aice din Iaş, că prin buna voinţa şi priimirea noastră, ne îndatorim ca de fieşte care nume să dăm la cutiia bisăricii căte doo parale pe toată sămbăta, şi această poţină miluire să să strângă la numita bisărică de doo ori pe an, o strângere în cutie de sfântul Dimitrie şi al doile de sfântul Gheorghie, şi ne îndatorim a da în cutie căte cincizăci şi patru parale de nume, şi zăci parale ostenetoruluĭ ci va umbla cu cutiia la o strângere, şi al doĭle asămine să să urmeze şi pentru că bisărica ca să nu să păgubască de puţina miluire ne îndatorim de a da ostenitoruluĭ şi această miluire să fim supuşi toţi aceia care să vor hrăni cu această pricupie, şi fiindcă noi din vechimi am urmat cu această miluire la numita bisărică şi de acum voim înainte a urma în veci, şi spre nestrămutarea aceştii miluiri am rugat şi pre cinstita orăşănească agie de au întărit această scrisoare de miluire ca în toată vreme să aibă puterea sa şi de priimirea voinţii noastre care am ştiut carte însuş am iscălit, şi care nam ştiut carte am pus numele şi degetele.

1833 Iulie 10.

× Mihaĭ Dima am pus degetul pe sămnul cruci.
× Stoian Sărbu am pus degetul pe sămnul cruci.
(ss Neculai Trifan.
(ss) Costandin staroste.
Inpreună cu toată breasla precupeţilor.

Şi eu am scris cu zăsa şi priimire a tuturor isnaful precupeţilor
(ss) Indescifrabil.

---

[1]) Arhiva Bisericei Sf. Andrei din Iaşi, doc. Nr. XVII.

Orășăneasca adgie.

Față în presudstviia adgieĭ viind iscăliții prin aceasta și adiverind acele cuprinse după cerere ce au făcut sau încredințat de către adgie.

1833 oct. 30.

(L. P.) (ss) Indescifrabil.

No. 5469.

INDEX ŞI SLOVAR

INDEX ŞI SLOVAR [1])

---

[1]) Pentru Slovar am controlat următoarele lucrări: Acad. Rom. *Dicţionarul limbii române*, Bucureşti; I. A. Candrea şi Gh. Adamescu, *Dicţionar enciclopedic ilustrat*, Bucureşti, f. d.; B. P. Hajdău, *Etymologicum magnum Romaniae*, Bucureşti, 1886; A. T. Laurian şi I. C. Massim, *Dicţionarulu limbei romane*, 2 vol. Bucureşti, 1873; Idem, *Glosariu*, Bucureşti, 1876; L. Şăineanu, *Influenţa orientală asupra limbei şi cultur i române*, 3 vol., Bucureşti, 1907; H. Tiktin, *Dicţionar Român-German*, 3 vol., Bucureşti, 1903.

Cuvintele precedate de steluţă (*) nu se găsesc în lucrările sus citate, ori au alt sens sau ortografie.

Numerele în cursiv indică pagina unde se defineşte sau se tratează, în special, asupra noţiunii respective.

B

C

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

Ş

T

Ţ

U

V

TABLA DE MATERII

TABLA DE MATERII

PARTEA III

DESFIINŢAREA BRESLELOR

ANEXE

MONITORUL OFICIAL ŞI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI — 1939